

ZBORNİK

DOKUMENATA I PODATAKA
O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU
' JUGOSLOVENSKIH NARODA

TOM

II

KNJIGA 6

REDAKCON ODBOR

Aleksandar Ranković, Милош Pijarić, I Rodoljub Čolaković, Dobrivoje
Radosavljević, Lidiya Sentjurs, Moma Marković, Ve'jko Vlahović

'REDAKTORI IZ VOJNOG ISTORISKOG INSTITUTA

Fabijan Trgo, pukovnik, Dimitrije Braiušković, potpukovnik, Sfevo
Kovačević, potpukovnik

Odgovorni urednik

Fabijan Trgo, pukovnik

IZDAJE

VOJNI ISTORISKI INSTITUT JUGOSLOVENSKE NARODNE ARMİJE

VOJNI ISTORISKI INSTITUT JUGOSLOVENSKE NARODNE ARMIIJE

ZBORNIK

DOKUMENTA I PODATAKA
O NARODNO-OSLOBODILAČKOM RATU
JUGOSLOVENSKIH NARODA

TON

II

KNJIGA 6

DOKUMENTA VRHOVNOG ŠTABA
NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
19 4 2

BEOGRAD

1957

DOKUMENTA
CENTRALNOG KOMITETA KP JUGOSLAVIJE
VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE
VRHOVNOG ŠTABA NOV I PO JUGOSLAVIJE

SEPTEMBAR — NOVEMBAR 1942

BR. 1

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 1 SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABU ČETVORTE OPERATIVNE ZONE NOP ODREDA HRVATSKE ZA REDOVNO DOSTAVLJANJE IZVESTAJA O BORBENIM DEJSTVTMA JEDINICA I O BROJNOM STANJU I NAORUŽANJU¹

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
1-IX-42 godine**

ŠTABU DALMAT. OPERAT. ZONE

I — U zemljama Jugoslavije više od godinu dana vode se ogorčene borbe s okupatorom i njegovim slugama. Razmjere tih borbi su velike. U njima herojski padaju naši najbolji drugovi. Međutim, od štabova brigada, odreda, operativnih i glavnih štabova ne dobijamo izvještaj ni za trećinu izvedenih akcija a o imenima palih boraca često nema ni riječi. Ovo je sasvim pogrešno. Samo objavljivanjem tih borbi svjetska javnost dobiće pravu sliku o zamašnosti naše herojske borbe. A objavljivanjem imena palih drugova mi činimo osnovnu drugarsku pažnju i pokazujemo koliko nam je stalo do svakog pojedinca. Mi imamo načina da svjetsku javnost o svemu obavještavamo. Ovo je tim potrebnije, jer razni narodni izdajnici — izbjeglička jugoslovenska vlada, Draža Mihailović i drugi — pokušavaju

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 37—4, k. 2.

Ovo naređenje je bilo upućeno svim višim štabovima. U arhivi Vojnoistoriskog instituta očuvana su tri primerka, koja su bila upućena: Glavnom štabu NOP odreda za Hrvatsku, Operativnom štabu NOP i DO za Bosansku Krajinu i Štabu Četvorte operativne zone NOP odreda Hrvatske. Redakcija ovde objavljuje ovaj poslednji primerak zbog toga što je on najbolje očuvan.

da plodove naše borbe pripišu 'sebi kao i da umanje značaj naših borbi.

Da bi se uveo jedan sistem u obavještavanju, počev od 1 septembra sve potčinjene jedinice dostavljaju nam poslije svake, ma i najmanje, akcije sljedeće izvještaje:

1) Kratak opis borbe: mjesto i vrijeme (datum) sudara; jedinice koje su učestvovala u borbi (naše i neprijateljske).

2) Ralt'ni plijen: zarobljenici, oružje, municija i ostala ratna sprema.

3) Gubici neprijatelja: mrtvi, ranjeni.

4) Sopstveni gubici: poimenično naznačiti mrtve i ranjene; mjesto gdje su mrtvi sahranjeni.

5) Imena naknadno umrlih od rana i gdje su sahranjeni.

6) Imena onih koji su pali smrću heroja; imena onih koje treba proglasiti narodnim herojima; imena pojedinih boraca, starješina i jedinica koje treba pohvaliti. Pri svemu tome za pojedince i jedinice treba iznijeti: podatke iz života (mjesto rođenja, zanimanje i drugo), akcije u kojima se dotični, odnosno jedinica istakla.

7) Kritički osvrt na akciju (izvedena po planu ili ne, greške u akciji, snalaženje starješina i jedinica, veze sa susjedima).

8) Utrošak municije po oruđima. Manjak, odnosno dobitak municije poslije akcije. Broj i vrsta pokvarenih, odnosno izgubljenih oruđa u borbi. Tu uračunati i oruđa poginulih i ranjenih drugova. /

9) Naročite napomene. /

II — Nezavisno od gornjega izvještaja sve brigadi i štabovi dostaviće nam imena svih poginulih drugova odj formiranja jedinice —• brigade pa sve do zaključno 31 avgusta. Pri tome naznačiti mjesta gdje su dotični drugovi poginuli i sahranjeni.

III — Štabovi svih brigada dostaviće nam sljedeće statističke podatke:

1) **Brojno stanje ljudstva**, sa sljedećim vertikalnim rubrikama: jedinica (štab brigade, intendantura brigade, sanitet brigade, pionirski vod, bataljoni po broju); po spisku (sa podrubrikama — muških, ženskih); u rashodu (sa podrubrikama — muških, ženskih); na licu (sa podrubrikama — muških, ženskih).

2) **Količina i vrsta naoružanja**, sa vertikalnim rubrikama: jedinica (štab brigade, intendantura, sanitet brigade, pionirski vod, poredati bataljone po redu); mašinskih pušaka;² pušaka

2 Odnosi se na automate.

VO 2 ПОСЛАНИЕ СПЕЦИАЛЬНЫМЪ СЛУЖБАМЪ ОБЪЯВЛЕНА ВО ИМЯ ГОСУДАРСТВА СЪЕДИНЕННЫХЪ ШТАТОВЪ АМЕРИКИ
ИЗЪВЪЩАЮЩАГО О СВОЕЙ ПОЛИТИКЕ ВО СВЯЗИ СЪ ВОЙНОЙ ВЪ КОРЬЕИ
О СВОЕЙ ПОЛИТИКЕ ВО СВЯЗИ СЪ ВОЙНОЙ ВЪ КОРЬЕИ
О СВОЕЙ ПОЛИТИКЕ ВО СВЯЗИ СЪ ВОЙНОЙ ВЪ КОРЬЕИ

REF ID: A63943

SECRET

VI. Corollary is the rejection of traditional understanding that a national government is responsible for the actions of its citizens, corporations, and other entities. The government is not responsible for the actions of its citizens, corporations, and other entities. The government is not responsible for the actions of its citizens, corporations, and other entities.

15 1. Не переделывать и не переименовывать
наименование, прилагательное, в. в. без согласия
государственной комиссии.

[illegible]

(7,9 mm — talijanskih); teških mitraljeza (sa onoliko podrubrika koliko ima modela mitraljeza — švarcloze, bređa itd.); puškomitraljeza (ZB³ i talijanskih, »Šoša« i dr.); topova (sa onoliko podrubrika koliko vrsta ima topova — pješadiski, brdski, protivkolski itd.); bacača (teških i lakih); revolvera.

3) **Količina municije**, sa vertikalnim rubrikama: jedinica; za mašinske puške; za puške (po modelima); za teške mitraljeze (po modelima); za puškomitraljeze (po modelima); za topove (po modelima); za bacače (po modelima); za revolvere.

4) **Brojno stanje konja**, sa vertikalnim rubrikama: jedinica; jahaćih; tovarnih (sa podrubrikama — za kuhinju, za bojnu komoru, za prateća oruđa).

Ove izvještaje dostaviti što prije, ali prikupiti tačne podatke.

Svakog prvog i petnaestog u mjesecu dostavljati promjene u brojnom stanju (priraštaj, manjak) po navedenim pregledima. Na taj način i štabovi brigada i mi imaćemo tačan pregled, što nije bilo do sada.

IV — Štabovi brigada ne smiju nikud upućivati svoje borce i starješine bez objava. Ko se na putu nađe bez objave biće zatvoren. U objavi naznačiti kakvim se poslom dotični upućuje. Kad nam se ukaže prilika brigadama ćemo dostaviti formulare objava.

V — U posljednje vrijeme primjećuje se da pojedini vojnici i starješine bez ikakvog posla udaljuju se od svojih jedinica. Lutanje vojnika treba spriječiti po svaku cijenu. Starješine mogu dolaziti u više komande samo po pozivu ili kada to naročito iziskuje stanje njihove jedinice.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT

Narodno-oslobodilačke partizanske
i dobrovoljačke vojske Jugoslavije
Tito

(M.P.)

VI — Potrebno je da vojnički i politički rukovodioci kao i pojedinci sarađuju u **Vojno-političkom pregledu** Vrhovnog štaba, obrađujući pojedine aktuelne probleme. Radove dostavljati preko Vrhovnog štaba. Ovo svima saopštiti.

3 »Zbrojovka«

P.S.

Ovo naređenje prepisati i dostaviti vašoj Prvoj partiz. n. o. dalmatinskoj udarnoj brigadi.⁴

VII — Naša vojska prerasla je u redovnu vojsku. Prema tome treba nastojati da ta vojska dobije lijep izgled i vojničke forme. Ovo se postiže primjenom egzercira i raznim vojničkim vježbama — tjelesno vježbanje i drugo. Sem toga, treba nastojati da se svaki naš vojnik nauči rukovati automatskim oruđima.

BR. 2

UPUTSTVO VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 1 SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABU PETOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA O FORMIRANJU ČETVORTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE I DRVARSKOG PODRUČJA I O NJIHOVIM NAJVAŽNIJIM ZADACIMA¹

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
1-1X-42 godine**

ŠTABU PETOG KRAJIŠKOG NARODNO-OSLOBODILAČKOG PARTIZANSKOG ODREDA

1) U dogovoru sa drugom Kostom² zaključili smo da od bataljona: »Gavrilo Princip«, »Starac Vujadin« i »Budućnost« treba stvoriti jednu partizansku udarnu brigadu. Brigada bi se zvala: Četvrta partizanska narodno-oslobodilačka krajiška udarna brigada. Štab te brigade sačinjavaće dosadašnji Štab V krajiškog odreda, s tim da komandant bataljona »Starac Vujadin« drug Cvija³ bude zamjenik komandanta brigade. Bataljone brigade treba odmah iskupiti i otpočeti sa njihovim vojničkim i političkim učvršćivanjem. Naročito treba paziti na

⁴ Ova rečenica je dopisana crvenom olovkom.

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2250.

² Košta Nad

³ Cvijo Oraščić. Poginuo u Petoj neprijateljskoj ofanzivi.

sastav bataljonskih štabova. Mi ćemo nastojati da, ukoliko to budemo mogli, pomognemo Štabu brigade sa nekoliko političkih radnika. Štab brigade treba o tome da nam dostavi konkretne predloge, kao i sve ono što je u vezi sa formiranjem ove brigade i stanjem njenoga ljudstva. Mi ćemo izvijestiti Operativni štab za Bosansku Krajinu o ovom naređenju, koje vam neposredno upućujemo.

Zavisno od prilika, a kako to procijeni Operativni štab, u sastav ove brigade može ući i još neki bataljon. Naše je mišljenje da su dosta ova tri bataljona. Tako će se ljudstvo vojnički i politički bolje učvrstiti nego kad ima više bataljona.

2) Po formiranju vaše brigade, koje treba da se odmah izvrši, preduzeti sljedeće:

— Napad na komunikaciju [Bos.] Grahovo — Knin i njeno rušenje i onesposobljavanje za saobraćaj. Sa vašom brigadom vi ćete moći otpočeti akcije na tome sektoru. U ovom cilju potražiti vezu sa susjednim partizanskim djelovima: Ličanima i Dalmatincima.

— Preduzeti izviđanje Grahova i tačno nam iznijeti uslove i mogućnosti njegove likvidacije.

— Preduzeti sve na razbijanju četničkih bandi u tome kraju. U tom cilju politički raditi među masama i pojavljivati se u četničkim selima. Jednom riječi, vašu brigadu morate učiniti mobilnom, dakle, morate je odvezati od njihovih sela.

— Sa vašom brigadom morate angažovati neprijatelja u Kninskoj Krajini, jer se na taj način najbolje štite Grahovska vrata⁴ i prolaz ka [Bosanskoj] Krajini. Vaše jače angažovanje u predjelu Grahovo — Knin olakšaće mobilizaciju dalmatinskih partizana.

3) U Drvaru obrazujte *Komandu područja* koja ima zadatak: staranje o bezbjednosti na pozadnoj prostoriji; mobilizacija ljudstva za jedinice i ostale potrebe; obrazovanje i kontrola nad partizanskim stražama koje treba postaviti na važnim tačkama; obrazovanje slagališta raznih potreba i staranje o njihovom čuvanju; staranje o saobraćaju i prikupljanje sredstava za saobraćaj u rejonu Komande područja; staranje o snabdijevanju trupa na teritoriji Komande područja (no, i same starješine su dužne da se staraju o snabdijevanju svojih mobilnih jedinica); obavještajna služba na cijelom području; staranje da se odluke pojedinih narodno-oslobodilačkih odbora privode u djelo. (Odbori su najveća politička vlast. Partizanske komande i jedinice moraju poslužiti da se odluke odbora

⁴ Odnosi se na predeo oko komunikacije Bos. Grahovo — s. Strmica.

izvrše, ako to nailazi na otpor.) Jednom riječju, Komanda pozadine⁵ prima na sebe sve pozadinske službe. Štabovi operativnih jedinica moraju se svega toga osloboditi radi uspješnijeg i pravilnog vođenja jedinica.

4) Pravilo o ustrojstvu brigada ranije je dostavljeno Operativnom štabu. Dok ne dobijete to uputstvo, vi ovako formirajte brigadu: štab, intendantura, sanitet, pionirski vod, potreban broj bataljona.

5) Morate predvidjeti oslonac — bazu za vašu brigadu. U tom cilju otpočeti i sa prikupljanjem sredstava za život. Detalje rasporeda bataljona i njihov taktički rad vi podesite.

O formiranju brigade podnesite nam detaljan izvještaj.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!.

KOMANDANT

Narodno-oslobodilačke partizanske
i dobrovoljačke vojske Jugoslavije

⁵ Verovatno treba da piše: Komanda područja.

BR. 23

NAREDBA VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 2 SEPTEMBRA 1942 GOD. O IZBORU, STRUKTURI I ZADACIMA NARODNOOSLOBODILACKIH ODBORA¹

N a r e d b a o i z b o r i m a
n a r o d n o - o s l o b o d i l a č k i h
o d b o r a

I. Način izbora i ustrojstvo NOO-a

1. — Rješavanje opštih i svakodnevnih ozbiljnih pitanja Narodno-oslobodilačke vojske i naroda oslobođenih teritorija pretstavlja zadatak od sudbonosnog značaja za pobjedu narodnog oružja, te iziskuje sprovođenje pune i jedinstvene organizacije građanske i vojne vlasti u pozadini. Od čvrste povezanosti, od neumorne i svestrane djelatnosti građanskih i vojnih vlasti, od valjanosti i odanosti njihovih organa Narodno-oslobodilačkoj borbi zavisi dalje razvijanje i učvršćivanje punog jedinstva pozadine i fronta, koje je osnovni uslov pobjede narodnog ustanka. S obzirom na cijeli niz najvažnijih pitanja koja traže pravilno rješenje u oslobođenim područjima, ovima treba dati čvrstu i jedinstvenu unutrašnju organizaciju. I zbog toga je potrebno odmah po zauzeću svake nove teritorije pripremiti i izvršiti izbore narodno-oslobodilačkih odbora.

2. — Pripreme za izbore obuhvaćaju:

a) široko objašnjavanje narodnim masama — putem sastanaka, konferencija, zborova i štampe — karaktera, zadataka i ustrojstva NOO-a, i njihovog odnosa prema narodu i vojsci (NOO-i kao organi zaista narodne demokratske vlasti, kao organi koji ostvaruju jedinstvo zakonodavne i izvršne vlasti u rukama naroda, karakter NOO-a kao klice buduće narodne

¹ Naredba je napisana 2 septembra 1942 god. (vidi dok. zaveden u II knjizi evidencije arhive Vojnoistoriskog instituta JNA pod br. 142/59-II) i dostavljena pojedinim višim štabovima. Kasnije su je, na različite načine umnožavali partizanski forumi, operativne jedinice i pozadinske vojne ustanove. Skoro u svim većim našim arhivskim fondovima sačuvan je po neki iprimerak ove naredbe, a u Vojnoistoriskom institutu i u Istoriskom arhivu CK SKJ sačuvano je po nekoliko primeraka. Redakcija objavljuje primerak koji se, otštampan na tigl-mašini, latinicom, nalazi u brošuri koju je, u prvoj polovini septembra 1942 god., izdao Vrhovni štab NOP i DV Jugoslavije. Brošura je zavedena u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA pod br. 2/1, k. 6 A.

vlasti; uloga i zadaci NOO-a u toku Narodno-oslobodilačkog rata; ustrojstvo NOO-a, izborno pravo; uloga omladine i žena u NOO-ima; odnos NOO-a i operativnih i pozadinskih vojnih vlasti)J

b) obezbjeđenje da za članove NOO-a budu izabrani ljudi koji će da garantuju da će svojim radom učiniti da NOO-i budu izraz sporazuma i jedinstva svih rodoljubivih snaga bez razlike političkog uvjerenja, vjere i narodnosti;

c) blagovremeno obavještenje partizana na frontu o danu izbora u njihovom mjestu radi ostvarenja njihovog izbornog prava.

3) — U cilju pripremanja izbora i njihovog pravilnog sprovođenja obrazuju se sreske i opštinske izborne komisije. Sreske izborne komisije imenuje štab zone ili operativni štab dotičnog područja, opštinske izborne komisije imenuje sreska izborna komisija u sporazumu sa nadležnom komandom mjesta. Sreska izborna komisija sastoji se od pet članova i njena je dužnost:

a) određivanje datuma i mjesta sreske izborne konferencije;

b) priprema i sprovođenje sreske izborne konferencije;

c) vođenje zapisnika o toku i rezultatima sreske izborne konferencije. U zapisnik se unose i sve eventualne nepravilnosti;

d) imenovanje opštinskih izbornih komisija.

Opštinske izborne komisije sastoje se od pet članova i njihova je dužnost:

a) određivanje datuma i mjesta opštinskog izbornog zbora, kao i datuma i mjesta seoskih i gradskih izbornih zborova;

b) priprema i rukovođenje opštinskog izbornog zbora, a preko povjerenika i seoskih i gradskih izbornih zborova;

c) imenovanje izbornih povjerenika za pojedina sela koji prisustvuju izbornim zborovima i brinu se za pravilan tok tih zborova. Izborni povjerenici dužni su da vode zapisnik o toku seoskog izbornog zbora i o rezultatu izbora. Ovaj zapisnik, koji pored povjerenika potpisuju još dva za to izabrana seljaka ili građanina, predaju povjerenici opštinskoj izornoj komisiji, a ova sreskoj;

d) po završenim izborima u srezu i poslije izbora sreskog NOO-a, sreska izborna komisija podnosi izvještaj o svome radu i rezultatima izbora u cijelom srezu štabu koji ju je imenovao. Sa podnošenjem izvještaja prestaje i funkcija izborne komisije.

4. — Izbori u selima jedne opštine imaju se izvršiti po mogućnosti u isti dan, a tako isto i izbori opštinskih NOO-a.

U svakom selu bira se seoski a u gradu gradski NOO, u sjedištu opštine ili grupe sela koja se odvoji od opštine bira se opštinski NOO. Ako opštinu sačinjava grad sa još nekoliko sela, onda i ovdje opštinski NOO funkcioniše odvojeno od gradskog i seoskih NOO-a.

Ako je selo malo ili zaselak, ne bira se odbor, već samo jedan povjerenik koji će biti veza između svog sela i NOO-a svoje opštine, te raditi po uputstvima svog opštinskog NOO-a. Koja sela biraju povjerenike, a ne odbore, određuje sreska izborna komisija. Svi seoski NOO-i i povjerenici kao i gradski NOO-i potčinjeni su opštinskom NOO-u. Tamo gdje su do sada jednu opštinu sačinjavala mnoga sela, raštrkana i udaljena, treba radi lakšeg rada razdijeliti sela na nekoliko grupa i stvoriti nekoliko opštinskih NOO-a, koji će raditi samostalno. Ova pregrupisavanja sela vrši komanda područja, odnosno štabovi grupa odreda ili zona.

5. — Seoski i gradski NOO-i kao i povjerenici biraju se na zboru sela ili grada od svih seljana ili građana, muških i ženskih, koji su navršili 18 godina starosti, javnim glasanjem (dizanjem ruke). Isto tako može biti izabran za člana NOO-a ili povjerenika svaki koji je navršio 18 godina, muško ili žensko, bez razlike vjere i narodnosti. Izabrani su oni koji dobiju najveći broj glasova.

6. — Pravo glasanja kao i pravo da budu izabrani u NOO-e uživaju i vojnici NOP i DVJ bez obzira na godine starosti i bez obzira da li se na dan izbora nalaze u svom mjestu ili na položaju. Partizani na položaju, koji su iz jednog mjesta, odnosno opštine, glasaće na svom zboru i rezultat glasanja poslati nadležnoj komandi mjesta. Oni moraju biti blagovremeno obaviješteni o danu izbora. Rezultat izbora u mjestu iz kojega se partizani nalaze na položaju neće se objaviti prije no što se uzme u obzir i glasanje partizana na frontu. Dok su na vojnoj dužnosti oni ne mogu vršiti dužnost članova odbora, ali treba omogućiti, ako to dozvoljavaju uslovi borbe, da dolaze na plenum sreskih i okružnih NOO-a kao delegati svojih bataljona i odreda.

7. — Seoski NOO sastavljen je od tri do pet lica, opštinski od pet do sedam lica. Sreski NOO može imati do trideset članova, a isto tako i okružni NOO.

8. — Jedino mjerilo po kojem će se birati članovi NOO-a jeste da je poznat kao odan i vjeran Narodno-oslobodilačkoj borbi i kao nepomirljivi neprijatelj okupatora i njegovih slugu.

Opštinski NOO bira se na opštem zboru svih glasača dotične opštine, najdalje 8 dana poslije seoskih i gradskih izbora.

9. — Seoski narodni povjerenici, seoski NOO-i i gradski NOO-i vrše sve dužnosti navedene u odjeljku o zadacima NOO-a. Oni su neposredno potčinjeni opštinskom NOO-u a preko ovog sreskom i okružnom NOO-u, od kojih dobijaju uputstva za rad i pod čijom kontrolom rade. Opštinski NOO-i dužni su podnositi redovne izvještaje o svom radu sreskom NOO-u a ovaj okružnom.

10. — Seoski i opštinski NOO-i mogu imati do sedam članova, a najmanje tri. Gradski NOO-i imaju najmanje 7 članova a broj se određuje prema veličini mjesta. Ako se radi o većem gradu, ovaj će se podijeliti na rejone koji će imati rejonske odbore potčinjene gradskom, čiji plenum sačinjavaju.

11. — Čim se u opštini ili grupi sela izabere opštinski NOO, održaće se sreska konferencija, na koju dolaze delegati (izaslanici) svih opština, koji se biraju naporedo sa opštinskim odborima i koji sačinjavaju plenum sreskog odbora. Puna sjednica (plenum) sreskog NOO-a jeste najstarija građanska vlast u srezu i ima svoje sjedište u sreskom mjestu, ako je ono oslobođeno, ili u drugom, ako sresko mjesto nije oslobođeno. Izvjesni oslobođeni djelovi drugih srezova, koji još nijesu u cjelini oslobođeni, mogu se privremeno priključiti izvjesnom oslobođenom srezu.

12. — U sreski NOO treba cla-hudu izabrani izaslanici iz svih opština toga sreza, ali u sjedištu sreza mora stalno biti nekoliko članova (najmanje tri) koji će k^o uži odbor vršiti redovne poslove, dok će se puna sjednica održavati s vremena na vrijeme i odlučivati o svim važnijim pitanjima. Sreski NOO bira svoj uži odbor iz svoje sredine. Na plenarnim sjednicama uži odbor podnosi izvještaj o svom radu i dobija upute za dalji rad. Ako plenum nije zadovoljan radom nekog člana ili cijelog užeg odbora, može ga smijeniti i odrediti iz svoje sredine druge ljude u uži odbor. Uži odbor pozivaće redom po jednog člana plenuma na rad sa njim. Uži odbor mora imati najmanje tri lica.

Izaslanike, odnosno članove sreskog plenuma bira narod na opštinskom zboru vodeći računa da svaka opština bude jednako zastupljena. Oni donose na sresku konferenciju pismenu potvrdu svog opštinskog odbora da su izabrani.

13. — Svi opštinski NOO-i održavaju stalnu vezu sa sreskim NOO-om i njemu su podređeni, tako da od njega dobijaju uputstva za svoj rad, njemu podnose izvještaje, polažu mu račun o svom radu i stoje pod njegovom kontrolom.

14. — Birani na demokratski način, NOO-i moraju i u svom radu ostati demokratski organi narodne vlasti. Zbog toga su opštinski, seoski i gradski NOO-i kao i povjerenici dužni da s vremena na vrijeme sazivaju zborove seljana ili građana svoje opštine, sela ili grada, na kojima će podnositi izvještaje o svom radu i raspravljati s narodom o važnijim pitanjima, kako bi u cijelom radu odbora došla što potpunije do izražaja volja naroda. NOO-i zavise od povjerenja naroda koji može pojedine članove pa i cijeli NOO smijeniti, ako smatra da nije zaslužan povjerenja ili da nije sposoban za rad, pa izabрати drugi odbor. Da bi se održao zbor za izbor novog odbora, seoskog ili opštinskog, ili seoskog povjerenika, potrebno je da to zahtijeva bar jedna trećina birača toga odbora. Vanredna sreska konferencija za izbor novog sreskog NOO-a na mjesto smijenjenoga može se sazvati na zahtjev najmanje jedne četvrtine svih opština. Zahtjev za smjenjivanje ma kojeg odbora mora biti u vezi sa jednim ili više važnijih pitanja po kojima narod ne odobrava rad odbora.

15. — Svi NOO-i i povjerenici biraju se za šest mjeseca, poslije kog roka se vrše novi redovni izbori.

16. — Na području sa kojega se mobiliše jedan partizanski odred bira se okružni NOO kao najstarija građanska vlast u okrugu. On ima sjedište u istom mjestu gdje je i komanda toga područja. Okružni NOO-i biraju se na okružnoj konferenciji na koju dolaze delegati svih srezova dotičnog okruga i delegati odreda, odnosno brigada.

17. — Prvo se vrše izbori seoskih i gradskih, a onda redom: opštinskih, sreskih i okružnih NOO-a.

18. — Svaki NOO ima pretsjednika, sekretara i blagajnika koji rukuje narodno-oslobodilačkim fondom. U slučaju većeg broja odbornika dodijeliće se svakom članu posebna dužnost.

19. — Odbori su dužni ustanoviti dane za svoje redovne sjednice, a vanredne sjednice sazivaju pretsjednik i sekretar prema potrebi. Rad na sjednici uvodi sekretar u zapisnik.

20. — Svaki NOO mora imati svoj pečat sa petokrakom zvijezdom i natpisom [kao napr.]: *Narodno-oslobodilački odbor sela Radaslija — Narodno-oslobodilački odbor za Srez livanjski.*

II. Zadaci narodno-oslobodilačkog odbora na oslobođenoj teritoriji

Narodno-oslobodilački odbori jesu organi demokratske, istinski narodne vlasti, nastali prirodnim putem u toku Narodno-oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije.

NOO nijesu i ne smiju biti organi pojedinih političkih stranaka i organizacija. Oni se biraju demokratskim putem. U njih treba da uđu, bez obzira na svoje političko uvjerenje, vjeru i narodnost, čestiti rodoljubi koji su primjerom i na djelu pokazali da su dobri sinovi svoga naroda, da nikad neće izdati otadžbinu u ovom svetom otadžbinskom ratu, da su nepokolebljivi u borbi protiv fašističkog okupatora i njegovih domaćih slugu.

Pošteni i rodoljubivi pojedinci iz bivših opštinskih uprava i drugih ustanova (osim iz policije i žandarmerije) mogu ulaziti u NOO-e ako uživaju povjerenje naroda.

1.) Na oslobođenom području NOO-i jesu organi narodne vlasti birani slobodno i neposredno od samog naroda.

Svi stari organi vlasti (opštinske uprave, policija i žandarmerija, sudovi, poreske, finansijske i druge uprave) ukinuti su od strane naroda odmah s početkom oslobođavanja, jer su se svi oni pokazali kao uporište okupatora i njegovih izdajničkih slugu. Narodno-oslobodilački odbori predstavljaju na taj način i klicu buduće narodne vlasti čije će konačne i trajne oblike odrediti oslobođeni narod poslije istjerivanja fašističkih okupatora iz naše zemlje i uništenja njihovih domaćih slugu.

2.) NOO-i imaju mnogostruke i raznovrsne dužnosti. Oni vrše sve funkcije zakonodavne i izvršne vlasti, osim onih koje pripadaju vojnim vlastima.

3.) Kao nosioci vlasti oslobođenog naroda NOO-i poduzimaju sve mjere da se aktivizira i ujedini sav narod u borbi protiv okupatora i njegovih domaćih slugu. Preko NOO-a najbolje se i najuspješnije ostvaruje najjače oružje naroda u borbi protiv fašizma: jedinstvo svih naroda, jedinstvo svih rodoljubivih snaga.

4.) NOO-i poduzimaju sve što je potrebno da se Narodno-oslobodilačka vojska uredno snabdijeva hranom, odjećom i drugim potrebama. U tom cilju oni aktiviziraju i organizuju sve narodne snage na svom području. U 'snabdijevanju Narodno-oslobodilačke vojske NOO-i su dužni tijesno sarađivati sa vojnim komandama.

5.) Kao organe reda i bezbjednosti NOO-i upotrebljavaju partizanske i seoske straže, koje su direktno potčinjene vojnim vlastima (komandama mjesta, a preko ovih komandama područja). U slučaju potrebe obratiće se NOO-i za oružanu pomoć i operativnim komandama.

6.) Gonjenje špijuna, izdajica, neprijateljskih plaćenika i agenata, borba protiv saboterstva i panikerstva pripada u prvom redu vojnim vlastima uz saradnju NOO-a. Krivice po

ovim djelima sude vojni sudovi. Na zahtjev vojnih vlasti NOO-i su dužni pribaviti im sve podatke o narodnim neprijateljima iz svoga mjesta.

Obavještajna služba pripada takođe vojnim vlastima.

NOO-i vode borbu protiv krađe, pljačke, razbojništva i nereda. Oni rješavaju sve sporove između pojedinih građana.

7.) NOO-i imaju za dužnost da organizuju čvrstu pozadinu i nerazdvojnu vezu između naroda u pozadini i Narodno-oslobodilačke vojske, da podižu u narodu borbeni duh, požrtvovanost i disciplinu.

8.) NOO-i organizuju ishranu stanovništva, a osobito siromašnog stanovništva i nezbrinutih porodica palih i mobilisanih boraca, izbjeglica i pogorjelaca.

9.) NOO-i vode strogi nadzor i sprečavaju izvoz hrane sa svoga područja u okupirano područje, sprečavajući svim sredstvima da se okupator ma čime snabdijeva sa oslobođenog područja.

10.) Pod kontrolom NOO-a nalazi se sva privreda (proizvodnja i trgovina) ukoliko se ne radi o preduzećima i radionicama koje rade za potrebe vojske, a koje potpadaju pod direktnu upravu vojničke vlasti. Cjelokupni saobraćaj i saobraćajna sredstva stoje pod upravom vojnih vlasti.

11.) Da bi mogli odgovoriti svojoj dužnosti snabdijevanja vojske i naroda, NOO-i stvaraju obavezno narodno-oslobodilačke fondove. Ovi prikupljaju od naroda priloge u novcu, hrani, odjeći, obući i drugom materijalu.

12.) NOO-i mogu prema potrebi vršiti na zahtjev vojnih vlasti rekviziciju od imućnijih građana. Isto tako oni na zahtjev vojnih vlasti mogu mobilisati stanovništvo za potrebne radove. Kod svega toga moraju strogo voditi računa da teret bude pravilno raspoređen i da najsiromašniji budu najmanje opterećeni.

13.) Od imovine narodnih neprijatelja, koja se konfiskuje na osnovu rješenja vojnih vlasti i sudova, NOO-i primaju na rukovanje i upotrebu sve ono što vojne vlasti ne zadrže za potrebe vojske; i to unose u narodno-oslobodilački fond.

III. Narodno-oslobodilački fondovi

14.) Kod svakog opštinskog NOO-a mora postojati narodno-oslobodilački fond.

Narodno-oslobodilački fond (NOF) jeste najsnažniji izraz čvrste povezanosti pozadine i fronta, naroda u pozadini i njegove oslobodilačke vojske, i po tome kakav je NOF vidi se

kolika je volja naroda da pomogne svoju vojsku do konačne pobjede i konačnog oslobođenja.

U NOF se unose:

1) Svi darovi koje narod daje u stvarima ili novcu za Narodno-oslobodilačku vojsku, za nezbrinute porodice poginulih i mobilisanih boraca, za pogorjelce, izbjeglice i siromašne porodice;

2) sve stvari i novac koje NOO bude prikupio na druge načine.

Sve stvari i novac koje prikupe dužni su seoski NOO-i i povjerenici predati opštinskom NOO-u koji ih unosi u svoj NOF, to jest u svoj magacin ili kasu. Blagajnik opštinskog NOO-a rukuje opštinskim NOF-om i magacinom, odgovara za njihovo ispravno vođenje i ne smije činiti iz fonda nikakve izdatke bez rješenja odbora. Svakog mjeseca, a po potrebi i češće, moraju seoski NOO-i ili povjerenici napraviti za opštinski NOO izvještaj o prihodima i predati istome sav prihod. Opštinski NOO-i dužni su tako raditi prema sreskim NOO-ima, ali oni mogu u svojim magacinima da zadrže do 30% prinosa za potrebe u svojoj opštini (za pomoć pogorjelicima, izbjeglicama, porodicama boraca).

15.) Kod sreskog NOO-a postoji sreski NOF sa sreskim magacinima u koje se pribira fond iz cijelog sreza, osim onog dijela hrane i ostaloga koji se prema potrebi ostavlja samim seoskim, odnosno opštinskim NOO-ima za zadovoljenje njihovih mjesnih potreba. Okružni NOO takođe ima svoj NOF, ali ne mora imati posebne magacine izvan sreskih.

IV. Snabdijevanje Narodno-oslobodilačke vojske

16.) Narodno-oslobodilačka vojska snabdijeva se *u prvom redu od riaroda, samo od dobre violje prilozima u NOF i kupovanjem za gotov novac*. Kupovinu za vojsku vrše NOO-i ili vojni intendant, komesari za hranu; ovi posljednji čine to ili preko NOO-a ili neposredno od svih koji imaju za prodaju.

Sakupljanje priloga. — Prilozi se sakupljaju od cijelog naroda bez obzira na imovno stanje, jer svako može dati ma i najmanji prilog. Svi prilozi moraju se zapisati i oni se po mogućnosti objavljuju.

Ko ima viškova treba ili da ih priloži ili proda NOO-u ili NO vojsci, a ako neće da ih proda, mogu NOO-i ili intendant te viškove prinudno otkupiti, to jest stvari uzeti i odmah ih isplatiti.

Seoski i opštinski NOO-i vrše kupovinu hrane i drugih potreba za vojsku od novca koji im u tu svrhu upute sreski

NOO-i ili vojne vlasti. Cijene određuju opštinski NOO-i u sporazumu s vojnim vlastima.

Rekvizicija. — Rekvizicija je takođe kupovina, samo što se ne isplaćuje odmah u gotovom. Na rekviriranu stoku ili hranu, i druge stvari dužni su NOO-i kao i od NO vojske za to ovlašćena lica dati propisnu rekvizicionu priznanicu (revers) na osnovu koje će njen primalac kasnije moći da zahtijeva isplatu. Na priznatici mora biti tačno naglašeno od koga je, kad i koliko čega rekvirirano, kao i vrijednost svake rekvirirane količine i vrijednost cjelokupne rekvirirane robe. Rekvizicione priznanice podnoseće se na isplatu kod viših vojnih komandi ili kod sreskog NOO-a. Sve rekvizicije vrše se isključivo na zahtjev vojnih vlasti i na njihov račun. Rekvizicija se vrši u slučaju hitne potrebe ili momentanog nedostatka gotovog novca.

Rekvizicija se može vršiti u prvom redu od viškova imućnijih seljaka.

NOO-i i vojne vlasti mogu rekvirirati i tegleću marvu i tegleća sredstva (konje, kola, volove i drugo) za komoru, prevoz hrane itd. kao i jahaće konje za duže ili kraće vrijeme. Na ovo se izdaje revers s tačnim naznačenjem šta je, kad i od koga rekvirirano, za koju potrebu i za koje vrijeme i sa opisom konja ili volova.

NOO-i vrše za račun vojnih vlasti i rekviziciju oružja od neboraca, na šta takođe izdaju priznanice.

U slučaju da rekvirirana stoka ili prevozna sredstva pretrpe kvar ili budu upropašćeni, sopstvenik dobija naknadu prema procjeni komisije koju je dužan odrediti NOO.

Razmjena. — Radi uspješnijeg snabdijevanja vojske i stanovništva, vojne vlasti organizuju uz pomoć NOO-a razmjenu robe između sela i gradova i između pojedinih krajeva. Ukoliko se u magacinima oslobođenih gradova nalazi razne robe potrebne seljacima, dužni su NOO-i u tim mjestima organizovati dućane za prodaju te robe, pošto se izdvoji što je potrebno za NO vojsku i drugo, što može poslužiti kao pomoć pogorjalcima za uspostavu domova. Opštinski NOO-i neće samo upućivati seljake da u tim dućanima kupuju, nego će prijaviti NOO-u u tom mjestu šta se u njihovoj opštini traži a šta seljaci njihove opštine nude u razmjenu za traženu robu.

Isto tako opštinski NOO-i izvijestiće sreski NOO, odnosno vojne vlasti da li u selima njihove opštine ima duvana, rakije itd., a tu bi razmjenu organizovale vlasti s krajevima gdje ima hrane a nema duvana i rakije. -

V. Zapljena imovine narodnih neprijatelja

17.) NOO-i kao organi narodne vlasti vrše zapljenu, konfiskaciju imovine svih narodnih neprijatelja: ustaša, špijuna, izdajnika itd. kad o tome vojne vlasti ili sudovi donesu rješenje na osnovu predloga NOO-a ili po svojoj dužnosti.

U ovom pogledu opštinski NOO-i dužni su da uz pomoć seoskih NOO-a i povjerenika tačno ispituju svaki slučaj, da izvrše popis cjelokupne pokretne i nepokretne imovine dotičnog narodnog neprijatelja, pa bilo da je strijeljan ili da je pobjegao i odmetnuo se. Opštinski NOO podnosi o tome izvještaj i predlaže zapljenu najbližoj komandi mjesta ili štabu odreda, gdje još nije obrazovan sreski NOO, a gdje je ovaj obrazovan, podnosi izvještaj njemu a ovaj ga dostavlja vojnim vlastima.

Sva zaplijenjena imovina, pokretna i nepokretna, postaje narodnom svojinom i ulazi u NOF, dakle nalazi se pod upravom NOO-a (opštinskog ili sreskog). Tamo gdje odbora još nema privremeno rukuju zaplijenjenom imovinom vojne vlasti. Od zaplijenjene imovine narodnih neprijatelja vojne vlasti uzimaju za vojsku što je vojsci potrebno.

U svome izvještaju i predlogu o zapljeni NOO-i su dužni navesti na osnovu kakvih dokaza je utvrđeno da je neko narodni neprijatelj čiju imovinu treba zaplijeniti. Za tačnost i istinitost tih navoda odgovaraju NOO-i. Ako je neka porodica odbjegli samo iz straha da ne bude ubijena a niko iz nje nije ustaša, špijun, izdajnik ili slično, onda se takvoj porodici imovina ne može zaplijeniti. Međutim, ako je takva [porodica! cijela] odsutna, NOO uzima preostalu imovinu pod svoju upravu i daje zemlju i zgrade na privremeno korišćenje pogorjelicima, izbjeglicama i sirotinji svoga sela, a stoku, hranu, sprave i drugo unose NOO-i u NOF i odatle upotrebljavaju za vojsku i stanovništvo.

I u slučajevima gdje se neka pogorjela i izbjegla porodica već naselila na imanje neke odbjegli porodice i zauzela njenu stoku, hranu i ostale zatečene stvari, to imanje, stoka i stvari takođe dolaze pod upravu NOO-a kao svojina NOF-a. NOO-i dužni su sve to ispitati, popisati i pobrinuti se da ne bude nejednakog postupanja, to jest da neke izbjegle i pogorjele porodice ne dobiju više nego što im treba, a druge manje ili ništa. Svako takvo naselje ima se smatrati privremenim, dok izbjegla porodica ne bude u stanju da se vrati na svoje oslobođeno ognjište.

O svima tim slučajevima dužni su opštinski NOO-i sa tačnim podacima izvijestiti najstariju vojnu vlast u selu.

U slučajevima gdje je utvrđeno da se radi o domu nekog narodnog neprijatelja, ali od kojeg su ostali žena i djeca, dužni su opštinski NOO-i ostaviti toj porodici toliko imanja da može živjeti, a sve ostalo zaplijeniće u korist NOF-a, ali i to na osnovu rješenja vojnih vlasti ili presude vojnih sudova.

Na osnovu svih tih izvještaja i predloga opštinskih i sreskih NOO-a vojne vlasti i sudovi donosiće pravovaljana rješenja o zapljeni, kao i o privremenom ili stalnom ustupanju zaplijenjenog imanja pogorjalcima, izbjeglicama i sirotinji, a naročito siromašnim porodicama narodnih boraca. Sva zaplijenjena imanja u jednoj opštini stoje pod upravom i kontrolom opštinskog NOO-a koji o njima mora voditi knjige. Sreski NOO mora imati pregled i kontrolu nad svima takvim imanjima u srezu.

18.) Kao narodni neprijatelji, čija imovina podleže zapljeni u korist naroda, imaju se smatrati:

- a) sve aktivne ustaše ili njihovi organizatori i pomagači;
- b) svi oni koji su služili okupatorima ma u kome vidu — kao špijuni, dostavljači, kuriri, agitatori; koji su natjerali narod da okupatorima predaje oružje; svi koji su izdali narodnu borbu i bili u dosluhu sa okupatorima; svi koji se odmetnu od narodne vlasti i rade protiv nje. Isto tako smatraju se narodnim neprijateljima i oni koji razaraju Narodno-oslobodilačku vojsku ili dezertiraju. Narodni neprijatelji jesu i oni koji na teritoriji gdje je vlast u rukama naroda vrše ubistva i pljačku.

Kod toga treba voditi računa da se ne mogu smatrati narodnim neprijateljima oni seljaci i građani koji su bili zavedeni bilo od okupatora ili ustaša, bilo od izdajničkih četničkih oficira i koji se pridruže Narodno-oslobodilačkoj vojsci. Ali ako su naoružani, pa se vojsci ne pridruže, nego se odmetnu i na poziv partizanskih i dobrovoljačkih komandi neće da se razoružaju, nego produže sa nasiljima, imaju se proglasiti narodnim neprijateljima i sa njima po ratnom zakonu postupiti.

Javne zgrade i imanja. —

19.) Sve javne (državne) zgrade i imanja, željeznice, rudnici, putevi, mostovi itd., fabrike i veća preduzeća, radionice koje rade za vojsku, stoje pod vojnom upravom. Isto tako i bolnice i apoteke.

Septembar 1942.

Vrhovni komandant
NOP i DVJ
TITO

BR. 23

**NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV
JUGOSLAVIJE OD 2 SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABU PRVE
PROLETERSKE BRIGADE DA SE VRŠE DEMONSTRATIVNI
PREPADI NA KUPREŠ¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
2-1X-42 godine**

Strogo povjerljivo!

ŠTABU PRVE PROLETERSKE BRIGADE

1) U vremenu od 5 — 7 t. m. izvešće se napad na Jajce sa tamo koncentrisanim jedinicama². U vezi ovoga napada potrebno je izvršiti jače demonstracije i izviđanja prema Kuprešu. Dobro bi bilo baciti i neki art. metak u Kupreš. Ovo u toku 4 i 5 t. m. Poslije saznanja tačnog stanja u Kuprešu, mogli bismo izvesti napad.

U slučaju da naš napad na Jajce uspije, mi ćemo neprijatelja ugroziti na pravcu Travnika i D. Vakufa tako, da će on morati oslabiti Kupreš. Blokada Kupreša u tom slučaju dala bi velike rezultate. U vezi s ovim prostudirajte sve činjenice.

2) Poslije izvođenja gornjeg plana mi namjeravamo IV brigadu premjestiti na drugi odsjek. Nju bi, u predjelu Kupreša, zamijenila Dalmatinska brigada.³ Ta brigada nema još

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2253.

² Krajem avgusta 1942 god. drug Tito je doneo odluku o oslobodenju Jajca, i u tom smislu izdao naređenje operativnom štabu NOP i DO za Bosansku Krajinu (vidi tom II, knj. 5, dok. br. 145). Međutim, napad na Jajce bio je odložen zbog dejstava »Putlicove grupe«, koju je formirala Komanda 714 nemačke divizije, postavljajući joj zadatak da odbaci partizanske snage od Jajca i očisti predele oko Mrkonjića Grada, Manjače i Ključa. Ali kada je, u borbama do 20 septembra 1942, »Putlicova grupa« (ojačana neprijateljskim snagama iz Bosanske Gradiške i Dvora) bila razbijena i odbačena ka Banjoj Luci, ponovo su stvoreni uslovi za oslobodenje Jajca, pa su ga, 25 septembra 1942 god., oslobodili Druga proleterska, Prva i Druga krajiška NOU brigada i delovi Trećeg krajiškog NOP odreda. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 53, 54, 69, 72, 112, 186, 187, 202, dok. zaveden u Istoriskom arhivu CK SKJ pod reg. br. 3053 i bojnu relaciju Trećeg domobranskog zbora, zavedenu u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA pod reg. br. 10/2, k. 56.

³ Odnosi se na Prvu dalmatinsku NOU brigadu. Ona je konačno formirana 6 septembra 1942 god. (vidi tom V, knj. 7, dok. br. 11 i 16).

mnogo borbenog iskustva, pa njeno privezivanje za jedan teren i krute frontove ne bi bilo simpatično. Možda ona ne bi ni dala ono što se očekuje u konkretnoj situaciji oko Kupreša. Promislite i o ovome.

Čim se formira Dalmat. brigada treba je dovesti u predio Livna, tako da ona može intervenisati na pravcu Sujice.

3) Nastojte da razvijete obavještajnu službu na što većoj prostoriji. U ovom pogledu intervenišite kod IV zone.

S. F. — S. N.

Za Vrh. štab, nač. Štaba

BR. 5

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 2 SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABU PETE (CRNOGORSKE) NOU BRIGADE DA SE PRESECE KOMUNIKACIJA TRAVNIK — DONJI VAKUF I VRŠE DEMONSTRATIVNI NAPADI U PRAVCU BUGOJNA I TRAVNIKA¹

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

2-IX-42 godine

**ŠTABU PETE PARTIZANSKE NARODNO-OSLOBODILAČKE
CRNOGORSKE UDARNE BRIGADE**

1) U vezi sa našim planom dejstva,² potrebno je da sa vaša dva bataljona noću 5/6 septembra presijecete komunikaciju: Travnik — Donji Vakuf na pogodnom mjestu. To pogodno mjesto bi bilo oko Komara. No, imati u vidu da se u Komaru nalazi nešto domobrana i ustaša. Tačan broj mi ne znamo. Podatke možete dobiti od mještana Srba. Prugu treba porušiti na više mjesta. Na porušenim mjestima postaviti zasjede. Najbolje bi bilo kad vi biste likvidirali posadu na Komaru i

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, ipod reg. br. 2251.

² Odnosilo se na planirana dejstva radi oslobođenja Jajca. Vidi dok. br. 4, primedbu 2.

tu konačno presjekli vezu. Pri svim tim akcijama morate biti obazrivi. Treba paziti da vas neprijatelj ne obiđe južno od Komara. U vezi sa ovom akcijom treba mobilisati i organizovati sve mještanske snage. One će vam dobro poslužiti. Uopšte, pri rješavanju ovako samostalnih zadataka vaše snage moraju biti nešto jače i lako pokretne. Napad na stanicu³ nije uspio samo zato što, su vaše snage bile lake. Dakle, nevođenjem računa o snagama vi ne možete riješiti pojedine manje zadatke.

2) Sa ostala dva bataljona ostanite u predjelu G. Vakufa. No, noću 5/6 kao i u toku nekoliko sljedećih dana morate izvesti jače demonstracije prema samom Bugojnu. Mi ćemo isto tako izvršiti prepade na Kupreš.

3) Organizujte obavještajnu službu sa Mostarom i Hercegovinom. Vrlo je važno dobavljati podatke sa tog sektora. Mi smo obaviješteni da u Mostaru uopšte nema Talijana. U pogledu ovih podataka stupite u vezu i sa Hercegovačkom udarnom brigadom, koja se nalazi u predjelu Duvno — Bagarići.

4) Posvetite pažnju formiranju mještanskih jedinica. Te jedinice staviti pod svoju komandu pri izvođenju akcija. Njima takođe dodjeljivati zadatke. Starješine određivati od mještana, a njima kao prvu pomoć možete dati od svojih ljudi. No, pri tome paziti na svoje kadrove.

5) U naznačeno vrijeme i jedna demonstrativna diverzija u pravcu Travnika dobra bi bila. Kod takvih zadataka treba određivati samostalne i gipke vodove sa kojima bi trebali da idu mještani. Pri svim ovim akcijama mnogo vam smeta što niste likvidirali onu posadu oko Sebešića. No, to je mala posada i možete je slobodno za prvo vrijeme ostaviti u pozadini. Kasnije tu posadu morate likvidirati. Uopšte, mi vam ostavljamo inicijativu za rad na tome području.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Vrhovni štab,

³ Verovatno se odnosi na šebešić.

**NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABU NOP I DV
JUGOSLAVIJE OD 2 SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABU ČE-
TVRTE PROLETERSKE NOU BRIGADE DA POJAČANIM
DEMONSTRATIVNIM NAPADIMA NA KUPREŠ VEŽE U
NJEMU NEPRIJATELJSKE SNAGE¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
2-1X-42 godine**

**ŠTABU IV PARTIZANSKE NARODNO-OSLOBODILAČKE
CRNOGORSKE UDARNE BRIGADE**

1) Potrebno je da dejstvom na komunikaciji Bugojno — Kupreš kao i [dem]onstracijama na Kupreš privežete neprijatelja na tome rejonu, sve ovo u [vez]i izvođenja našeg operativnog plana. Ovo odmah otpočeti, a naročito dejstvo[va]ti u danima i noćima između 3 i 6 t. m.

2) Nastojaćemo da vašu jedinicu prebacimo na drugi sektor čim bude [os]tvaren jedan — prvi dio našeg plana. Vaša dva bataljona iz predjela Rilić — [Vujkovsko prebacili smo u Livno da se malo odmore. Iz ovog mjesta pripojićemo [ih] vašoj brigadi.

3) Od oružja i municije ne možemo vam ništa dodijeliti, jer toga nemamo. Pojačanje svih naših brigada, to je osnovna naša briga. No, kad će i da li će to uslijediti, to vam ne možemo unaprijed reći.

4) Skrećemo vam pažnju na budnost i borbenu gotovost vaših jedinica. Kad je neprijatelj, poslije izvršene paljevine, pošao natrag ka Kuprešu, trebali ste ga bar goniti.² Morali ste o tome promisliti, jer vam je još davno skrenuta pažnja da neprijatelj vrši ispade, ali se ne zadržava na terenu, već se vraća. Pri povratku mogu mu se prirediti iznenađenja. Priznajemo da je teren težak, ali se vi na neki način morate dovijati i izmišljati ratna lukavstva.

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2254.

² Odnosi se na ispad *ustaško-domobranskih snaga* iz Kupresa u pravcu s. Blagaja, 30 septembra 1942 god., kojom prilikom je -popaljeno oko 250 domova srpskog življa. Detaljnije o ovome vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 2.

5) Trebate obezbijediti ishranu sa terena. No ako je to baš nemoguće, onda nam pošaljite intendanta sa komorom.

6) Nastojte da se stanje u vašoj brigadi sredi. Mi ćemo vam odrediti zamjenika komandanta i zamjenika političkog komesara, te da bi se rad u tome štabu pojačao. (Vaša dva bataljona bili su ostali otsječeni od vas i bez vašeg uticaja na njih. Ovo je prvenstveno došlo zato što nijeste imati formiran štab.)

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Vrhovni štab, nač. Štaba

BR. 7

**IZVEŠTAJ VLADE ZECEVICA OD 2 SEPTEMBRA 1942 GOD.
VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O POLITIČ-
KOM RADU U MRKONJICU GRADU¹**

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D. VOJSKE JUGOSLAVIJE

Položaj

— Izveštaj o radu na terenu —

I — U Mrkonjić Grad stigao sam noću 29-VIII-42 g. a sutradan (30-VIII) održan je zakazani zbor u gradu. Na zboru je bilo prisutnih oko 500—600, govornici su:

- 1) predsjednik zbora, komandant mesta Milan Golubović (seljak);
- 2) Saćir Maslić, musliman, meštаниn (kovač), partizan i partijac;
- 3) pop Vlado;²
- 4) drug Milan³ (radnik), [iz] B. H., u ime omladine;
- 5) drugarica Ljubinka⁴ u ime žena;
- 6) drug SI. Penezić-Krcun u ime K.P.J.

Svi su govornici pažljivo saslušani i zbor je uspeo.

¹ Original, pisan mastilom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta JNA, pod reg. tor. 35—1, k. 6.

² Vlado Zečević

³ Milan Perković

⁴ Ljubinka Milosavljević

II — 31-VIII-942 g. posetio sam katoličkog župnika don Nikolu Kaića i sa njim razgovarao. Čovek star — ostavlja utisak dobričine. Mrzi Italijane (pojeli mu sve guske i kokoši). Držao se dobro i o nama ima lepo mišljenje. Bio je frankovac, ali kad je video zločine ustaša — javno je govorio da ne valja šta rade.

Posle toga pozvao sam mesne hodže, njih trojicu, i župnika — te smo zajedno malo prošetali kroz grad i narod koji se bio sa sela sakupio na pijačni dan. Održao sam sastanak sa njima i uputio ih da narodu govore o nama partizanima i da razvijaju bratstvo između Srba, muslimana i Hrvata; da narod upućuju da pristupi u redove N.O.P. Vojske i t. slično. Svi se žale na Italijane i četnike, a hvale partizane.

III — U gradu sam zatekao druga protu Karamatijevića⁵ — gde je osnovao odbor bratstva sv. Save. Šaljem prepis pravila, overen. Odmah sam mu stavio primedbu da je za takav njegov rad potrebno prethodno odobrenje Vrh. štaba. On sam je uveren da je taj rad umestan i ispravan — i malo se ljutnuo na mene zbog primedbi — kao i zbog obustave rada do odobrenja.[®] Ja se ne slažem sa tim radom i svoje primedbe upućene drugu protu dostavljam i vama, drugovi. Prvo: treba doneti odluku načelnu o stvaranju ma kakvih društava u ovim danima. Drugo: u Jugoslaviji društva sv. Save bila su leglo velikosrpsstva, pa samo ime ne daje nam garanciju da to neće biti i sada. Pogotovo u društvo se u ovim krajevima mogu uvući i svi četnički nastrojeni [elementi] i pod tom firmom vršiti posao za četnike, a ne za nas. Iako pravila predviđaju da članovi mogu biti pored Srba i muslimani i Hrvati — ja sam uveren da samo ime odbija i jedne i druge i da nijedan musi. i Hrv. neće dobrovoljno stupiti u društvo, a straha radi možda će negde neki i stupiti. Svi oni koji hoće da pomognu N. O. Borbu imaju široko polje rada da pomažu N. O. odbore u njihovom poslu. Po ovom pitanju podneću usmeni referat.

Odbor u Mrkonjiću Gradu, sastavljen od Srba (a vele privoleće po jednog musi. i Hrv. da im i oni pristupe), već dva dana skuplja priloge. Održao sam sa njima sinoć i jutros sastanak i izuzev sekretarice⁷ (naše simpatizerke) ostali mi se [politički] ne sviđaju. Do sada su skupili u novcu oko 45.000 dinara, glavni priložnici su muslimani, i ja sam im stavio u dužnost da uz saglasnost Komande mesta i N.O.O. mesnog naprave spisak siromašnih i da im podele taj novac odmah, ne čekajući praznike. Za dalji rad dobiće uputstva, preko Komande mesta,

⁵ Jevstatije Karamatijević

⁸ Vrhovni štab nije odobrio stvaranje ovih bratstava.

⁷ Zora Brkić

koja ćemo im mi dostaviti. Pošto sam ovde završio donekle posao, to posle podne odlazim u s. Magaljdol gde je Drugi bataljon II pr. brigade, gde će se danas održati zbor.

Pošaljite svoje mišljenje i uputstvo po stvaranju ovih bratstava, a ja sam mišljenja da nam ne trebaju.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

2 septembar 1942 g.
Mrkonjić Grad

pop **Vlado Zečević**

BR. 8

NAREDBA VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD SEPTEMBRA 1942 GOD. O ORGANIZACIJI POZADINSKIH VOJNIH VLASTI NA OSLOBOĐENOJ TERITORIJI¹

NAREDBA O OBRAZOVANJU pozadinskih vojnih vlasti

U cilju savlađivanja svih zadataka Narodno-oslobodilačke borbe na oslobođenoj teritoriji i radi usklađivanja djelatnosti građanskih i vojnih vlasti

NAREĐUJEM

da se na oslobođenom području odmah sprovede organizacija pozadinskih vojnih vlasti obrazovanjem komandi područja, komandi mjesta, partizanskih i seoskih straža.

Ustrojstvo pozadinskih vojnih vlasti

1. — *Komanda područja* obrazuje se na mobilizacionom području jednog partizanskog odreda, te može obuhvatiti jedan ili više srezova.

¹ Naredba je pisana početkom septembra 1942 god. i dostavljena višim štabovima. Kasnije su je, na razne načine, umnožavale operativne jedinice i pozadinske ustanove. Redakcija objavljuje primerak koji se, otštampan na tigl-mašini, latinicom, nalazi u brošuri koju je, u prvoj polovini septembra 1942 god., izdao Vrhovni štab NOP i DV Jugoslavije. Brošura je zavedena u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA pod reg. br. 2/1, k. 6 A.

2. — Teritoriju svake komande područja, kao i podređenih joj komandi mjesta, određuju glavni štabovi ili operativni štabovi grupa odreda ili zona.

3. — Komande područja stoje pod neposrednom komandom štabova koji su ih obrazovali, ali moraju izlaziti u susret zahtjevima operativnih trupa na svome području.

4. — Na čelu komande područja stoji komandant područja i kao takav potpisuje sva naređenja. Njemu glavni štab, odnosno drugi nadležni viši štab, dodjeljuje na službu potreban broj lica, prvenstveno drugova i drugarica koji su manje sposobni za borbenu liniju usljed rana, bolesti, manje izdržljivosti itd.

5. — Kao izvršne organe komanda područja ima: *komandu mjesta*, partizanske i seoske straže. Komande mjesta postavljaju se samo u većim mjestima ili važnim čvorovima. Komandant područja određuje komandante mjesta na svom području i dodjeljuje im izvjestan broj lica na službu, slično kao za komande područja.

Komande mjesta ustanovljavaju se sa osvajanjem većih mjesta. Ukoliko na tom terenu još nema komande područja, komandu mjesta privremeno postavlja štab jedinice koja je mjesto osvojila.

6. — *Partizanske straže*, kao organi komandi mjesta i štabova NOP i DVJ, postavljaju se na važnijim tačkama, raskršćima itd. Broj i jačinu straža određuju komande područja prema potrebi. Komandira partizanske straže određuje komandant mjesta, koji vrši i prijem stražara u službu.

Vojne i političke instruktore kao i kontrolore partizanskih straža određuje komandant područja.

7. — Stupajući na službu, partizanski stražari polažu partizansku zakletvu. Za njih važe svi propisi i disciplina udarnih jedinica. Njihove krivice sude vojni sudovi, kao i krivice svih lica zaposlenih u aparatu pozadinskih vojnih vlasti.

8. — Komande područja nose naziv prema sjedištu i zoni, napr. *Komanda livanjskog područja IV operativne zone*.

Komande mjesta nose naziv prema mjestu gdje se nalaze; isto tako i partizanske straže, napr. *Partizanska straža Mliništa*.

II.² — Svi drugovi i drugarice određeni na rad kod pozadinskih i vojnih vlasti nose na kapama crvenu petokraku zvijezdu na zelenom petouglom polju. Pored toga komandant područja nosi na lijevoj rukavu manju petokraku crvenu

² Pri štampanju je, oinaškom, posle broja 8 došao broj 11; ali je tekst dokumenta u potpunosti dat (vidi dok. zaveden u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA¹ pod reg. br. 4—1, k. 6A).

zvijezdu na zelenom petouglojnom polju a ispod nje tri zelene pruge, komandant mjesta dvije a komandir straže jednu zelenu prugu ispod zvijezde na zelenom polju. Kontrolori i instruktori partizanskih straža nose na rukavu petokraku crvenu zvijezdu oko koje je zelen krug, s tim da politički instruktor ima na zvijezdi izvezen srp i čekić.

Dužnosti pozadinskih vojnih vlasti

12. — Zadaci komande područja jesu:

a) mobilizacija ljudstva za NOP i DVJ i pozadinske vojne dužnosti;

b) staranje o ishrani, snabdijevanju i smještaju operativnih trupa i pozadinskih vojnih organa, pribiranje hrane u magacine;

c) obrazovanje vojnih radionica i slagališta i rukovanje njima; organizovanje javnih radova u sporazumu sa NOO-ima;

d) sanitetska služba u pozadini, obrazovanje sanitetskih ustanova, rukovanje i staranje o njima;

e) uspostavljanje i regulisanje svih vrsti saobraćaja; staranje o transportu trupa i materijala;

f) staranje o redu i poretku na teritoriji područja; borba protiv pete kolone, izdajstva, panikerstva i sabotaže, protiv špijunaže i svakog oblika služenja neprijatelju; kontrola nad rukovanjem konfiskovanim imovinom narodnih neprijatelja; vršenje vojne sudske vlasti;

g) organizacija obavještajne službe;

h) postavljanje i kontrolisanje komandi mjesta i partizanskih straža;

i) održavanje tijesnog dodira i saradnja sa NOO-ima i staranje o privođenju u djelo odluka ovih odbora.

13. — U komandi područja nadležni viši štab postavlja: *komandanta područja*, koji je odgovoran za rad svih organa pozadinskih vojnih vlasti;

zamjenika komandanta područja, koji rukovodi ekonomskim odsjekom;

pomoćnika komandanta područja, koji rukovodi političkim odsjekom;

stalni vojni sud područja, koji sačinjavaju: zamjenik komandanta područja, komandant mjesta ili njegov zamjenik i treći — sudija uzet iz redova partizana neke udarne jedinice ili straže;

pomoćno i tehničko osoblje.

14. — Na sličan način kao i komande područja organizuju se i komande mjesta. Zadaci komandi mjesta isti su kao

i komandi područja, čiji su izvršni organi i po čijim narednjima rade. Komande mjesta kontrolišu kretanje građana i vojnika u pozadini, vrše hapšenja i izvršuju presude vojnih sudova. Izdaju legitimacije i objave za kretanje.

15. — *Partizanske straže* jesu organi komande mjesta i štabova N.O.P. i D. Odreda.

Dužnosti partizanskih straža jesu:

a) vršenje svih poslova koji se odnose na mobilizaciju obaveznika rejonu koji im je dodijeljen od komande mjesta; u ovom cilju prikupljaju podatke i vode tačnu evidenciju mobilisanih po četama, nesposobnih, ranjenih, bolesnih, određenih u partizanske straže i poginulih i umrlih partizana; podaci se prikupljaju ličnom konstatacijom i uzimanjem podataka od seoskih straža, NOO-a i vojnih komandi;

b) obilazi povjereni joj rejon i održava na njemu red i poredak i kontroliše elemente neprijateljske Narodno-oslobodilačkoj borbi;

c) stara se o prihvatu, smještaju i snabdijevanju prolazeci trupa;

d) reguliše i kontroliše cijeli vojni i privatni saobraćaj u svom rejonu. Sva lica bez propisnih isprava, kao i sumnjiva lica, bila ona građanska ili vojna, sprovodi nadležnoj komandi mjesta;

e) izdaje stanovništvu svoga rejonu objave za kretanje; koje će straže (postaje) izdavati objave a koje će ih samo kontrolisati određuje nadležna komanda mjesta;

f) kontroliše rad seoskih straža koje određuje opštinski NOO; potpomaže narodno-oslobodilačke odbore i seoske povjerenike u sprovođenju naredaba vojnih vlasti i odluka samih NOO-a;

g) stara se o-zaštiti stanovništva sprečavajući ubistva, pljačku, nasilje i paljevinu;

h) organizuje obavještajnu službu i službu veze na svom terenu;

i) stara se o čuvanju svih stvari, objekata i lica koja su im povjerena. •

Položaj, septembra 1942.

Vrhovni komandant
TITO

[Prilog br. 1]

1. KOMANDA PODRUČJA

2. *Teritorija -područja*
(imena srezova i
opština koje obuhva-
ta — opis granice
teritorije)

3. Komande mjesta
i njihova teritorija

4. Partizanske straže Sjedište straže	Rejoni straže	Broj , stražara	Komandiri i zamjenici
1.			k. z.
2			k. z.
3.			k. z.
4.			k. z.
5.			k. z.
6.			k. z.
7.			k. z.
8.			k. z.
9.			k. z.
10.			k. z.

Svega straža Svega stražara

³ Uz naredbu su, verovatno, bila dostavljena i ova dva priloga.
Oni se, otkucani na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalaze u Istoriskom arhivu
CK SKJ, pod reg. br. 1152 i 1153.

5. *Komanda područja:*

Komandant:

Zamjenik k-ta:

Pomoćnik k-ta:

Sud K-de područja:

Ostalo osoblje K-de:

6. *Komande mjesta*

(imena i zvanja
osoblja po komandama)

7. Kontrolori i instruktori
partizanskih straža

[Prilog br. 2]

NAR. OSL. ODBORI NA TERITORIJI KOMANDE PODRUČJA ..

1. *Sreski N.O. Odbori* (sjedišta)

2. *Opštinski N.O. Odbori* (sjedišta)

3. *Gradski N.O. Odbori* (sjedišta)

4. *Seoski N.O. Odbori* (imena sela gdje postoje NOO-i; po opštinama)

1. Opština
Sela:

BR. 10

**NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV
JUGOSLAVIJE OD 3 SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABU ČE-
TVRTE OPERATIVNE ZONE NOP ODREDA HRVATSKE DA
SE PORUŠE KOMUNIKACIJE KOJE OD DUVNA I BUŠKOG
BLATA IZVODE KA LIVNU I DOVRŠI FORMIRANJE OPE-
RATIVNIH JEDINICA I POZADINSKIH VOJNIH USTA-
NOVA¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
3-IX-42 godine**

ŠTABU DALMATINSKE OPERATIVNE ZONE

1) Potrebno je da temeljito pokvarite sve puteve koji od Duvna i Buškog Blata dovode u Livno. Pored vaših jedinica za ovo angažovati mjesno stanovništvo. Na navedenim putevima saobraćaj sa vojskom treba održavati preko tovarne komore. U vezi naših usmenih razgovora noću 2/3 shvatićete potrebu što boljeg rušenja navedenih puteva. Podnijećete nam izvještaj na kojim ste sve sektorima otpočeli sa rušenjem ovih puteva. Hitno nam izvještaj dostaviti.

2) Produžite sa formiranjem brigade i Komande područja sa komandama mjesta, partizanskim i seoskim stražama. O ovome nam podnijeti pismeni izvještaj i skicu partizanskih i seoskih straža.²

3) Poslaćemo vam neko prevozno sredstvo za Livno i Livanjsko Polje. Potrebno je da nezavisno od toga rekvirirate nekoliko seoskih kola za teretni saobraćaj.

4) Izvijestite nas da li ste na pogodno mjesto evakuisali stoku iz poljoprivredne stanice.

5) Sve oružje od ustaških elemenata iz Livanjskog Polja morate pokupiti. U ovom cilju odmah preduzeti potrebne mjere. Rezultat o ovome podnesite nam pismeno.

6) Preduzmite mjere za organizaciju jedinica koje su vam ostale na dalmatinskom terenu. Pri tome smo ugovorili da Sjevernodalmatince dovedete na Dinaru, a Srednjedalmatinci

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 30/1, k. 2, a kopija originala u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2255.

² Vidi dok. br. 8.

da dobro drže Vaganjski prevoj. O svemu ovome podnijećete nam pismeni izvještaj iz koga ćemo vidjeti gdje se nalaze uporišta tih vaših jedinica kao i organizacione mjere koje ste u tom smislu preduzeli.

7) Potrebno je da uspostavite vezu sa svima vašim jedinicama. One opet treba da vas brzo izvještavaju o svemu što se događa na njihovim sektorima.

Razvijte obavještajnu službu na cijelom području i njene rezultate hitno nam dostavljati.

8) Južnodalmat. odred neka se formira kako smo utvrdili, **ali**, to mora biti mobilna jedinica. Tamo je potreban energičan i mobilan štab. Ovo tim prije što se na tom terenu može sudariti sa četničkim bandama.

Razvijte živu političku djelatnost na cijelom području. Podnijećete nam izvještaj šta ste u posljednje vrijeme preduzeli i uradili u tom *pogledu* (konferencije, narodni zborovi, leci itd.).

9) Komanda područja je vojno-politička ustanova koja ima sljedeće zadatke: bezbjednost na pozad. teritoriji; obavještajna služba; služba saobraćaja i transporta; ishrana vojske i pribiranje i čuvanje materijalnih sredstava za ishranu vojske; sanitetske ustanove; određivanje cijena i suzbijanje špekulacije; privođenje odluka n. o. odbora u djelo tamo gdje oni sami to ne mogu sprovesti; obrazuje potrebne komande mjesta, partizanske i seoske straže; mobilizacija ljudstva za borbu i poljoprivredne i komunikacione radove; smještaj vojske i izrada skloništa za vojsku; preko odbora organizacija poljoprivrednih kolona; jednom riječju: život i rad u pozadini vojske. Pri tome je potpomažu N.O.O.

Komande mjesta i partizanske straže sprovode naređenja Komande područja i vrše sve one poslove koji su propisani za Komandu područja u svome rejonu.

Kad tako pravilno organizujete službu, onda će vam svi poslovi lakše ići.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za V. Štab,
Arso

(M. P.)

BR. 10

**POZIV REFERENTA SANITETA PRI VRHOVNOM ŠTABU
NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 3 SEPTEMBRA 1942 GOD.
LEKARIMA NARODNOOSLOBODILAČKE PARTIZANSKE I
DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE DA UČESTVU-
JU NA PRVOM KONGRESU LEKARA U BOSANSKOM PE-
TROVCU¹**

**REFERENT SANITETA
PRI
VRHOVNOM ŠTABU
3-1X-1942**

**SVIMA LJEKARIMA NA OSLOBOĐENIM TERITORIJAMA
JUGOSLAVIJE**

Drugovi,

Već odavno se osjećala među nama, partizanskim ljekarima, potreba zajedničkog pretresanja mnogobrojnih stručno-medicinskih i organizacionih pitanja našega partizanskog saniteta. Neophodno je potrebno po tim pitanjima donijeti jedinstveno gledište.

Dalje, naša Narodno-oslobodilačka borba, uzimajući sve šireg i šireg maha, postavlja pred nas zadatak popunjavanja našeg ljekarskog kadra novim snagama. Postavlja se, dakle, zadatak široke mobilizacije ljekara sa neoslobodene teritorije. Činjenica je da su mnogi od tih ljekara, stojeći još uvijek pod uticajem fašističke propagande, neobaviješteni o pravoj snazi koju danas pretstavlja sanitet Narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije. Usljed toga oni su pasivni, kolebljivi, pa čak i zastrašeni našom oslobodilačkom borbom.

Potrebno je tu propagandu okupatora razbijati. Jedan i drugi, i stručno-organizacioni i ovaj posljednji, politički, zadatak mi ne možemo uspješno riješiti jedino preko naših, i inače veoma oskudnih, izdanja.

Zbog toga sazivamo Kongres, Prvi kongres, ljekara Narodno-oslobodilačke [partizanske] i dobrovoljačke vojske Jugoslavije.

¹ Original, otkucan na pisačoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 2/30, k. 103 B.

Kongres će se održati od 25 do 27 septembra na teritoriji Sreza [Bos.] Petrovac (sastanak u Petrovcu 24 septembra) sa slijedećim dnevnim redom:

25 septembra prije podne Otvaranje Kongresa i pozdravni telegrami.

^ »Ljekari u oslobodilačkoj borbi naroda Jugoslavije« (referiše drug dr. Gojko Nikoliš).
»Uloga partizanskog Ijekara u narodu« (referiše drug dr. Sima Milošević).²
Proglas Ijekarima neoslobođenih oblasti Jugoslavije.

25 septembra poslije podne 1) Odabrana pitanja ratne hirurgije: tretiranje rana, frakture, amputacije, zaostali pogodak, primjena antitetanušnog seruma, kongelacija (referenti: drugovi dr. Mešterović Đura, dr. Papo,³ dr. Popović Dejan,⁴ dr. Milošević Sima, dr. Klajnhapel Franc).

2) Higijensko-epidemiološka služba u našoj vojsci (referenti: drugovi dr. Milošević Sima i dr. Božović Borislav).

26 septembra prije podne »Organizaciona pitanja našeg saniteta« (referiše drug dr. Gojko Nikoliš).

Svaki učesnik treba da sredi svoja vlastita iskustva i za-
pažanja, kako bi mogao uzeti učešća u diskusiji po navedenim
temama Kongresa. Na Kongresu treba da se sastane što veći
broj Ijekara i starijih medicinara, rukovodilaca i organizatora
sanitetske službe. Ali da sanitetska služba ne bi trpjela za
vrijeme odsustva Ijekara, drugovi će morati, u sporazumu sa
svojim referentima, odnosno štabovima, obezbijediti da na svim
mjestima ostane najnužniji broj sanitetskih snaga.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Referent saniteta
pri
Vrhovnom štabu
Dr. Gojko Nikoliš

² Član Izvršnog odbora AVNOJ-a. Ranjen 13 juna 1943 god. na Sutjesci, a nešto kasnije, kao teški ranjenik, otkriven u s. Vrbnici od strane četnika i, po naređenju Draže Mihailovića, ubijen.

³ Isidor Papo

⁴ Četnici ga ubili u s. Vrbnici, za vreme Pete neprijateljske ofenzive.

**UPUTSTVO REFERENTA SANITETA PRI VRHOVNOM
ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 3 SEPTEMBRA 1942
GOD. O NAČINU ORGANIZOVANJA DOPISNIČKE SLUŽBE
I O SADRŽAJU ČLANAKA NAMENJENIH ZA ČASOPIS
»RANJENI PARTIZAN«**

*Objavljeno u Zborniku dokumenata sanitetske službe u
Narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda, knj. 1,
dok. br. 33, str. 55—57.*

BR. 12

**NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE
OD 3 SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABU PRVE PROLETERSKE
BRIGADE DA SE TEMELJITO PORUŠE PUTEVI KOJI SA
JUGOISTOKA IZVODE KA LIVNU I DA SE VRŠE DEMON-
STRATIVNI NAPADI NA KUPRES¹**

**VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
3-IX-42 godine**

ŠTABU PRVE PROLETERSKE N.O.U. BRIGADE .

1) Potrebno je hitno porušiti sve puteve koji sa jugoistoka vode u Livno. Tu dolaze prvenstveno putevi: Bagarići — Duvno — Šujica — Borova Glava — Livno i Aržano — Buško Blato — Podhum — Livno. Skrećemo vam pažnju da ove puteve treba tako onesposobiti da je nemoguć svaki kolski saobraćaj po ovim putevima. Vojsku na ovim pravcima treba snabdevati preko tovarne komore. U vezi naših usmenih razgovora noću 2/3 shvatićete potrebu sistematskog rušenja ovih puteva. Hitno nam podnesite pismeni izveštaj na kojima ste otsecima preduzeli rušenje. Za ovo rušenje pored vaših jedinica angažujte Dalmatinsku zonu² i stanovnike okolnih sela. Vrlo je

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2256.

² Odnosi se na Četvrtu operativnu zonu NOP odrera Hrvatske.

važno ove puteve porušiti baš na otseku od Duvna — Buško Blato ka Livnu.

2) U vezi naših razgovora produžite sa izviđanjem Kupreša i uznemiravanjem neprijatelja u njemu. Kada vam dođu topovi (haubica i opravite p.[rotiv] kolski top), onda ubacite i po koji metak u Kupreš. Izradite letak i proturite ga u Kupreš. Taj letak naročito bi dobro došao posle neke vaše art. demonstracije.

3) Prirodno je da trebate uhvatiti vezu sa svima jedinicama na zoni kojom ćete vi komandovati u našem odsustvu. **Praktično**, pod vašom komandom sada stoje: vaša brigada, Prva dalmatinska i Hercegovci.³ Peta brigada ima određen **zadatak**: držanje predela Skopskog Polja. U svakoj situaciji, ona će tamo ostati dok mi ne bismo izmenili tu odluku, o čemu bismo vas izvestili. Peta brigada dobila je naređenje da sa dva bataljona kvari puteve: Travnik — D. Vakuf.⁴ Ti bataljoni treba da stignu na prugu noću 5/6. Tamo će se zadržati sve dokle mi to ne bismo izmenili. Njena ostala dva bataljona nalaziće se u predelu G. Vakufa. Kako je u ovom slučaju predeo Prozora ostao skoro prazan, naredili smo da tamo povuče četu iz predela Ravnog.⁵

4) Uхватite vezu sa IV brigadom i III krajiškim odredom i skrenite im pažnju da postave zasede na putu Kupreš — Bugojno i otpočnu sa jačim demonstracijama prema Kuprešu. To će potpomoći izvođenje našeg plana.

5) Dodelićemo vam neko prevozno sredstvo za predeo Livna i Livanjskog Polja. Tim sredstvom treba da se služite vi i Dalmat. zona. Zoni preporučite da rekvirira nekoliko seoskih kola. Tim kolima mogao bi se vršiti sav saobraćaj — teretni.

6) Na našim frontovima nema nikakvih promena u situaciji. Krajiška udarna grupa⁸ čisti teren od bandi koje su pokušale da napadnu naše jedinice sa leđa. Ovo će unekoliko usporiti plan rada te grupe.

7) Potrebno je organizovati obaveštajnu službu u pravcu juga i jugoistoka. Isto tako i u pravcu Kupreš — Bugojno.

Za V. Štab,

³ Odnosi se na Desetu (hercegovačku) NOU brigadu.

⁴ Vidi dok. br. 5.

⁵ U Ravnog se tada nalazila Prva četa Trećeg bataljona Pete (crnogorske) NOU brigade (vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 3).

⁸ Odnosi se na Prvu i Drugu krajišku i Drugu i Treću proletersku NOU brigadu (vidi tom II, knj. 5, dok. br. 126 i 127 i tom IV, knj. 6, dok. br. 127).

BR. 23

IZVEŠTAJ VLADE ZECEVICA OD 4 SEPTEMBRA 1942 GOD.
VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O PREVI-
RANJU MEĐU ČETNIČKIM GRUPAMA U OKOLINI JAJCA¹

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. I D. VOJSKE JUGOSLAVIJE

Položaj

— Izveštaj sa terena —

Drugovi! Sinoć 3-IX-942 g. po pozivu išao sam na položaj prema Jajcu (levi breg više Jezera) kod četnika koji su nam prišli. Njih je 85 — Veštičinih² i drugih raznih četa. Vodili smo razgovore i oni su mi postavljali pitanja: Kako part.[izani] i komunisti gledaju na srpsku veru — a naročito odobravaju li da seljaci slave i t.sl. Da li odobravaju venčanja? Oduzimaju li zemlju i ukidaju li privatnu svojinu? Po svima pitanjima dao sam im odgovore i oni su me saslušali sa odobravanjem. Onda sam ja njih pitao jesu li oni nama potpuno pristupili i priznaju li našu komandu. Odgovorili su: »Mi sebe smatramo još četnicima i imamo četničke pečate. Želimo da ostanemo zasebna jedinica (bataljon); do sada smo tukli It.falijane] i ustaše, a i od sada ćemo ih ubijati«. Itd. Odgovorio sam im da je danas jedina Partizan, i dob.[rovoljačka] vojska koja se uspelo bori protiv okupatora, ustaša i četnika, da to priznaju ne samo narodi Jugoslavije, već i ceo svet i da nas saveznici S. R., E. i SAD³ priznaju za prave i jedine svoje saveznike. Da su četnici izdali i osramotili ime četničko i da mi to ime ne dozvoljavamo kao i značke i pečate. Ako im je teško da nose petokrake zvezde (objasnio sam im znak petokrake) onda mogu nositi srpsku trobojku i ući u redove dobrovoljaca.

Jedan je upao sa pitanjem: »Pop Vlado, da nam nešto kažeš o Draži, mi smo o njemu slušali najbolje od Drenovića⁴ i drugih«. To mi je najmilije pitanje i odgovorio sam o Draži kao kolovođi izdajnika sa svim potrebnim dokazima. »Veličina« Dražina prsla je kao mehur vodeni. Moje izlaganje primili su sa iznenađenjem ali i sa ubeđenjem da im govorim istinu.

¹ Original, pisan mastiljavom olovkom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 37—1, k. 6.

² Nikola Veštica, četnički komandant. Uhvaćen od strane partizana i, kao narodni neprijatelj, streljan novembra 1942 godine.

³ Sovjetska Rusija, Engleska i Sjedinjene Američke Države

⁴ Uroš Dremović

Drug Košta mi je rekao o ovdašnjim seljacima oko Mrkonjića da su dobri borci — i ja im pristupam obazrivo i blago. **Ubeđujem** ih bez prekorevanja njima—seljacima — ali udaram po vođama njihovim. Među ovima sa kojima se svakodnevno sretam i razgovaram ima odličnih ljudi, ali ima i tipusa koje treba što pre očistiti. Naše brigade prošle su kroz ova sela i otišle napred, a sve četnike naoružane ostavile iza leđa. Treba brzo raditi da se ovi seljaci—četnici pridobiju i pridju pod našu komandu. Pitanje je samo odvojiti ih ispod komande nekolicine žandara i graničara. Sa dobrim radom može se mnogo uraditi — zato treba izdvojiti neke naše bataljone i dati im zadatak da idu iz sela u selo i rade politički, a i da seljaci očigledno vide da smo mi vojnička snaga. Iz sela Plive i okoline četnici su se juče izgubili od svojih kuća i otišli u nepoznatom pravcu — zato ih ne treba ostaviti da duže budu u toj neizvesnosti našeg stava prema njima. Jer ako ih i dalje ostavimo tako — u slučaju neke uspele ofanzive neprijateljske (u šta ja ne verujem) mogli bi da nam se sruče za vrat.

Po saznanju, neprijatelja u Jajcu ima: oko 400 ustaša i oko 600 domobrana. Naše pretstraže (»Pelagića« bataljon) su na 3 km ispred grada. Seljaci muslimani, a naročito Hrvati pobjegli su u grad i ostavili ova sela prazna. Mi smo im po nekim zaostalim starcima poručili da se slobodno vrate svojim kućama. Prema našim drugovima iz brigada imaju puno poverenje, ali ne i prema mesnim partizanima, a osobito ne prema bivšim četnicima — zato treba voditi računa o tome kad se jedinice upućuju na položaje na kojima ostaju više dana.

Sinoć smo posmatrali osvetljeno Jajce, a i oni su nas tražili reflektorima. Po celu noć osvetljavaju okolinu i povremeno pripucavaju iz mitraljeza i pušaka. Topova izgleda imaju, ali naše položaje ne gađaju. Doznali smo da su dobili pojačanje, ali istovremeno jedna im je kolona otišla, izgleda, u pravcu Kupresa.

Ekonomskom otseku za razmišljanje

Po svima selima šljive su rodile odlično. Seljaci nemaju kaca i interesuju se hoćemo li otkupljivati sirove šljive. Zato bi bilo dobro da se organizuje otkup i da se negde na sigurnom mestu kuva pekmez. Kvalitet šljiva je dobar i može da izdrži duži transport — te bi se ovaj posao mogao raditi nesmetano negde u unutrašnjosti:

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

4-IX-1942 g.
čagalj dol—Jezero

pop **Vlado D. Zečević**

BB. 14

**NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABU NOP I DV
JUGOSLAVIJE OD 4 SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIV-
NOM ŠTABU NOP I DO ZA BOSANSKU KRAJINU DA SE
IZVRŠE STO POTPUNIJE PRIPREME ZA OSLOBOĐENJE
JAJCA¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
4-IX-42 godine — 19,30 časova**

**OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOSANSKU KRAJINU
— Za druga Kostu —**

1) Potpuno se slažemo sa preduzetom akcijom. Isto tako potrebno je prema tim gadovima koji nas napadaju iza leđa preduzeti jače represalije. To njihovo uporište² potrebno je potpuno onemogućiti i uništiti.

2) Akcije na pruži Travnik — D. Vakuf 'otpočeće noću 5/6. To će biti vrlo dobro, da bi se neprijateljska pažnja skrenula na ovu pažnju.³ Te će se akcije nastaviti i u toku sledećih dana.

Izvešteni smo da je Peta brigada na prostoru Travnik — D. Vakuf — Bugojno imala niz manjih, uspešnih akcija. To će svakako privući pažnju neprijatelja na tu stranu.

3) Saznali smo da su tri ustaške satnije iz Kupreša pošle u pravcu Bugojno — Jajce. Dakle, verovatno je da je neprijatelj pojačao posadu Jajca. Prema tome, plan napada mora biti realno sastavljen. Preduzeti sve mere da napad bude solidno pripremljen. Potrebna su jača art. i bacačka oruđa. Isto tako i mitraljeze bliže primaći. Verovatno je da će se borba nešto duže razvijati, zato će biti potrebne jače zaštite na putevima. Dovucite haubice koje su vam u Grmeču. Ništa se ne da uporediti sa artiljeriskom vatrom.

4) Molimo vas da što pre uputite haubicu koju ste nam obećali. Tu haubicu prebacite kamionom ka Livnu. Kada dobijemo to oruđe i mi ćemo nešto preduzeti prema Kuprešu. Poslati nam protivkolski top još nismo, opravili. Recite nam

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 39—4, k. 2.

² Odnosi se. na četničko uporište Manjaču.

³ Omaška. Trdba da piše: stranu.

kuda treba da ga pošaljemo na opravku. Mi smo poslali k vama jedno stručno lice koje ima zadatak da uzme modele koje treba opraviti.⁴

5) Prikupite podatke iz Jajca. Isto tako prikupljajte podatke i sa ostalih sektora.

6) Skrećemo vam pažnju da put u pravcu Han Kola što temeljitije porušite. Tako neprijatelj neće moći da yas brzo uznemirava.

7) U predeo Mliništa — Jasenovi Potoci prebacićemo u toku 6. i 7. dva bataljona IV brigade (oko 200 boraca). Posle predviđene akcije u taj predeo prebacićemo i ostala tri bataljona IV brigade. Tako će cela brigada biti na tom terenu. Na taj način vi ćete moći osloboditi ostale snage.

8) Posle uspešne likvidacije Jajca, verovatno ćemo uputiti jače snage na sektor između Vrbasa i Bosne. Naravno i tom akcijom vi ćete rukovoditi. Prema tome, pad Jajca je vrlo važan. Čvrsto blokiranje svih prilaznih puteva vrlo je važno. Ovo iz razloga što borba za Jajce može trajati nešto više. Potrebno je na prihvatnim položajima imati rezerve. Hranu za trupe unapred treba pripremiti i dovesti i veće rezerve. Oruđa treba vešto primaći gradu. Benzinske flaše koristiti u izobilju. Pri tome paziti da paljenje kuća ne oteža noćnu borbu za naše borce.

Molimo vas da nas redovno izveštavate o svima događajima. Rezervižite za vezu s nama nekoliko prevoznih sredstava.

9) Ništa nema novo na našim ostalim frontovima. Izvešteni smo da ima u Kuprešu nesuglasica između Hrvata i muslimana. Nastojaćemo da taj jaz produbimo.

Primite naše pozdrave.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Benzin za flaše
imaš u Mrkonjiću.⁵

Za Vrhovni štab, nač. Štaba
Arso

(M.P.)

⁴ Vidi tom II, knj. 5, dok. br. 147.

⁵ Rečenica je dopisana olovkom.

BR. 23

**IZVEŠTAJ ČLANA EKONOMSKOG OTSEKA VRHOVNOG
ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 5 SEPTEMBRA 1942
GOD. VRHOVNOM ŠTABU O ODLUKAMA NARODNO-
OSLOBODILACKOG ODBORA I KOMANDE MESTA U LIV-
NU DA SE SLUŽBENICIMA DAJU PLATE UMESTO NA-
GRADA¹**

EKONOMSKI OTSEK V. Š.
Broj: službeno, od 5 IX 1942 god.
Livno

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. I D.V. JUGOSLAVIJE
— za Ekon[om]ski otsek —

I. Ja sam ranije telefonski skrenuo pažnju na okolnost da se ovde, kako u Narodnom odboru tako i u bolnici, raspravlja neko pitanje o mesečnim platama službenika i radnika u tim nadležtvima.

1) Narodno-oslobodilački odbor opštine Livna, ne savetujući se sa odgovornim drugovima, bio je odlučio da svi u Narodnom odboru — počev od sekretara do vratara Odbora — imaju po D. 70.— dnevnicu. Saznavši o tome pošao sam na sednicu Narodnog odbora, i objasnio im pogrešnost njihovog stava po pitanju plata, ukazujući im na okolnost da izvršni deo Odbora, odnosno plenum istoga, ima pravo svojim zaključkom odlučiti da se siromašnim članovima Odbora ukaže pomoć (kroz magacine N.O.O., ili putem jednokratne novčane pomoći), ali da o platama ne može i ne sme biti govora, ovo tim pre što N.O.O. nije plaćenički odbor, već oslobodilački odbor i da bi svako izdavanje plata njima bilo udaranje po narodnoj grbači.

2) U jednom kratkom izlaganju ja sam i sa odgovornim drugovima — rukovodiocima ovdašnjih bolnica i Komande mesta — izneo liniju ekonomske politike koju sada preko E. [konomskog] O.tseka] sprovodi V. S. po pitanju plata, odn. nagrada. I preko toga, kao što ćete videti iz ovoga zaključka — priloga — koji Vam šaljem,² donesen je jedan skroz pogrešan

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, -nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. tor. 12/11, k. 6.

² Vidi Zbornik dokumenata sanitetske službe u Narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda, dok. »br. 35.

i gornjem protivan zaključak kojim se ranijim drž. službenicima-lekarima određuju plate.

U tač. B) pom.tenutog] priloga vidite da se dr. Kukecu,³ pored prevoznog sredstva, određuje mesečno⁴ po D. 5.000.—! U tač. A) stoji doslovno: »a ostali će plaćati po određenoj tarifi«⁴ Na moje pitanje kome će bogatiji građani plaćati, odgovoreno mi je: pa, prirodno, dr. Kukecu. Ne vidim razloga zašto je pored dozvoljene privatne prakse Kukecu određena plata od D. 5.000.—, zašto on ne bi mogao biti hranjen u jednoj od boljih partizanskih kuhinja, imao prevozno sredstvo i povremenu novčanu nagradu, kojom bi podmirivao svoje sitnije potrebe; a novac primljen od pregleda bogatijih građana da ide u specijalni sanit.fetski] fond koji bi bio pod kontrolom partizanskih vlasti.

U tač. 3) određeno je da će preglede i lekove siromašnijih građana plaćati opštinski N.O.O. Ne vidim razloga zašto bi i kome (izgleda — partizanska vlast jedna drugoj) N.O. plaćali lekove za siromašne građane.

II. Dobivši ovakav zaključak,⁵ ja sam pozvao izvesne učesnike pri formulisanju istog i sa njima ponovno prodiskutovao razliku između plata i nagrada. Međutim, neki od njih tvrde i dalje da je zaključak umestan, da pitanju plate nije posvećena dovoljna pažnja, da oni imaju iskustva iz Užica (N.O. Borbe u Srbiji), kojom prilikom je zanemareno pitanje plata svima lekarima grada Užica i da po napuštanju istih sa strane partizana samo jedan lekar Jevrej'i pošao je sa partizanima, a od ostalih da smo stvorili neprijatelje.

Ulaskom u veće gradove nama će se, istina, nametnuti i ovaj problem (pitanje nagrada lekara, apotekara i železničara, kao najpotrebnijeg i obaveznog osoblja N.-osl. borbe), ali mi izgleda da bi se, šire posmatrano, i ulaskom u velike gradove ovo pitanje moglo rešiti po statutu nagrada a ne plata.

Ali, kao što se iz potpisa [u zaključku] vidi, ovde je pitanje plata zahvatilo i odgovorne drugove, pa vam zato šaljem ovaj zaključak (ja bih ga nazvao zaključkom Lek.farske] ko-

³ Dr Stanko Kuhec. Poginuo u Petoj neprijateljskoj ofanzivi.

⁴ U gore navedenom prilogu prvi deo rečenice govori o tome da će se lekarski pregled siromašnijih građana (»sa uverenjem o siromaštvu«) obavljati besplatno.

⁵ Vidi dok. br. 35 u Zborniku dokumenata sanitetske službe u Narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda.

⁶ Odnosi se na Fridu Gutman. Poginula u junu 1943 god., za vreme Pete neprijateljske ofanzive.

more), da po istome donesete svoj zaključak, koji bi u vidu zvaničnog akta bio dostavljen svima potpisanim, odn. ustanovama koje su sudelovale pri donošenju pomenutog zaključka. Sa drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Ekonomski otek: **M. Radović⁷**

BR. 16

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 7 SEPTEMBRA 1942 GOD. GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA ZA HRVATSKU DA DOSTAVI IZVEŠTAJ O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI, FORMIRA UDARNE BRIGADE I ORGANIZUJE PARTIZANSKA DEJSTVA NA ČITAVOJ TERITORIJI HRVATSKE¹

**VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
7-IX-42 godine**

**GLAVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKIH
PARTIZANSKIH ODREDA ZA HRVATSKU**

1) Potrebno je da nam dostavite izvještaj o vojno-političkoj situaciji na vašem području. Naročito je potreban iscrpan izvještaj za teritoriju zapadno od Une. Potrebno je naznačiti jačinu garnizona po pojedinim mjestima.

2) Isto tako dostavite nam izvještaj o broju, jačini i rasporedu vaših mobilnih — udarnih jedinica. Računajte sa onim brojem i jedinicama koje možete upotrijebiti na ma kojoj teritoriji.

⁷ Miloš Radović je bio član Ekonomskog oteka Vrhovnog štaba, a ovaj izvještaj je uputio Moši Pijade, tadašnjem šefu tog oteka.

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 56—4, k. 2.

3) Treća krajiška udarna brigada sa dva bataljona bila je zauzela Cazin.² Ta akcija nije bila koordinirana sa vašim akcijama, pa su oni poslije dva dana morali napustiti Cazin. Istina, evakuisali su cio plijen. Lako zauzeće Cazina govori o slabosti neprijateljskih garnizona na tome području. Neprijatelj nije reagirao od Bihaća. Naravno, vi ćete nas o svemu tome detaljnije izvijestiti.

4) Ako ikako možete, nastojte da nam doturite vaša dva tenka sa pripadajućim oruđima i municijom. Njih bismo upotrijebili za zauzeće Kupreša i ostalih mjesta, predviđenih u ofanzivnom planu. Tenkove bi trebalo prebaciti kamionima, inače bi utrošili veliku količinu goriva i ne bi mogli izdržati toliki put.

Ako imate više municije za top 75 mm i haubice 100 i 105 mm, onda nam pošaljite.

5) Saznah smo da vaš napad na Udbinu nije uspio.³ Izgleda da nije bio dobro pripremljen. Haubica je utrošila 20 metaka a da ni jedan nije pao na cilj. Zauzeće Udbine bilo je vrlo važno. Tako biste proširili slobodnu teritoriju i došli do nešto oružja i municije. Govorili su nam da u Udbini nije jaka neprijateljska posada.

Kao što znate, mi smo zauzeli Mrkonjić Grad.⁴ Sada se nastavlja sa čišćenjem četničkih bandi ka Banjoj Luci. Neprijatelj je nekoliko puta ispadao iz Banje Luke i Sanskog Mosta, ali je svaki put bio odbijen uz gubitke.

Pripremamo napad na Jajce i niz drugih mjesta. Pri tome ne zanemarujemo ni vašu teritoriju. Čekamo od vas obrazložen, iscrpan izvještaj. Pri tome treba da nam izložite, ali realno, sve činjenice za jedno dublje prodiranje u Hrvatsku, kako bi se partizanskim pokretom obuhvatila cijela ta pokrajina. Ovo neka vam je stalno na umu. U tom pravcu treba da su i usmjerene vaše akcije.

6) Inače, na našim frontovima nema ništa novoga. Izgleda da Talijani zajedno sa četnicima prikupljaju izvjesne snage oko Ljubuški — Imotski. Mi mislimo da su to odbranbene mjere, ali nije isključeno i da nešto pokušaju u pravcu Livna.

² Cazin su bili oslobodili 3 septembra 1942 god. delovi Treće krajiške NOU brigade uz sadejstvo Trećeg bataljona Prvog krajiškog NOP odreda i Omladinskog bataljona Petog krajiškog NOP odreda. (Vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 8, 9 i 10. U ovom poelednjem dokumentu omaškom je napisano da su učestvovala »3 bataljona III krajiškog odreda«, umesto: 3 bataljon I krajiškog odreda.)

³ Odnosi se na napad Druge ličke NOU brigade noću 21/22 avgusta 1942 god. Tom prilikom brigada je pretrpela osetne gubitke (vidi tom V, knj. 6, dok. br. 57).

⁴ Vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 186 i knj. 7, dok. br. 190.

U pravcu slavonskih planina neprijatelj, izgleda, vodi ofanzivu. Drugovi⁵ su nas izvijestili (uhvaćena je veza preko Kozare) da će u tom slučaju pravilno postupiti, tj. neće dozvoliti da se upletu u nejednake frontalne borbe i nastoje da se vještim manevrom zabace neprijatelju u leđa, izbjegavajući svako opkoljavanje.

7) Naše partizanske jedinice svakim danom sve više jačaju. Formirana je jaka dalmatinska udarna brigada. Priliv ljudstva iz te pokrajine veliki je. Za kraće vrijeme formiraće i drugu brigadu, ne ispraznjujući teritoriju.

Krajišnici su već formirali četiri partizanske udarne brigade. Od ljudstva sa Kozare i I odreda izgleda da će formirati i Petu brigadu.

Za naše brigade dobili smo pojačanja od Dalmatinaca i Krajišnika. Potrebno [je] da nam i vi pošaljete ono ljudstvo koje ste obećali.⁶ Potrebno je da nas izvijestite kada ćete poslati to ljudstvo. Najbolje će biti da se ono prikupi u predio Drvara. Pri tome nam recite da li da to ljudstvo, koje nam uputite, rasporedimo ravnomjerno po bataljonima jedne brigade (bolje sa gledišta očuvanja ljudstva i vojno-političkog uzdizanja) ili da ostane kao poseban hrvatski bataljon. Naravno, tu bi trebao da bude dobar dio Hrvata. Ljudstvo treba da je politički svjesno i vojnički izdignuto.

Nastojte i vi da formirate čvrste vojne jedinice — udarne brigade i bataljone. O tome ćete nas izvijestiti i dostaviti podatke po pregledima koje smo vam ranije uputili.⁷

8) Mi namjeravamo da pri Vrh. štabu formiramo kurs za komandante bataljona i brigada. O tome ćemo vas blagovremeno izvijestiti.

S drugarskim pozdravom:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

**KOMANDANT
Tito**

⁵ Odnosi se na štab Treće operativne zone NOP odreda Hrvatske.

⁶ Odnosi se na Prvi proleterski bataljon »Josip Kraš«. Pošto je Vrhovni štab, kasnije, odustao od traženja, to je ovaj bataljon ušao u sastav Trinaeste hrvatske brigade, formirane 10 novembra 1942 god. (Brigada je posle mesec dana, 11 decembra, prema odluci CK KPJ i Vrhovnog štaba, dobila naziv: Trinaesta hrvatska proleterska NOU brigada »Rade Končar«.)

⁷ Redakcija nije uspjela da pronade ove preglede. Oni su, verovatno, sadržavali rubrike naznačene u dok. br. 1, a bili su upućeni i drugim štabovima. (Vidi naređenje Vrhovnog štaba upućeno Štabu Četvrte operativne zone NOP odreda Hrvatske, zavedeno u Istoriskom arhivu CK SKJ pod reg. br. 2459.)

BE. 17

**OBAVEŠTENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I
DV JUGOSLAVIJE OD 7 SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERA-
TIVNOM ŠTABU NOP I DO ZA BOSANSKU KRAJINU O
POJAČANJU UDARNE GRUPE ZA NAPAD NA JAJCE SA
ČETVRTOM PROLETERSKOM BRIGADOM I UPUTSTVO
O NAČINU UPOTREBE RASPOLOŽIVIH SNAGA¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
X DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
7-1X-42 godine — 20 časova**

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOSANSKU KRAJINU

1) Mi smo dobili jednu haubicu 100 mm sa 18 granata. To je haubica koja je dejstvovala na Udbinu. Za predviđeni zadatak² to je isuviše mala količina. Za vašu operaciju dovedite one haubice iz Grmeča. Izvijestite nas koliko imate tih oruđa i sa kojom količinom municije raspolazete za ista. Kad će ta oruđa biti kod vas?

2) Napad na Jajce mora biti brižljivo pripremljen. Oni tamo raspolažu i sa reflektorom. Sve ovo govori da se ta operacija mora ozbiljno shvatiti.

3) Jedan bataljon IV brigade,³ jačine oko 150 boraca, biće prebačen do mraka 8 t.m. u predio Jasenovi Potoci. Ostatak brigade, tri bataljona,⁴ kroz koji dan biće upućen pravcem: Pljevski Podovi — Potkraj — Podrašnica i staviti se vama na raspoloženje. Napominjemo vam da je ta brigada dosta umorna, imala je velikih gubitaka, pa je treba ostaviti za obezbjeđenje pozadine i rad u pozadini. Nastojte da tu brigadu popunite sa mještanskim snagama. I onaj bataljon sa Jasenovih Potoka

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. tor. 40—4, k. 2.

² Odnosi se na jače demonstrativne prepadе na Kupres (vidi dok. br. 4 i 12).

³ Reč je o Drugom bataljonu.

⁴ Četvrta proleterska NOU brigada je pri formiranju imala pet bataljona. Po dolasku u Bosansku Krajinu ona je, naročito u napadima na Kupres i borbama oko njega, pretrpela osetne gubitke. Najviše gubitaka su imali njen Drugi i Četvrti bataljon. Zbog toga je Četvrti bataljon rasformiran, a ljudstvo iz njega pripojeno Drugom bataljonu. Tako je Brigada ostala bez Četvrtog bataljona isve do 26 oktobra 1943 god., kada je on ponovo formiran u Srezu beranskom.

možete upotrijebiti po vašem planu. Tamo su se bile pojavile neke četničke bande.

4) Prema ovome, vi raspolazete sa pet brigada,⁵ pored mještanskih jedinica. Pazite da ne rasturate snage. Nad neprijateljem se mora izraziti nadmoćnost tamo gdje hoćete da ga napadnete. Jedinice morate uvijek imati u rukama. Pazite da se ne zapletete u kakve frontalne borbe.

Put od Banje Luke ka Sitnici morate temeljito pokvariti. To vam se osvetilo što ga niste sistematski porušili.⁶ Trebalo bi napasti i istjerati neprijatelja iz Han Kola. No, vi se upravljajte prema vašem planu.

5) Nastojte da se učvrsti zauzeta teritorija. Bez toga se ne može preduzeti nikakva akcija. Dakle, mora se sa pozadinom biti načisto, da bi se bacili za dejstvo na drugu stranu. Gledajte da se ti mještani upotrijebe kao dobrovoljačka vojska. Između njih treba ukloniti bušakače. Razvijte jaču političku djelatnost.

6) IV brigada može krenuti iz Šemenovaca noću 9/10. Do tog vremena možete joj i vi poslati pismeno naređenje sa tačnim uputstvima.

7) Po našem mišljenju, u neprijateljsku pozadinu trebali ste baciti skoro sve djelove dviju brigada. Tek tako biste mogli uhvatiti tu leteću neprijateljsku grupu. Pojedine odluke treba energično izvoditi, sa nadmoćnijim snagama, kako smo rekli. Polumjere nikad ne donose vidne rezultate.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Vrhovni štab, nač. Štaba,
Arso

(M.P.)

⁵ To su: Druga, Treća i Četvrta proleterska i Prva i Druga krajiška NOU brigada.

⁶ Odnosi se na pokušaj neprijateljskog prodora ka Sitnici i na bombardovanje Štaba Prve krajiške NOU brigade (vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 123 i 130 i tom IV, knj. 7, dok. br. 7 i 21).

BR. 10

**NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV
JUGOSLAVIJE OD 8 SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABU ČE-
TVRTE PROLETERSKE BRIGADE DA SE BRIGADA PRE-
BACI U REJON MRKONJICA GRADA I STAVI NA RASPO-
LOŽENJE OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DO ZA BOSAN-
SKU KRAJINU¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOB. PARTIZ.
I DOBR. VOJ. JUGOSLAVIJE
8-IX-42 godine — 12 časova**

ŠTABU IV N.O.U. BRIGADE

1) Vaša dva bataljona, spojena u jedan,² prebaciće se da-
nas do mraka u selo Jasenovi Potoci. Sa ovim bataljonom po-
šao je drug Peko i Spasić.³

2) Naredili smo I brigadi da vas smeni u predelu Blagaj
— Novo Selo. Po dolasku tih snaga, ali pre ne, vi se uputite
najkraćim pravcem za Mrkonjić Grad, gde se stavite na raspo-
loženje Operativnom štabu za Bosansku Krajinu — drugu Ko-
sti. On se nalazi u Mrkonjiću. U Mrkonjiću će vas čekati i drug
Peko. Mi smo naredili drugu Kostu, a i Peku, da vam pošalje
naređenje u pogledu rasporeda. No, i bez toga naređenja
vi krenite ka Mrkonjiću. Pravac kretanja: Janj — Pljevski Po-
dovi — Potkraj, pa odavde ili preko Potkraja za Mrkonjić ili
preko Medne i Podrašnice. Ovaj poslednji pravac je primamlji-
viji radi utiska na četnički živalj koji se nalazi duž ovoga puta.

Bataljon u Jasenovim Potocima dobija naređenja direktno
od druga Koste ili Peka.

Vaš odlazak zadržite u najvećoj tajnosti.

Dolazeće jedinice upoznajte sa zadacima koje ste vi vr-
šili na tome terenu. Oni te iste zadatke imaju da produže. Isto
tako ih upoznajte sa ljudima i prilikama života. Potrebno je
[da] im pripremite hranu bar za dva dana, dok se i oni ne
snađu za pribavljanje hrane.

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi
se u Istoriskom arhivu CK i SKJ, pod reg. br. 2263.

² Do spajanja Drugog i Četvrtog bataljona u jedan — Drugi ba-
taljon — došlo je zbog prevelikih gubitaka ovih dvaju bataljona u dota-
dašnjim borbama, a naročito na Kuprešu (vidi dok. br. 17, primedbu 4).

³ Branko Spasić

3) U predelu Mrkonjića imaćete zada'tak obezbeđenja pozadnje teritorije i politički rad. Nastojte da pokažete stanovništvu, koje je potpuno četnič[ko] i prema nama potpuno zakopčano i rezervisano, uzor discipline i reda. Morate razviti jaku političku delatnost. Pri svem tom potrebna je velika budnost i vojnička opreza, jer su šume pune tih bandi. Uostalom i drug Košta će vam o svemu tome govoriti i uputiti u zadatak.

4) Nastojte da se sa te teritorije popunite sa borcima. To su dobri borci, samo ih politički treba uzdići.

5) Tamo ćete naći u izobilju voća. Treba preduzeti mere za sušenje šljiva i spravljanje pekmeza. I tome pitanju posvetite pažnju.

6) Ceo ostali postupak saobrazite mesnim prilikama. U tom pogledu treba da pokažete disciplinu.

Obratnom poštom dostavite nam obaveštenja iz predela Kupreša. Iz predela Mrkonjića sve izveštaje slati preko druga Koste, jer ste njemu potčinjeni.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za V. Stab, nač. Štaba,

**PISMO REFERENTA SANITETA PRI VRHOVNOM ŠTABU
NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 8 SEPTEMBRA 1942 GOD.
REFERENTU SANITETA PRI OPERATIVNOM ŠTABU NOP
I DO ZA BOSANSKU KRAJINU U VEZI S PRIPREMAMA
ZA ODRŽAVANJE PRVOG KONGRESA PARTIZANSKIH
LEKARA**

*Objavljeno u Zborniku dokumenata sanitetske službe u
Narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda, knj. 1, dok.
br. 38, str. 66—67.*

BR. 20

**UPUTSTVO REFERENTA SANITETA PRI VRHOVNOM ŠTA-
BU NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 8 SEPTEMBRA 1942 GOD.
OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DO ZA BOSANSKU KRA-
JINU O OTKLANJANJU ORGANIZACIONIH NEDOSTA-
TAKA I UBRZANJU IZGRADNJE PARTIZANSKE BOLNICE
NA JASIKOVCU**

*Objavljeno u Zborniku dokumenata sanitetske službe u
Narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda, knj. 1, dok.
br. 39, str. 68—69.*

BR. 21

**OBAVEŠTENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I
DV JUGOSLAVIJE OD 9 SEPTEMBRA 1942 GOD. KOMAN-
DANTU OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DO ZA BOSANSKU
KRAJINU O PRODORU USTAŠKIH SNAGA KA ŠUJICI I O
POTREBI UBRZANJA OPERACIJE ZA OSLOBOĐENJE
JAJCA¹**

VRHOVNI ŠTAB
9-1X-42 god.

Drugu Kosti

1) U toku 7, 8 i 9 nepr. je vršio žestoke napade od Kupreša i uspio je da dođe do Šujice.² Mi smo preduzeli potrebne odbranbene mjere ka Livnu. Kupreš nijesmo mogli napasti, jer nijesmo imali snaga.

2) *Po našem mišljenju trebalo bi ubrzati akciju wa Jajce, jer tim putem³ bismo mogli ugroziti neprijatelja.*

3) O svemu nas izvijestite.

4) Možda će IV brigada⁴ unekoliko zakasniti.

S. F. — S. N.

(M.P.)

Za V. Štab
Arso

¹ Original, pisan olovkom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta JNA, pod reg. br. 41—i, k. 2.

² Iz Šujice su ove ustaške snage (jačine oko 1500 vojnika) uspele da prodru dalje, ka Duvnu.

³ To jest: na taj način.

⁴ Odnosi se na Četvrtu proletersku brigadu.

BR. 23

**UPUTSTVO NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV
JUGOSLAVIJE OD 9 SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABU ČE-
TVRTE OPERATIVNE ZONE NOP ODREDA HRVATSKE O
RASPOREDU SNAGA U SLUČAJU ITALIJANSKIH OFAN-
ZIVNIH DEJSTAVA NA JUŽNODALMATINSKI I SREDNJE-
DALMATINSKI NOP ODRED¹**

VRHOVNI ŠTAB
9-IX-42 god.

ŠTABU IV ZONE

U vezi nastale situacije² postupite ovako:

1) Dva bataljona vaše brigade³ stavite na raspoloženje I proleterskoj brigadi.

2) Dva bataljona vaše brigade postavite u predeo Priluka sa zadatkom zatvaranja pravca ka Glamoču. U ovom cilju treba da preduzmu odbranbene mere.

3) Srednjedalmat. odred treba da sačeka talijansku ofanzivu od Imotskog, a na slučaj povlačenja neka se povlači ka Livnu. Ne bude li se mogao povlačiti ka Livnu, onda neka ide grebenom Dinare i neka vas traži preko Vagnja na vaš punkt Dinare, južno od Grahova, odnosno na terenu [bataljona] »Starac Vujadin«. Upamtite da Srednjedalmat. odred treba da dobro pazi na svoja krila i pozadinu. Patrole za vezu moraju biti jače.

4) Prenesite naređenje Herc. odredu,⁴ da treba, na slučaj povlačenja, da se preko Pakline Pl. nasloni na V brigadu i zajednički sa njom radi. Objasnite mu situaciju.

5) Prevoj kod Vagnja neka čuva neki vaš deo iz Srednjeg odreda.

(M.P.)

Za V. Štab
Arso

¹ Original, pisan rukom, ćirilicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2265.

² Verovatno se odnosi na prodor jače ustaške kolone iz Kupresa ka Šujici (vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 29, 31 i 202) i na prikupljanje talijanskih snaga na liniji Ljubuški — Imotski — Trilj za ofanzivno dejstvo radi otklanjanja partizanskog pritiska na južnu i srednju Dalmaciju (vidi dok. br. 24 i tom V, knj. 7, dok. br. 17).

³ To jest: Prve dalmatinske NOU brigade.

⁴ Odnosi se na Desetu hercegovačku NOU brigadu.

BR. 23

DIREKTIVNI ČLANAK VESELINA MASLEŠE, ČLANA CENTRALNOG AGITACIONO-PROPAGANDNOG ODELJENJA PRI VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE I CK KPJ, NAPISAN SEPTEMBRA 1942 GOD. POVODOM PRIPREMA ZA IZBORE ORGANA NARODNE VLASTI U OSLOBODENIM KRAJEVIMA BOSNE I HERCEGOVINE¹

O NARODNO-OSLOBODILAČKIM ODBORIMA

Narodna vlast je samo ona vlast koja je ponikla iz naroda, koja se oslanja na narod i koju narod osjeća i voli kao svoju vlast. Narodna vlast je, dalje, ona vlast koja ne dolazi i koja ne može doći nikad u sukob sa osnovnim interesima naroda i sa borbom koju sam narod vodi za ostvarenje tih osnovnih interesa.

Danas, najveći interes naroda je njegovo oslobođenje. Prema tome, danas je samo ona vlast narodna, i samo ona može biti narodna, koja omogućava, organizuje i pomaže Narodno-oslobodilačku borbu. Stara vlast — vlast sreskih načelnika, bivših opštinskih vijeća, žandarmerijskih stanica, poreskih uprava itd. — nije mogla opstati u jednom oslobođenim krajevima, a i u neoslobođenim krajevima izgubila je u svijesti naroda svaki autoritet i svaki moralni smisao, jer se sva stavila u službu okupatora, jer je stvarno došla u sukob sa osnovnim interesom naroda — sa borbom za njegovo oslobođenje. Međutim treba imati na umu, da okupatoru nijesu otišli samo sreski načelnici, žandarmi, oficiri, predsjednici opština i ostali, nego su i ustanove sreskog načelstva, žandarmerijskih stanica, opštinskih vijeća itd. postale forme okupatorske vlasti. Dakle, i ljudi stare vlasti i forme stare vlasti služe okupatoru. U onim, pak, krajevima gdje je došlo do nekih izmjena u ljudima, pa i u formama vlasti, kao na primjer u tzv. Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, i te izmjene u ljudima i te izmjene u formama vlasti samo su još više odnarodile staru vlast (ukoliko je to bilo moguće), učinile je još opasnijom i još grđom u rukama okupatora

¹ i Članak je napisan početkom septembra 1942 god. On je, zajedno sa naredbama druga Tita o organizaciji narodnooslobodilačke vlasti i pozadinskih vojnih vlasti, izašao u brošuri koju je, u drugoj polovini septembra 1942 god., izdao Vrhovni štab NOP i DV Jugoslavije. Ta brošura je bila otšampkana na tigl-mašini, latinicom. Primerak kojim se Redakcija koristila nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 2/1, k. 6-A.

i njegovoj borbi protiv naroda i njegove borbe. Prilagođavanje starog aparata vlasti novim gospodarima — okupatorima bilo je moguće u prvom redu zbog toga što je ta stara vlast bila i ranije nedemokratska i nenarodna, što, ustvari, nikad nije bila, ni po svojim formama ni po ljudima koji su je nosili, narodna vlast.

Narod je u toku Narodno-oslobodilačke borbe, boreći se protiv okupatora, morao odbaciti i uništiti vlast koju je okupator stvarao, pa prema tome morao odbaciti i uništiti i stari aparat i stare forme vlasti, koje su postale aparat i forme okupatorske vlasti. Pobunjeni narod morao je, odbacujući i uništavajući staru vlast — okupatorsku vlast, da pristupi stvaranju i organizovanju svoje, prave narodne vlasti, koja odgovara osnovnim interesima naroda i koja omogućava, podržava i organizuje borbu za ostvarenje tih osnovnih interesa.

Narod nije mogao voditi borbu protiv okupatora ne dirajući staru vlast, kada je ta vlast postala ubojno oružje u rukama okupatora u borbi protiv naroda, ali narod nije mogao voditi ni uspješnu borbu protiv okupatora i njegovih slugu — izdajnika svih vrsta i raznih imena — bez organizacije nove vlasti. Potrebno je bilo organizovati aparat vlasti koji kroz svoje organe pretstavlja onu aktivnu silu, koja može da djeluje u svim potrebnim slučajevima. Oslobođeni narod ostaviti bez aparata vlasti značilo bi prepustiti ga raznim slučajnostima, značilo bi ne povezati ga čvrsto sa Narodno-oslobodilačkom borbom, značilo bi spriječiti organizovano učešće naroda u borbi — jer NOO kao organi nove vlasti istovremeno su i organi Narodno-oslobodilačke borbe. Oni koji su tobože htjeli borbu, a nijesu htjeli novu organizaciju vlasti (a takvih ima još i danas dosta!) nijesu, ustvari, htjeli ni borbu, niti su bili prijatelji naroda. To su bili prikriveni petokolonaši i sluge okupatora — i većina od njih je ubrzo pokazala svoje pravo lice. Bez organizacije nove narodne vlasti, bez obzira na to što je ona privremena, nema i ne može biti ni uspješne borbe! Sama borba tražila je svoju, borbenu, narodnu vlast, i u borbi i kroz borbu nađene su i forme te vlasti. One su nikle u narodu i iz naroda i tako ujedinile u sebi dva bitna elementa svake prave narodne vlasti: da potiče iz naroda i da pomaže borbu za ostvarenje osnovnih interesa naroda za koje se narod sa oružjem u ruci bori. Ta nova narodna vlast pojavila se u obliku narodno-oslobodilačkih odbora, koji su se rodili odmah poslije prvih uspješnih borbi u kojima su bili uništeni stari organi vlasti i koji su se dalje razvili na oslobođenim teritorijama, ali koji nijesu prestali da postoje i žive i u onim slučajevima kada

je jednom oslobođena teritorija ponovo bila okupirana od neprijatelja.

NOO-i su po svojoj formi privremeni organi narodne vlasti. Oni su nikli u toku borbe protiv okupatora i organizovani su za borbu protiv okupatora. Zbog toga će se poslije protjerivanja okupatora nužno morati postaviti i pitanje novih formi narodne vlasti. O tome će narod odlučivati. Međutim, privremeni karakter narodno-oslobodilačkih odbora kao novih formi vlasti niukoliko ne umanjuje njihov značaj kao novih formi pune narodne vlasti. Privremeni karakter narodno-oslobodilačkih odbora ne smanjuje opseg njihove djelatnosti i nadležnosti. Pored toga, u ovim privremenim formama sadržana je jedna zaista demokratska vlast, koja već danas pomaže narodu da dođe do onog iskustva, koje će mu biti potrebno kada bude odlučivao o novim formama vlasti poslije istjerivanja okupatora iz zemlje. U tom smislu, u demokratskoj sadržini narodno-oslobodilačkih odbora mi možemo gledati klicu buduće narodne vlasti. Ali, bez obzira na to kakva će biti forma buduće vlasti, jedno je sigurno da će sadašnje iskustvo naroda biti odlučujuće u odlučivanju naroda kakve će forme dobiti nova narodna vlast i da će narod, kao što je znao u periodu Narodno-oslobodilačke borbe naći prirodnu formu svoje vlasti u narodno-oslobodilačkim odborima, znati isto tako naći prirodnu formu svoje nove vlasti.

Narodno-oslobodilački odbori su prirodna forma narodne vlasti, jer u njima i kroz njih dolazi do izražaja revolucionarna demokratska akcija i volja narodnih masa. Oni su prirodna forma narodne vlasti, jer se u njima i kroz njih ostvaruje borba i protiv okupatora i protiv svih onih nenarodnih elemenata koji još uvijek žele ono staro što je dovelo do svega onog što se dogodilo 6 aprila i poslije njega i koji, u želji za starim, služe novim gospodarima — okupatoru. Oni su prirodna forma nove vlasti, jer se u njima i kroz njih narod razgraničio ne samo sa okupatorom, nego i sa svima koji mu služe iz ma kakvih pobuda.

Ostvarujući svoju novu vlast u toku same borbe, narod je uspio da kroz organe svoje nove vlasti pristupi ostvarenju svog borbenog jedinstva, koje je neophodan uslov svake uspješne borbe. Veliki značaj narodno-oslobodilačkih odbora leži i u tome, što su oni postali i organi borbenog jedinstva naroda. Dok je stara vlast, kao svaka vlast koja nije dolazila iz naroda, po svojoj suštini morala da razbija jedinstvo naroda, dotle sadašnja vlast, iako po svojoj formi privremena, omogućava i ostvaruje jedinstvo naroda — odbacujući pri tome sve

nenarodne i protivnarodne elemente, koji su se prirodno našli na strani okupatora. Odbacujući sve izdajice i petokolonaše, čiji je zadatak bio razbijanje narodnih snaga, nova narodna vlast nije samo izvršila jedno potrebno čišćenje narodno-oslobodilačkih redova, nego se istovremeno i učvrstila kao organ borbenog jedinstva naroda.

Borbeno jedinstvo naroda ogleda se i u sastavu narodno-oslobodilačkih odbora. U narodno-oslobodilačke odbore ulaze ljudi iz raznih političkih stranaka, sa raznim političkim ubjeđenjima, ali sa jednom voljom i sviješću: o potrebi odlučne i nepoštredne borbe sa okupatorom i njegovim slugama. Komunistička partija Jugoslavije, kao rukovodeća snaga Narodno-oslobodilačke borbe, postavila je pitanje jedinstva svih rodoljubivih snaga jasno i nedvosmisleno: svi koji rodoljubivo i pošteno misle, svi koji hoće da se bore i da rade u interesu Narodno-oslobodilačke borbe, svi oni mogu i moraju naći svoje mjesto u demokratskoj vlasti, svi oni mogu i moraju učestvovati u stvaranju i učvršćavanju nove narodne vlasti, svi oni mogu i moraju odgovoriti dužnostima članova narodno-oslobodilačkih odbora kao organa borbenog jedinstva naroda i organa narodne vlasti u toku Narodno-oslobodilačke borbe.

Ovih dana izvršiće se izbori za narodno-oslobodilačke odbore na cijeloj oslobođenoj teritoriji Bosne i Hercegovine. U trenutku kada partizanske jedinice vode ogorčene bojeve, kada našu oslobođenu teritoriju okružuju neprijatelji raznih imena, a istih misli i namjera, u tom istom trenutku narod kroz slobodne izbore, najslobodnije u njegovoj istoriji, stvara i organizuje svoju vlast — svijestan da izbori ne razbijaju nego jačaju njegovo jedinstvo. Rijetki su slučajevi u političkoj istoriji naroda da su u toku samog rata vršeni izbori. Većina onih koji su vodili rat, odbijali su da vrše izbore sa argumentom da bi se izborima »razbuktale partijske i političke strasti« i da se to ne smije i ne može dozvoliti u toku rata. Ali ima slučajeva kada su i za vrijeme rata vršeni izbori, i to baš sa ciljem da se narod politički mobiliše, da se i kroz slobodne izbore, dakle kroz učestvovanje naroda u vlasti, nađe podrška u širokim narodnim masama za dalje vođenje rata. Francuski narod birao je svoje pretstavnike u vrijeme teških ratova koje je vodila njegova revolucionarna vojska protiv reakcionarne Evrope. Sovjetski narodi biraju svoje deputate u epohi građanskog rata. U oba ova slučaja narod je vodio *svoj* rat — zbog toga se niko nije plašio »razbuktalih političkih i partijskih strasti«. Danas narodi Jugoslavije vode *svoj* rat i zbog toga on ne samo da nije i ne može biti smetnja izborima, nego je čak

jedan od preduslova da se mogu sprovesti slobodni izbori za prave demokratske organe vlasti, stvorene u toku samog rata. Slobodni izbori za vrijeme rata znače da je rat u svijesti naroda pravedan i da ga sam narod vodi. *Slobodni* izbori, dalje, znače da se kroz njih ostvaruje ne samo politička mobilizacija naroda i njegovo borbeno jedinstvo, nego i jedinstvo fronta i pozadine. Borac na frontu zna i siguran je, da je u pozadini sva vlast u rukama slobodno izabраних narodno-oslobodilačkih odbora, koji *su istovremeno* organi Narodno-oslobodilačke borbe, pozadina zna, i sigurna je, da kroz slobodne izbore ona učestvuje u stvaranju i organizaciji vlasti koja jedina može da podrži, pomogne i organizuje Narodno-oslobodilačku borbu. Na taj način podiže se njena svijest o njenoj ulozi i značaju u borbi koja se vodi za oslobođenje cijelog naroda. Slobodni izbori povećavaju odgovornost pozadine i određuju njeno pravo mjesto u borbi.

Zadaci narodno-oslobodilačkih odbora, koji će proizaći iz ovih izbora, veliki su i odgovorni. Ostvarujući svoje zadatke, oni kao organi narodne vlasti i kao organi borbenog jedinstva naroda ostvaruju i široku mobilizaciju masa na konkretnim zadacima i svakodnevnim pitanjima narodne borbe i života. Svaki zadatak koji se postavlja pred narodno-oslobodilačke odbore mora od njih biti posmatran u sklopu opštih interesa Narodno-oslobodilačke borbe i sa sviješću da svako labavo rješavanje zadataka i vršenje dužnosti znači pomaganje neprijatelja. Nepravda učinjena jednom seljaku jeste jedna mala izgubljena bitka sa neprijateljem. Peta kolona i neprijatelji naroda to znaju. Zbog toga oni i nastoje da se *uvuku u* narodno-oslobodilačke odbore, pokušavajući da iznutra razbiju i dezorganizuju Narodno-oslobodilačku borbu. Njihovi metodi rada su vrlo raznovrsni, lukavi i prepređeni, i skoro neprimjetni za one koji nijesu svjesni šta znači i najmanji propust i najmanja lakomislenost. Da navedemo samo jedan primjer petokolonskog rada u narodno-oslobodilačkim odborima: U jednom selu bilo je potrebno mobilisati jednog konja za vojsku. Jedan član odbora, petokolonaš, uzima konja od jednog seljaka. Sutra opet potreban konj. Isti član odbora uzima konja opet od istog seljaka. I tako pet dana uzastopce. Naravno da seljak od koga je uziman konj nije zadovoljan; on zna da ima još konja u selu i osjeća da narodno-oslobodilački odbor ne postupa pravilno i ne radi pravedno. Ali petokolonaš u narodno-oslobodilačkom odboru je zadovoljan. Njegov jedini cilj je da stvara nezadovoljstvo i da ruši ugled i autoritet narodno-oslobodilačkog odbora. Ovaj primjer najbolje pokazuje na kakvim sve

»sitnicama« može da se razbija Narodno-oslobodilačka borba i na kakve sve »sitnice« moraju da paze narodno-oslobodilački odbori u svom radu i izvršenju svojih zadataka. Nema manje važnih i više važnih zadataka. Svaki je podjednako važan, svaki mora sa jednakom savješću i jednakom sviješću biti izvršavan. Konkretno, pred novim narodno-oslobodilačkim odborima, na cijeloj oslobođenoj teritoriji Bosne i Hercegovine, stoje slijedeći zadaci: organizacija i vršenje cjelokupne narodne vlasti sem vojne, uspostavljanje i održavanje reda i sigurnosti, borba protiv izdaje i petokolonaštva, suzbijanje kriminala, regulisanje privrednog života, mobilizacija materijalnih sredstava za front, prosvjetna i kulturna organizacija, privremeno vršenje sudske vlasti (sem za stvari koje spadaju u nadležnost vojnih sudova). Zaista veliki i odgovorni zadaci! U njihovom ostvarivanju treba da učestvuju svi narodno-oslobodilački odbori — okružni, sreski i seoski, — dopunjujući se međusobno. Nije lako organizovati vlast u krajevima gdje je stara vlast ostavila duboke tragove. Potrebno je, da bi se mogla izgraditi nova vlast, i ideološki likvidirati sve ostatke stare nenarodne vlasti. Nije lako obezbijediti red i sigurnost u krajevima u koje *okupator* ubacuje svoje plaćeničke i razbojničke bande. Nije lako voditi borbu protiv izdaje kada se ona javlja sa bezbroj raznih maski na licu. Nije lako regulisati privredni život u krajevima u kojima je okupator opljačkao sva privredna bogatstva, popalio kuće i uništio privredne objekte. Nije lako mobilisati materijalna sredstva za front kod onih koji su i sami oskudni. Nije lako podići prosvjetni i kulturni nivo naroda koga je stara vlast decenijama namjerno držala u mraku i neznanju. Sve to nije lako, ali je ipak sve moguće ostvariti. Potrebno je samo htjeti, potrebno je da narodno-oslobodilački odbori budu svjesni teškoća pred kojima stoje i nema nikakve sumnje da će svi zadaci biti ostvareni, svi problemi riješeni. Nije lako bilo ni organizovati borbu protiv okupatora, a još teže je bilo tući ga i pobjeđivati. Pa, ipak, borba je organizovana, neprijatelj je bezbroj puta tučen i pobjeđivan. Kada je naša vojska, kada su naše herojske partizanske jedinice mogle da ostvare mnoge teže zadatke nego što su oni pred kojima stoje narodno-oslobodilački odbori, onda je sigurno da će i narodno-oslobodilački odbori moći da ostvare svoje zadatke koji su posljedica pobjede našeg oružja.

Ali, kao što je svaki partizan znao da je za uspješnu borbu protiv neprijatelja potrebno da se neprekidno i u svakoj situaciji oslanja na narod, tako i svaki član svakog narodno-oslobodilačkog odbora treba da zna, da nijedan odbor, ni svi

oni zajedno, neće moći ostvariti zadatke koji pred njima stoje, da će zapravo prestati da postoje kao NOO-i ako se odvoje od naroda, ako ne uspiju da se povežu sa masama i da ih mobilišu, ako ne budu održavali stalan kontakt sa narodom, održavajući redovne seoske i opštinske konferencije. Rad narodno-oslobodilačkih odbora mora da bude pod stalnom kontrolom narodnih masa. Redovne konferencije, redovno obavještanje naroda o svim postupcima i radnjama organa vlasti omogućuju tu kontrolu i preko toga i ostvarenje najdosljednijeg demokratskog načela da same mase neposredno utiču na vršenje vlasti i uzimaju učešća u njoj.

Ako, pak, narodno-oslobodilački odbori budu uspjeti da svojim radom aktiviziraju mase, da ih mobilišu na pojedinim konkretnim zadacima, onda je sigurno da će moći da uspješno djeluju i da riješe sva pitanja koja pred njih stavlja Narodno-oslobodilačka borba. Neposredna, svakodnevna i neprekidna veza narodno-oslobodilačkih odbora sa masama mora se održavati i zbog ostvarenja osnovnih demokratskih načela nove narodne vlasti. U narodno-oslobodilačkim odborima ujedinjena je i usredsređena i zakonodavna i izvršna vlast, a dijelom i sudska. Narod ima pravo opoziva svojih predstavnika, mijenjanja svojih narodno-oslobodilačkih odbora uvijek kad smatra da ti odbori ne rade dobro. Da bi narod, međutim, mogao da utvrdi da li ti odbori rade dobro ili ne, da bi mogao da interveniše u slučaju kad ne rade dobro ili da spriječi intervenciju ako neko zlonamjerno hoće da interveniše i kad odbori rade dobro, potrebno je da bude upoznat sa radom i djelatnošću odbora, potrebno je, dakle, da bude redovno obavještan. Redovne konferencije s naro[do]m, to je jedan od onih faktora koji omogućuju potpuno ostvarenje demokratskog načela na kojem počivaju narodno-oslobodilački odbori. Istovremeno, narod sam treba da traži obavještenje od NOO-a i polaganje računa o njihovom radu.

Izbori za narodno-oslobodilačke odbore jesu jedan važan politički događaj u oslobođenim krajevima. Narod utvrđuje i jača svoju vlast, organizuje i određuje svoj život. Narod sam, slobodno, bez terora, bez žandara, bez korupcije, bira svoje predstavnike, stvara svoju zakonodavnu i izvršnu vlast koja stoji pod njegovom neposrednom kontrolom i koju on može uvijek ukloniti kada ona ne radi dobro. Izbori za narodno-oslobodilačke odbore u oslobođenim krajevima Bosne i Hercegovine predstavljaju tako prvi politički korak oslobođenog naroda u novo, predstavljaju i formalno kidanje sa starom političkom igračkom, predstavljaju, stvarno, veliku političku školu

za mase, koje se i kroz izbore (ali ne samo kroz izbore!) praktično i na djelu pripremaju i vaspitaju za novi politički život, za novu narodnu vlast. U tom smislu — dan izbora postaje, nesumnjivo, dan opšte političke mobilizacije masa na jednom konkretnom političkom pitanju, — dan preloma u njihovom sadašnjem političkom životu. Politička kampanja prije izbora mora rasvijetliti značaj izbora i još više značaj i ulogu NOO, i mora dovesti do toga da u izborima učestvuju svi, slobodno, svjesni da time vrše svoje pravo i učestvuju u stvaranju svoje vlasti.

Svi na izbore!

Učinimo još jedan korak bliže pobjedi!

FSMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!²

BE. 24

NAREĐENJE NAČELNIKA VEHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 10 SEPTEMBRA 1942 GOD. GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA ZA HRVATSKU DA DOSTAVI DETALJAN OPERATIVNI IZVEŠTAJ O OBOSTRANOM RASPOREDU I JAČINI SNAGA I O SOPSTVENIM NAMERAMA I MOGUĆNOSTIMA¹

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
10-42 godine**

**GLAVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKIH
PARTIZANSKIH ODREDA ZA HRVATSKU**

1) Primili smo vaše dopise i poklon, na kojem vam zahvaljujemo.

² U nekim drugim brošurama umnoženim na šapirografu, članak se završava u<rt>ičajenim antifašističkim pozdravom (vidi dok. zaveden u Istoriskom arhivu CK SKJ pod reg. br. 17505, str. 14).

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u Istoriskom arhivu OK SKJ, pod reg. br. 2269.

U zaglavlju je izostavljena oznaka za mesec. No, iz sadržaja se vidi da dokumenat potiče iz septembra 1942 godine.

2) Potrebno je da nas u duhu već poslatog vam naređenja² detaljno izvijestite o vojno-političkoj situaciji na vašem području. Potreban je detaljan izvještaj o jačini neprijatelja po garnizonima. Ne zaboravite da nam kažete gdje su prikupljene njemačke snage. Pri tome, izvijestite nas o vašim daljim namjerama, kao i tome gdje se sada nalaze vaše snage. Isto tako dajte nam izvjesne predloge i sugestije u pogledu zajedničkog rada — većih operacija. Pri tome pazite da sve činjenice — vojničke kao i političke momente — pravilno ocijenite. Nezavisno od predloga koje nam pružite, vi morate nastaviti sa vašim akcijama.

3) Molimo vas da nam pošaljete što više od municije koju ste zaplijenili. Municija treba da je za našu pušku a jedan manji dio može biti i za talijansku. Neke naše brigade, u više žestokih borbi sa ustašama i Njemcima, ostale su sa vrlo malo municije. Municiju nam dostavite preko Drvara.

4) Vi znate da mi imamo mnogo ranjenika grupisanih na jednom mjestu. Izvijestite nas da li jedan dio naših težih ranjenika možete primiti u vašim bolnicama. Taj broj bi se kretao oko 100 težih slučajeva a 3—400 lakših. Bolnice treba da budu projektovane na sigurnim mjestima, koja nijesu interesantna za neprijatelja. Molimo vas da ovo uzmete u hitno razmatranje.

5) Nekih naročitih momenata u situaciji kod nas nema. Zauzeli smo Mrkonjić Grad i nastavili sa čišćenjem četničkih bandi i potiskivanjem Njemaca-kulturbundovaca ka Banjoj Luci. Preduzećemo uskoro akciju u pravcu Jajca.

Ustaše iz Kupreša, koga i poslije nekoliko napada nismo mogli zauzeti, napravile su ovih dana ispad ka Šujici. Borba je u toku. Mi smo im do sada nanijeli velike gubitke. Mi se nadamo da ćemo ih suzbiti. No, i ako bi prodrli do Duvna ili Livna, ne bi promijenilo situaciju kod nas. To su krajevi neplodni za nas, neprijateljski nastrojeni. Jedina šteta što sa pojednim djelovima Dalmacije ne bismo imali brzu vezu.

Talijani se prikupljaju na liniju od Ljubuški — Imotski — Trilj. Tu se utvrđuju. Imamo podataka sa više strana da namjeravaju 15. t. m. poći protiv nas u ofanzivu. Mi vjerujemo da će krak te njihove ofanzive biti kratak — uglavnom zaštita Mostara i morskog priobalja.

U Srednjoj i Sjevernoj Dalmaciji nema naročitih promjena, sem toga da nastoje da mobilišu seljake i četnike. No, izgleda da u tome ne uspijevaju.

2 Vidi dok. br. 16.

6) Od tri grahovska bataljona formirali smo IV Krajišku udarnu brigadu. Njoj smo dali zadatak da preduzme niz akcija oko Grahova kao i da prekine vezu Grahovo — Knin. Dobro bi bilo da se sada povežete sa tom brigadom i tamo uputite neke vaše na[jbli]že snage kako bi se povelja življa akcija na tome sektoru. Pad Grahova bio bi od velike važnosti.

Na teren Sjeverne Dalmacije uputili smo drugove iz Dalmat. operat. zone sa zadatkom da sa tog terena mobilišu i organizuju jednu laku³ brigadu. Ti su drugovi na terenu.⁴ Dakle, naša je želja da se na tromedi⁵ obrazuje jača borbeni grupa koja bi potpuno suzbila četnički uticaj i na taj se način Dalmacija, kao veliki rezervoar ljudstva, poveže neposredno sa Hrvatskom. To bi bilo od velikog značaja. Inače se Dalmatinci moraju provlačiti ka Lici kao kroz iglene uši.

7) Uhvaćena je veza između slavonskih i kozarskih partizana. Na Kozari će formirati jednu udarnu brigadu. To bi bila Peta krajiška udarna brigada.

Već smo vas izvijestili da je neprijatelj u pravcu Požeških planina poveo ofanzivu. Drugovi su izvijestili da će u tom slučaju pravilno postupiti, a ne kao oni na Kozari.⁶

8) U vašu školu u Lapcu poslali smo druga Savu Orovića, člana V. Štaba, da vašu oficirsku školu u Lapcu [obiđe].⁷ On će vidjeti metod rada u školi, predložiti potrebno i nama podnijeti izvještaj. Isto tako i vi treba da se obavijestite o njegovim primjedbama, pa nam i vi predložite izvjesne stvari.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za V. Stab, načelnik Štaba,
Arso R. Jovanović

(M.P.)

³ Verovatno treba da piše: jaku (vidi dok. br. 28).

⁴ Iz Četvrte operativne zone NOP odreda Hrvatske su bili upućeni u severnu Dalmaciju Ivica Kukoč-Jordan i Maks Baće-Milić sa zadatkom da reorganizuju tamošnje partizanske jedinice i da od njih formiraju Drugu dalmatinsku NOU brigadu.

⁵ Odnosi se na kraj između Bosne, Dalmacije i Like.

⁶ Smisao je sledeći: neće dozvoliti neprijatelju da im naturi krute frontove i da ih okruži.

⁷ Oficirska škola ipri Glavnom štabu NOP odreda za Hrvatsku je formirana 20 februara 1942 god. Imala je dva tečaja: *niži* (jednomesečni) — za komandire četa i rukovodioce njihova ranga, i *viši* (petnaestodnevni) — za komandante bataljona.

BR. 25

**UPUTSTVO NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV
JUGOSLAVIJE OD 10 SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIV-
NOM ŠTABU NOP I DO ZA BOSANSKU KRAJINU O RA-
SPOREDU BORACA OMLADINSKOG BATALJONA I LJUD-
STVA ZA POPUNU DRUGE I ČETVRTE PROLETERSKE
BRIGADE, I NAREĐENJE O UPUĆIVANJU ARTILJERISKIH
ORUĐA ZA NAPAD NA JAJCE¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
10-42 godine**

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOSANSKU KRAJINU

1) O formiranju IV krajiške brigade izvijestili smo druga Kostu, upravo sa njim smo se dogovorili. Izgleda da on nije imao vremena da vas izvijesti. Inače, mi ovakve mjere nikad ne preduzimamo dok se ne konsultujemo sa našim odgovornim drugovima.

2) Mi smo mišljenja da vaš Omladinski bataljon ravnomjerno razdijelite po bataljonima brigade kojoj on pripada.² Pokazalo se u praksi da je tako bolje. Molimo vas da to uradite.

3) Cjelokupno ljudstvo koje ste odredili za naše brigade uputite u Ribnik. Odatle ćemo ga rasporediti na Drugu i Četvrtu brigadu (Druga srpska i IV crnogorska). Mi ćemo o ovome izvijestiti naše brigade i druga Kostu. Dakle, drug Košta će taj raspored izvršiti. Obje ove brigade nalaziće se na terenu oko Mrkonjića Grada. Vi ste trebali izvršiti političku pripremu za ulazak tih mladića u naše brigade. Te brigade neće se nalaziti stalno u Bosanskoj Krajini. Vi to predočite tim borcima. Nezgodno bi bilo da kasnije nastupe dezertiranja, što bi imalo nezgodnih posljedica. O ovome rasporedu možete nam dati i svoja mišljenja, odnosno upozoriti druga Kostu na izvjesne činjenice.

4) Odluka o formiranju brigade na Kozari sasvim je pravilna. Tako stvaramo pokretnu vojsku i učimo se organizovati

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u Istoriškom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2267.

U zaglavlju je izostavljena oznaka za mesec. Na osnovu sadržaja se može utvrditi da je dokumenat pisan septembra 1942 godine.

² Reč je o Omladinskom bataljonu Petog krajiškog NOP odreda. On je pripao Trećoj krajiškoj NOU brigadi.

pozadinu — komande područja, komande mjesta i partizanske straže. (To nam je do sada nedostajalo, jer su se pojedine operativne jedinice pretvarale u teritorijalnu vojsku a štabovi su vršili sve, ali ne vojničke dužnosti.) Tako ćete vi imati pet brigada, kojima će komandovati Operativni štab za Bosansku Krajinu. Sa razvojem događaja taj će se štab pretvoriti u jednu ili dvije divizije. Ovo vam naglašavamo radi razmišljanja i uočavanja ljudi za kadrove tako velikim jedinicama.

5) Pribiranje hrane treba da vam bude isto tako na umu kao i izvođenje operacija. Ako imate malo kamiona, poslaćemo vam još jedan. Javite nam o tome.

Prikupljajte i šljive za pravljenje pekmeza. No, trebalo bi organizovati i sušare.

6) Ako imate nešto municije za pušku, dostavite nam, jer su pojedine naše brigade ostale sa malo municije.

Artileriska oruđa hitno uputite drugu Kosti. Trebaće mu za napad na predviđeno mjesto.³ Izvijestite nas koliko imate oruđa i sa kojom količinom municije. Potrebno je takođe da znamo kod kojih se jedinica nalaze ta oruđa.

Rekli smo Hrvatima da nam upute dva tenka.⁴ Ako dođu, prihvatite ih.

7) Prikupljanje podataka o neprijatelju i njegovim namjerama vrlo je važno. Tome posvećujte neprekidnu pažnju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za V. Štab, nač. Štaba,
Arso R. Jovanović

(M.P.)

³ Odnosi se na Jajce.

⁴ Vidi dob. br. 16.

BR. 51

UPUTSTVO ALEKSANDRA RANKOVLCA OD 10 SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABU DRUGE PROLETERSKE BRIGADE O NAČINU ORGANIZACIJE POLITIČKE I KULTURNO-PROSVETNE NASTAVE ZA OMLADINU KOJA CE POPUNITI DRUGU I ČETVRTU PROLETERSKU BRIGADU¹

**VRHOVNI ŠTAB
N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE**

Kopija

**ŠTABU II NARODNO-OSLOBODILAČKE
UDARNE BRIGADE**

Dragi drugovi,

Operativni štab za Bosansku Krajinu organizovao je vojničke kurseve za omladinu. Ovi kursevi obuhvatili su oko 500 omladinaca- muških i ženskih. Posle završenog kursa drugovi omladinci i drugarice omladinke biće upućeni na raspored u vašu i IV Brigadu radi popune ovih dveju brigada.

Potrebno je, međutim, ove omladince i politički pripremiti i vaspitati za vreme dok traje ovaj kurs. Prema tome odaberite dva do tri druga, dobre propagandiste iz vaše Brigade, koji će odmah otići u mesto gde se kursevi drže i raditi sa drugovima omladincima i koji će posle sa njima zajedno doći u vašu Brigadu. Neka jednoga od ove trojice da Politodel pri vašoj Brigadi, tako da će ovaj drug iz Politodela napraviti plan i rukovoditi predavanjima. Predavanja se imaju kretati u okviru aktuelnih problema, ciljeva i značaja Narodno-oslobodilačke borbe.

Drugovi koje šalžete mogu se dogovoriti sa drugovima iz IV Brigade, koji u istu svrhu tamo idu, o zajedničkom i planskom radu sa drugovima omladincima.

Za uput i odlazak obratite se drugu Kostu, komandantu Operativnog štaba.

Pismo iste sadržine upućeno je i Štabu IV Brigade.²

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

10-1X-1942 g.

¹ Kopija, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2273.

Uputstvo je pisao Aleksandar Ranković. To se vidi i iz dok. br. 32.

² Vidi dok. zaveden u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2273.

BK. 27

**UPOZORENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABU NOP I DV
JUGOSLAVIJE OD 10 SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABU ČE-
TVRTE PROLETERSKE BRIGADE NA NEDOVOLJNO SA-
DEJSTVO *PRVOJ* PROLETERSKOJ BRIGADI PRI NEPRI-
JATELJSKOM PRODORU IZ KUPRESA KA ŠUJICI I
DUVNU¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE I
DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
10-IV-42 godine**

**ŠTABU ČETVORTE CRNOGORSKE PARTIZANSKE UDARNE
BRIGADE**

1) Neprijatelj je dopro do linije: D. Malovan — Sujica. Zapadno od puta J>. Malovan — Sujica nalaze se naše snage. One su jutros-rano imale da izvrše jedan prepad oko D. Malovana, dok će noću 10/11 izvesti noćni napad na sve neprijateljske djelove. Zbog toga je potrebno da vi ozbiljno ugrozite Kupreš noću 10/11. Izaberite *najpovoljniji način za to*. Možda bi bilo bolje da jedan bataljon odredite za dejstvo preko G. Malovana, a dva za Kupreš. Nijeste trebali ostati pasivni kada su jedinice I brigade vodile borbu u tjesnacu Sujice. Vi ste im mogli pružiti dagocjene koristi i to dejstvom ne preko doline, kako se vi branite, nego preko planine. Vi nijeste ni znali da su neprijateljske snage išle ne samo ka Riliću, *nego* i preko Malovana. Mi vam stalno govorimo o budnosti i izviđačkoj službi, ali vi nećete da se na to naviknete. Ovako vršenje tih službi dovešće negdje vašu jedinicu u težak položaj. Pa nije samo riječ o vašoj jedinici, nego vi morate raditi u sklopu događaja koji se razvijaju oko vas. Mi vam po posljednji put skrećemo pažnju na ovo. To je visoko komandovanje i razumijevanje koje se traži od štabova naših brigada. Može biti da ste vi u toku današnjeg dana uputili nešto za dejstvo, ali ste trebali to učiniti i u toku 9 t. m. Istina i ovoga dana je od vas kurir rano krenuo, pa pretpostavljamo da ste i toga dana nešto uradili. No, Stab Prve brigade izvijestio nas je jutros oko

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u Istorijskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2464.

U zaglavlju dokumenta omaškom je napisano IV (april) umesto IX (septembar).

8 časova da nije uhvatio vezu s vama, kao i da vi ne mrdate iz vaših kantonmana. I vi nas upozoravate kako vas je trebao izvijestiti Stab I brigade o neprijateljskom dejstvu. Jest, on vas je trebao izvijestiti, ali je bila vaša dužnost da se pokrenete i u korist svojih drugova makar što preduzmete. Na ovo vam skrećemo pažnju, jer se ta indolentnost primjećuje baš kod crnogorskih jedinica.

Vaša je dužnost bila da izjašite na teren, da ga osmotrite i unaprijed da predvidite pokrete vaših jedinica onim pravcima koji bi bili vjerovatni za razne neprijateljske pokrete. To je trebalo da uslijedi tim prije, što je teren zaista težak za pokret i dejstvo.

2) Poslije ove završene akcije, koja će trajati nekoliko dana, prebacićemo vašu jedinicu, vjerovatno, na teren Mrkonjića Grada. No, u očekivanju toga pokreta nemojte ostati pasivni. Vi morate po svaku cijenu preko Cincara uhvatiti vezu sa I brigadom i usaglasiti dejstvo. Sve dokle god I brigada bude vodila borbu, vi joj morate sadejstvovati i to dejstvom iz pozadine. Možda će biti bolje da jače snage bacite u pozadinu neprijatelja. Ali, izgleda jače angažovanje u pravcu Kupreša da će dati bolje rezultate. Možda i danju bi trebali da izvršite neke pokrete kako bi vas vidjeli i natjerali neprijatelja da se povrati iz Šujice.

3) Izvijestite nas o svima događajima na vašem frontu kao i mjerama koje ste preduzeli. Potrebno je da nas izvijestite kada ste (dan i čas) preduzeli pojedine taktičke mjere.²

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za V. Štab, načelnik Štaba,
Arso R. Jovanović

² Vidi izveštaj političkog komesara četvrte proleterske brigade (tom IV, knj. 7, dok. (br. 27).

**IZJAVLJENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV
TJUGOSLAVIJE OD 10 SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABU ČE-
TVRTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE O DEJSTVU NA NEPRI-
TATELJSKA UPORIŠTA U REJONU BOSANSKOG GRAHO-
VA I O FORMIRANJU DRVARSKOG PODRUČJA¹**

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
10-IX-42 godine

**ŠTABU IV KRAJIŠKE N.O. PARTIZANSKE UDARNE
BRIGADE**

1) Potrebno je da nas izvijestite o formiranju brigade, njenoj jačini i vojničkim i političkim prilikama u brigadi. OVG izvršiti što prije. O formiranju vaše brigade mi smo izvijestili druga Kostu. Međutim, on nije izvijestio ostale vaše drugove iz Operativnog krajiškog štaba, pa je tako nastala mala zabuna, tj. oni su računali [sa] vašim snagama za Treću krajišku brigadu. Bolja je ova kombinacija koju smo mi napravili i po tome mora ostati formacija brigade.

2) Mi smo vam tom prilikom dali zadatak da se angažujete sa akcijama oko Grahova. Naravno, to treba da se kreće u granicama vaših mogućnosti. Naročito bi bilo važno prekinuti vezu Grahovo — Knin, upravo, na toj relaciji vršiti prepade na četnike i Talijane.

Baš smo danas naredili hrvatskom Glavnom štabu da jedan lički odred, najbliži Grahovu, poveže s vama u pogledu zajedničkog dejstva.²

Iz Dalmatinske operativne zone poslali smo drugove na teren da od ljudstva Sjeverne Dalmacije formiraju jednu jaku udarnu brigadu. I ta će brigada dobiti zadatak da dejstvuje na tromeđi, pa se i sa njom povežite, odnosno sa drugovima (Milićem³) koji su tamo poslati.

Jednom riječi: morate nastojati da se četnički uticaj u tome kraju suzbije i da [se] oni demorališu. Padom Grahova Dalmatinci bi dobili neposrednu vezu sa Hrvatima, [što] bi bilo

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u Istoskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2272.

² Vidi dok. br. 24.

³ Mak, Baće-Milić

od ogromnog značaja. Vi nam ništa ne rekoste o Grahovu, da li tamo ima nekih promjena i koja i kakva sredstva bi trebali da imamo pa da ga sigurno likvidiramo, [koje] su trupe talijanske u Grahovu: fašisti ili obične trupe itd.

3) Formirajte Komandu područja sa komandama mjesta i partizanskim stražama. Lično mi smo dali uputstva za formiranje komande mjesta i partizanskih straža na rejo[nu] Komande [m]jesta u Glamoču. Pri tome smo riješili da sva prostorija zapadno od linije: Crni Vrh — Šator Pl. pripadne pod kontrolu Komande mjesta u Drvaru. Raspored partizanskih straža vi ćete izvršiti, ali obavezno u Crnom Vrh u i Tičevu moraju postojati partizanske straže koje će držati i kontrolisati svoje rejone. Raspored ostalih straža vi ćete izvršiti prema nahođenju. Ovo je dužnost Komande područja, ali hoćemo da vas uputimo, kako bi se jedared zavela sigurnost na tome putu gdje se pojavljuju [po]jedine četničke bande. Sve dotle dokle god se ne bude zavela sigurnost na [čitavoj teritoriji] Komande područja, ne može se ispoljiti ni politički uticaj, niti rad. Molimo vas, izvijestite nas o formiranju Komande područja i recite nam o njenoj teritoriji. Vi ćete dobiti detaljna uputstva o komandama područja, komandama mjesta i partizanskim stražama.⁴

O svemu nas izvještavajte.

z

Za V. Štab, načelnik Štaba,
Ar. Jovanović

(M.P.)

⁴ Vidi dok. br. 8.

BR. 29

**OBAVEŠTENJE REFERENTA SANITETA PRI VRHOVNOM
ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 10 SEPTEMBRA 1942
GOD. SRETENU 2UJOVICU O PRIPREMAMA ZA ODRŽA-
VANJE PRVOG KONGRESA PARTIZANSKIH LEKARA¹**

Druže Crni,

Kao što Ti je sigurno poznato, drug Tito je potpuno sa-
glasen sa idejom da se održi jedan kongres svih partizanskih
lekara.² Obećao je da će i »Slobodna Jugoslavija« preneti po-
zdravni telegram sovjetskim lekarima kao i proglas koji ćemo
uputiti lekarima u okupiranim krajevima naše zemlje.

Pozivi na kongres već su davno razaslati, teme i njihovi
referenti utvrđeni su.

Ukoliko ne iskrсну neki nepredviđeni — ili predviđeni
— događaji, kongres će sigurno dobro uspeti.

U sklopu samog kongresa održaće se i jedna izložba ra-
znovrsnih radova sa raznih polja sanitetske delatnosti:

- 1) Tehnički radovi: partizanska nosila,
partizanski dezinfekcioni aparat,
partizanski prvi zavoj.
- 2) Sanitetska propaganda:
plakati, crteži, parole.
- 3) Literatura:
zidne novine bolnica,
džepne novine.
- 4) Modeli šumskih bolnica (izrađuju pioniri).

Uoči kongresa [Bosan.J Petrovac će održati »nedelju. či-
stoće«: čišćenje ulica, stanova, uništavanje vašiju itd.

Tebe bih molio da učiniš sledeće:

- 1) Da, u sporazumu sa drugom Titom, odrediš jedinog
vojnog i jednog političkog predstavnika na kongresu.
- 2) Da se postaraš da se na 2 dana pred kongres pošalje
ovamo jedno prevozno sredstvo (motocikl ili laki kamion).
- 3) Da se Zoran³ oslobodi za 2 dana ostalih dužnosti da
bi stenografisao celu diskusiju.

¹ Original, pisan mastilom, latinicom, nalazi se u arhivi Vojno-,
istoriskog instituta JNA, pod reg. br. 38—1, k. 6.

² Kongres je održan 25—27 septembra 1942 god. u Bosanskom Pe-
trovcu (vidi Zbornik dokumenata sanitetske službe u Narodnooslobo-
dilačkom ratu jugoslovenskih naroda, knj. 1, dok. br. 37, 38, 42 i 43).

³ ZoTan Zujović

Dalje Te molim da kažeš drugu Dedijeru da odobri štampanje »Partizanskog saniteta« što skorije, da bi bio gotov do kongresa.

Javi mi kako Ti je noga.

Drugarski pozdrav
Gojko

Petrovac 10/IX. 42.

BR. 30

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 10 SEPTEMBRA 1942 GOD. KOMANDANTU OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DO ZA BOSANSKU KRAJINU O NAČINU DEJSTVA U PRAVCU BANJE LUKE I O UBRZANJU NAPADA NA JAJCE¹

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
10-IX-42 godine — 15 časova**

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOSANSKU KRAJINU drugu Kosti

1) Primili smo vaš dopis od 10 t.m. — 8 časova.² S nestrpljenjem čekamo rezultat te akcije.³ Bilo bi vrlo važno neprijatelja prebaciti sjevero-istočno od Manjače, a zatim držati liniju s. Dobrnja, kao najkraću. Dobro bi bilo ostaviti Manjačku četu južno od r. Krupe.

Te operacije ka Banjoj Luci poprimaju karakter fronta. To mi nećemo. Zato morate nastojati da se što prije odlijepite od tog fronta i uputite snage ka J.fajcu]. Naravno, mora biti zastupljena bezbjednost od strane B. Luke. Vrlo je važno rušiti puteve. Zato još sada rušite sve. Ne smije biti ni 100 metara a da ne bude raskopano. Samo tako zaštitnica od Banje Luke moći će vam obezbijediti leđa ka J.

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 43—4, k. 2.

² Vidi tom IV, knj. 7. dok. br. 23.

³ Reč je o napadu na Kadinu Vodu. (O ishodu borbe vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 24.)

Pošto imate sada jedan bataljon IV brigade u Jasenovim Potocima (za vrijeme predviđene akcije možete ga privući i bliže Mrkonjiću), mi smo mišljenja da u pravcu J. možete ići sa tri brigade, s tim da jedan bataljon ostane u Mrkonjiću. No, vjerujemo da ćemo vam do određene akcije uputiti i ostatak IV brigade. To još zavisi od ishoda akcije kod Šujice.

Gledajte da za akciju na J. angažujete i sigurne jedinice iz III odreda.

Ta akcija za nas je od prvenstvene važnosti, pa se ista mora brižljivo, ali brzo izvesti. Još nas nijeste izvijestili da li ste doveli haubice i sa koliko metaka. Mi vas molimo da nas obratnom poštom o tome izvijestite. Mi vam šaljemo našu haubicu sa 18 metaka. Upotrijebite je na najzgodniji način. Ako imate više oruđa, dobro je da se pred mrak izvrši jedna kraća art. priprema, s tim da gađate objekte od prvoklasne važnosti. Ta vatra izazvaće paniku kod vojske i građanstva.

2) Šaljemo vam doktora Dejana.⁴ Vi treba da organizujete prihvatnu bolnicu, najbolje u Ribniku. Tome poslu odmah pristupite. Mjesto joj vi odredite. Ona mora biti dalje od komunikacije s tim da se ranjenici i preko planine mogu evakuisati ka glavnoj bolnici.

3) Vaši drugovi Osman⁵ i Stari⁶ pitali su nas kuda da upute omladinu iz škole, one što ste nam obećali za brigade. Ja sam im rekao da ih upute u Ribnik. Njih ćemo razdijeliti na Drugu i Četvrtu brigadu.⁷ Ili, možda bi bilo bolje da se priključe kompletno jednoj ili drugoj brigadi. Razmisli o ovome, pa nam daj predlog obratnom poštom. Vrlo je važno da se naše brigade ojačaju. Na tome neprekidno radite. Naravno, ljudstvo treba prethodno pripremiti. Jasno im treba istaći da brigade neće stalno ostati u Krajini, pa ih u ovom pogledu treba dobro pripremiti. Nezgodno bi bilo da nam kasnije bježe. To bi pružalo ružnu sliku.

4) Podnesite nam izvještaj sa kakvim podacima raspolazete o Jajcu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

5) Vrlo je nezgodno cijepati brigade. Najbolje je: upotrebljavajte ih kao cjelinu. Jedna cijela brigada trebala je da

⁴ Dejan Popović

⁵ Osman Karabegović, tada politički komesar Operativnog štaba NOP I DO za Bosansku Krajinu.

⁶ Đuro Pucar-Stari, član OK KPJ i sekretar Oblasnog komiteta KPJ za Bosansku Krajinu.

⁷ Vidi dok. br. 26.

vam ide na Vujnovac — Cvijetići. To je čvor u ovoj situaciji. Kad to zauzmete, neprijatelj se mora čistiti iz Kadine Vode. Sem toga, taj ima da pazi i na jednu i na drugu stranu, pa je mala snaga od dva bataljona. No, vjerujemo da je ta akcija uspješno završena i što prije nas izvijestite.

Za V. Stab, nač. Štaba,
Arso

(M.P.)

BR. 31

i

UPUTSTVO VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD SEPTEMBRA 1942 GOD. O ORGANIZACIJI NARODNE VLASTI NA OSLOBOĐENIM TERITORIJAMA¹

**VRHOVNI STAB
N.O.P. i D.V.J.**

*GLAVNOM ŠTABU ZA HRVATSKU
OPERATIVNOM ŠTABU BOSANSKE KRAJINE
OPERATIVNOM ŠTABU IV ZONE*

Dragi drugovi,

Stepen do kojega je danas došla Narodno-oslobodilačka borba u Jugoslaviji, s obzirom na naše vojničke uspehe i uvećanu vojnu snagu, kao i na unutrašnji i međunarodni položaj i njihov predvidivi dalji razvoj, zahteva da se s najvećom energijom priđe poslu organizacije vlasti u pozadini oslobođenih teritorija. Stepem organizovanosti i čvrstine pozadinskih vlasti i njihove povezanosti s narodom i vojskom mora se brzo

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 15/16 I, k. 103 B.

Uputstvo je pisano verovatno oko 11 septembra 1942 god. U arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 13—1, k. 6 A, nalazi se drugi primerak originala, upućen Operativnom štabu NOP i DO za Bosansku Krajinu, a u Istoriskoim arhivu CK SKJ kopija originala, zavedena pod reg. br. 2387. Primerak uputstva koji se ovde objavljuje upućen je, kao prvi primerak originala, Glavnom štabu NOP odreda za Hrvatsku, u čijoj je arhivi zaveden pod 22 septembrom 1942 godine.

popeti na visinu organizacije, čvrstine i jedinstvenog rukovođenja naše vojne snage. Na danas velikoj oslobođenoj teritoriji date su velike mogućnosti za brojno jačanje naše vojske, koja je već dobila međunarodnu važnost, kao i za njeno bolje snabdevanje. Ta teritorija i na njoj okupljena naša vojna snaga otvaraju nam najširu perspektivu. Tu bazu sada treba politički organizovati, učvrstiti naše vojne uspehe, proširiti i produbiti u narodu naš uticaj i uništiti u narodu svaki uticaj okupatora i njegovih domaćih slugu, kao god i preseći sve intrige, poteze i planove izdajničke izbegličke vlade i njenih agenata u zemlji, *čija se saradnja sa talijanskim okupatorom sve oštrije ispoljava*. Ta velika teritorija ne sme, dakle, da ostane samo vojnički osvojena i politički površno pridobijena, nego se mora politički osvojiti, organizovati i čvrsto povezati uz našu vojnu silu.

Kod toga pitanja organizacije naše vlasti u pozadini u današnjoj situaciji mora se podvući da se ono postavlja u izmenjenom vidu prema ranijem.² Forma narodne vlasti ostaje ona koja je prirodnim putem bila iznikla u samom početku naše oslobodilačke borbe — to su narodno-oslobodilački odbori i vojna pozadinska vlast, mada su sad one već daleko razvijenije i zahtevaju još i dalje razvijanje. Ali karakter NOO-a danas je izmenjen. Mada oni i dalje ostaju prelazni oblik ka budućoj istinski narodnoj vlasti, koju će narod formirati posle konačnog oslobođenja, mora se podvući da ova konstatacija o prelaznom obliku ne znači da se pitanje buduće forme i karaktera vlasti ostavlja slučaju, da se oni još ne naziru u magli budućnosti i da ta vlast može preći u makar kakvu drugu formu. Taj smo stadij već ostavili za sobom. Zbog toga danas nema više nikakvog smisla isticati privremenost karaktera NOO-a kao organa vlasti. To važi čak i u slučaju da se ne održi u našim rukama određena teritorija i da se naša vojna snaga prebaci na neku drugu teritoriju. Naprotiv. Danas se NOO-i ispoljavaju kao prirodno nastali i razvojem uslovljeni i potvrđeni organi vlasti, nove narodne vlasti, te i njihova prelaznost može značiti samo jedan stupanj njihovog razvoja u istom pravcu, ka svome višem stepenu. Naravno, ne radi se o imenu, nego o suštini, o suštini da je konačno svršeno sa starijim oblicima vlasti i da je sadašnja forma, koju je stvorio ustanak, ona *klica* iz koje će se razviti buduća vlast. Jednom reči, ne podvlačiti više privremeni karakter vlasti NOO-a, a podvlačiti NOO-e kao *organe vlasti* i kao klicu i osnovu buduće narodne vlasti.

2 Vidi tom II, knj. 2, dok. br. 198.

U mnogim mestima oslobođene teritorije nema NOO-a, sreski NOO-i gotovo ne postoje, ponegde još nisu savladani ostaci pogrešno postavljenog pitanja vlasti ustanovljavanjem »komandanata opština«, ponegde su u NOO-ima ljudi tudi, pročetnički ili proustaški, koji svojim postupcima (oporezivanje naroda mesto akcije za dobrovoljne priloge, utaja pomoći pružene od vojnih vlasti pogorelcima, žandarsko ponašanje prema narodu itd.) idu za kompromitovanjem NOO-a. Sve te nedostatke treba hitno i korenito likvidirati.

Radi svega toga nameće se danas sprovođenje izbora za NOO-e na čitanoj oslobođenoj teritoriji i njihovo povezivanje u sreskim i okružnim NOO-ima s jedne strane, a s druge strane stvaranje čvrste pozadinske vojne vlasti preko komandi područja, komandi mesta i partizanskih i seoskih straža, savlađivanjem čitave teritorije sa stanovišta organizacije vlasti.

U tom cilju izdali smo naredbe i uputstva za izbore NOO-a i organizaciju vojne vlasti u pozadini,³ koje vam šaljem u prilogu i koje će ovih dana izaći u posebnoj brošuri.⁴

- Glavni štab za Hrvatsku, Operativni štab Bosanske Krajine i Operativni štab IV zone dužni su da dobro prouče taj materijal i preduzmu sve da se postavljeni zadaci pravilno i brzo reše. Voditi se kod toga uverenjem da se ne radi o nekim labavim, privremenim formama *koje bi* plivale po površini, već o dubokom zahvatu, o stvaranju organa stvarne vlasti. Radi olakšanja izvođenja tih vaših zadataka dajemo vam u prilogu izvesne napomene i upute. Dobićete i ličnu pomoć drugova koji imaju iskustva u organizaciji vlasti, a i Centralni agitprop pružiće vam svestranu pomoć i angažovati sve raspoložive snage u vojsci i na terenu za sprovođenje naređenih mera.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Tito

³ Vidi dok. br. 3 i 8.

⁴ Vidi brošuru zavedenu u arhivi Vojnoistoriskog instituta JN. pod reg. br. 2/1, k. 6 A. Ona je iz štampe izašla 11 septembra 1942 godini

ко
и

ге, стру
ја, команди
и тоји е са ст
о мо наређе и у
алини, које нам

току, Оперативн
ш. 6 IV добро проуче тај мате
постављени задаци правилно и брзо реше. Војити се не
не ради о неким лабавим, привременим формима које би пла
већ о дубоком захвату, о стварању органа сталне власти, на
вођења тих важних задатака дајемо вам у прилогу извесне нап
Добинете и личну помоћ другова који имају искуства у организацији власти,
а и Централни агитприн пружите нам свестрану помоћ и ангажовати све рас-
положиве снаге у војсци и на терену да би се остварили наређених мета.

СМРТ ФАШИЗМУ - СЛОБОДА НАРОДУ!

WM

BR. 51

**OBAVEŠTENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABU NOP I
DV JUGOSLAVIJE OD 11 SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERA-
TIVNOM ŠTABU NOP I DO ZA BOSANSKU KRAJINU O
UPUĆIVANJU ČETVRTE PROLETERSKE BRIGADE U RE-
JON MRKONJICA GRADA I O PERSPEKTIVI DALJIH DEJ-
STAVA POSLE OSLOBOĐENJA JAJCA¹**

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
11-IX-42 godine — 11,30 časova

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOSANSKU KRAJINU

1) Četvrta brigada noćas 11/12 krenuće iz predjela Novog Sela ka Mrkonjiću Gradu.² Uputite joj kurire za tačan razmještaj. Ona će vjerovatno poći pravcem: Janj — Sokolac — Gerzovo, pa odavde bilo preko Podrašnice bilo preko Trnova za Mrkonjić.

2) Vaše omladinke, namijenjene za naše brigade, podijelite na IV i II brigadu. Drug Marko poslao je II i IV brigadi uputstva za rad sa tim ljudima.³

3) Napad na Jajce treba dakle izvesti sa tri najjače brigade. Prikupiti teška oruđa i pametno ih upotrijebiti iz neposredne blizine. Komunikacije sigurno presjeći i čvrsto ih držati i na slučaj neprijateljske intervencije.

4) Neprijatelj, u jačini oko 1500 vojnika, probio se do Duvna. Prema tome, izgleda da on ne može intervenisati ka Jajcu sa jačim snagama iz predjela Travnik — D. Vakuf.

5) Poslije likvidacije Jajca vjerovatno bi uslijedilo dejstvo desnom obalom Vrbasa. Ovo prostudirati. Isto tako prostudirati dejstva dviju ofanzivnih grupa: ka Kozari i preko Une, na pravcu Bosanske Krupe. Ovo posljednje dejstvo u vezi sa Ličanima. U ovom slučaju naše snage prema Livnu i Grahovu bi se držale ofanzivno — defanzivno.

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 44—4, k. 2.

² Četvrta proleterska brigada je iz rejona Novog Sela izvršila pokret sa tri bataljona (Prvim, Trećim i Petim), dok se njen Drugi bataljon već nalazio na prostoriji Jasenovi Potoci — Mliništa. (Vidi dok. zaveden u Istoriskom arhivu CK SKJ pod reg. br. 2278.)

³ Vidi dok. br. 26.

6) O svemu nas hitno izvještavati. Javite rezultate akcije ka Banjoj Luci.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za V. Štab, nač. Štaba,
(M. P.) **Arso**

P.S.

Za vrijeme napada na Jajce, dobro je da IV brigada, kao rezerva, bude zapadno od Mrkonjića Grada, kako bi mogla intervenisati u slučaju proboja od Banje Luke.

BE. 33

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 11 SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABU KUPREŠKOG BATALJONA TREĆEG KRAJIŠKOG NOP ODREDA DA VRŠI DEMONSTRATIVNE NAPADE NA KUPRES I POSTAVI ZASEDE NA KOMUNIKACIJI KUPRES — BUGOJNO¹

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
11-IX-42 godine — 12 časova**

**ŠTABU KUPRESKOG BATALJONA TREĆEG KRAJIŠKOG
NARODNO-OSLOBODILAČKOG PARTIZANSKOG ODREDA**

Do izvođenja našeg predviđenog operativnog plana,² sa vašim bataljonom štitite predio oko Kupreša, izvodite demonstracije prema ovom mjestu i pravite zasjede na putu Bugojno — Kupreš. Isto tako postarajte se o izvlačenju žetve iz Kupreškog Polja.

Vezu uhvatiti sa Hercegovačkom brigadom na Paklini Planini, kao i sa našim djelovima oko sela Šujice — Lupo-glava.

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2277. \

² Odnosi se na plan za napad na Jajce. \

Isto tako potrebno je da održavate vezu sa Štabom III Krajiškog odreda.

Vi nas morate o svemu izvještavati, naročito o neprijateljskom komuniciranju na putu Bugojno — Kupreš i Kupreš — s. Bujica.

Nastojte da se tačno obavijestite o neprijateljskim snagama u Kuprešu, kao i šta one rade (ispadi, utvrđivanje itd.).

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Vrhovni štab, načelnik Štaba.

BR. 34

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 11 SEPTEMBRA 1942 GOD. KOČI POPOVIČU I VELIMIRU TERZIČU DA OBJEDINE KOMANDOVANJE NAD SVIM JEDINICAMA U PREDELU LIVNO — DUVNO — ARŽANO — VAGANJ I OFANZIVNIM DEJSTVOM ZAŠTITE PRAVAC LIVNO — DUVNO¹

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
11-IX-42 godine — 13 časova**

Drugovima Koči Popoviću i Velimiru Terziću

1) Za rukovođenje operacijama u predelu Livno — Duvno — Aržano — Vaganj određujemo drugove Koču Popovića, kao komandanta i Velimira Terzića, kao načelnika štaba. U ovom cilju raspolazete sa sledećim jedinicama: Prva proleeterska brigada, Prva dalmatinska partizanska udarna brigada, Prva hercegovačka partizanska udarna brigada, Južno-dalmatinski odred.

Zadatak je ove grupe: uništenje ustaške grupe koja se probila ka Duvnu. Vreme i mesto uništenja vi odredite i to

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj .mašini, ćirilicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2276.

bilo da je napadnete u gradu Duvnu bilo da je sačekate na otvorenom prostoru.²

Hitno uhvatite vezu sa Hercegovačkom brigadom. Ta brigada treba da dođe u predeo Pakline ili tamo gde zahtevaju vaši operativni planovi.

Za obezbeđenje pravca od Sinja potrebno[^] je da držite u predelu Vagnja jedan dalmatinski bataljon. Jedan proleterski bataljon trebate držati u predelu Sujice. No, i ove bataljone morate upotrebljavati saobrazno stvorenom planu i vašim idejama rada.

U izvođenju ovih operacija ostavljamo vam potpuno određene ruke i punu inicijativu u radu. Prvom brigadom vi neposredno rukovodite. Za vezu i ostalo koristite sredstva iz brigada.

2) Četvrti — Kraljevački — bataljon Prve proleterske brigade uputiti nam u predeo Glamoča. Taj će bataljon biti pod neposrednom našom komandom. Mi ćemo ga upotrebljavati prema našim potrebama.

3) Osnovna ideja rada: zaštita pravca Livno — Glamoč ofanzivnim dejstvom.

4) U vezi sa dodeljenim zadatkom podesite sve vaše rasporede i organizujte ishranu za vaše jedinice. Sa nama obezbedite telefonsku vezu. — U svojim odlukama budite -potpuno slobodni, dejstvujući u duhu ove direktive.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

**KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

² Ovaj zadatak nije bio ostvaren, jer je neprijatelj, osećajući se vrlo nesigurnim, u Duvnu ostavio manju posadu\ a glavninom odmah nastavio prodor ka Mostaru (vidi dok. br. 38).

BB. 35

**UPUTSTVO NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV
JUGOSLAVIJE OD 11 SEPTEMBRA 1942 GOD.⁴ UPRAVI
VOJNOTEHNIČKE RADIONICE OPERATIVNOG ŠTABA
NOP I DO ZA BOSANSKU KRAJINU O NAČINU RASPO-
DELE NAGAZNIH MINA, MINOBACAČKIH GRANATA I
RUČNIH BOMBI¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
11-IX-42 godine — 16 časova**

VOJNOTEHNIČKOJ RADIONICI BOSANSKE KRAJINE

1) Za sada nemojte više izrađivati nagazne mine. Dovoljno je ono što ste izradili. Izrađene mine ovako raspodijelite: za pravac Mrkonjić Grad — Banja Luka: 30 komada, koje uputite drugu Kosti; za pravac [Bos.] Grahovo — Drvar: 10 komada, koje uputite Četvrtoj krajiškoj brigadi. U rezervi ostavite 10 komada.

¹ 2) Saznali smo da su vam u skoroj izradi: 3.000 ručnih M'500 bombi za bacač. Sve te količine hitno slati V. Štabu, na pravcu Glamoča, odakle ćemo ih mi doturati jedinicama. Poslati sukcesivno, ne čekajući izradu većih količina.

Mi ćemo vam reći koliko ćete bombi poslati za Hrvatski štab,² te da ih ne šalžete za Glamoč.

3) Sada vam šalžemo 1.000 kgr eksploziva.³ Gledaćemo da vam još pošaljemo.

4) Izvijestite nas šta bi vam od materijala i potreba trebalo dobiti, da bismo mogli preduzeti izvjesne mjere u tom pogledu. Isto tako predvidjeti i izvjesna stručna lica.

Potrebno je da znamo koliko bombi i u kom vremenu možete izraditi od raspoloživog materijala.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za V. Štab, načelnik Štaba,

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2279.

² Glavni štab NOP odreda za Hrvatsku

³ Kasnije se uspostavilo da je u ovoj pošiljci bilo samo oko 125 kilograma eksploziva, jer su se u većem broju zaplenjenih limenih kutija umesto eksploziva našli različiti uzorci boksitne rude (vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 35).

IZVESTAJ DELEGATA VRHOVNOG ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 12 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU O IZVRŠENOM PREGLEDU OFICIRSKE ŠKOLE PRI GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA ZA HRVATSKU¹

Dostavlja izvještaj o
obilasku partizan-
ske oficirske škole

VRHOVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

Prema naređenju od 7. septembra 1942. godine, obišao sam Partizansku oficirsku školu Narodno-oslobodilačkih partizanskih odreda Hrvatske u Donjem Lapcu, izvršio pregled u toku 10 i 11 ovog mjeseca i našao sljedeće stanje:

1.) Škola je osnovana inicijativom komandanta Glavnog štaba N.O.P.O.H., druga Ive Vladića,² 20. februara 1942. godine, i to: niži — jednomjesečni — tečaj za spremanje vodnika, komandira, političkih komesara, operativnih i obavještajnih oficira i viši — petnaestodnevni — tečaj za komandante bataljona.

Do sada su održani ovi tečajevi:

A.) Niži tečaj:

I tečaj od 20. februara do 22. marta	67	slušalaca;
II tečaj od 1. maja do 31. maja	88	slušalaca;
III tečaj od 10. juna do 11. jula	51	slušalac;
IV tečaj od 25. jula do 29. avgusta . . .	66	slušalaca;
V tečaj od 8. septembra do	72	slušaoca.

B.) Viši tečaj:

I tečaj od 14. jula do 29. jula	14	slušalaca;
II tečaj od 8. avgusta do 29. avgusta	19	slušalaca.

Komandant škole je drug Danilo Latas, pješ. kapetan I klase Jugoslavenske vojske, a nastavnici: Mile Pavičić,³ vazduhoplovni kapetan I klase, Ilija Pavlović, pješ. kapetan, Ru-

¹ Original, delom otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, a delom pisan mastilom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2498.

² Ivo Rukavina

³ Umro 1946. god. kao vazduhoplovni general JNA.

dolf Vuković, pješ. poručnik, Dane Rajčević, pješ. poručnik planinac, Martin Dasović, rez. pješ. poručnik, Đuro Novaković, pješ. narednik, i Dorđe Pilipović, pješ. narednik.

2.) U školi se predaju ovi predmeti:

A. Niži tečaj:

- 1.) Taktika (strojeva i borbena obuka i ratna služba);
- 2.) Topografija;
- 3.) Partizanska borba;
- 4.) Politička obuka;
- 5.) Nastava gađanja;
- 6.) Služba veze;
- 7.) Fortifikacija;
- 8.) Minerska služba;
- 9.) Stražarska služba;
- 10.) Administracija;
- 11.) Obavještajna služba;
- 12.) Sanitetska služba; /
- 13.) Bojni otrovi.

B. U višem tečaju:

- 1.) Taktika;
- 2.) Topografija;
- 3.) Partizanska borba;
- 4.) Organizacija štabova;
- 5.) Fortifikacija;
- 6.) Administracija.

3.) Metod rada je po primjeru škola Jugoslavenske vojske, na praktičnoj osnovi sa potrebnom teorijom. Ovo je princip, ali je pri pregledu primijećeno da baš kao u Jugoslavenskoj vojsci ima dosta izlišnog teorisanja, šablona, gubljenja vremena u detaljima na štetu glavnog gradiva, pa su data uputstva nastavnicima da se to ispravi.

4.) Škola je smještena u zgradi mjesnog magacina (silosa), koja je za ljetnje vrijeme vrlo podesna, ali ne i za zimu, pošto nema prozore i ne može se zagrijevati. Ima trpezariju sa stolovima i klupama, ali oskudijeva u potrebnom materijalu za izvođenje nastave, naročito u materijalu za obradu pojedinih predmeta u tabacima za davanje slušaocima da ih koriste u školi i docnije, kao starješine i nastavnici, po jedinicama.

5.) Vojno-partizanski duh, moral i disciplina na dostojnoj su visini. Rad je vrlo intenzivan i marljivost je vrlo dobra kako kod nastavnika tako i kod slušalaca.

6.) Higijena je dobra, ali ima izvjestan broj slušalaca zaraženih šugom, za koje su preduzete mjere da se izliječe.

7.) Ishrana je relativno vrlo dobra. Za doručak pola litre mlijeka, dnevno se dobiva 600 grama hljeba, 300 grama mesa, krompir i pasulj.

Jelo se dobro i ukusno sprema.

8.) Uopšte škola čini utisak jedne uređene mirnodopske * Ustanove i daje vrlo korisne rezultate, pa je potrebno da joj se obrati veća pažnja u pogledu snabdijevanja u svakom pogledu, a naročito u pogledu materijala potrebnog za izvođenje nastave (hartija, šapirograf itd.).

Napomena: Škola nema političkog komesara, već tu dužnost vrši jedan od nastavnika pored redovne dužnosti, ali su nadležni obećali da tu prazninu popune.

Prilog: Program i raspored rada sa spiskom nastavnika u školi.⁴

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT ŠKOLE:
Danilo Latas

ČLAN VRHOVNOG ŠTABA:
Savo J. Orović

Donji Lapac, 12 septembra 1942 godine. —

⁵*Dodatak izvještaju:*

1.) Izbor slušalaca je slab, jer dotične nadležne starješine nerado otkomanduju bolje ljudstvo. Tako je na sadašnji niži tečaj došlo oko 20 slušalaca koji nisu svršili obuku u kadru, a jedan je bio čak i nepismen, te je na moju primjedbu vraćen kao nepodesan za slušaoca škole.

2.) Starješinski kadar trebao bi da bude bolji, tj. sa više stručne spreme. U školi je sada samo jedan potporučnik iz vojne akademije, ostali nastavnici su iz podoficirske škole i rezervni oficiri.

3.) Škola oskudijeva sa materijalnim sredstvima, kao: pravilima, kartama, metama, manevarskom municijom, hartijom itd.

4.) Mišljenja sam, da se ovoj školi kao veoma korisnoj ustanovi pokloni veća pažnja, da joj se pojača nastavničko osoblje i da se snabdijeva potrebama što je najviše moguće. '

Savo J. Orović

⁴ Redakcija nije uspela pronaći ovaj -rilog.

⁵ Čitav sledeći tekst je dopisan zelenim mastilom.

BR. 37

**NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABU NOP I DV
JUGOSLAVIJE OD 12 SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABU PETE
(CRNOGORSKE) NOU BRIGADE DA SE SAVLAĐAJU NE-
PRIJATELJSKA UPORIŠTA U ŠEBEŠICU, RASTIČEVU I
FOJNICI I PRESECE KOMUNIKACIJA TRAVNIK — DONJI
VAKUF¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
12-IX-42 godine — 14 časova**

**ŠTABU V CRNOGORSKE NARODNO-OSLOBODILAČKE
PARTIZANSKE UDARNE BRIGADE**

1) Primili smo vaš dopis od 8 t.m.²

2) Vi formirajte jednu pokretnu udarnu grupu od dva
jaka bataljona. Ta grup[a ne]ka dejstvuje ka Travniku, Ko-
maru, D. Vakufu. Naročito je važno da ta grupa kvari [pute]ve
Travnik — D. Vakuf. Ovo iz razloga što ćemo mi preduzeti
oko 15 t.m. napad na Jaj[ce], pa ćete vašim prisustvom na
tome putu najbolje nam pomoći. Preko toga puta povezaće se
vaše jedinice sa našima poslije pada Jajca.

Ova grupa neka radi na mobilizaciji mještana.⁸ Sa njima
neka izvodi sve akcije]. Plijeu treba drugarski dijeliti, da oni
u vama vide iskrene saradnike. Upamtite] da se na tome te-
renu može stvoriti vrlo dobro uporište za proširenje dejstva
ka rijeci Bosni.

3) Ostala dva bataljona neka kontrolišu teren ka Bu-
gojnu, pa i ka Rami. Iskoristite što više mještane.

4) Ustaška uporišta Sebešić, Rastičevo, i još koja ako bi
bila ka Travniku, treba likvidirati svakako. To su male grupe
i ne smijete ih trpjeti na tom terenu. Njihovom likvidacijom
dobićete slobodu manevrovanja na cijeloj toj prostoriji.

5) Nemamo ništa, protiv likvidacije Fojnice. Samo ta ak-
cija mora biti izved[ena] brzo i bez nekog, dužeg zadržavanja
u Fojnici. Sve što bi našli suvišno u hrani i o[djeći] a ne bi

¹ Kapija originala, otkucana na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi
se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2282.

² Vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 19.

³ Odnosi ise na ljudstvo Zijametskog bataljona Trećeg krajiškog
NOP odreda.

mogli evakuisati, trebate razdijeliti stanovništvu. Napominjemo vam da u Fojnici biste našli štofove za vojsku, bar kako smo mi ranije bili obaviješteni. [Tu] akciju treba izvesti najmanje s dva bataljona: jedan bataljon bi čuvao komunikaciju [od] Kiseljaka, Travnika i Visokog — sve na putu Kiseljak — Fojnica. Pokrete za Fojnicu vi trfeba] da izvršite preko Šebešića. Ova akcija dobro bi došla poslije uspješno izvedene akcije na Jajce. Tako bi se pažnja neprijatelju razvukla na više strana. Tom prilikom možete likvidirati i Kiseljak. Potrebno je da s vama idu mješ[tan]ski djelovi koji dobro poznaju teren.

6) Jedna ustaška grupa, nepažnjom naših jedinica, uspjela je da se probije [ka] Duvnu. Mi smo preduzeli mjere da je uništimo. Uostalom, drugovi Blažo i Milinko objasniće vam cijelu situaciju na našim frontovima.⁴

Herc. brigada za sada se nalazi u duvanjskom predjelu. Ona će i dalje kontrolirati] taj predio. No, vi s njom morate uvijek imati veze. Vaše dvije brigade sačinjavaće [u] slučaju kakvih jačih akcija i pokreta jednu udarnu grupu. Isto tako jedni na drug[e] treba da se oslanjate — u slučaju potrebe.

7) Nastojte da dobijete što više podataka iz Mostara i Hercegovine. Tamo se osjeća neko previranje i to u našu korist. Uputite pogodna lica za te veze. Uхвати[te] nekako veze sa nekim drugom Brstinom⁵ koji se nalazi sa nešto partizana u nevesinjskom kraju. Za ovo vam mogu poslužiti Blažo i drugovi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za V. Stab, načelnik Štaba,

* Blažo Jovanović i Milinko Đurović vraćali su se tada iz Glamoča, gde su od CK KPJ dobili zadatak da se probiju do Crne Gore i pruže pomoć Pokrajinskom komitetu KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak (vidi dokumenta zavedena u Istoriskom arhivu CK SKJ pod reg. br. 1031 i 1032). Sa njima će iz Pete (crnogorske) NOU brigade poći jedanaest članova Partije (to su bili: Milosav Vučetić-Miljko (poginuo krajem 1942 god.), Vukosav Božović, narodni heroj, Dara Cokorilo, Simo Mrenović, Rade Krivokapić, Stevo Vidović (poginuli tokom 1943 god.), Rade Vujičić, Vido Buričković, Mihailo Todorović, Vlado Stevović i Vlado Gatulini) — radi pomoći pri probijanju i za pripomoć partiskim organizacijama na terenu, čiji se ilegalni rad odvijao pod izuzetno teškim uslovima italijansko-četničkog terora — i kao kuriri: u Oblasni komitet KPJ za Kosovo i Metohiju Vojislav Lakčević, narodni heroj, a u Oblasni komitet KPJ za Hercegovinu Ivan Starović (obojsica poginuli 1943 godine).

⁵ Dušan Brstina

BB. 38

**NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV
JUGOSLAVIJE OD 12 SEPTEMBRA 1942 GOD. KOSTI NAĐU
ZA POPUNU DRUGE I ČETVORTE PROLETERSKE BRIGADE
I ORGANIZACIJU VOJNO-TERITORIJALNIH ORGANA NA
PODRUČJU SREZA MRKONJIĆ GRAD¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
12-1X-42 godine — 18 časova**

Drugu Kosti (za štabove II proleTERSKE i IV
crnogorske)

1) Do mraka 17 t.m. Krajiški operativni štab uputiće u Ribnik oko 350 omladinaca, koje prihvatite i razdijelite na II proleTERSku i IV crnogorsku. Nastojte da se ove brigade ojačaju primanjem mladića sa terena kuda brigade rade, no starati se da ta popuna prvenstveno bude dobrovoljnim javljanjem.

Primljeno ljudstvo bez oružja je. Oružje im treba dodijeliti od zaplijenjenoga, uzimanjem od ranjenih, bolesnih, od komordžija kao i izvjesnog broja drugarica. Sa primljenim ljudstvom vrlo pažljivo postupati.

Po prijemu i razdjeli ljudstva podnijeti pismeni izvještaj.

Brigadama napomenuti da se ovi omladinci provedu od lakših ka težim akcijama. Znači, treba ih pričuvati dok se ne obuče. Omladince treba ravnomjerno raspodijeliti po bataljonima, četama, vodovima i desetinama.

2) Ustaška grupa koja se probila do Duvna produžila je ka Mostaru, ostavivši u Duvnu slabiju posadu. Naše jedinice progone ovu grupu i izvešće napad na Duvno. S ostalih frontova ništa novo. Duž Dalmacije osjeća se živost Talijana. Štab IV krajiške [brigade] izvještava da se osjeća živost kod četnika. Talijani su još neke naoružali. Govori se o nekoj ofanzivi na Bosansku Krajinu. U vezi sa time i mi namjeravamo preduzeti nešto ka Grahovu, ako nas ne bi spriječili drugi događaji.

Inače, IV krajiška ima tri bataljona sa 720 boraca. Poslaćemo joj neke drugove za politički rad.

¹ Original, otkucan na pisačoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistorijskog instituta JNA, pod reg. br. 22—2, k. 2.

3) Izvijestite nas šta ste sve preduzeli za organizovanje vojne vlasti na teritoriji Mrkonjićkog sreza (komanda područja, komande mjesta, partizanske straže). Moramo na toj teritoriji razviti jak vojnički i politički uticaj. Inače, te bande mogu biti u izvjesnim momentima opasne. Trebaće pismeno izdati naređenje svima jedinicama kako da postupaju. Konkretno: bataljon IV brigade u Jasenovim Potocima bio je iznenađen od neke četničke bande koja je došla u samo selo. Istina, izgleda da se borba nije razvila, ali je nastalo neko pregovaranje, koje može samo da udi našem vojničkom i političkom ugledu. Skrećemo ti pažnju da pripaziš na budnost i gotovost crnogorskih jedinica. U tom pogledu one su neoprezne, nebudne, i mogu doživjeti iznenađenja. Umjesto da razoruža tu bandu, koja je bila slabija, bataljon IV brigade mogao je da bude razoružan jer je cio spavao kad je banda izbila.

4) Naredite II proleterskoj i IV crnogorskoj da nam dostave statističke podatke koje smo tražili. Iste te podatke treba da dostave i sve krajiške brigade.

5) Dajte nam izvještaj o vojno-političkoj situaciji na cijeloj vašoj teritoriji.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za V. Štab, nač. Štaba,
Arso

(M.P.) '

BR. 39

NAREDBA VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 13 SEPTEMBRA 1942 GOD. O FORMIRANJU EKONOMSKOG OTSEKA VRHOVNOG ŠTABA I NJEGOVIH OSNOVNIM ZADACIMA¹

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
13 septembra 1942 g.**

**ŠTABOVIMA BRIGADA, ODREDA, BATALJONA
I KOMANDIRIMA CETA**

Radi pravilnog snabdijevanja vojske i pravilnog organizovanja raspodjele pozadine za pomoć frontu, Vrhovni štab N.O.P. i D.V. Jugoslavije izdaje slijedeće

NAREĐENJE:

1) Osniva se pri Vrhovnom štabu N.O.P. i D.V. Jugoslavije Ekonomski odsjek, koji snabdijeva vojsku hranom, odjećom, obućom i ostalom spremom.

Dužnosti Ekonomskog odsjeka:

1) Ishrana trupa

2) Snabdijevanje trupa svim ostalim potrebama.

Ekonomski odsjek brine se za sve jedinice N.O.P. i D.V.J. na položaju, u pokretu ili u garnizonu da budu uredno i blagovremeno snabdjevene potrebnim količinama hrane i ostalih potreba prema utvrđenom propisu.

Snabdijevanje N.O.P. i D.V.J. vrši se: a) putem pomoći koju daje svojoj vojsci narod preko narodno-oslobodilačkih fondova pri narodno-oslobodilačkim odborima uaturi ili novcu, b) kupovanjem za gotov novac, v) konfiskacijom, g) rekvizicijom, d) organizovanjem radionica za izradu vojničke sprema.

Nabavke za Narodno-oslobodilačku partizansku i dobrovoljačku vojsku vrše se u prvom redu putem pomoći koju narod daje Narod.-oslob. vojsci uaturi i novcu i kupovinom za gotov novac.

¹ Naređenje je umnoženo na ciklostilu, latinicom, i razaslatu svim višim štabovima NOP i DV Jugoslavije. Primerak koji se ovde objavljuje nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 16—2, k. 6/H.

Konfiskacija je stalna miera koja se primjenjuje protiv svih narodnih neprijatelja (strijeljanih "ili odbjeglih špijuna, ustaša, petokolonaša, izdajnika itd.) kojima se u korist naroda oduzima sva pokretna i nepokretna imovina na osnovu rješenja vojnih vlasti ili sudova.² Od konfiskovanih stvari Ekonomski odsjek uzima sve ono što je za potrebu vojske, dok sa ostalim konfiskovanim stvarima raspolaže vojna vlast koja je konfiskaciju izvršila, prema posebnim propisima.

Rekvizicija se vrši prema potrebi, i to od viškova imućnih građana, uz davanje propisnog reversa.

Mjera konfiskacije [na oslobođenoj teritoriji] primjenjuje se i u slučaju prikrivanja robe i njenog izvlačenja iz prometa, ma od koga i ma u kom cilju bila prikrivena.

Ekonomski odsjek dužan je, gdje god može, organizovati radionice za proizvodnju vojne odjeće, obuće i drugih potreba, i vršiti raspodjelu izrađene sprema na pojedine jedinice prema njihovim potrebama i prema mogućnostima.

II) Sve jedinice Narodno-oslobodilačke vojske obraćaju se za sve potrebe, za sve svoje nabavke Ekonomskom odsjeku sa trebovanjem. U slučaju pokreta, udaljenosti ili kakvih drugih okolnosti koje to onemogućuju, prepušta se pojedinim jedinicama da same vrše potrebne nabavke na gore predviđen način preko svojih intendantata, koji moraju postojati pri štabovima brigada, odreda, bataljona, a kod četa [preko] komesara za ishranu. Ukoliko se nekoliko jedinica nalaze u blizini i treba da se snabdijevaju s jedne iste teritorije, nabavku treba da organizuju sporazumno svi intendantati tih jedinica pod rukovodstvom člana Ekonomskog odsjeka.

Pojedinci — članovi partizanskih ili dobrovoljačkih jedinica nemaju prava da u privatnim kućama vrše ma kakve kupovine za svoj novac bez dozvole svojih starješina, a najstrožije je zabranjeno vršenje ma kakvih rekvizicija ili konfiskacija, pod pretnjom odgovornosti pred vojnim sudom.

Zabranjuje se svako nabavljanje alkoholnih pića za N.O.V.,⁸ osim po izuzetnoj dozvoli starješina ili ljekara.

III) Ekonomski odsjek mora biti stalno u vezi sa narodno-oslobodilačkim odborima, što važi i za niže intendante u slučaju kada oni vrše nabavku. Ekonomski odsjek mora biti oba-

² Ukoliko je lice oglašeno za narodnog neprijatelja pripadalo kućnoj zajednici, onda se rešenjem pozadinskih vojnih vlasti ili presudom vojnih sudova oduzima samo njegov lični deo, ostavljajući zajednici ostalo (vidi dok. br. 3, poglavlje V).

³ Narodnooslobodilačku vojsku. Ponegde se u dokumentima Vrhovnog štaba i ovako naziva Narodnooslobodilačka partizanska i dobrovoljačka vojska Jugoslavije.

viješten o tome s kakvim količinama hrane i ostalih potreba raspolažu N.O. odbori i koje količine stoje na raspoloženju za potrebe vojske, a koje za potrebu stanovništva. Narodno-oslobodilački odbori dužni su stalno razvijati rad na prikupljanju darova od naroda za vojsku, kao i za pogorjelo i siromašno stanovništvo. Procenat prikupljene količine za vojsku i stanovništvo određivaće sporazumno *N.O.O.* sa Ekonomskim ostsjekom **Vrhovnog** štaba N.O.P. i D.V.J. Ekonomski ostsjek ima svoje posebne vojne magacine, no u slučaju potrebe može držati svoju vojnu hranu i ostale potrebe u magacinima N. O. odbora. Iz magacina N.O.O. ne može se vršiti nikakav izdatak namirnica za stanovništvo bez znanja i odobrenja Ekonomskog ostsjeka ili drugih vojnih vlasti, koje u dotičnom mjestu sarađuju sa N.O.O.

Svi intendanti dužni su imati od svojih komandi legitimacije — ovlaštenja za vršenja nabavki.

IV) Ekonomski ostsjek ustrojiće i vodiće knjige za nabavke i izdavanja hrane, odijela i materijala.

Svi intendanti i ekonomi dužni su tačno bilježiti gdje, od koga, kad i šta je kupljeno, rekvirirano i konfiskovano, a magacioneri su dužni uredno uvoditi u knjige primanja i izdavanja i čuvati trebovanja.

Komandant
Narodno-oslobodilačke partizanske
i dobrovoljačke vojske Jugoslavije
TITO v. r.

Propis o sljedovanju hrane u N.O.P. i D.V. Jugoslavije

Članovima Narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije pripada za dnevni obrok:

Hljeba	600 grama	Masti ili masla	10 grama
Mesa	300	goveđeg ili suhe hrane:	
		svinjskog	suhog mesa 200 grama
	300	ovčjeg	ili slanine 150 grama.
Krompira	500	Duvana	10 grama
ili kupusa	500	ili cigareta	10 kom.
[ili] pasulja	150		

Komandant
Narodno-oslobodilačke partizanske i
dobrovoljačke vojske Jugoslavije
TITO v. r.

OBAVEŠTENJE SEFA EKONOMSKOG OTSEKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 13 SEPTEMBRA 1942 GOD. GOJKU NIKOLISU O ODLUKAMA VRHOVNOG ŠTABA U POGLEDU OBEZBEĐENJA I ORGANIZACIJE PARTIZANSKIH BOLNICA¹

**EKONOMSKI OTSJEK
VRHOVNOG ŠTABA N.O.P. i D. VOJSKE
JUGOSLAVIJE
13 septembra 1942 god.**

Referentu [saniteta] Vrhovnog štaba dr Gojku

Poslije povratka sa obilaženja bolnica i iscrpnog izvještaja Vrhov. štaba donijeti su sljedeći zaključci:

1. Da se odmah sprovede istraga kuda su i na koji način nestali konji iz bolnica raznih brigada. Prema obavještenjima Vrhovnog štaba, bolnice prilikom pokreta iz Vrbniče imale su najmanje oko 250 konja, a sada prema izvještaju uprave bolnice imate samo 57 konja. Istragu trebate sprovesti odmah i izvijestiti ovaj Otsjek. Mora se utvrditi kuda su konji i na koji način nestali.

2. Po pitanju straža oko bolnica riješeno je da se od drugova koji nijesu sposobni kao borci formiraju straže oko bolnica. Ukoliko takvi drugovi nemaju oružje, već im je ostalo u brigadama, dostavite дапа tih drugova i iz koje su brigade, pa će im se oružje uputrti.

3. Po pitanju vojnog ratnog suda pri bolnici stvar ovako stoji: Sve one koji se ogriješe o pravila partizanskog ponašanja u današnjoj narodno-oslobodilačkoj borbi, a po vašem shvaćanju zaslužuju izbacivanje iz naših redova, pa čak i fizičko uništavanje, treba predavati najbližoj komandi područja, odnosno komandi mjesta. Dakle, pri bolnici neće i ne treba da postoji vojni sud, a lica koja dolaze pod isti predavače se najbližim komandama mjesta ili područja.

4. Ovih dana poslato je za bolnicu raznih stvari, kao šećera, makarona, pirinča, raznog materijala za odijela, veša i drugih stvari, o čemu trebate nas obavijestiti prilikom svakog

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 15—2, k. 6/II.

prijema. Razne su stvari otišle preko Operativnog štaba za **Krajinu**, odnosno drug Košta je uzeo na sebe da vam dostavi **stvari** iz Mrkonjića Grada. O svim ovim stvarima obavijestite ovaj odsjek, bez obzira da li smo vam mi poslali ili neko drugi.

5. Po pitanju Vasa Butozana riješeno je da on ostane na dosadašnjoj dužnosti² a da ti sebi uzmeš za pomoćnika nekog drugog Ijekara. O ovome trebaš obavijestiti i druga Vasa Butozana.

6. Vi do sada nijeste nas obavijestili kako stoji sa izgradnjom bolnica, a nas interesuje, pa ubuduće svakih petnaest dana podnosite izvještaj, kao i o načinu prehrane. Nije dovoljno posljednjeg dana reći: više nemamo, već je potrebno na vrijeme obavještavati —• kako bi mogli na vrijeme slati što imamo i što možemo.

7. Eksera za barake poslaćemo ovih dana i to veću količinu.

Nastoj da nas na vrijeme obavijestiš o konferenciji Ijekara sa oslobođene teritorije.³

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Ekonomski odsjek
Vrhovnog štaba Narodno-osl. partizanske]
i dobrovoljačke vojske Jugoslavije]
Milutin⁴

(M. P.)

² Dr Vasa Butozan je tada bio referent saniteta Operativnog štaba NOP i DO za Bosansku Krajinu.

³ Odnosi se na pripreme za Prvi kongres partizanskih lekara.

⁴ Ivan Milutinović, narodni heroj.

BK. 41

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV
JUGOSLAVIJE OD 13 SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABU ČE-
TVRTE OPERATIVNE ZONE NOP ODREDA HRVATSKE DA
ZATVORI PRAVCE KOJI IZ JUŽNE I SREDNJE DALMA-
CIJE IZVODE KA DUVNU, LIVNU I GLAMOCU, I OBAVE-
STENJE O PRIPREMAMA ZA NAPAD NA BOSANSKO
GRAHOVO¹

Strogo povje?-ljivo!

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
13-42 godine — 18 časova

ŠTABU IV HRVATSKE OPERATIVNE ZONE

1) Sa snagama Prve dalmatinske [brigade] i Južnodalma-
tinskog odreda aktivno braniti pravce Duvno — Livno —
Glamoč. U svemu se pridržavati naređenja koje je ranije upu-
ćeno na drugove Koču Popovića i Velimira Terzića.²

U Šujici potrebno je imati snage za kontrolu toga pravca.
Isto tako i na vaganjskom pravcu.

2) Snage Sjevernodalmatinskog odreda, koje organizuje
drug Milić,³ učestvovaće u akciji oko Grahova. Te snage treba
da se prikupe na Dinari, južno od Grahova. Ove snage moraju
stupiti u vezu sa snagama IV krajiške brigade i Prve prole-
terske, koja će do 17 t.m. biti na prostoru oko D. Peulja.

Drug Milić, kao dobar poznavalac prilika u Sjevernoj
Dalmaciji, treba da se poveže sa Štabom Prve proletherske i da
tamo ostane za sve vrijeme izvođenja operacija.

3) Izviještavamo vas da će u ovoj operaciji učestvovati
i sljedeće brigade: Prva proletherska, IV krajiška i *najmanje*
jedna hrvatska.

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u Isto-
riskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2285.

U zaglavlju nedostaje oznaka za mesec, ali se na osnovu sadržaja
može utvrditi da je naređenje pisano u septembru.

² Vidi dok. br. 34.

³ Maks Baće, tada operativni oficir Četvrtne operativne zone NOP
odreda Hrvatske.

U vezi sa ovom operacijom dajte nam izvjesne predloge i sugestije, jer ta teritorija vas najviše interesuje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Vrhovni štab, nač. Štaba,
Arso

(M.P.)

BR. 42

**NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE
OD 13 SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABU ČETVORTE KRAJIŠKE
NOU BRIGADE DA VRŠI PRIPREME ZA NAPAD NA BO-
SANSKO GRAHOVO¹**

**VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
13-IX-42 godine — 20 časova**

Strogo povjerljivo!

**ŠTABU IV KRAJIŠKE N. O. PARTIZANSKE UDARNE
BRIGADE**

1) Odlučili smo se da likvidiramo Bosansko Grahovo. Važnost toga mjesta u vojno-političkom pogledu je velika. Pored toga došli bismo do bogatog ratnog plijena. Za likvidaciju Grahova predvidjeli smo jednu udarnu grupu od vaše, Prve proleterske udarne i jedne hrvatske udarne brigade. Pored toga priključile bi se snage i Sjevernodalmat. odreda.

U ovom cilju Prva proleterska brigada stići će do zore 17 t.m. u predio D. Peulje. Hrvatskom štabu uputili smo naređenje da odmah uputi najmanje jednu brigadu.² Vi blagovremeno stupite u vezu sa tim hrvatskim snagama. Priloženo pismo hitno uputite Glavnom štabu za Hrvatsku. Sa sjevernodalmat. snagama povežite se u predjelu Uništa (tamo je pošao drug Milić iz Dalmat. operat. zone).

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2283.

² Vidi dok. br. 43.

2) Grahovo se može zauzeti samo u tom slučaju, ako se prethodno likvidiraju svi neprijateljski otpori od Grahova do Knina (Cigelj, Deralo, Strmica, kao i okolna četnička sela). Za ovo treba napraviti jedan detaljan i realan plan.

3) Napad treba da otpočne pošto se sve snage prikupe i dok se dobave potrebna sredstva (flaše sa benzinom u velikoj količini, bacači — mi ćemo vam dodijeliti nekoliko desetina bombi, ručne bombe — i njih ćemo vam prilično poslati, vi treba da potražite neko artiljerijsko oruđe). Ovo ne isključuje prethodno likvidiranje otpora na putu Grahovo — Knin, samo ako vi procijenite da to možete izvršiti. I mi smo mišljenja da se ovi otpori ranije obore,³ ali odmah poslije toga treba da uslijedi i napad na Grahovo.

Sigurno će hrvatske snage zakasniti, dok će se vaše dvije brigade brzo spojiti. Dobro treba da' smislite koje i kakve akcije trebate izvesti s ovim brigadama do pristizanja Hrvata.

4) Cijelom ovom grupom komandovaće Štab Prve proleterske brigade, u čiji Štab ulaze još i komandanti IV krajiške i hrvatske brigade, kao i drug Milić iz Dalmat. operat. zone.

5) Na slučaj da neprijatelj prije izvođenja ovoga plana preduzme neku akciju ka Drvaru, onda ova grupa ima zadatak da štiti pravac ka Drvaru i razbije neprijateljsku ofanzivu. U ovom cilju potrebno je imati raspored snaga s obje strane puta. Neprijatelja bi trebalo hvatati u makaze i napadati iz pozadine.

6) Štab IV brigade hitno će nam poslati kurire natrag (prevoznim sredstvom) i izvijestiti nas o rasporedu Prve proleterske brigade. Štab IV brigade postaraće se za ishranu svih ovih trupa. Hranu treba tražiti od Operat. štaba za Bosansku Krajinu.

Isto tako Štab IV brigade izvijestiće Glavni hrvat, štab o mjestu prikupljanja onih snaga koje će uputiti za ovu akciju.

7) Napominjemo da ćemo i mi, vjerovatno, poslati našeg specijalnog delegata da objedini rad ove udarne grupe.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

3 To jest: skrše, savladaju.

OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 13 SEPTEMBRA 1942 GOD. GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA ZA HRVATSKU O PRIPREMAMA ZA NAPAD NA BOSANSKO GRAHOVO I O SNAGAMA KOJE TREBA DA UPUTI GLAVNI ŠTAB¹

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
13-IX-42 godine — 23 časa**

**GLAVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKIH
PARTIZANSKIH ODREDA ZA HRVATSKU**

1) U sadašnjoj vojno-političkoj situaciji nameće se kao prvi naš zadatak likvidacija Bosanskog Grahova. U ovom cilju formiraćemo jednu udarnu grupu od sljedećih jedinica: Prva proleterska, IV Krajiška udarna, snage Sjevernodalmat. odreda, a vi treba da odredite najmanje jednu, a bolje dvije brigade.

Cijelom ovom grupom komandovaće jedan operativni štab, sastavljen od delegata svih brigada i Dalmat. odreda. Mjesto sastanka biće kod Štaba IV Krajiške udarne brigade. To će mjesto taj štab naznačiti zainteresovanima.

Ishranu ove grupe organizovaće Štab IV Krajiške udarne brigade.

2) Za uspješnu likvidaciju Grahova treba prethodno obo-riti sve neprijateljske objekte na putu Knin — Grahovo, kao i okolna četnička naselja. Brzo poslije ovoga treba da uslijedi napad na Grahovo.

Da bi se neprijateljska pažnja razvukla na što širem prostoru, vi bi trebali da sa vašom drugom brigadom, određenom za ovu akciju, dejstvujete na odsjeku od s. Sučevići (karta 1:100.000 — Knin) — s. Plavno. Nekim dalmat. snagama daćemo zadatak da dejstvuju na komunikaciju: Sinj — Knin.

3) U pogledu hvatanja veze, IV Brigada uputiće vam predlog za prikupljanje vaše brigade. Naše je mišljenje da bi ona brigada koja će dejstvovati u neposrednoj vezi sa ostalim

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2284.

snagama trebala da se prikupi oko Tiškovca.² Poslije detaljnog plana, odatle bi trebale da uslijede njene operacije.

4) Nastojaćemo da vašim brigadama za ovu akciju dodelimo neku bombu za bacač, kao i ručne bombe.

5) Tek poslije ove akcije, sa jačim snagama bacili bi se na vaš teren, u pravcu koji vas najviše interesuje.

6) Mi očekujemo vaše brigade najdalje do 20. t. mjeseca u neposrednom predjelu oko Grahova. O ovome je potrebno da izvijestite i nas i Štab IV Krajiške brigade, koji služi kao spona između svih jedinica. Vjerovatno je da ćemo mi poslati specijalnog delegata za objedinjavanje dejstva ovih jedinica.

Molimo vas da nam pošaljete detaljne izvještaje o cjelokupnoj vojno-političkoj situaciji na vašem području.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant,

² Odnosi se na G. Tiškovac. To se vidi iz jednog obaveštenja načelnika Vrhovnog štaba (od 14. septembra) Glavnom štabu NOP odreda za Hrvatsku. Tu se doslovno kaže da snage koje će uputiti Glavni štab »treba da se što brže prikupe u predeo Kaldrema — Trubar«. (Vidi dok. zaveden u Istoriskom arhivu CK SKJ pod reg. br. 2286.)

BR. 29

**NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV
JUGOSLAVIJE OD 14 SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABOVIMA
PETE (CRNOGORSKE) I DESETE (HERCEGOVAČKE) NOU
BRIGADE ZA STVARASO^OPERATIVNOG UPORIŠTA U
KEJONU TRAVNIK — DONJI VAKUF — BUGOJNO — PRO-
ZOR RADI OFANZIVNOG DEJSTVA NA OKOLNE NEPRI-
JATELJSKE GARNIZONE I KOMUNIKACIJE KOJE IH
POVEZUJU¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
14-IX-42 godine — 12 časova**

Predato telefonom

**ŠTABU V CRNOGORSKE I PRVE² HERCEGOVAČKE
BRIGADE**

1) Formirati jednu grupu od 4 bataljona za dejstvo ka Travniku, Komaru, D. Vakufu, Vitezu, Fojnici, Kiseljaku. Ispoljiti najjaču aktivnost u predjelu Travnika. Po padu Jajca, vezati se sa našim trupama sjeverno od linije: D. Vakuf — Travnik.

2) Sa ostala tri bataljona kontrolisati teren: Bugojno — G. Vakuf — Prozor — Rama — Ščit. Ovu grupu što prije uputiti na teren.³

3) Stvoriti jednu bazu na terenu između Travnika i Bugojna.

4) Održavati vezu sa Kupreškim bataljonom, a preko njega i sa nama.

5) U Šujici se nalaze djelovi za kontrolu toga pravca. Dobro bi bilo i sa njima održavati povremenu vezu.

6) Upamtite: morate neprekidno ofanzivno dejstvovati. Vaše akcije ne smiju se ograničiti samo na male diverzije kao do sada. Morate se jače angažovati. Izaberite sami ciljeve. Dajemo vam punu inicijativu.

7) Hranu sklanjajte u sigurne baze.

8) Vi morate ostati na tom terenu, računajući i prostor do Travnika. To je vaše uporište.

Arso

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u Istoriškom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2288.

² U dokumentima se Deseta hercegovačka NOU brigada naziva još: Prva hercegovačka NOU brigada.

³ Ova rečenica, kao i tačke 7 i 8, dopisani su plavom olovkom.

BR. 51

**ZAJEDNIČKI IZVEŠTAJ NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA
NOP I DV JUGOSLAVIJE I NJEGOVOG POMOĆNIKA OD
15 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU
DRUGU TITU O PREDUZETIM MEKAMA ZA RAZBIJANJE
ČETNIČKIH GRUPA U PREDELU CRNOG VRHA I STEKE-
ROVACA¹**

Drugu Starom,

Prilažemo ti dobijene izvještaje. Zaista se osjeća izvješna živost neprijatelja na Grahovskom sektoru. Dalmatinci su nas izvijestili da je jedan talijanski bataljon 12 t.m. pješke odmarševao iz Knina za Grahovo. Međutim, i ako dođe do neke ofanzive, ona ne može biti krupnijih razmjera. Možda bi Talijani nastojali da ojačaju četnike i poboljšaju svoje pozicije na obezbjeđenju garnizona. Iz samoga pisma popa Đujića ne može se vidjeti da je u toku neka ofanziva. Ipak, mi smo preduzeli sljedeće mjere:

1) Prvu brigadu kamionima prebacujemo na Grahovski sektor. Jedan bataljon već se prebacio, a ostali su u toku prebacivanja. Oni se voze do Rora, a odavde pješke za predio M. Tičevo.

Jedan bataljon Prve brigade pročišćuje teren oko Crnog Vrh². Za bandu kod sela Stekerovaca uputićemo sutra zorom jedan bataljon.³ Potrebno je da i vi uputite 2. bat. IV brigade iz sela Jasenovi Potoci, pravcem: Ovčara — Vrletna Dolina — Stekerovci. Kraljevački bataljon bi trebao da uzme zasjede na ivici šume južno i jugozapadno od Mliništa, te da te bande ne umaknu.

2) Dalmatincima smo naredili da prikupe jednu grupu kod Uništa za sadejstvo našim udarnim jedinicama.⁴

3) Cijelu akciju treba ubrzati da bi se zauzeo tjesnac južno od Grahova, kao i samo Grahovo. Ovo bi najbolje pomelo neprijateljske planove.

4) Mišljenja smo da Hrvatskom štabu treba narediti da na Grahovski sektor uputi još jednu brigadu, koja bi dejstvo-

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u Istorijskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 4361.

² Odnosi se na Treći bataljon (vidi dok. br. 48).

³ Odnosi se na Prvi bataljon Prve proleterske brigade.

⁴ Redakcija nije uspela pronaći ovo naređenje.

vala na pruži ka Kninu. Toliko je snaga potrebno, te da razbijemo eventualnu neprijateljsku ofanzivu, odnosno da im u tome pomrsimo sve planove.

5) Drugu Kosti treba javiti da ubrza akciju. Ona je do sada morala otpočeti.

6) Hercegovci su se spojili sa V brigadom. Javili smo im da upute jednu udarnu grupu od najmanje tri bataljona za dejstvo ka Travniku i ha komunikacije koje vode kroz Travnik. Ta grupa će se vezati sa našim snagama po padu JajcsLLJ. Isto tako rekli smo im da lake jedinice upućuju ka Mostaru i mostarskoj pruži.

7) Dalmatinci su svojim snagama obezbijedili pravce od Aržana i Duvna ka Livnu. Oni će upućivati lake djelove na dejstvo po komunikacijama. Već su imali rezultate u jednoj zasjedi na putu Posušje — Duvno. Oni će uznemiravati neprijatelja u Duvnu i tako ga prikovati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pozdrav
Arso i Veljko

⁵ Vidi dok. br. 44.

BR. 51

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 15 SEPTEMBRA 1942 GOD. DRUGOM BATALJONU ČETVRTE PROLETERSKE BRIGADE DA U SADEJSTVU SA DELOVIMA PRVE PROLETERSKE BRIGADE UNIŠTI PRIKUPLJENE ČETNIČKE GRUPE U REJONU CRNI VRH — STEKEROVCI¹

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
15-IX-1942 g.**

ŠTABU II BATALJONA IV N. O. UDARNE BRIGADE

U vezi sa čišćenjem terena od četničkih bandi koje su se koncentrisale sa agresivnom namerom oko Crnog Vrh i s. Stekerovaca potrebno je da vaš bataljon krene sutra ujutro, tj. 16-IX, u pravcu Ovčar — Vrletna Dolina — Stekerovci. Pokret treba da izvršite u 5 sati ujutro. Uzmite sobom vodiča, koga morate zadržati kod sebe dok se akcija ne izvrši. Jedan bataljon I proleTERSKE brigade opkoljavaće selo Stekerovce od strane Rora i dve čete IV bataljona I prolet. brigade zauzeće položaje južno i jugozapadno od Mliništa da spreče begstvo četničkim bandama na ovu stranu masiva.

Ova okcija je od velike važnosti, jer iz zahvaćenih dokumenata popa Bujića² i pisama upućenih Drenoviću³ vidi se jasno da je koncentracija ovih četnika u tesnoj vezi sa pripremama opšte ofanzive Talijana i četnika u pravcu Drvara i na ovu oslobođenu teritoriju. Da bi se to sprečilo, rešili smo dejstvovati brzo i energično i nemilosrdno uništiti ove četničke bande. ...

Postupite hitno po ovom naređenju i pošaljite kurira sa ovom desetinom u naš Štab. U selu gde je smešten vaš bataljon možete ostaviti jednu manju četnu radi čuvanja komore i vaših stvari. O pravcu pokreta ne sme niko u selu da zna.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

**Komandant
Narodno-oslobodilačke partizanske
i dobrovoljačke vojske Jugoslavije
Tito**

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u Istoriškom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2292.

² Momčilo Bujić

³ Uroš Drenović

BR, 47

**UPUTSTVO NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV
JUGOSLAVIJE OD 15 SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABU ČE-
TVRTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE O NAČINU DEJSTVA
ZA SLUČAJ ITALIJANSKOG NADIRANJA OD BOSANSKOG
GRAHOVA KA LIVANJSKOM POLJU ILI DRVARU¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
15-IX-42 godine — 10 časova**

**ŠTABU IV KRAJIŠKE NARODNO-OSLOBODILAČKE
PARTIZANSKE UDARNE BRIGADE**

1) Naša I proleterska udarna brigada doći će na prostor: V. i M. Tičevo, s tim što će jedan bataljon baciti u Crni Vrh da bi pročistio taj teren od četničkih bandi. Uhvatite vezu sa štabom te brigade.

2) Potrebno je da se poruši temeljito put koji od Grahova vodi preko Peulja za Livanjsko Polje. Pravo je čudo da je taj put potpuno ispravan. On se mora pokvariti na svakih 100 metara.

3) Možda bi bilo dobro da po pristizanju naše Prve brigade, jedan vaš bataljon prebacite u Peulje. Taj bataljon bi imao zadatak da se frontalno povlači pred neprijateljem koji bi nadirao od Grahova, dok bi vaše glavne snage udarile sa bokova.

Mi smo poslali drugove iz IV zone na teren južno od Grahova.² Oni će tamo organizovati jednu udarnu grupu, koja bi udarila sa padina Dinare. No, i vaša dužnost bi bila da na slučaj talijanskog pokreta od Grahova ka Livanjskom Polju prebacite na Dinaru izvjesne bataljone za bočno dejstvo.

Imajte na umu, da će Talijani nastojati da prethodno ovladaju Maritim Brdom, pa tek onda bi produžili ka Livanjskom Polju.

4) Na slučaj da Talijani preduzmu kakvu ofanzivu ka Drvaru, u što mi ne vjerujemo, jer za sada nemaju dovoljno snaga, onda vaše snage, u vezi sa Ličanima, bočnim dejstvima ima da razbiju tu ofanzivu.

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2291.

² Tamo su bili upućeni Ivica Кикоћ i Maks Baće.

5) Prikupljanje naših snaga je u ofanzivnim namjerama, kao što smo vam javili. No ako bi neprijatelj preduzeo neke pokrete, onda vi to morate suzbiti. U tom smislu dali smo vam izvjesne sugestije. Ali vi radite prema stvarnim prilikama. Vi najbolje poznajete sve neprijateljske postupke i mogućnosti na tome terenu.

6) Prikupiti što više podataka o neprijatelju u Grahovu i na putu Grahovo — Knin, a naročito Grahovo — Strmica.

7) Obavezno održavati vezu sa Dalmatincima preko Peulja na Doce i Uništa. Zamjeramo vam što vi preduzimate akcije a njih o tome ne izvještavate. Međutim svaka vaša akcija praćena makar i demonstrativno sa strane Dalmatinaca donijela bi vam koristi, a neprijatelj bi se našao u nedoumici.

8) Preko Komande područja³ organizujte ishranu ljudi. Tu uračunajte i Dalmatince.

9) Podnesite nam izvještaj o akciji koju ste preduzeli.⁴ Recite nam kako su na to reagirali Talijani i četnici.

' SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Vrhovni štab, nač. Štaba,

³ Odnosi se na Drvarsko područje.

⁴ Reč je o napadu Četvrte krajiške NOU brigade na četnička uporišta u selima: Marinkovci, Obijaj i Luka.* Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 38.

**NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV
JUGOSLAVIJE OD 15 SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABOVIMA
PRVOG I TREĆEG BATALJONA PRVE PROLETERSKE
BRIGADE DA SE PRIKUPE U REJONIMA CRNOG VRHA
I VELIKOG TICEVA I STAVE NA RASPOLOŽENJE ŠTABU
SVOJE BRIGADE¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
15-IX-42 godine — 23 časa**

**ŠTABU TREĆEG I PRVOG BATALJONA PRVE
PROLETERSKE BRIGADE**

O bandi iz sela Stekerovaca nemamo bližih podataka. Po nekim nepouzdanim podacima ta banda je pred mrak krenula ka selu Hasanbegovci gdje se nalaze neki naši magacini. No to nije sigurno. Prije će biti sigurnije da će ta banda iščeznuti u šumu.

Naši bataljoni iz Jasenovih Potoka i iz Mliništa izvršiće noćas pokret ka selu Stekerovci i napraviće izvjesne zasjede.² No te bande dobro poznaju teren i neće se sigurno moći uhvatiti. Ako se otvori borba sa našim bataljonima, vi im pritekните u pomoć. Ipak prođite sjutra ta sela koja se nalaze pored šume i zaprijetite seljacima. Prikupite podatke o odbjeglīm banditima, pozovite ih da se vrate, inače da ćemo primijeniti najstrožije mjere.

Po izvršenom zadatku i sjutrašnjem pokretu, Treći bataljon neka se prikupi u Crnom Vrhū i stavi se na raspoloženje Štabu brigade, koji će doći u selo V. Tičevo. Prvi bataljon neka postupi sjutra kao i vi, ali na kraju marša neka se prikupi u selu V. Tičevu.

U Prekaji se nalazi naša partizanska straža. Neka Treći bataljon sa njom uhvati i održava vezu. U Drvaru se nalazi Komanda područja. Sa tom komandom možete održavati vezu preko straže u Prekaji.

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2289.

² Odnosi se na Drugi bataljon Četvrtе i Četvrti bataljon Prve proleTERSKE brigade (vidi dok. br. 45).

Ostali bataljoni vaše brigade produžiće tokom sjutrašnjeg dana i noći na prostoriju V. i M. Tičevo.

Štabu brigade naredićemo da se privremeno zaustavi u Rorama, gdje u toku sjutrašnjeg dana (16 t.m.) sa njim uspostavite vezu.

Četvrta krajiška brigada u toku 14 t.m. očistila je četnička sela u neposrednoj blizini Grahova.³ U tome je imala vidne rezultate. Ta je brigada nastavila akciju sjeverozapadno od Grahova. Jedan bataljon te brigade ostao je u selu V. Tičevo.

Radite inicijativno te da biste pohvatali te bande.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za V. Stab, načelnik Štaba,

P. S.

Čuvajte se avijacije. Talijani su intenzivno bombardovali V. i M. Tičevo. Prema tome treba izabrati zaklonjene i sugurne zaklone.

3 Vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 38.

BR. 51

UPUTSTVO VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 16 SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DO ZA BOSANSKU KRAJINU O NAČINU IZVRŠENJA PROTIVNAPADA NA NEPRIJATELJSKE SNAGE KOJE NADIRU OD BANJE LUKE, I OBAVEŠTENJE O SITUACIJI KOD BOSANSKOG GRAHOVA¹

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
16-IX-1942 g.**

OPERATIVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. ZA BOS. KRAJINU

Primili smo vaš izveštaj od 15-IX u 1,30 časova.² Iako je pitanje likvidacije Jajca veoma hitno i važno, ipak se slažemo da vi izvršite nameravano razbijanje neprijatelja na sektoru Banje Luke, jer slažemo se s tim da bi napad na Jajce u takvim uslovima, kada neprijatelj nadire s leđa, bio u svakom pogledu besmislen. Jedino se bojimo toga da se vi sada nećete tako lako moći otkačiti od neprijatelja i da će on pokušati da vas stalno veže za taj teren. To se može izbeći samo na taj način da neprijatelja razbijete i odbacite dalje u Banju Luku i da onda, recimo sa jednom brigadom, zauzmete položaje koji se daju lako braniti.

Pop Vlado nas je obavestio da se III Krajiški odred sada dobro ojačao sa pristupanjem nekoliko stotina četnika u njegove redove,³ pa bi bilo prema tome potrebno da čitav taj Odred upotrebite za napad na predviđeni objekat.⁴ Osim toga za dan-dva moći će da vam pošaljemo i II Bataljon IV Brigade, tako da ćete moći iskoristiti i celu IV Brigadu na tom terenu.

Danas preduzimamo čišćenje Crnoga Vrhova i onih sela u blizini Rora, jer se tamo koncentrisalo oko 200 četnika sa namerom da nas napadnu. IV Krajiška brigada je prekjuče, 14-og na noć, napala sela oko Grahova i tom prilikom zarobila 51 pušku, 3 p. mitraljeza, oko 2000 metaka, 90 tal. bombi, 8 pi-

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistorijskog instituta JNA, pod reg. br. 47—5, k. 2.

² Vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 34.

³ Redakcija nije uspela pronaći ovaj izveštaj Vlade Zečavića.

⁴ Odnosi se na Jajce.

štolja, jednu brdsku kuhinju, 100 kg soli, 50 kg riže i dr. sprema. Zarobljeno je 45 četnika, kao i 4 kurira popa Bujić koji su bili upućeni Drenoviću. Iz pisama Dujića Drenoviću jasno se vidi veza između njih, kao i to da je koncentracija tih četnika na ovom terenu u tesnoj vezi sa talijanskom ofanzivom od pravca Knina ka Drvaru i čitavoj oslobođenoj teritoriji. Baš u vezi s tim mi smo resili *energično* i hitno, likvidirati četnička uporišta na ovoj teritoriji, a u vezi sa ofanzivom prebacili smo I Prolet. brigadu u pravcu Grahova. Od drugog napada na Duvno smo odustali baš u vezi sa tom neprijateljskom ofanzivom. Naša hercegovačka brigada povezala se sa V Crnogorskom brigadom i obe su dobile zadatak da energičnije djeluju u pravcu Travnika i pruge Donji Vakuf — Travnik a jednim delom da demonstriraju prema Jablanici i Konjicu. Poslali smo naređenje Glavnom štabu Hrvatske da pošalje ka Grahovu najmanje jednu brigadu, jer zauzimanje Derala i likvidacija toga talijansko-četničkog uporišta značili bi sprečiti nameravanu ofanzivu na oslobođenu teritoriju. Na sektoru Duvno — Livno ostaje naša dalmatinska brigada i Južnodalmatinski odred.

Izveštaj o razbijanju Nemaca i zdругovaca⁵ nas je vrlo razveselio, a naročito borbeni polet naše II Prolet. brigade. Oficire pošaljite odmah nama a zdругovce prepuštamo vama. Samo napominjemo da vodite računa o tome kako su se predali i da li ima takvih koji su se pojedinačno ili u grupama predavali.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant
Narodno-oslobodilačke partizanske
i dobrovoljačke vojske Jugoslavije
Tito

(M.P.)

⁵ To jest: pripadnika ustaško-domobranske vojske.

BR. 51

**NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV
JUGOSLAVIJE OD 16 SEPTEMBRA 1942 GOD. KOČI PO-
POVICU I PAVLU ILICU DA PREUZMU KOMANDU NAD
SNAGAMA ODREĐENIM ZA NAPAD NA BOSANSKO GRA-
HOVO¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
16-IX-42 godine — 17 časova**

Drugovima Koči Popoviću i Veljku Krajincu²

1) Za rukovođenje operacijama na Grahovskom sektoru određujemo druga Koču Popovića kao komandanta i druga Veljka Krajinca kao načelnika štaba.

Pod neposrednu vašu komandu spadaju ove jedinice: Prva prolet. brigada, IV krajiška brigada, sve snage upućene od hrvatskog Glavnog štaba i snage Sjevernodalmat. odreda sa drugom Milićem.

Sto prije se povezati sa svima jedinicama i objediniti komandu. Operacije na ovom sektoru morate otpočeti što prije i uzeti inicijativu u svoje ruke.

2) IV krajiška sa dva bataljona izvršila je pokret ka Sto-žištu i D. Tiškovcu. Jedan njen bataljon ostavljen je u Tičevu.

Ličkim snagama naređeno je da se prikupe na prostoru Kaldrma — Trubar. Ove snage treba očekivati na ovoj prostori-ji oko 20 t.m. Naredili smo im da se jave preko IV kra-jiške brigade. O tim snagama obavijestite se i preko Komande područja u Drvaru.

Sa početkom glavnih akcija na Grahovskom sektoru, na-redili smo Hrvatima da izvedu jednu jaču demonstraciju na pruzi Gračac — Knin.

Snage Sjeverne Dalmacije prikupiće se na Dinari, oko Uništa. Tamo će poći drug Milić iz IV operat. zone. I sa ovim snagama, uhvatite vezu.

3) Podatke o neprijatelju usmeno ste dobili.

Mi ne vjerujemo da će neprijatelj uskoro pripremiti ka-kvu veliku ofanzivu. On bi mogao izvršiti manje pokrete da

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2293.

² Pavle Ilić

potpomogne četnike i na taj način obezbijedi bolje svoje garnizone. Moguć je **pokušaj** njihovog napada pravcem Grahovo — Livanjsko Polje, da [bi] se spojili sa svojim snagama koje bi **vršile** napad od **Aržana** ka Livnu.

U svakom slučaju neprijatelja treba omesti i poboljšati naše pozicije na ovome sektoru.

4) Sve u duhu obezbjeđenja pravca Drvar — [Bosan.] Petrovac, vi možete sa vašim jedinicama ili dijelom snaga napraviti i jače upade u neprijateljsku pozadinu radi njene dezorganizacije, a zatim brzo promijeniti pravac i povući se u svoje baze. Naročito su primamljive akcije: snažan napad na prugu Knin — Gračac; upad ka Drnišu; upad ka Vrliki itd.

5) Izvještaji od svih jedinica imaju ići preko vas. Vi ćete s nama održavati vezu preko Komande područja u Drvaru. Ta veza mora biti stalna i sigurna.

6) Ishranu trupa vršiti preko Komande područja u Drvaru. Regulisati raznošenje hrane do trupa. Teren na kojem vi radite vrlo je siromašan, bez hrane i sa malo vode.

7) Trebate imati u vidu, da sa vašim akcijama treba da obezbijedite povoljne uslove za dalji rad dalmatinskih snaga koje će ostati na tome terenu.

Vremenski se ne može ograničiti vaša akcija. Očekivati je da vi završite glavna dejstva do kraja ovog mjeseca. Poslije toga vašu brigadu i hrvatske snage bismo uputili na drugu stranu — u brze, manevarske akcije.

8) U slučaju da vas neprijatelj preduhitri i otpočne akciju ka Drvaru, vi morate pogodnim dejstvima suzbiti tu ofanzivu. Pri tome nastojte da jedinice imate u rukama. Dobro bi bilo da pored mještanskih bataljona uvodite u borbu vaše proleterske bataljone.

9) Nastojte da na ovome putu popunite vašu brigadu sa ljudstvom sa terena. Brigada mora da pokaže primjernu disciplinu i pravo vojničko držanje.

10) Preko Komande područja u Drvaru dobavite voća za vaše jedinice.

11) Među mještanskim jedinicama i po selima držite konferencije i dajte pojedine poučno-zabavne komade.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za V. Štab, nač. Štaba,

BR. 51

**NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV
JUGOSLAVIJE OD 17. SEPTEMBRA 1942. GOD. KOMANDI
DRVARSKOG PODRUČJA ZA PODUZIMANJE EFIKASNI-
JIH MERA PROTIV ČETNIČKIH GRUPICA KOJE SE PB*-
JAVLJUJU NA TERENU¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
17-IX-42 godine**

KOMANDI PODRUČJA DRVAR

Dio vaše teritorije, -na teritoriji Glamočkog i Drvarskog sreza, nije siguran. Razne četničke bande prikupljaju se i krstare. One presretaju naše kurire, prave zasjede i pljačkaju. Jednom riječi, život i kretanje na vašem području nije za nas bezbjedan. Ovakvo stanje ne može se trpjeti. Naređujemo da hitno preduzmete sljedeće mjere:

1) Postaviti partizanske straže na važnim čvorovima i selima koja su četnički nastrojena. Dobro je da te straže budu i u onim selima koja su bliže planinama, te da spriječe bandama izlazak iz planina i dolazak na hranu u obližnja sela. Ove straže treba da spriječe odnošenje hrane bandama.

2) Napraviti i dostaviti nam spisak svih odbjeglih bandita. Spisak da bude po selima i opštinama. Pri tome nas izvijestiti gdje se nalaze i kuda se kreću pojedine banditske skupine.

3) Odrediti naročite obavještajne patrole koje će uhoditi četničke bande i paziti na njihovo kretanje. Po izvještaju ovih povjerenika, odnosno patrola, mi ćemo preduzimati potjere vojskom.

4) Izdati narodu proglas do kojeg vremena moraju se vratiti odbjegli u šume. Ostaviti toliki rok da se može svima saopštiti. Poslije toga obavezno pribjeći represalijama. Ne može se više trpjeti ovakvo stanje na vašem području.

5) Pošto organizujete sve ove mjere, podnesite nam skicu područja i na njemu ucrtati mjesta i jačine partizanskih straža i komandi područja.² Napominjemo vam da u Glamočkom

¹ Kapija originala, otkucana na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, ipod reg. br. 2295.

² Odnosi se na komande mesta na teritoriji Drvarskog područja.

srezu služba obezbjeđenja slabo stoji. Tamo morate se lično angažovati i to urediti. Organi Glamočke komande mjesta nesposobni su da to urade. Dobro bi bilo — i moraju se — organizovati male mobilne jedinice, koje će goniti ovakva [četnička] odjeljenja kada se pojave.

O svemu nas obavještavati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za V. Stab, nač. Štaba,

BR. 52

**NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 18 SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABOVIMA DESETE (HERCEGOVAČKE) I PETE (CRNOGORSKE) NOU BRIGADE TUA SE 'ENERGIČNIJE ANGAŽUJU NA KOMUNIKACIJAMA KONJIC — MOSJAR I OFENZIVNO DEJ-
- STVUJU KA TRAVNIKUL**

ŠTAB

Najnovije naređenje

IV OPERATIVNE ZONE

Br. 533/42

u 12 časova

**ŠTABU I HERCEGOVAČKE BRIGADE I ŠTABU V
CRNOGORSKE BRIGADE**

Vrhovni štab dostavio nam je danas telefonom u 12 časova za vas naređenje sljedeće sadržine:

»1). Iznenaduje nas zašto vaši bataljoni kantonuju u selu Ravnom i Donjem Vukovskom.² Ovo nije u duhu vaše odluke koju ste nam dostavili najnovijim vašim izvještajem.

¹ Redakcija nije uspela pronaći prvobitni original ovog naređenja, već ga objavljuje iz teksta telefonske depeše koju je Stab Četvrte operativne zone NOP odreda Hrvatske uputio Štabu Desete (hercegovačke) NOU brigade. Kopija ove telefonske depeše, koja se ovde objavljuje, otkucana je na pisačkoj mašini, latinicom, i nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 43—5, k. 1490.

² Odnosi se na Prvi bataljon Pete (crnogorske) i J[^]rugLižataljon Desete (hercegovačke) NOU brigade (vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 41 i 45).

2). Naređuje vam se da se aktivno angažujete na pruži Mostar —• Konjic, s jedne strane, dok s druge strane, u vezi sa V Brigadom, ofanzivno djelujete ka Travniku.

3). Tražimo od vas da nam najhitnije dostavite izvještaje o akcijama koje ste izvršili u duhu ovoga naređenja.

4). Ne smijete ostati u stavu iščekivanja, već u duhu ovog naređenja poduzeti ofanzivne akcije po svaku cijenu.

5). Da Štab Hercegovačke brigade stavi ovo do znanja 1 Štabu V Crnogorske brigade, da se i ona odlučno i aktivno angažuje kako je to posljednjim naređenjem Vrhovnog štaba predviđeno.«³

Za Vrhovni štab
načelnik Štaba
Arso, s. r.⁴

³ Vidi dok. tor. 44.

⁴ U produžetku je sledeći tekst depeše:

»Prednje naređenje Vrhovnog štaba dostavlja vam se radi znanja i upravljanja.

Mi smo vam prije neki dan poslali izvještaj o situaciji kod nas. U dotičnom izvještaju istakli smo vam potrebu naše saradnje i koordinacije rada uopšte kako pr^&J-CjattSSli. tako i prema«JOIIIJIII- Napominjemo vam da smo sa našim jedinicama preduzeli niz prepada na neprijateljske komunikacije i posade prema Duvnu, Imotskom, Zagvozd, Trilju, Sinju i Obrovcu. Već do sada postigli smo vrlo dobre rezultate i to bez ikakvih žrtava. Naše jedinice, izvjesni bataljoni i čete, već se nalaze u toku akcije u pravcu juga, gdje su upućene sa specijalnim zadacima.

Najhitnije nas obavještavajte o svima promjenama kod vas. Sa nama održavajte vezu preko Šujice, koja je u našim rukama.

Najhitnije nam vratite u sastav našeg Đuvanskog bataljona četu koju ste povukli u^Trebjše i koja se tamo nalazi van sastava svoga bataljona. Vi znate da je to jedinica našeg bataljona i niste je trebali bez našeg znanja i saglasnosti zadržati na tamošnjem pravcu. Ovoj četi dajte pravac pokreta da se vrati u sastav svoga bataljona i to: zapadne padine Pakline Planine — selo Mokronoge — selo Buhovo — selo Vučipolje, gdje će ući u sastav svoga bataljona. Molimo vas ovo uradite najhitnije.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Načelnik štaba:

Komandant:«

BR. 51

IZVEŠTAJ EDVARDA KARDELJA OD 20 SEPTEMBRA 1942
GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU NOP I DV JUGOSLA-
VIJE DRUGU TITU O DVOMESEČNOM TOKU ITALIJAN-
SKO-NEMACKE OFANZIVE I VOJNO-POLITICKOJ SITU-
ACIJI U SLOVENIJI¹

Drugu Titu. ~ 20.IX.1942.

• Dragi Tito! — Koristim slučajnu priliku da Ti se ukratko javim. Znam da se vratila naša patrola od Tebe i sa poštom za mene, no ja je još nisam primio. Razlog je taj što nas je talijanska ofanziva razbila u dva dela, pa je patrolu primio Peter² sa Angelom,³ a nisu mi još uspeli poštu da šalju. Nadam se da ću je ovih dana dobiti, zajedno sa podacima o stanju naše vojske u delovima [naše teritorije] gde se nalaze Peter i Angelo, pa ću Ti onda moći odgovoriti, kao i [po]slati iscrpniji referat o posledicama talijanske ofanzive na našem području. Za danas ću se ograničiti samo na nekoliko momenata.

1. Ofanziva protiv partizana provodila se istovremeno u talijanskom i nemačkom delu Slovenije. Pre toga održala se u Celovcu konferencija između Graziollija (ljubljskog visokog komesara) i Rainera (gaulajtera za Korušku i Kranjsku), na kojoj su učestvovali general Robotti i neki nemački visoki oficiri. Tu se izradio plan za zajedničku ofanzivu. Koliku su važnost toj ofanzivi pripisivali dokaz je činjenica da je sam Mussolini na sam početak ofanzive došao u Goricu, gde je govorio o Slovencima, o njihovom otporu, najavio ofanzivu, tobože: ako nećete na lep način, onda ćete silom. Radilo se, dakle, o planu: zaista partizanstvo u Sloveniji potpuno uništiti. Upravo zbog toga ja učestvovalo na talijanskoj strani skoro čitavih 6 divizija, a na nemačkoj strani oko 20—25.000 novih vojnika, plus domaći aparat. Mi sami nismo pretpostavljali da će dovući toliku silu, zato i nismo pravovremeno poduzeli neke mere koje bi nam omogućile da bolje izađemo iz te hajke. Očito je da su se na Sloveniju okomili silom zbog toga što ovdašnje

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u Istorskom arhivu CK SKJ, pod reg. tor. 593. Dokumentat je na pojedinim mastima slabo očuvan, pa je Redakcija odgovarajući tekst stavila u uglaste zagrade.

² Boris Kidrič, narodni heroj.

³ Ivan Maček (Matija)

akcije imaju vrlo velikog uticaja na Austriju i Italiju — zbog neposrednog dodira. Ta jedan naš bataljon je stigao čak na Osojsko Jezero, visoko gore u potpuno [nem]jačkom području. Italijani su dovukli 3 divizije nanovo, dalje: 2 domaće⁴ divizije, koje su stalno nastanjene u Ljublj. pokrajini (grenadiri), i jednu diviziju sa Sušaka. Nemci su dovlačili svoje trupe iz Francuske, pa ih posle akcije odveli dalje u pravcu Rumunije. Operirali su sa motorizovanom teškom artiljerijom (na sektoru Krima naši su nabrojali blizu 60 motorizovanih teških topova kalibra 220), tenkovima i avijacijom. Talijanska avijacija je operirala na obe strane: i na talijanskoj i na nemačkoj. Jasno ćeš, dakle, videti iz tih činjenica da je ta ofanziva zaista bila — još pogotovo u sravnjenju sa našim snagama! — toliko snažna, da joj nekog većeg otpora nije bilo fmogjuće dati, a da nam ne uništi živu snagu naše vojske.

2. Pod takvim uslovima mi smo imali 3 mogućnosti: 1. Da odmah dignemo trufpe, da ih koncentriramo i pređemo hrvatsku granicu. Ako bismo to učinili, a da ne [dajmo nikakvog otpora, ogromno bismo izgubili u očima naroda. A čim se ofanziva [već] počela, postalo je to nemoguće, jer su snažne talijanske trupe (čitava [jedna] divizija) zaposele Kupu, prethodno likvidirajući otpor hrvatskog [pariizanjskog] odreda na tom sektoru.⁵ 2. Koncentrirati i povući trupe na nemački [sekt]or. Ta je mogućnost stvarno postojala, no, delimično iz istih razloga kao [kod] 1-ve mogućnosti, nismo to pravovremeno učinili, a osim toga nam stanje sa [one] strane granice tada nije bilo jasno; na samoj gra[nici], utvrđenoj [min]skim pojasevima i širokim pojasevima žice i prepreka, bile su nemačke trupe, pa smo se bojali da ne uvučemo trupe u nemačke zasade i da ih ne izložimo nemačkim udarcima ili čak uništenju. 3. Ostala nam je poslednja mogućnost: da iskoristimo talijansku taktiku »čišćenja« jednog pojasa za drugim i da vešt看manevrisanjem prebacujemo trupe iz jednog pojasa u drugi, često na taj način: da se jedinice razbiju u sasvim mala odeljenja, koja se provlače kroz neprijateljske linije. Kod takve taktike bili smo, doduše, izloženi opasnosti većeg raspršavanja partizana, no neprijatelj nam je teže mogao zadavati udarce. Uglavnom smo na taj način progurali svu ofanzivu. Koncentrirali smo [jedinice] samo privremeno, u cilju pojačanja udaraca na sektorima gde neprijatelj još nije bio u ofanzivi. No, priznati treba da te koncentrirane jedinice nisu opravdale naše nade i nisu neprijatelju zadale baš težih udaraca.

⁴ To jest: okupacione.

⁵ Odnosi se na Zumberačko-pokupski NOP odred.

3. Otpor je bio vrlo različit. Najjači je ipak bio na Krirru-skom sektoru, no i u Dolenjskoj bilo je nekoliko snažnih udara. Svega — može se bez preterivanja reći — neprijatelj je izgubio u dva meseca borbi protiv ofanzive oko 2.000 mrtvih, a verovatno i nešto više (Italijana i Nemaca). Ima nekoliko [prijmerna divnog heroizma, napr. odbrana Sodražice, gde je jedna četa nanosila [og]romne gubitke hiljadama neprijatelja. No sa druge strane je bilo i loših [prime]ra, nediscipline i besprekidnog bežanja pred neprijateljem. Komandni [sastav], sa kojim smo već pre imali posla, pokazao se jednim delom vrlo loš, svakako po v[elik]oj većini dosta slab. U tome je najveća naša muka. . . . I, kada ne bih znao kako je kod vas, onda bih te zamolio z[a nek]u pom[oć u] tom pogledu. Ako ste se popravili, tj. ako tamo, p[ored] Tebe, sada ipak ima sposobnijih komandanata, ne bi loše bilo da nam pošaljete bar jednoga, takvog koji bi mogao da rukovodi Glavnim štabom. . . .

4. Opšti rezultat ofanzive mogao bi se ovako ocrtati: okupatori u glavnim ciljevima nisu uspeli, ali su nam uništili oslobođenu teritoriju (što nije najstrašnije) i zadali prilične materijalne gubitke. Ima sadašnji naš položaj u mnogočemu sličnosti sa položajem u Srbiji posle pada Užica, sa tom razlikom, da je položaj u masama samim za nas mnogo ugodniji ne[go] što je bio u Srbiji. Nemam još definitivnih podataka o našim gubicima. Mrtvih nismo imali mnogo. Možda nekoliko desetaka. Palo je nekoliko dobrih komandanata, odnosno komandira. Zarobljenih je malo. Najveći je procenat raspršavanja po selima i kućama, a jednim delom čak i predavanja Ital[ijani]ma. Ima primera da su pojedini partizani prešli belo[] gardi. Sve u sve[mu mi] smo dosta okupili i uglavnom reorganizovali oko 75—85% svoje voj[ske.] No i time još nije stvar završena, jer se sada postepeno vraćaju pojedini partizani i okupljaju se oko svojih jedinica. Uglavnom, dakle, u pogledu žive sile nećemo imati osetljivih gubitaka. Slično je sa oružjem i municijom, čega takođe neprijatelj nije mnogo dobio, osim onoga što su odneli partizani koji su se predavali Italijanima. Teže je u materijalnom pogledu. Imali smo krasno opremljene sve moguće radionice, u kojima se izrađivala vrlo velika količina dobrih "cipela, strojila koža, izrađivala partizanska uniformama, a naročito su bijagodjnjnfhjnehaničke radionice" i u kojima su već izrađivali čitave jezele a da i ne govorimo o ručnim gran[atama] i minama, koje su sami počeli u velikom broju da izrađujemo. Kako smo bili već u mogućnosti, ngkaJhude dokaz da su naše radionice same—već fabrike—da izrađuju sve što im je potrebno. Sve što te radionice imali

duboko u š[urnama] sa sopstvenom^ elektrikom i sa odličnim glasinama. Dalje nam je propala krasna bolnica, opremljena sa najmodernijom aparaturom milijunske vredn[osti] itd., itd. Nije bilo nužno da nam sve to propadne. Mnogo štošta od toga mo[glo] se pre spasiti da se je uradilo što se je moglo uraditi. No uspeši su ljude uspavali i mada smo ih upozoravali na opasnost vrtoglavice od uspeha i tražili od njih da unapred poduzmu sve potrebne mere za spasavanje u sili, ipak nije bilo mnogo od toga napravljeno.

5. I u političkom pogledu ofanziva je imala neke teže posledice. Međutim te smo posledice mi predvideli, nije ih se dalo izbeći, ali držimo da ćemo ih ipak brzo likvidirati. Italijani su kod ofanzive dosta vesto postupili. Znali su da bela garda nema mnogo uticaja u masama i da joj uticaj najpre treba stvoriti. Zato ima njihova ofanziva u političkom pogledu dve faze. U prvoj, notranjskoj, sprovodili su upravo strahoviti teror, popalili skoro sva sela u čitavoj Notranjskoj, poubijali na stotine ljudi, mučili, silovali žene, sekli im prsi itd., kako bi ostalom seljaštvu u Sloveniji što više uterali strah u kosti. U drugom delu ofanzive, međutim, naoružali su belu gardu, nju prikazali kao spasiteljicu sela, nisu uglavnom palili sela, nisu ubijali u takvim masama, nego uglavnom naše aktiviste koje su dobili u ruke, zapretili seljacima da će im sve uništiti ako će pomagati partizane i čak im dali oružje da se brane od partizana, naravski — pod vodstvom belogardističkih agenata. Počele su se stvarati »Legija smrti«, »Bela legija«, »Slovenska legija« itd., sve nekakva mešavina direktnih talijanskih agenata i mihailovičevaca, koji su dobili oružje od Italijana i počeli su hajku protiv partizana. Javno održavaju govore da su za londonsku vladu, da treba u prvom redu uništiti partizane i da je zbog toga potrebno sarađivati sa Italijanima, pevaju zajedno sa Italijanima »Marširala, marširala kralja Petra garda«, talijanski avioni bacaju njihove letke u kojima pozivaju protiv partizana u borbu u ime londonske vlade i kralja Petra, itd. Dakle, i [kod na]s isti primer kao u ostalim delovima Jugoslavije. Te bande patroliraju po selima, najčešće na čelu sa naoružanim popom pored jugoslovenskog aktivnog oficira. Mase same su u velikoj većini ostale verne OF, no silno su zaplašene i boje se sada sviju. No ima i primera da su aktivisti OF prešli na stranu bele garde, [naročito u] rejonima koji su bili ranije klerikalni i gde nas uopšte nije bilo. Teško je sada na samom početku predvideti kako će se završiti sadašnji proces, no činjenica je da se je raznim frakcijama bele garde ipak posrećilo ujediniti svoje vrste i okupiti oko sebe skoro

većinu kulačkog elementa na selu. Zbog toga ima nekoliko primera već, gde su se seljaci-belogardisti, pod vodstvom kulaka, upravo zagrižljivo borili protiv napada partizana, odnosno njihovog zahteva da im predaju oružje koje su im dali Italijani. Jednom rečju: ono upravo idilično jedinstvo, koje je do pre kratkog vremena vladalo kod nas, sada je unekoliko pokolebano, jer se je pokolebao i jedan deo seljaka pod uticajem popova i kulaka i sve je sada zavisno [od toga] da li ćemo pravovremeno razbiti belogardističke centre, a da ipak zaslepljenim seljacima damo mogućnost da se spasu. U tom smislu smo izdali naše direktive.

6. Sto se naših zadaća tiče, mi smo ih sebi postavili ovako: a.) U vojnom pogledu: zbog menjane taktike neprijatelja, koji se nalazi u bunkerima, a kreće se na takav način da mu male jedinice više ne mogu ništa naročito učiniti, nužno potrebna je koncentracija. Zbog toga smo resili da se mesto odreda počnu stvarati brigade, brzopokretne, koje će se tako kretati da će uvek biti u celini sposobne da prihvate bitku i da ubrzo pomognu sve jedinice te brigade jedna drugu u slučaju potrebe. Stalno ćemo na terenu ostavljati samo malene partizanske odrede, kojima će, uglavnom, biti dana u zadaću samo diverzantska delatnost i mobilizacija. Sa ostalim brigadama ćemo provoditi snažne koncentrične udare na najslabijim neprijateljskim tačkama. Nama je to danas potrebno i zbog toga, jer smo savršeno bez teškog oružja, a situacija je takva da nećemo moći uspeti u budućim borbama bez težeg oružja. Takvo oružje danas više ne može zarobljavati mala četa, nego samo velike jedinice. — Glavnu pažnju ćemo posvetiti Gorenjskoj i Štajerskoj. Sada smo konačno uspostavili dobre veze na te strane. Položaj je dosta težak, no kriza je i tamo prebrođena i sada imamo partizanske čete po čitavom teritoriju Gorenjske i Štajerske, od italijanske granice do hrvatske: kod Kozjaka i Podčetrka, te Rogatea. Svuda vode naši sada dosta uspešne borbe *manjeg* opsega, ali prednost je u tome da neprestano zarobljavaju oružje. Čini mi se da ćemo tamo uskoro imati najbolje naoružanu vojsku. Ukoliko će nam ovdašnja situacija dopustiti, poslaćemo tamo jednu brigadu (u Ljubljanskoj pokrajini stvorićemo 3 brigade, sa po oko 6—700 partizana), a u Primorju ćemo ostaviti jedan odred sa oko 150 ljudi, koji će se sa domaćim borcima moći odmah popeti na 200—250. Do sada smo već nekoliko puta poslali tamo naše bataljone, pa su ih svaki put, posle nekoliko uspešnih akcija, Italijani poterali natrag. Nadam se da ćemo ovoga puta biti srećnije ruke, jer i temeljitije pripremamo. — Za sada smo postavili

uništenje bele garde kao osnovnu vojnu zadaću. Znamo da je potpuno uništiti ne možemo i nećemo, no važno je da sada brzo zadamo toj bandi nekoliko tako krepkih udaraca, da će prestati biti opasnost za narodne mase, koje se nje sada boje i zbog toga podležu njezinom pritisku. Do sada su sve akcije, sa malim iznimcima, svršile ugodno za nas i zaplenili smo već prilično oružja. Još malo, *pa* ćemo stajati bolje nego što smo stajali pre ofanzive. — Ponovo se trudimo da obnovimo radionice i spremamo se za zimu i sa hranom i sa odećom. Pitanje prehrane će biti u zimu. kod nas vanredno teško pitanje, jer su Italijani strahovito mnogo uništili. Moraćemo se u tom pogledu sporazumeti i sa Hrvatima i dobiti od njih eventualno bar nešto ovaca. Mi bi im verovatno mesto toga mogli liferovati druge proizvode.

b) U političkom pogledu: jačanje OF, i u sadašnjem momentu čak ćemo pokušavati da nađemo nekakve kontakte sa sredinom ili bar da je neutraliziramo i da preko nje pokušamo razbiti jedinstvo bele garde i ostalih elemenata koji imaju strah pred OF i još više pred KP. Mislim da je u tom pogledu naša pobeda sigurna. Barometar je Ljubljana, koja je bila u toku ofanzive pokolebana, a sada je već potpuno u našim rukama, uprkos toga, što po ulicama patroliraju belogardističke naoružane bande i ubijaju pristalice OF, a naročito naše ljude. Naš se kadar zaista herojski drži i uporno istraje pod najtežim uslovima. Usprkos strašnog mučenja naše provale još uvek ostaju osamljene i ne proširuju se. Italijani sada iz besa ubijaju ljude na licu mesta. Pre dve nedelje su otkrili našu radionicu bajoneta, pa su najicu mišta~po5treljali""9 ljuji^koji su~še herojski drždi~sve" do zadnjega."

⁶ Ova radionica bajoneta nalazila se na Celovškoj cesti u Ljubljani, a⁵Hale~rJaznJ»1,ro Frtca Ht-lbemlk57~Sa znanjem viasflifca-, u radionici⁶Te""ROTO'Nz~M^dv-eS6eR7""Sa~ jednom grupom rddnlEaTTiegalno izrađivao hladno oružje za diverzantske grupe u Ljubljani i okolne partifanSri^jprAnjrp Pored toga, avgusta 1942 radiTšiT i na~pfoT6tipU"⁷iorinp ~m~tp plarri^nnibacača. Medutim, to je saznao neETTCosmač, radnik "⁸.tojjraffionici, jaa je sve oda(^ okupatoru. Italijani Yu~"ZT"a"vgusta ±942 izvršili pretres, ipronažKJ", "Između..ošta.logl 489 bajonNz^~sprenffienffi"~za ilegalnu j^jlil^..PartizaiTMa, l na licu mesta streljaliT^Frica Hribernik.č' 'viilp.rui Krpana. Janeza Kropara i Antona Miheližž!. TaKoe su i uhapsili ijednu grupu radnika iz te^adjornce, među jytoa IVfedvfeščeka, kojT"3e urin^oT3orturom u zatvoru (vidLlom VI, knj. 3, dok7 brT'2TSy:— *

Dva dana kasnije organi VOS su izvršili atentat na Kosmača, ali bez uspeha. Posle rata je Kosmač uhvaćen, 1945 osuđen na smrt i l streljan.

7. Kako si video, naš je golub⁷ jedno vrerae funkcionisao. U toku ofanzive je propao. Kod nas je bio Valdes sa drugaricom i u tehničkom nam je pogledu mnogo koristio... Sada smo već uspostavili novog, no nisu još gotove prostorije. Nadam se da ćemo za kakve 3 nedelje imati i to gotovo, pa ćemo se povezati i sa Dedom, a nastojaćemo i sa Tobom, ako Ti raspolažeš sa sličnim aparatom. Uostalom mi još uvek raspoložemo sa mogućnošću da Ti pošaljemo takav aparat.

Moram sada da završim, jer kurir odlazi. Čim dobijem Tvoju poštu pisaću Ti opširnije pismo (opširno je zapravo i ovo, ali više ili manje nekako i »s brda-s dola«). Javi nam se i Ti uskoro.

Mi smo se nekako izvukli, jedva spasivši svoje glave. Bio sam 4 puta u talijanskoj zasedi⁸ i pomalo se uvek začudim kada se setim da mi još uvek stoji glava na ramenu. Bogme, bilo je opasnije nego sve ono što smo tamo preživeli. Sada smo se nekako dosta dobro udesili. Upola partizani, upola ilegalci. Tako nam je omogućeno da svaki dan primamo partizanske patrole i delegate, a ujedno smo prilično nezavisni od italijanskih vojnih akcija. Prednost je u tome, da smo se malo stabilizirali. Svi smo inače zdravi i živi. Lojze,⁹ koji je sada jedini od rukovodstva zajedno sa mnom (Peter i Matija još nisu stigli do nas i nalaze se negde na putu), srdačno Te pozdravlja, kao i sve ostale drugove. O Mihi¹⁰ ne znam ništa, jer je pošta obustavljena. Gašparova žena je u tamnici teško bolesna i bojimo se za nju.¹¹ Kada sam kod toga, setio sam se da nas je Quinto obavestio da je u *kaznioni umro Rigoletto Martini*, koji »je umro od bolesti, koju je dobio u jugdslovenskim i talijanskim tamnicama«. Šteta velika za talijansku Partiju u ovo vreme. Inače, moram priznati da je Quinto postigao važne rezultate. Prilično su se razgranali i sada već ponovo štampaju centralni organ KPI »L'UNITA«. Javi to i Dedi. I inače imamo informacije o prilično intenzivnoj delatnosti KPI.

Pozdravi sve drugove koji su kod Tebe.

Primi srdačne drugarske pozdrave!

Bevc

⁷ radio-stanica

⁸ To jest: zapao u zasedu.

⁹ Franc Leskošek

¹⁰ Miha Marinko

¹¹ Odnosi se na Vidu Tomšič.

BR. 68

**PISMO REFERENTA SANITETA PRI VRHOVNOM ŠTABU
NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 20 SEPTEMBRA 1942 GOD.
VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU POVODOM PRI-
PREMA ZA ODRŽAVANJE PRVOG KONGRESA PARTI-
ZANSKIH LEKARA¹**

Druže Tito,

Upućujem Ti, sa priličnim zakašnjenjem, moja dva referata za Kongres.² Imao sam mnogo posla ovih dana, tako da sam referate izdiktirao u posljednji čas, uslijed čega ima mnogo stilističkih rogovatnosti. Ali o osnovnim postavkama ja sam još odavno razmišljao i one su vjerni izraz mojih shvatanja. Molim Te da uneseš svoje popravke.

Ostali radovi su čisto stručnog karaktera i ne zaslužuju Tvoj interes.

Molim Te da se na Kongres, do 24. IX. uveče najkasnije, pošalju:

- 1) Jedan predstavnik vojske;
- 2) Jedan predstavnik politički;
- 3) Jedno lakše prevozno sredstvo (do 22. IX. uveče);
- 4) Drug Zoran³ kao stenograf;
- 5) Pozorišna grupa hrvatskih glumaca,⁴ koja će istovremeno obići i bolnice. —

Drug Dr Sima Milošević podniće Ti poziv ljekariima okupiranih krajeva i pozdravni telegram sovjetskim ljekarima.

S drugarskim pozdravom

Dr Gojko

20/IX-42.

¹ Original, pisan rukom, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 41—4, k. 6.

² Ove referate za Prvi kongres partizanskih lekara (koji je pripreman da se održi na oslobođenoj teritoriji, u Bosanskom Petrovcu) Redakcija nije uspjela pronaći, a svi su izgledi da u svojoj prvobitnoj sadržini nisu ni očuvani.

³ Zoran Zujović

⁴ Odnosi se na šest glumaca zagrebačkog pozorišta (Joža Rutić, Ivka Rutić, Vjekoslav Afrić, Salko Repak, Zorž Skrigin i Milan Vujnović), koji su još od juna 1941 god. bili uključeni u NOP. Njih je 22 aprila 1942 Gradski komitet KPH, ilegalnim kanalom, uputio iz Zagreba na oslobođenu teritoriju, na koju su stigli već sutradan. Do kraja avgusta 1942, kao pozorišna grupa, oni su obilazili pojedine krajeve i jedinice na oslobođenoj teritoriji Glavnog štaba NOP odreda za Hrvatsku, a 1 septembra su upućeni u Vrhovni štab.

P. S. Još poodavno sam pisao drugovima da nam se odobri štamparija za štampanje »Partizanskog saniteta«. Nismo dobili nikakvog odgovora. Molim Te da nam se odobri da barem poslije Kongresa šampamo, kad već nije moglo biti prije Kongresa, kako je bilo poželjno. Štamparija sada za nekoliko dana biće nezaposlena, ali nam ne može raditi bez pismenog odobrenja.

BR. 55

**OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV
JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 21 SEPTEMBRA 1942 GOD.
GOJKU NIKOLISU O ZNAČAJU KOJI PRIDAJE PRVOM
KONGRESU PARTIZANSKIH LEKARA I O DELEGATIMA
VRHOVNOG ŠTABA KOJI CE KONGRESU PRISUSTVO-
VATI¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
21. IX. 1942 g.**

Drugu Gojku,

Šaljem ti natrag referate, ali bih te molio da mi ih poslije Kongresa pošalješ da bi ih mogao iskoristiti za »Slobodnu Jugoslaviju«. Referati su dobri, tako da nisam imao šta ispravljati. Za našeg političkog delegata na Kongres poslali smo druga čika Janka² a za vojničkog pretstavnika druga kapetana Veljka.[®]

Želim mnogo uspjeha radu vašeg Kongresa. Uvjeren sam da će taj Prvi kongres ljekara naše Narodno-oslobodilačke vojske imati veliki značaj za daljnji razvitak saniteta naše Narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske, kao i razvitak saniteta na čitavoj oslobođenoj teritoriji.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant
Narodno-oslobodilačke partizanske
i dobrovoljačke vojske Jugoslavije

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 24—4, k. 6-II.

² Moša Pijade

³ Pavle Ilić

BR. 68

PISMO SEKRETARA CENTRALNOG KOMITETA DRUGA
TITA OD 22 SEPTEMBRA 1942 GOD. CENTRALNOM KOMI-
TETU KOMUNISTIČKE PARTIJE ALBANIJE¹

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

22-IX-1942 godine

Drugarskom

CK KOMUNISTIČKE PARTIJE ALBANIJE
(Drugu Miladinu)²

Dragi drugovi,

Kao što vam je već sigurno poznato, pošto smo saopštili preko radiostanice »Slobodna Jugoslavija«, vaš delegat je stigao sa svim materijalom koji ste poslali. Nas je veoma obra-

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. tor. 4829.

² Miladin Popović, narodni heroj, sekretar Oblasnog komiteta KPJ za Kosovo i Metohiju. Mučki ubijen 13 marta 1945 god. u Prištini od Haki Taha, učitelja iz Tirane, pripadnika albanske terorističke organizacije »Besa kombtar«. On je još sredinom 1939 god. dobio od druga Tita zadatak da ispita stanje među komunističkim grupama u Albaniji, a već na Petoj zemaljskoj konferenciji KPJ podneo je iscrpan izveštaj, iz kojeg se videlo da se u Albaniji razvila žestoka frakciska borba, i da su u pojedinim grupama preovladali anarhistički i trocki-istički elementi. Tom prilikom je CK KPJ stavio u zadatak Oblasnom komitetu KPJ za Kosovo i Metohiju: što više pomoći da se u Albaniji srede prilike među postojećim komunističkim grupama i oformi Komunistička partija.

Oblasni komitet je na tome radio. Međutim, ipri jednom pokušaju da se sa nekoliko drugova prebaci u Crnu Goru, Miladina Popovića su avgusta 1941 uhapsili Italijani u Raškoj i internirali u Pećin, blizu Elbasana. Time je bila otežana veza između Oblasnog komiteta KPJ za Kosovo i Metohiju i komunističkih grupa u Albaniji. Zbog toga je, septembra iste godine, u Oblasni komitet došao Fadilj Hodža, pripadnik grupe »Skadar« (sa kojim je Mugoša održavao vezu još od 1939), i obratio se za dalju pomoć. Oblasni komitet je uputio Dušana Mugošu (Saljo, Sali-Murat) svog člana, ikoji se zajedno sa Hodžom ilegalno prebacio u Tiranu, gde je septembra 1941 god. proveo desetak dana radeći na ispravljanju pogrešnih stavova i na približavanju gledišta grupe »Skadar« i grupe »Mladih«. Komunistima iz Tirane je, pored ostalog, stavio u zadatak da Miladina Popovića oslobode iz internacije. Grupa »Korča« nije pristala na razgovor, pod izgovorom da Mugoša nije doneo »ovlašćenje« za to. Mugoša se vratio, ali nekoliko dana kasnije u Oblasni

dovalo što je nakon dugog i teškog puta vaš' delegat konačno sretno stigao k nama.³

Razlozi zašto se vaš delegat tako dugo zadržao kod nas jesu slijedeći: Prvo, zbog toga što je trebalo materijale prevoziti na naš jezik, a to je mogao samo on. Drugo, zbog toga što sam ja iz ovog materijala poslao nekoliko depeša Djedi i čekao od njega odgovor. Treće, zbog toga što smo vašem delegatu dali mogućnost da posjeti neke naše vojne jedinice na položajima i upozna se sa njihovom vojnom strukturom. Mi smo od Djede tražili u vaše ime dozvolu za održavanje part. konferencije Albanije i biranje jednog stalnog CK. Juče je Djeda konačno odgovorio i dao za to svoje odobrenje. Između ostalog on kaže: »1) Potrebno je svestrano osigurati konferenciju od provale i prije svega ne dopustiti da dođu na konferenciju sumnjivi ljudi i provokatori. 2) Osnovna zadaća konferencije treba da bude stvaranje jednog sigurnog partijskog rukovodstva i izrada konkretnih odluka — a) Organizacija razvijanja

komitet su, zajedno sa Eljhamijom Nimani, došli predstavnici grupe »Koroo«: Koča Toško i Dževdet Dode, obraćajući se sada i oni za pomoć.

Čim je oslobođen internacije, Miladin Popović je pozvao Mugošu da dođe na rad u Albaniju. Na osnovu ovog poziva i odluke Oblasnog komiteta, Mugoša je pošao početkom oktobra 1941, i u Tirani se sastao sa Miladinom.

Posle mnogobrojnih pojedinačnih razgovora sa svima poznatijim ljudima postojećih grupa (tih grupa bilo je osam), uspele su Popović i Mugoša da ubede tzv. najveće grupe u neophodnost da njihovi predstavnici održe konferenciju, radi oformljenja Komunističke partije Albanije. Konferencija je ilegalno održana u Tirani 8 jiovembra 1941 i na njoj izabran privremeni Centralni komitet (od 11 članova) i doneta rezolucija od dalekosežne važnosti za dalji razvitak revolucionarnog pokreta u Albaniji.

Miladin Popović i Dušan Mugoša su i dalje pružali pomoć privremenom CK, najpre u stvaranju i organizacionom učvršćenju Partije, a zatim u pripremama za oružanu borbu protiv okupatora. Habi toga je Popović ostao sa većim delom rukovodstva u Tirani, odakle se rukovodilo celokupnim daljim radom, a Mugoša je sa pojedinim članovima CK išao od mesta do mesta (Tirana, Skadar, Drač, Elbasan, Valona, Ardirokastro i dr.) da ukaže konkretnu pomoć pri oformljenju ćelija, izboru partiskih -komiteta i vršenju priprema za oružanu borbu.

Pod rukovodstvom mlade KP Albanije ubrzo se počela razvijati oružana borba, a u aprilu 1942 u Tirani je održano i prvo savetovanje aktiva KP Albanije. No, ikako još od oktobra 1941 nije imao redovne veze sa CK KPJ, i pored nekoliko pokušaja (preko Oblasnog komiteta KPJ za Kosovo i Metohiju i PK KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak), Miladin Popović je 21 maja 1942 god. napisao iscrpan izveštaj Centralnom komitetu KPJ i uputio Dušana Mugošu da upozna CK sa dotadašnjim njihovim radom u Albaniji i sa postojećim stanjem u njoj.

3 Dušan Mugoša je krenuo na put 25 maja, ali je, probijajući se kroz neprijateljsku teritoriju i mnogobrojne zasede, tek 15 avgusta stigao u CK KPJ, koji se tada nalazio u Glamoču.

nacionalno-oslobodilačke borbe albanskog naroda protiv Talijana i Njemaca; b) Stvaranje i učvršćivanje nacionalnog fronta svih albanskih rodoljuba, izbjegavajući za sada isticati parole koje izlaze iz okvira nacionalnog oslobođenja Albanije; c) Uvlačiti u rukovodstvo partizanske borbe osim komunista po mogućnosti što više poštenih albanskih nacionalista i rodoljuba. — Djeda»

Kao što vidite, Djeda je pred vas postavio dvije konkretne tačke dnevnoga reda — stvaranje čvrstoga rukovodstva KP Albanije i pitanje nacionalno-oslobodilačke borbe u Albaniji. Mi bi dodali još samo jednu tačku po kojoj bi vi mogli da se na vašoj konferenciji pozabavite, a to je — organizaciono pitanje KP Albanije, u kome treba naročito temeljito razraditi pitanje jedinstva i čišćenja KP Albanije.

Iz vaših materijala se vidi da u Albaniji postoji još masa raznih grupica i antipartijskih elemenata sa kojima se još nije dovoljno energično pročistilo i koji umnogome smetaju ne samo jačanju Partije, nego naročito smetaju savladavanju zadaća koje stoje pred KP Albanije. Komunistička partija Albanije može postati rukovodilac narodno-oslobodilačke borbe albanskog naroda samo u tom slučaju ako bude jedinstvena i monolitna i čiji će članovi disciplinovano izvršavati sve odluke Partije. Dalje, uspjeh KP Albanije na organizaciji i vođenju narodno-oslobodilačke borbe biće zagarantovan samo u tom slučaju ako albanski komunisti budu u prvim redovima te borbe i uvijek na najtežim mjestima.

Osnovna slabost, kao što i sami navodite u vašim rezolucijama, jeste slaba povezanost i rad vaše Partije sa seljacima. I baš ta slabost jeste najveća smetnja za uspješno savlađivanje tako velike zadaće kao što je pitanje oružane borbe protiv okupatora. Najbrojniji i najglavniji element vaših oružanih jedinica mogu biti samo seljaci, jer vi nemate krupnih industrijskih, radničkih centara. Baš zato neprekidan i uporan rad vaše Partije među seljacima jeste neophodan uslov da vi sa uspjehom organizujete i rukovodite nacionalno-oslobodilačkom borbom u Albaniji.

Pri organizaciji vaših oružanih partizanskih odreda u kojima će biti pretežno seljaci, morate strogo paziti na sektaške pojave sa strane pojedinih rukovodećih ljudi, i nasuprot tome postaviti tu organizaciju i nacionalno-oslobodilačku borbu na najširu bazu, okupljajući sve rodoljubive elemente. Partizanski odredi nisu, kao što ste se vi na jednom mjestu izrazili, oružana sila Partije, već su oni oružana sila albanskog naroda, odnosno Narodno-oslobodilačka vojska, čija je prvenstvena za-

daća oslobođenje albanskog naroda ispod okupatorskog jarma. U jednom vašem dokumentu se potpuno pogrešno objašnjava kako se stvaraju pojedine partizanske i vojne jedinice kao i njihovi štabovi. Tu se upoređuju štabovi četa ili odreda sa mjesnim komitetima, štabovi bataljona sa okružnim komitetima i Centralnim komitetom, odnosno tu se govori ovako: »Komandno osoblje čete određuje štab bataljona (znači mjesni komitet na čijoj se teritoriji četa nalazi), štab bataljona postavlja štab odreda, odnosno mjesni komitet ili CK, štab odreda postavlja Glavni štab, odnosno CK«. Ovo je skroz pogrešno, jer iz toga zaista proizilazi da je partizanska vojska čisto partijska oružana sila, što, naravno, nije tačno. Ovakvo tumačenje i ovakvo sektaštvo onemogućilo bi KP Albanije da stvori jedan široki narodno-oslobodilački pokret i da sa uspjehom vodi borbu protiv okupatora. Razumije se da treba osigurati rukovodeću ulogu KP Albanije u narodno-oslobodilačkoj borbi, a to će se postići na taj način što će u Glavnom štabu biti osim rukovodećih komunista i pravi albanski rodoljubi koji su zaista spremni da se dosljedno bore za oslobođenje albanskog naroda. Takav Glavni štab albanske partizanske vojske treba da stvara sve niže štabove i postavlja komandno osoblje, u čemu ga pomažu članovi Partije iz redova partizanskih jedinica, odnosno partijske ćelije u odredima i vojnim jedinicama.

Iz materijala koji vam šaljemo vi ćete se detaljnije upoznati sa strukturom naše Narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske i mi vam preporučujemo da se poslužite našim šesnaestomjesečnim iskustvom koje je dalo veoma velike rezultate u našoj narodno-oslobodilačkoj borbi.

Nastojte da stupite u vezu sa predstavnicima raznih građanskih grupa i struja i stvorite s njima zajedno Nacionalno-oslobodilački front Albanije.

* Jedno od vrlo važnih pitanja u nacionalno-oslobodilačkoj borbi jeste pitanje organizacije narodne vlasti. Treba da stvarate nacionalno-oslobodilačke odbore kao organe vlasti po svim mjestima neoslobođene i oslobođene teritorije. Iz materijala koji vam šaljemo vi ćete vidjeti ogromnu važnost i zadatke takvih nacionalno-oslobodilačkih odbora u nacionalno-oslobodilačkoj borbi.

U vezi sa razvijanjem partizanskog rata u Albaniji vi ćete vjerovatno naići na velike teškoće u komandnom kadru. U savlađivanju te teškoće treba da organizujete vojne kurseve za četne i bataljonske komandire, a kao predavače iskoristite albanske rodoljubive oficire. U slučaju da se partizanski pokret u Albaniji raširi i poprими veće razmjere, mi ćemo na-

stojati da vam pošaljemo nekoliko iskusnih komandanata koji su stekli bogato i dragocjeno iskustvo u dosadašnjim borbama.

Trockistu Fundu i njegove pomagače morate otvoreno raskrinkati pred članstvom KP Albanije i saopštiti da je on otvoreni neprijatelj Kl i Komunističke partije, koga treba potpuno onemogućiti u redovima Partije.

Rezolucija koju ćete izraditi na konferenciji treba da bude što kraća i preciznija. Pošaljite je odmah nama da bi je mi mogli što prije otpremiti Djedi. Isto tako nam pošaljite karakteristiku novih članova CK sa njihovim šifriranim imenima, što je takođe potrebno da dostavimo Djedi.

O situaciji kod nas obavijestiće vas usmeno drug delegat koji je imao dosta prilika da vidi naše uspjehe i našu borbu.⁴

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Centralni komitet
Komunističke partije Jugoslavije,

⁴ Dušan Mugoša fe pošao za Albaniju 3 oktobra 1942 .god, zajedno sa Blažom Jovanovićem, koji je od CK KPJ' dobio kao poseban zadatak? da pomogne u organizovanju Prve partiske konferencije KP Albanije i pisanju referata za nju, da joj prisustvuje kao delegat CK KPJ i prenese odluke Kominterne, da rukovodstvu KP Albanije prenese dotadašnja iskustva KPJ u organizovanju Narodnooslobodilačke borbe i pomogne mu prilagoditi ih konkretnim prilikama u Albaniji. Sa njima je, za pomoć partiskim organizacijama na području Crne Gore, poslala jedna grupa članova Partije (vidi primedbu for. 2 uz dok. br. 149, knj. 5 Drugog toma, i primedbu br. 4 uz dok. br. 37 ove knjige). Oni su se iz Prozora, preko Bitovnje, Ivan Planine, Bjelašnice, Treskavice, Zelen Gore, s. Vrbniče, Popovog Mosta, Sutjeske, s. Suhe, Maglića i Golije, probili u Gornje Polje kod Nikšića. Tu je, kod OK KPJ za Nikšić, pola grupe ostalo sa MUinkom JDurovićem, dok je druga polovina, sa Blažom Jovanovićem i Dušanom Mugošom, nastavila put do Pigeja., gde je sa Vukosavom Božovićem ostala kod OK KPJ za Podgoricu, sa Vida Đuričkovića, koji je upućen za Boku. Po dolasku u Pipere, sa teritorije OK KPJ za Podgoricu Blažo Jovanović je uzeo Vojina Todorovića, da bi im pomogao pri organizovanju partizanskih jedinica Albanije, a za Oblasni komitet KPJ za Kosovo i Metohiju uputio, sa pismom druga Tita (vidi dok. br. 58), Vojislava Lakčevića i Stanka Burića.

BR. 68

**UPUTSTVO SEKRETARA CK KPJ DRUGA TITA OD 22
SEPTEMBRA 1942 GOD. POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ
ZA MAKEDONIJU¹**

**CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE
22-IX-1942 g.**

**POKRAJINSKOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
JUGOSLAVIJE ZA MAKEDONIJU**

Od delegata K. P. Albanije² saznali smo da oni imaju vezu sa vama, kao i to da se žalite na pomanjkanje veze sa našim drugovima u Srbiji. Mi smo nekoliko puta naređivali P. K. u Srbiji da se poveže sa vama, a kao našeg pretstavnika odredili smo druga Bobija, koji je imao zadatak da dođe kod vas i da se poveže sa C. K. K. P. Bugarske.³ Do danas nam još nije poznato da li je drug Bobi stigao do vas. Mi ćemo ponovno urgirati da se ta veza sa vama uspostavi.

Mi smo [dobili] direktno od Djede odgovor u pogledu naših primjedaba koje smo učinili povodom grešaka napravljenih u vašoj organizaciji od strane drugova koje smo isključili iz Partije. Djeda se složio sa nama po pitanju našeg stava o tome da K. P. Makedonije ostaje do daljnjega pod našim rukovodstvom, odnosno u sklopu K. P. J. Jedino su pravljene primjedbe s obzirom na slabe veze i teškoće koje postoje u *pogledu stalnog kontakta sa vama*. Preko Djede smo primili takođe i izvjesne predloge od strane C. K. K. P. Bugarske da bi se K. P. Makedonije trebalo dopustiti izvjesnu autonomiju, s tim da i dalje ostane u sklopu K. P. J. i pod našim rukovodstvom, a ukoliko su otežane naše veze, da dobija što više pomoći od C. K. K. P. Bugarske. Razumije se da smo mi sa time potpuno saglasni i da nismo nikada protiv takvog rješenja

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 1936.

² Odnosi se na Miladina Popovića.

³ Centralni komitet KPJ je još početkom marta 1942 god. stavio u zadatak Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju da uputi Doforivoja Radosavljevića-Bobija u Makedoniju kao instruktora CK KPJ (vidi tom VII, knj. 1, dok. br. 15). Međutim, Rukovodstvo PK KPJ za Makedoniju, sa Banetom Andrejevim na čelu, prekinulo je vezu sa PK Srbije i CK KPJ. Zbog toga je Radosavljević, uspeo da se ilegalno prebaci u Makedoniju tek u drugoj polovini septembra 1942 god., kada je novo rukovodstvo PK KPJ za Makedoniju ponovo uspostavilo veze sa PK Srbije i CK KPJ.

imali ništa protiv. Vama je i do sada bila prepuštena puna sloboda samoinicijative. Jedino ste oskudijevali, zbog naprijed navedenih teškoća, u našoj političkoj i materijalnoj pomoći. Događaji koji su se zbivali u toku ove godine u Jugoslaviji, naša stalna pokretljivost usljed vođenja zamašnih vojnih operacija protiv okupatora i t. d., jesu jedan od glavnih razloga da smo bili u nemogućnosti da vam pružimo potrebnu političku i materijalnu pomoć. Vama je sigurno poznato da smo mi prošle godine izdržali nekoliko njemačkih i četničkih ofanziva, usljed čega se je morao C. K. sa našom vojskom povući iz Srbije, i tako smo se sve više udaljavali od vas i postalo je sve teže saobraćati sa vama.

U toku naše šesnaestomjesečne borbe sa okupatorima i unutrašnjim neprijateljima naroda ispoljila su se razna pitanja o kojima vi svakako još niste obaviješteni a potrebno je da ih znate. Prvo pitanje je pitanje unutrašnjih odnosa snaga u Jugoslaviji. Mi već šesnaest mjeseci, kao što vam je poznato, vodimo borbu sa okupatorima, koji su, nažalost, našli u svim pokrajinama naše zemlje svoje petokolonaške sluge i pomoću kojih oni vode rat sa narodima Jugoslavije. Dok je ispočetka okupator imao uz sebe samo Paveličeve ustaše u Hrvatskoj a Nedićeve i Pećančeve četnike u Srbiji, sada on ima na svojoj strani sve one velikosrpske hegemonističke elemente koji su kroz 20 godina ugnjetavali narode Jugoslavije i sada na čelu sa Dražom Mihailovićem, i po odobrenju jugoslovenske izbjegličke vlade u Londonu, otvoreno vode rat zajedno sa okupatorom protiv Narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije, odnosno protiv naroda Jugoslavije. Ta velikosrpska hegemonistička klika na čelu sa Dražom Mihailovićem i londonskom vladom, kao i sve ostale sluge okupatora prikrivaju tu izdaju nad našim narodima tobožnjim klasnim momentima. Oni hoće tu borbu naših naroda za oslobođenje prikazati kao čisto komunističku stvar, nadajući se na taj način umjeti zabunu u redove našeg naroda. Ali to je samo maska, jer glavni je ovdje nacionalni momenat, odnosno težnja velikosrpske hegemonističke klike da već danas i pomoću okupatora stvori sebi uslove za ponovno ugnjetavanje naroda Jugoslavije — odnosno raznih nacionalnih manjina. Oni su vidjeli da mi već od prvih dana vodimo borbu ne samo protiv okupatora, nego da stojimo čvrsto i na tome da se u toj velikoj oslobodilačkoj borbi izvojuje istinska sloboda i svim ugnjetenim narodima Jugoslavije, koji su kroz 20 godina težili da se oslobode ugnjetavanja sa strane velikosrpske hegemonističke klike. I baš taj momenat bio je glavni razlog da se sva

ta velikosrpska petokolonaška hegemonistička klika ujedinila sa okupatorom u borbi protiv nas, i baš to je bio glavni razlog da se već pri prvim našim velikim uspjesima ujedinila sa okupatorom i londonska vlada sa svojim četnicima u borbi protiv nas. Ispočetka je Draža Mihailović, kao general i ministar londonske izbjegličke vlade, sarađivao sa okupatorom više posredno i zamaskirano. Za posljednjih nekoliko mjeseci ta je saradnja primila potpuno otvorene oblike, jer nijedan okupatorski napad ili ofanziva protiv nas ne vrši se više bez učešća četnika Draže Mihailovića. Mi smo još prošle godine, za vrijeme napada Draže Mihailovića na nas kod Užica, uhvatili veoma važne dokumente o tome paktiranju D. Mihailovića sa okupatorima. A u toku ove godine nakupilo se tih dokumenata toliko mnogo da se pomoću njih do tančina rasvjetljava ta izdajnička uloga Draže i izbjegličke izdajničke londonske vlade. Ne samo to, nego četnici Draže Mihailovića u Bosni, Hercegovini i Dalmaciji, po njegovom naređenju, stvorili su i formalni sporazum sa dotadašnjim njihovim neprijateljima — hrvatskim ustašama i danas sva ta bagra zajedno sa okupatorom vodi ogorčeni rat protiv naše Narodnooslobodilačke vojske. Draži Mihailoviću i londonskoj izbjegličkoj-vladi nije se nikada svidao i danas se ne sviđa naš stav po nacionalnom pitanju i baš zato su se tako ogorčeno otvoreno okomili protiv nas. Četnici Draže Mihailovića, kao i svi ostali četnici, jer među njima nema razlike, bacili su u početku parolu da treba sve Muslimane i Hrvate staviti pod nož. Oni su tu svoju paklenu zamisao zaista počeli sprovoditi u djelo, jer su u Bosni poklali na hiljade muslimanskog življa, isto tako kao što su hrvatski ustaše klali desecima hiljada Srba. Mi smo se tome paklenom planu, koji je zapravo zasnovao okupator, najodlučnije suprotstavili i borimo se za jedinstvo naroda Jugoslavije bez obzira na nacionalnu i vjersku razliku. Ta naša nacionalna politika u današnjoj borbi urodila je velikim uspjehom, jer smo baš tom svojom politikom uspjeli da pokrenemo velike mase hrvatskog naroda u oružanu borbu protiv okupatora, a simpatije Muslimana u Bosni i drugim krajevima potpuno su na našoj strani. Evo, taj naš uspjeh bio je glavni razlog da je okupator uspio sve te heterogene petokolonaške elemente, bez obzira na njihove unutrašnje suprotnosti, okupiti protiv nas. S druge strane, baš to je glavni razlog zbog čega se jugoslovenska izbjeglička vlada u Londonu zabrinula i sada daje direktive svojim predstavnicima ovdje da otvoreno sarađuju sa okupatorima.

Da u toj današnjoj velikoj narodno-oslobodilačkoj borbi mi imamo veliku većinu naroda uz sebe dokazuje činjenica da

smo se kroz ovih 16 mjeseci ne *samo* održali uprkos svim navalama okupatora i njihovih slugu, već da je naša Narodno-oslobodilačka vojska sve jača i teritorija koju oslobađamo sve veća. Evo, takav stav londonske izbjegličke vlade jasno pokazuje i vama put kojim treba da idete. Vi sigurno slušate londonsku radio-stanicu i primijetili ste da se često u govorima na srpskom jeziku ističu pretenzije za buduću hegemoniju velikosrpske klike ne samo u prijašnjim granicama nad narodima Jugoslavije, već i na čitav Balkan. Prema tome, iz iskustva koje mi imamo za ovih 16 mjeseci vi treba da izvučete pouke i za vaš rad u Makedoniji na organizovanju narodno-oslobodilačke borbe. Vi imate dovoljno argumenata da pred makedonskim narodom zastupate potrebu zajedničke oružane borbe sa svim narodima Jugoslavije protiv okupatora i njegovih slugu, odnosno protiv svih onih koji danas već kuju planove za ugnjetavanje makedonskog naroda. Makedonski narod treba ubjeđivati da jedino zajednička borba sa ostalim narodima Jugoslavije može njemu osigurati slobodu. No nije danas dovoljno voditi samo propagandu o tome, već je glavna zadaća K. P. Makedonije da odmah, bez oklijevanja, pristupi organizovanju te borbe, da stvara naoružane odrede i da na čelu tih oružanih odreda vodi borbu protiv okupatora i njihovih slugu. Naročito je važno, jer je to iskustvo kod nas pokazalo, da stvarate narodno-oslobodilačke odbore po selima i gradovima, koji su ne samo klica buduće narodne vlasti već i važni pomoćni organi za uspješno vođenje oružane borbe. Mi vam šaljem brošuru o tim narodno-oslobodilačkim odborima, koja je sastavljena na osnovu dosadašnjih naših iskustava. Stvaranjem n.-o. odbora, u koje treba da uđu najčestitiji rodoljubi, vi ne samo da se povezujete sa selom, već pomoću njih uvlačite najšire mase u narodno-oslobodilačku borbu.

Nama nije poznato do danas da li postoje i koliko su jaki vaši partizanski odredi,⁴ zato bi bilo dobro da nas preko drugova u Srbiji, a i Albaniji, obavijestite o tome. Kod vas je sada važno da vaši partizanski odredi budu što aktivniji na glavnim komunikacijama, da ruše željezničke pruge i mostove i na taj način onemogućavaju njemačkim okupatorima saobraćaj sa Istokom. Zato treba da ti odredi ne budu suviše veliki, već manji (50—100 ljudi) i brzo pokretni. Razumije se da će vaši odredi narasti u sve veće jedinice koje će iziskivati nove oblike vojnih formacija, kao što su bataljoni, brigade itd. Zato

⁴ u to vreme je na teritoriji Makedonije djelovalo pet partizanskih odreda: »Dimitar Vlahov«, »Pere Tošev«, »Pitu Guli«, »Đorče Petrov« i »Damjan Grujev«.

ćemo mi nastojati da po svaku cijenu u dogledno vrijeme pošaljemo kod vas jednog ili dvojicu stručnjaka koji su stekli po tim vojnim stvarima iskustva kod nas.

Nijedna vaša vojna jedinica ne smije da bude bez komunisti, koji treba da daju primjer' svima drugima i koji kao partijska jedinica iznutra učvršćuju vojnički i politički takvu vojnu jedinicu. Bilo bi dobro da vi stvorite za čitavu Makedoniju jedan Glavni štab N. O. P. odreda⁵ u kome treba rukovodeću ulogu da imaju komunisti, ali u kome ne samo da mogu nego i treba da učestvuju poštenu rodoljubi. Taj štab postavlja onda niže štabove i pomoću partijskih jedinica postavlja najsposobnije i najbolje rukovodeće ljude. Nedostatak oružja nije nikakav razlog da se ne stvaraju partizanski odredi i ne vode akcije, jer i mi smo počeli sa jednom, dve puške u pojedinim odredima i u toku ovih šesnaestomjesečnih borbi stvorili od onih malih golorukih odreda veliku dobro naoružanu vojsku, tako da danas već imamo, osim mnogobrojnih partizanskih odreda i bataljona, preko 20 udarnih brigada. Intenzivan rad među bugarskim okupatorskim vojnicima, koji se u mnogome razlikuju od drugih okupatorskih vojnika kao što su Nijemci, Italijani itd., omogućiće vam da dođete do naoružanja, pa i do ljudstva iz tih okupatorskih jedinica. Razumije se da to mnogo zavisi i od K. P. Bugarske, koja vjerovatno u bugarskoj vojsci ima ne malog uticaja, i zato treba da stojite u najtješnjoj vezi sa K. P. Bugarske po pitanju rada u toj vojsci. Drugovi iz Albanije će vam dati nešto materijala.⁶ Veoma nam je žao što vam ne možemo poslati više, iako raspolažemo sa mnogobrojnim našim izdanjima u vojsci i u pozadini, koja bi vam mogla vrlo dobro poslužiti.

Pazite da kod stvaranja partizanskih odreda ne povučete sav partijski kadar u te odrede, već nastojte da vaše terenske organizacije budu sposobne za partijski rad, jer samim tim ćete stvarati i bolje uslove za razvitak partizanskog pokreta.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Centralni komitet
Komunističke partije Jugoslavije,

s Glavni štab NOP odreda Makedonije bio je formiran još juna 1942 god., tj. odmah posle smenjivanja PK sa Banetom Andrejevim na čelu. Članovi Glavnog štaba su bili: Cvetko Uzunovski, Mirče Acev, Strašo Pindžur, Stiv Naumov i Mihailo Apostolski.

e Odnosi se na materijale CK KPJ i Vrhovnog štaba NOP i DVJ koje su za Albaniju odneli Blažo Jovanović i Dušan Mugoša.

BR. 68

**DIREKTIVE SEKRETARA CENTRALNOG KOMITETA KPJ
DRUGA TITA OD 22 SEPTEMBRA 1942 GOD. OBLASNOM
KOMITETU KPJ ZA KOSOVO I METOHIJU¹**

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE
22.IX.1942 g.

**POKRAJINSKOM KOMITETU KP ZA KOSOVO
I METOHIJU**

Dragi drugovi,

Primili smo vašu rezoluciju sa Partiskog savjetovanja,² kao i pismo Crnog od 23.III.1942 g.³ Čitajući rezoluciju sa vašeg Savjetovanja konstatovali smo da su izvjesne stvari nepravilno postavljene, ali da su vaši zaključci u osnovi pravilni. Vi ste na toj konferenciji sami uočili postojanje nacionalnih suprotnosti koje su glavna smetnja za mobilizaciju najširih

¹ Redakcija je uspela pronaći samo prepis originala, iz 1942 god. Ovaj prepis je otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, i nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 17430.

U naslovu je omaškom napisano: Pokrajinskom komitetu KP za Kosovo i Metohiju, umesto: Oblasnom komitetu KPJ za Kosovo i Metohiju.

² Partisko savetovanje Oblasnog komiteta KPJ za Kosovo i Metohiju održano je krajem februara 1942 god. i na njemu donesena rezolucija o kojoj je reč (vidi dok. zaveden u arhivi Istoriskog odeljenja Oblasnog komiteta SK Srbije za Kosovo i Metohiju pod reg. br. a-92).

³ Boro Vukmiroviić-Crni, narodni heroj. Po odlasku Miladina Popovića za Albaniju bio je sekretar Oblasnog komiteta KPJ za Kosovo i Metohiju (Kosmet) i jedan od rukovodilaca Narodnooslobodilačke borbe u toj oblasti.

Kada je u proleće 1943 Svetozar Vukmanović-Tempo, kao delegat Vrhovnog štaba NOV i POJ, na putu za Makedoniju, obilazio i Kosmet, Vukmirović je pošao za Prizren da se s njim sastane. S Vukmirovićem je tada pošao i Ramiz Sadik, član OK KPJ za Kosmet. Međutim, u Đakovici, na ulici, prepoznala ih je albanska kvislinška milicija i otvorila vatru. Boru su odmah ranili i uhvatili, a Ramiza koji je bio uspeo da se skloni u jednu kuću, otkrili i uhapsili. Obojicu su predali Italijanima, koji su ih podvrgli strahovitom mučenju. Ne iznudiivši od njih ništa, Italijani su ih streljali aprila 1943 kod s. Landovice, blizu Prizrena.

Pismo Bore Vukmirovića, o kojem je u dokumentu reč, odnosi se na vojno-političku situaciju na području Kosmeta. Ono se sada nalazi, u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 1695/V, 3—79.

masa protiv okupatora. Uočili ste da okupator baš te nacionalne suprotnosti u punoj mjeri iskorišćava da bi lakše porobljavao narode Metohije i Kosova. Slabost vaše rezolucije jeste u tome što vi niste dovoljno jasno i precizno formulisali vaše odluke po pitanju pridobijanja šćiptarskih masa i pobijanja⁴ antagonizma između Slovena i tih masa. Niste, takođe, uočili tu činjenicu da na Kosovu i Metohiji postoje dvije različite petokolonaške klike. Jedna jeste velikosrpska, koja je prvih mjeseci okupacije bila potisnuta i koja u posljednje vrijeme dolazi sve više do izražaja kao instrumenat okupatora u borbi protiv pokušaja šćiptarskih masa da se otvoreno suprotstavljaju bezgraničnom pljačkanju okupatorskih bandita. Ta petokolonaška klika je glavni krivac da su šćiptarske mase zadojene mržnjom prema doseljenicima, odnosno Srbima i Crnogorcima. Druga petokolonaška klika jeste proalbanska, odnosno ta koja u prvom redu služi okupatoru i sa čijom se pomoću on nada održati feudalni način izrabljivanja siromašnih seljaka sa Kosova i Metohije.

Mi znamo da je situacija na Kosovu i Metohiji baš zbog tih razloga vrlo zapletena, da nije tako lako našim partijskim kadrovima da se u takvoj situaciji snađu. Ali iskustvo iz ostalih pokrajina Jugoslavije u toku ove šesnaestomjesečne Narodno-oslobodilačke borbe može vam poslužiti radi lakše orijentacije. Okupator je i u drugim pokrajinama, kao što je Srbija, Crna Gora, Hercegovina itd., iskorišćavao razne petokolonaške klike, bez obzira na velike suprotnosti koje su između tih klika postojale, samo da bi sa uspjehom mogao ugušiti Narodno-oslobodilački pokret. Uzmite samo jednu takvu suprotnost koja je postojala između četnika i ustaša — pa ipak je okupatoru uspjelo da te dvije petokolonaške grupe pomiri međusobno radi zajedničke borbe protiv Narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske. Takva činjenica kao što je ta, da okupator dovodi nedićevce, odnosno velikosrpske elemente na Kosovo i Metohiju, da se stvaraju četnički odredi protiv šćiptarskih masa i protiv oružanog otpora masa, nije izuzetak, već je to opšta pojava u čitavoj zemlji. Njemački i talijanski okupatori uzeli su sada kao svoj najglavniji oslonac velikosrpsku reakcionarnu kliku u svim krajevima Jugoslavije. Mi imamo mnogo materijala koji nepobitno dokazuje čitav taj proces kojim se odvijala velikosrpska petokolonaška izdaja prema Narodno-oslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji i iz koga se jasno vidi da je Draža Mihailović, kao ministar londonske izbjegličke vlade, svoju saradnju sa okupatorima, od-

⁴ To jest: otklanjanja.

nosno svoju izdaju prema narodu vršio ne samo sa znanjem, već i sa direktnim uputama te izbjegličke izdajničke londonske vlade. Prema tome, nije nikakvo čudo da se okupator i na Kosovu sada počeo oslanjati baš na tu izdajničku petokolonašku kliku.

Na Kosovu i Metohiji stanovništvo je pretežno šćiptarsko i, prema tome, jasno je da je vaša osnovna zadaća: neumorno i uporno raditi među tim stanovništvom, naročito siromašnim, i dokazivati mu potrebu oružane borbe protiv okupatora, jer to znači ujedno i borbu protiv svakog povratka na ono staro, jer to znači boriti se za istinsku slobodu albanskog stanovništva na Kosovu i Metohiji. Onaj strah pred povratkom na staro treba kod tih masa razbiti time što će se te mase **ubijediti** da se jedino u zajedničkoj borbi sa ostalim narodima Jugoslavije, koji se isto tako bore protiv onog starog, može albanski narod na Kosovu i Metohiji spasti od ponovnog porobljavanja sa strane velikosrpske hegemonističke klike. Treba objasniti ciljeve naše Narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske. Treba im objasniti da se partizani u svim krajevima Jugoslavije bore ne samo protiv okupatora — Nijemaca, Talijana, Mađara, Bugara itd., već i protiv njihovih petokolonaških slugu — Pavelićevih ustaša u Hrvatskoj, Nedićevih, Pećančevih i Draže Mihailovića četnika u svim oblastima Jugoslavije, koji se danas sa oružjem u ruci bore protiv naše Narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske. Oni se bore protiv vlastitog naroda zato što se nadaju pomoću okupatora uspostaviti »ono staro«, tj. ponovno ugnjetavanje i izrabljivanje nacionalnih manjina i širokih narodnih masa. Treba dokazivati tim šćiptarskim masama da nisu Srbi ili Crnogorci koji žive na njihovom teritoriju njihovi neprijatelji, naprotiv, njihovi su neprijatelji samo jedna mala petokolonaška klika, a većina Crnogoraca i Srba na Kosovu i Metohiji treba da se bori zajedno sa njima protiv okupatora i ove petokolonaške klike. Uzmite samo za primjer Crnu Goru, gdje su četnici Draže Mihailovića, odnosno londonske vlade, zajedno sa italijanskim okupatorom ovog proljeća navalili na partizane, koji su oslobodili i držali u svojim rukama veći dio Crne Gore. Evo, ti četnici u Crnoj Gori, koji se nazivaju Crnogorcima, čine gora zvjerstva nad crnogorskim narodom nego što je to činio i sam italijanski okupator. Prema tome, jasno je da se ovdje ne radi o Srbima, Crnogorcima i Atnautima, već se radi o jednoj velikosrpskoj hegemonističkoj kliku, koja je danas u službi okupatora i koja se nada pomoću njega ponovo zajašiti na grbaču naroda.

Osnovna vaša zadaća na Kosovu i Mefohiji jeste stvarati jedinstvo protiv okupatora i te petokolonaške velikosrpske klike, kao i protiv one beogradsko-barjaktarske feudalne klike, koja se tobože zalaže za veliku Albaniju a ustvari služi okupatorima, kao što je 20 godina služila velikosrpskim hegemonistima.

Vaša zadaća jeste objasniti širokim narodnim masama ulogu SSSR-a u današnjoj velikoj oslobodilačkoj borbi. Trebate objasniti da SSSR danas sa nadčovječanskim naporima i žrtvama vodi borbu sa fašističkim osvajačima za oslobodenje svih porobljenih i ugnjetenih naroda.

Iz materijala koji vam šaljemo⁵ vi ćete vidjeti dosadašnja iskustva koja smo stekli u toku ove šesnaestomjesečne Narodno-oslobodilačke borbe. Vaša formulacija u rezoluciji da su partizanski odredi »oružana sila Partije« jeste skroz netačna i pogrešna, jer partizanski odredi jesu oružana sila naroda, tj. njegova Narodno-oslobodilačka vojska. U partizanske redove treba da stupaju najšire rodoljubive mase, bez obzira na nacionalnost ili vjersku razliku. Razumije se da treba osigurati rukovodeću ulogu Partije u Narodno-oslobodilačkoj borbi, ali to ne znači da mi treba da onemogućavamo učešće u rukovodećim, odnosno komandnim tijelima partizanskih odreda poštenim i iskrenim rodoljubima iz drugih partija. Naprotiv, garancija za uspješno vođenje borbe protiv okupatora i njihovih slugu jeste stvaranje širokog narodno-oslobodilačkog fronta u kome treba da učestvuju svi rodoljubi. Mi vam šaljemo jednu brošuru o stvaranju narodno-oslobodilačkih odbora iz koje ćete vidjeti da su narodno-oslobodilački odbori vrlo važan faktor u ovoj velikoj oslobodilačkoj borbi. Oni su u isto vrijeme i klica buduće prave narodne vlasti. Oni su u isto vrijeme i jemstvo da se neće moći da povrati »ono staro«, čega se najviše boje šćiptarske mase na Kosovu i Metohiji. Mi mislimo da, bez obzira na slabost vaših partizanskih odreda, trebate na čitavom Kosovu i Metohiji pristupiti formiranju takvih narodno-oslobodilačkih odbora. Mi smo uvjereni da pri tome nećete nailaziti na velike teškoće, baš zato što te široke šćiptarske mase nisu dosada vidjele nikakvog izlaza i bojale se da ponovo ne padnu u kandže velikosrpskih hegemonista. Stvaranje tih narodno-oslobodilačkih odbora olakšaće vam i stvaranje partizanskih odreda. Na taj način ćete se povezati sa seoskom sirotinjom i, razumije se, vaš uticaj će lakše prodrijeti u te mase.

⁵ Verovatno se odnosi, između ostalog, na dok. br. 3, 8 i 23.

Pri stvaranju odbora treba paziti da se u njih ne uvlače razni petokolonaški elementi.

Vi tražite u vašem pismu vojne instruktore i neke drugove koji bi vam pomogli u partijskom radu. Mi vam zasada ne možemo konkretno ništa javiti, ali ćemo drugovima Crnogorcima dati u zadatak da pošalju po kojeg vojnog i partijskog instruktora.

Iz vašeg izvještaja se vidi da vi imate preko 2.000 mobilisanih partizana a svega 110 pušaka. Ovih 110 pušaka je dovoljno da vi naoružate svih 2.000 partizana, samo da ste bili aktivni i uložili više truda. Prema tome, ako još niste, onda sada treba da stupite odmah u razne manje akcije pomoću kojih ćete moći naoružati ljudstvo koje vam stoji na raspoloženju. Razumije se, problem naoružanja će se riješiti onog momenta kada se budete povezali više sa selom i zadobijete povjerenje šćiptarskih masa, koje su prilično dobro naoružane.

Na koncu vas upozoravamo da treba stalno da slušate našu radio-stanicu »Slobodna Jugoslavija« koja daje četiri emisije dnevno, i to: u 6,10 ujutru između 40 i 41 m. tal. dužine, u 7 sati na istoj talasnoj dužini, u 15,5 sati na 25 m. tal. dužine i uveče u 19,35 sati između 40—41 m. tal. dužine.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Centralni komitet
Kominističke partije Jugoslavije,
TITO s. r.

BR. 68

**PISMO EDVARDA KARDELJA OD 22 SEPTEMBRA 1942
GOD. SLOVENAČKIM INTERNIRCIMA U GONARSU O NAJ-
VAŽNIJIM PITANJIMA MEĐUNARODNE I UNUTRAŠNJE
SITUACIJE¹**

22-1X-1942

Dragi drugovi!

Nažalost, za mogućnost da vam možemo poslati kratak izveštaj o unutrašnjoj i spoljnoj političkoj situaciji doznali smo tako doker, da će taj izveštaj zaista morati biti kako kratak tako i površan, jer imamo na raspolaganju vanredno malo vremena. Zbog toga odmah prelazim na sam izveštaj.

Na području spoljne politike nalazimo se, ustvari, na pragu većih promena koje bi mogle da dovedu do brzih odluka. Najvažnija činjenica jeste da je ovogodišnja Hitlerova ofanziva ustvari već zaustavljena u prvoj polovini avgusta i da se otada oseća stalan porast sovjetske ofanzivne snage. Nemci su uspeali da prodru samo do obronaka kavkaskih planina, gde sada trpe velike gubitke, a na drugoj strani do Staljingrada, pred kojim se sada bje bitka već skoro dva meseca sa strahovitim gubicima po Nemce, a dosada bez ozbiljnih nemačkih uspeha. Staljingrad se pretvara u ruševine koje prelaze po nekoliko puta iz jednih ruku u druge. Ova bitka je po svom obimu tako žestoka da se može upoređivati sa prošlogodišnjom bitkom pred Moskvom. Kao što je bila bitka za Moskvu poraz prošlogodišnje Hitlerove ofanzive, tako možemo već danas skoro bez rizika da tvrdimo da je bitka za Staljingrad poraz ovogodišnje Hitlerove ofanzive, i to čak i u slučaju ako padne sam Staljingrad, što nije isključeno. Na svim ostalim frontovima vode se bez prestanka ofanzivne operacije Crvene armije koje, doduše, nemaju veće zadatke, već sprečavaju neprijatelja da vrši preterane koncentracije na jednom sektoru. Hitler, koji je lane napredovao na čitavom frontu od Severnog Mora do juga, sada ne može nikuda ni na jednom sektoru. Još više, ako Hitler za kratko vreme ne postigne veće uspehe na tome sektoru, onda dolazi u opasnost sva njegova južna vojska. U pozadini sovjetskog fronta organizuju se velike sovjetske rezerve, spremne za protivudare kad Hitlerova ofanziva nešto oslabi. Te rezerve se naoružavaju delimično iz

¹ Original, na slovenačkom jeziku, otkucan na pisačkoj mašini, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SK Slovenije, pod reg.br. VI/42 —2 — 320.

sovjetske industrije, a u velikoj meri i najmodernijim američkim i engleskim oružjem koje stiže u SSSR u dosta velikim količinama. — No, bez obzira na sve te činjenice, situacija ipak još nije takva da bismo mogli u najskorijim danima očekivati neki definitivni prelom ukoliko bi ostalo samo pri sovjetskom frontu. Mada nema nikakve sumnje da će Hitler doživeti slom i pod uslovom da ostane isključivo samo sovjetski front, ipak je danas centralno međunarodno pitanje ostvarenje drugog fronta. Nužnost drugog fronta ne proizilazi samo iz potrebe da se uništi Hitler, mada je, razume se, taj momenat danas preovlađujući. Za SSSR i sve napredne snage sveta drugi front je potreban i zbog toga da bi se milionske vojne rezerve Engleske i Amerike, koje danas bez koristi leže po kontinentima i snažno se naoružavaju, vezivale na frontovima protiv fašizma i da bi se sprečila mogućnost da razne reakcionarne snage, prilikom sloma fašizma, pokušaju te vojne snage upotrebljavati za to da bi gušile težnje ugnjetenih naroda za samoopredeljenjem i učvršćenje samog SSSR-a. Upravo iz oba ova razloga došlo je, u poslednje vreme, do nekakvog zaoštrenja u odnosima između SSSR-a i Engleske. Čerčilu su u Moskvi ovo otvoreno prebacili, i Čerčil je to i javno priznao i istovremeno uveravao sovjetsku vladu da je Engleska lojalan saveznik. Ustvari, reakcionarne snage u Engleskoj i Americi vrlo snažno deluju da bi sprečile drugi front, jer se te snage plaše moći SSSR-a i pripremaju svoje snage u prvom redu za to da bi se mogle odlučno umešati u evropsko zbivanje prilikom sloma fašizma. Protiv tih napora diže se talas masa u Engleskoj i Americi, koji ne traži samo to da se odmah stvori drugi front nego on i javno raskrinkava one zakulisne snage reakcionara koje iz providnih razloga odugovlače sa drugim frontom. Idućih nedelja ovo pitanje će da se reši. Po mom mišljenju može se svakako očekivati da će se drugi front otvoriti još ove godine jer će na tome insistirati ne samo SSSR nego i narodne mase demokratskih država i razvitak situacije u kolonijama koji više ne trpi nikakvo odlaganje. Nema nikakve sumnje da je, napr., engleski položaj u Indiji, koja je osnovna baza engleske imperije i bez koje, zapravo, nema engleske imperije, tako neizdrživ da ga mogu nekako spasti samo brzi uspesi na frontovima. Slično je i po drugim kolonijama gde se diže talas nacionalnog nezadovoljstva. Zbog toga postaje postepeno i za engleske imperijalističke lordove što brži završetak rata protiv Hitlera sve nužniji i potrebniji. Razume se, mogućna su još sva moguća iznenađenja. Ali je očigledno da se pripreme za drugi front vrše i da su te pripreme takve prirode da već

sada oduzimaju Istočnom frontu znatne vojne jedinice. — Neuspeh Hitlerove ofanzive na Istočnom frontu prouzrokovao je i snažan pad Hitlerovih političkih pozicija u njegovim vazalnim državama. Na svim stranama već se oseća snažna diferencijacija koja se izražava naročito u jakim zaoštavanjima u vrhovima. Takve pojave imali smo u poslednje vreme u Mađarskoj gde su, napr., gestapovci morali da ubiju Hortijevog sina i zeta jer su se odupirali slanju novih trupa na Istočni front, takve pojave imamo sada i u Spaniji gde je morao da demisionira glavni Hitlerov agent Serano Suner, takve pojave su u Rumuniji gde se stalno vrše promene u vojnom aparatu i zakulisni obračuni sa višim oficirima itd. Isto tako zaoštava se situacija u samoj Nemačkoj i Italiji. Snažna bombardovanja Nemačke dovode do teške demoralizacije masa koje beže na sve strane, a neuspesi na frontovima i ogromne žrtve prouzrokovali su za Hitlera najneugodniju činjenicu, naime, da već ogroman broj Nemaca, ako možda ne i velika većina, više ne veruje u nemačku pobedu i već se potajno priprema za nova vremena. Još dalje je, razume se, taj proces došao u Italiji. Ukratko, mogućnost Hitlerovog sloma u toku idućih meseci svakako je tu, pod uslovom da se u skoro vreme stvori drugi front ili da se barem u suštini pojača engleski front u Africi koji bi doveo do potpunog oslabljenja Italije. Ako do toga ne dođe, onda će zimski meseci odlučiti o tempu Hitlerovog poraza.

Na unutrašnjem frontu smo isto tako doživeli u poslednja tri meseca suštinske promene. Talijani su 15 jula² počeli veliku ofanzivu protiv naših partizana u kojoj je učestvovalo 6 divizija sa teškom motorizovanom artiljerijom, tenkovima i avijacijom. Jasno je da naša partizanska vojska nije mogla da odbrani svoje položaje pred takvom snagom i ona se povukla. Glavni štab i IOOF opravdano i pravilno su odlučili da je u takvoj situaciji osnovni zadatak da se spase i očuva živa sila partizanske vojske. Tako se to i desilo. Spretnim manevrima pošlo je za rukom da se spase 90%; partizanske vojske koja je danas reorganizovana i ponovo zadaje snažne udarce neprijatelju. Ali ova činjenica je poučila Italijane, te su promenili svoju taktiku i upregli u svoja kola i Belu gardu. Italijani ubrzano naoružavaju belogardističke bande u kojima imaju voćstvo sveštenici i ostatak jugoslovenskih aktivnih oficira mi-hailovičevskog pravca. Te bande se vežbaju u italijanskim kasarnama, voze se u italijanskim kamionima, njihove letke bacaju italijanski avioni itd. Pritom je zanimljivo da sve te

² Omaška. Treba da piše: 16 jula.

bande polaze u borbu sa parolama »za londonsku vladu«, »za kralja Petra« itd. Takve parole i letke bacaju i italijanski avioni. Ulicama naših sela vucaraju se, pijani i zagrljeni, naši belogardisti i pevaju: Italijani »Đovinecu«, a naši belogardisti »**Marširala**, marširala kralja Petra garda«. Tako se ova bagra definitivno raskrinkala. A najteže je to što su prinudno nao-ružali mnoga sela, gde sada župnici prinudno teraju seljake u borbu protiv partizana, govoreći; ako nećeš da ideš, Italijani će da te ubiju ili iseće čitavu porodicu. Uprkos tome, ogromna većina slovenačkog naroda čvrsto se zbija oko OF, još čvršće nego ranije. A naši partizani silno uništavaju Belu gardu. U poslednjim borbama oni su razoružali već mnogo sela, zaplenili mnogo oružja i pobili znatan broj belogardističkih kolovođa. Sada kod nas besni pravi građanski rat gde Italijani učestvuju samo kao upola aktivni gledaoci. Postigli su što su hteli: njihovu ulogu preuzela je Bela garda. Od rezultata te borbe i ovih dana zavisi čitava budućnost slovenačkog naroda. A kakav će biti taj rezultat, danas, kad je Bela garda tučena već na čitavoj liniji, ne može se više sumnjati. Ljubljana, koju je italijanska ofanziva za neko vreme jako uplašila, sada je opet čvrsto of-ovska.³

Moram da završim. Na kraju još i ovo. Priča se da Bela garda priprema teren za mobilizaciju ljudi u Gonarsu, naročito aktivnih oficira.⁴ Ovi bi trebalo da postanu vođe belogardističkih bandi; osim toga u Ljubljani osnivaju naročitu belogardističku policiju u kojoj bi trebalo da ovi mobilisani iz Gonarsa igraju glavnu ulogu. Potrudite se svim snagama da ovi njihovi naponi ne urode plodom. Raskrinkajte ove pokušaje, a naročito akciju mihailovičevaca koji su se pokazali kao sasvim obični italijanski agenti. Njihove međunarodne pozicije su potpuno skrahirale. Laž se srušila. Sada moskovski radio otvoreno raskrinkava Dražu, a za njim čak i londonski radio na nemačkom i češkom jeziku. Osim jugoslovenskog spikera, otsada se preko londonskog radija na svim ostalim jezicima govori samo. još o jugoslovenskim partizanima, dok Dražu i ne spominju više. Čak i engleski ministar avijacije, koji

³ osvobodilnofrontovska

⁴ U Videmskoj pokrajini, kod Palmanove, blizu sela Gonarsa, italijanske okupatorske vlasti su organizovale koncentracioni logor, u taj logor su najpre upućivani internirani aktivni oficiri i podoficiri bivše jugoslovenske vojske, a zatim, po otpočinjanju oružane borbe u Sloveniji, i pripadnici NOP iz onog dela Slovenije koji su okupirali italijani.

je nedavno govorio, pohvalio je i spominjao kao saveznike jedino partizane, dok Dražu nije spomenuo ni jednom rečju. O borbi slovenačkog naroda i njegovih partizana govorile su radiostanice čitavog sveta. Sve su govorile jedino o uspesima slovenačkih partizana, dok o Draži ništa. Ustvari OF, kao i naša partizanska vojska, dobila je na taj način svoje međunarodno priznanje. Nastojte, dakle, da i dojučerašnje kolebljive mihailovičevce pridobijete za stvar OF.

Svim drugovima u Gonarsu javite da im Izvršni odbor Osvobodilne fronte i Glavni štab slovenačkih partizanskih odreda šalju plamteće borbene pozdrave sa željama i čvrstom verom da nije više daleko vreme kad ćete biti slobodni sinovi na slovenačkoj zemlji.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za

**IZVRSNI ODBOR OSVOBODILNE FRONTE SLOVENAČKOG
NARODA I GLAVNI STAB SLOVENAČKIH PARTIZANSKIH ODREDA**

Krištof³

i

⁵ Edvard Kardelj

BR. 60

PISMO SEKRETARA CENTRALNOG KOMITETA KPJ DRUGA TITA OD 23 SEPTEMBRA 1942 GOD. KOMANDANTU SEDME (PRVE KRAJIŠKE) NOU BRIGADE U VEZI S POSTAVLJANJEM PARTISKO-POLITICKOG RUKOVODSTVA BRIGADE¹

**CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE**

Drugu Kušiću

Dragi druže,

primili smo tvoje pismo od 22 o.m. na koje ti odgovaramo sledeće:

1. Nemajući tačne podatke o zdravstvenom stanju ranije postavljenih članova politodela u vašoj brigadi, mi smo kod formiranja novog politodela pravili kombinacije i sa ranjenim drugovima. Tako je moglo doći do zabune i kod tebe u vezi s ovim. Stoga ponovo utvrđujemo politodel od drugova:

a) Švabić² za partisko-organizacioni rad;

b) Grković³ za opštepoltički rad.

Nastojaćemo u najkraćem vremenu poslati jednoga druga za omladinski rad. No ukoliko bi neko od ranije postavljenog politodela ozdravio i bio sposoban da primi dužnost može odmah ući u sastav istoga i nas o tome obavestiti.

2. Imajući u vidu opravdanost tvojih primedaba u pogledu stanja u brigadi, slabostima i nedostacima partijske organizacije, te u pogledu niskog nivoa partijskih kadrova, CK KPJ je odlučio da zamenik političkog komesara VII (I krajiške) n.o.u. brigade bude drug Milosavljević Milosav, član Okružnog komiteta i politkom Valjevskog odreda. U poslednje vreme je drug Milosav bio u politodelu I proletherske n.o.u. brigade. S obzirom na dosadašnji rad druga Milosava, mislimo da će i na ovoj dužnosti odgovoriti.

Glavni zadatak kako vojnih tako i političkih, a naročito partijskih rukovodilaca mora biti: vojničko učvršćivanje brigade i njeno osposobljenje za izvođenje postavljenih zadataka.

¹ ? Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br 48—4, k. 2.

² Mihailo Svabić

³ Radovan Grković

Krajišnici su dobri borci i odani Narodno-oslobodilačkoj borbi, ali su na vrlo niskom političkom stepenu i zato je vaša dužnost da im pomognete političkim radom.

3. Drugu Mladenu Marinu treba pomoći u vršenju dužnosti političkog komesara, jer je vrlo zgodno što je on kao čovek iz ovoga kraja politički komesar. On poznaje borce i oni njega, uvek će se pre zbližiti s njim nego što će to uspeti neki novi drug bez obzira na njegove sposobnosti. Razume se da to ne može biti neko pravilo, ali i o tome se mora voditi računa. Uz pomoć njegovog zamenika, politodela i čitavog štaba, ne samo da će on uspešno obavljati svoju dužnost, nego će se još u tome radu i razvijati.

4. Ukoliko imate u bolnici veći broj drugova, bilo bi zgodno da pošaljete jednog odgovornog druga koji bi obišao bolesnike u vaše ime i utvrdio njihovo zdravstveno stanje, te koji se nalaze u bolnici a koji su otpušteni, kada i gde su upućeni. To bi trebala s vremena na vreme da praktikuje svaka naša jedinica bez obzira na ono što si ti naveo u svome pismu. Nastojte da pronađete i povratite u brigadu sve vaše borce. Skrenite pažnju upravniku bolnice da vas u buduće obaveštava o svakom iz bolnice otpuštenom borcu, jer će se tako najbolje obezbediti kontrola. Sa svoje strane učinimo isto.

5. Pitanje načelnika štaba rešićemo za koji dan i vi ćete biti obavešteni.

6. Pristupanje oficira iz Mrakovog zdruga⁴ u naše redove treba pozdraviti ukoliko su se oni u borbama dobro pokazali. To samo znači da bandit Pavelić više ne može biti siguran ni u one u koje misli da se najviše može pouzdati. No i pored toga njih treba kontrolisati u radu i držanju prema Narodno-oslobodilačkoj borbi. Budući da ustaše otpuštene zarobljene oficire odmah šalju na Istočni front, njima drugo i ne ostaje doli da stupaju u naše redove.

7. Pitanje obaveštajne službe treba odmah resiti, bez njenog postojanja vama će mnoge stvari promaći. Tamo gde ona postoji dala je dobre rezultate i u mnogome je pomogla uspešnom izvođenju operacija.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

23-IX-1942

(M.P.)

Tito

⁴ Odnosi se na Peti (Petrinjski) domobranski zdruk.

BR. 68

UPUTSTVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 25 SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU PARTIZANSKIH UDARNIH SNAGA NA SEKTORU BOSANSKO GRAHOVO O NAČINU DALJEG DEJSTVA¹

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
25-IX-42 godine — 21 čas**

**OPERATIVNOM ŠTABU PARTIZANSKIH UDARNIH
SNAGA NA SEKTORU GRAHOVO
— drugovima Koči i Veljku —**

Primili smo vaš posljednji dopis.²

1) Sa Glavnim hrvatskim štabom nemamo neposredne veze. Izgleda da su sve njihove snage angažovane ka Kordunu. Na tome prostoru oni su izveli niz vrlo uspješnih akcija. Isto tako u Zagrebačkoj zoni³ partizanske borbe uspješno se razvijaju. — Tu su upravili glavne napore.⁴

Kako nam izgleda, Hrvati vam neće moći poslati tražene snage.⁵ Bar ne za tako kratko vrijeme. Dakle, vi morate računati sa snagama koje se nalaze sada pod vašom neposrednom komandom.

Zavisno od razvoja događaja, mi namjeravamo da k vama pošaljemo još jednu brigadu, vjerovatno III krajišku. No, vi morate da nam, s obzirom na ocjenu stvari na vašem frontu, izložite mogućnosti vojničke u slučaju da pojačamo vaše snage sa još jednom brigadom. Mi bi mogli tu brigadu uputiti u roku od 10 dana. Ova odluka još nije definitivna. Zato treba da nam predložite perspektive uspjeha sa tako pojačanim snagama.

2) U slučaju ma i najmanjeg neuspjeha na tome sektoru mi bismo politički mnogo izgubili. Ovo morate imati u vidu.

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u Istarskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2297 i 4408. Na jednom mestu prve stranice originala tekst nije dobro očuvan, što je Redakcija označila uglastim zagradama, a na kraju dokumenta u Operativnom štabu je dopisano: »Primlj.: 26/IX u 19 č.«

² Vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 55.

³ Druga operativna zona NOP odreda Hrvatske često se u dokumentima naziva skraćeno: Zagrebačka zona.

⁴ Ova rečenica je dopisana mastilom.

s vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 55.

Dakle, *možete preduzimati one akcije u kojima ćete sigurno uspijevati.*

Mi vidimo da su Grahovo i Strmica vrlo dobro utvrđeni, naročito Grahovo. No, ni Strmicu ne treba zanemariti, jer je brane fašističke trupe. Odavde⁶ se vidi da Talijani veću važnost pridaju samoj Strmici nego Grahovu.

Čišćenje terena od Strmice do Grahova, koga drže četnici, ne izgleda nam rentabilno s obzirom na žrtve koje se mogu pretrpjeti. Po izvještaju, tamo uopšte nema nikakvih oruđa. Mi taj teren ne bi mogli držati između dvije vatre. Blokada Grahova mogla bi uspjeti samo tada kada bi se očitio sav teren do Knina.

3) Ispad do pruge bio bi simpatičan samo kada to ne bi tako dugo trajalo. Pri tome treba imati u vidu da neprijatelj može napraviti ispad ka Drvaru, u kom slučaju bi nam napravio nezgode. Dakle, u slučaju preduzimanja ma kakve akcije, treba ostaviti dovoljne snage za obezbjeđenje pravca ka Drvaru.

U cilju boljeg obezbjeđenja pravca ka Drvaru vi morate preduzeti niz fortifikacijskih mjera na pravcima eventualnog prodiranja neprijatelja ka tome mjestu. Drug Veljko neka u ovom smislu izvrši izviđanje i organizuje rad. Same trupe treba da potpomognu rad.

4) Ispadi ka Kninu, Vrliki itd. vrlo su simpatični, samo morate voditi računa o obezbjeđenju drvarskog pravca. Dakle, kao što vidite, mi vam ne možemo postaviti konkretne zadatke, nego ih vi možete izabrati prema ovim uputstvima.

5) Obavještenje o situaciji:

Ofanziva u Baniji prestala je. Tamo su sada formirane dvije brigade⁷ koje uspješno čiste Baniju od ustaških i domobranskih posada.

Naše udarne brigade, pošto su zadale neprijatelju udarac na pravcu Banje Luke i natjerale ga na odbranu u neposrednoj blizini varoši, bacile su se na Jajce. Napad je uslijedio noću 24/25. Do 8 časova 25 t.m. osvojena je cijela varoš a neprijatelj se držao samo u trima otporima. Mišljenje je komandantovo⁸ da će svi ovi otpori pasti u toku 25 t.m. Naši su imali velikog plijena, a vjerovatno je da će taj plijen biti jedan od najbogatijih, jer je i varoš velika a neprijatelj mnogobro-

⁶ To jest: iz ovoga.

⁷ Odnosi se na Sedmu i Osmu hrvatsku (Prvu i Drugu banijsku) NOU brigadu. Obe su bile formirane do 8 septembra 1942 god. (vidi dok. zaveden u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA pod reg. br. 29/4, k. 1467).

⁸ Odnosi se na Kostu Nađa.

jan, preko 1700 vojnika. U napadu su učestvovala [če]tiri brigade: 1. i 2. krajiška, II proleeterska, koja se i ovom prilikom istakla [herojs]tvom, i IV crnogorska, pored snaga III odreda.⁴

[Druga brigada pohvaljena je izvanredno lijepo preko »Slobodne Ju[goslavije«].

[Na sjektoru Livno — Duvno — Imotski nema nekih naročitih novosti. Dalmaftinci su izveli] niz sitnih akcija na tome pravcu. Dvije ustaške satnije iz Kupreša tajno su se probile do Duvna. Peta brigada upala je u Fojnicu. Imala je dobar plijen. Neprijatelju je nanijela velike gubitke, a ona je imala samo tri mrtva, koji su docnije ubijeni iz zasjede.¹⁰

6) Po svaku cijenu organizujte ishranu vašeg ljudstva. Obrazujte kolske i konjske komore. Dajte to u zadatak Komandi područja — Drvar. Dalmatince morate hraniti.¹¹

7) Druga Velebita¹² šaljemo vam.

8) Sporazumijte se sa drugom Milićem¹³ da vam dade što više ljudi. Njima nije potrebna toliko jaka Druga brigada,¹⁴ a u vašoj brigadi ljudstvo će se vojnički i politički učvrstiti. Neka vam dade dobar broj ljudstva. Mi ne možemo to tačno računski predvidjeti, jer sve zavisi od prilika i uslova koje prepuštamo vama da procijenite. Iznenađuje nas da između vas može doći do nerazumijevanja u pogledu popune ljudstva. Bolje je ljudstvo određivati tamo gdje će se ono za kratko vrijeme brzo uzdići. To će ljudstvo biti upotrijebljeno i na terenu Dalmacije. Dakle, naređujemo vam da se sporazumijete i o tome da nas izvijestite. Ovo naređenje saopštite drugu Miliću. Zona¹⁵ se sa ovim potpuno slaže.

9) Nastojte da IV brigadi¹⁶ politički i vojnički potpomognete uzdizanje. Dajte im nekoliko drugova.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

**KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
Tito**

⁹ Opširnije o oslobođenju Jajca vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 53, 54, 69, 72, 112, 188, 187, 202, dok. zaveden u Istoriskom arhivu CK SKJ pod reg. br. 3053 i dok. zaveden u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA pod reg. br. 10/2, k. 56.

Vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 52.

¹¹ Ova rečenica je dopisana mastilom.

¹² Vladimir Velebit

¹³ Maks Baće

¹⁴ Za Drugu dalmatinsku NOU brigadu, koja je tada bila u formiranju, bilo je predviđeno oko 1000 boraca.

¹⁵ Odnosi se na Štab Četvrte operativne zone NOP odreda Hrvatske.

¹⁶ Odnosi se na Četvrtu krajišku NOU brigadu.

P. s.»

1) Vi morate hranom snabdijevati sve trupe na vašem sektoru.

2) Zoni smo naredili da vam dade najmanje 200 boraca, sem onih ranijih. Njihova brigada ne treba da broji više od 600 ljudi. Sve ostalo ljudstvo treba vama da dade.

Komandant
Tito

3) Prema rezultatu u Jajcu, mi namjeravamo da vam uputimo neki top, haubicu i bacač. Šaljemo vam »Pito«.

BR. 62

**POZDRAVNO PISMO VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I
DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 25 SEPTEMBRA 1942
GOD. UČESNICIMA PRVOG KONGRESA LEKARA NOP I
DV JUGOSLAVIJE U BOSANSKOM PETROVCU**

*Objavljeno u Istoriskom arhivu Komunističke partije
Jugoslavije, tom I, knj. 2, str. 11.*

¹⁷ Čitav naredni tekst je dopisan mastilom.

BR. 68

**OBAVEŠTENJE EDVARDA KARDELJA OD 26 SEPTEMBRA
1942 GOD. IVI RIBARU-LOLI O REZULTATIMA DOTADA-
ŠNJEG TOKA NEPRIJATELJSKE OFANZIVE U SLOVENIJI¹**

26. IX. 1942

Dragi Fischer,

Posle duge pauze opet sam u stanju da Ti se javim. Znam da već sa radoznalošću čekate na rezultate italijanske akcije u Sloveniji, . . . Pošto moram pismo vrlo brzo da predam, kako bi još u pravo vreme stiglo u Ljubljano, moram da budem veoma kratak.

1. O samom toku ofanzive verovatno Ti je referirao Valdes podrobnije. Italijani su raspodelili Ljubljansku pokrajinu u 3 pojasa i »čistili« jedan za drugim. Najteži je bio njihov pritisak na Notranjski sektor i na Kočevski Rog, gde smo se mi nalazili, dok je po ostaloj provinciji njihov pritisak postajao sve slabiji. Mi smo mogli toj ofanzivi suprotstaviti relativno slabo naoružanu vojsku, još k tome naoružanu jugoslovenskom municijom, koje je sve manje, a od Italijana je [zaplenom] ne dobiješ. Zato smo već u vreme kada se je otpočela ofanziva dali četama² upute da se pred ofanzivom povlače, da daju samo delimičan otpor i da manevrišu uglavnom tako, da spasu živu snagu. Uglavnom su naše čete tako i postupile. Na Krmskom i delimično Kočevskom sektoru naše su trupe dale dosta snažan otpor (u toku prve etape ofanzive Italijani su izgubili oko 1500 mrtvih), dok su se kasnije naše čete u većini povukle sa ugroženih teritorija na već »čišćeno« i tako izbegle direktnom sukobu sa osnovnim italijanskim snagama. Na taj način, mi smo na tim sektorima sačuvali skoro svu vojsku. Mi držimo da je u našim uslovima takav kurs bio pravilan i da bi svaki drugi korak doveo do velikih gubitaka naše žive snage.

2. Zahvaljujući takvom kursu doživela je italijanska ofanziva faktički potpuni fijasko. Sada, kada imamo u rukama već tačne podatke i kada naše čete već svuda uništavaju belu gardu i Italijane, taj fijasko je još mnogo očitiji. Priznaju ga i Italijani sami, koji su — prema informacijama naše obaveštajne službe — silno nezadovoljni sa rezultatima. To je i

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SK Slovenije, pod reg. br. 302.

² jedinicama

glavni razlog da su dali takve koncesije beloj gardi, o čemu ću kasnije govoriti detaljnije. Da bi Ti te činjenice bile jasne, dovoljno je videti sadašnje stanje naše vojske u Sloveniji. Do sada smo okupili uglavnom sve što je ostalo na terenu, a to je oko 85%; naše prijašnje vojske. Ono što je otpalo, to je bio kolebljiv elemenat, koji će svojom odsutnošću samo ojačati udarnost naših trupa. Oružja smo izgubili nešto, no u borbama poslednjih dana, odnosno nedelja, to nam se oružje već vraća. Sada smo formirali 3 brigade³ (a ostavili na terenu manje odrede sa konkretnim zadaćama), a u formiranju je još četvrti.⁴ Moral se u trupama vanredno brzo podigao i brzo su se usposobile za ofanzivne operacije. Bez ikakvog preterivanja može se reći da je kriza potpuno prebrođena i da smo danas zapravo jači nego što smo ranije bili.

3. Formiranju brigada prišli smo zato što nas k tome teraju same prilike. Sa malenim jedinicama nemoguće je neprijatelju danas zadavati težih udaraca, a naročito je nemoguće dobijati od njega oružje. To je moguće postići samo koncentričnim udarcima, takvim kao što to prakticira Stari sa svojim brigadama. Iako smo sada opet prišli osnovnoj partizanskoj taktici, ipak je naša sadašnja partizanština već »na višem stepenu« i brigade su i kod nas postale neophodne. Naše su brigade za sada još male, jer je za naše prilike bolje tako za sadašnje vreme, no mi ćemo ih povećavati uporedo sa novom mobilizacijom, ili bolje: sa oružjem koje ćemo nanovo osvojiti (brigada broji 350—400). Svuda ostaju — naravno — na terenu i odredi, koji se tu drže bez obzira na kretanje brigada. Stvaramo pak za sada brigade samo u Ljubljanskoj provinciji, jer u Gorenjskoj i Štajerskoj nisu još za to stvoreni uslovi, niti se javlja potreba.

4. Konačno smo ponovo uspostavili vezu sa Štajerskom i Gorenjskom. Kako sam Ti već jedanput javio, mi smo poslali u Štajersku oko 600 ljudi u pomoć tamošnjim partizanima. No došli su u jek nemačke ofanzive protiv gorenjskih partizana i tamo preživeli teške udarce, tako da te čete nisu dale dosada onih rezultata koje smo očekivali. No nekoliko važnih zadataka su ipak izvršili. Tako je napr. jedan njihov bataljon, u cilju podizanja koruških partizana, stigao sve do Osojskog Jezera (pogledaj na karti!) koje leži već sasvim u nemačkom

3 Odnosi se na Prvu slovenačku NOU brigadu »Tone Tomšič«, formiranu 16 jula 1942, Drugu slovenačku NOU brigadu »Matija Gubec«, formiranu 4 septembra 1942, i Treću slovenačku NOU brigadu »Ivan Cankar«, formiranu 23 septembra 1942 godine.

⁴ Reč je o Četvrtoj slovenačkoj NOU brigadi »Ljubo Šercer«, čije je formiranje dovršeno 6 oktobra 1942 godine.

teritoriju, ali je bio posle teških udaraca u blizini Celovca prisiljen da se povlači natrag. Stanovništvo — i slovenačko i austrijsko — dočekalo ih je vrlo prijateljski i hranilo ih odlično. Rezultat tog pohoda je ipak taj, da se tamo stvorila mala partizanska četa od Korušaca-domaćina,⁵ koji su se povezali sa štabom I grupe odreda (gorenjske), koji im je poslao u pomoć još jedan vod ili čet. Tako smo stvorili jezgro partizanske vojske i u Koruškoj, što će svakako uticati i na razvitak austrijskog partizanstva. Kako vidiš, sada smo »ujedinili« čitav slovenački teritorij. Svakako — uspeh, a politički je ta činjenica za nas od ogromne važnosti, a još naročito zbog toga, što se sve to desilo posle nemačke ofanzive na Gorenjsku i Štajersku. (Zaboravio sam pre reći da se je istovremeno sa italijanskom vršila i nemačka ofanziva protiv slovenačkih partizana. Pre toga održana je u Celovcu konferencija između ljubljanskog visokog komesara Graziolija i celovškog gauleitera Rainera, te nekih italijanskih i nemačkih generala, odnosno visokih oficira, koji su izradili plan te zajedničke ofanzive. Nemci su bacili protiv partizana trupe koje su dovukli iz Francuske, zadržali ih nekoliko dana za akciju protiv partizana, a posle ih odveli dalje na Istočni front. Rezultat je tu još slabiji nego u Ljubljanskoj provinciji.) Najvažnije je da se partizanstvo proširilo po čitavoj Štajerskoj. Tu imam danas izveštaj o borbama partizana sa Nemcima iznad trbovljanskih revira, po čitavoj Savinjskoj Dolini, na Pohorju, kod Maribora, kod Ptuja, kod Kozjeka i Podsrede (gde smo bili češće sa Starim) itd. Osim Savinjskog odreda, koji broji par stotina ljudi, sve su ostale čete još uglavnom sposobne tek za akcije diverzantskog značaja i manje napade i zasede; no ipak imaju i krupnije rezultate, a što je najvažnije, u toku poslednjeg meseca zaplenile su prilične količine oružja. A Savinjski odred vodi već krupnije akcije i vrlo vešto bije neprijatelja. Gorenjci su, naravno, mnogo snažniji i potukli su u zadnje vreme priličan broj Nemaca i zaplenili dosta oružja. Naročito se dobro drži Kokrški odred u akcijama na koruškoj granici i na području Kamnika, gde ima pravi oslobođeni teritorij, tako se učvrstio. Gorenjci su ponovo provalili u Jesenice i ispraznili jeseničku bolnicu, jer su im bili potrebni lekovi i lekarski materijal uopšte. Akcija je odlično uspela. Teškoća je u tome što imamo malo sposobnih [sanitetskih] kadrova.

5. Najvažnija činjenica je međutim kod nas sada pojava brojnijih naoružanih bandi bele garde. Italijani, koji su videli da u ofanzivi uopšte nisu uspeli, dali su belo gardi slobodnije

ruke i počeli ju naoružavati. Uglavnom se tu radi o reakcionarnom klerikalnom delu sa popovima na čelu, a u vezi sa njima i otvorenim mihailovičevskim elementima, koji su sa klerikalcima tesno povezani. Stvorili su takozvane »Slovenske legije«, »Legije smrti«, »Bele legije« itd. Nastupaju potpuno otvoreno zajedno sa Italijanima, voze se njihovim kamionima, naoružani patroliraju po selima i po gradu Ljubljani, ubijaju pristalice OF, terorišu stanovništvo itd. Glavne vođe su popovi, koji, i sami naoružani, patroliraju na čelu tih bandi. Imaju i nekoliko većih formacija, koje broje po nekoliko stotina ljudi. Isto tako imaš po mnogim selima, gde sedi aktivni belogardistički pop ili klerikalni firer, nekakve »protivkomunističke milicije« sa italijanskim oružjem, koje imaju zadaću da napadaju partizane i da im ne daju pristupa u sela. U većini su seljaci nasilno mobilizovani u tu miliciju, jer ih inače proteraju u Italiju, a imovinu plene. U političkom pogledu bela garda nastupa otvoreno kao provodilac politike londonske vlade, širi letke sa parolama »Ziveo kralj Petar« (a takve letke su razbacivali italijanski avioni!!), govore narodu da je sada uništenje partizana glavno i da treba zato sarađivati sa Italijanima, a da će posle doći na red i Italijani itd. Jednom rečju, ista istorija kao po ostalim zemljama Jugoslavije sa četnicima, samo malo u slovenačkoj formi. Pravi mihailovičevci ionako ništa nemaju (a, sada još manje, jer su sve pokupili belogardistički klerikalci) i postali su prirepak te klerikalne b. g. Jasno je da su pod takvim uslovima sada većinom naše vojne akcije uperene protiv bele garde. Sve naše brigade se tuku sa njom i provode pravu akciju »čišćenja«. Imali smo do sada već takve uspehe, da je rezultat borbe zapravo već odlučan. Razoružali smo toliko sela, da su sada Italijani počeli da kupe oružje natrag i ostavljaju belogardistima samo bombe. Napali smo većom snagom nekoliko centara i razbili ih. Pobili smo vrlo veliki broj belogardističkih firera. Naterali smo ostale u ilegalnost i sada potajno ubijaju iz zasede naše ljude, pojedince. Samo tamo gde su pod direktnom italijanskom zaštitom još slobodno terorišu stanovništvo. Nadamo se da ćemo tu »čistku« u toku jednog meseca temeljito sprovesti i u suštini belu gardu uništiti. Tu se sada pokazala sva vrednost OF. Da mi toga nismo imali, danas bi nas bela garda nesumnjivo tukla, slično kao što nas je tukla u Srbiji. Zbog ogromnog autoriteta OF uspelo nam je da situaciju usprkos ogromnih teškoća posle italijanske ofanzive, rešimo u našu korist.

6. OF je sada čvršća nego ikada. Valdes Ti je pričao kako su nas jurili i tukli. Sada smo se opet svi okupili na jednom

mestu i konstatovali da su zajedničke teškoće i patnje zaista učvrstile samo rukovodstvo OF, a isto tako i terenske radnike OF sviju ubeđenja. Sada nekako bolje ide na terenu. Naši nisu više takvi sektaši prema saveznicima, a ovi opet osećaju koliko je Partija učinila i kako je imala pravo u svojim predviđanjima, usprkos žestokih italijanskih udaraca. U samim masama zavladao je u početku vrlo velik strah. Nisi smeo da se približiš kući, a naročito kada je počela da se širi bela garda. No sada, posle udaraca po beloј gardi, posle uspelog političkog rada, razjašnjavanja, zborova po selima itd., strah iščezava i stvaraju se dosta normalni uslovi. Bela garda je strahovito omražena u narodu. Jedino što je još donekle drži jeste strah. No, kada seljaci vide snagu partizana, odmah se raspoloženje popravlja. I u samoj Ljubljani je položaj dobar. Čak i mnogi stari uvereni klerikalci sada se odvrćaju od bele garde. Mi smo, obzirom na te činjenice, poduzeli neke korake da još više proširimo OF. Pokušavaćemo da pridobijemo za OF ili bar neutraliziramo neke elemente iz »sredine« i neke razočarane nacionaliste, koji su dosad išli za mihailovićevcima. Osim toga je naša obaveštajna [služba] saznala da su neki nacionalistički i klerikalni ljudi dobili u poslednje vreme upute iz Londona da stupe u pregovore sa OF. Mi ćemo izdati javni apel na londonsku vladu u smislu sličnih apela, odnosno izjava VŠ, u kojima postavlja konkretna pitanja. Pre nekoliko dana je »Slobodna Jugoslavija« nejasno govorila o »odobravanju nekakvih pregovora Slovenaca« (nisam sam čuo, nego po obaveštenju). Možda oni nešto znaju o toj inicijativi? Mi ćemo svakako — o tom budite bez brige — stvar postaviti tako da to ni u čemu neće izaći iz okvira onih apela koje postavlja Vrhovni štab. No nama će sve ovo, u sadašnjoj situaciji, u velikoj meri pomoći pri razbijanju bele garde, koja pokušava ujediniti sve što se nalazi van OF. No mi držimo da se baš zbog izdajničke akcije b. g. može OF još više proširiti. To je sada utoliko više moguće, jer se je sama OF vanredno učvrstila i sve su se grupe u OF sada još tešnje povezale.

7. U prgizacionom pogledu (KP) pretrpeli smo neke nove gubitke, koji su veoma teški za nas. Tako imamo sada dve provale u Ljubljani (najmodernija štamparija na električni pogon, prekrasno opremljena, u odlično izgrađenom bunkeru!), koje se doduše ne šire, ali su ipak teške za nas, jer su razotkrile sistem bunkera. Partijski aktiv je, inače, u toku ofanzive ostao na terenu i sada je već puno razvio svoju delatnost. Nesreća je samo u tome što je taj aktiv u velikoj meri mlad, izašao tek iz OF, pa pravi još krupne pogreške. Moramo stalno biti

na oprezu i kontrolirati. Popravlja se položaj u tom pogledu i u Štajerskoj i Gorenjskoj, mada smo tamo pre mesec dana izgubili organizacionog sekretara PK, koji je pao Gestapou u ruke.[®]

8. Sto se nas samih tiče, sada smo unekoliko izmenili naš položaj. GS smo jednim delom odelili od CK. Po mom planu, koji ćemo danas realizirati (baš su pre nekoliko sati stigli Peter i ostali, koji su bili u vreme ofanzive od nas odvojeni, tako da smo sada svi na okupu; za to vreme su oni usput obavili velik posao i uglavnom izvršili reorganizaciju celokupne vojske), mislim da ćemo Lojza... [prebaciti] na partijski organizacioni posao. Angela ćemo dati za komandanta, a Petra za politkomesara, koji će, naravno, uporedo obavljati i poslove organizacionog sekretara CK. Za Angelovog zamenika doći će jedan hrišćanski socijalista, a za zamenika Petra partijac Bolko⁷ (Stevo⁸ ga zna), koji se dobro pokazao sada i radiće pre svega po liniji agitpropa u vojsci. Izgradili smo već delimično stan u takvom položaju da smo upola ilegalci, upola partizani. Imamo mogućnost partizanskog kretanja i dnevnog primanja patrole, a ujedno smo se toliko osigurali, da nismo zavisni od italijanskih vojnih akcija i jurenja po šumama. Držim da je za sada ta forma najbolja, utoliko više, jer možemo po volji ići bilo u koje vreme na teren i razgovarati sa ljudima na samom terenu.

Moram da završim, jer kurir odlazi. Na kraju još ovo. Kurir koji donosi ovo pismo kaže da ga mislite vi zadržati tamo. Pošto je nama *neophodno potreban*, ne možemo ga vama dati ni pod koju cenu. Zato nam ga obavezno pošaljite natrag! To je konačno i pitanje naših veza sa vama i još nekih drugih. Dakle, vratite ga natrag. Naročito je to sada važno zbog italijanske ofanzive u Hrvatskoj, koja će za koju nedelju možda prekinuti redovni saobraćaj po starom putu. I, konačno, još o Valdesu. Mi uspostavljamo goluba,⁹ i to na četiri mesta u isti mah. Nisam mogao još da saznam kakve su snage ostala 3. Dva od njih su izgleda gotovi; čim dobijem obaveštenje, javiću i eventualno, poručiti po Valdesu. Ti zadrži malu za Tvoje potrebe, a Valdes neka dođe ovamo da uspostavi i — ukoliko bi se posle vratio natrag — preda meni šifru. Za nas je sada

⁶ Odnosi se na Leona Novaka, organizacionog sekretara PK KP Slovenije za Štajersku. Torturom je Gestapo (postigao da od njega sazna za neke javke, posle čega su Novaka streljali.

⁷ Dr Jože Brilej (Bolko Brezar)

⁸ Ivan Krajačić

⁹ Odnosi se na emisione radio-stanice.

takav golub upravo neophodan. Pitaj Starog da li on ima tehničkih mogućnosti za rad sa nama. U tom slučaju bi bilo mnogo štošta brže i bolje učinjeno. Sa naše strane mi imamo mogućnosti. ...

Pošalji, ako možeš, pismo i Starom. Ja sam mu jučer pisao i preko hrvatskog GŠ, no ne znam da li će dobiti.¹⁰ Javi se što pre! Šta ima novo kod vas? K nama se povukla pred Nemcima i Italijanima jedna hrvatska brigada.¹¹ O tome si valjda obavješten. Kod nas će uzgred unekoliko učestvovati u čišćenju bele garde. Kako je po ostaloj Hrvatskoj?

Kao šalu još to: Italijani su raspisali na naše glave (poimence) novčane nagrade i plakativali po čitavoj zemlji (Kidrič 100.000 lira, a svi ostali iz IOOF, sa mnom zajedno, po 30.000). A baš smo ovih dana predmet pisanja okupatorskih novina, koje nas gadno preko čitavih stranica »raskrinkavaju«. U suštini nam zapravo prave reklamu. No neki detalji u tim podacima su takvi, da ih je mogao dati samo neki naš krupniji izdajnik. Čini nam se da se tu radi o — Oskaru¹² (prema podacima).

Sa drugarskim pozdravima

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

¹⁰ Ovo pismo Redakcija nije uspela da pronađe.

¹¹ Odnosi se na Četvrtu hrvatsku (Prvu kordunašku) NOU brigadu (vidi tom VI, knj. 4, dok. br. 40 i 42).

¹² Karol Hudomelj, član Politbiroa CK SKJ. Kao frakcionaš isključen iz KPJ 1939 god. Neposredno pred rat uhapšen u Francuskoj i interniran u koncentracioni logor, gde je, u toku rata, umro.

BR. 68

**POZDRAVNO PISMO SA PRVOG KONGRESA LEKARA
NOP I DV JUGOSLAVIJE UPUĆENO VRHOVNOM ŠTABU
27 SEPTEMBRA 1942 GODINE¹**

**VRHOVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTI-
ZANSKE I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

Ljekari Narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovo-
ljačke vojske Jugoslavije šalju sa svog Prvog kongresa, odr-
žanog od 25 do 27 septembra 1942 g. na oslobođenoj teritoriji
Jugoslavije, tople pozdrave svom Vrhovnom štabu, koji, na
čelu sa svojim omiljenim komandantom drugom Titom, mudro
i junački vodi našu Narodno-oslobodilačku borbu. Partizanski
ljekari ističu da jedino zahvaljujući takvom rukovodstvu, koje
vodi našu junačku partizansku vojsku iz pobjede u pobjedu,
oni imaju mogućnosti da održe svoj kongres na kojemu treba
da pretresu važna stručno-medicinska i organizaciona pitanja
našeg saniteta. Vrhovni štab može biti uvjeren da će parti-
zanski ljekari i cjelokupni partizanski Sanitet, sa još većom
energijom i požrtvovanjem, založiti sve svoje sile u cilju što
bržeg i povoljnijeg ozdravljenja naših ranjenika kao i u cilju
pružanja što efikasnije medicinske pomoći našim napaćenim
narodima. Partizanski ljekari svjesni su uloge koju imaju na
zajedničkom frontu, u borbi protiv bolesti, i oni će, bez obzira
na smetnje i napore, učiniti sve što se od njih traži u korist
što uspješnijeg sprovođenja naše Narodno-oslobodilačke borbe
i što boljeg i srećnijeg života naroda Jugoslavije.

Živjelo jedinstvo svih naroda Jugoslavije u borbi protiv
osvajaca i njegovih slugu, domaćih izroda, četnika i ustaša!

Živjela herojska Narodno-oslobodilačka partizanska voj-
ska Jugoslavije!

Živio Vrhovni štab!

Živio mudri i omiljeni komandant Narodno-oslobodilačke
i partizanske vojske Jugoslavije drug Tito!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar
**Krešimir Majer, med.
Milorad Pavlović**

Pretsjednik
Dr S. Milošević

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi
Vojnoistorijskog instituta JNA, pod reg. br. 19/2, k. 4.

BK. 65

**POZDRAVNA PISMA SA PRVOG KONGRESA LEKARA
NOP I DV JUGOSLAVIJE UPUĆENA 27 SEPTEMBRA 1942
GOD. SOVJETSKIM, ENGLESKIM I AMERIČKIM LEKARIMA¹**

**BRATSKIM SOVJETSKIM LJEKARIMA I CJELOKUPNOM
SOVJETSKOM SANITETU**

Ljekari Narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije šalju sa svog Prvog kongresa, održanog od 25 do 27 septembra 1942 g. na oslobođenoj teritoriji Jugoslavije, bratskim sovjetskim ljekarima i cjelokupnom sovjetskom sanitetu svoje plamene drugarske pozdrave. Sadašnji partizanski ljekari trudili su se, i pored najvećih teškoća koje su im pravili reakcionarni jugoslovenski režimi, da upoznaju tekovine sovjetske medicine. Oni su sa divljenjem pratili *gigantski* napredak koji je, kako u pogledu medicinske nauke tako i u pogledu podizanja zdravstvenog stanja naroda, postigao Sovjetski Savez. Ali barbarski fašizam, neprijatelj nauke, kulture i progresa, nije mogao mirno gledati na zemlju koja je produžila ljudske živote, uništila epidemije, snizila smrtnost i suzbila bolesti. Svojim mučkim napadom na Sovjetski Savez, fašizam je zverski nasrnuo da uništi i tekovine sovjetske medicine. Sovjetski sanitet, sa besprimjernim samopožrtvovanjem i heroizmom, sa ogromnim znanjem, umješnošću i organizacionom sposobnošću, stavio se u odbranu svoje sovjetske otadžbine, a to će reći stavio se u odbranu kulture, progresa i blagostanja čitavog čovječanstva. Kad su se u tom trenutku, pod najtežim okolnostima, naši narodi digli u neravnomjernu borbu protiv osvajača, mi, partizanski ljekari Jugoslavije, bili smo sa svojim narodima i ponosni smo što se danas nalazimo s vama u istom borbenom lancu protiv najljućeg i najsvirepijeg neprijatelja naprednog čovječanstva, protiv divljačkog i mračnjačkog fašizma. U toj teškoj borbi partizanski sanitet imao je i mnogo dragocjenih žrtava. Zvjer-ska mučenja, ubijanja, klanja i vješanja lekara, bolničara i ostalih sanitetskih radnika od strane podivljalog i krvožednog okupatora i njegovih slugu,¹ ustaša i četnika Koste Pećanca i Draže Mihailovića, biće zabilježena kao primjeri najsramnijih

¹ Originali pisama, otkucani na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalaze se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 18/2, k. 4 i 21/2, k. 4.

zločinstava ovoga rata. No sve to nije moglo pokolebati partizanske ljekare ni ostale partizanske sanitetske radnike, jer su oni nepokolebljivo vjerovali u pobjedu svoje pravedne stvari i stalno imali pred očima sjajne primjere heroizma koje su u ovom ratu pokazali sovjetski ljekari, ljekarke, bolničari, bolničarke i ostali sanitetski radnici. Partizanski ljekari, čvrsto ubijedeni u skori i konačni slom fašizma, biće srećni da doprinesu svoj udio velikom djelu u medicini koje ste vi započeli i sa zavidnim uspjehom izgrađivali.

**Živjela nepobjediva Crvena armija!
Živio herojski sovjetski sanitet!**

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar .
**Krešimir Majer, med.
Milorad Pavlović**

Pretsjednik
Dr S. Milošević

SAVEZNICKIM ENGLISKIM I AMERICKIM LJEKARIMA

Ljekari Narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije šalju sa svog Prvog kongresa, održanog od 25 do 27 septembra 1942 g. na oslobođenoj teritoriji Jugoslavije, tople kolegijalne pozdrave savezničkim engleskim i američkim ljekarima.

Kad su naši narodi digli oružje protiv morskog osvajača, mi, partizanski ljekari, našli smo se zajedno sa svojim narodima da im budemo od pomoći u najtežim trenucima njihove istorije. U toj teškoj borbi partizanski sanitet imao je mnogo dragocjenih žrtava. Zvjerski okupator i njegove krvoločne slugе, ustaše i četnici Koste Pećanca i Draže Mihailovića, mučili su, ubijali, klali i vješali nezaštićene ljekare, bolničare, bolničarke, pa čak i ranjenike. Uprkos svim tim zvjerstvima i žrtvama koje smo podnijeli, mi smo spremni da nepoštedno nastavimo borbu, pa, po potrebi, da damo i svoje živote u svetom ratu protiv divljačkog i mračnjačkog fašizma, do njegovog konačnog sloma.

Uvjereni smo da ćete, kao humani i napredni radnici, učiniti sve da se ovo bjesomučno klanje naroda što prije do kraja i da se što prije cio napredni svijet oslobodi fašističke kuge.

Živjelo jedinstvo svih slobodoljubivih naroda u borbi protiv fašizma!

**Živjeli naši saveznici Sovjetski Savez, Engleska i Amerika!
Živio sanitet savezničkih zemalja Engleske i Amerike!**

Sekretar
**Krešimir Majer, med.
Milorad Pavlović**

Pretsjednik
Dr S. Milošević

BR. 66

OBAVEŠTENJE VLADIMIRA POPOVIĆA OD 28 SEPTEMBRA 1942 GOD. EDVARDU KARDELJU O SITUACIJI U BOSNI I HRVATSKOJ¹

Dragi Krištofe, prije nekoliko dana prošao je ovuda Fisher za V. S. sa svojim ocem. Na putu do nas nije imao skoro nikakvih smetnji. Iz Zgb-a su išli pješke. . . .

Danas je stigao jedan dopis vašeg štaba² na koji šalje odgovor Mrtvac.³ Uprkos [uznemirujućim vestima koje] su kružile [u vezi s neprijateljskom] ofanzivom kod vas, mi [smo] potpuno ubijedeni da ćete isplivati iz svih teškoća koje su nastale [i obračunati se sa] neprijateljskom ofanzivom na vašem području. Istog su uvjerenja bili i tvoji stari prijatelji iz V. S. I, ma koliko žele da budeš s njima, drago im je bilo što si se našao u Sloveniji u tako teškoj situaciji.

Prije kratkog vremena bili smo, ja i komandant našeg štaba,⁴ u V. S. Stari sa ostalim društvom⁵ je zadovoljan što su ovim putem pošli sa brigadama. Njihov je dolazak u Krajinu i kod nas, a naročito u Dalmaciji, imao silnog odjeka. U Krajinu se uspješno razbijaju četnička uporišta, u čijim je redovima nastala demoralizacija, naročito nakon pada Mrkonjića Grada,

¹ Original, pisan mastilom, latinicom, nalazi se u arhivi CK SK Slovenije. U mikroteci Vojnoistoriskog instituta JNA nalazi se snimak tog originala, zaveden pod reg. br. 2/262—265—SI.

Dokumenat je na više mesta izbledeo, pa je tekst teško čitljiv. Taj tekst Redakcija je stavila u uglaste zagrade.

² Vidi tom VI, knj. 4, dok. br. 40.

³ Vladimir Bakarić, tada član Centralnog komiteta KPH i politički komesar Glavnog štaba NOP odreda za Hrvatsku.

⁴ Ivan Rukavina

⁵ Odnosi se na druga Tita i Vrhovni štab NOP i DV Jugoslavije.

koji je bio četnički centar za B. Krajinu. U muslimanskim redovima Pavelić ne samo da nema više podrške, već sve otvorenije i masovnije stupaju u partiz. redove (ovo važi za B. Krajinu). U Dalmaciji se vrši masovna mobilizacija za partizane. U stalnim borbama koje su vodile brigade na tom sektoru, neprijatelju su naneseni teški udarci i zaplijenjeno je dosta oružja. Ali i brigade su izgubile dosta ljudstva, tako da se postavilo pitanje hitnog popunjenja novim borcima. Krajišnici su dali oko 500 omladinaca, a mi oko 700, — popunjenja će se i dalje vršiti. V. S. je na teritoriju B. Krajine, gdje je od krajiških odreda formirao još 5 brigada. Mi smo na našem području formirali 10 brigada, uključujući i Dalijaciju, koja ima 2 brigade. Velik je teritorij oslobođen, tako da se ide autom od Prozora do Lapca. To omogućava centralizaciju u rukovođenju akcijama, koja je već na teritoriju B. Krajine i Dalmacije dala odlične rezultate, kako u pogledu maksimalnog iskorišćavanja svih snaga za ofanzivnu djelatnost, tako i za [organizaciju] oslobođenog teritorija. [Zeli zatim da]⁶. .. naše oslobođene krajeve stave pod jedinstvenu komandu.

Stanje kod nas je zadovoljavajuće. Neprijatelju do sada nije pošlo za rukom da jednovremeno zavlada svim našim oslobođenim krajevima, te smo stoga imali mogućnosti uspješnog manevriranja i očuvanja naših snaga. II i III zona, gdje se u posljednje vrijeme vrlo povoljno odvija situacija, sada su u centru naše pažnje. Sa slanjem jačih naših snaga iz I zone u te krajeve, bili bi u stanju za vrlo kratko vrijeme dići narod tog kraja u borbu. To je naš plan, kojeg kanimo ostvariti u najskorije vrijeme, ukoliko V. S. ne pozove neke naše brigade na jug. — Ako nam se odobri ovaj plan, onda bi došle u obzir zajedničke akcije s vašim jedinicama o kojima govori u dopisu drug Posavec.⁷ Iz brigada smo dobili nekoliko part. aktivista. P. K.-u za Dalmaciju dodijeljeni su drugovi Ceća⁸ i Borisa,⁹ a za načelnika njihovog Štaba zone postavljen je Terzić,¹⁰ tako da su sada zaista u mogućnosti rukovoditi pokretom u Dalmac. Drugaricu Lepu,¹¹ koja je radila u B. Krajini. .. dobili smo za Zgb. Sada je u Zgb-u Mar. profesor,¹² pored Konspir.¹³ Konspiratora smo pozvali, jer se više ne može održavati u Zgb-u, a mjesto njega će ići Lepa.

⁶ Na ovom mestu dokumenat je potpuno izbledeo.

i Ivan Maček

s Svetislav Stefanović

e Borisa Kovačević

¹ io Velimir Terzić

¹¹ Lepa Perović

¹² Ivo Marinković-Slavko

¹⁸ Dragutin Saili

, >

Za neke Nijemce i ustaše koji su bili zarobljeni u Livnu, tražili smo niz naših dobrih drugova: Andriju, Rika, Zlatu, Ivekov.¹⁴ itd. Dobili smo međutim, sem Bebe, **Zoge** i jednog omladinca,¹⁵ — neke izdajničke i nepart. elemente.¹⁶ Za gore imenovane drugove javila je njemačka komanda da su umrli. *Navodno, još* nisu poubijani, ali [ko zna šta] će s "njima biti poslije [našeg traženja].¹⁷

" Odnosi se na Andriju Hebranga, Henrika Znidaršića, Zlatu Segović i dr Mladena Ivekovića.

is Odnosi se na Bosiljku Krajačić, Olgu Kovačić-Kreačić i Ivana Kranželića.

ie Za jednu grupu Nemaca zarobljenih u Livnu izvršena je, 5 septembra 1942, zamena 20 pripadnika Narodnooslobodilačkog pokreta, koji su se nalazili po ustaškim bolnicama, logorima i policiskim zatvorima. Trinaest od njih je stavljeno na raspoloženje Centralnom komitetu KP Hrvatske. Među njima tri lica nije imalo dobro držanje pred neprijateljem, a dva su još pre rata bila isključena iz KPJ.

¹⁷ U zamenu za osam Nemaca, zarobljenih u Livnu traženo je najpre da iz ustaških zatvora bude pušten odgovarajući broj pripadnika NOP-a, među kojima i Hebrang. Nemačko poslanstvo u Zagrebu je pristalo na to, ali je najviše rukovodstvo NDH, pa i sam Pavelić, uspjelo Nemce ubediti da se većina traženih lica nalazi u životu. Zbog toga je umesto »nedostajućih« lica ponuđen dvaput veći broj -uhapšenih pripadnika NOP-a. Ne znajući stvari¹⁰ stanje, Vrhovni štab je prihvatio i tu soluciju, te je razmena izvršena — onako kako je izneto u prethodnoj našoj primedbi. U stvari, sva tražena lica tada su još bila u životu, ali se radilo o jednom zamašnjem gestapovsko-ustaškom planu. Radilo se, naime, o sledećem:

Prema uputstvima Kurta Košela (Koppel), agenta Gestapoa (u Zagreb došao u drugoj polovini 1941 i u toku čitavog rata ostao tamo pod imenom Konrada Klasera (Klasser), novinara, i bio glavni savetnik rukovodstva ustaške Nadzorne službe), privodio se kraju plan da se Hebrang, koji se sredinom juna 1942 obavezao da će raditi za ustašku obaveštajnu službu, prebaci u partizane. U vezi s tim, noću 27 avgusta 1942, Dido Kvaternik je iz Zagreba, telefonom, naredio upravitelju župskog redarstva Karlu Vagneru da zajedno sa Mirkom Vutucom, glavnim nadzornikom UNS-a (koji slučajno zadesio u Novoj Gradiški), odmah uputi u s. Sirac, radi vođenja istrage u vezi sa nekim porodičnim ubistvom.

Vagner i Vutuc u pratnji još Pet lica (među kojima tri Nemca), pošli su iz Nove Gradiške 27 avg. oko 8 č. u dva luksuzna automobila. Međutim, kod s Trnovice upali su u partizansku zasedu: pratnja je izginula, a Vagner i Vutuc su zarobljeni. Već 28 avg., po ličnom naređenju Kvaternikovom, šef-ovi svih ustaško-domobranskih vlasti iz Nove Gradiške (ustaški stožernik inž. Sažinić, zamenik velikog župana Zlatar, upravitelj župskog redarstva Dražević i kotarski pretstojnik Bertolović) uputili su u Stalb Treće zone NOP odreda Hrvatske zajedničko pismo u kojem izražavaju svoju spremnost da u zamenu za Vagnera i Vutuca puste iz ustaških zatvora određen broj pripadnika NOP-a. Pismo je u Stab zone prispelo pre zarobljenika, a odmah zatim stigla je i ponuda da se u zamenu za Vagnera i Vutuca puste: Andrija Hebrang, Olga Kobn i Bogdan Podunavac, i nagađeno je da taj broj nije konačan.

koji je bio četnički centar za B. Krajinu. U muslimanskim redovima Pavelić ne samo da nema više podrške, već sve otvorenije i masovnije stupaju u partiz. redove (ovo važi za B. Krajinu). U Dalmaciji se vrši masovna mobilizacija za partizane. U stalnim borbama koje su vodile brigade na tom sektoru, neprijatelju su naneseni teški udarci i zaplijenjeno je dosta oružja. Ali i brigade su izgubile dosta ljudstva, tako da se postavilo pitanje hitnog popunjenja novim borcima. Krajišnici su dali oko 500 omladinaca, a mi oko 700, — popunjenja će se i dalje vršiti. V. Š. je na teritoriju B. Krajine, gdje je od krajiških odreda formirao još 5 brigada. Mi smo na našem području formirali 10 brigada, uključujući i Dalmaciju, koja ima 2 brigade. Velik je teritorij oslobođen, tako da se ide autom od Prozora do Lapca. To omogućava centralizaciju u rukovođenju akcijama, koja je već na teritoriju B. Krajine i Dalmacije dala odlične rezultate, kako u pogledu maksimalnog iskorišćavanja svih snaga za ofanzivnu djelatnost, tako i za [organizaciju] oslobođenog teritorija. [Zeli zatim da]⁶... naše oslobođene krajeve stave pod jedinstvenu komandu.

Stanje kod nas je zadovoljavajuće. Neprijatelju do sada nije pošlo za rukom da jednovremeno zavlada svim našim oslobođenim krajevima, te smo stoga imali mogućnosti uspješnog manevriranja i očuvanja naših snaga. II i III zona, gdje se u posljednje vrijeme vrlo povoljno odvija situacija, sada su u centru naše pažnje. Sa slanjem jačih naših snaga iz I zone u te krajeve, bili bi u stanju za vrlo kratko vrijeme dići narod tog kraja u borbu. To je naš plan, kojeg kanimo ostvariti u najskorije vrijeme, ukoliko V. Š. ne pozove neke naše brigade na jug. — Ako nam se odobri ovaj plan, onda bi došle u obzir zajedničke akcije s vašim jedinicama o kojima govori u dopisu drug Posavec.⁷ Iz brigada smo dobili nekoliko part. aktivista. P. K.-u za Dalmaciju dodijeljeni su drugovi Čeća⁸ i Boriša,⁹ a za načelnika njihovog Štaba zone postavljen je Terzić,¹⁰ tako da su sada zaista u mogućnosti rukovoditi pokretom u Dalmac. Drugaricu Lepu,¹¹ koja je radila u B. Krajini... dobili smo za Zgb. Sada je u Zgb-u Mar. profesor,¹² pored Konspir.¹³ Konspiratora smo pozvali, jer se više ne može održavati u Zgb-u, a mjesto njega će ići Lepa.

e Na ovom mestu dokumenat je potpuno izbledeo.

i Ivan Maček

b Svetislav Stefanović

e Boriša Kovačević

¹⁰ Velimir Terzić

¹¹ Lepa Perović

¹² Ivo Marinković-Slavko

¹³ Dragutin Saili

Za neke Nijemce i ustaše koji su bili zarobljeni u Livnu, tražili smo niz naših dobrih drugova: Andriju, Rika, Zlatu, Ivekov.¹⁴ itd. Dobili smo međutim, sem Bebe, Zoge i jednog omladinca,¹⁵ — neke izdajničke i nepart. elemente.¹⁶ Za gore imenovane drugove javila je njemačka komanda da su umrli. Navodno, još nisu poubijani, ali [ko zna šta] će š Injima biti poslije [našeg traženja].¹⁷

¹⁴ Odnosi se na Andriju Hebranga, Henrika Znidaršića, Zlatu Šegović i dr Mladena Ivekovića.

¹⁵ Odnosi se na Bosiljku Krajačić, Olgu Kovačić-Kreačić i Ivana Kranželića.

¹⁸ Za jednu grupu Nemaca zarobljenih u Livnu izvršena je, 5. septembra 1942, zamena 20 pripadnika Narodnooslobodilačkog pokreta, koji su se nalazili po ustaškim bolnicama, logorima i policiskim zatvorima. Trinaest od njih je stavljeno na raspoloženje Centralnom komitetu KP Hrvatske. Među njima tri lica nije imalo dobro držanje pred neprijateljem, a dva su još pre rata bila isključena iz KPJ.

¹⁷ U zamenu za osam Nemaca, zarobljenih u Livnu traženo je najpre da iz ustaških zatvora bude pušten odgovarajući broj pripadnika NOP-a, među kojima i Hebrang. Nemačko poslanstvo u Zagrebu je pristalo na to, ali je najviše rukovodstvo NDH, pa i sam Pavelić, uspjelo Nemce ubediti da se većina traženih lica nalazi u životu. Zbog toga je umesto »nedostajućih« lica ponuđen dvaput veći broj uhapšenih pripadnika NOP-a. Ne znajući stvarno stanje, Vrhovni štab je prihvatio i tu soluciju, te je razrjena izvršena onako kako je izneto u prethodnoj našoj primedbi. Ustvari, sva tražena lica tada su još bila u životu, ali se radilo o jednom zamašnjem gestapovsko-ustaškom planu. Radilo se, naime, o sledećem:

Prema uputstvima Kurta Kopela (Koppel), agenta Gestapoa (u Zagreb došao u drugoj polovini 1941 i u toku čitavog rata ostao tamo pod imenom Konrada Klasera (Klasser), novinara, i bio glavni savetnik rukovodstva ustaške Nadzorne službe), privodio se kraju plan da se hebrang, koji se sredinom juna 1942 obavezao da će raditi za ustašku obavestajnu službu, prebaci u partizane. U vezi s tim, noću 27. avgusta 1942, Dido Kvaternik je iz Zagreba, telefonom, naredio upravitelju župskog redarstva Karlu Vagneru da se, zajedno sa Mirkom Vutucom, glavnim nadzornikom UNS-a ('koji se »slučajno« zadesio u Novoj Gradiški), odmah uputi u s. Širac, radi vođenja istrage u vezi sa nekim porodičnim ubistvom.

Vagner i Vutuc, u pratnji još pet lica (među kojima tri Nemca), pošli su iz Nove Gradiške 27. avg. oko 8 č. u dva luksuzna automobila. Međutim, kod s. Trnovice upali su u partizansku zasedu: pratnja je izginula, a Vagner i Vutuc su zarobljeni. Već 28. avg., po ličnom naređenju Kvaternikovom, šefovi svih ustaško-domobranskih vlasti iz Nove Gradiške (ustaški stožernik inž. Sažunić, zamenik velikog župana Zlatar, upravitelj župskog redarstva Draženović i kotarski pretstojnik Bertolović) uputili su u Štab Treće zone NOP odreda Hrvatske zajedničko pismo u kojem izražavaju svoju spremnost da u zamenu za Vagnera i Vutuca puste iz ustaških zatvora određen broj pripadnika NOP-a. Pismo je u Štab zone prispelo pre zarobljenika, a odmah zatim stigla je i ponuda da se u zamenu za Vagnera i Vutuca puste: Andrija Hebrang, Olga Kohn i Bogdan Podunavac, i naglašeno je da taj broj nije konačan.

Paja i Ortega¹⁸ nam se vrlo [rijetko javljaju. Pi]tanje potrebe održavanja redovnih veza s nama [je prešlo] već sve granice, stoga ćemo biti prinuđeni poduzeti oštre mjere. U vezi sa stvaranjem NOO-a za Hrvat., pozvali smo Paju da dođe, međutim, njega nema. Na njihov sektor smo poslali niz dobrih aktivista iz brigada, koji su inače Slavonci, ili Sremci, pa se nadamo da će i tamo dobro ići. Raspolazu sada sa oko 2000 partiz., no, njihova aktivnost ni iz daleka ne zadovoljava. Ako nam odobre gore pomenuti plan, kanimo tamo poslati jednu brigadu, koja bi sa tamošnjim partiz. bila u stanju da razbije niz neprijateljskih garnizona, koji su u onom kraju vrlo malo-brojni.

U biro CK je ušla drugarica Anka B.¹⁹ i daje vrlo dobre rezultate.

Nedavno je iz Njemačke došao drug Gošnjak,²⁰ radnik (Spanac), koji je imenovan zamjenikom komandanta u Štabu. Kako je on jedan od najboljih naših radnika, nadamo se da će uskoro dati dobre rezultate i ući u CK.

Agitaciju i prop. smo pojačali, a i kvalitet naših izdanja je nešto bolji. Nedavno smo održali part. petnaestodnevni kurs

Shvativši, po žurbi i po ponudama koje su usledile, da je ustašama mnogo stalo do toga da oslobode, svoja dva činovnika, Štab Treće zone je zatražio da pored troje ponuđenih bude pušteno još 12 pripadnika NOP-a, među ovima je bilo nekoliko članova CK KPJ i CK KPH, za koje se sigurno znalo da su još u životu. Međutim, 18 sep. 1942, uz ustaški odgovor da nema nekih od traženih lica, te se umesto njih nudi dvaput veći broj pripadnika NOP-a, stiglo je i pismo od Hebranga u kome on sa svoje strane uverava da je tačan odgovor ustaša i da su najiskrenije njihove želje u pogledu izvršenja zamene. Posle Hebrangovog pisma, Štab Treće zone je smatrao da se nema šta čekati, pa je zamena izvršena 23 septembra 1942.

Za dva obična ustaška činovnika pušteno je na slobodu 33 ranija pripadnika NOP-a, ali su zato postreljani svi uhapšeni za koje su ustaše pretpostavljale da bi imogii znati o izdajstvu Hebranga. (Među njima je bilo i nekoliko članova CK KPJ i CK KP-Hrvatske.) Partiska komisija, u kojoj su bili Andrija Hebrang, Paja Gregorić i Vladimir Kurt, ispitala je pojedinačno svakog od zamenjenih, sem Hebranga, jer se opriori smatralo da se on dobro držao. Trojica su odmah streljana, i to dvojica zbog izdajničkog držanja pred ustaškom policijom, a treći (Stipe Dasović) kao ubačeni agent UNS-a.

Po dolasku na oslobođenu teritoriju Hebrang je primio odgovorne dužnosti. Kao visokom partiskom funkcioneru bile su mu poznate sve vojne tajne. On je u toku čitavog daljeg rata slao podatke gestapovsko-ustaškoj obavestajnoj službi. Kao klasni neprijatelj otkriven je tek posle oslobođenja. Aprila 1948 je uhapšen. Nakon godinu dana, u istražnom zatvoru, izvršio samoubistvo.

¹⁸ Odnosi se na Paju Gregorića i Karla Mrazovića.

¹⁹ Anka Berus

²⁰ Ivan Gošnjak

za članove OK-ta. Kurs je dao dosta dobre rezultate, te cimi stignu drugovi iz agitpropa, koje je zatekla neprijateljska ofanziva na južni dio V oper. zone, — nastav ćemo s novim kursom. Svi OK-ti održavaju niže i srednje kurseve, sem u Slavoniji. Osnovan je kurs i u Zgb-u.

Za teren B. Krajine i naš, VS je izdao nova [uputstva za] izbore NOO,²¹ a u vezi sa stvaranjem brigada [dostavio nam je] naređenja o organizaciji komandi [područja] i kom. mjesta.²² Taj vam materijal šaljem iako se ne odnosi na vas.

Dopis vašeg štaba •— dobili smo za dva dana. Pisan je 25-og, a mi smo ga dobili 27-og. Ovim putem, znači, možemo uspostaviti brzu i redovnu vezu. Kad momentano ne bi bili preopterećeni poslom, ja bih skoknuo do vas. Ako smatraš da neko od nas treba odmah da dođe, Ti nam javi.

Prije izvjesnog vremena poslali smo vam jedno pismo kojeg je uputio drug Marko, »Vojno-polit. pregled« V. Š. i »Bilten« V. S. —• Javite nam, da li ste to dobili.

Ako uskoro ne dođe do sastanka između nas, piši nam 0 iskustvima koja ste stekli u toku neprijateljske ofanzive, kao 1 uopće.

Drug. kom. poz.

S. F. — s. N.

Vlado

28.IX.42

P. S. Nemoj zamjeriti što Ti pišem na brzinu, jer sam tek došao s puta, a kurir se žuri.

BR. 67

PROGLAS UČESNIKA PRVOG KONGRESA LEKARA NOP I DV JUGOSLAVIJE UPUĆEN 27 SEPTEMBRA 1942 GOD. CELOKUPNOM SANITETSKOM OSOBLJU NEOSLOBODENIH KRAJEVA JUGOSLAVIJE

Objavljen u Zborniku dokumenata sanitetske službe u Narodno-oslobodilačkom ratu jugo slovenskih naroda, knj. 1, dok. br. 42, str. 74—77.

²¹ Vidi dok. br. 3.

²² Vidi dok. br. 8.

BR. 68

OBAVEŠTENJE ČLANA EKONOMSKOG OTSEKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 28 SEPTEMBRA 1942 GOD. NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA DA REDAKCIJA »BORBE« TRAŽI ZVANIČNE PODATKE O ZAUZIMANJU JAJCA¹

Dragi druže Arso,

Drug Bora Prodanović² javio mi je telefonom iz štamparije da je potreban zvaničan iz[vještaj] Vrh. štaba o zauzeću Jajca, pošto preksutra izlazi list »Borba«.³

Radi hitnosti šaljem naročitog kurira i molim te da to pošaljete do Kom.[ande] podr. Drvar, a odatle ja ću prenijeti telefonom.

Ovamo nema novije ništa naročito. Izvršili smo konfiskaciju četnicima iz Crnog Vrh.

Radi obezbjeđenja prolaznika postavili smo jednu stražu od 50 ljudi u Srdićima, koja bi kontrolisala put između Rora i C. Vrh, a istovremeno onemogućila prilaz četnika u susjedna sela.

S drug. pozdravom

S. F. — S. N.!

P. Pekić⁴

Drvar
28-IX-942
u 11 h

¹ Original, pisan mastilom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 46—1, k. 6.

² Advokat iz Beograda. Pre rata je, po nalogu KPJ, na profašističkim procesima Suda za zaštitu države, organizovao odbranu ili lično branio mnoge komuniste, a od prvih dana oružane borbe protiv okupatora aktivno uzeo učešća u njoj. Poginuo je 13 juna 1943 god. na Sutjesci.

³ »Borba« je posle desetomesečnog prekida ponovo oočela da izlazi u Driniću, kod Bosanskog Petrovca. Vrhovni štab je uputio traženi izveštaj, i ovaj je objavljen u 20-tom broju »Borbe«, kao vanredno saopštenje (vidi Istoriski arhiv Komunističke partije Jugoslavije, tom I, knj. 2, str. 38—39).

⁴ Pavle Pekić, tada član Ekonomskog oteka Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije.

**DEPEŠA VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGO-
SLAVIJE DRUGA TITA OD 2 OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABU
DESETE (HERCEGOVAČKE) NOU BRIGADE KOJOM SE
NAREĐUJE ZATVARANJE PRAVCA DOLINA RAME —
PROZOR¹**

ŠTAB
IV OPERATIVNE ZONE
N.O.P. i D.V. HRVATSKE
Br. 596
dne 2-X-1942 g.
22^{1^h} sati —

ŠTABU X HERCEGOVAČKE BRIGADE

Položaj

Danas, 2. X., Vrhovni štab, u vezi vašeg dostavljenog izvještaja² o mogućnosti neprijateljske ofanzive od Jablanice, Rame i Konjica, dostavio je sljedeću depešu:

»X Hercegovačka brigada da se prikupi na rejonu Prozor — Ščit sa zadatkom da zatvara pravac Rama — Prozor i dalje prema Donjem Vukovskom.

Prozorski bataljon ulazi u sastav X Hercegovačke brigade.⁸

Da bi ovaj zadatak vaša brigada izvršila, trebate potpuno srušiti put Rama — Prozor i serpentine na putu Prozor — Gornji Vakuf, kao i drum Prozor — Ščit — Ravno. Ove komunikacije potpuno prekopati.

Rušenje izvesti na sljedeći način: sve mostove i propuste bezuslovno porušiti. Između ovih porušenih mjesta, na mjestima gdje je obilazak nemoguć, odnosno težak, iskopati na cestama rupe dubine od 3 i po do 5 metara i širine 10 do 20 metara. Između ovih rupa cestu naprosto preorati, tako da put bude potpuno onesposobljen za makakav kolski saobraćaj

¹ Depeša je upućena telefonom preko štaba Četvrte operative zone NOP odreda Hrvatske. Ovde se objavljuje primerak otkucan na pisaćoj mašini (verovatno u Štabu Četvrte zone), latinicom, koji se nalazi u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, zaveden pod reg. br. 44—5, k. 5.

² Vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 86.

³ Prozorski partizanski bataljon je dotada dejstvovao samostalno na svom terenu (vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 56). Ulazeći u sastav Desete (hercegovačke) NOU brigade postao je njen Četvrti bataljon. Kasnije, početkom novembra 1942 god., on je rasformiran (kod Glamoča), a njegovo ljudstvo ušlo u sastav ostalih bataljona Desete brigade.

za duže vremena. Naročito pokloniti pažnju rušenju puta Rama — Prozor, serpentinama iznad Prozora kao i dijelu ceste Prozor — Šćit.⁴

Održavati vezu sa V Crnogorskom brigadom kao i sa jedinicama IV Operativne zone.

Komandant
TITO v. r.«

BR. 70

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 5 OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABU TREĆEG KRAJIŠKOG NOP ODREDA DA MESUD HOTIC RUKOVODI EVAKUACIJOM PLENA IZ JAJCA¹

VRHOVNI ŠTAB N. O. P. i D. V. JUGOSLAVIJE
5 oktobra 1942. Preko telefona

III KRAJIŠKOM NARODNO-OSLOBODILACKOM PARTIZANSKOM ODREDU

Položaj

Komandi mjesta Glamoč naređeno je da mobilizira što veći broj tovarnih konja, najmanje 300, i da ih odmah uputi u selo Mujdžiće (Janj). Ovi su konji određeni za evakuaciju materijala iz Jajca, koji se sada nalazi u selu Mujdžićima ili blizini toga sela, do željezničke stanice Mliništa.

Za brzu i pravilnu evakuaciju i staranje oko prenosa tog materijala u Mliništa *odgovoran je isključivo drug Hotić²* iz Štaba III krajiškog odreda.

Obezbjedeње karavana koji će prenositi materijal ima dati IV crnogorska udarna brigada, što joj treba odmah izravno saopštiti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant,
Tito

⁴ O izvršenju ovog zadatka vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 101.

¹ Depeša je otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, i nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2299.

Posle teksta depeše, dopisano je sledeće: »Naređenje primio telefonom i preneo 5. X. 1942 u 9.30 sati«.

² Mesud Hotić, tada načelnik Štaba Trećeg krajiškog NOP odreda.

BR. 104

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 6 OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABU PRVE OPERATIVNE ZONE NOP ODREDA HRVATSKE ZA UPUĆIVANJE LJUDSTVA NA MINERSKI KURS PRI TEHNIČKOM OTSEKU VRHOVNOG ŠTABA¹

VRHOVNI ŠTAB
N. P. i D. V. JUGOSLAVIJE
6. X. 42

ŠTABU I OP. ZONE

Sve naše brigade, kako hrvatske tako krajiške i proleterske, oskudevaju u stručnom ljudstvu za pionirske vodove, a međutim najčešći zadaci njihovi su: rušenje komunikacija i industrijskih objekata.

Dešava se da [se] ovi zadaci ponekad i ne ispune u dovoljnoj meri, a to sve samo zbog nedostatka stručnosti kod ljudstva.

Da bi se to popravilo u buduću, odlučili smo da već formirane pionirske vodove pojačamo sa stručnim ljudstvom, a kod brigada gde ovi vodovi još nisu formirani stvorimo iste što pre, i to dobro obučanim ljudstvom.

Poznato je da su Ličani, naročito Brinjaci — tradicionalni mineri, na daleko čuveni, pa od njih kratkom obukom možemo stvoriti izvanredne stručnjake za pionirske vodove kod brigada, kao i za jednu specijalnu pionirsku, odnosno minersku jedinicu na raspoloženju kod Vrhovnog štaba.

Stoga nam hitno pošaljite 100 do 120 minera, koji mogu biti i ljudi do 40 godina starosti, prvenstveno partizana; ali ako njih nemate u dovoljnom broju, onda možete mobilisati izvestan broj — da se popuni do 120.

Ovi ljudi svršiće pri Vrhovnom štabu kratak minerski kurs i dobiće instrukcije za organizaciju pionirskih vodova pri

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. tbr. 1—5, k. 2.

U istoj arhivi, pod tor. 24—2, k. 4, nalazi se i jedan prepis ovog naređenja (od oktobra 1942 godine).

brigadama, pa će biti delom raspoređeni i po brigadama Glavnog štaba Hrvatske.²

Ove ljude uputite sa sprovodnicima u Bosanski Petrovac, u Komandu mesta, koju ćemo o svemu obavestiti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Vrhovni komandant
(M.P.) Tito

² Inženjerski kurs pri Tehničkom oteku Vrhovnog štaba NOP i DVJ otpočeo je krajem oktobra 1942 god. i trajao oko 20 dana. Kurs je završilo 80 boraca, većinom bivših .minera, iz jedinica sa područja Glavnog štaba NOP odreda za Hrvatsku. Tada je od 50 kursista formirana Inženjerska četa pri Vrhovnom štabu, dok su ostali upućeni kao inženjerci u druge jedinice.

Ova inženjerska četa je kasnije ušla u sastav Pratećeg bataljona Vrhovnog štaba i u Četvrtoj i Petoj neprijateljskoj ofanzivi uspešno izvršavala veoma važne zadatke: naprimer, ona je, radi obmane neprijatelja o pravcu nastupanja Operativne grupe Vrhovnog štaba, po naređenju druga Tita, od 1—5 marta 1943 porušila sve mostove na Neretvi od Jablanice do Ostrošca, a 7 marta uspostavila most kod Jablanice; napravila prelaze na Drini; omogućila uspešno savlađivanje raznih drugih prepreka itd. Odmah posle Pete neprijateljske ofanzive ona je prerasla u Inženjerski bataljon, a maja 1944 — u Inženjersku brigadu Vrhovnog štaba.

BR. 104

UPUTSTVO VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 7 OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU PETE (CRNOGORSKE) I DESETE (HERCEGOVAČKE) NOU BRIGADE O IZBORU PRAVCA MANEVARSKOG DEJSTVA PRI NAPADU NADMOĆNIJIH NEPRIJATELJSKIH SNAGA IZ DOLINE NERETVE¹

VRHOVNI ŠTAB
N. O. P. i D. V. J.

Depeša Vrhovnoga štaba

u 1S čas. I 20 m.

OPERATIVNOM ŠTABU V CRNOGORSKE I X HERCEGOVAČKE BRIGADE

Položaj

Primili smo telefonom od Štaba IV Op. zone izvještaj o razvoju situacije kod vas u toku 4, 5 i 6 oktobra tek. god.

Pred jačim i nadmoćnijim neprijateljskim snagama vi ćete prikupiti jedinice obiju vaših brigada na prostoru oko Šćita, a zatim pred jačim neprijateljskim pritiskom "povuci vaše snage na prostor Vran — Čvrsnka planina, manevrujući sa svojim snagama tako da održite povezanost, čvrstinu i grupisanje svojih jedinica, držeći jedinice čvrsto u ruci. Na ovom planinskom predjelu gdje su uslovi za ishranu, smještaj i snabdijevanje vrlo teški, ne biste smjeli dugo da se bavite, već ćete, prema razvoju situacije, preduzeti slijedeće:

I) Sa cjelokupnim snagama vaših brigada, u povoljnoj situaciji, prebacićete se u sjevernu Hercegovinu, gdje ćete stvoriti vojno-političku bazu za razvijanje i širenje narodnog ustanka kako prema južnoj Hercegovini, tako i prema Crnoj Gori.

II) Ako vam situacija ne dozvoli da se prebacite u sjevernu Hercegovinu, 'onda ćete sa snagama obiju brigada upravit svoje dejstvo prema Posušju i Imotskom i dalje ka južnoj Dalmaciji u pravcu Biokova planine, čisteći ovaj teren od

¹ Depeša je otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, i nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 7—3, k. 6—1.

Redakcija nije mogla tačno ustanoviti da li je depeša iz Mliništa (gde se još 7 oktobra nalazio Vrhovni štab) upućena preko Štaba Četvrte operativne zone NOP odreda Hrvatske ili preko Komande mesta u Glamoču.

ustaških i četničkih bandi, mobilišući mase za narodni ustanak i uvodeći ih u akcije protivu neprijatelja.

III) Samo u krajnjem, izuzetnom slučaju, ako situacija to bude neminovno zahtijevala, da niste u stanju da pristupite izvršenju zadatka navedenog pod I) odnosno pod II) ovoga naređenja, vi ćete se povući sa cjelokupnim vašim snagama pravcem: Ljubuša Planina — Sujica — Cincar planina — Glamočko Polje — Drvar. Ovo samo u koordinaciji i najtješnjoj saradnji sa jedinicama IV Operativne zone, sa kojima trebate : održavati neprekidnu vezu.

Vaše jedinice držite čvrsto u ruci. Pazite se iznenađenja neprijateljskih manevara. Neprijateljske manevre trebate parirati kontramanevrima svojih jedinica, suzbijajući na taj način sve neprijateljske ofanzivne namjere prema vama. Zato trebate ispoljiti kako najradikalnije mjere za izviđanje i obezbjeđenje, tako i brzinu pokretljivosti vaših jedinica, elastičnost i vještinu snalaženja i umješnog vođenja.

Vrhovni komandant
TITO v. r.

VEROVANJE
2.8.1942.g.
n 18 čas.120 n.

BRANJA VEROVANJE BRANJA

2
3/3
6-1

Operativna Služba V. Oznake i I. Hrvatske Brigade

Polje

Priliči smo telefonom od Steba IV. Op. Zeme izvještaj o razvoju situacije kod vas u toku 4., 5. i 6. oktobra tek. god. -

Preko jačih i nadređenijih neprijateljskih snaga vi ćete poduprijeti jedinice obiju vaših brigada na prostoru oko Škita, a zatim pred Škita neprijateljskim pritiskom povući vaše snage na prostoru Vrančevaca planine, omogućujući sa svojim snagama, tako da održite povisnost, čvrstinu i sigurnost svojih jedinica, držeći jedinice čvrsto u ruci. Na ovom planinskom području gdje su uslovi za ishranu, snabdijevanje vrlo teški, ne bismo željeli da se bavite, već ćete prema razvoju situacije preduzeti sljedeće:

I/ Da ojačate snage vaših brigada u povoljnoj situaciji prebacite se u Sjeverni Hrvatski, gdje ćete stvoriti vojno-političku organizaciju i širenje narodnog otpora kako prema Južnoj Hrvatskoj, tako i prema Slavoniji i Srbiji.

II/ Ako vam situacija ne dozvoli da se prebacite u Sjeverni Hrvatski, onda ćete sa snagama obiju brigada napraviti svoje dejstvo prema Bosni i dalje ka Južnoj Dalmaciji u pravcu Bičkega Polja, čisteći ovaj teritorij od četničkih bandi, mobilizujući masu sa narodni otpor i vodeći borbu protiv neprijatelja.

III/ Samo u krajnjem, izuzetnom slučaju, ako situacija to bude naređivala, da niste u stanju da pristupite izvršenju sadržaja navedenog pod II/ onda pod II/ ovog naredjenja, vi ćete se početi sa ojačavanjem vaših snaga pravcem: Ljubuški planina - Šujica - Cincar planina - Glamočko polje - Drvar. Ovo samo u koordinaciji i najtješnjoj saradnji sa jedinicama IV. Operativne Zeme sa kojima trebate održavati neprekidnu vezu.

Vaše jedinice držite čvrsto u ruci. Pazite se iznenađenja neprijateljskih manevra. Neprijateljske manevre trebete parirati kontramanevrima svojih jedinica, usvajaajući na taj način sve neprijateljske ofanzivne manevre prema vama. - Zato trebate ispoljiti kako najradikalnije mjere za izviđanje i otkrivanje, tako i brzinu pokretljivosti vaših jedinica, elastičnost i vještinu sučeljenja i uslovnog vođenja.

Vrhovni komandant

T I T O v.r.

BR. 73

IZVEŠTAJ ALEKSANDRA RANKOVICA OD OKTOBRA
1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU NOP I DV JUGO-
SLAVIJE DRUGU TITU O STANJU NA GLAMOČKOM
SEKTORU¹

Druže Stari,

.. da je odmah uputim po kuriru-motociklisti, mada ja sam ... motornog vozila. Imao sam nameru da. .. noći, ali sam sprečen ovom gužvom u Glamoču.

Glamoč je postao pravi zbeg i utočište svih onih koji su ovih poslednjih dana morali napustiti svoje kuće, tj. gradove. Samo iz gradova Mrkonjić i Jajce ima preko 100 izbeglica.² Sve njih treba prihvatiti, hraniti, rasporediti i uputiti dalje, jer se ovde ne mogu ishraniti, a nikakvog posla nemaju.

Osim toga, ovde ima dosta boraca koji su izgubili veze sa svojim jedinicama i žele da ih ovde dobiju. Pošto takvi još uvek pristižu, potrebno je znati pravac II i III proleter., VII i IV udarne brigade kao i krajiških odreda. Javite mi te pravce odmah, kako bih mogao rasteretiti Glamoč. . . . poduzeti. .. što sam učinio odmah po dolasku. Takođe i broj ranjenika i bolesnika svakodnevno je sve veći. Njihov broj danas ovde prelazi preko 200 u bolnici, od kojih 30 ima od trbušnog tifusa. Sma- tram da bi evakuaciju trebalo ubrzati već i zbog gluposti V i X brigade.⁸ Primedbe i odgovor druga Terzića su na mestu ka- Œo u pogledu opasnosti za pomenute dal. brigade tako i u *pogledu ovoga područja*.

Da bi mogli preduzeti potrebne mere u pogledu ranje- nika trebalo bi nam vratiti motorna vozila, jer smo ostali bez i jednog. Javi mi kako gledaš na vojničku situaciju na ovome pravcu i šta bi sve trebalo preduzeti.

Dalmatinci su ovde organizovali kurs za bolničare na kome učestvuje ravno 70 devojaka i taj broj se stalno pove-

¹ Original, pisan mastilom, latinicom, nalazi se u Istoriskom ar- hivu CK SKJ, pod reg. br. 609. Usled kvašenja dokumenat je izbledeo i postao *znatnim* delom nečitljiv. Ta mesta je Redakcija označila sa tri tačke.

² Naše jedinice su oslobodile Jajce 25 septembra 1942 god. (vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 72), ali je neprijatelj ubrzo prikupio jače snage iz okolnih garnizona, izvršio protivnapad i 6 oktobra ponovo ga zauzeo (vidijtom IV, knj. 7, dok. br. 192 i 194).

³ Odnosi se na nepravilnu procenu situacije i pogrešno usmera- vanje^aejstva od strane Operativnog štaba Pete (crnogorske) i Desete (hercegovačke) NOU brigade prilikom ispada italijansko-cetničkih snaga iz doline Neretve i Rame u pravcu Prozora i G. Vakufa.

ćava. ... mora da ... svede na ... izjavili da hoće u boračke jedinice ... — zbog toga što je ovde ishrana ... poslednjih 20 dana potrošeno je preko vagon brašna ... nalazi još nešto preko 2 vagona ječma.

Ukoliko nisu poduzete mere za vezivanje Glamoča i nas telefonskim putem od Mliništa, molim te naredi to ..., jer je jako važno imati dobre veze.

... -X-1942 god.⁴
u 14^h,

S drugarskim pozdravom
Marko

BR. 74

OBAVEŠTENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 9 OKTOBRA 1942 GOD. ALEKSAN- DRU RANKOVIĆU O MOGUĆNOSTI ITALIJANSKOG OFANZIVNOG DEJSTVA NA PRAVCU BOSANSKO GRA- HOVO — DRVAR¹

Druže Marko,

Večeras smo izvešteni da će Italijani 9. tek. m. napasti u pravcu Peulja, Tičeva i Peći. Ovo je verovatno u vezi sa njihovom ofanzivom od Prozora. Prema ovome pravac: Rore — Prekaja — Drvar može biti ugrožen i postaje nesiguran.

Železnica za Mliništa biće gotova u subotu, pa tim pravcem treba izvršiti potrebne evakuacije. U slučaju nužde ranjenici se mogu smestiti po kućama i kolibama oko Mliništa, zapadno od drumu Mrkonjić — Glamoč.

U ovakvoj situaciji i Dalmatinci će biti ugroženi u Livnu, zato bi bilo dobro da oni najmanje jedan bat.[aljon upute] u Rore sa zadatkom da zatvara pravac ka Glamoču a po potrebi da interveniše ka Tičevu. Oni će kukati da nemaju snaga, ali to je neopravdano, jer svi njihovi delovi, kod ovakve situacije, u predelu Duvno — Livno — Aržano mogu biti nabačeni na Cincar pl. bez ikakve koristi.

⁴ Ne može se pročitati čitav datum, ali, s obzirom na sadržaj, izveštaj je najverovatnije pisan oko 9 oktobra 1942 godine.

¹ Original, pisan mastilom, ćirilicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 900.

Dalmatinci treba da obrate pažnju na pravac Peulje sa najmanje jednim bataljonom. Taj bataljon kao i ostali delovi sa pravca Peulja i Vagnja povukli bi se, u slučaju potrebe, preko Staretina Pl. — s. Vaganj — Mliništa.

Sve potrebe iz Livna i Glamoča treba skloniti ka Stekerovcima i Mliništima. Ta sela severno od linije Rore — Vaganj — Hasanbegovci poslužila bi kao baza za jedinice sa juga.

Uopšte za odbranu pravca Grahovo — Drvar i Tičevo — Livno — Glamoč — Mliništa učiniti odgovornim Stab IV operativne zone.

Mi verujemo da će ovaj verovatni ispad Talijana iz Grahova biti demonstrativne prirode, jer oni nemaju snaga za velike ofanzive.

Dakle, pošto će pruga biti gotova u subotu 10² ov. m., ranjenike direktno prebaciti kamionom i autobusom na voz u Mliništa, pa vozom direktno do bolnice, da se ne mrcvare kamionima ili kolima ka Drvaru, gde put može biti nesiguran.

Za raspored izbeglica i ostaloga potpuno se slažemo.³

Za dostavljanje pisma V crnogorskoj i I hercegovačkoj postupite ovako: pismo dostaviti IV crnog, brigadi. Ona treba da odredi jednu jaču patrolu od njenih vojnika i meštana iz III kr. odreda. Ta patrola treba da ide do Kupreškog bataljona i od njega da uzme ljude koji poznaju teren i uputi se preko Raduše i Vraniće pl. ka Bitovnji — Fojnica te da potraži V crn. i I herc. Pismo je hitne prirode.⁴

Ti možeš ostati dok se prilike tamo jasno ne ocrtaju i Štab zone ne uzme sve u svoje ruke. Mi smo mišljenja da Stab zone treba da dođe u Glamoč, odakle ima bolju vezu i pregled događaja. Treba nastojati da se telef. linija produži bar do Rora.

Žito iz Glamoča evakuisati u pravcu Stekerovaca.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

9/X-942 g. — 8 čas.
Oštrelj

Za V. Stab
nač. Štaba
Arso

Zauzeli smo Ključ i neprijatelja gonimo ka San.[skomj Mostu.⁵

² Omaška; treba: 11.

³ Vidi dok. br. 73.

* Ovo pismo Redakcija nije uspela da pronade. Ono je bilo pisano 8 oktobra (vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 150), a po sadržim je slično dok. br. 72 ove knjige.

s Vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 106 i 107.

BR. 104

**IZVEŠTAJ ALEKSANDRA RANKOVICA OD 9 OKTOBRA
1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU NOP I DV JUGO-
SLAVIJE DRUGU TITU O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI
NA GLAMOČKOM SEKTORU¹**

Druže Stari,

Usled pada Mrkonjića i Jajca u ruke neprijatelja,² četnički elementi počinju dizati glave i u okolini Glamoča. Sve više se zapaža sabotaza, gundanje i si. U toku jučerašnjeg dana, iz pravca Grahova prebacila se na Cincar jedna četa Drenovićevih četnika. Po mome mišljenju ovo prebacivanje ima cilj: povezivanje sa tamošnjim četnicima (Babić³) i pripremanje napada iza naših leđa, kao i demoralisanje pozadine. Bojim se da onaj nesigurni Kupreški bataljon ne podlegne četničkoj agitaciji. Time bi bili dovedeni u opasnost životi naših partiskih aktivista dodeljenih tamo na rad. Pokušaću još danas da im skrenem pažnju na budnost.

Glamoč kao naša dosadašnja baza veoma je važan za nas. Ne samo da su u njemu i njegovoj najbližoj okolini smešteni naši i IV operativne zone magacini i radionice, nego se tu nalazi još i bolnica sa preko 200 ranjenika i bolesnika. Međutim, može se slobodno reći da Glamoč nije obezbeđen ne samo od upada i-manjih četničkih bandi, nego i od ustaša iz pravca Kupreša, koji nije obezbeđen i kontrolisan. U samom Glamoču nalazi se samo 30 pušaka u rukama novih, neoprobanih i neiskusnih boraca.

Ovde je juče stigao V b. IV brigade koji je sproveo dovde ranjenike.⁴ Ja sam ga zadržao kako radi odmora tako i radi izvesnog obezbeđenja. No on će ostati ovde još danas a sutra bi pošao u sastav svoje brigade, mada je nezgodno ostaviti grad bez jačeg obezbeđenja.

Juče su stigli iz škole 34 borca bez pušaka i prilično neodeveni i obosili. Javi da li da ih uputimo u II prolet. brigadu.

¹ Original, pisan mastilom, latinicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 625.

² O borbama za odbranu Jajca i Mrkonjića Grada vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 92, 102, 192, 194.

³ Vojin Babić

* Bataljon je prebacio bolnicu Četvrte proleterske brigade iz s. Glogovca, u kojoj se tada nalazilo oko 80 ranjenika, među kojima 27 teških (na nosilima). Opširnije o ovome vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 112.

Predlažem da se preduzmu hitne mere za razmenu: 4 Nemca, 4 avijatičara i 7 domobranskih oficira koji se nalaze ovde u zarobljeništvu. Pored ostalih, za Nemce bismo tražili još i Mošu Tomića,⁵ člana PK-a, bivšeg sekretara Okr. k-ta u Čačku i kandidata CK KPJ, koji se još od kapitulacije nalazi u nemačkom zarobljeništvu kao jugosl. vojnik.

Inače ovde rad teče normalno. Ako kroz 7 dana bude dovršen mlin, može se od dnevnog ujma izdržavati jedna brigada.

Dogovorio sam se sa čika-Ristom^e o organizaciji centralne radionice za preradu veće količine vune: čarape, džemperi i sukno (od 800 grama vune dobije se jedan metar sukna). Radionica bi bila bliže Drvaru i radile bi izbeglice koje i inače izdržavamo. Po seoskim kućama davale bi se samo manje količine sa određenim rokom, jer sam uvideo da takva dosadašnja praksa nije dobra.

»Slobodna Jugoslavija« javlja danas u 15^h o jačanju partizanskih odreda u Srbiji i većim akcijama. Naročito ističe jedan odred u blizini Beograda na čelu kojeg se nalazi jedan stari (58 godina) prosvetni radnik iz Beograda. Javljeno je da je Nedić podneo ostavku nemačkim vlastima.

Član Ekonomskog oteka drug Rista ostao je bez novaca. Za ovdašnje potrebe i razne nabavke, kao i za vraćanje nekog duga trebalo bi mu poslati do 100.000 kuna i dinara.

Imajući u vidu velike napore, marljivost i odanost radnika u našem preduzeću — pilani, te smatrajući da je vrlo nezgodno davati obećanja a ne ispunjavati ih, naročito kad se radi o radnicima, rekao sam drugu Risti da svakome da prema broju članova porodice, a najviše do 300 kuna na jednog radnika. Ovo će još više uticati na povećanje proizvodnje i ubrzani rad na podizanju mlina, što će nam donositi velike koristi. Inače i radnici i njihove porodice hrane se na kazanu.

Sada baš primih izveštaj Kupreškog bataljona, iz koga se vidi da je stanje u njemu dosta zadovoljavajuće.⁷ Ali ipak treba biti oprezan.. Videću da ovde pronađem jednog druga za politkoma u tom bataljonu.

Lički intendant danas polazi sa transportom na konjima: 5000 kg soli, 100 kg šećera, karbita i si. Količinu soli smanjio sam zbog toga što sam slučajno saznao da od Jajca ne možemo više računati ni na ono što je bilo evakuisano iz grada. Na Je-

⁵ Momir Tomić-Moša

^e Rista Stefanović, tada član Ekonomskog oteka Vrhovnog štaba.

⁷ Vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 110. >

lovcu, gde je bio Stab »Pelagića«⁸ i bataljon u jačini od 150 boraca, neprijatelj je uspeo da sa jednom patrolom priredi iznenađenje našima, tako da su u paničnom begstvu počeli uništavati i paliti evakuisane stvari. Od 100 gotovih pari odela razdelili su polovinu a drugu polovinu spalili, velike količine brašna, šećera i drugih stvari uništene su. Malo kasnije naišao je jedan bataljon IV brigade, pa je uspeo spasiti nešto iz vatre. Neprijatelja nije bilo. Saznao sam da je prilikom ovoga iznenađenja bio i Nemanja.⁹

S drugarskim pozdravom

S. F. — S. N.!

Marko

9-X-1942 god.

P.S.

Jutros rano čuje se artiljeriska i minobacačka vatra iz Grahova prema Peulju. Upućen je kurir Drugoj dalm. brigadi, njegov povratak se očekuje noćas. Ne znam da li je dobro osiguran pravac Grahovo — Drvar, mislim da bi na njega trebalo obratiti pažnju.

Primio sam pismo za JŽ i X brigadu i odmah uputio jednu desetinu u određenom pravcu.¹⁰ Primio sam i pismo za mene i ubrzanije nastavio poduzete mere. Moram naglasiti da nisam zadovoljan sa odgovorom druga Arsa.¹¹ Njegova i mnogih drugih površnost često nas je skupo koštala. Pored ostalog, naročito ističem da mi nije poslat raspored naših jedinica: II i III proleter, brigade, IV, VII, VIII udarne brigade i Krajiškog odreda. Vašim odlaskom mi smo telefonski otsečeni i od Jasenovih Potoka i Štrbine i ne znam da li se tamo još neko nalazi. Danas šaljem kurire za proveravanje na tome pravcu.

⁸ »Vasa Pelagić«, bataljon Trećeg krajiškog NOP odreda.

⁹ Nemanja Vlatković je tada bio politički ko-mesar Trećeg krajiškog NOP odreda.

Vidi nrimedbu 4 uz dok. br. 74 ove knjige i tom IV, knj. 7, dok. br. 118."

" Vidi dok. br. 74.

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 10 OKTOBRA 1942 GOD. O FORMIRANJU UDARNE GRUPE BRIGADA RADI ZAŠTITE PRAVCA MRKONJIC GRAD — MLINIŠTA I STVARANJA USLOVA ZA SVESTRANIJI POLITIČKI RAD NA TERENU¹

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
10-X-1942**

ŠTABU II PROLETERSKE, III SANDZACKE I IV CRNOGORSKE BRIGADE

1. III sandžačka i IV crnogorska brigada sačinjavaće jednu udarnu grupu sa zadatkom zaštite pravca Mrkonjić [Grad] — Mliništa. Ovom grupom rukovodiće zajednički oba komandanta: IV i III brigade.

Raspored brigada podesiti prema terenskim prilikama. IV brigadu treba prebaciti iz Janja u selo Podgoriju. U Janju se može ostaviti jedan bataljon za konsolidaciju 3 [krajiškog] odreda. 3 odred treba stalno da napada neprijatelja na komunikaciji D. Vakuf — Jajce.

Obadve brigade treba da kontrolišu ceo četnički teren do Mrkonjića i da na njemu rašire svoj uticaj. Sve četničke elemente treba razoružavati i to oružje sa municijom slati IV operativnoj zoni u Glamoč. Selo Vrbljane razoružati i imati ih pod kontrolom.

Od odbeglih četnika treba pokretne stvari konfiskovati. Ishrana na terenu.

Vezu održavati sa dalmatinskom zonom, a s nama duž pruge preko Srnetice. Saobraćaj preko Mliništa, kao i onaj prugom ka Vrbljanima i Srnetici treba obezbeđivati. U ovom cilju određivati odeljenja na pogodnim tačkama i slati patrole.

U slučaju ispada četničkih bandi, iste razbiti i primenjivati represalije.

Interesovati se o neprijateljskim snagama u Mrkonjiću i Jajcu.

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2300.

U slučaju kakvog jačeg neprijateljskog napada onda se povući pravcem Vrbljani — Srnetica, štiteći taj pravac. U ovom slučaju treba održavati tesnu vezu sa Dalmatincima na pravcu Glamoča, čiju pozadinu vi sada štitite.

2. II proleterska brigada, pošto se IV hitno prebaci u selo Podgoru, odmaršovaće preko Rora u Drvar. Po pristizanju u Drvar, zajedno sa II dalmatinskom brigadom obrazovaće jednu udarnu grupu za zaštitu pravca Bosansko Grahovo — Drvar i pravca Bos. Grahovo — Peulje — Livanjsko Polje. Zato odmah stupiti u vezu sa Štabom II dalmatinske brigade koji se nalazi u Tičevu. O rasporedu II dalmatinske brigade interesovati se. Komandu nad celim sektorom preuzeće Štab II proleterske brigade, koji će biti potčinjen IV operativnoj zoni u Livnu — Glamoč. Ova grupa održavaće vezu sa našim snagama u Bos. Petrovcu.

Naredili smo jednoj ličkoj brigadi da se primakne u predeo Mazina.² I sa ovom brigadom uhvatiti vezu.

Nezgodno bi bilo sa ovolikim snagama stajati pasivno, pa je potrebno po unapred pripremljenom planu predvideti niz manjih akcija ka Grahovu, Strmici, Kninu i Ličkoj pruzi.

Naredićemo IV zoni da pošalje u vaš štab jedno stručno lice koje poznaje prilike na celom ovom sektoru (drug Milić).³

3. Podneti nam hitan izveštaj o vojno-političkoj situaciji na sektoru Mrkonjić — Jajce — Janj — Mliništa.

4. III sandžačka i IV crnogorska mogu slati manje delove u akcije ka Mrkonjiću, Jezeru, Čadavici i tako razvlačiti neprijateljsku pažnju na što većem sektoru.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant

(M.P.)

² Redakcija nije uspela pronaći ovo naređenje.

³ Maks Baće, operativni oficir Štaba Četvrte operativne zone NOP odreda Hrvatske.

BR. 77

**OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV
JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 10 OKTOBRA 1942 GOD.
ŠTABU ČETVORTE OPERATIVNE ZONE NOP ODREDA
HRVATSKE O FORMIRANJU UDARNE GRUPE BRIGADA
ZA ZAŠTITU PRAVACA KOJI OD BOSANSKOG GRAHOVA
IZVODE KA DRVARU I LIVANJSKOM POLJU I NAREĐE-
NJE ZA PARTIZANSKA DEJSTVA U NEPRIJATELJSKOJ
POZADINI¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
10-X-1942**

DALMATINSKOJ OPERATIVNOJ ZONI

Naredili smo II proleterskoj brigadi da se premesti u Drvar. Sa vašom II brigadom ona će sačinjavati jednu udarnu grupu za zaštitu pravca [Bosan.] Grahovo — Drvar i Grahovo — Peulje — Livanjsko Polje. Pored toga ova grupa ima zadatak da manjim odeljenjima prodire u neprijateljsku pozadinu ka Strmici, Kninu, Vrliki, Ličkoj pruzi.

II proleterska biće u Drvaru do 14 tekućeg m. Uputite druga Milića u štab ove proleterske grupe.

Vezu s nama održavajte preko Mliništa (proradila je Srnetička pruga) i preko Drvara.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant
Tito

(M. P.)

P.S.

1) Ova Grahovska grupa biće pod vašom neposrednom komandom, ali nas izveštavati o svim važnim momentima.

2) Podnesite nam izveštaj o situaciji na vašem području.

Tito

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 31—1, k. 2.

Kopija originala nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, zavedena pod reg. br. 2301.

BR. 104

**PISMO ALEKSANDRA RANKOVICA OD 11 OKTOBRA 1942
GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU NOP I DV JUGOSLA-
VIJE DRUGU TITU O SITUACIJI U DALMACIJI¹**

Druže Stari,

Šaljem ti izveštaj i predloge Štaba IV operat. zone.² Nemam ništa dodati, jer do ovoga momenta nisam primio nikakve izveštaje sa položaja.

Sa svih strana stižu vesti o četničkim zločinima nad Hrvatima i muslimanima. Četnički banditi postali su najverniji psi talijanskih okupatora u prodatoj Dalmaciji,³ jer su ustaše više nemoćne da u njoj odbrane pozicije Talijana. Izgleda da londonska vlada hoće po svaku cenu da u zajednici sa Talijanima stvori svoje pozicije u Dalmaciji i da skrši narodni ustanak koji je u sve većem poletu. Budući da je velikosrpska *opasnost* najglavnija sada, mi bismo morali još nemilosrdnije udariti po četnicima. To bi bila jedna garancija više za postizanje mobilizacije širokih masa muslimana, koji opet počinju izvlačiti najdeblji kraj, kao i Hrvata, koji su već na udaru četnika i okupatora.

U vezi sa ovim, kao i povodom zverskih pokolja u Dalmaciji i sada na prostoriji Prozora,⁴ bilo bi zgodno izdati jedan letak Vrhovnog štaba.

Danas sam govorio sa P.K.-om za Dalmaciju i kažu da je sav narod na nogama. Jedan partizanski vod čuda stvara uz pomoć naroda u južnoj Dalmaciji. *Ne* znam da li si obavešten da su šest preduzeća, od kojih i brodogradilište, bili u štrajku pre nekoliko dana: Ljudi se u masama javljaju i traže oružje. Čini mi se da P.K. ne iskorišćava dovoljno ovu povoljnu situaciju za agitaciju i propagandu. Trebalo bi Dalmaciju preplaviti sa letaćima i drugim našim materijalom. O tome sam go-

¹ Original, pisan mastilom, latinicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 626.

² Redakcija nije uspjela pronaći materijale o kojima je ovde reč, ali je moguće da je njihova sadržina, uglavnom, obuhvaćena i u izveštaju upućenom Glavnom štabu NOP odreda za Hrvatsku (vidi tom V, knj. 8, dok. br. 31).

³ Rimskim sporazumima između Musolinija i Pavelića, od 18 maja 1941 god., Dalmacija je bila ustupljena Italiji (vidi tom V, knj. 1, dok. br. 224 i 225).

i Vidi tom V, knj. 8, dok. br. 30 i tom IV knj. 7, dok. br. 142.

vorio s njime i rekao da bi trebalo izvršiti pravilnu podelu partiskog kadra.

Mislim da je tamo situacija sazrela za opštu mobilizaciju čitavog naroda bez obzira na pomanjkanje oružja i municije. Svako dalje oklevanje moglo bi uticati na gubljenje momenta.

Noćas nam stižu 230 boraca — Dalmatinaca bez oružja i ostale vojničke spremne, slabo i skoro nikako odeveni. Uputiću ih preko Mliništa železnicom za Drvar u sastav I proleter, brigade.

Trebalo bi što hitnije odgovoriti na predloge IV operat. zone kao i napisati nešto štabu Kupreškog bataljona pod tvojim potpisom, jer oni mnogo drže do toga.

Stab IV operativne zone još nije došao u Glamoč. Danas smo se malo svađali i mislim da će sutra doći.

U ovoj situaciji nužno je imati što čvršću i češću vezu. Ja sam na Mliništima stvorio kurirski punkt i poslao sam odgovornog druga.

Molim da Arsa ubuduće ne izdaje neposredno naredbe, ukoliko se radi o samom Glamoču, jer nam je danas svojom naredbom auto-četi preko Mliništa napravio dobru zbrku. Naime, naredio je da se sav pogonski materijal iz Glamoča prebaci u Mliništa, i najedared su nam motorna vozila ostala ukočena i to u momentu kad vršimo prebacivanje 250 boraca od Duvna u Rore i veliki broj ranjenika od Glamoča na Mliništa.

Drug Milutin⁵ je najzad stigao u Glamoč, probijajući se kroz guste neprijateljske redove sa grupom glumaca. Još danas će krenuti k vama.

S drugarskim pozdravom

S. F. — S. NJ

Marko

11-X-1942 god.,
u 4h ujutro

s Ivan Milutinović, tada šef Ekonomskog oteka Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije.

BR. 104

**OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV
JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD OKTOBRA 1942 GOD.
ALEKSANDRU RANKOVICU O BORBENOM RASPOREDU
PROLETERSKIH I UDARNIH BRIGADA NA OSLOBODE-
NOJ TERITORIJI U CENTRALNOJ I ZAPADNOJ BOSNI¹**

Druže Marko,

Naše brigade. (I prol., I, II, III i IV kraj.) koje se nalaze u rejonu Ključa vodile su u toku jučerašnjeg dana² borbu oko Sitnice prema kazivanju železničara. Druga dalm. brigada, odn. jedna njena četa u Peuljama, 9/X napadnuta je od Talijana i četnika iz Grahova. Ova četa bila je neoprezna i prema izveštaju brigade iznenađena je, zbog čega je pretrpela znatne gubitke (8 mrtvih i ranjenih).³ Talijani i četnici po upadu u Peulje počeli su da pljačkaju stoku i hranu i sve ovo poterali u Grahovo. U tom trenutku pojavila im se s boka druga četa, upućena kao pojačanje. Nepr. je ostavio plen i sjurio se u Grahovo.

Mi smatramo da je pravac Grahovo — Drvar dovoljno neobezbeđen i naredili smo da II proleter, brigada dođe u rejon Drvara za bolje obezbeđenje pravaca: Grahovo — Drvar i Grahovo — Livno. Pored toga naredili smo II dalm. brigadi da u Peulje stavi 1 bataljon i poveća budnost.⁴

Naše brigade i odredi imaju sledeći raspored: u rejonu Janj — Sipovo: III kraj. odred sa IV brigadom;⁵ IV brigadi upućeno je naređenje da u rejonu Janja ostavi 1 batalj., a sa 3 bat.[aljona] da dođe u s. Podgorija; Treća sandžačka brigada nalazi se na pravcu: Mrkonjić — Mliništa, sa jednom četom kod železn. st. Mliništa. Njen štab se nalazi u s. Carevac. Na pravcu: Grahovo — Drvar nalazi se II dalm. sa 1 bat. u s. Peulje, 2. u Tičevu i 1 u s. Peći. Ona će imati ovakav raspored

¹ Original, pisan mastilom, ćirilicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 565. Obaveštenje je, prema uputstvima druga Tita, napisao Pavle Ilić, verovatno 11 oktobra 1942 god. (vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 129, str. 252).

² Verovatno se odnosi na 10 oktobar (vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 129).

³ Vidi tom V, knj. 8, dok. br. 28.

⁴ Vidi dok. br. 76 i 77.

⁵ Odnosi se na Četvrtu (crnogorsku) proletersku brigadu.

kad II prolet. stigne u rejon Drvara, a dotle će u Tičevu imati samo 1 bat. Druga prolet. dolazi u Drvar 14/X.

U rejonu Ključa nalaze se I prolet., I, II, III, IV kraj. brigada i VI kraj. odred. Prema tome, sve što imaš za III s. [andžačku] i IV c.frnogorsku] u. brig. šalji preko Mliništa u s. Carevac — sa njima ima i telef. linija, sa telefonom u žel. st. Mliništa i u Jasenovim Potocima.

Sve što imaš za Ključ šalji pravcem: Gl.famoč] — Mliništa — Srnetica — Bravsko — Ključ. Vozom od Mlin. do Bravska, ostali put drumom: Glamoč ↔ Mlin. = 34 km, Bravsko — Ključ = 15 km.

Sve što upućuješ za Petrovac ide pravcem: Mliništa — Srnetica — sedmi km od Oštrelja — prugom, odatle pešice 12 km do Petrovca.

Za II prolet. brigadu, Liku i Hrvatsku upućuj pešice do Mliništa, vozom do Drvara, a odatle može vozom ili autom.

V crnog, i X herc. krenule su ka Bitovnji, no mi smo im uputili naređenje da se vrate na Čabulju pl. pa da pređu u Hercegovinu, u pozadinu onih sila nepr. koje se skupljaju u rejonu Ostrošca i Konjica; ako to ne mogu da urade, onda da se upute u centralnu Bosnu.⁶

Iz Glamoča uputi sve linijaše Peru,⁷ Mirkovića⁸ i Hasana Kuku sa ostalima da što pre dovrše liniju između Srnetice i Mliništa. Sobom da ponesu sav telef. materijal, alat i jednu telef. centralu za Srneticu. Čim se ovo završi, imaćemo telef. vezu sa celom si. teritorijom.

Za obezbeđenje Glamoča tražite jednu dobru četu od I dalmatin. brigade, odn. od IV zone. Na Cincar pl. mogli bi da pojačaju posadu do 60, tako da to bude jedna jača četa sa zadatkom da održava patrolnu vezu sa Glamočem i Kupreškim bataljonom, da izviđa pravce: Kupreš i D. Malovan ↔ Cincar i da pretresa šume i čisti Cincar od četnika.

Sve ranjenike iz bolnice u Glamoču evakuisati: automobilom do Mliništa, odavde vozom do 7 km od Oštrelja, a potom pešice 15 minuta do Drinića, gde se nalazi bolnica. U Glamoču se mogu zadržati ranjenici i bolesnici koji će ozdraviti za 15 dana a koji mogu da se kreću.

« Vidi dok. br. 72. Ovo naređenje nije stiglo blagovremeno do Operativnog štalba Pete (crnogorske) i Desete (hercegovačke) NOU brigade (vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 142).

⁷ Pera Vuković

⁸ Svetislav Mirković, poginuo juna 1943 god. na Sutjesci.

Borce za II prol. brigadu (34 Ličanina)⁹ uputi vozom za Drvargde će da sačekaju dolazak brigade.

Što se tiče razmene, potrebno je da se dogovorite koga treba menjati. Drug Stari kaže da treba tražiti od Nemaca Tršu i Volođu za Nemce.¹⁰ Drugovi Hebrang, Iveković i Lončarić su zaista zamenjeni u Slavoniji, što je potvrđeno od hrvatskog Gl. štaba.¹¹

Sa organizacijom radionice se slažemo kao i sa nagradom radnika. Za čika Ristu šaljemo 40.000 kuna i 60.000 dinara.

Auto »Opel« možeš samo lično upotrebljavati. Nikom ga ne treba davati. Za njega odrediti najboljeg šofera. Motorna vozila treba štedeti i pažljivo održavati.

Sav benzin, ulje i naftu evakuisati na Mliništa i odatle vozom do Oštrelja. Benzin, oko 400 l, uzeti iz magac. IV zone, jer može se desiti da auto druga Starog ostane bez benzina.

Pošaljite nam 10 kom. ćebadi, jer imamo ljude bez ćebadi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

okt. 1942 g.¹²

S drugarskim pozdr. Komandant
Tito

(M.P.)

» Vidi dok., br. 75.

¹⁰ Vrhovni štab tada nije znao da su Rifata Burdževića-Tršu i Vladimira Kneževića-Volođu četnici već bili ubili u Bračanskom Brdu (pod planinom Lisom) i bacili u jamu noću 2/3 oktobra 1942 god. (U 3 . knj. II toma, na str. 153, nalazi se štamparska greška u dečfumu njihove smrti.)

¹¹ Vidi tom V, knj. 8, dok. br. 18 (str. 74 i 75).

¹² Datum je dopisao Aleksandar Ranković kada je pročitao ovo obaveštenje.

BR. 99

**UPUTSTVO VRHOVNOG KOMANDANTA NOP 1 DV JU-
GOSLAVIJE DRUGA TITA OD 12 OKTOBRA 1942 GOD.
ŠTABU KUPRESKOG BATALJONA TREĆEG KRAJIŠKOG
NOP ODREDA O ZADACIMA BATALJONA I PREDUZIMA-
NJU HITNIH MERA RADI MATERIJALNOG ZBRINJAVANJA
STANOVNIŠTVA IZ POPALJENIH SELA VUKOV-
SKOG¹**

**VRHOVNI STAB
[NARODNO]-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
12-X-1942 g.**

**ŠTABU KUPRESKOG NARODNO-OSLOBODILAČKOG
it PARTIZANSKOG BATALJONA**

Primio sam vaš izveštaj, uključivši i izveštaj od 10-X-1942 g.² U izveštaju ste naveli samo za Vukovsku četu tačno koje položaje zauzima. Za ostale čete vašeg bataljona niste naveli njihove položaje. Dalmatinske snage štite pravce od Duvna ka Livnu i vi treba da se sa njima povežete. Vukovska četa može za sada da ostane kod G. Malovana, ali s tim da šalje manje patrole u pravcu Vukovskog i Ravnog. Vi treba da budete u čvršćoj vezi sa III krajiškim odredom koji se nalazi negde oko Janja. Nas veoma čudi da vi niste dobili od III Kraj. odreda niti municije niti-odela, iako je kod Jajca bio zahvaćen prilično krupan plen. Vi ste morali poslati svoga ooveka u Stab toga odreda-i tražiti najnužnije potrebe za vaš bataljon.

Ja se slažem sa vašom namerom da stvorite jedan dobar udarni bataljon, ali napominjem da je uslov za udarni bataljon prvenstveno intenzivan politički i vojnički rad u tome bataljonu. Jednom prilikom je komandant vašega bataljona, drug Neđeljko Manojlović, izrazio želju da bi u slučaju povlačenja taj bataljon trebalo priključiti jednoj našoj brigadi. Mi ćemo o tome voditi računa i eventualno pri našem daljnjem pokretu sa ovog terena mi ćemo ispuniti tu želju vašeg bataljona i priključiti ga jednoj našoj udarnoj brigadi.

Položaj stanovništva iz Vukovskog kao što ste ga vi opisali jeste zaista težak, ali mislimo da se pogrešilo što se nisu

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2302.

² Vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 110 i 120.

za vremena³ narodno-oslobodilački odbori pobrinuli da sagrade bilo kakva skloništa po brdima i šumama gde bi se stanovništvo moglo skloniti za vreme neprijateljskih ofanziva, a u slučaju potrebe i prezimiti. Iako je već prilično kasno, ipak preduzeti i sada hitne mere da se sagrade izvesna skloništa po šumama, kako se ne bi žene i deca smrzavali bez krova nad glavom. Sa ishranom će naravno biti veoma teško, ali ćemo i mi preduzeti sve da se barem donekle ublaži beda u koju su zapali stanovnici tih sela. Bilo bi dobro da u tom pogledu date i vi svoje predloge, pa ako bude moguće da se nabavi nešto žita, odredićemo i neki kredit.

Vi u vašem izveštaju tražite da se borci iz Ravna vrate u vaš bataljon, a koji su bili dodeljeni Duvanjskom bataljonu. Mi ćemo o toj stvari pitati IV Dalmatinsku zonu i nastojati da to resimo u vašu korist.

Što se tiče odeće za vaš bataljon obratite se najpre na Štab vašeg III Kr. odreda, a ja ću sa svoje strane videti da li se može kod našeg Ekonomskog otseka nešto naći za vaše vojnike.

S drugarskim pozdravom,

i

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant
Narodno-oslobodilačke partizan,
i dobrov. vojske Jugoslavije

® To jest: na vreme.

BR. 104

**PISMO REFERENTA SANITETA PRI VRHOVNOM ŠTABU
NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 12 OKTOBRA 1942 GOD.
OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DO ZA BOSANSKU KRAJINU
O POTREBI POSTAVLJANJA REFERENTA SANITETA
ZA DRVAR^KO PODRUČJE¹**

**REFERENT SANITETA
PRI VRHOVNOM ŠTABU
12.X.1942 g.**

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOSANSKU KRAJINU

1. Osnivanjem područja Drvar nastala je velika potreba za jednim rukovodiocem nad svima bolnicama dotičnog područja kao i rukovodiocem nad organizacijom akcije za podizanje narodnog zdravlja, koja se javlja kao vrlo aktuelna s obzirom na pojavu i brzi razvitak zaraznih bolesti. Mnoga od osnovanih područja imaju već svoje referente saniteta. Kako sam za operativnu grupu druga Koste odredio već jednog referenta saniteta, druga dr. Vojislava Dulića, to je referent drug dr. Vaso Butozan stvarno rasterećen jednog zamašnog zadatka, tj. staranja nad trupnim sanitetom jednog broja brigada, pa smatram da bi on trebao da i svoju funkciju prilagodi novim uslovima. Smatram da bi on trebao da preuzme funkciju referenta saniteta za područje Drvar. Izložite mi svoje mišljenje po ovome pitanju. /

2. Putujući gotovo neprekidno po terenu, nastao je problem izdašne ishrane za moga konja koji se prekomerno iscrpljuje. Redovno sledovanje koje se dobija od ovdašnje komande mesta nije ni približno zadovoljavajuće. Prilažem trebovanje za 50 kg zobi pa vas molim da mi ga potvrdite i naznačite iz kog magacina se može podići.

3. Ako imate 3 puške, pošaljite mi ih jer su mi kuriri sasvim nenaoružani.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Referent saniteta
Dr. Gojko

(M.P.)

i Original, otkucan na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 51—4, k. 6 II.

BR. 104

**OBAVEŠTENJE REFERENTA SANITETA PRI VRHOVNOM
ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 12 OKTOBRA 1942
GOD. REFERENTU SANITETA PRI OPERATIVNOM ŠTABU
NOP I DO ZA BOSANSKU KRAJINU O MOGUĆNOSTI SME-
STAJA TEŠKIH RANJENIKA NA OSLOBOĐENOM PODRU-
ČJU LIKE**

*Objavljeno u Zborniku dokumenata sanitetske službe u
Narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda, tom I, knj.
1, dok. br. 44, str. 80—81.*

BR. 83

**IZVEŠTAJ ALEKSANDRA RANKOVICA OD 12 OKTOBRA
1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU NOP I DV JUGO-
SLAVIJE DRUGU TITU O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI
NA SEKTORU GLAMOČ — LIVNO¹**

Draže Stari,

Na ovome sektoru nema nekih značajnijih promena. Veze sa jedinicama postoje. Sa Kupreškim bataljonom je najčvršća veza, istu sam danas predao Štabu IV operat. zone, koji se od danas nalazi ovde. Kupreški bataljon se žali da nema veze sa Odredom.²

Evakuacija svih težih predmeta iz Livna i Glamoča vrši se u pravcu Stekerovaca — Mliništa. U ta sela poslali smo drugove koji će još više pojačati politički rad.

Sa jednom četom V bataljona IV brigade (crnogorske), koji još sutra ostaje ovde, izvršićemo akciju u s. Glavice. Ukoliko ne nađemo četnike, izvršićemo konfiskaciju njihove imovine i ostavićemo im rok od tri dana, posle kojeg imovina pre-

¹ Original, pisan mastilom, latinicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 627.

² Odnosi se na Treći krajiški NOP odred.

lazi na raspolaganje narodno-oslobodilačke vlasti. Više ih nećemo trpeti u našem najbližem komšiluku.

Juče sam uputio 34 druga-borca iz Banije u sastav II proleter. brigade, a danas 210 u sastav I proleter, brigade. Svi su odlični momci. Juče po podne dali smo za njih i selo Kovačevci, pola sata odavde, priredbu koju su organizovali i izveli naši glumci. Na toj priredbi bilo je prisutnih više od hiljadu ljudi. Uveče data je priredba za građane Glamoča. Muslimani su oduševljeni jer je juče bio njihov praznik. Prisustvo glumaca ovde iskoristićemo što bolje. *Javi odmah kuda da podu odavde.* Predlažem da organizuju priredbe za centralnu bolnicu.

Noćas stižu u Glamoč novih 140 boraca — Dalmatinaca. Ovde će biti prihvaćeni i odmah upućeni dalje. Ja ću ih uputiti II prelet. brigadi preko Drvara. Javi mi kojoj brigadi da upućujem sledeće. Po mome mišljenju treba ojačati III proleter. brigadu koja bi sa I i II sačinjavala I proleter, diviziju.

Šaljem ti pismo Štaba IV brigade³ do koga je stigla patrola sa pismom **za JLi.X.brigadu.**

Danas stiže izveštaj od Štaba II bataljona I dalm. brigade, koji se od prekućne nalazi u predelu Rore — Preodac. Njegovo prebacivanje kamionima izvršeno je od Potkraja — Livno — Glamoč — Rore. Bataljon je dobro smešten, i, pored glavnog zadatka, preduzeće čišćenje četničkih bandi u ovom kraju — Crni Vrh. Danas će sprovesti za IV operat. zonu oko 2.000 glava sitne i oko 150 krupne stoke. Sve je to zaplenjeno od četnika u s. Peulje. Sa ovako oštrim merama moramo nastaviti da bi urazumili one koji pomažu ove četničke i okupatorske bande.

S drugarskim pozdravom

S. F. — S. III

Marko

12-X-1942 god.

u

³ Vidi tom IV, kn.i. 7, dok. br. 118.

BR. 104

**OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV
JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 12 OKTOBRA 1942 GOD.
ŠTABU PRVE OPERATIVNE ZONE NOP ODREDA HRVAT-
SKE O ISHODU NEPRIJATELJSKIH OFANZIVNIH DEJ-
STAVA NA OSLOBOĐENU TERITORIJU U ZAPADNOJ
BOSNI I NAREĐENJE ZA UPUĆIVANJE JOŠ JEDNE BRI-
GADE NA SEKTOR BOSANSKOG GRAHOVA¹**

VRHOVNI ŠTAB
N. O. P. i D. V. JUGOSLAVIJE
12 oktobar, 20 časova

ŠTABU I LIČKE ZONE

Od 1 oktobra neprijatelj vrši ofanzivu na oslobođenu teritoriju sa pravaca Prijedor — Sanski Most, Banja Luka — Mrkonjić, Sarajevo — Travnik — Jajce. Na svim, pravcima neprijatelj je upotrebio uglavnom nemačke snage i uspeo je da zauzme Ključ, Mrkonjić i Jajce. Na ovom sektoru naše snage prešle su u protivofanzivu, povratile su Ključ i vrše dalje protivnapade na neprijateljske položaje.

Sa prostorijske Konjic — Rama 5000 Italijana sa četnicima vrše ofanzivu u pravcu Prozora i Bitovnje planine. Do sada su uspeli da zauzmu Prozor. Dalji njihovi pokreti još nisu primećeni. Naše snage na tom pravcu su dosta slabe.

Italijanske trupe sa jačim četničkim formacijama pošle su iz Mostara prema Sinju i iz Splita prema Klisu i Sinju, dok se oko Knina oseća jača četnička aktivnost. Svuda na svom putu Italijani sa četnicima vrše strahovit pokolj mirnog hrvatskog stanovništva, pale i pljačkaju hrvatska sela. Italijani pri tom osvajaju i blokiraju sela, a zatim puštaju četnike kao krvožedne zveri da iskale svoj bes na nezaštićeno hrvatsko i musli-

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 23—4, k. 102. U istoj arhivi, pod reg. br. 2/2—5, k. 2, nalazi se i jedan prepis originala (iz oktobra 1942 godine).

U dokumentima Vrhovnog štaba se ponekad Prva operativna zona NOP odreda Hrvatske naziva skraćeno: Ličkom zonom, ili Prvom zonom (ponekad i Prvom ličkom zonom).

mansko stanovništvo. U Dalmaciji su dosad mnoga sela nestala u plamenu i mnogo nevine krvi proliveno.

Dalmatinci su upoznali talijanskog okupatora i zasitili se ustaškog režima. Listom se dižu na oružje i stupaju u partizanske redove, jer u njima vide svoje zaštitnike i prave narodne oslobodioce. Svakoga dana stižu stotine omladinaca i omladinki iz cele Dalmacije, koji prevaljuju često puta stotinu i više kilometara i probijaju se kroz četničke zasede i okupatorske trupe.

Na sektoru [Bos.] Grahovo pre nekoliko dana neprijatelj je bio aktivan i izvršio je nekoliko ispada, koji su odbijeni. Nije isključeno da [Talijani] sa tog pravca preduzmu ozbiljniji pokret. Naše² i krajiške brigade zauzete su uglavnom zadržavanjem i odbijanjem neprijateljske ofanzive kao i za pritisak na Bihać (IV krajiška brigada), čime se otežava ispad neprijatelja u pravcu oslobođene teritorije Krajine, Like i Korduna.

Snage na pravcu Grahovo (II dalmatinska, II proleTERSka u rejonu Drvara, sa IX ličkom brigadom⁸ oko Srba) nisu dovoljne za ofanzivnu nameru u pravcu severne i srednje Dalmacije, zato je potrebno da hitno pošaljete još jednu brigadu, kako bismo mogli da obezbedimo prihvrat omladinskih snaga i da štitimo hrvatsko stanovništvo u Dalmaciji od zverskih pokolja četnika, kao i da podržimo ustanak u Dalmaciji.

Ovu brigadu uputite u rejon sela Srba, istim pravcem kojim je upućena IX lička brigada pre nekoliko dana. Ova brigada uhvatiće vezu sa II dalmatinskom brigadom i sa II proleTERSkom brigadom u Drvaru.⁴ Sve ove snage (četiri brigade) biće stavljene pod komandu Štaba IV zone, sa kojim da uhvate vezu u Glamoču.

Sa ovim dovoljno jakim i iskusnim snagama moći ćemo da likvidiramo izvesne italijanske garnizone u severnoj Dalmaciji i da se spustimo dublje u pozadinu njihovih garnizona u severnoj i srednjoj Dalmaciji, čime ćemo najbolje uspeti da sprečimo neprijateljsku ofanzivu na slobodnu teritoriju Dalma-

² Odnosi se na proleTERSke i udarne brigade pod neposrednom komandom Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije.

³ Treća lička NOU brigada je bila deveta po redu formiranja u Hrvatskoj, pa joj je i zvaničan naziv bio: Deveta hrvatska NOU brigada. Međutim, u dokumentima se ona često naziva Trećom ličkom NOU brigadom, a ponekad kao i ovde: Deveta (IX) lička brigada.

* Do upućivanja ove brigade nije došlo, zbog pogoršanja situacije na području Prve operativne zone NOP odreda Hrvatske.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

BR. 85

220

šili su napad i osakatili ih bacačem. Naglavačke su se sjurili u Tomislav Grad. Istovremeno osujećen je i ispad neprijateljskih delova iz Kupresa ka Sujici. Bežeći natrag u Kupres palili su usput sve što im je došlo pod ruku.

Meni izgleda da ih je uhvatila panika kako od onih od Prozora tako još više od nas. Kad bismo imali nešto više snaga ovde na ovome sektoru, moglo bi se razmisliti o napadu na Duvno radi oružja i ostale spreme. Tu bi došao u obzir i Kupres, jer je neprijatelj tamo još više demoralisan. U ovoj situaciji muslimani bi bili na našoj strani, a Hrvati bi nas dočekivali sa simpatijama.

3 —• Naši se od večeras nalaze u Mrkonjiću Gradu, o čemu si svakako obavešten. To je ovde izazvalo veliko oduševljenje. Četničke bande će početi da trljaju glave što su se i suviše brzo pokazale na suncu.

4 — Još ti ne mogu javiti rezultat akcije u s. Glavice. Ali prva i povećala partija ovaca i goveda došla je u Glamoč. Naša farma se znatno povećala, ne samo od Glavica nego je i od Peulja [prispeo] veći broj krupne stoke od onoga koji sam juče javio.

Imajućer slaba iskustva sa Vučeva, dogovorio sam se sa ovdašnjim drugovima o organizaciji naše farme. Jalova stoka bila bi odvojena od muzne. Stočna baza bila bi Mliništa i okolna, tj. najbliža sela. Ukoliko čiča Milutin nije pao na ispitu kod Jajca, trebao bi da izvrši raspodelu jalove i sitne stoke, koju smo odredili za dnevne potrebe, kako bi se izbegla gužva. Moram reći da sam već na ratnoj nozi sa Dalmatincima. Dovolio sam da uzmu za Livno i Muć 400 sitne i 25 krupne stoke. Očekujem konkretna uputstva.

5 — Sa glumcima stalno konferišem. Imaju velike zahteve: posebna i bolja kujna, 15.000 kuna i si., ali im odolevam. Međusobni odnosi jako su se popravili. Ponovno pokrećem pitanje njihovog odlaska. Predložio sam da odu u Centralnu bolnicu u Petrovac. Tamo bi ispucali ovaj kroz pet meseci ponovljeni repertoar i onda bi, po našoj odluci, uzeli 10—15 dana odsustva za spremanje novih tačaka. I na ovo pitanje očekujem odgovor.

6 —• Ne znam da li i dalje da forsiramo evakuaciju životnih namirnica i ostalih stvari iz Livna i Glamoča u pravcu Stekerovaca i Mliništa. Meni izgleda da za to nema potreba, ali ipak javi šta da se radi.

7 — Šaljem 11 manjih i 4 veća ćebeta. Iz Livna poručio sam sukno za odelo doktoru Ribaru. Neka mu šnajder iz prateće čete uzme meru, pa mi je pošaljite.

Kupio sam neki duvan i cigaretpapir, pa ga šaljem za prolazeće drugove ili za našu četu, jer znam da se do njega teško dolazi.

S drugarskim pozdravom

S. F. — S. N.!

13-X-1942 g.
u 21h

Marko

P.S. Usled velikog saobraćaja na želez. stanici —• Mlinište obrazovaćemo kujnu za zaposlene radnike, osoblje i putujuće.

BR. 86

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE OD OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DO ZA BOSANSKU KRAJINU ZA NAPAD NA VRHPOLJE I NEPRIJATELJSKE POLOŽAJE ZAPADNO OD SANSKOG MOSTA¹

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOS. KRAJINU

U 12 časova prispio sam kod druga Rodica.² Do ovog momenta nije bilo ništa novo na frontu oko Ključa. Međutim neprijatelj se i dalje zadržava na tome sektoru. U toku 11 t.m. stigle su u Ključ dvije neprijateljske kolone: jedna, u jačini od 2.000, od Mrkonjića Grada a druga, u jačini od 1.000, od Vrhpolja. Za sada se ne može procijeniti namjera ovih neprijateljskih snaga. Izgleda da to brojno stanje bilo bi malo za prodiranje ka Petrovcu. No ako bi uslijedilo, neko dejstvo ka Petrovcu sa druge strane, onda i ove neprijateljske snage bile bi dovoljne.

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 5—6, k. 161 A.

Na osnovu onoga što su, naknadno, na dokumentu dopisali zamenik komandanta i načelnik Operativnog štaba NOP i DO za Bosansku Krajinu može se utvrditi da je naređenje pisano oko 13 oktobra 1942 godine.

² Šlavko Rodić, narodni heroj, tada zamenik komandanta Operativnog štaba NOP i DO za Bosansku Krajinu.

Da bi se ove neprijateljske snage otjerale sa ovog za nas osjetljivog sektora, mi smo mišljenja da bi Vaše slobodne snage trebale napasti Vrhpolje kao i položaje zapadno od Sanskog Mosta. Ta dejstva u vezi sa našim akcijama oko Ključa otjerala bi više ove neprijateljske snage. Prema tome ka Vrhpolju mogli biste baciti II brigadu. Vaša I i IV brigada u vezi sa snagama VI brigade (I odred³) mogle bi [se] baciti u pravcu Suvaje i Bihaća. Pri tome potrebno je brzo i vrlo energično raditi.

III brigada ima malo municije, pa treba kombinirati takve akcije da bi se došlo do municije.

Mišljenja sam da bi ovamo trebali doći drugovi Osman⁴ i Stanko,⁵ kako bi se uredila pitanja VI odreda i Manjačkog bataljona.⁶ Sem toga ja neću na ovom sektoru dugo ostati, pa treba urediti čvrsto komandovanje (drug Rodić i drug Stanko).

Jednu haubicu hitno dostavite na ovaj pravac. Možete je uputiti prugom do Cigelja, tamo gdje je i ranije bila.

Potrebno je da nas izvijestite kada ćete moći preduzeti akcije u pravcu Sanskog Mosta i Vrhpolja, te da bismo i mi mogli usaglasiti svoja dejstva.

Na grahovskom sektoru nema ništa novo. Isto tako ni na livanjskom. Talijani sa četničkim bandama došli su do Šćita, Prozora i G. Vakufa. V crnogorska i X hercegovačka uputile su se u pravcu Bitovnje. Sa njima još nemamo veze.

Hrvatima je naređeno da jednu brigadu upute na sektor Grahova, a jednu u pravcu D. Lapca.⁷ U ovom slučaju jedna dalmatinska brigada sa sektora Grahova bi bila upućena ka Kninu.

Oblast Petrovca treba shvatiti kao vrlo važnu i u vojničkom i političkom pogledu. To je sada centar naše oslobođene teritorije. Treba preduzeti sve da on ne padne neprijatelju u ruke. Sem toga Vi dobro znate da se masa naših ranjenika nalazi u toj oblasti. Tako bismo morali da po ovom hladnom vremenu preseljavamo te bolesnike. To je skopčano sa velikim teškoćama. Zbog svega ovoga potrebno je da budno pratite situaciju na svome sektoru, da razvijete obavještajnu i izviđačku službu kako biste mogli na raznim sektorima brzo reagirati.

Kako nam izgleda, bihaćki sektor je mrtav. Prema tome nemojte tamo za duže vrijeme vezivati Vaše jače snage. Bacite

³ Vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 127.

⁴ Osman Karabegović, tada politički komesar Operativnog štaba NOP i DO za Bosansku Krajinu.

⁵ Branko Poljanac, tada načelnik Operativnog štaba NOP i DO za Bosansku Krajinu.

⁶ Odnosi se na Drugi bataljon Šestog krajiškog NOP odreda.
⁷ i Vidi dok. br. 84.

ih u pravcu koji će Vam donijeti brze uspjehe, a pri tome raz-
vući neprijateljsku pažnju.

Posvetite pažnju mobilizaciji omladinaca i održavanju
vojničkog kursa sa njima. Iz političkih i vojničkih razloga sa
njima prvenstveno treba popuniti naše proletherske brigade.

Potrebno je uspostaviti telefonsku vezu sa Petrovcem. Sva
važnija naređenja i izvještaje prenositi preko druga Đida koji
se nalazi u Ferizovića kućama.

Pošto sam odmah pošao ka Ključu, nisam imao vremena
da razgovaram o gorivu za Vaše potrebe. To ću učiniti prvom
prilikom.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Vrhovni štab,
Arso

P.S. Mi se nalazimo u kućama Švabićima (Bravsko).⁸

ⁱ
8 Ispod »postskriptuma« je Slavko Rodić, zelenim mastilom, do-
pisao: »Ja sam vam uputio jutros kurira sa izveštajem, dr. poz. S. Ro-
dić«, a ispod toga je načelnik Operativnog štaba NOP i DO za Bosansku
Krajinu, plavim mastilom, dopisao sledeći tekst:

»Pročitao sam ovo pismo. Ne vidim da je akcija na Vrhpolje
realna i da je više nego samo demonstracija. Napadati Vrhpolje samo
s juga i zapada neefikasno je, a za sadejstvo sa istočne strane r.-Sane
treba slati veće snage kojih nemamo.

Napad na položaje zapadno od San. Mosta (Đedovaču i Brajića Ta-
van) — gotovo je iluzorno napadati pre akcije na San. Most. Napad na
nepr. snage Ljubija — Surkovac — Miška Glava — Suhača dolazi u
obzir, samo je pitanje da li to treba sad izvoditi. Ja bih pre izvodio
akciju na Bihać i time daleko skrenuo pažnju neprijatelja.

I pored sve važnosti Petrovca, ja tu ne bih ponovio slučaj Užica
i Foče, jer se u slučaju ozbiljne ofanzive on odbraniti ne može. Najbolja
odbrana Petrovca postići će se napadom na mesta daleko od Petrovca.

Čuo sam usput da je I krajiška napala sinoć iza leđa neprija-
telja s velikim uspehom. I prolet. da je uništila 1 tenk i dva kamiona i
da je zaplenila sanit. mater. u vrednosti 3,000.000 din. i da je bat.
»Soko« uništio 1—2 kamiona.

S drugar, pozdr.

S. F. — S. N.!

14-X-1942
u 16,30 čas.

, Načelnik
Branko«

BR. 87

PISMO MOŠE PIJADE OD 14 OKTOBRA 1942 GOD. ALEKSANDRU RANKOVICU O AKTIVNOSTI NEPRIJATELJSKIH GRUPICA NA ŠIREM PODRUČJU MLINIŠTA I PREDUZEĆTIM MERAMA PROTIV NJIH¹

Dragi Marko,

Evo ti, radi znanja, u nekoliko reci šta smo uradili u Podgoriji, Dragniću i Vrbljanima.

Podgorija. Spuštajući se iz šume u selo pokupili smo čitavo stanovništvo nasred sela. Pohvatali neke tipove i preslušali. . . . Među njima je bio i jedan, Dragnićanin od naših napadača,² koji je otkrio ostale napadače, ali je branio Stevana Prola, no mi smo posle u Dragniću utvrdili da je i Stevan učestvovao u napadu i da je on bio taj koji je rekao da prolazi Oper. štab Bos. Krajine i da nosi pare iz Jajca i Mrkonjića. Ostavili smo u Podgoriji uhapšenih još dvojicu: četničkog vodnika i četničkog kneza . . . Utvrdili smo da su napad na nas izvršili četnici, a ne zeleni kadar,³ ali je ovaj) takođe nas dočekao i pucao na nas. Stvari nismo mogli pronaći.

Druga brigada,⁴ koja je trebala da blokira Dragnić, imala je dosta neprecizno naređenje i slabo su ga izveli, te je čela Stevanova bandica umakla u šumu preko puta sela, gde si ih mogao gledati na jednom ćuviku. Ima ih u šumi 28, imena znamo svima. Stevan Prole povezan je sa ustašama i Nemcima, uhvatili smo i imena njihovih kurira koje je poslao Nemcima. U Dragniću smo ulovili jednog iz bande...

¹ Original, pisan mastilom, ćirilicom, nalazi se u Istorfskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 686.

² Blizu s. Dragnića, 4 oktobra 1942, četnici su iz zasede napali na jednu grupu naših viših rukovodilaca, koji su se sa nekoliko kurira vraćali iz Jajca za Mliništa. (U toj grupi su bili: Aleksandar Ranković, Moša Pijade, Ivo Ribar-Lola, dr Ivan Ribar, dr Simo Milošević, dr Olga Milošević i Stojan Cerović, zatim načelnik Vrhovnog štaba, i komandant i načelnik Operativnog štaba NOP i DO za Bosansku Krajinu.) Posle jednočasovne borbe četnička zaseda je bila rasterana, bez gubitaka na našoj strani.

³ Odnosi se na muslimansku miliciju koja je saradivala sa okupatorom i priznavala ustašku vlast, ali nije bila voljna da stupa u ustašku vojsku i bori se van svoga kraja. U pojedinim mestima Bosne »zelenim kadrom« nazivale su se i manje četničke grupe koje su iz zasede, u pozadini naših jedinica, pljačkale i ubijale pojedine pripadnike Narodnooslobodilačkog pokreta.

⁴ Odnosi se na Drugu proletersku brigadu.

U Vrbljanima smo imali veliki politički uspeh. To je selo ustvari valjano. Oni su digli ustanak lane i podigli i Ribničane, ali je zimus došao iz Italije neki Laza Tomić, tobožnji inženjer, pa je prevukao na svoju i Drenovićevu stranu svoga brata Ljubana, komandira Vrbljanske čete. Kasnije su četnici terorizali selo, gde je bilo dosta naših simpatizera. Pre 15 dana, kad je selo htelo obrazovati N.O. odbor, četnici su opkolili zbor i pripucali iz pušaka te zbor razjurili.

I u Vrbljanima smo sakupili celo selo. Videvši situaciju tražili smo da familije odu u šumu i nađu svoje te da ih pozovu da dođu, da predadu puške, pa ćemo im vratiti sve što je konfiskovano. Ako hoće u borbu, nek pođu s nama, ako neće, nek ostanu kod kuće, samo da ne budu četnici. Vratilo se i predalo puške 16. Na drugome zboru izabrali su i N.O. odbor za opštinu Vrbljani. Pročitao sam im na zboru pisma Laze Tomića, inženjera, koja su pisana jednom ustaškom pukovniku i Drenoviću i koja su ostavila dubok utisak na masu naroda. Zbor se svršio izborom N.O. odbora. Pre no što je Kraljevački bataljon odande pošao, došao je jedan vod III kraj. odreda i drugovi iz Sreskog komiteta Partije, te će oni produžiti politički rad i mobilizaciju dobrovoljaca (s nama su poslala dvojica).

Za tebe imam sledeće podatke:

1) Postoje tri petorke zelenog kadra. Jedna je petorka Toda Noktaša, njegova je petorka od ljudi iz Jasenovih Potoka (neki . . . Mihajlo Kojić i drugi). Druga petorka: vođa Perica Vasić iz Podgorije, njegov sin Vlado i ostali su iz Podgorije. Treća petorka *glamočku*: vođa Ilija Oulum, biv. narednik iz C. Vrh, a ostali su članovi neki Čavići i Savići, svi Glamočani (Crni Vrh).

19 septembra održali su zelenokadrovci sastanak s četnicima Stevana Prola i zvali ih da zajedno rade. Četnici su odbili. Sad, pošto su razjuren, nije nemoguće da se spoje, jer su slabi i ima ih malo.

I četnicima i zelenom kadru treba sprečiti vezu sa selima, da se ne mogu snabdevati. Oni su već prisiljeni da se noću prikradu i da ukradu neku ovcu da bi imali šta jesti. Crni Vrh bi trebalo očistiti i kazniti.

2) Perica Vasić pričao je u Vrbljanima da se u Pribelji u njihovim rukama nalazi neki partizan Srbijanac koji ima 6 razr. gimnazije, da je taj »odao sve tajne partizana« i kad mu je Perica oprostio život i hteo da ga pusti da nije hteo od njih da ode.

3) U pismu koje je pisao jedan četnički vođa iz Vrbljana jednom ustaši stoji i ovo: »Pre desetak dana poslao sam neko-

liko mojih poverljivih saradnika *kao prosjake i nabavljaše hrane* u raznim pravcima Bos. Krajine, sve sa istim zadatkom da ispituju situaciju. Većina se u redu povratila . . . »

Ovo nam pokazuje kako treba da postupamo sa švercerima pa makar kakve propusnice imali.

Tvoje pismo⁵ dala mi je Lula® ovog časa. Nažalost od tvoje kabanice nema traga, tj. ona je otišla u šumu, pa ili je nosi Stevan Prole ili žandar Trivunčić⁷ koji ima bradu do pojasa.

Nadam se da ćemo se skoro videti pa da na osnovu stečenog iskustva na terenu malo bolje organizujemo rad u pozadini (obav. služba, čišćenja, polit, rad, Partija itd.).

Vagon Crnoga⁸
14/X/42
jutro

Grli te
Šiki

P. S. Primio sam izveštaj Bože Ljumovića. Ja i Crni mislimo da ne ide u Liku. Mislim da ga treba uputiti u Jasenove Potoke, gde se nalazi Stab III brigade (Jakić je tamo), pa da obiđe Mednu i Pecku, da malo bolje uputi tamošnji N.O.O., a onda da obiđe Podgoriju, Dragnić i Vrbljane. Treba resiti kako da i Podgorija i Dragnić dobiju neku vlast (N.O.O.), i da u Vrbljanima pomogne N.O. odboru. Ali bi Boža mogao krenuti iz Glamoča tamo odmah samo sa nekom pratnjom bar od 2—3 naoružana druga.

Da li su komandanti mesta iz Mrkonjića i Jajca klisnuli u Glamoč? Njih nigde nema na njihovim teritorijama, kao da je kom. mesta čisto varoška ustanova! Svakako bi trebalo na terenu (recimo u Gerzovu) stvoriti kom. mesta i straže.

Šiki

⁵ Redakcija nije uspela da ga pronade.

« Mileva Planojević

⁷ Dmitar Trivunčić, načelnik štaba četničkog bataljona »Petar Kočić«.

⁸ Vrhovni štab je 8 oktobra 1942 prešao iz Mliništa u Oštrelj, gde se smestio u železničkim vagonima na pruzi Sanski Most — Drvar.

**ZAJEDNIČKO OBAVEŠTENJE NAČELNIKA VRHOVNOG
ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE I ZAMENIKA KOMAN-
DANTA OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DO ZA BOSANSKU
KRAJINU OD 14 OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM
ŠTABU ZA BOSANSKU KRAJINU O MOGUĆNOSTI NEPRI-
JATELJSKOG ISPADA OD SANSKOG MOSTA I LJUBIJE¹**

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOS. KRAJINU

Neprijateljske snage koje su bile prikupljene u Ključu otstupaju danas ka Vrhpoljtt. III krajiška i I proleeterska napale su izvesne zaštitničke delove, ali izgleda i to je bilo slabo. Neprijatelj je reagirao artiljeriskom vatrom. Jačina neprijatelja: jedan pešadiski puk sa nekoliko topova i tenkova.

Kod ovakve situacije zadržite I i II krajišku pod Vašom komandom. Može se očekivati ispad neprijatelja bilo od Sanskog Mosta, bilo pak od Ljubije. Potrebno je razviti izviđačku i obaveštajnu službu u svim pravcima.

Drug Stanko neka ostane na tome sektoru, a ovamo ćemo urediti komandovanje. Verovatno je da ćemo istočno od Sanskog Mosta preduzeti izvesne ofanzivne akcije.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

14-X-1942

Za Vrhovni štab,
Arso
Z. kom. Op. št.
S. Rodić

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 35—1, k. 161.

BR. 104

**NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV
JUGOSLAVIJE OD OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM
ŠTABU NOP I DO ZA BOSANSKU KRAJINU DA SE OČISTI
MANJACA OD NEPRIJATELJA I UBRZA EVAKUACIJA
LETINE IZ SANICE¹**

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOS. KRAJINU

1. — Od VI odreda dobili smo izveštaj da su u toku 14 t. m. jedinice III sandžačke i IV crnogorske brigade ušle u Mrkonjić Grad.² U ovakvoj situaciji pružaja se novi usiovi za naše dalje akcije. U prvom redu došlo bi čišćenje Manjače od četničkih bandi kao i prodiranje u centralnu Bosnu na pravcu Prnjavora. Potrebno je da hitno uputite drugove koji dobro poznaju prilike kako na otseku Manjače tako i' u centralnoj Bosni.

2. — Čudi nas da još niste uputili odgovornog druga da izvrši organizaciju bataljona III krajiške brigade.³

3. — U vezi sa prodiranjem neprijateljskog puka ka Sanskom Mostu kakve akcije predviđate?

4. — Potrebno je da ubrzate dobrovoljnu mobilizaciju mladića za vojne kurseve i brigade.

5. — Molimo Vas da naredite mobilizaciju što većeg ljudstva, kola i konja za evakuaciju letine iz Sanice, te da jedared skinemo to sa dnevnog reda i oslobodimo naše jedinice za druge zadatke. Molimo da ovome pitanju posvetite veću pažnju nego do sada, jer je berba sporo išla.

6. — Pošto sada imate dovoljno jedinica potrebno je smisliti neke planske akcije krupnijih razmera.

7. — Ubrzajte rad u Vašoj radionici. Isto tako potrebno je napraviti što više zgrada za sklanjanje vojske po planinskim uporištima.

* Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Vrhovni štab
Arso

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 40—5, k. 2.

a Vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 121, 123 i 197.

^{3, 5} Omaška. Ovo bi se moglo odnositi samo na Šestu krajišku NOU brigadu (vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 127).

P. S.⁴ 1) Drug Stanko ovog momenta stiže kod mene. Mi ćemo preduzeti formiranje III krajiške brigade.⁵

2) Ne treba se zanositi neposrednom akcijom na Bihać. Ta akcija može uslediti tek pošto se likvidira zaleđe pomoću Vaših [i] hrvatskih snaga. Pre ovih akcija Vi i dalje [izvodite] niz lokalnih dejstava u luku: S. Most — Prijedor —• Bos. Krupa.

BR. 90

NAREĐENJE ALEKSANDRA RANKOVICA OD 15 OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABU PETE (CRNOGORSKE) NOU BRIGADE DA U ZAJEDNICI SA DESETOM (HERCEGOVAČKOM) NOU BRIGADOM DEJSTVUJE NA NEPRIJATELJSKA UPORIŠTA I KOMUNIKACIJE U DOLINAMA GORNJIH TOKOVA LAŠVE I VRBASA¹

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

15 oktobra 1942 godine

ŠTABU V CRNOGORSKE BRIGADE

Nemamo veze sa Vama. Također nijedna naša brigada nije sa Vama u vezi. Ne poznajemo situaciju kod Vas. Iznenaduje nas kako ste se mogli odvojiti od naših glavnih snaga i povući se u, za nas, nepoznatom pravcu, ne izveštavajući o tome ni ovaj štab, niti jednu susjednu partizansku jedinicu.

Prema neprovjerenim podacima, Vaše jedinice nalaze se na prostoru: Rastovo —• Travnik — Turbe — Komar — Zijamet, tj. negdje oko Radovan Planine. Ako se zaista nalazite

⁴ Tekst u »postskriptumu« je dopisan rukom, i to pod tač. 1 maštilom, a pod tač. 2 olovkom.

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2480. Naređenje je izdao Aleksandar Ranković, konsultujući se sa Velimirom Terzićem, tada načelnikom Štaba Četvrtе operative zone NOP odreda Hrvatske. Vidi dok. br. 91 ove knjige i tom IV, knj. 7, dok. br. 169.

na tom prostoru, zadržite se i dalje na istome i sa X Hercegovačkom brigadom, pošto uspostavite sa njome vezu i dodir,² obrazujte zajednički udarnu grupu, sa zajedničkim operativnim štabom. Zadatak te Vaše udarne grupe ogledaće se u slijedećem:

— Da na prostoru: G. Vakuf — Bugojno — Donji Vakuf — Koraar — Turbe —• Travnik — dolina rijeke Lašve djelujete na neprijateljske komunikacije, na njegova uporišta i posade;

— Da na označenom prostoru mobilišete narodne mase za opšti narodni ustanak, da ih organizujete i formirate u vojne jedinice, koje će zajednički sa Vama preduzeti izvođenje akcija na tome području;

— Da se pravilnim političkim radom među hrvatskim, srpskim i muslimanskim stanovništvom pretstavite i pojavite kao pravi narodni zaštitnici i oslobodioci, suzbijajući u korijenu svaki destruktivni uticaj na mase [od strane] narodnih izdajnika — četnika i ustaša.

Imajte u vidu da dejstvo Vaše udarne grupe treba da se produži i ka sjeveru, desnom obalom Vrbasa, prema Jajcu i dalje prema dolini rijeke Ugar, kao i dolini Vrbanje.

Dakle, Vaša udarna grupa trebala bi da djeluje u stvari u pozadini neprijateljskih snaga, koje se¹ sada nalaze u pojeđinim garnizonima u dolini rijeke Vrbasa.

Napominjemo da se naše glavne snage nalaze zapadno od Vrbasa.

Naše jedinice drže Jfckoj^ićjQriyi i sada vode žestoke borbe oko Ključa.

Također naše jedinice koje su orijentisane prema Jajcu nalaze se oko rijeke Janja i]?liye,. Sa ovim našim snagama, zapadno od rijeke Vrbasa, uspostavite vezu preko Vrbasa, između Jajca i Bugojna.

Neprijateljske snage koje su prodrle do Prozora i Sćita do sada se nisu nigdje krenule, već su ostale na tom prostoru paleći okolna sela i izvršivši pokolj ogromne mase stanovništva kako muslimanskih, tako i hrvatskih sela.

— Odmah po prijemu ovoga naređenja najhitnije nas izvijestite o stanju, mjestu i rasporedu Vaše brigade, kao i o vojno-političkoj situaciji na prostoru na kojem se sada nalaze Vaše jedinice.

² Peta (crnogorska) i Deseta (hercegovačka) NOU brigada su imale čvrstu međusobnu vezu (vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 142 i 150).

Imajte u vidu da smo slično ovakvo naređenje dostavili i Štabu X Hercegovačke brigade.³

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

ZA VRHOVNI STAB:

BR. 91

OBAVEŠTENJE ALEKSANDRA RANKOVICA OD 16 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGU TITU O NEUSPELOM POKUŠAJU USPOSTAVLJANJA VEZE SA PITOM (CRNOGORSKOM) I DESETOM (HERCEGOVAČKOM) NOU BRIGADOM I O UPUĆENOM IM NAREĐENJU ZA DALJA BORBENA DEJSTVA¹

Druže Stari,

Evo da te obavestim o nekoliko najnovijih stvari:

1 — Patrola u jačini od deset boraca koju sam uputio pravcem: Glamoč — IV brigada — Kupreški bataljon — V i X brigada — nije izvršila svoj zadatak. Zadatak nije bio lak jer je valjalo probijati se kroz neprijateljsku i neispitanu teritoriju, ali on ipak nije bio takav da se nije mogao izvršiti. Patrola je došla na 4 km do Vrbasa, tj. do Voljica, mesta koje se na-

³ Vidi dok. zaveden u Istoriskom arhivu CK SKJ pod reg. br. 2479. L Re dakcija, ovaj dokumenat ne objavljuje, jer uglavnom ponavlja sve važnije stavove iz naređenja upućenog Petoj (crnogorskoj) NOU brigadi. Jedino se u naređenju Desetoj (hercegovačkoj) NOU brigadi ukazuje još i na ono što je trebalo da Brigada poduzme u konkretnoj situaciji. Evo odgovarajućeg teksta i

»... Iznenaduje nas kako ste se mogli odvojiti od naših i glavnih snaga i povući se 'bez operativnog cilja u za nas nepoznatom pravcu. Vi ste trebali sa prostora Prozor — Ščit povući se pred jačim i nadmoćnijim neprijateljem, pod borbom, ka Šuf Jici i Kupreškom Polju. Vi to niste uradili, već ste se, protivno našoj direktivi i vladajućoj situaciji u onom periodu događaja, povukli negdje ka istoku, odnosno sjeveroistoku u pravcu planine Vraniće i Bitovnje, gdje za vas niko ne zna od naših partizanskih jedinica ...«

¹ Original, pisan mastilom, latinicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 4283.

lazi do samog G. Vakufa, i dopustila je da bude pokolebana od nekih seljaka koji su tvrdili da nijedan neće izneti žive glave ako nastavi put dalje. Prema tome, tvoja naredba za V i X brigadu nije mogla biti uručena.²

U ovakvoj situaciji, a imajući u vidu: a) da se/V brigada, nalazi s one strane Vrbasa, tj. na prostoriji: Zijamet—• Rostovo — Travnik — Komar, da je priključenjem Zijametskog bataljona postigla velike simpatije tamošnjeg naroda; b) da ne postoje nikakve veze između V i X brigade³ i c) da bi svojim bavljenjem na ovoj prostoriji ove dve brigade vezivale nekoliko neprijateljskih posada, — konsultovao sam se sa drugom Terzićem⁴ i uputili smo naređenje koje ćeš videti iz priložene kopije.⁵ Sa ovim naređenjem pošle su danas jače patrole u pravcu V i X brigade. Patrole su dobile pravac i zadatak da se po svaku cenu probiju. Što je najgore, izgleda da je X b. pošla u Bitovnju Pl. — Kalinovik.

2 — Prispela je nova partija boraca iz Dalmacije — 230. Cei u ovu partiju uputiću u sastav IV NO udarne brigade.⁶ Drug Terzić je sa ovim saglasan, Sledeću partiju mislim da uputim u sastav III proleter, brigade, ukoliko ti ne misliš drukčije.

3 —• Jedan obaveštajni punkt javlja: a) da je Pavelie sa pretstavnikom nemačke vojske posetio Mačeka u Kupincu. Rezultat posete nepoznat; i b) da su Talijani u Sinju naredili domobranskoj vojsci i oficirima da se presvuku u civilna odela. Ovo je izazvalo strah i revolt. Po mome mišljenju, i jedno i drugo su znak slabosti kako ustaša tako i okupatora. Možda će pokušati uvući Mačeka u »vladu«.

4 — Postignut je ekoIIIOJIIIM-Mskat akcije u s. Glavice. Četnički banditi su se opet izmigoljili i nastavljaju sa pretnjama. U tom selu, koje živi u uverenju da Draža ima 150.000 vojnika i da samo oko Mrkonjića operiše 40.000, postavice jednu posadu od 20 naoružanih Dalmatinaca i meštana sa zadatakom da uspostavi red i banditima uskrati hranu i toplu sobu.

Kroz dan-dva dolazim kod vas ukoliko mi ne poručiš drugo. Zaželio sam da vidim novo mesto i pokretne šumske vagone.

2 Vidi dok. br. 75 i primedbu 4 uz dok. br. 74 ove knjige, kao i tom IV, knj. 7, dok. br. 118.

³ Ova informacija, koju je Aleksandar Ranković bio dobio preko izviđačkih organa, nije odgovarala stvarnosti, jer je između Pete (crnogorske) i Desete (hercegovačke) NOU brigade za čitavo to vreme postojala čvrsta međusobna veza (vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 142).

⁴ Velimir Terzić
s vidi dok. br. 90.

⁶ Odnosi se na Četvrtu (crnogorsku) proletersku brigadu.

Vlatko⁷ gura ko mećava. U najnovijem poslu — partiskom radu — odlično se snalazi. On i Judita⁸ su stalno na nekim sastancima u gradu i po selima. Večeras je držao javno predavanje o fašizmu. Inače, pre dolaska Štaba IV operat. zone, ja sam bio »štab« a on »načelnik štaba«.

Ovde se pronela vest da je preko »Slobodne Jugoslavije« upućen poziv ustašama: »Ako se hoćete spasiti, dođite u redove partizana«.

S drugarskim pozdravom

S, F. — S. N!

16-X-1942 g.
u 9h

Marko

Vicko⁹ javlja iz Livna: U Livno je stigla kompletna muzika iz Splita — 40 ljudi.

Iz severne Dalmacije doći će oko 200 boraca, iz okoline Splita 150 a iz južne Dalm. jedan bataljon.

⁷ i Vladimir Velebit, tada instruktor CK KPJ za partisko-politički rad.
⁸ Judita Alargić
⁹ Vioko Krstulović, tada komandant Četvrte operativne zone NOP odreda Hrvatske.

GOVOR VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 17 OKTOBRA 1942 GOD. NA SVEČANOSTI PRILIKOM PREDAJE ZASTAVA DRUGOJ PROLETERSKOJ BRIGADI¹

Drugovi i drugarice, borci, komandiri, komandanti i politički komesari Druge proleterske narodno-oslobodilačke udarne brigade! Nosim vam pozdrav Vrhovnog štaba i zahvalnost za vašu junačku borbu, za vaše junačko držanje u dosadašnjim borbama!

Drugovi i drugarice! Povodom današnje svečanosti predaje zastava vašim bataljonima htio bih da vam kažem nekoliko riječi.² U prvom redu, drugovi, vi ste u dosadašnjim bojevima pokazali da nosite časno ovu veliku zastavu, zastavu pobjede, zastavu bolje budućnosti. Borili ste se protiv okupatora i izdajnika naroda Srbije, borili ste se u Istočnoj Bosni, borili ste se u kamenitoj Crnoj Gori i kamenitoj Hercegovini, a danas se, evo, nalazite na teritoriji Bosne, Hercegovine i Dalmacije. U dosadašnjim bojevima mi smo imali velike žrtve. Odajmo poštu našim herojima koji su pali u dosadašnjim borbama. Slava im! (Brigada: »Slava im!«) Imena palih, koji su dali svoju krv i svoje živote za slobodu i bolju i srećniju budućnost svojih naroda, ostaće vječito u srcima naših naroda, u srcima budućih pokoljenja, kao imena boraca za otadžbinu.

Drugovi i drugarice! Naša dosadašnja borba bila je veoma teška. Prošli smo kroz mnoga iskušenja, mnoge i mnoge teškoće, kao partizanski borci, kao borci proleterskih brigada. Mi imamo da se borimo ne protiv jednog, nego protiv desetine raznih neprijatelja. Kao što ste se, u Srbiji, borili protiv njemačkih okupatora, Nedićevih, Ljotićevih, Pećančevih i Mihailovićevih bandi, tako se i ovdje, na grudi Hrvata i Bosanaca, borite zajedno s njima protiv tih istih neprijatelja, koji i ovdje hoće da iskorijene naš narod, da na narodnu grbaču opet podignu ono nekoliko parazita.

¹ Govor je prvi put štampan u »Borbi«, br. 23, od 22 oktobra 1942 god. Odatle se ovde i prešampava. (Izostavljeni su naslovi koje je, pri štampanju, govoru dodala redakcija »Borbe«.) U Istoriskom arhivu Komunističke partije Jugoslavije, tom I, knj. 2, govor je štampan na str. 106—111.

² Svečanost, na kojoj su predate brigadna i bataljonske zastave Drugoj proleterskoj brigadi, održana je 17 oktobra 1942 god. u Drvaru.

Val narodnog ustanka, koji je počeo od Crne Gore i Srbije, zapljusnuo je sve krajeve naše lijepe jugoslovenske zemlje. Narodni ustanak danas bukti svom silinom u Dalmaciji, Hrvatskoj, Sloveniji i Zapadnoj Bosni. I evo ovdje, vi borci iz Šumadije, iz okoline Čačka i Uzica, iz Posavine, vi ćete ovdje pokazati primjer herojstva, primjer discipline, primjer kako treba da se bori jedan borac koji se zove borac Narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije.

Ja znam, drugovi, da vas interesira kakva je sada međunarodna situacija. Na to bih mogao da vam dam samo jedan odgovor, koji je dao i Potemkin prije nekoliko dana na moskovskom radiju. Sovjetski narod je uvidio da se bori i da će se, ako bude morao, i boriti sam do konačnog uništenja Hitlerovog fašizma i svih onih koji teže da ponovo porobe svijet. Mi bismo tome dodali da ćemo¹ se i mi, zajedno sa Sovjetskim Savezom, boriti kao što smo se i dosad borili, sami u našoj zemlji, uprkos svim tamnim reakcionarnim silama, koje su se udružile sa okupatorom, da bi ponovo namakle jaram na vrat našem narodu. To je odgovor na pitanje o međunarodnoj situaciji.

Ali ima jedna stvar o kojoj smijemo govoriti danas sigurnije nego prije godinu dana, kada su, opijene pobjedom na evropskoj teritoriji, hitlerovske horde, zajedno sa hordama raznih satelita, išle da unište i osvoje veliku socijalističku zemlju — Sovjetski Savez. Bila su to teška vremena i iskušenja, ali u srcu naših boraca nikada nije nestajala vjera da će narodi Sovjetskog Saveza razoriti tu tobože nesavladljivu Hitlerovu vojnu mašinu. Danas je Hitlerova vojna mašina na nizlaznoj stepenici. Ona je dobila najteže udarce u Sovjetskom Savezu. Herojska Crvena armija uništila je najelitnije njemačke divizije, tako da Hitler nikada više ne može nadoknaditi onu silu koju je imao u prošloj godini. Staljingrad, taj herojski grad, primjer je istrajnosti koju može dati jedan narod kao što je sovjetski narod, koji je iskusio ono što mu je dala sovjetska vlast, pod vodstvom herojske Boljševičke partije i Staljina. Staljingrad je dao otpor kome nema primjera u historiji. Staljingrad se drži, Staljingrad će se držati; na Staljingradu, kao i na Kavkazu, Hitlerove horde dobiće drugi smrtonosni udarac, još teži nego onaj prošlogodišnji pod bedemima Moskve. To je ono što nas još više napaja uvjerenjem da ćemo mi, zajedno s narodima velikog Sovjetskog Saveza, konačno pobijediti.

Kao što u okviru naše zemlje postoji petokolonaška klika, koja bez stida i srama, samo da zasiti svoje interese, vodi borbu protiv naroda, isto tako i na međunarodnoj areni postoji peto-

kolonaška klika, koja onemogućava okupljanje svih onih ogromnih snaga koje su potrebne za borbu protiv fašističkih osvajača. Govori se mnogo o otvaranju drugog fronta. Neću da ulazim u to, niti da to sporim. To nije naša stvar. Ali mi vidimo činjenicu da se Sovjetski Savez bori, sam, da u Engleskoj i Americi ima petokolonaških sila, koje rade iz petnih žila da se ne pomogne sovjetskom narodu u borbi. Mi znamo da oni čekaju da sovjetski narod iskrvari. Mi znamo njihove namjere. Ali, oni se ljuto varaju. I u Engleskoj, i u Americi, i u Francuskoj i u svim ostalim zemljama narod ima svoje oči.

Drugovi i drugarice! U dosadašnjoj borbi moglo se utvrditi jedno: da je i naša Narodno-oslobodilačka partizanska i dobrovoljačka vojska pokazala nečuvane primjere izdržljivosti i herojstva. Šta je bila ona pogonska snaga koja je tjerala naš narod, naše borce da izdrže takve teškoće, a da ne pokleknju?

Prvo — mi svi u Narodno-oslobodilačkoj vojsci i čitav naš slobodoljubivi narod, koji je uz nas, osjećamo duboku, neizrecivu mržnju prema neprijatelju koji je porobio našu domovinu; imamo visoku svijest da je jedini izlaz našeg naroda u odlučnoj oružanoj borbi za spas naše nezavisnosti, našeg naroda, naših golih života.

Drugo — kod naših je boraca postojala visoka svijest da se bore za pravednu stvar, za oslobođenje zemlje ispod jarma okupatora i za bolju i srećniju budućnost. Nikada se više ne može desiti da plodove borbi i žrtava naših boraca iskorišćava neko drugi, a ne oni koji su ih zaslužili — naš narod.

Treće — mi se ponosimo što smo saveznici i suborci velikog Sovjetskog Saveza u današnjoj natčovječanskoj borbi protiv najvećeg neprijatelja čovječanstva — njemačkog fašizma i njegovih satelita.

Četvrto — mi smo u ovoj borbi stekli uvjerenje da samo narod sam, svojim vlastitim rukama, može da uništi onu tiraniju koja je do sada ugnjetavala naše narode; mi smo uvidjeli da se na jednoj strani okupilo sve protivnarodno, a na drugoj sve što je rodoljubivo, što voli svoju zemlju, slobodu i nezavisnost.

Svijest o te četiri činjenice, to je pogonska sila koja goni naše borce naprijed i daje im snagu da izdrže. Mi nemamo lijepo obučenu vojsku, kao što je bila ranija, koju, kad je došao čas, nije imao ko da povede u boj. Ovdje su sinovi svih krajeva, simbol bratstva srpskog i hrvatskog i svih ostalih naroda. Svi narodi bore se za iste ciljeve, i to je, ta težnja za bratstvom i slogom, ona sila koja nam daje snage da i veće teškoće 'prebrodimo.

U dosadašnjoj borbi mi smo, kao što sam podvukao, nailazili na razne neprijatelje naroda, pored okupatora. Drugovi i drugarice"! To što smo u posljednje vrijeme doživjeli prevazilazi sve što je u historiji našeg naroda zabilježeno. Razumljivo je što se Nedić, Ljotić, Pavelić — banditi koji su od prvog dana ušli u blok osovinskih sila — bore protiv svog naroda i naprednog čovječanstva. To je sasvim razumljivo, ali je daleko teže razumjeti da jugoslovenska vlada, koja je pobjegla u London i koja uživa gostoprimstvo engleske vlade, da ta izbjeglička vlada otvoreno, bez ikakvog srama i uzdržavanja, na ovoj teritoriji pomaže okupatora; da se četničke bande Draže Mihailovića zajedno s Nijemcima, Talijanima i ustašama bore protiv naših naroda. To je ono što je srca čitavog) našeg slobodoljubivog i poštenog naroda ispunilo mržnjom protiv novih izdajnika. I šta možemo drugo nego da ne priznamo tu vladu, tu izdajničku izbjegličku vladu, koja jedino misli na to kako će da povrati ono što je dvadeset četiri godine davilo naš narod. Mi je ne priznajemo! Naš narod kuje sam sebi buduću slobodu, buduću sreću. Naš narod će sam naći u svojim redovima rukovodioce koje će staviti da upravljaju ovom zemljom, koja je u ovom teškom momentu, u ovoj teškoj borbi, tako reći jedina među zemljama Evrope, pokazala nečuveno herojstvo i smjelost. Ona se uhvatila u koštac sa onima od kojih su strepjeli svi takozvani stratezi bivše jugoslovenske armije.

Drugovi i drugarice! Mi se ponosimo što u Sovjetskom Savezu danas skoro u svakoj emisiji govore o herojskoj borbi Narodnooslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije. To je najveća nagrada koju može neko da dobije. Mi smo dobili priznanje najvećeg i najkulturnijeg naroda, priznanje da smo svojom borbom i borbom koju ćemo da vodimo zaslužili buduću slobodu, da smo zaslužili da se zovemo braćom ruskog naroda.

Drugovi i drugarice! Mnogo je krvi trebalo, mnogo je krvi i mladih života naših boraca trebalo, da bismo sprali sa naših naroda sramotu koju su im nanijeli razni petokolonaški elementi. Mi smo bili od prvog dana svjesni tih žrtava. Mi smo znali da se ne radi o borbi koja će trajati 14 dana, jedan ili tri mjeseca; mi smo znali da ćemo se morati boriti na život i smrt. Ili u slobodi živjeti i za nju ginuti, ili na koljenima crknuti — i odabrali smo prvo.

Potemkin je rekao da se Sovjetski Savez do sada borio sam i da će borbu nastaviti. Mi u to vjerujemo i u to ni jednog momenta nismo sumnjali. Mi znamo, a to je rekao i drug Staljin, da je Sovjetski Savez kadar da se odupre i da pobijedi

njemački fašizam i svakog onog ko teži za svjetskim gospodstvom. Ove riječi nisu se ticale samo Hitlera.

I mi ćemo nastaviti da se borimo, bez obzira da li će se i kada će se otvoriti drugi front. Znamo da ćemo se boriti do posljednjeg daha na ovoj zemlji. Sa nama neće Draža Mihailović i londonska vlada. Nema druge sile, osim sile Narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske, koja se bori za slobodu. Naš narod, koji diže ustanak, daje rezerve koje će obnoviti naše redove, povećati snagu; on će dati sve od sebe, da u ovoj teškoj borbi pobijedi. Pogledajte, Dalmacija gori! Narod se diže. Četnička kama počela je klati islo -onako kao i u Srbiji; počela je i tamo klati, misleći da će pokoriti narod. Dalmatinci idu u partizanske redove. Dalmatinci su već došli u proleterske brigade, Dalmatinci stupaju u udarne brigade, Dalmatincu se dižu u borbu za slobodu i srećniju budućnost svoga naroda. U Hrvatskoj, Slavoniji, Hrvatskom Zagorju, u onoj zemlji za čije se ljude govorilo da nisu sposobni za borbu, ruše se željezničke pruge, lete u vazduh skladišta, narod uništava živu snagu ustaša i Nijemaca i diže se da zajedno s drugim narodima Jugoslavije zbaci fašistički režim koji nam je Hitler nametnuo. Drugovi i drugarice! Naše perspektive jasne su na vidiku. One su sigurne. To je pobjeda. Pobjeda mora doći. Vjerujemo u to čvršće nego ikad — pobjeda je na našoj strani! Njemački fašizam napreže svoje posljednje snage da bi još kako tako osigurao- ono što je osvojio, ali on neće imati posljednju riječ. Posljednju riječ ima Crvena armija, koja će mnogo jače nego prošle godine da uništava i konačno da uništi njemačke bande. Naša je perspektiva — pobjeda!

Uprkos svim teškoćama koje smo do danas imali, uprkos slabom naoružanju, slaboj odjeći, slaboj hrani itd., neće nas ništa moći spriječiti da vodimo i dovedemo našu borbu, koja traje već 17 mjeseci, do konca. Vrhovni štab Narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije daće sve od sebe da vam u to-m pogledu pomogne. Vrhovni štab ne može sam da vodi borbu, ako se isto tako i narod u punoj mjeri ne angažuje, ako narod ne doprinese maksimum napora da izvojuje konačnu pobjedu i bolju budućnost. Ovdje pada velika odgovornost na našu pozadinu, na naše narodno-oslobodilačke odbore, naše radnike i seljake, naše žene, sestre i majke. Što se tiče naoružanja, mi smo ga do sada dobijali od neprijatelja. Ali ne dobrovoljno, nego smo ga otimali. Sve što imate, svaka puška, revolver, metak, sve je to krvlju osvojeno. Mi sada imamo dovoljno naoružanja da njime osvojimo novo. Nikada našeg borca ne smije da pomete to što ima malo municije. Čim ima

malo municije, znači — treba oteti, od neprijatelja. Talijanska municija — za talijanske puške, ona druga za kragujevačke. Dok je neprijatelja, imaćemo i oružja i svega što nam treba. To je izvor za nas. A to da smo se 17 mjeseci održali bez ičije pomoći, dokazuje snagu i izdržljivost našeg naroda, koja se rijetko nalazi u historiji. I prema tome, uvjeren sam da ćete vi otsada časno nositi veliko ime proletherske brigade kroz sve borbe kroz koje ćemo proći. Moram vam kazati da ćemo imati još, mnogo teških časova. Iz najvećih teškoća smo izišli. Nastojaćemo da maksimum naših snaga, naše žive sile, života naših boraca spasimo za buduće napore koji nas očekuju. Jasno je, žrtava će biti. Bez žrtava se nikakva sloboda ne može osvojiti, a najmanje takva sloboda za koju se mi borimo« I uvijek, kad nastupe najteži- časovi, pomislite na našu rusku braću, na narode Sovjetskog Saveza i na teškoće kroz koje oni prolaze. Pomislite na narode Sovjetskog Saveza, koji su u prošlom ratu, u građanskom ratu, davali i posljednju kap krvi i živote polagali u borbi protiv nenarodnih snaga i internacionalnih zločinaca, koji su posizali za njihovom slobodom; borili su se i odbranili sve tekovine velike revolucije. Pomislite to i biće vam lakše. Nama je lakše što imamo veliki Sovjetski Savez, prokušanog borca za slobodu naroda. Taj Sovjetski Savez, koji je 25 godina gradio sreću i blagostanje svoje zemlje, nauku i kulturu, sve to danas daje zajedno s krvlju i životima svojih ljudi na oltar slobode, u borbi protiv srednjevjekovnog mračnjačkog Hitle-rova fašizma. Drugovi, neka nas napaja ponos što smo i mi borci velike armije koja se bori za slobodu čitavog čovječanstva. Neka, povodom velikog praznika 25-godišnjice Oktobarske revolucije, odjekne glas širom naše zemlje:

Da živi naš veliki saveznik Sovjetski Savez!

Da živi nepobjediva herojska Crvena armija i njen vojskovođa drug Staljin!

Da živi nepobjediva Narodno-oslobodilačka partizanska i dobrovoljačka vojska Jugoslavije!

Da živi sloboda, za koju se borimo!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

BR. 93

**ODLUKA VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGO-
«T AVIJE DRUGA TITA OD 18 OKTOBRA 1942 GOD. ZA
KAPAD NA BIHAĆ I NAREĐENJE GLAVNOM ŠTABU NOP
ODREDA ZA HRVATSKU U VEZI S TIM¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
18-X-42 godine**

Strogo poverljivo!

HRVATSKOM GLAVNOM ŠTABU

1) Naredili smo da pošaljete dve brigade na sektor [Bos.] Grahova, međutim te brigade ni do danas nisu stigle.² Nastojte da što pre dođu, kako bismo mogli na vreme ostvariti naše planove.

2) Odlučili smo se da napadnemo i zauzmemo Bihać. Za napad su određene sledeće snage: 4 krajiške, 4 hrvatske i 1 proleterska brigada.⁸ Napad će se izvesti u vremenu do 5 novembra, kako bismo sa jednim velikim vojničkim uspehom proslavili 25-godišnjicu Oktobarske revolucije. Prema tome, blagovremeno morate dirigovati vaše snage prema Bihaću, ali tako da neprijatelj ne sazna za vašu koncentraciju. Celokupnom operacijom rukovodice Vrhovni štab. Potrebno je da blagovremeno pošaljete vašeg delegata u Vrhovni štab. Pri tome potrebno je da nam pružite izvesne sugestije u pogledu samog napada. Nastojte istovremeno da pribavite što više podataka o neprijatelju u Bihaću.[^] Vaše snage treba da raspolažu sa što više teških oruđa.

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 40—3, k. 102.

Jedan slobodniji prepis originala, bez datuma i potpisa, iz oktobra 1942 god., nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2303.

² Vidi dok. br. 84.

³ Kasnije je Vrhovni štab učinio manje izmene, pa je u Bihaćkoj operaciji učestvovalo osam brigada (umesto devet): pet krajiških i tri hrvatske. Na sam grad Bihać napadale su tri krajiške (Prva, °ruga i Treća) i jedna hrvatska (Osma — Druga Ibanjska), dok su na okolna uporišta napadale i vršile obezbeđenje dve krajiške (Peta i kesta) i dve hrvatske (Druga — Druga lička i Četvrta — Prva kordunaska). Opširnije o ovome vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 170 i tom V, knJ- 9, dok. tor. 6.

3) Bilo bi vrlo važno da u vremenu oko 1. novembra preduzmete jednu jaču diverziju u istočnom delu Banije. U tu svrhu bi bile potrebne snage od dve brigade. Isto tako naredili smo i Krajišnicima da preduzmu diverziju ka Bos. Novom i Ključu.⁴

4) Kako napad na Bihać treba da bude brz i iznenađan, to trupe će trebati dovesti sa veće daljine. To znači da do određenog vremena možete izvesti niz akcija na drugim sektorima.

Po uspešno izvedenoj operaciji na Bihać, sa svim snagama — 9 brigada — preduzećemo marš-manevar preko Banije ka Hrvatskoj. Sami ćete uvideti važnost ovih akcija, pa skrećemo pažnju na tačno izvršenje ovoga plana.

Pri samome napadu, hrvatskim snagama rukovodiće Glavni štab za Hrvatsku.

Primite naše drugarske pozdrave.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Komandant,
Tito

P. S.

1) Zaplenjenu municiju za top 75 mm hitno uputite preko [Bos.] Petrovca za nas. Ovo smatrajte vrlo hitnim i nemojte da vam se dogodi da ta municija zakasni. Municiju obavezno pošaljite automobilom.

2) Usposobite oba tenka za napad na Bihać.

3) Ako imate mašinske, cilindarskog ili motornog ulja pošaljite nam, jer nam je potrebno za održavanje saobraćaja.

⁴ Vidi dok. br. 94.

Строго секретно

APR 19 1964

[illegible]

→ Како напад на Бикал тропе на буле Брз и Копинадал, то купце на тресту доведош на «Бикал» да се купе, да се на «Бикал» однемо мукете извести низ акција на другим секторима.

и като извести на акциите на другите сектори.

По успешно изведеној операцији на Бихару, од самах снагама су организовано предузеће мари маневру преко Бачке до Арватскоје. Самах тако увиђају важност овеј мисије, па извршавају сирењем пазе, да тачно изврше своја дужа.

при самом нападении, известным членам руководящего Главного Штаба из
известных.

ПРИЕМА НА СЪГЛАСИЕ ПОДРЪЖКА
ОПРЕДЕЛЕНИЕ СЪГЛАСИЕ СЪГЛАСИЕ

U G

1/ Заплава на муниципију за топ 7, имам лично, и ја се спремам да га извадим из
нас. Ово сматрајте због личног и желим да вам се догоди да та муниција
и застане. Муницију обавезно повећате аутомобилом.

2/ Успособыто оѣа тѣкѣа аѣ мѣтѣа нѣ мѣтѣа.

3/ Ако имате мажњског, чинадарског или моторног ула возачите
нам. 100 нам је потребно за одржавање саобраћаја.

BR. 104

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 18 OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DO ZA BOSANSKU KRAJINU DA SE IZVRŠI PRIPREMA ZA BIHAĆKU OPERACIJU¹

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
18-X-42 godine — 14 časova**

Strogo poverljivo!

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOSANSKU KRAJINU

1) Operacije istočno od Vrbasa mogu doći u obzir nešto kasnije. Vi pribirajte podatke sa tog terena. Mi imamo podataka da se vaš proleterski bataljon, pred nadmoćnijim ustaško-četničkim bandama, morao prebaciti ponovo u Slavoniju.² Nastojte da o svemu prikupite podatke.

2) Slažemo se sa vašim mišljenjem da treba napasti i zauzeti Bihać.³ Ova operacija ima se izvesti najdalje do 5 novembra, kako bismo imali čime proslaviti 25-godišnjicu Oktobarske revolucije.

U napadu će učestvovati: 4 krajiške, 4 ličke i 1 proleterska.⁴ Imajući u vidu ove snage, vi ćete nam predložiti plan napada. U tom cilju preduzmite izvidanja i pribavite detaljan neprijateljski raspored. U napadu mora učestvovati celokupna artiljerija sa kojom raspolazemo. Predvidite mesta za artiljeriju. Prilikom dostavljanja plana za napad, dostavite nam i skicu neprijateljskog rasporeda.

Evakuaciju svih potreba vi ćete organizovati. Predvideti evakuaciju ka Petrovcu i Grmeču.

Sve pripreme zadržati u najvećoj tajnosti i o njima niko ne sme znati sem vašeg štaba.

3) Pre ove operacije vi možete preduzeti niz akcija ka otseku između Ljubije i Bosanske Krupe. Čak možete zauzeti i Bosansku Krupu. Naročito je potrebno rušiti komunikacije. Ove pomoćne akcije treba da budu najjače u vremenu oko prvoga novembra.

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 6—6, k. 181 A.

² Podaci koje je o Proleterskom bataljonu bio dobio Vrhovni štab nisu bili tačni (vidi tom IV, knj. 8, dok. br. 28).

³ Vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 134.

⁴ Vidi primeđbu 3 uz dok. br. 93.

Isto tako naredili smo Hrvatskom štabu da u ovom vremenu preduzmu jednu demonstrativnu akciju u Istočnoj Baniji, ka Dvoru i Bos. Novom.⁵

4) U situaciji koja se odigravala kod Ključa, I Krajiška nije smela napustiti bojno polje sve dok se situacija ne bi raščistila. Ovako, neprijatelj se provukao jevtino.⁸ Ta brigada se u neredu povukla sa položaja istočno od Ključa. Takav nered je bio i oko Mrkonjića. Takvi postupci će oslabiti tu vašu najbolju brigadu, a ne borbe. Morate pripaziti na rukovođenje ne samo ovom, nego i ostalim brigadama.

5) O formiranju divizija moramo još promisliti.

6) S obzirom da ćemo preduzeti napad na Bihać, ne bi bilo zgodno da sada izvodimo manje akcije oko toga grada. Prema tome, ka Bihaću ostaviti samo slabije izviđačke delove, a snage IV Krajiške brigade upotrebiti za druge akcije.

Гр предвидену-акцију нггнјио да се у радјоніци изради што vise*мчних і bacačких б ombi. Namahjtnouputit.e bar"200 ručnih Hombir"Sombe~uputi'ti u OštrefiTUT "

""* ST'TTizakvih ustanova mi nemamo u Petrovcu. Primetili smo da "vaše posiednje pismo nije bilo napisano u uobičajenom drugarskom tonu. Ono nas je iznenadilo.⁷

Primate naše drugarske pozdrave.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant,
Tito ^

(M. P.)

P. s.⁸

1) Pošaljite^ prevozno sredstvo za 200 litara nafte. Benzina ifemamo. Odela~za decu~taEo3e^iCTiamo"

' "...2)"^Pred"uzmTEE'akciju za predenje i tkanje vune za partizanska odela. To treba da uzme najšire razmere. Radite preko Partije, odbora, vojske. Tome pitanju morate posvetiti veliku pažnju.

3) Šaljemo za vaše brigade 8 džakova duvana, koji smo kupili u Livnu, dakle po 2 džaka na svaku, brigadu. Duvan ćemo dostaviti Komandi mesta Petrovac.

s Vidi dok. br. 93.

e Vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 130 i 134.

7 Vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 134. (Operativni štab NOP i DO za Bosansku Krajinu nije odobravao neke postupke načelnika Vrhovnog štaba — vidi još toim IV, knj. 7, dok. br. 130 i primedbu 8 uz dok. br. 86 ove knjige.)

^e Tekst u »postsriptumu« je dopisan mastilom.

SAOPŠTENJE VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD OKTOBRA 1942 GOD. O FORMIRANJU I OSNOVNIM ZADACIMA PRIVREMENOG UPRAVNOG OTSEKA VRHOVNOG ŠTABA¹

**OBAVEŠTENJE VRHOVNOG ŠTABA
NOP I DVJ**

Pri Vrhovnom štabu osnovan je Privremeni
upravni otsek

Ovaj otsek radiće pri Vrhovnom štabu privremeno, do stvaranja Narodno-oslobodilačkog odbora Jugoslavije, kada će Otsek ući u okvir delatnosti Zemaljskog N. O. odbora.²

Privremeni upravni otsek ima zadatak da vodi unutrašnje poslove na oslobođenoj teritoriji. U te poslove spada:

1. Organizacija i kontrola pozadinskih vojnih vlasti (komande područja, komande mesta, partizanske straže, seoske straže).

2. Davanje direktiva N. O. odborima, pomaganje N. O. odborima da postanu stvarnim organima demokratske narodne vlasti i kontrola njihovog rada.

3. Organizacija službe bezbednosti pozadine oslobođenih teritorija.

4. Propaganda u zemlji i inostranstvu.

Za rukovodioca Privremenog upravnog oteka određen je drug čiča Janko,[®] koji će potpisivati sve naredbe i rešeirja oteka.

¹ Kopija originala, otkucana na pisačoj mašini, ćirilicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 1154. Obaveštenje je prvi put objavljeno u »Borbi« od 22 oktobra 1942 godine.

² Ovo centralno rukovodeće političko telo — na koje se ovde misli — dobiće naziv: Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ).

³ Moša Pijade

BR. 104

**NAREĐENJE SEFA PRIVREMENOG UPRAVNOG OTSEKA
VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 20 OKTO-
BRA 1942 GOD. O NAČINU PRIKUPLJANJA PODATAKA O
ZLOČINIMA OKUPATORA I NJIHOVIH SLUGU¹**

**PRIVREMENI UPRAVNI OTSEK
PRI VRHOVNOM ŠTABU
N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE
Broj 2
20 X 1942**

SVIMA KOMANDAMA PODRUČJA

Okupator i njegove sluge — ustaše i četničke bande iz-
dajnika Nediea, Draže Mihailovića, Baja Stanišića, Bela garda
u Sloveniji itd. — počinili su u svim zemljama Jugoslavije stra-

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi
Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 7—3, k. 6-A.

Naređenje je upućeno glavnim štabovima NOP odreda za Hr-
vatsku i Sloveniju, Operativnom štabu NOP i DO za Bosansku Krajinu
i Štabu Četvrtе operativne zone NOP odreda Hrvatske. To se vidi iz
jednog propratnog pisma, čiji je original sačuvan u Istoriskom arhivu
CK SK Slovenije, pod reg. br. A/42 — 5010.

Ono doslovno glasi:

**»PRIVREMENI UPRAVNI OTSEK PRI
VRHOVNOM ŠTABU
N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE**

**Broj 5
20/X/42**

Glavnom štabu NOPO Slovenije

**GLAVNIM ŠTABOVIMA N.O.P.O. HRVATSKE I SLOVENIJE
OPERATIVNOM ŠTABU BOSANSKE KRAJINE I
ŠTABU IV OPERATIVNE ZONE**

U prilogu šaljemo cirkular za komande područja o prikupljanju
podataka o zločinima okupatora i njihovih slugu. Komandama područja
u Drvaru i Livnu cirkular je poslan direktno. Vama stavljamo u du-
žnost da u ostalim krajevima preko komandi područja, ukoliko postoje,
ili preko drugih organa, a naročito narodno-oslobodilačkih odbora, pri-
kupite tražene podatke i materijale i iste što pre dostavite na adresu
Vrhovnog štaba — za Privremeni upravni otek.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

**Prilog:
Cirkular br. 2**

**Za Privremeni upravni otek
pri Vrhovnom štabu
N.O.P. i D.V. Jugoslavije
Čiča Janko«**

Takođe je u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 16403, saču-
vana opšta kopija ovog propratnog pisma.

hovita svirepa zverstva. Od ogromne je političke važnosti za sve narode Jugoslavije, nad kojima se iskalio i još iskaljuje sadišćki bes okupatora i njihovih slugu, da se hitno *napravi što> pćtpuniji spisak svih tih zločina*: ubistava pojedinaca, masovnih ubistava i pokolja, masovnih streljanja, bacanja u jame, odvođenja, mučenja i ubijanja u logorima i zatvorima, paljevina, silovanja i pljačkanja po selima i gradovima.

Sovjetskoj i svetskoj javnosti poznat je krvavi fašistički teror u Jugoslaviji. Pa ipak njima je poznat samo jedan mali deo tih nečuvenih zločina i samo u opštim crtama. Neophodno je potrebno da se sovjetska i čitava međunarodna javnost najpotpunije upoznaju sa svim užasima koje su okupatori i njihove sluge počinili u Jugoslaviji.

Narodno-oslobodilačka partizanska i dobrovoljačka vojska Jugoslavije najmoćnije je oružje narodne osvete nad krvavim zlikovcima". Ona vrši ulogu narodnog osvetnika već u toku samog ustanka, ona »kažnjava smrću krivce, organizatore i izvršioce hitlerovskih osvajača i terora, kao i izdajnike koji pomažu okupatorima«, kako to Sovjetska vlada ističe u svojoj noti »o odgovornosti hitlerovskih osvajača i njihovih pomagača« od 14 oktobra ove g. Svojom beskompromisnom borbom protiv okupatora i njegovih izdajničkih slugu, među kojima vidno mesto u bestidnim, zločinima nad našim narodima zauzimaju i agenti izdajničke izbegličke vlade, naša Narodno-oslobodilačka vojska nanela je i nanosi najosetljiviju štetu neprijatelju, kako to u istoj noti Sovjetska vlada naročito kaže za nas u Jugoslaviji, podvlačeći da će »uspešni razvitak te slavne oslobodilačke borbe postati jedan od najvažnijih uslova konačnog sloma cpšteg neprijatelja i približiće čas odmazde« zverskim osvajačima. A zato će naša narodna vojska biti i onaj vrhovni sudija koji će na čelu naroda posle rata kazniti i one fašističke bandite i njihove banditske sluge koji još budu pretekli u životu.

Nijedan zločinac ne sme umaći pravednoj narodnoj kazni u toku našeg svetog oslobodilačkog rata i posle njega. I ovo je jedan i možda najvažniji razlog za izradu tačnog i detaljnog popisa svih njihovih zločina, navodeći po mogućnosti za svaki I zločin ko ga je izvršio, kada i pod kakvim uslovima, da li je i Ikoji od zlikovaca kažnjen, kad i od koga, ili ako ga kazna još nije stigla, gde se zlikovac sada nalazi.

Zbog toga se svima komandama područja na oslobođenim teritorijama naređuje da preko komandi mesta, *svojom posebnom obrazloženom naredbom, stave u dužnost narodno-idslobodilačkim odborima svoga područja prikupljanje svih potrebnih podataka o zločinima okupatora, ustaša i četnika na njihovoj*

teritoriji. Za prikupljanje tih podataka odgovorne su komande područja (komandanti i pomoćnici komandanata) i sreski NOO-i (lično odgovorni predsednik i sekretar).

Podaci će se prikupljati prema priloženim formularima koje će komanda područja staviti na raspolaganje sreskim nar.-osl. odborima a ovi opštinskim, koji će popuniti za svako selo svoje opštine podatke u saradnji sa seoskim nar.-osl. odborima. Opštinski NO odbori utvrdiće da li su podaci dobijeni od seoskih odbora ili poverenika potpuni i tačni, staviće svoje primedbe, srediti sve podatke iz svoje opštine i sve poslati svom sreskom NO odboru, koji će takođe pregledati sve primljene podatke, staviti svoje dopune i primedbe dajući opštu sliku okupatorskih i banditskih zločina u srezu, i uputiće sav materijal svojoj komandi područja, koja će isto dostaviti sa svojim primedbama ili dopunama Vrhovnom štabu.

Komande područja izvestiće svoje nadležne više štabove, koji su ih postavili, o prijemu ove naredbe Vrhovnog štaba, kao i o njenom izvršenju, tražeći od njih i eventualnu pomoć za što uspešnije izvršenje ovog važnog zadatka.

Po sebi se razume da su komande područja, komande mesta i NOO-i dužni da ubuduće preko svoje obaveštajne službe saznaju što tačnije podatke o novim zločinima koje neprijatelji naroda vrše na susednoj neoslobođenoj teritoriji, te da o njima redovno i brzo šalju izveštaje Vrhovnom štabu.

Sve podatke slaće komande područja na adresu: Vrhovni štab — za Privremeni upravni otsek.

Ukoliko podaci budu pisani rukom, rukopis mora biti lako čitljiv.

Krajnji rok za slanje podataka Vrhovnom štabu jeste 1 decembar o. g.

Pored gornjeg, upozoravaju se sve komande, operative kao i pozadinske, i svaki pojedini vojnik i građanin, koji dođe u posed ma kakvog dokumenta o zločinima okupatora i njihovih slugu, da je obavezan da svaki takav dokumenat dostavi preko komande područja Vrhovnom štabu. Neizvršavanje ovog i zadržavanje dokumenata kod sebe biće najstrožije kažnjeno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Otsek
Ciča Janko

BR. 104

**NAREĐENJE ŠEFA PRIVREMENOG UPRAVNOG OTSEKA
VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 20 OKTO-
BRA 1942 GOD. ŠTABOVIMA BRIGADA I PARTIZANSKIH
ODREDA DA DOSTAVLJAJU PRIMERKE PARTIZANSKE
ŠTAMPE I DOKUMENTARNI MATERIJAL O OSLOBODI-
LAČKOJ BORBI I O ZLOČINIMA OKUPATORA I NJEGOVIH
SLUGU¹**

**PRIVREMENI UPRAVNI OTSEK
PHI VRHOVNOM ŠTABU NOP I DVJ**

Broj 3
20-X-1942 g.

ŠTABOVIMA NOP BRIGADA I ODREDA

Na izvršenje politodelima, politkome-
sarima i njihovim zamenicima.

Dragi drugovi,

S obzirom na mogućnosti koje se otvaraju našoj propa-
gandi u sovjetskoj i međunarodnoj javnosti, a i radi neophodnog
poboljšanja našeg agitacionog i propagandističkog rada u oslo-
bođenim i neoslobođenim oblastima Jugoslavije, kao i radi što
uspešnijeg suzbijanja neprijateljske propagande u zemlji i u
svetu, računajući tu i neprijateljsku propagandu jugoslovenske
izbeglike vlade, — nameću se izvesne mere i radovi, čije vam
se hitno¹, neizostavno i solidno izvršenje ovim naređuje.

1.) Sve jedinice NOP i DVJ obavezne su da ovom otseku
odmah dostave:

a.) Po jedan primerak svih svojih dosadašnjih izdanja
(listova, brošura, letaka, kulturno-priredbenog i drugog materi-
jala), a ubuduće isto tako i od svakog novog izdanja. Ovo ne
ukida obavezu da še za Agitprop pri V. Štabu redovno šalje po
jedan primerak svakog izdanja.

Ukoliko su se kod pojedinih drugova sačuvali primerci
starijih izdanja sa teritorija gde je naša vojska ranije operisala
(Srbija, Sandžak, C. Gora, Istočna Bosna, Hercegovina), treba

¹ Original, otkuean na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi
Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 8—3, k. 6-A. Takođe je
sačuvana u Istoriskom arhivu CK SKJ jedna kopija originala, pod
reg. br. 2484.

i od tog materijala pokupiti po jedan primerak i poslati ovom otketu;

b.) Neprijateljska dokumenta (akta, pisma, letake, listove, proglase i dr.) — okupatorska, ustaška, četnička — ukoliko ih ima u arhivama štabova ili pojedinih drugova. Uz svaki dokument poslati najnužnije podatke o *istom* (napr. letak bačen iz aviona, mesto, datum);

c.) Po jedan primerak svih *fotografija* iz naših borbi i iz naše pozadine, kao i zaplenjenih neprijateljskih fotografija (naročito fotografija fašističkih zverstava). Također fotografije pojedinih naših palih heroja. Na poleđini svake fotografije ili na listu na koji bude eventualno prilepljena napisati šta ili koga predstavlja, gde je i kad snimljeno, a može i čiji je snimak. Kod toga drugovi ne treba da žale ako dadu i jedini svoj snimak, jer će fotografije biti umnožene, a originali bi se kasnije mogli i vratiti drugovima ako to žele. Kod fotografija za koje drugovi misle da će biti vredno da se Uvećaju, a i inače, bilo bi dobro da se pored kopije priloži i sam negativ;

d.) Tekstovi partizanskih pesama i narodnih pesama iz ustanka.

2.) Iako je dosad više puta zahtevano da se daju opisi pojedinih interesantnijih akcija i bitaka manjih i većih jedinica, kao i herojskih dela pojedinaca i jedinica, na tome polju urađeno je strašno malo a i to je rastureno po listovima i nije nikad slato V. Štabu za njegovu štampu ili za upotrebu u inostranstvu. Ima u tome lenjosti ali i mnogo nerazumevanja značaja širokog popularisanja u zemlji i u svetu naših uspeha i naših živih i palih heroja iz redova boraca, komandira, komandanata i politkomesara. Zato ste obavezni da sebi postavite za zadatak da se odmah, organizovano i planski pristupi izradi takvih opisa zanimljivih epizoda iz ustanka. Održite u tom smislu sastanke, utvrdite koji oojedinac ili koja grupa drugova najbolje poznaje neku akciju ili herojsko delo, pa stavite u zadatak tim drugovima da to napisu ili ispričaju drugima koji će pisati. Politodeli i zamenici politkoma treba sve napisano da pregledaju i nose odgovornost za tačnost.

3.) U našim borbama dali smo mnoge, skupe žrtve, bilo na frontu gde su poginuli junačkom smrću, bilo da su ubijeni od raznih neprijatelja i izdajica, bilo da su ubijeni i mučeni po raznim logorima i zatvorima. Naša je sveta dužnost da što pre sastavimo, što je moguće potpuniji, ako i ne možemo sasvim potpun, spisak svih tih naših žrtava, ne izostavljajući po mogućnosti nijednog poginulog druga ili drugaricu.

na fraza i drugim opisa.

Kod ovoga zadatka, po izradi plana, odrediti rok kad se ima izvršiti, dati svakom svoj zadatak i stalno kontrolisati da li se izvršuje, kako bi zadatak doista na vreme bio svršen.

4./ Iako će se podaci o žrtvama okupatora i njegovih slugu na za-
danoj slobodnoj teritoriji sakupljati preko pozadinskih komandi i har.
odborna, stavljamo vam u zadatak da i o tome skupite što je drugovima
uvaznoj jedinici poznato. Ovo naročito važi za podatke o zverstvima, strelja-
nim, odvođenjima, paljevinama itd. Na ranije slobodnim teritorijama ili
uopšte na naslobodnim teritorijama gdje sada nismo u mogućnosti da prikupljamo
podatke.

Tipodaci moraju biti suhi, jednostavni prikaz fašističkih nedela, što
detaljniji, tačni i potpuni. Uzimati cele erezove, opštine i svako pojedino
mesto/grad, selo/, navesti ne samo sumarni broj ubijenih lica ili spaljenih
kuća, nego po mogućnosti prezimena i imena po porodicama, pojedine kuće, zatim
ko je zverstvo izvršio dajući po mogućnosti tačna imena i jedinice i bliže
podatke o komandantima i pojedina izvršiocima. Ne zaboraviti se i o tome da li je
izvršioca stigla kazna, kad i od koga, a ako nije svesti gdje se onda nalazi.

Treba imati na umu da je taj materijal -- OPTUŽNI MATERIJAL PROTIV GRU-
PATONA I NJEGOVIH SLUGU -- od ogromne političke važnosti, i s njime smo
obavezani što pre upoznatiti svjetsku i svetsku javnost, ali i same naše na-
rodne mase preko jedne štampane izdatke.

Taj materijal treba dati što bolje sređen i grupisan -- zverstva oku-
patora, Nemaca, Talijana, zverstva ustaša, nedićevih bandi, drvinjinih bandi, zverstva
slike zverstva okupatora, ustaša i četnika.

Ne dopustiti da u taj materijal prokukne na kakva netočnost.

5./ Pored opisa pojedinih interesantnijih akcija i bitaka treba dati i
istorijske preglede postanka, borbi i razvika pojedinih jedinica, četa, bata-
ljona, odreda i brigada.

6./ U životu naših jedinica humor igra veliku ulogu. Ima mnogo komičnih
epizoda i dijaloga koji treba da ostanu zabeleženi. Zato vas stavljam u za-
datak i prikupljanje anegdota i opise raznih komičnih epizoda.

7./ Isto tako treba sposobniji drugovi da daju opise unutrašnjeg ži-
vota jedinica, drugarstva u njima, zajedničkih patnji i radosti, odnos boraca
i naroda.

ZA ZADATKE PUN 2, 3, 4, 5, 6, i 7 NA OBRADU IMAJTE OK, ALI ZAHTEVAMO DA SE
NAJBOVIJE IZVODI ODMAH PRISTUPI I DA NAM SE ŠTO PRE POČNU SLATI IZRAĐENI
STVARI. IPAK, IZRAĐA TOGA NA TRAJA BILOKO DA TRAJE VIŠE OD DVA, NAJVIŠE TRI
MESECA. ALI ZA SLANJE NAMA NAČEKATI DA SE SVE SVRŠI DO KRAJA, NEGO ODMAH SLATI
ČIM NEŠTO BUDE GOTOVO.

Za izvršenje svih tih zadataka nose ličnu odgovornost drugovi iz polit-
odela, politkomi i njihovi zaposlenici.

Sve materijale slati na ovaj otisk.

ŠKRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU!

Za Otisk

Ovo treba vršiti za svakog druga na posebnoj cedulji u formatu osmine tabaka kancelarijske hartije. Kao naslov svake takve cedulje treba da stoji prezime i ime poginuloga, a ispod toga podaci o njegovoj pogibiji i kratka biografija, ili upućivanje na druga koji najbolje poznaje njegovu biografiju. Te biografije treba da su kratke, ali kod važnijih slučajeva mogu biti i duže, samo bez fraza i dragih opisa.

Kod ovoga zadatka, po izradi plana, odrediti rok kad se ima završiti, dati svakom svoj zadatak i stalno kontrolisati da li se izvršuje, kako bi zadatak doista na vreme bio svršen.

4.) Iako će se podaci o zločinima okupatora i njegovih slugu na sadašnjoj slobodnoj teritoriji sakupljati preko pozadinskih komandi i nar.-osl. odbora, stavljamo vam u zadatak da i o tome skupite što je drugovima u vašoj jedinici poznato. Ovo naročito važi za podatke o zverstvima, streljanjima, odvođenjima, paljevinama itd. na ranije slobodnim teritorijama ili uopšte sa neslobodnih teritorija gde sada nismo u mogućnosti da prikupljamo podatke.

Ti podaci moraju biti suhi, jednostavni prikazi fašističkih nedela, što detaljniji, tačni i potpuni. Uzimati oele srezove, opštine i svako pojedino mesto (grad, selo), navesti ne samo sumaran broj ubijenih lica ili popaljenih kuća, nego po mogućnosti prezimena i imena po porodicama, pojedine kuće, zatim ko je zverstvo izvršio, dajući po mogućnosti tačna imena i jedinice i bliže podatke o komandantima i pojedinim izvršiocima. Razume se i o tome da li je izvršioca stigla kazna, kad i od koga, a ako nije, staviti gde se sada nalazi.

Treba imati na umu da je taj materijal — **optužni materijal protiv okupatora i njegovih slugu** — od ogromne političke važnosti, i s njime smo obavezni što pre upoznati sovjetsku i svetsku javnost, ali i same naše narodne mase preko jedne štampane zbirke.

Taj materijal treba dati što bolje sređen i grupisan — zverstva okupatora (Nemaca, Talijana), zverstva ustaša, Nedićevih bandi, Dražinih bandi, zajednička zverstva okupatora, ustaša i četnika.

Ne dopustiti da u taj materijal promakne ma kakva netačnost,

5.) Pored opisa pojedinih interesantnijih akcija i bitaka treba dati i istoriske preglede postanka, borbi i razvitka pojedinih jedinica, četa, bataljona, odreda i brigada.

6.) U životu naših jedinica humor igra veliku ulogu. Ima mnogo komičnih epizoda i doživljaja koji treba da ostanu

zabeleženi. Zato vam stavljamo u zadatak i prikupljanje anegdota i opisa raznih komičnih epizoda.

7.) Isto tako treba sposobniji drugovi da dadu opise unutrašnjeg života jedinica, drugarstva u njima, zajedničkih patnji i radosti, odnos boraca i naroda.

Za zadatke pod 2, 3, 4, 5, 6 i 7 ne određujemo rok, ali zahtevamo da se njihovom izvođenju odmah pristupi i da nam se što pre počnu slati izradene stvari. Ipak, izrada toga ne treba nikako da traje više od dva, najviše tri meseca. Ali za slanje nama ne čekati da se sve svrši do kraja, nego odmah slati čim nešto bude gotovo.

Za izvršenje svih tih zadataka nose ličnu odgovornost drugovi iz politodela, politkomi i njihovi zamenici.

Sve materijale slati na ovaj otek.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NABODU!

Za Otsek
Čiča Janko

BR. 87

**NAREĐENJE ŠEFA PRIVREMENOG UPRAVNOG OTSEKA
VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 20 OKTO-
BRA 1942 GOD. SVIM JEDINICAMA NOP I DV JUGOSLA-
VIJE DA PRIKUPLJAJU I DOSTAVLJAJU PODATKE I
DOKUMENTA O ZLOČINIMA OKUPATORA I NJIHOVIH
SLUGU¹**

**PRIVREMENI UPRAVNI OTSEK PRI
VRHOVNOM ŠTABU
N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE**

Broj 4
20-X-42.

Glavnom štabu NOPO Hrvatske

**ŠTABOVIMA I i II PROLETERSKE N. O. U. BRIGADE
ŠTABOVIMA III, IV, V i X N. O. P. U. BRIGADE
GLAVNIM ŠTABOVIMA N.O.P.O. HRVATSKE I SLOVENIJE
OPERATIVNOM ŠTABU BOSANSKE KRAJINE I
ŠTABU IV OPERATIVNE ZONE**

U vezi s notom Sovjetske vlade od 14. ov. m. o 'odgovornosti hitlerovskih osvajača i njihovih pomagača² potrebno je hitno pristupiti prikupljanju podataka o njihovim zverstvima u Jugoslaviji, i to tako da bude po mogućnosti što potpunije navedeno koji su potstrekaci i izvršioци ovih zločina.

Podatke o zverstvima izvršenim na sada slobodnim oblastima prikupiće komande područja preko NOO-a. Sav materijal (dotle zabeležen ili zaplenjen od okupatora, ustaša i četnika) koji se nalazi u arhivima naših štabova ili pojedinaca mora smesta biti u originalu upućen Vrhovnom štabu, pod pretnjom stroge kazne u slučaju neizvršenja.

Politodeli, politkomi i njihovi zamenici lično su odgovorni za prikupljanje u brigadama — na osnovu postojećih dokumenata, zabeležaka i sećanja pojedinaca — što potpunijih podataka o zverstvima okupatora i njihovih pomagača, naročito iz Srbije, Crne Gore, Sandžaka i drugih danas neslobodnih krajeva, i to: III brigada za podatke u Sandžaku, IV i V za podatke o Crnoj Gori, X — za Hercegovinu, IV zona — za Dalmaciju itd.

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 2—12, k. 103 A.

² Vidi Istoriski arhiv Komunističke partije Jugoslavije, tom I, knj. 2, str. 114.

Traže se podaci o pojedinačnim i masovnim ubistvima, pokoljima i streljanjima, hapšenjima i odvođenja u logore, silovanjima i paljevinama itd. sa što je moguće potpunijim navođenjem imena žrtava, mestom zločina, imena izvršilaca zločina, načina na koji je zločin izvršen, datuma kad je izvršen, da li je zločinac za to kažnjen, kad i od koga, a ako nije, gde se sada nalazi.

Prikupljanje, proveravanje i sređivanje podataka organizovati kao kolektivan rad u brigadi, za šta unapred izraditi plan i razdeliti posao.

Sve materijale i prikupljene podatke što hitnije poslati na Vrhovni štab — za Privremeni upravni otek.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Privremeni upr. otek pri
Vrhovnom štabu
N. O. P. i D. V. Jugoslavije
Ciča Janko

P. S. Ukazujem vam na mogućnost da se iz Zagreba dobije veliki broj fotografija ustaških zverstava.

C. J.

I

BR. 99

NAREĐENJE PRIVREMENOG UPRAVNOG OTSEKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 20 OKTOBRA 1942 GOD. KOMANDI LIVANJSKOG PODRUČJA DA PRIKUPI I DOSTAVI PODATKE O USTAŠKIM ZLOČINIMA PREMA SRPSKOM STANOVNIŠTVU U SELIMA LIVANJSKOG SREZA¹

**PRIVREMENI UPRAVNI OTSEK
PRI VRHOVNOM ŠTABU**

N.O.P. i D.V.J.

Broj 6

20 oktobar 1942 g.

•

KOMANDI PODRUČJA

Livno

U selima Gornji Rujani, Donji Rujani, Odžak i Listani, Srez livanjski, ubijeno je na dan 30. VII i 2. VIII. 1941 g. 401 lice pravoslavne vjere, ljudi, žene i djeca, i to:

	muških i ženskih od 15 god. naviše	djece do 14 godina	ukupno
Gornji Rujani	76	58	134
Donji Rujani	105	100	205
Odžak '	4	3	7
Listani	36	19	55
	221	180	401

Imamo tačan popis svih tih ustaških žrtava koji je napravila oružnička postaja Prolog 18. XII. 1941 g. s naznačenjem da su sva ta lica ubijena, neka 30. VII a neka 2. VIII. 1941.

Potrebno je da učinite sve što ste u stanju da brzo saznate:

1.) Koja su lica izvršila ovo istrebljivanje (ime, prezime, zanimanje odn.[osno] čin u vojsci, vjera itd., odakle su)?

2.) Po čijem su naređenju ova ubistva izvršena?

3.) Šta se zna o licima koja su ta ubistva izvršila (tj. da li je ko od njih kasnije ubijen, od koga, kada, ili ako još nijesu kažnjeni, gdje se sada nalaze)?

¹ Kopija originala, otkucana na (pisačoj (mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 9—3, k. 6-A.

4.) Zna li se na koji način su izvršena ova masovna ubistva? Ima li očevidaca koji mogu dati opis?

5.) Šta je urađeno s kućama, imanjima i pokretnom imovinom žrtava?

Uzgred vam ukazujem na potrebu da se interesujete nije li moguće pronaći slične spiskove koje su pravile ustaške vlasti same o svojim sopstvenim zločinima. U slučaju da dođete u posjed takvih dokumenata ili drugih pismenih dokaza, imate ih obavezno nama poslati.

Odgovor po gornjim pitanjima dostavite što prije Privremenom upravnom odsjeku pri Vrh. štabu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Otsjek

BE. 100

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 20 OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABOVIMA PRVE I DRUGE LIČKE NOU BRIGADE DA SE OBE BRIGADE HITNO PREBACE NA PROSTOR RESANOVCI — GORNJI TIŠKOVAC RADI SADEJSTVA U NAPADU NA BOSANSKO GRAHOVO¹

VRHOVNI ŠTAB
N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE
20-X u 17 časova
Drvar

ŠTABU I i II LIČKE BRIGADE

Naredili smo Glavnom štabu za Hrvatsku da što prije uputi dvije ličke brigade u predio Drvar.² Ove brigade imale su se prikupiti na prostoru Resanovci — Peći — selo Zebe, a sa jednim bataljonom u selu G. Tiškovcu. Bilo je naređeno da se komandanti brigada jave nama što prije u Drvaru. Međutim

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 3—5, k. 2.

² vidi dok. tor. 84.

ni do danas nemamo nikakvog izvještaja od ovih brigada. Po nekim izvještajima saznali smo da se u Srbu nalazi jedna lička brigada,³ a o drugoj nemamo nikakvih podataka. Prema tome¹ postupićete ovako:

1- — Kada pristigne i Druga lička brigada, onda neka obje dođu u selo Resanovci, a jedna grupa, od 300 partizana u s. Tiškovac.

Komanda nad objema brigadama treba da bude objedinjena pod štabom jedne od tih brigada, odnosno Štab II Brigade može delegirati jednog svog člana kod Štaba I Brigade radi bržeg prenošenja naređenja, brže veze i saglasnosti u radu.

2. — Čim brigade budu upućene na označeno mjesto, odgovorni komandant za obje brigade i politkomesar imaju se javiti u Drvaru načelniku Vrhovnog štaba drugu Arsi Jovanoviću radi prijema potrebnih naređenja za rad.

3. — Mi ne znamo jačinu vaših brigada. Svakako u Gornjem Tiškovcu neka se prikupi jedan do dva bataljona, čija jačina da ne prelazi od 300 do 350 partizana.

Ako svi vaši dijelovi ne mogu se smjestiti u selu Resanovcima, onda iskoristite i selo Zebe i Peći, no treba se čuvati od neprijateljske artiljerijske vatre iz Grahova i Stožišta.

4. — Molimo da nas hitno izvijestite o svemu prednjem.⁴
Sa drugarskim i borbenim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Vrh. štab
načelnik Štaba,
Arso R. Jovanović

³ Ovi podaci nisu bili tačni. U rejonu Srba se tada nije nalazila nijedna hrvatska brigada (vidi tom V, knj. 8, dok. br. 68).

⁴ Štab Prve operativne zone NOP odreda Hrvatske dobio je ovo naređenje 22 oktobra, ali nije mogao po njemu postupiti zbog toga što su Prva i Druga lička NOU brigada već bile angažovane: Prva — za napati na Glinu, a Druga — za suzbijanje ispada jakih italijanskih snaga (delova Prve brze divizije i divizije »Lombardija«) koje su nadirale duž ceste Karlovac — Perjasica u oslobođeni deo Korduna. Vidi tom V, knj. 8, dok. br. 66, 67 i 68

BR. 104

**OBAVESTENJE CENTRALNOG KOMITETA KPJ OD 21
OKTOBRA 1942 GOD. POLITICKO-PARTISKOM RUKOVOD-
STVU TREĆE PROLETERSKE BRIGADE O POSTAVLJANJU
NOVOG POLITODELA BRIGADE I O MATERIJALIMA
KOJI SE MOGU ISKORISTITI ZA IDEOLOSKO-POLITIČKU
IZGRADNJU¹**

**CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE**

**ZAMENIKU POLITKOMESARA III NAR.-OSL. UDARNE
BRIGADE
POLITODELU III NAR.-OSL. UDARNE BRIGADE**

Dragi drugovi,

Prema odluci CK u Politodel pri toj Brigadi postavljeni
su sledeći drugovi:

Žile Stefanović², kao odgovorni za rad Politodela za part.
organizacioni rad,

Jovan Marinović — za političko-kulturni rad,

Milosav Citić³ — za skojevski rad i

drug Cuković⁴ — kao pojačanje za rad po svima sektorima.

Dragu Žilu smo javili da odmah dođe na svoju dužnost
u vaš Politodel.

Neka drug zamenik politkomesara⁵ saopšti zvanično ovo
i štabu brigade kao odluku CK i Vrhovnog štaba.

Drugu Nedeljkoviću⁶ saopštiti da se javi Vrhovnom štabu
radi rasporeda na novi posao. Ujedno treba da ga drugovi iz
Politodela (drug Cuković) upoznaju sa sadržinom pisma druga
Marka u kome" se i o njemu govori.

Obaveštavamo drugove iz Politodela da smo primili nji-
hova pisma, i izveštaje, kako *one* poslate preko druga Marka,

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi
se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 1351.

² Juna 1943, u Sandžaku, ubili sa četnici.

³ Poginuo na Sutjesci, za vreme Pete neprijateljske ofanzive.

* Miriko Cuković

⁵ Jezdimir Lović, narodni heroj. Četnici ga ubili iz zasede, kod
s. Krupice, u drugoj polovini 1943 god., kao sekretara Oblasnog komi-
teta KPJ za Sandžak.

⁶ Dušan Nedeljković

tako i one poslate ranije preko druga Crnog. Naše primedbe na ove izveštaje učinimo u toku narednih dana.⁷

Potrebno je da nas, nezavisno od vaših izveštaja, narednom poštom obavestite o osnovnim problemima političkog ili organizacionog karaktera koji se javljaju kako kod vas u partiskoj organizaciji tako i u Brigadi i koje ste vi primetili. Isto tako o političkim problemima uopšte koji se kao novi postavljaju pred nas u današnjim događajima oslobodilačke borbe. Ovo nam je potrebno da bi na osnovu vaših podataka i mišljenja sredili materijal za »Proleter« i radi postavljanja zadataka Partije i partiskih organizacija u sadašnjoj etapi Narodno-oslobodilačke borbe.

Ujedno vas obaveštavamo da se za rad i prorađu imaju upotrebljavati materijali izdani od CK i Vrhovnog štaba. Sve druge publikacije, bilo da su originalna dela pojedinaca, bilo da su prerada zvančno publibovanih materijala, ne mogu biti umnožavane pre nego što budu od nas pregledane.

Ovo se ne sme shvatiti nikako kao ograničavanje inicijative kod drugova koji imaju nameru da tretiraju ili pišu o pojedinim pitanjima ili temama, već naprotiv — ove naše primedbe će pomoći da se ta pitanja i problemi pravilno postave.

S drugarskim pozdravom.

Za CK KPJ

21 oktobra 1942 god.

⁷ Sledeći tekst dokumenta bio je dostavljen i ostalim proleterskim i udarnim brigadama (vidi dokumenta zavedena u Istoriskom arhivu CK SKJ pod reg. br. 1047 i 1352).

BR. 104

UPUTSTVO VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 21 OKTOBRA 1942 GOD. NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA O ZADATKU KOJI TREBA POSTAVITI DRUGOJ DALMATINSKOJ NOU BRIGADI U VEZI S GRUPISANJEM NEPRIJATELJSKIH SNAGA U SREDNJOJ DALMACIJI¹

**VRHOVNI STAB NOP I DV
JUGOSLAVIJE**

Drugu Arsi

Prema izveštaju Štaba IV zone, neprijatelj je poduzeo grupisanje svojih snaga oko Duvna, Sinja i Vrlike, u cilju preduzimanja ofanzive većega stila prema oslobođenoj teritoriji. Prema poslednjim podacima, jače italijanske i četničke snage prešle su na levu obalu Cetine i već su otpočele nadiranje prema Dinari, u pravcu Vještica Gore i Uništa, sa ciljem da likvidiraju uporišta pojedinih grupica IV zone i рфци u Livanjsko Polje. Očekuje se da se i neprijateljske snage koje su grupisane oko Obrovca krenu prema Vagnju. 20 oktobra ujutru, jake neprijateljske snage pokušale su prodor prema Šujici i Kovač Planini, u nameri da se probiju prema Kupresu, odnosno Livnu. Poslednjih dana stigla su duvanjskoj posadi jaka pojačanja iz Imotskog.

Pošto IV dalmatinska zona ne raspolaže snagama u rejonu Livna, koje bi mogle da pariraju pokušaje neprijatelja iz Duvna i ovaj prema Dinari, to je hitno traženo da se II dalmatinska brigada uputi na Dinara planinu da suzbije neprijateljsku ofanzivu u pravcu Uništa i u pravcu Vagnja.²

Na osnovu prednjih podataka hitno uputi II dalmatinsku brigadu u rejon Uništa, da sa tri bataljona suzbije neprijateljske pokušaje iz Vještića Gore u pravcu Uništa i bočnim dejstvom produži na komunikaciju Sinj — Vaganj. Jedan bataljon II

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u Istorijskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2305. U istom arhivu, pod reg. br. 4363, nalazi se i kopija originala. <Ona je na pojedinim mestima slabo očuvana.>

² Druga dalmatinska NOU brigada se tada nalazila u rejonu severoistočno od Bos. Grahova, u sastavu Udarne grupe brigada koja je štitila pravce Bos. Grahovo — Drvar i Bos. Grahovo — Peulje — Livanjsko Polje (vidi dok. br. 76 i 77).

brigade (dalmatinske) treba uputiti direktno na Vaganj da za-
država neprijateljske snage koje bi pokušale iz Obrovca da
zauzmu Vaganj.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

21 oktobar 1942 godine
9.30 časova

Vrhovni komandant
Tito

(M.P.)

Dostavljeno:

Štabu IV zone
drugu Arsi

BR. 103

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JU-
GOSLAVIJE DRUGA TITA OD 21 OKTOBRA 1942 GOD.
ŠTABU PRVE PROLETERSKE BRIGADE DA SE BRIGADA
HITNO PREBACI U REJON DRVARA RADI OFANZIVNOG
DEJSTVA U PRAVCU BOSANSKOG GRAHOVA¹**

**VRHOVNI ŠTAB
N.-O. PARTIZ. i DOBROV. VOJ.
JUGOSLAVIJE
21 oktobra 1942 g.
18.30 čas.**

ŠTABU I PROLETERSKE BRIGADE

Italijani su se prikupili u Duvnu i Sinju i preduzeli su
ofanzivu na našu slobodnu teritoriju pravicima: Duvno — Livno
— Sinj — Uništa; Sinj —• Vaganj i Grahovo —• Drvar.

Na pravcu Duvno — Livno nepr. je imao delimično uspeha
i napredovao je 5—7 km iz Duvna ka Livnu.² Danas smo nare-
dili da tamo krene IV crnog, brigada radi ojačanja I dalmat.
brigade i suzbijanja neprijatelja.³

¹ Original, pisan mastilom, ćirilicom, nalazi se u Istoriskom ar-
hivu CK SKJ, pod reg. br. 2306.

² Vidi tom V, knj. 8, dok. br. 72, 155 i 159 i knj. 9, dok. br. 14.

³ Redakcija nije uspjela da pronađe ovo naređenje.

Iz Sinja ka Vagnju i Uništima nije nam poznato šta je nepr. uradio.⁴

Danas oko 8 čas. Italijani Grahovskog garnizona, ojačani četnicima, preduzeli su napad iz Grahova prema Drvaru. U tom svom pokretu nepr. je imao delimičnog uspeha i zauzeo je s. Peći. Naši bataljoni zauzeli su položaje u visini s. Resanovci.

Ličke brigade još nisu stigle u Srb do 19 ov.m.

Nameravamo da ofanzivnim dejstvom suzbijemo nepr. pokret ka Drvaru i oslobodimo Grahovo, pošto italijanske snage u Grahovu nisu pojačane Italijanskom vojskom, već samo četničkim banditima. Stoga odmah po prijemu ovog naređenja prikupite brigadu na ž. st. Bravsko, odakle ćete ljudstvo prebaciti vozom do Drvara, a komore i mitraljeske vodove uputite drumom, odn. najkraćim pravcem, do Drvara.

Voz sa železničke stanice Bravsko treba da pođe 22 oktobra u 18 časova.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Vrhovni komandant
Tito

⁴ Pravac Sinj — Vaganj uspešno su zatvarali delovi Četvrte operativne zone NOP odreda Hrvatske. Tek 24 oktobra, posle žestoke dvodnevne borbe, neprijatelj je, nadmoćnijim snagama, uspeo da ovlada Vagnjom (vidi tom V, knj. 9, dok. br. 14).

BR. 104

DIREKTIVA SEKRETARA CK KPJ DRUGA TITA OD 23 OKTOBRA 1942. GOD. POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA SRBIJU ZA OŽIVLJAVANJE PARTIZANSKOG POKRETA U SRBIJI I ZAUZIMANJE PRAVILNOG STAVA PREMA IZBEGLICKOJ VLADI I ČETNICIMA DRAŽE MIHAILOVIĆA¹

Drugu Mihajlu

Dragi druže, koristim priliku da ti se sa par reči javim i u najkrupnijim crtama podvučem neke stvari koje su važne i za vašu familiju.² Lola Ribar, koji je stigao ponovo k nama, saopštio nam je ukratko o prilikama kod vas. U prvom redu zbilja moram da te pohvalim što si uspeo, uprkos svih teškoća, da nekako proguraš kroz sve to vreme što se nismo videli. Sa Lolom je stigao kod mene i njegov Stari.³ Već se primio za posao. Bilo bi vrlo dobro, ako je ikako moguće, da nam doturiš i onog Dragoljubovog saradnika,⁴ ako već sam šef⁵ ne može da dođe, jer mi imamo jednu kombinaciju da stvorimo nekog konkurenta⁶ onima iz Londona.⁷ U vezi sa tim hteo bih da kažem nekoliko reči i o onima iz Londona: 1. Po svim dosadašnjim postupcima Ion. vlade jasno se vidi da je ona otvoreno izdajnička i protunarodna, i prema tome mi protiv nje kao takve vodimo najžešću borbu raskrinkavajući je pred narodom. 2. Protiv njezinog ministra g. Draže Mihailovića, koji otvoreno sarađuje sa talijanskim, pa i nemačkim okupatorima i ustašama, takođe vodimo i oružanu i političku borbu. Ne zato što bi mi to hteli, već zato što je on postao javno sa svojim četni-

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u Istoriakom. arhivu CK SK Srbije, pod reg. br. 1671.

² Odnosi se na Pokrajinski komitet KPJ za Srbiju.

³ Dr Ivan Ribar

⁴ Odnosi se na Dušana Bogdanovića. On je bio pristalica levog krila Srpske zemljoradničke stranke, tj. Dragoljuba Jovanovića, ali je sarađivao i sa NOP. Pijziv KPJ da pade na oslobođenu teritoriju nije odbio, ali je odlazak odlagao pod izgovorom da ima da uredi neke svoje lične poslove. 1943 god. je od Specijalne policije otkriven i kao pristupljica NOP streljan na Banjici 1944 godine.

⁵ S Dragoljub Jovanović, šef levog krila Srpske zemljoradničke stranke. On je odbio ma kakav kontakt sa Narodnooslobodilačkim pokretom, a trudio se da uspostavi saradnju sa Dražom Mihailovićem i četnicima.

⁶ Odnosi se na stvaranje Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ).

⁷ Odnosi se na izbegličku jugoslovensku vladu.

cima neprijatelj narodne borbe i zato što se njegove bande sa oružjem u ruci bore na strani Talijana, ustaša, Nemaca i nedićevaca. Prema tome, i vi tamo, na vašem terenu, morate isto tako svestrano raskrinkavati toga izdajnika i njegove london-ske gospodare i nikakvog sporazuma, naročito lokalnog karaktera, sa njime se ne sme imati i stvarati, jer svaki takav njihov predlog znači zavaravanje širokih narodnih slojeva. Vi i sami vidite, ako slušate redovno »Slobodnu Jugoslaviju«, da ona otvoreno žigoše toga izdajnika Dražu M. zajedno sa ostalim izdajnicima naroda. U emisijama »S.J.« vi možete, barem donekle, videti i naš stav po raznim pitanjima i preina tome se ravnati.

Iz toga što smo mogli saznati od Lole, vidimo da je partizanski pokret u Srbiji prilično oslabio zbog ogromne premoći okupatorskih i petokolonaških snaga. Ali uprkos toga smatramo da je potrebno u svim oblastima Srbije ponovo oživeti partizanski pokret, pridržavajući se više taktike stvaranja i akcija manjih partizanskih odreda koji su sposobni da se brzo kreću i izbegavaju uništenje od strane neprijatelja. S obzirom na nadmoćnost neprijatelja i na njegovu pozadinsku organizaciju, jasno je da se krupniji partizanski odredi teško drže, zbog ishrane i nepokretljivosti. U Srbiji sada mogu da egzistiraju ili sasrna mali mnogobrojni partizanski odredi ili krupne partizanske vojne farmacije od nekoliko, pa i desetak hiljada, koje bi se mogle uhvatiti u koštac i sa većim neprijateljskim snagama, kao što je sada slučaj ovde, u Zapadnoj Bosni. U vezi sa time mi smatramo potrebnim da vi *tamo poduzmete sve za mobilizaciju ljudstva* kao što su radnici iz gradova, bivši raštrkani partizani po selima i svi oni koji osećaju težinu okupatorskog i petokolonaškog jarma, i da ih u većim ili manjim grupama prebacujete ovamo u Istočnu i u Zapadnu Bosnu. Iz naših proleterskih srpskih brigada, kao i iz ostalih udarnih brigada, mi sada stvaramo divizije i sve to ljudstvo koje bi se prebacilo iz Srbije ovamo ušlo ^{bi} u srpske divizije, koje će jednog dana, a taj nije daleko, ponovo umarširati u Srbiju. Ne treba gledati da li ima oružja ili nema. Ako ga ima, dobro je, a iako ga nema, osvojićemo ga ovde u borbi sa neprijateljem. U vezi s tim mi ćemo nastojati da obavestimo o tome našu VI, [istočno-] bosansku, brigadu, koja se nalazi na Majevidici, da osigura prihvatanje tih grupa partizana i onda postupi dalje po našem naređenju. U slučaju potrebe mi ćemo uputiti još jednu brigadu bliže granice da takvo ljudstvo prihvata.

Ovde je situacija kolosalna. Ofanzive na nas se redaju svakog dana sa¹ sviju strana. Idu zajedno: Nemci, Talijani, čet-

nici i ustaše. Ali, na [njihovu] žalost, sve te ofanzive svršavaju se porazom neprijatelja i uzimanjem gradova od [strane] naših partizana. U Hrvatskoj, a naročito u Dalmaciji, narodni ustanak je poprimio takve razmere, kakvih još nismo imali ni u jednoj pokrajini Jugoslavije. Narod listom ustaje i rešen je da se bori do poslednje kapi krvi protiv neprijatelja. Mi nastojimo da sve to organizujemo u čvrste vojne jedinice naše Narodno-oslobodilačke vojske. Do sada imamo po prilici do 25 udarnih brigada, osim mnogobrojnih partizanskih bataljona i odreda. U nas su sada pune ruke posla jer izdajemo dosta raznih publikacija, a najznačajnije su: »Vojnopolitički pregled«, »Bilten V.S.« i »Borba«. Osim toga svi vojni štabovi brigada, bataljona, odreda, pa čak i četa, izdaju svoje časopise.

Kod nas je bio delegat iz Albanije⁸ i mi smo po njemu poslali dosta materijala ne samo za K.P. Albanije već i za Makedoniju. Dobro je što ste poslali Bobija⁹ tamoi čim dođe njegov izveštaj pošalji ga nama. S obzirom na silni teror koji se poslednjih dana događa' u B.,¹⁰ za koji čujemo preko radioemisija, smatramo za potrebno[^] da vi uložite maksimum napora da što više ljudi spasite i izvučete iz B. Isto tako treba preduzeti i u provincijskim varošima, jer nije isključeno da će u svim gradovima kao i u B. nemački fašistički razbojnici preduzeti slične mere.

Nastoj po svaku cenu održavati vezu s nama preko dosada[^]šnjih veza, a mi ćemo nastojati da vam doturimo materijala čim se za to pruži prilika.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

23-X-1942 g.

T. Stari¹¹
Mnogo te pozdravlja
Pelagija¹²
Pozdrav svima
Lola

P. S. ¹³ Ako drag Stevo¹⁴ pošalje nekoga ili sam dođe, nastoj da pomogneš što najviše možeš, jer stvar o kojoj se radi vrlo je važna. Imaj poverenje.

8 Dušan Mugoša

9 Dobrivoje Radosavljević

10 Beogradu

11 Josip Broz-Tito

12 Spasenija-Caria Babović

13 »Postskriptum« je dopisan mastilom, latinicom.

14 Ivan Krajačić

cima neprijatelj narodne borbe i zato što se njegove bande sa oružjem u ruci bore na strani Talijana, ustaša, Nemaca i nedićevaca. Prema tome, i vi tamo, na vašem terenu, morate isto tako svestrano raskrinkavati toga izdajnika i njegove london-ske gospodare i nikakvog sporazuma, naročito lokalnog karaktera, sa njime se ne srne imati i stvarati, jer svaki takav njihov predlog znači zavaravanje širokih narodnih slojeva. Vi i sami vidite, ako slušate redovno. »Slobodnu Jugoslaviju«, da ona otvoreno žigoše toga izdajnika Dražu M. zajedno sa ostalim izdajnicima naroda. U emisijama »S.J.« vi možete, barem donekle, videti i naš stav po raznim pitanjima i prema tome se ravnati.

Iz toga što smo mogli saznati od Lole, vidimo da je partizanski pokret u Srbiji prilično oslabio zbog ogromne premoći okupatorskih i petokolonaških snaga. Ali uprkos toga smatramo da je potrebno u svim oblastima Srbije ponovo oživeti partizanski pokret, pridržavajući se više taktike stvaranja i akcija manjih partizanskih odreda koji su sposobni da se brzo kreću i izbegavaju uništenje od strane neprijatelja. S obzirom na nadmoćnost neprijatelja i na njegovu pozadinsku organizaciju, jasno je da se krupniji partizanski odredi teško drže, zbog ishrane i nepokretljivosti. U Srbiji sada mogu da egzistiraju ili sasvim mali mnogobrojni partizanski odredi ili krupne partizanske vojne farmacije od nekoliko, pa i desetak hiljada, koje bi se mogle uhvatiti u koštac i sa većim neprijateljskim snagama, kao što je sada slučaj ovde, u Zapadnoj Bosni. U vezi sa time mi smatramo potrebnim da vi tamo poduzmete sve za mobilizaciju ljudstva kao što su radnici iz gradova, bivši raštrkani partizani po selima i svi oni koji osećaju težinu okupatorskog i petokolonaškog jarma, i da ih u većim ili manjim grupama prebacujete ovamo u Istočnu i u Zapadnu Bosnu. Iz naših proletherskih srpskih brigada, kao i iz ostalih udarnih brigada, mi sada stvaramo divizije i sve to ljudstvo koje bi se prebacilo iz Srbije ovamo ušlo -bi u srpske divizije, koje će jednog dana, a taj nije daleko, ponovo umarširati u Srbiju.. Ne treba gledati da li ima oružja ili nema. Ako ga ima, dobro je, a ako ga nema, osvojićemo ga ovde u barbi sa neprijateljem. U vezi s tim mi ćemo nastojati da obavestimo o tome našu VI, [istočno-] bosansku, brigadu, koja se nalazi na Majeveci, da osigura prihvatanje tih grupa partizana i onda postupi dalje po našem naređenju. U slučaju potrebe mi ćemo uputiti još jednu brigadu bliže granice da takvo ljudstvo prihvata.

Ovde je situacija kolosalna. Ofanzive na nas se redaju svakog dana sa sviju strana. Idu zajedno: Nemci, Talijani, čet-

nici i ustaše. Ali, na [njihovu] žalost, sve te ofanzive svršavaju se porazom neprijatelja i uzimanjem gradova od [strane] naših partizana. U Hrvatskoj, a naročito u Dalmaciji, narodni ustanak je poprimio takve razmere, kakvih još nismo imali ni u jednoj pokrajini Jugoslavije. Narod listom ustaje i rešen je da se bori do poslednje kapi krvi protiv neprijatelja. Mi nastojimo da sve to organizujemo u čvrste vojne jedinice naše Narodno-oslobodilačke vojske. Do sada imamo po prilici do 25 udarnih brigada, osim mnogobrojnih partizanskih bataljona i odreda. U nas su sada pune ruke posla jer izdajemo dosta raznih publikacija, a najznačajnije su: »Vojnopolitički pregled«, »Bilten V.Š.« i »Borba«. Osim toga svi vojni štabovi brigada, bataljona, odreda, pa čak i četa, izdaju svoje časopise.

Kod nas je bio delegat iz Albanije⁸ i mi smo po njemu poslali dosta materijala ne samo za K.P. Albanije već i za Makedoniju. Dobro je što ste poslali Bobija⁹ tamo i čim dođe njegov izveštaj pošalji ga nama. S obzirom na silni teror koji se poslednjih dana događa u B.,¹⁰ za koji čujemo preko radioemisija, smatramo za potrebno« da vi uložite maksimum napora da što više ljudi spasite i izvučete iz B. Isto tako treba preduzeti i u provincijskim varošima, jer nije isključeno da će u svim gradovima kao i u B. nemački fašistički razbojnici preduzeti slične mere.

Nastoj po svaku cenu održavati vezu s nama preko dosadašnjih veza, a mi ćemo nastojati da vam doturimo materijala čim se za to pruži prilika.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

4

23-X-1942 g.

T. Stari¹¹

Mnogo te pozdravlja

Pelagija¹²

Pozdrav svima

Lola

P. S. ¹³ Ako drug Stevo¹⁴ pošalje nekoga ili sam dođe, nastoj da pomogneš što najviše možeš, jer stvar o kojoj se radi vrlo je važna. Imaj poverenje.

⁸ Dušan Mugoša

⁹ Dobrivoje Radosavljević

¹⁰ Beogradu

¹¹ Josip Broz-Tito

¹² Spasenija-C-ana Babović

¹³ »Postskriptum« je dopisan mastilom, latinicom.

¹⁴ Ivan Krajačić

rušenje komunikacija i postavljanje zaseda na putu Knin — Strmica, kao i ugrožavanje neprijatelja u Strmici, čija bi likvidacija došla na red posle pada Grahova.

U svakom slučaju čuvajte se obuhvata sa strane Plavno. Napominjemo vam da su četnici u Kninskoj Krajini vrlo slabog borbenog kvaliteta. Oni će biti ugroženi našim napadima na sektor Grahova, a još kad ih vi obuhvatite sa te strane, njima će ovladati panika.

Vaš pritisak na Strmicu, komunikaciju južno od nje i na Plavno treba da se ispolji najdalje do 25 o.m.²

Naredili smo jednom dalmatinskom bataljonu³ da postavi zasedu južno od Strmice (Bukovac — Vojnovići). Biće dobro ako uspete da sa njim uhvatite vezu i koordinirate rad. Na taj sektor bataljon će prispeti do 25 o.m. Jedna dalmatinska brigada⁴ od tri bataljona upućena je za dejstvo pravcem Uništa za dolinu Cetine.

Na sektoru oslobođene teritorije Bos. Krajine ništa novo nema.

Ishrana na terenu konfiskacijom četničkih imanja. Višak slati u sigurnu bazu u pozadini.

Obratnom paštom izvestiti nas o jačini i rasporedu snaga kao i vremenu izvršenja dodeljenih zadataka. Ne zaboraviti mesto, odnosno pravac kuda vas možemo naći. Nas tražite preko sela Resanovaca, gde će kod telefona biti naš kurir.

Primate naše drugarske pozdrave,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Vrhovni štab
načelnik Štaba,

² Deveta hrvatska (Treća lička) NOU brigada se u to vreme nalazila u neposrednoj okolini Gračaca, pa je sa zakašnjenjem dobila ovo naređenje (vidi tom V, knj. 8, dok. br. 83 i 85).

³ Odnosi se na Prvi bataljon Druge dalmatinske NOU brigade (vidi dok. br. 106).

* Odnosi se na Drugu dalmatinsku NOU brigadu.

BR. 111

**OBAVEŠTENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I
DV JUGOSLAVIJE OD OKTOBRA 1942 GOD. PAVLU ILICU
0 ARTILJERISKIM ORUĐIMA I MUNICIJI KOJE TREBA
UPUTITI ZA PODRŠKU NAPADA NA BOSANSKO GRA-
HOVO¹**

Drugu Veljku

Brdski topovi nalaze se u selu Bjelaju, severozapadno od Petrovca. (Pogledaj sekciju, jer ni ja tačno ne znam.) Hitno pošalji motorciklistu ili auto da ti topovi dođu u Drvar i da se jave komandiru baterije drugu Dušanu Šurlanu. Kurira pešaka nemoj slati, jer će to zatrajati.

Ove dve haubice imaju 63 granate, sandžačka [brigada ima] 38, dakle svega 101 granata.

Sa mimicijom za brdske topove ovako stoji: kod topova se nalaze 36 granata; u radionici na izradi nalaze se 12 granata; 30 granata, nađenih u četničkom selu, poslate su na čišćenje i opravku upaljača u radionicu.

Hitno pošalji kurira da se ova 42 zrna iz radionice hitno dostave komandiru baterije Šurlanu u Drvaru. U radionicu se ide preko Krnjeuše. Naravno, kurira treba poslati motorciklom. Neka dođe onaj motorcicl koga upotrebljava Agitprop u Petrovcu. Znaj da ako ne pošalješ motorcikliste, ovo na vterne neće stići, a bez toga se i ne može udarati na jedan utvrđeni logor.

O izvršenju ovoga me izvesti.

Isto tako trebaš se postarati da stignu bacači iz III sandžačke, zatim haubica, kao i ona dva topa iz I proleterske. Sve ovo treba hitno da se izvrši, te da nas neprijatelj ne bi preduhitrio.

O ličkim brigadama ni traga ni glasa. Ako imaš nekog kurira na motoru, prenesi naređenje da se te dve brigade prikupe na prostoru selo Resanovci, selo Peći. Po dolasku u Resanovce komandanti brigada neka mi se jave telefonom u Drvaru i to preko Komande područja. Ja ću tamo tačno naznačiti gde ću se nalaziti. Kako vidiš, sve ide sporo.

**Pozdrav
Arso**

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u Istoriškom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 4230. Na dokumentu nema datuma, ali bi se po sadržaju moglo pretpostaviti da je pisan oko 23 oktobra 1942 godine

BR. 111

**OBAVEŠTENJE REFERENTA SANITETA PRI VRHOVNOM
ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 24 OKTOBRA 1942
GOD. NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA O UPUĆIVANJU
HIRURŠKIH EKIPA ZA SEKTOR BOSANSKO GRAHOVO¹**

**VRH. ŠTABA
REFERENT SANITETA
24.X.42.**

NAČELNIKU VRH. ŠTABA

Druže Arso,

Upućujem Ti na raspoloženje 2 hirurške ekipe. *Prvu*, sa drugom dr Mešterovićem,² koja bi, prema mišljenju druga Tita, mogla da se postavi u selo Tičevo, odnosno, ako bi nastupila potreba, da se prebaci i južno od drumu.

Drugu, sa drugom dr Papom,³ koja je u Drvaru *gde čeka tvoje naređenje* o svome rasporedu. Za nju bi možda najpre došlo u obzir selo Peći.

Prihvatne bolnice: *Drvar* i *Prekaja*. Kod Dalmatinaca se informiraj da li još funkcioniše njihova ambulanta na *Uništimo*. Ako da, onda treba i tamo slati lake ranjenike.

Molim Te da budu referenti brigada blagovremeno obavješteni o rasporedu ekipa.

S drugarskim pozdravom
Gojko⁴

(M. P.)

¹ Original, pisan olovkom, ćirilicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2493.

² Đura Mešterović

³ Isidor Papo

⁴ Gojko Nikoliš

BR. 111

**UPUTSTVO VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE
OD OKTOBRA 1942 GOD. O VAŽNOSTI ZAPLENE NE-
PRIJATELJSKIH DOKUMENATA I NAČINU NJIHOVA KO-
RIŠĆENJA¹**

**O VAŽNOSTI UZAPĆIVANJA NEPRIJATELJSKIH -
DOKUMENATA**

Mnogi primeri pokazuju da u našim jedinicama ne postoji dovoljno razumevanja važnosti uzapćenih neprijateljskih dokumenata. Usled ovđga trpimo često veliku štetu, jer mnoga dragocena obaveštenja, koja se mogu crpsti iz tih dokumenata, ostaju neiskorišćena. Još je značajnije to da naši odgovorni drugovi ne stavljaju sebi u zadatak da naročito potraže neprijateljska dokumenta tamo gde ih mogu naći prilikom ulaska, u neko mesto (pri čemu to ne mora biti samo neki grad, već i selo i najmanja žandarmerijska postaja).

Uzapćivanje najraznovrsnijih, ponekad na prvi pogled i beznačajnih dokumenata, ima za nas veliki značaj. Pre svega, ta nam dokumenta mogu pružiti najrazličnije podatke o neprijatelju: npr. o razmeštaju trupa, o njihovom imenovanju i brojnoj snazi, sastavu, komandi, rukovodiocima; o planovima i pripremama protiv nas, o podacima koje neprijatelj ima o nama i o izvorima iz kojih on te podatke dobija; o tome šta neprijatelj o nama misli, kako ceni naše akcije i naše uspehe, a kako objašnjava svoje neuspehe; kakvu i koliku važnost pridaje našoj borbi sa stanovišta celine njegovog osvajачkog rata. Ako upadnemo u neko mesto ili zarobimo neki štab i t.sl., a tim pre ako postignemo iznenađenje, pa odmah posvetimo pažnju zaplenjivanju dokumenata, mogu nam ti dokumenti pružiti veliku korist za samu našu operaciju u toku.

Isto su tako od velike važnosti dokumenta neprijateljskih upravnih vlasti, njegove policije, žandarmerije, finansijskih straža, najrazličnijih državnih i opštinskih nadležnosa i ustanova, partijskih kancelarija itd. Često čak i privatna pisma, naročito pisana iz pozadine vojnicima, pružaju dragocene podatke.

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 4453. Uputstvo je pisao Moša Pijade, verovatno u drugoj polovini oktobra 1942.

U neprijateljskim arhivama imamo dakle veliki izbor kako za naše upoznavanje neprijatelja, tako i izbor dragocenog materijala za našu propagandu u zemlji i inostranstvu.

U dokumenta koja nas interesuju spadaju sva akta, pisma, spiskovi, okružnice, proglassi i naredbe, letači, plakati, brošure, novine, knjige, časopisi i ostali propagandni materijal, fotografije pojedinaca, grupa i objekata.

Vrlo je čest slučaj da se ulazeći u neko nadleštvo ili biva-kujući u njemu najmanje pazi baš na spise, te se oni razbacuju, gaze po podu i uništavaju. Treba upozoriti drugove borce na sastancima jedinica da to ne čine i objasniti im važnost da nam u ruke dođe što više od neprijateljskih dokumenata i štetu koju imamo od uništavanja arhiva pre no što su pregledane. U velikoj gomili spisa nekog nadleštva treba potražiti u prvom redu poverljive spise.

Komanda koja rukovodi operacijama za osvajanje nekog mesta treba posebno da stavi u zadatak određenim drugovima da što pre po ulasku u mesto obidu sva nadleštva i potraže za nas interesantne spise, te da spreče njihovo razvlačenje i uništavanje. Treba odrediti umešne drugove, po mogućnosti i sa znanjem nemačkog ili talijanskog jezika. Isto važi i za pretres kuća Nemaca, Talijana,² ustaša i četnika. Ti drugovi nisu dužni da svaki akt doslovno čitaju, jer za to nema vremena, a često može i najumešniji drug da se prevari u oceni važnosti nekog dokumenta; zato je bolje da pokupe i ono što im se čini manje važno, nego da zbog neizbežno letimičnog pregleda odbace nešto važno.

Sve zaplenjene stvari doneti u štab koji vrši operacije, tu ih pregledati nema li podataka za hitno iskorišćavanje za operacije koje su u toku, a onda sva dokumenta što *hitnije uputiti Vrhovnom štabu*. Kod toga paziti da dokumenta nađena na jednom mestu budu posebno umotana i napisati na omotu gde su i kada nađena ili zaplenjena.

Pronalaženje, uzapćivanje i dostavljanje Vrh. štabu uzapćenih neprijateljskih dokumenata jeste dužnost i obaveza. Neizvršavanje ove obaveze potpada pod najstrožiju kaznu.

² Misli se na kuće u kojima su se nastanili Nemci i Italijani.

BR. 111

NAREĐENJE SEFA PRIVREMENOG UPRAVNOG OTSEKA
VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 25 OKTO-
BRA 1942 GOD. KOMANDAMA PODRUČJA DA IMAJU ŠTO
POTPUNIJU EVIDENCIJU NA OSLOBOĐENOJ TERITO-
RIJI¹

PRIVREMENI UPRAVNI OTSEK
PRI VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V.J.

Broj 8
25.X.1942 g.

Strogo *poverljivo!*

Operativnom štabu
Bosanske Krajine²

SVIMA KOMANDAMA PODRUČJA

1.) Naređuje vam se da odmah preko područnih organa pristupite sastavljanju *spiskova narodnih neprijatelja, ustaša i četnika*.

Podatke treba da prikupe komande mesta uz pomoć svojih obaveštajaca i partizanskih straža, kao i uz pomoć N. O. odbora, prema priloženom obrascu br. 4.³ To treba da se uradi tako da budu posebni spiskovi za *Nemce*, posebni za *ustaše* i posebni za *četnike*. Za gradove su dužne to učiniti komande mesta uz pomoć i saradnju gradskog N.O.O. Ove spiskove smatrati kao *strogo poverljive*.

2.) Izradite poseban spisak (»spisak kontrolisanih lica«) o svima *sumnjivim licima* čije kretanje i rad treba kontrolisati. Naznačiti radi čega je dotično lice sumnjivo i da li se i kako nadzor nad njim sprovodi i s kakvim licima stoji u vezi. Naznačiti uvek kakvo su zanimanje imali pod Jugoslavijom, pod ustašama i sada. *Jesu li imali i kakav čin u vojsci?* U ovaj spisak treba uneti i sve oficire, aktivne i rezervne, žandarrae, policajce, podoficire, finanse, profesore i učitelje i sve državne i opštinske činovnike koji se sad nalaze na oslobođenoj teritoriji a ne učestvuju u Narodno-oslobodilačkoj borbi ma iz kakvih razloga, ali navesti te razloge i karakteristiku svakog lica. Isto tako u taj spisak uneti i ona lica za koja se, mada učestvuju u Narodno-oslobodilačkoj borbi, ima razloga sumnjati u njihovu

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 1139.

² Dopisano mastilom.

³ Ovaj obrazac, i ostali obrasci (br. 5, 6 i 7) koji se u ovom naređenju pominju, daju se kao prilog uz dokumenta. Oni su otkucani na pisačkoj mašini, ćirilicom, i nalaze se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br.: 1140, 1141, 1142 i 1143.

iskrenost i ispravnost. Ovaj spisak smatrati *osobito poverljivim*. Ovaj spisak izraditi prema obrascu br. 5.

3.) Naređuje vam se isto tako hitna izrada *popisa svih konfiskovanih i napuštenih kuća* (obrazac br. 6). U kakvom su stanju? Ko njima raspolaže sad? Stanuje li i ko stanuje u njima? На основу чега станује? Vode li vlasti i koje (komande ili N.O. odbori) računa o tim kućama?

Primećeno je da ne postoje spiskovi konfiskovanih kuća, preduzeća i imanja, ali i to da nije sve ni konfiskovano što je trebalo konfiskovati i da porodice ili [njihovi] prijatelji na razne načine kriju robu, nameštaj i drugo mnogih narodnih neprijatelja. Ima slučajeva da jedan ili dva člana porodice narodnog neprijatelja drže po nekoliko nameštenih soba, dok vlada oskudica u stanovima za vojsku, izbeglice i pogorelce. Zato su komande mesta dužne strogo povesti računa o svemu tome i hitno stvoriti sebi jasan pregled o svima narodnim neprijateljima, njihovim porodicama i njihovim imanjima.

Komanda područja, dužna je da se pobrine da se sve zgrade koje su bile državne i opštinske, a i privatne koje su potrebne za vojsku, stave pod puni nadzor i upravu komande područja i njenih organa, a da se u sporazumu sa N.O. odborima reši pitanje svih ostalih privatnih zgrada, tj. da sve ostale privatne zgrade, koje ne služe potrebama vojske, dođu pod punu kontrolu i upravu N.O. odbora, koji će o njima voditi tačan spisak. Ona vlast koja dobije neku kuću ili imanje pod svoju kontrolu i upravu, mora voditi o toj kući ili imanju računa, sprečavati njihovo upropašćivanje i brinuti se za njihovo održavanje. N.O. odbori smeštaće u konfiskovane i napuštene kuće izbeglice i pogorelce, a ukoliko, su potrebne opravke i nema materijala mogu uzimati sa onih kuća koje su porušene ili neupotrebljive. Treba kod izbeglica videti čije su stvari u njihovim stanovima, jer ako imaju suviše stvari postoji sumnja da su to samovlasno uzeli u naknadu za ono što je njima opljačkano. Izbeglicama i pogorelcima treba ostaviti sve što im je potrebno, ali suvišne stvari, koje nisu njihove, treba oduzeti da bi se mogle dati drugim izbeglicama i pogorelcima koji nemaju ništa.

Porodicama narodnih neprijatelja treba ostaviti minimum stvari, koliko im je najnužnije; sve ostalo ima im se oduzeti, kako za potrebe vojske tako i za pomaganje izbeglica i pogorelaca.

4.) Izraditi posebno *popis izbeglica i pogorelaca* (po obrascu br. 7). Odakle su? Otkad su u mestu? Gde im je dat stan? Jesu li stvari u stanu njihove ili su im date kao pomoć, ili su

od nekog narodnog neprijatelja ili nestalog (interniranog ili izbeglog) rodoljuba?

5.) Od svih traženih spiskova izradiće komande mesta po tri primerka, od kojih će jedan zadržati kod sebe a dva poslati komandi područja, koja će jedan zadržati a drugi uputiti ovome otseku. Svaka komanda područja izradiće za sebe registarski pregled svih tih spiskova posebno. Ponavljamo da će [se] svi ovi spiskovi imati smatrati poverljivim. Oni moraju stajati pod ključom kod komandanta, odnosno njegovog pomoćnika.

Posao¹ oko izrade ovih spiskova treba smatrati vrlo hitnim. U nedostatku radne snage po komandama angažovati na rad poverljive drugove koji su na radu u pozadini.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Otsek
Čiča Janko

P.S. U vezi gornjeg akta napominjemo sledeće: ne radi se ovde o nekom statističkom ili birokratskom poslu, nego, s jedne strane, o merama za obezbeđenje sigurnosti naše oslobođene teritorije, a s druge strane, o osiguranju kazne za narodne neprijatelje i pomoći postradalim izbeglicama i pogorelcima. Zbog toga, ako nije moguće odmah pokupiti svaki podatak (godine starosti i slično) koji je od manje važnosti, ne treba se kod toga zadržavati, a još manje zbog toga smatrati da bez toga spisak ne treba smatrati svršenim. Glavno je imati imena i najnužnije podatke kako bi se mogle preduzimati potrebne mere, a manje važni podaci mogu se i kasnije unositi, kao što će se unositi i inače novi podaci i izmene.

Naročito se obraća pažnja komandama u ugroženim krajevima ili ako nastupi izgled na mogućnost skorog evakuisanja neke teritorije s naše strane, da u tom slučaju treba još manje paziti na tačno popunjavanje svake rubrike. U tom slučaju potrebna su dela, pa makar se stiglo vrlo malo popisati, dakle potrebno je brzo postupanje prema narodnim neprijateljima i njihovoj imovini, kao i briga za osiguranje evakuacije vojnih potreba, narodne hrane i naroda i svrsishodno uništavanje objekata koji mogu koristiti neprijatelju.

Čiča Janko

Prilozi⁴

Po 1 primerak obrazaca br. 4, 5, 6 i 7.

Komandi područja Drvar upućeno direktno.

Č. J.

* Ovaj deo naknadnog saopštenja dopisan je mastilom.

BR. 135

**UPOZORENJE ŠEFA PRIVREMENOG UPRAVNOG OTSEKA
VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 25 OKTO-
BRA 1942 GOD. KOMANDAMA PODRUČJA NA BUDNOST
PREMA NEPRIJATELJU I LICIMA U NJEGOVOJ SLUŽBI¹**

**PRIVREMENI UPRAVNI OTSEK
PRI VRHOVNOM ŠTABU**

Broj 9

25. X. 1942 g.

SVIMA KOMANDAMA PODRUČJA

U interesa boljeg čuvanja sigurnosti naše oslobođene teritorije upozoravamo na sledeće:

Lazar Tomić, samozvani inženjer iz Vrbljana, srez Mrkonjić [Grad], talijanski agent i saradnik Uroša Drenovića, s kojim se i sada nalazi, piše letos u pismu jednom ustaškom pukovniku ovako:

»Pre desetak dana poslao sam nekoliko mojih poverljivih saradnika kao prosjake i nabavljače hrane u raznim pravcima Bosanske Krajine, sve sa istim zadatkom da ispituju situaciju. Većina se u redu povratila, te sam danas u mogućnosti da Ti pošaljem ovaj izveštaj.«

Iza ovoga dolaze informacije o teritoriji koju drže partizani, s partizanskim uporištima u Budimlić i Majkić Japri, kao i o broju partizana na Kozari i druge informacije. Ovo nam pokazuje koliko nepoverenje moramo imati prema licima koja pod vidom kakve kod trgovine, šverca ili prosjačenja šetaju po našoj slobodnoj teritoriji i špijuniraju za račun okupatora i njegovih slugu, četničkih bandita i ustaša. Zbog toga komande mesta i partizanske straže treba strogo da kontrolišu sva lica koja dolaze u neko mesto iz drugih opština i srezova, te da sva sumnjiva lica hapse i ispituju njihov slučaj.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Otsek
Čiča Janko

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u Istorijskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 1145.

BR. 135

**ZAPOVEST NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV
JUGOSLAVIJE OD 25 OKTOBRA 1942 GOD. ZA NAPAD NA
BOSANSKO GRAHOVO¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
25-X-42 god. — 10 časova**

Z A P O V E S T

Karte: Knin i Grahovo, razmera 1:100.000

Udarna grupa, sastavljena od I i II srpske i IV krajiške brigade, ojačana sa tri haubice i dva brdska topa, napašće i zauzeti Grahovo i sva uporišta oko ovoga mesta do Strmice. U ovom cilju:

1) Druga brigada napašće grad sa južne i istočne strane. Prva brigada sa zapadne i severne strane. IV brigada štitiće za vreme akcije sektor Kesići — Luka, pri čemu će imati jedan deo rezerve istočno od Luke za intervenciju bilo ka Obijaju bilo ka Peuljama.

Prva brigada očistiće i neprijateljska uporišta od Strmice do Grahova, postavljajući zasede prema Strmici. Jedan bataljon uputiće pravcem: Pečenci — Jelino Polje — Podtočilo, s tim da pokvari put Knin — Strmica i postavlja zasede na istome. Jednu četvu, iz bataljona koji će ostati u rezervi, uputiti na sektor Duler — D. Tiškovac, te da štiti pravac ka s. Peći. Imati u vidu da je na put južno od Strmice (Golubić — Bukovac) upućen jedan dalmat. bataljon,² dok je naređeno IX ličkoj brigadi da preko Vaganj — Plavno izbije na sektor Strmica — s. Golubić.³ Narediti svojim jedinicama da uspostave vezu sa ovim delovima.

2) Noću 26/27 imaju se likvidirati sva četnička sela i neprijateljska uporišta oko Grahova i jedinice postaviti na polaznim položajima za napad na grad (Popovača — Pečenci — Kuk — Ugarc — Luka — V. Obijaj — Kesići — Stankovača).

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u Istorskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2310.

² Vidi dok. br. 106.

³ Vidi dok. br. 107.

U toku dana 26 t.m. postaviti svoja teška oruđa tako da se njima može dohvatiti neprijatelj u Grahovu. Svaki neprijateljski pokušaj ispada iz grada treba suzbiti. Sve jedinice moraju osmotriti pravce napada i napadne objekte.

Ovoga dana vrlo je važna uloga zasede I brigade od pravca Strmice. Ta zaseda treba da se tako postavi da bi dobila što više plena. Vezu Strmica — Grahovo prekinuti što pre.

3) Napad na grad ima se izvesti noću 27/28. Napad ima otpočeti prvim sumrakom i izvoditi ga do konačne likvidacije neprijatelja.

4) Artiljerija će se postaviti ovako: dve haubice kod Borovače, jedna kod s. Isjeka, jedan brdski top kod Rusta i drugi kod s. Luke i to oba za neposredno gađanje.

Tri haubice biće pod neposrednom komandom komandira baterije, a dva brdska topa pod komandom Štaba IV krajiške brigade.

Oruđa će izaći na položaj i postaviti svoje veze noću 26/27 t.m.

U toku dana 26 t.m.⁴ treba da ostanu pritajene sve do 15 časova, kada treba da otpočnu sa dejstvom, s tim da im najjače dejstvo bude neposredno pred sam mrak, tj. upad naših delova u grad. No, ako neprijatelj u toku dana 26 t.m. bude dejstvovao teškim oruđima na naše delove, onda ova oruđa držati pod vatrom, štedeći municiju za jaki pritisak pred mrak.

Osmatračnice na Stankovačr i na Cigelju.

5) •Hirurške ekipe: dr. Đura⁵ u Peći, a dr. Pero® u Luci. Komanda područja staviće ekipama na raspoloženje po 20 konja, pet nosila i [po 30] nosača ranjenika. Evakuacija ranjenika preko Resanovaca. i [Tičeva] u prihvatne bolnice: Drvar i Prekaja (bolje je da i oni sa pravca Tičeva idu u Drvar).

6) Komanda područja Drvar staviće do mraka 26 t.m. u Pećima na raspoloženje Štabu I brigade jednu radničku grupu od 200 partizana sa. v. pijucima, čuskijama i lopatama. Pored toga formiraće tri ekipe za evakuaciju konfiskovanih stvari iz [četničkih selaca to: jedna ekipa za sela: Kesići, Obijaj, Sarići, druga za sela: Luka i Ugarc i treća za sela: [Pečenci], Vidovići i Kneževići. Potrebno⁷ . . . s. [Riziđuvce i s. Pijevo] . . . biti stanice za vezu.

7) Obaveštenja o neprijatelju: 600 tal. kraljevskih vojnika, oko 600 fašista, 4 topa i to, kako izgleda: dva kod crkve

⁴ Omaška. Treba da piše: 27 t. m. Isto i u sledećoj rečenici.

⁵ Bura Mešterović

« Isidor Papo-Pero

? Na ovom mestu dokumenat je slabo očuvan, pa se poslednja rečenica ne može cela pročitati.

a dva kod bolnice, 6 bacača, od kojih tri na Gradini, oko 10 mitraljeza, od kojih 3—4 na Gradini. Naročito je utvrđena Gradina, oko grada je žica od jednog reda, ulazi u grad zatvaraju se pokretnim preprekama. Oko bolnice nalaze se rovovi. Bolnica je vezana sa gradom podzemnim rovom. U domu Gavr.[ila] Principa nalazi se tal. štab i najveći deo vojske,⁸ . . . treba pripaziti na otvor iz podruma ove zgrade. Na crkvi se nalaze mitraljezi. Nema podataka da li neprijatelj ima koji tenk u gradu.

8) Druga brigada daće Prvoj 19 protivtenkovskih granata a IV krajiškoj 15 bombi za bacač.

(Top u Luci imaće 25 a onaj u Rustu 14 granata. Haubica u Isjeku imaće 30 granata, dok će ostatak od 73 biti kod dve haubice u Petrovači.⁹)

9) Prema predviđenom planu štabovi brigada dovešće i rasporediti svoje jedinice blagovremeno.

10) Borbeni znaci za noć 26/27: Fičo — Aleksa, danju: dizanje puške uvis. Za noć 27/28: Koča — Ljubo, danju: dizanje puške sa nataknutom šajkačom uvis.

11) Ishrana: jedinice snabdeti sa što više rezervne hrane, koju trebovati od Komande područja u Drvaru. Sve komorske i pozadinske delove brigade će ostaviti u Resanovcima i s. Tičevu.

12) Štabovi brigada [i komanda] područja staviće na moje raspoloženje po dva kurira u s. Peći.

Načelnik Štaba
Arso R. Jovanović

⁸ I ovde je original oštećen, pa se nekoliko reci ne može pročitati.

⁹ Omaška. Treba da piše: Borovači (vidi tačku 4 ovog dokumenta).

BR. 135

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 26 OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABOVIMA PETE (CRNOGORSKE) I DESETE (HERCEGOVAČKE) NOU BRIGADE DA SA PROSTORIJE PROZOR — GORNJI VAKUF IZVRŠE UDAR U BOK I POZADINU NEPRIJATELJSKIH SNAGA KOJE NADIRU KA JANJU I MLINIŠTIMA¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

—26-X-1942 g.
časova

ŠTABU V i X N. O. PARTIZANSKE UDARNE BRIGADE

Primili smo vaše izveštaje kao i poslednji izveštaj od 19-X.² Iz tih izveštaja se vidi da ste vi postupili suprotno svim našim naređenjima j. izabrali skroz nepravilan pravac za vaše pokrete i povlačenje.³ Mi sada ovde nećemo ulaziti podrobnije u razmatranje pogrešaka kojei ste počinili, već ćemo to ostaviti istrazi koja se mora po tome povesiti. Najvažnije je sada to da vi ne smete ni po koju cenu ići onim pravcem koji ste izabrali, tj. prema Bjelemiću, već vam *naređujem* da smesta posle primitka ovog naređenja obe vaše brigade krenu u pravcu koji vam dajemo: da se prebace između Prozora i G. Vakufa na goru Radušu — Gornje Vukovsko i da se prebacite između Kupresa i Šujice na Cincar planinu, ili između Kupresa i Bugojna prema selu Blagaju. U slučaju da se prebacite na Cincar planinu, vaš daljnji pravac treba da bude Veliki Vitorog — Mliništa a odatle vozom za Drvar. To je krajnja vaša tačka koja služi kao pravac. Međutim, s obzirom na to što ustaše prave ofanzivu iz D. Vakufa i Kupresa u pravcu Janja, vi bi trebali napasti Kupres i uništiti sve zgrade (ako nema tamo jačih neprijateljskih snaga gde bi mogli pretrpeti velike gubitke, a to nije potrebno). U daljnjem vašem pokretu vi bi trebali da napadnete s leđa one neprijateljske snage koje nadiru prema Janju, Podgoriji i Mliništima. U borbi sa tim neprijateljskim snagama nalazi se naša III s. brigada sa delo-

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2312.

² Ovaj poslednji izveštaj je objavljen u tomu IV, knj. 7, kao dok. br. 142.

³ Vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 150.

vima III krajiškog odreda. Prema izveštaju, celokupna snaga neprijatelja koja operiše na tom pravcu broji najviše 1500 ljudi i oga bi se mogla sa jednim obuhvatnim napadom potpuno uništiti'.⁴ Čim stignete u Mliništa, povežite se sa štabom III sandžačke ili neke krajiške brigade koja će biti na tome terenu, a štabovi vaših brigada treba hitno (vozom) da dođu u naš Štab radi daljih direktiva.

Sve pokrete izvan šume i brda morate vršiti noću, jer je važno da vas neprijatelj ne otkrije i bombarduje. Osim toga, takvim tajnim pokretom omogućiće se iznenadni napad na neprijatelja s leđa. Isto tako za vreme pokreta kada se već prebacite preko Kupresa, povežite se sa Štabom IV dal. zone koji se nalazi kod Glamoča. Svu komoru i ranjene uzmite sa sobom.

Postupite hitno po ovom naređenju, jer svako odugovlačenje ili neizvršenje ovog naređenja povući će za sobom najoštrije mere za one na koje bi se to odnosilo.

Livno je palo ponovo u ruke neprijatelju bez obzira na junačku borbu Dalmatinaca koji su zadržavali neprijatelja kod Šujice, Tomislavgrada i Aržana, jer je neprijatelj uspeo prebaciti jednu ustaško-četničku kolonu na Cincar, koja je iznenada ušla u Livno, a tamo nije bilo nekih jačih naših snaga.

Po dolasku na ovaj teren verovatno će vaše obe brigade, zajedno sa još jednom brigadom Krajišnika ili proleterskom, krenuti preko Vrbasa u Centralnu Bosnu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Kamandant N. O. P. i D. V. J.

r-y
 i'^apad na Kupres i obuhvatni napad na neprijateljske snage koje ^u nadirale ka Janju, Podgoriji i Mliništima nisu usledili zbog toga što su štabovi Pete (crnogorske) i Desete (hercegovačke) NOU brigade sa zakašnjenjem dobili ovo naređenje, a neprijatelj se već 31 oktobra povukao sa ovog pravca u svoje uporište Donji Vakuf (vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 169 i knj. 8, dok. br. 10).

BR. 115

ODOBRENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 26 OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABOVIMA TREĆE PROLETERSKE BRIGADE I TREĆEG KRAJIŠKOG NOP ODREDA DA POMERE SVOJ FRONT NA LINIJU ŠTRBINA — TRNOVO — PODGORIJA I ZAŠTITE PRAVCE KOJI PREKO MLINIŠTA VODE KA GLAMOCU I OSTRELJU¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

ZB-A-194Z
... časova

ŠTABU III N. O. P. SANDŽAČKE BRIGADE I III N. O. P. K. ODREDA

U vezi sa nadiranjem neprijatelja iz Jajca prema **MRKONJIĆU** i iz [D.] Vakufa i Kupresa prema Janju, slažemo se s tim, kao što i sami pišete, da se vaše snage povuku iz Mrkonjića na liniju Štrbina — Trnovo — Podgorija sa osloncem na Mliništa i G. Ribnik. Snage III S. Brigade i III K. Odreda treba da budu čvrsto povezane i da brane pravac Mliništa — Glamoč, kao i prugu Mliništa — Oštrej. III Sandžačka brigada treba da bude na svom levom krilu u čvrstoj vezi sa krajiškom polubrigadom² i da svoj zadatak izvršava tako dugo dok joj ne dođe zamena.

Uputili smo V Crnogorskoj i X Hercegovačkoj brigadi, koje se nalaze negde s one strane Prozora, naređenje da se smešta prebace na ovu stranu i da napadnu neprijatelja koji operiše kod Janja s leđa.³ U tom slučaju će i vaše jedinice morati da izvrše napad na neprijatelja i onemogućiti mu izvlačenje kako bi ga se potpuno uništilo.

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2311.

² Odnosi se na Sedmu krajišku NOU brigadu, čije formiranje, usled stalnih neprijateljskih dejstava na području Trećeg krajiškog NOP odreda, još nije bilo dovršeno. U ovo vreme su u njen sastav bili ušli samo Ribnički bataljon »Soko« i Manjački bataljon — iz Šestog krajiškog NOP odreda, dok su druga dva bataljona: »Iskra« i »Pelagić« — iz Trećeg krajiškog NOP odreda — ostali van njegovog sastava sve do 27 decembra 1942 godine.

³ Vidi dok, br. 114.

Budite na oprezi da vam se negde u pozadini ne ubaci neka neprijateljska grupica i iznenadi vas kao IV Operativnu zonu, gde im je preko Cincara prošlo svega oko 300 neprij. vojnika i upali u Livno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant N. O. P. i D. V. J.

BR. 116

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 26 OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DO ZA BOSANSKU KRAJINU O OBEZBEĐENJU PRAVCA MRKONJIC GRAD — KLJUČ — BOSANSKI PETROVAC I PRIPREMAMA ZA NAPAD NA BIHAĆ¹

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE. PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

26-X-1942
... • Časova

**OPERATIVNOM ŠTABU N. O. P. I D. V. ZA BOSANSKU
KRAJINU,**

Ovog momenta smo dobili izveštaj od III Sandžačke brigade i IV Operativne zone o situaciji na onom terenu. Štab III Brigade saopštava da su Nemci zajedno sa ustašama krenuli u pravcu Mrkonjića Grada i da su došli do Jezera, gde su otvorili žestoku paljbu na jedan bataljon III S. brigade, koji se morao povući. Mi smo se složili sa Štabom da naši napuste Mrkonjić i da zauzmu položaje kod Štrbine, Trnova i Podgorije, braneći pravac Mliništa — Glamoč.

Štab III Kraj. odreda saopštava da je oko 1500 ustaša krenulo od G. Vakufa i Kupresa i da su došli blizu Janja, paleći sve na putu. Mi smo dali naređenje Štabu III Sandžačke bri-

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 7—6, k. 161-A. U Istarskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2313, nalazi se kopija originala.

gade i Štabu III Kraj. odreda da brane taj pravac, koji su i oni sami označili, oslanjajući se na Mliništa, Ribnik i planinu Vitorog.²

Pošto smo isto tako primili danas izveštaj od V Crnogorske brigade i.Xj!ercflgQl@čiike,³ koje se nalaze s one strane Prozora i koje su imale nameru da se povuku s one strane konjičke pruge, prema Bjelebiću, mi smo im dali strogo, naređenje da smestajsignu. u našem pravcu, da udare neprijatelja koji nadire prema Janju s leđa.⁴ Kada stignu na ovu teritoriju, mi ćemo od njih i još jedne brigade stvoriti grupu sa zadatkom da se prebaci preko Vrbasa u Centralnu Bosnu.

U vezi s tim obraćam vam pažnju da pravac Mrkonjić Grad — Ključ — Bosanski Petrovac može skoro biti ugrožen i da je potrebno da vi tamo imate sigurne jedinice, koje bi mogle neprijatelja zadržati i odbiti. Imajte to u vidu i postupite hitno, kako nas opet ne bi iznenadili.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant N. O. P i D. V. J.,
Tito

(M. P.)

P. S. Pošto se danas vrši napad na Grahovo a neprijatelj postaje na ovom sektoru sve nasrtljiviji, moraćemo hitno pripremiti drugi, naš napad na B.,⁵ kako bismo poremetili planove neprijatelja i proširili našu prostoriju. Rok za taj napad treba da bude 30 ili najkasnije 31 o. m. i prema tome se ravnajte.

(M. P.)

² Vidi dok. br. 115.

³ Vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 150.

⁴ Vidi dok. br. 114.

⁵ Bihać

BR. 135

**NAREĐENJE POMOĆNIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABU
NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 26 OKTOBRA 1942 GOD.
ŠTABU ČETVORTE OPERATIVNE ZONE NOP ODREDA
HRVATSKE ZA TAKTIČKO SADEJSTVO UDARNOJ GRUPI
BRIGADA U NAPADU NA BOSANSKO GRAHOVO¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

26 1942
11 časova
OŠtelj

ŠTABU IV OPER. ZONE

Primili smo vaš izveštaj i sa preduzetim marama se slažemo.

Večeras 26/27 i 27/28 okt. vršimo napad na Grahovo. Važno je da obezbedite pravce ka Grahova i time omogućite uspešno izvršenje ove akcije. Po mom mišljenju, u ovoj situaciji G.² je Gordijev čvor, njegovim rešenjem mi ćemo čelu nepr. ofanzivu tako razbucati da se neće maći do proleća.

Municije nemamo, pomoizite se od IV crn. brigade za ovu situaciju.

Priložena pisma za V i X brigadu uputite kuririma u dva pravca do ovih brigada.³ Hitno je da što pre postupe po ovom naređenju i ako jedno padne nepr. u ruke, da drugo stigne do brigada. Oni su u mnogome krivi za ovu situaciju. Pisma smo ostavili otvorena da se upoznate f, njihovom sadržinom.

S drug. pozdravom
Veljko

(M. P.)

¹ Original, pisan mastilom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 22/1—1, k. 1492.

² Odnosi se na Bosansko Grahovo.

³ Vidi dok. br. 114.

BR. 135

**ZAJEDNIČKI IZVEŠTAJ NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA
NOP I DV JUGOSLAVIJE I KOMANDANTA OPERATIVNE
GRUPE ZA SEKTOR BOSANSKO GRAHOVO OD 27 OKTO-
BRA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU
O REZULTATU NAPADA NA BOSANSKO GRAHOVO¹**

Dr.[ugu] Starom,

Noćas smo likvidirali sva četnička i okupatorska uporišta oko Grahova, pa do Strmice.

Otpor je bio žestok. Upad u sam grad nije nam uspeo, mada su naši dekm dolazili do same žice. Grad sa Gradinom zaista je dobro utvrđen (žica od 2 reda, nova, širine 2 m., vis. 1,5 m; zid sa puškarn[icama] vis. oko 1 m; rov pozadi zida; mitr. na kućama; betonir. bunker i na Gradini i mestim.fično] oko grada; naoruž.fanje] nepr.: 5 topova, 3 bac., dosta aut. oruđa).

Naši artil.ferci] nisu mogli dobro isk.'foristiti] artiler. — Brdski i protivk. top.[ovi] dejstv. su sa vrlo kratkog otstojanja direk. u grad, ali im vatra nije bila redovna.

Bacači i mitralj. idealno su se pokazali, jer je grad tučen sa dalj. od 200 m. Jedinice su bile sve povezane.

Bandita smo ubili oko 20 van grada, dok su nepr. gubitci u gradu Veliki.² Prva brig. imala je 3 mrtva i 25 ranjenih. Gub. II brig. još ne znamo.

Zaplenili smo 2 [mitraljeza]³ (1 protivavion.), 3 [minobacača 81 mm]⁴, 70 puš. (bez zatvar.), više municije.

Plen u namirnicama i ostalom bogat je.

Put Strmica — Grahovo ruši se.

Mi ćemo obnoviti napad večeras, stim što ćemo haubice tako postaviti da tučemo grad sa 500 m. da,ljine (imamo za to 60 granata). Naravno, sadejstvovaće druga oruđa. Rezultat će zavisići od te vatre.

S. F. — s. N.!

27/X 42 g

5 č.

Pozdr.

Arso i Koča

P. S. Jedin.[ice] će nastaviti sa čvrstom blokadom nepr.

¹ Original, pisan olovkom, ćirilicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 4336.

² O neprijateljskim gubicima prvog i drugog dana napada na Bosansko Grahovo vidi tom V, knj. 8, dok. br. 174.

³ U originalu je na ovom mestu ucrtan ustaljeni znak za mitraljez.

⁴ U originalu je na ovom mestu ucrtan ustaljeni znak za minobacač 81 mm.

BR. 135

**NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV
JUGOSLAVIJE OD 27 OKTOBRA 1942 GOD. KOMANDIRU
HAUBICKE BATERIJE O NAČINU UPOTREBE BATERIJE
U PONOVNOM NAPADU NA BOSANSKO GRAHOVO¹**

Komandiru baterije¹

1) Napad na grad obnovićemo, o čemu ćete biti blagovremeno izvešteni.

2) U toku 27 sa tih položaja *možete utrošiti najviše 25 metaka.*

3) Jednu haubicu i ostatak grailata uputite tako da ona bude kod cestareve kuće do 17 časova 27 t.m. Mi ćemo ovom haubicom direktno gađati u grad. Ocenili smo da je to moguće. Komandir će mi se javiti ovoga dana posle podne — u.s. Peći.

Pozdrav
Arso

27-X-42 god.
6 časova

¹ Original, pisan mastilom, ćirilicom, ngiazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 3727. **

² Komandir hauibičke baterije je tada bio Dušan Surlan.

BR. 120

**NAREĐENJE SEFA PRIVREMENOG UPRAVNOG OTSEKA
VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 27 OK-
TOBRA 1942 GOD. O PREDUZIMANJU OŠTRIJIH MERA ZA
SUZBIJANJE SPEKULACIJE NA OSLOBOĐENOJ TERITO-
RIJI¹**

PRIVREMENI UPRAVNI OTSJEK

PRI VRHOVNOM ŠTABU

Broj 17.

27. X. 1942.

Operativnom štabu Bosanske Krajine,
za komande područja, osim' Drvara,
kojoj je pisano direktno.

SVIMA KOMANDAMA PODRUČJA

1. Primijećeno je da mnogi šverceri, špekulanti i sumnjiva lica idu našom slobodnom teritorijom, ali ne cestom i običnim putevima, nego putanjama kroz šumu. Svojim švercerskim radom oni nanose štetu vojsci i narodu, ali se neki od njih bave i aktima sabotaze, na pr. kvarenje naše željezničke pruge kako' bi izazvali survanje naših vozova (slučaj od prije neki dan).

Upozorite odmah na oro sve komande mjesta i partizanske straže vašega područja i objavite to svojom naredbom stanovništvu područja. Upozorite stanovništvo¹ da je zabranjeno pro^laziti šumskim putanjama i da će svako fco se uhvati da ide takvim putanjama biti streljan.

2. Isto je tako primijećeno da mnogi šverceri, trgovci i špekulanti gone puna kola namirnica iz krajeva gdje se vrši žetva. Kod nekih od njih otkrivene su potpuno falsifikovane objave s pečatima nekih komandi mjesta, područja i N. O. odbora.

Upozorite stanovništvo naredbom da će svaki onaj koji se samovlasno i bez odobrenja vlasti i uopšte na nepravni način

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 39—3, k. 6-A. (Takode se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 1146, nalazi jedan primerak originala.)

Naređenje je bilo dostavljeno svim glavnim i operativnim štabovima, a takode i nekim komandama područja.

bude snabdijevao ili bude falsifikovao objave biti kažnjen smrću.

Komande mjesta i partizanske straže upućivaće sva sumnjiva lica i lica uhvaćena sa gornjim krivicama stražarno komandi područja, koja će ta lica suditi a presudu dostaviti ovcm otsjeku.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Otsjek
Čiča Janko

BR. 121

**UPOZORENJE ŠEFA PRIVREMENOG UPRAVNOG OTSEKA
VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 27 OKTO-
BRA 1942 GOD. VOJNO-POZADINSKIM VLASTIMA NA
DONOŠENJE PRAVILNIH I ODMERENIH ODLUKA¹**

PRIVREMENI UPRAVNI OTSJEK

PRI VRHOVNOM STATBU

Broj 19

27. X. 1942.

SVIMA KOMANDAMA PODRUČJA

Kako saznajemo, vrše komande mjesta, komande područja i N. O. odbori kazne nad pojedincima za neizvršenje pozadinskih dužnosti, pa se dešava da bude i nepravednih i preteških kazni, što u očima naroda može samo da ruši ugled narodno-oslobodilačkih vlasti.

Zato su sve komande dužne da strogo vode računa kad treba primijeniti kaznu i kakvu kaznu, tj. da to čine tako da kazna naiđe na puno razumijevanje i odobravanje naroda, a ni u kom slučaju da ne dođe do stvaranja u narodu uvjerenja o nepravdičnosti naših vojnih ili građanskih organa vlasti.

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 40—3, k. 6-A. (Takode se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 1147, nalazi jedan primerak originala.)

Narodno-oslobodilački odbori, kod kojih je isto tako zapazeno nepravilno kažnjavanje, biće na ovo posebno upozoreni od ovog ostsjeka,² preko sreskih N.O. odbora, kako bi se spriječili nepravilni postupci, koji nisu nimalo partizanski i narodni, nego naprotiv potsjećaju narod na nepravde ranijih protivnarodnih režima.

Ovaj ostsjek vodice strogo računa da se takve stvari ne ponavljaju, te će staviti pod krivičnu odgovornost svakog pretstavka vojne ili građanske vlasti koji bude vršio ma kakve šikane nad narodom.

Upozoravamo vas da u sporazumu sa N.O. odborima naše komande i straže moraju najpravičnije postupati pri opterećivanju naroda bilo davanjem radne snage, bilo davanjem konja i zaprega. Ne smije se dogoditi da neki budu stalno opterećivani a drugi nikako ili rijetko, niti da glavni teret pada na najsiromašnije umjesto da padne na najimućnije i na one koji imaju najviše radne snage i sredstava. Ako se o tome bude vodilo računa, onda će biti i mnogo manje slučajeva otpora za izvršenje pozadinske dužnosti, te će biti i manje slučajeva kažnjavanja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Ostsjek
Ciča Janko

² Vidi dok. br. 122.

Proj 10
27.3.104.

PAHOE HONOLULU
HAWAII
1944

[illegible]

BR. 135

**UPOZORENJE SEFA PRIVREMENOG UPRAVNOG OTSEKA
VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 27 OKTO-
BRA 1942 GOD. SRESKIM NARODNOOSLOBODILAČKIM
ODBORIMA NA PRAVIČNO OPTEREĆENJE NARODA ZA
POTREBE NARODNOOSLOBODILACKE BORBE¹**

**PRIVREMENI UPRAVNI OTSJEK
PRI VRHOVNOM ŠTABU NOP I DVJ**

Broj 20
27-X-1942 g.

**SVIMA SRESKIM NARODNO-OSLOBODILAČKIM
ODBORIMA**

Primijećeno je da se u mnogim nar.-osi. odborima događaju i postupci koji se ne mogu nikako odobriti. Narod oslobođene teritorije pokazao je i svakog dana pokazuje najveće poštovanje pomažući svim silama Narodno-oslobodilačku vojsku, svjestan da to čini u interesu svog konačnog oslobođenja. Bez sumnje, nijesu nimalo lake sve dužnosti i tereti koji padaju na narod u pozadini, ali se mora priznati da narod rado podnosi i vrlo teške žrtve za svoju slobodu. Narod uviđa da se njegova Narodno-oslobodilačka vojska bori pod naročito teškim uslovima, trpeći svakojaku oskudicu, pa je zato spreman da svojoj vojsci pruži svaku pomoć koju joj god može dati u današnjim prilikama. Ima, razumije se, i mjesta gdje još nije do kraja uništen neprijateljski utjecaj četnika i ustaša i gdje ovi na vješt način uspijevaju da preko ličnih veza i nesavjesnih ljudi guraju narodno-oslobodilačke odbore na postupke koji u narodu stvaraju nezadovoljstvo protiv istih, a to nezadovoljstvo proširuje se onda na partizansku vlast uopšte. Na taj način dovodi se narod do toga da počne gubiti vjeru u našu vlast i da ne vidi nikakvu razliku između nje i ranijih protivnarodnih vlasti.

Naši seoski i opštinski kao i srećki narodno-oslobodilački odbori ne smiju ni u kom slučaju biti ono što su nekada bili opštinski odbori koje su namještali razni nenarodni režimi, niti smiju zamijeniti nekadanje sreske policijske i sudske vlasti, to jest oni ne smiju biti vlast *nad narodom*, niti vrsta policije koja od naroda samo traži, samo mu naređuje i samo kažnjava.

¹ Original, otkucan, na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 5—1, k. 6-A. (Takode se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 1148, nalazi jedan primerak originala.)

Svaki postupak narodno-oslobodilačkih odbora mora biti u skladu sa interesima naše Narodno—oslobodilačke borbe, a to znači sa interesima samog naroda, jer tu borbu vode njegovi najbolji rođeni sinovi i vode je za narod a protiv svih narodnih neprijatelja, bili oni tuđinski okupatori ili domaće izdajničke sluge okupatora, danas ujedinjeni četnici i ustaše. Rad narodno-oslobodilačkih odbora mora da bude takav da od njega naša borba ima najveće koristi, a nikako štete.

Međutim, ako naši narodno-oslobodilački odbori po selima i gradovima ne rade kako valja, ako se oni prema narodu ponašaju nepravilno i nepravično, ako ne vode strogo računa da razni tereti na narod budu pravedno raspodijeljeni, i ako, kao što su nam poznati mnogi slučajevi, izriču nepravedne ili preteške kazne kad neko ne odgovori nekom njihovom naređenju, onda dolazi do opravdanog nezadovoljstva u narodu protiv takvog rada, ali tada čitava naša vlast gubi u narodu ugled koji bi ona morala da uživa kao prava narodna vlast.

Upozoravamo sve sresike odbore da svima opštinskim i seoskim odborima ukažu pažnju na to da se ubuduće neće trpjeti nikakav njihov postupak koji bi išao protiv interesa naroda ili koji bi izazivao nezadovoljstvo u narodu i smanjivao njegovu gotovost da se bori i pomaže borbu za svoje oslobođenje. Treba svako da se oslobodi starih policijskih i žandarskih navika, jer narod nije digao ustanak da mu to ostane. U svakom postupku svoga odbora mora narod da osjeti da su ti odbori *njegovi*, da zaslužuju njegovo povjerenje, da vode računa o sirotinji, da pravično raspodjeljuju rad kao i davanje sredstava za vojsku, pa će onda narod svesrdno pomoći odbore i onda neće biti ni kažnjavanja.

Ukoliko opštinski i sreski narodno-oslobodilački odbori budu htjeli izreći neku kaznu za neizvršenje pozadinskih dužnosti, dužni su oni to uraditi sa dobrim poznavanjem stvari, moraju odluku o tome donijeti poslije ispitivanja slučaja, i to odlučiti na sjednici odbora, a i se o kazni moraju sporazumjeti i sa nadležnom komandom mjesta, koja će o svima kaznama imati da obavijesti i ovaj odsjek preko komande područja, kako bi i ovaj odsjek mogao procijeniti je li izrečena kazna opravdana i primjerna.

Za neizvršenje ove naredbe, kao i za vršenje nepravednih kazni, biće pozvati na krivičnu odgovornost svi koji to budu učinili.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Otsjek
Janko

BR. 135

**PRIMEDBE I UPUTSTVA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV
JUGOSLAVIJE OD 27 OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM
ŠTABU NOP I DO ZA BOSANSKU KRAJINU U VEZI S
PREDLOŽENIM PLANOM BIHAĆKE OPERACIJE¹**

**VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

27-X-1942
21 čas

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOSANSKU KRAJINU

Primili smo vaš izveštaj sa predilogom za oslobođenje Bihaća od 26 o.m.,²

Bihać treba osloboditi i zadržati duže u našoj vlasti, kako bismo mogli potpuno iskoristiti sve ono zbog čega smo se i odlučili na ovu akciju. Po njegovom 'oslobođenju treba zauzeti oslonce koji mogu neprijateljima poslužiti kao polazna baza za povratak grada. Sve dotle dok se neprijatelj drži u Ličkom Petrovom Selu, Bosanskoj Krupi, pa čak i u Slunju, ne možemo biti sigurni da ćemo Bihać zadržati duže vremena. Kod Bihaća se moraju prikupiti takfo i tolike snage koje će biti sposobne da produže operaciju i likvidiraju navedena uporišta pre nego što neprijatelj uspe da ih pojača.

Vi dajete dosta snaga za ovu akciju, ali, kako nam izgleda, vi ste na račun toga znatno oslabili snage na sektora prema Sanskom Mostu.. Ovaj sektor je u tesnoj vezi sa nameravanom akcijom i na tom, pravcu moramo imati jače snage i sa više borbenog iskustva, koje će nam održati Ključ za sve vreme naših operacija u rejonu Bihaća. Na ovo moramo misliti naročito u ovoj situaciji, kad neprijatelj vrši pokret od Donjeg Vakufa i Kupresa ka Janju i od Jajca ka, Mrkonjiću Gradu.³ Nije isključeno da neprijatelj zbog praznine na Kozari oslabi snage i uputi ih ka Ključu. Da se ne bi desik> da iz Bihaća vraćamo snage, moramo na to ranije misliti.

U rejonu Ključa moramo imati najmanje dve čvrste brigade sa dovoljno borbenog iskustva.

Po našem mišljenju Bihać se ne može zauzeti samo sa četiri brigade. Tu treba da se angažuju najmanje šest brigada,

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u Istorijskom arhivu 'CK SKJ, pod reg. br. 2315.

² Vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 158.

³ Vidi tom IV, knj. 1, dok. br. 200 i 203.

među kojima jedna do dve proleterske brigade. Borbe na Manjači i u Jajcu su pokazale da su one najpozvanije da brzo rese ovakve borbene zadatke i zato nemate razloga da ih izbegavate. Jedinice ovakvog kvaliteta ne treba izbegavati u ovakvim slučajevima. One nisu za to da ih vežemo za položaj, već snažne udarne jedinice, sposobne za manevar i udar, stoga ih treba koristiti u borbi ili čuvati na odmoru, odnosno u rezervi, jer su one ipak najslabije obučene i neobuvane.

Utvrđeno Ličko Petrovo' Selo neće moći da zauzmu dve brigade, a pogotovu bez artiljerije. Dovoljno bi bilo da se dve brigade Ličana nalaze u rejonu Prijeboja i da demonstriraju u pravcu Ličkog Petrovog Sela dok se vrši napad na Bihać, a tek po zauzeću Bihaća da se organizuje napad sa najmanje tri brigade i dovoljno artiljerije.

Slažemo se da se 8 lička⁴ brigada uputi u selo Prijeboj za demonstracije prema Ličkom Petrovom Selu. Nismo mogli da nađemo selo Gornji Dobretin na sekciji Bihać, razmer 1:100.000. Stoga pretpostavljamo, prema vašem izveštaju, da se 8 hrvatska brigada nalazi negde oko Cazina, pa smatramo da nema smisla da ide južno od Bihaća u selo Prijeboj, već da bi brže došla do cilja ako krene severno od Ličkog Petrovog Sela. Uputite joj priloženo naređenje.⁵

Lička brigada upućena u rejon Srba⁶ nalazi se između Srbskog Klanca i pruge Knin — Gospić. Sada je verovatno upotrebijena od druga Arse za dejstvo na komunikaciju Knin — Grahovo.⁷ Ova brigada imala bi da pređe preko 100 km i posle tako napornog marša da bude upotrebijena u jednoj dosta teškoj operaciji. Pored toga ona će biti potrebna i na ovom sektoru (kninski).

8

⁴ Trebalo bi da piše: hrvatska,

⁵ Vidi dok. br. 125.

⁶ Odnosi se na Treću ličku (Devetu hrvatsku) NOU brigadu.

⁷ Treća lička brigada nije taktički sadejstvovala snagama u napadu na Bosansko Grahovo, jer je naišla na jak otpor četnika u rejonu Velika i Mala Popina (vidi tom V, knj. 8, dok. br. 85 i 93).

⁸ Redakcija nije uspela pronaći završni deo dokumenta.

BR. 124

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JU-
GOSLAVIJE DRUGA TITA OD 27 OKTOBRA 1942 GOD.
OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DO ZA BOSANSKU KRA-
JINU O UPUĆIVANJU KOSTE NADA U VRHOVNI ŠTAB
RADI DOPUNE PLANA BIHAĆKE OPERACIJE¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NAKODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

27-X-1942
21 čas

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOSANSKU KRAJINU

Primili srno vaš izveštaj sa predlogom za oslobođenje B.² od 26 oktobra o.g. Takođe smo primili telefonsku depešu sa novim podacima o situaciji-u obližnjem neprijateljskom gar- nizonu. S tim u vezi potrebno je da drug Košta odmah po pri- jemu ovog naređenja dođe u ovaj štab radi dogovora o projek- tovanoj akciji. Sobom treba da ponese sve podatke kojima raspolaže o neprijateljskoj snazi, rasporedu, naoružanju i na- merama na sektoru [Bos.] Krupa — [Ličko] Petrovo Selo — Bihać, kao i detaljne skice.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Vrhovni komandant,
Tito

(M.P.)

¹ Original, otkucan na pisačoj mašini, latinicom, nalazi se u ar- hivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 52—5, k. 161 A. Kopija originala nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2314.

² Bihaća

BR. 135

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 27 OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABU OSME HRVATSKE NOU BRIGADE DA SE PRIKUPI U REJONU SELA MALI I VELIKI RADIĆ I SAČEKA NAREĐENJE ZA NAPAD NA BIHAĆ¹

**VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

27-X-1942
21 čas

ŠTABU VIII HRVATSKE BRIGADE

Operativni štab za Bosansku Krajinu izvestio nas je da se nalazite u selu Gornji Dobretin, gde svojim dejstvom zadržavate prolazak divizije iz Bihaća za Hrvatska Kostajnicu. Kako uskoro nameravamo da izvedemo jednu akciju širih razmera u kojoj biste i vi učestvovali, to odmah prikupite sve svoje bataljone i na najpodesnijem mestu pređite na desnu obalu reke Une i najkraćim pravcem krenite za s. Mali Radić, 12 km jugozapadno od Bosanske Krupe, na drumu Bosanska Krupa — Radić — Grabež — Bihać.

Na ovom mestu, odnosno u rejonu s. Mali i Veliki Radić rasporedite svoje bataljone na odmor, gde ćete sačekati naše naređenje za nove akcije.

Po kuririma koji vam budu doneli ovo naređenje uputite nam izveštaj sa podacima kojima raspolazete o neprijatelju, njegovoj jačini, naoružanju, rasporedu i namerama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Vrhovni komandant,
Tito

(M. P.)

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnaistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 4—5, k. 2. Kopija originala nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2316.

IZVEŠTAJ VERSKOG REFERENTA PRI VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE VLADE ZECEVICA OD 27 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU O ZAPAZANJIMA PRI OBILASKU POJEDINIH MESTA NA PODRUČJU GLAMOČ — MRKONJIĆ GRAD¹

STA SAM ZAPAZIO I DOZNAO NA SLOBODNOJ TERITORIJI

I deo

Glamoč: Sami građani, kako Srbi tako i Muslimani, nesigurni su za nas, više su raspoloženi četničko-ustaški. Uzajamno se brane i hvale, da bi u danom momentu mogli uzeti jedni druge u zaštitu. Trebaće više rada sa njima pa da se osveste politički.

Okolna sela: Pod uticajem čaršije, najbolji su odraz rada naših protivnika. Na svakom koraku se mogu videti mladi, sposobni ljudi, a nisu u našim borbenim jedinicama. Na naše zbrove i konferencije upućuju svoje sinove i kćeri, ne što su iskreni i odani našoj borbi, već zato što svoju omladinu ne računaju da je dovoljno svesna i pametna da bi bila odgovorna za svoje reči i dela. U krajnjoj nuždi — da bi pred našim neprijateljima imali opravdanje: »Eto, mi stari nismo bili uz partizane, a naša deca šta znaju, mladi, ljudi« (po shvatanju seljaka iz okoline Glamoča, mladići i devojke stiču pamet kad stupe u brak, dotle su neodgovorni za sve što čine i govore). Kod Srba uticaj četnika prilično je veliki, a kod Muslimana više zaplašenost nego odanost ustašama.

Sela između Glamoča i Mrkonjića: Isto su nesigurna. U tim selima stanje se znatno popravilo usled našeg rada za vreme bivanja na Mlinišćima¹, kao i [rada] bataljona I, III i IV Brigade, gde su političkim radom mnogo doprineli, naročito u selima: Medna, Pecka, Jasenovi Potoci. Donji i Gornji Vrbaljani su takođe sela u kojima se prilično uradilo i narod je sklon da nam iskreno pristupi, samo treba dalje pametno politički raditi. Ranije greške učinjene od drugova Krajišnika mi smo u mnogome ispravili. (Napr. komandant Jović² zimus je

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 4392.

² Dušan Jović (Duško), komandant Prvog bataljona Sedme (Prve krajiške) NOU brigade, osuđen je od Vojnog suda te brigade na smrt i streljan 6 avgusta 1942 god. U presudi se podvlači njegov kukavičluk (samoranjavanje) i panikerstvo (vidi dokumenat zaveden u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA pod reg. br. 2—4, k. 12).

zašao po tim selima i pobio oko 40 viđenijih seljaka i opljačkao sve što mu je do ruke došlo: »Gore nego ustaše«, kako sami seljaci kažu. Doznao sam da su ga docnije naši zbog ovakvog rada streljali). Opet blizina šuma i odmetnika — četnika — podržava ove seljake.

Mrkonjić, Jajce: Desna strana — sela uz Plivu mogu se dobrim političkim radom brzo obratiti da za svagda budu sa nama. Sela desno od Plive, ka putu Mrkonjić — Glamoč, neprijateljski su raspoložena prema nama, jer su pod velikim uticajem četnika i seljaci su skloni pljački i razbojništvu (Dragnić Podovi). Leva strana — sela Magaljdol i druga su bila četnička sela, ali sa malo više truda i političkog rada pristupiće nam svesrdno. Nisu svesni Drenovićeve izdaje i misle da njemu ima da zahvale te su im domovi i imovina ostali čitavi.

Mrkonjić Grad: . . . Mladi svet dobar i može se sa njime uspešno raditi. Stariji Srbi pod uticajem Drenovića, a Muslimani i nešto Hrvata pod uticajem ustaša. Uzajamno se brane i hvale. Srbi i Hrvati se ne trpe i naizmenično su se pljačkali. Od Mrkonjića prema Banjoj Luci, *Manjača*, seljaci su bili pod velikim uticajem Drenovića i [njegova] društva, ali dobrim postupcima i pravilnim političkim radom drugova iz II Proleterske brigade ta su sela znatno popustila u svome četničkom nastrojenju, te se je Manjačka partizanska četa povećala i pretvorila u bataljon. Narod siromašan i po svemu treba i biće sa nama, samo uz još više političkog truda i rada.

U selima *od MUništa do Prekaje* narod je pod uticajem četničkih grupica koje se nalaze po okolnim šumama. I tu treba dosta političkog rada da se razbije četnička laž. U svim ovim selima način rada i postupanja ne treba uopštiti, već prema pojedincima i obeleženim četničkim porodicama treba pored ubeđivanja i naše dobronamernosti pokazati da imamo i vojnu snagu, jer i to vrlo često dobro deluje.

Opšte napomene: U razgovorima na konferencijama i zborovima svugde se zapaža da narod ima više poverenja u Crnogorce i Srbijance nego u meštanske partizane. Isto tako zapaža se odsustvo dobrih i istrajnih političkih radnika meštana. Drugovi Krajišnici borbu protiv crkve i sveštensitva vodili su pogrešno i na štetu same Narodno-oslobodilačke borbe. Nisu umeli da izdvoje izdajnički rad skoro sviju srpskih sveštenika od narodne vere — samoga naroda. To uopštavanje prenelo se i na muslimanske hodže i katoličke sveštenike, te otuda strah verskih služitelja preneo se i na mase verski zatucane. Te nam je i to mnogo smetalo i smetaće, jer -neprijateljeve laži još pale kod neupućenog naroda. Ovu najosnovniju laž koju neprija-

telji seju, i izvestan nepravilan rad naših drugova meštana, mi smo razbili svojom pojavom [i pojavom] verskih referenata u našim brigadama. Rad drugova sveštemka bio je vrlo koristan, te se ovde najbolje ispoljila dalekovidost njihovog uvođenja u brigade.

Od Prekaje do Petrovca narod je svestan, odan Narodno-oslobodilačkoj borbi. U samom gradu Petrovcu ima još pomalo tragova četničkoMustaških. Još nije dovoljno na delu sprovedeno bratstvo Srba i Muslimana među samim meštanima. Krivica za ovo leži više na Srbima nego na Muslimanima. Naročito se to ispoljava i kod omladine, što bi najmanje smelo da bude. Narod sviju sela Sreza petrovačkog odličan je. Tu su drugovi Krajišnici do sada mnogo uradili. Na naima je da taj rad još više produbimo i učvrstimo.

II deo

Rad narodno-oslobodilačkih odbora treba organizirati

Treba odmah preduzeti sledeće: 1) Da se naredbe izdaju za sve samo od određenih vlasti vojnih i građanskih.

2) Da se mobilišu ljudi za opravku kola, samara i potkiivanje zaprežne i tovarne stoke.

3) Da se sela u kojima se nalaze bolnice i vojni magacini rasterete kako rada sa kolima tako i ličnog van svoga rejona, da bi po potrebi mogla izvršiti evakuaciju bolnica, namirnica i hrane. Da budu na raspoloženju uprava bolnica i vojnih magacina.

4) Da odgovorna lica koja izdaju naređenja za rad lični i sa kolima i tovim konjima vode računa o smeštaju i hrani ljudi i stoke.

5) Da se vreće uzete od naroda na poslugu vraćaju. Povesti istragu gde sa dosadanje vreće.

6) Povesti računa da se zarazna odeljenja bolnica ne seljakaju bez potrebe, jer stvaraju opasdan strah kod naroda.

7) *Osigurati put Prekaja — Crni Vrh prema Kozilima.* Naročito odbiti švercere od tog puta na pravi put gde ćemo ih moći bolje kontrolisati. Ovo stoga što su bolnice i vojni magacini na tome terenu, te će se izbeći špijunaža. Isto tako voditi računa da se na rad za podizanje potrebnih zgrada i drugog šalju pouzdani ljudi.

8) Organizovati skupljanje šišarke za spravijanje koža — okolina Ključa, Krupe i Sanskog Mosta. Tražiti od h. Gl. 5.³ majstore za kožu — škola Visoko.

⁸ Glavni štab NOP odreda za Hrvatsku

- 9) Uskladiti rad između sreskih i seoskih **N.O.O.**
- 10) Otvoriti zadruge za razmenu potrebne robe za narod: soli, duvana, raznog gvožđa, stakla, krpe i dragog. Voditi računa da ta razmena bude pravična. Na taj način smanjimo bogaćenje raznih švercera kao i njihov razorni i špijunski rad.
- 11) Povesti nadzor nad N.O.O. u njihovom radu za smeštaj izbeglica kao i za njihovu ishranu i ishranu siromašnih porodica, da se to pravilno i na vreme uradi.
- 12) Mršave i male svinje trebalo bi podeliti narodu da ih goji za sebe i nas.
- 13) Krave muzare, ukoliko ih mi koljemo, treba zamenjivati sa narodom za stoku jalovu.
- 14) Zbog povećanja vojske povećava se potreba za mesom, te fondovi nisu u mogućnosti da zadovolje sva zahteva, zato treba ovo pitanje najhitnije rešiti: početi kupovati stoku i vršiti rekviziciju u mestima četničko-ustaškim.

pop **Vlado D. Zečević**

BR. 127

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 28 OKTOBRA 1942 GOD. GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA ZA HRVATSKU O UPUCIVANJU I NAČINU UPOTREBE HRVATSKIH BRIGADA U BIHAĆKOJ OPERACIJI¹

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

**28-X-1942
časova**

**GLAVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKE
PARTIZANSKE I DOBROVOLJAČKE VOJSKE
ZA HRVATSKU**

U vezi sa akcijom koju treba da izvrše krajiške brigade sa vašom **VIII** brigadom, a o kojoj će vam saopštiti usmeno vaš polit, komesar,² potrebno je da učestvuju i dve vaše brigade

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2317.

² Vladimir Bakarić

i to: II lička i IV kordunaška.³ Zadatak tih brigada biće likvidacija [Ličkog] Petrovog Sela. Prema tome naređujem da hitno uputite obe vaše brigade u selo Prijeboj gde treba da stignu najkasnije 31 oktobra. U Prijeboju će se odmoriti i uveče 1 novembra krenuti u pravcu Ličkog Petrovog Sela. Napad vaših brigada na L.P. Selo mora uslediti tačno u 9 sati navečer 1-XI, tj. u 21 čas. Raspored vaših trupa za napad izvršite samo na licu mesta prema vlastitom [nahodjenju]. Glavne vaše snage treba da obuhvate L. P. Selo od strane sela 2[eljave le]vim vašim krilom duž drumu do sela Zaklopača. Posle likvidacije [Ličkog Pe]trovog Sela najmanje 2 vaša bataljona treba da čiste sela u pravcu [Zavalje — Bihać. Jedna vašu brigadu prebacćete na pravac Turska Gata i zatvoriti put od pravca Bihaća prema Vrsti i G. Gati, kao i put Vrkašić — Izačić brdo. Zadatak ove brigade biće da spreči begstvo neprijateljskih snaga od pravca Bihaća. Ostala 2 bataljona treba da poruše sve mostove na Korani između Ličkog Petrovog Sela i Drežnik Grada u pravcu Slunja. Desno vaše krilo, koje će čistiti sela Zeljava — Baljevac, treba da se poveže sa krajiškim snagama koje će operisati kod Zavalja, kod zapadnih kuća ovog sela (Vučijak).

Vaše brigade treba da povedu sa sobom najmanje 2 brdska topa i bacače.

Posle izvršenja ovih zadataka vaše će brigade dobiti nove zadatke.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant N.O.P. i D.V.J.

³ Odnosi se na Četvrtu hrvatsku (Prvu kordunašku) NOU brigadu.

BR. 135

**NAREĐENJE ŠEFA PRIVREMENOG UPRAVNOG OTSEKA
VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 29 OKTO-
BRA 1942 GOD. KOMANDAMA PODRUČJA DA DOSTAVE
ORGANIZACIONE PREGLEDE POZADINSKIH VOJNIH
VLASTI I NARODNOOSLOBODILACKIH ODBORA¹**

**PRIVREMENI UPRAVNI OTSJEK
PRI VRHOVNOM ŠTABU**

Broj 23
29/X/42

KOMANDAMA PODRUČJA

Šaljemo u prilogu formulare s pitanjima, koje treba odmah da popunite i vratite ovom otsjeku.

Obrazac br. 8 treba da pruži sumarni pregled organizacije k-de područja, k-di mjesta i partizanskih straža.

Obrazac br. 9 treba da pruži sumarni pregled N.O. odbora na teritoriji područja.

Obrazac br. 10 (spiskovi partizanskih straža) treba da popune komande mjesta posebno za svaku svoju postaju, pa da ih preko vas nama upute. Komanda područja treba takođe da ima po jedan primjerak tih spiskova.

Ukoliko imate nekoga koji bi to mogao izraditi, bilo bi dobro da nam pošaljete jednu kartu vašeg područja sa obilježenim granicama teritorija komandi mjesta i rejona partizanskih straža.

Bilo bi vrlo potrebno da se o N.O. odborima na teritoriji područja izrade detaljni spiskovi sa imenima i funkcijama svih članova odbora, s naznačenjem godina starosti, vjere, zanimanja, otkad su u odboru i kratkom karakteristikom, (kakvi su na radu, jesu li pouzdani, aktivni, poštteni, itd.).

Isto tako bilo bi potrebno da odmah preduzmete mjere da se napravi jedan statistički pregled vašeg područja: popis svih mjesta s naznačenjem broja kuća (ili lica) po vjerama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Otsjek
čiča Janko

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u Istarskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 1151. Jedan overen prepis, od oktobra 1942 god., nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 13/2—3, k. 6-A.

1. KOMANDA PODRUČJA

2. *Teritorija područja*
(imena srezova i opština
koje obuhvata — opis
granice teritorije)

3. Komande mjesta i njihova teritorija

4. Partizanske straže Sjedište straže	Reon straže	Broj stražara	Komandiri i zamjenici
1.			k. z.
2.			k. z.
3.			k. z.
4.			k. z.
5.			k. z.
6.			k. z.
7.			k. z.
8.			k.
9.			k. z.
10.			k. z.

Svega straža

Svega stražara

5. *Komanda područja:*

Komandant:

Zamjenik k-ta:

Pomoćnik k-ta:

Sud K-de područja:

Ostalo osoblje K-de:

6. *Komande mjesta*

(Imena i zvanja

osoblja po komandama)

7. Kontrolori i instruktori
partizanskih straža

NAR. OSL. ODBORI NA TERITORIJI KOMANDE PODRUČJA

1. *Sreski N.O. Odbori* (sjedišta)

2. *Opštinski N.O. Odbori* (sjedišta)

3. *Gradski N.O. Odbori* (sjedišta)

4. *Seoski N.O. Odbori* (imena sela gdje postoje NOO-i; po opšt.)

1. Opština

Sela:

PRIVREMENI UPRAVNI OTSJED (Obrazac br. 10).

KOMANDA MJESTA....

SPISAK PARTIZANSKE STRAŽE

(pečat
komande Komandir..... zamjenik
mjesta) komandira
STRAZARI (po vodovima i desetinama)

Redni broj	Prezime i ime i odakle je?	Vjera	Godište	Zanimanje	Je li služio vojsku, rod oružja, čin u voj.	Kad je stu- pio u stražu	Oružje i municija	Kakav je u službi

BR. 135

**NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV
JUGOSLAVIJE OD 29 OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABU DRUGE
DALMATINSKE NOU BRIGADE DA OFANZIVNO DEJ-
STVUJE U PRAVCU VRLIKE I VAGNJA¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NOP I DV JUGOSLAVIJE**

Strogo poverljivo²

ŠTABU II DALMATINSKE NOPU BRIGADE

1) Naša udarna grupa noću 29/30 i 30/31 likvidiraće čet-
nička uporišta na otseku **Knin — Strmica**. Potrebno je da se
vi što jače angažujete ka **Vrliki** i Vagnju i na taj način privu-
ćete pažnju i na sebe.

Vaš bataljon koji je bio na otseku Strmice mora i dalje
ostati za krstarenje po tom sektoru i posle prolaska proletherskih
snaga. Njegovo uporište treba da bude oko **Suhog Polja**, štiteći
pravac preko Dinare: **Knin — Grahovo**.

2) U Uništima biće: prihvatna stanica za naše ranjenike.
Postarajte se o njihovom obezbeđenju.

•3) U Livanjskom Polju bile su snage IV crnogorske i de-
lovi Dalmatinaca.³ Oko Grahova ostala su dva bataljona IV
krajiske i 1 proletherski.⁴

4) S obzirom na naš dalji pravac kretanja prema zapadu,
bilo -bi vrlo važno da prema Drnišu preduzmete izvesne
diverzije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

ZA VRHOVNI ŠTAB
načelnik
Arso

29. X. — 10 č.

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi
Vojnoistoriskog instituta⁴ JNA, pod reg. br. 33—1, k. 2.

² Dopisano mastilom.

³ Odnosi se na delove Prve dalmatinske NOU brigade.

⁴ Odnosi se na Treći bataljon Prve proletherske brigads.

BR. 135

**NAREĐENJE SEFA PRIVREMENOG UPRAVNOG OTSEKA
VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 29 OK-
TOBRA 1942 GOD. KOMANDAMA PODRUČJA DA DOSTAVE
PETNAESTODNEVNE IZVEŠTAJE¹**

**PRIVREMENI UPRAVNI OTSJEK
PRI VRHOVNOM ŠTABU
Broj 25
29/X/1942**

SVIMA KOMANDAMA PODRUČJA

Sve komande područja dužne su tražiti od svojih područnih organa — komandi mjesta i partizanskih i seoskih straža redovne, najmanje petnaestodnevne izvještaje o stanju u prostoru njihove djelatnosti. Na osnovu tih izvještaja i sopstvenih opažanja dužne su komande područja podnositi ovom odsjeku svakog 1-og i 15-og u mjesecu redovne izvještaje. Ovi izvještaji su kratki i stvarni i imaju se davati prema priloženom formularu (obrazac br. 11).

Razumije se da ovi izvještaji ne treba da se svedu na голу formalnost, nego da ovom odsjeku pruže u najglavnijim crtama prikaz stanja u području. Isto tako ne smiju se komande zadržati samo na tim kratkim izvještajima, nego su dužne da s vremena na vrijeme šalju izvještaje o svemu što je od značaja i to detaljne posebne izvještaje koji će obrađivati pojedine oblasti narodnog života i djelatnosti naših vlasti, sadržavajući i konkretne prijedloge šta bi trebalo preduzeti.

Svoje područne organe treba da naučite da vas stalno izvještavaju o svakoj iole značajnijoj pojavi i događaju, o svome radu itd., kako biste vi bili u stanju da imate bolji pregled života u čitavom području, a s time i ovaj odsjek.

Naročitu pažnju obratiti na svaku i najmanju pojavu i formu u kojoj se ispoljava u našoj pozadini razbijačka aktivnost naših neprijatelja, prema čemu svi naši organi moraju biti do krajnosti budni.

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u Istorijskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 1149. Jedan overen prepis iz 1942 god. nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 14—3, k. 6-A.

Prvi redovni izvještaj treba da bude za period do 1 novembra o.g., a poslije da idu redovno i bez zakašnjavanja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Otsjek:
Čiča Janko

KOMANDA PODRUČJA

Broj.

194

Petnaestodnevni izvještaj

za period od _____ do _____ 194

Privremenom Upravnom Otseku

POLITIČKO STANJE

1.) Kakvo je raspoloženje stanovništva na selu, u gradovima, kod radništva i raznih slojeva?

2.) Gdje su, kad, od koga držani zborovi i konferencije, s kakvim dnevnim redom i s kakvim uspjehom?

3.) Sta od naše štampe dolazi u ruke narodu, u kolikoj količini i kako narod prima tu štampu?

Koliko i kako narod saznaje radio-vijesti, naročito vijesti »Slobodne Jugoslavije«?

4.) Kakva je djelatnost
Omladinskog saveza,
AFŽ i drugih udruže-
nja?

5.) Kakva je aktivnost N.
O. odbora i N. O. fon-
dova?

6.) Primjećuje li se i u
čemu aktivnost okupa-
tora, ustaša i četnika u
našoj pozadini?

Njihove akcije, orga-
nizacije i propaganda i
odnos naroda prema
tome.

7.) Kakva je aktivnost ko-
mande područja, ko-
mandi mjesta, partizan-
skih i seoskih straža?

8.) Kakva je ekonomska
situacija?

(pečat)

Pomoćnik komandanta

Komandant područja

Obrazac br. 11

OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABU PRVE PROLETERSKE BRIGADE O PRETSTOJEĆEM FORMIRANJU I POSEBNOM ZADATKU PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE I UPUTSTVO, U VEZI S TIM, O NAČINU DALJEG DEJSTVA NA SEKTORU BOSANSKO GRAHOVO¹

ŠTABU I PROLETERSKE BRIGADE s

Prva proleterska, Treća sandžačka i Treća krajiška brigada obrazuju Prvu udarnu diviziju, čiji će štab biti Štab Prve prolet. brigade.² Ova grupa dobila je specijalni zadatak,⁸ u duhu kojeg postupiti ovako:

1) Najhitnije likvidirati četnička uporišta na tromedi,⁴ s tim da se sada ne napada lička pruga. Zatim neka se Prva proleterska prebaci u Drvar, gde mora biti najdalje do zore trećeg novembra. U Drvaru će dobiti konkretni zadatak. Pravce pokreta izabrati.

2) Druga proleterska brigada neka se prebaci na sektor Grahova za operacije i blokadu toga mesta. Raspored može biti: štab i dva bataljona — Tičevo, dva bataljona sa zamenikom komandanta: Peći — Resanovci. Ova brigada mora biti na tome sektoru do mraka trećeg novembra. Pravce pokreta izabrati.

3) Deveta lička⁵ neka ostane na sektoru Planskog,⁶ s tim da dejstvuje na strmičku komunikaciju i progoni četničke bande. Može dejstvovati i na ličku prugu. Ta brigada neka se ne

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 16411. S obzirom na sadržinu, Redakcija smatra da je dokumenat, verovatno, pisan 30 oktobra 1942 godine.

² Naređenje za -formiranje Prve proleterske udarne divizije Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije izdao je Vrhovni komandant 1 novembra 1942 god. (vidi tom II, knj. 1, str. 197).

³ Taj specijalni zadatak, koji je Vrhovni komandant odlučio da dodeli Prvoj proleterskoj diviziji, postavljen joj je 5 novembra (vidi dok. br. 153).

* Odnosi se na predeo između Like, Bosne i Dalmacije (s. Strmica, s. Plavno i s. Golubić).

⁵ Ponekad se ovako skraćeno, u dokumentima Vrhovnog štaba, naziva Deveta hrvatska (Treća lička) NOU brigada.

⁶ Na geografskoj karti nije nađeno. Verovatno se odnosi na s. Plavno.

udaljuje sa toga sektora. S nama treba da stoji u vezi i od nas će dobijati naređenja. Neka nam redovno podnosi izveštaje o stanju na njenom sektora. Treba da bude stalno aktivna.

Komandant: Tito

BR. 132

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 31 OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABU PRVE PROLETERSKE BRIGADE ZA RUŠENJE KOMUNIKACIJE KNIN — GRAČAC¹

ŠTABU I PROLET. BRIGADE

1) Predviđenu akciju na pruži [možete izvršiti]² sa snagama koje su se prebacile. Pri tome¹ se povežite sa II proleterском i IX ličkom brigadom. Akciju izvršite na otseku Knin — Gračac i prugu potpuno uništite. Zatim, neprijatelju postavljati zasede, ali se ne upuštati u neke velike frontalne borbe.

Po uspešno izvršenoj akciji *izvršite raspored koji smo vam naredili* 30 t.m.³

2) Naredili smo Raji da sa snagama koje su ostale na ovoj strani preduzme akcije u dolini Strmice.⁴

3) Izveštavati nas o akcijama.

Komandant: Tito

Naređeno telefonom

31 t.m. u 9 časova

¹ Original, pisan mastilom, ćirilicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, nod reg. br. 7321.

² Redakcija nije sigurna da li je u dokumentu napisano: možete izvršiti, ili: potpuno izvršite.

³ Verovatno se odnosi na dok. br. 131.

⁴ Odnosi se na Treći bataljon Prve proleTERSKE i dva bataljona Četvrte krajiške NOU brigade (vidi dok. br. 129). Naređenje koje je izdato Raji Nedeljkoviću (komandantu Trećeg bataljona Prve proleTERSKE brigade) Redakcija nije uspela da pronađe.

BR. 135

**NAREĐENJE ŠEFA PRIVREMENOG UPRAVNOG OTSEKA
VRHOVNOG ŠTABA NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE OD 1 NOVEM-
BRA 1942 GOD. KOMANDAMA PODRUČJA I SRESKIM
NARODNOOSLOBODILACKIM ODBORIMA O REGULISA-
NJU KRETANJA NA SLOBODNOJ TERITORIJI¹**

**PRIVREMENI UPRAVNI OTSJEK
PRI VRHOVNOM ŠTABU NOP I DVJ**

Broj 26

1 novembar 1942 g.

**SVIMA KOMANDAMA PODRUČJA
SVIMA SRESKIM NARODNO-OSLOBODILACKIM
ODBORIMA**

Iz zaplijenjenih četničkih i drugih neprijateljskih dokumenata vidi se da mnoga lica, koja se kreću našom oslobođenom teritorijom pod izgovorom nabavke hrane, trgovine i šverca, vrše špijunsku službu u korist neprijatelja. Nažalost su takva lica katkad snabdjevena propusnicama narodno-oslobodilačkih odbora i pozadinskih komandi, bilo ispravnim bilo falsifikovanim.

¹ Ovo naređenje je nekoliko puta otkucavano na pisačkoj mašini, pa se u pojedinim očuvanim originalima, upoređenjem, može ponegde u tekstu naići na manje razlike. Redakcija ovde objavljuje primerak originala, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, koji se nalazi u Istorijskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 1157. Na ovom primerku je, ispod prvobitnog datuma, naknadno dopisan datum: 21-XI-1942, a u desnom gornjem uglu utisnut je pečat Pozadinskog oteka Vrhovnog štaba NOV I POJ (taj otek je formiran 16 decembra 1942 godine).

Počev sa ovim dokumentom u našim redaktorskim naslovima će se dalje pisati: *Vrhovni štab Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije*, odnosno kraće: *Vrhovni štab NOV i POJ* umesto dosadašnjeg: *Vrhovni štab NOP i DV Jugoslavije*. To će se činiti zbog toga što je Vrhovni štab, posle krupnih uspeha od jula do novembra 1942 — u kojem su razdoblju formirane, pored postojećih, još 22 brigade — pristupio formiranju viših taktičkih i operativnih jedinica, čime je organizaciju naše vojske uzdigao na još jedan stepen više, i, u vezi s tim, izdao 1 novembra 1942 naredbu o stvaranju Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije (NOVJ), kao regularne vojske. (Redakcija nije uspela da pronade ovu posebnu naredbu o stvaranju NOVJ, iako je ona verovatno postojala — vidi dok. zaveden u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA pod reg. br. 6/2—4, k. 6—A.) Jednovremeno sa formiranjem jedinica NOVJ, doneta je i odluka o promeni dotadašnjeg naziva Vrhovnog štaba,

Da bi se neprijateljskim špijunima, proturačima lažnih vijesti i širiteljima panike onemogućilo vršljanje po našoj oslobođenoj teritoriji,

n a r e đ u j e s e :

1.) Zabranjeno je svakome kretanje izvan svog mjesta (sela ili grada) bez potrebe i bez propusnice. Kretanje se može dozvoliti, uz propusnicu, samo licima koja su ispravni građani i nijesu protivnici Narodno-oslobodilačke borbe i partizanskih vlasti.

2.) Bez potrebe i bez propusnice ne može se ići ni iz sela u selo iste opštine. Za kretanje od sela do sela propusnice izdaje seoski NOO.

Samo za odlazak do prvog susjednog sela, ako ono nije daleko, može NOO odobriti -odlazak bez davanja propusnice, s tim da se dotično- lice vrati isti dan u određeni s-at i svoj povratak prijavi odboru. Ov-o se može učiniti samo ako odbor uvida potrebu odlaska toga lica, ako ga poznaje kao ispravnog i -odanog Narodnooslobodilačkoj borbi, i ako ima mogućnosti da lako kontroliše da li se to lice doista bavilo -onim poslom radi kojega mu je -odlazak bio odobren.

3.) Za kretanje izvan teritorije opštine, na teritoriju drugih susjednih opština istog sreza, propusnice izdaje opštinski NO odbor, na osnovu ličnog poznavanja ili na preporuku seoskog ili gradskog NO odbora.

4.) Za kretanje građana jednog grada izvan grada, u granicama svog područja, propusnice izdaje komanda mjesta ili sreski NO odbor, ako u tom gradu postoji, uz potvrdu komande mjesta.

5.) Za kretanje izvan granica sreza i područja propusnice izdaje sreski NO odbor na preporuku opštinskog NO odbora, a uz potvrdu nadležne komande mjesta.

6.) Propusnice se mogu izdavati samo za kretanje po oslobođenoj teritoriji.

ali je ona u vidu posebnog naređenja objavljena tek 20 novembra (vidi tom II, knj. 1, str. 200). No, da je odluka o promeni naziva Vrhovnog štaba donesena pre 20 novembra može se zaključiti i po tome što se sa promenom naziva Vrhovnog štaba susrećemo u pojedinim dokumentima počev od 4 novembra (vidi dok. br. 138, 149, 159 i 172 ove knjige, dok. zaveden u Istoriskom.arhivu CK SKJ pod reg. br. 1127, kao i tom II, knj. 1, naredbe br. 90 i 93 na str. 198 i 199). To što u zaglavljima najvećeg broja novembarskih dokumenata (kako pre 20 novembra, tako i posle tog datuma), pa i dokumenata prvih dana decembra 1942, susrećemo raniji naziv Vrhovnog štaba (Vrhovni štab NOP i DV Jugoslavije), "sledilo je bilo iz navike, bilo zbog toga što se pisalo na hartiji na kojoj se zatekao već utisnut četvrtasti štambilj.

7.) U propusnicu se ima unijeti prezime i ime onoga kome' se izdaje, odakle je, zanimanje, godine starosti, kuda će putovati i da li se vraća natrag, radi čega putuje, zatim imena lica koja s njim putuju, i da li tjera konja, kola, stoku, stvari itd., da li nosi oružje i municiju, i otkad i dokle propusnica važi.

8.) Kod svakog NO odbora ili pozadinske komande mora biti određeno odgovorno lice za izdavanje propusnica. U NO odborima to je sekretar, a u komandama ili područjima jedno od odgovornih lica iz osoblja ili komandir partizanske straže. Za ovaj posao određeno lice nosi lično odgovornost za svaku izdatu propusnicu.

9.) Propusnice se izdaju za tačno određenu potrebu i određen rok potreban da se posao obavi. Po svršenom putovanju propusnica se mora vratiti vlasti koja je nju izdala, kako bi se kontrolisalo je li uredno ovjeravana kod drugih vlasti i kako bi se poništila. Propusnica se ne smije izdati za više dana nego što je potrebno za obavljanje posla.

10.) Izdate propusnice moraju se zadržati u »knjigu izdatih i ovjerenih propusnica« sa svima na njoj zabilježenim podacima. U knjigu će se upisati i da li se vlasnik propusnice vratio.

11.) Putnik je dužan propusnicu na putu pokazivati stražama i patrolama koje to zatraže. U mjestima gdje ima partizanska straža ili komanda mjesta ili opštinski NO odbor, putnik koji je na prolazu kroz to mjesto mora toj vlasti podnijeti svoju propusnicu da mu se na njoj ovjeri da je, i kad, tuda prošao. To mora učiniti i u mjestu za koje je dobio propusnicu.

12.) Osim pomenutih organa vlasti niko drugi nema prava izdavati propusnice.

Operativne komande mogu građanskim licima izdavati propusnice samo na terenu operacija i u slučaju da dotična lica upotrijebe za kakav vojni posao ili ako na terenu nema drugih partizanskih vlasti.

13.) Vojnici i funkcioneri NOP i DVJ, koji se bilo kakvim poslom udalje od svojih jedinica, moraju biti snabdjeveni vojničkom objavom prema za to određenim propisima. Za njih važe vojni propisi, a ne ova naredba o propusnicama za građanska lica.

14.) NO odbori i vojne komande, pozadinske ili operativne, dužne su odmah uhapsiti svako lice koje putuje bez propusnice ili ako se sumnja u ispravnost propusnice ili samog putnika. Svako sumnjivo lice ima se stražarno sprovesti nadležnoj komandi mjesta, koja će ga pritvoriti i o slučaju izvijestiti komandu područja.

15.) Za samovoljno dotjerivanje i dodavanje podataka na propusnici biće imalac propusnice stavljen pod vojni sud. Falsifikovanje propusnice, pečata ili potpisa kažnjava se smrću.

16.) Za svaku neurednost kod izdavanja ili kontradiksanja propusnica biće odgovorni organ vlasti najstrožije kažnjen.

17.) Kod izdavanja propusnica vlast koja propusnicu izdaje dužna je prvo utvrditi ispravnost lica koje propusnicu traži i da li je opravdan razlog za putovanje. Organi vlasti mogu i dužni su da i preko drugih lica ili vlasti provjere da li dotičnom licu treba dati propusnicu i da li nije sumnjivo. U slučaju sumnje vlast je dužna otvoriti istragu protiv dotičnog lica koje je tražilo propusnicu, a ne samo da mu je odrekne.

18.) Za odlazak na sreske ili opštinske javne zborove nijesu potrebne propusnice. Isto tako ni za odlazak na javne radove za koje radnu snagu mobilishu narodne vlasti.

19.) Za lica zaposlena u pozadini izdaju njihova starija nadležstva objave, odnosno legitimacije koje su stalne (tj. važe do dalje naredbe), ali te legitimacije moraju biti potvrđene bilo od neke operativne komande ili od komande mjesta ili područja.

20.) Straže, patrole i svi organi vlasti dužni su, čim imaju razloga sumnjati u ispravnost nekog putnika, izvršiti nad njim lični pretres i pretres njegovih stvari.

21.) Niko' ne smije primiti na konak strano lice koje nema urednu propusnicu ili vojničku objavu i dužan je prijaviti ga mjesnoj vlasti odmah po dolasku.

22.) Ova naredba stupa odmah na snagu.

Primjedba. Uz ovaj akt šalje se i izvjesna količina štampanih propusnica. Voditi računa da one ne dođu u ruke nepozvanih lica.

Za Otsjek
Janko

(M. P.)

(M.P.)²

² Pored okruglog pečata Privremenog upravnog otseka, kasnije je utisnut i pečat Pozadinskog otseka Vrhovnog štaba NOV i POJ.

BR. 135

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NARODNOOSLOBODILACKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE OD 1 NOVEMBRA 1942 GOD. ŠTABU TREĆE PROLETERSKE BRIGADE DA OBJEDINI BORBENA DEJSTVA NA SEKTORU MLINIŠTA—MRKONJIC GRAD I ODBACI NEPRIJATELJA KA JAJCU¹

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

**1- X¹ - 1942
12 časova**

ŠTABU III SANDŽAČKE BRIGADE

Mi smo uputili IV crnogorsku brigadu k vama sa zadatkom da sadejstvujete i protjerate neprijatelja,² Međutim, vi ste izgubili svaki dodir sa neprijateljem, nijeste imali jasan pregled događaja i nijeste uložili ni malo truda da odredite pravilne zadatke i pravce dejstva IV brigadi. Vi ste bili dužni da to učinite jer ste se borili sa neprijateljem i iz neposredne blizine pratili razvoj događaja.

I poslije nekoliko dana vođenih 'borbi vi opet pogrešno donosite odluke, dajući IV brigadi zadatak da zatvori pravac preko Mliništa, Ne, to nije zadatak IV brigade nego vaš, a IV brigadi treba dati zadatak da cijela, a ne rascjepkana, napadne preko Pribelje i tako se pojavi u pozadini neprijatelja.

Objedinite dejstvo nad svim jedinicama na tome sektoru i po svaku cijenu odbacite neprijatelja ka Jajcu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Vrhovni štab

P. S. Priloženo naređenje za IV operativnu zonu prodiktirajte preko telefona, a ako taj ne radi, onda uputite hitno kurira.³

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2320.

² Odnosi se na prodor nemačkih i ustaško-domobranskih snaga prema Mliništim. Posle višednevnih borbi, osećajući se ugroženim od naših snaga, one su se 31 oktobra i 1 novembra povukle ka Donjem Vakufu i Jajcu. Opširnije o ovome vidi dok. br. 114, 115 i 116 ove knjige, zatim tom IV, knj. 7, dok. br. 169, 200, 203 i knj. 8, dok. br. 10.

³ Naređenje je slične sadržine, tj. odnosi se na odbacivanje neprijateljskih snaga iz rejonu Mliništa ka Jajcu. Takođe su slična naređenja upućena Štabu Četvrtle proleterske brigade i Štabu Trećeg krajiškog NOP odreda (vidi dokumenta zavedena u Istoriskom arhivu CK SKJ pod reg. br. 2321, 2319 i 2318).

BR. 135

NAREĐENJE ČLANA EKONOMSKOG OTSEKA VRHOVNOG ŠTABA NARODNOOSLOBODILACKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE OD 1 NOVEMBRA 1942 GOD. ŠTABU ČETVORTE OPERATIVNE ZONE NOV I PO HRVATSKE DA DRUGU DALMATINSKU NOU BRIGADU SNABDEVA IZ SVOJIH MAGACINA¹

**EKONOMSKI OTSEK
VRHOVNOG ŠTABA
NOP I DVJ**

Br. sl.
Drvar, 1. XI. 1942 g.

ŠTABU IV OPER. ZONE,

Podožaj

Kako se partiz. vojska uglavnom nalazi na teritoriji pasivnih krajeva i snabdevanje sa životnim namirnicama je otežano, a pored toga intendanti pojedinih jedinica iskorišćuju centralne magazine i ne nastoje da sami dođu do potrebne hrane, nego jednostavno pišu trebovanja i dižu hranu iz magazina, to su po tom pitanju Vrhovni štab i Ekonomski osek V.Š., da bi sačuvali izvesnu rezervu hrane za pretstojeću zimu, izdali naredbu da se sve jedinice snabdevaju na teritoriji na kojoj se nalaze.² Ovo vredi i za jedinice IV oper. zone, koje se nalaze na ovom području.³

Jasno je da se ne može striktno pridržavati ove naredbe kada na teritoriji na kojoj se nalazi izvesna jedinica nema potrebnih namirnica za vojsku. U tom slučaju mora se dati hrana dotičnoj jedinici iz centralnog magazina.

Kako vi imate svoje magazine, a vaša jedinica se nalazi na teritoriji gde nema potrebne hrane, kao što je sada slučaj sa II dalm. brigadom, potrebno je da je snabdevate iz svojih magazina; jer politički bi bilo vrlo nezgodno da svoje magazine čuvate, a iskorišćujete magazine ovog područja.

Iz ovih gore navedenih razloga mi smo obustavili izdavanje hrane iz magazina ovog područja.

¹ Original, pisan zelenim mastilom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 16/1—6, k. 1493.

² Ovu naredbu Redakcija nije uspela da pronađe.

³ Odnosi se na Drvarsko područje.

Kada se vaši magazini isprazne, jasno je da ćete se koristiti magazinima ma gde se oni budu nalazili.
Toliko radi vašeg ravnjanja.

S. F. — s. N.

(M.P.) ZA EKONOMSKI OTSEK
Rista St.⁴

BR. 136

**UPUTSTVO ŠEFA PRIVREMENOG UPRAVNOG OTSEKA
VRHOVNOG ŠTABA NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE OD 2 NOVEM-
BRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOV I PO ZA BO-
SANSKU KRAJINU O ORGANIZACIJI SNABDEVANJA
NARODA NA OSLOBOĐENOJ TERITORIJI¹**

PRIVREMENI UPRAVNI OTSJEK

Broj 36
2-X1-1942

OPERATIVNOM ŠTABU NOPO ZA BOS. KRAJINU

U vezi vašeg akta od 29/X o.g. kojim ste izvijestili Komandu Drvarskog područja o uspostavljanju magacina za razmjenu žita i soli, želim vam staviti slijedeće primjedbe i prijedloge:

Treba, po mogućnosti, *izbjeći šetanje mnogih karavana*, koje bi bilo neizbježno ako se razmjena organizuje kako je u vašem aktu postavljeno. Isto tako, razmjena treba da bude organizovana tako *da se najširim narodnim masama omogućiti snabdijevanje putem razmjene ne samo soli i žita, nego i drugih artikala*. Partizanske vlasti moraju da nađu načina kako će narod doći do najnužnijih artikala, te da se narod na djelu uvjeri da naše vlasti *vode stvarno brigu o njegovim potrebama*

⁴ Rista Stefanović

¹ Original, pisan mastilom, latinicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 1155.

i da čine sve što je pod današnjim uslovima moguće da narod dođe do najnužnijih stvari.

Zato bi, po našem mišljenju, trebalo učiniti slijedeće:

1. Osnovati Ekonomski odsjek pri vašem Štabu koji će pored lica odgovornih za snabdijevanje vojske imati i lica odgovorna za snabdijevanje naroda, koja će voditi ekonomsku politiku na teritoriji [Bosanske] Krajine.

Taj bi Odsjek, odnosno njegovo Drugo odjeljenje (odjeljenje za razmjenu), preko zamjenika komandanata područja i sreskih NO odbora prikupljao ekonomske podatke i rukovodio snabdijevanjem naroda.

2. Magacin u Risovcu bio bi *centralni magacin za razmjenu*. U njemu bi se prikupljali svi artikli do kojih vojska dođe, a koji su vojsci nepotrebni i imaju poslužiti za razmjenu. U taj magacin ulazile bi i stvari dobijene u razmjenju od naroda.

Kod osvajanja gradova treba, osim evakuacije artikala za potrebe vojske, planski organizovati *hitnu evakuaciju i što većih količina najraznovrsnijih artikala za kojima se u narodu osjeća velika potreba* (gvožđe, staklo, razni štofovi i basme, konac, potkov za konje itd. itd.).

3. Kod svakog sreskog NO odbora ustanoviti sresko odjeljenje za razmjenu koje će imati i svoj magacin.

Centralni magacin razdijeliće veći dio svoje robe koju nudi u razmjenju svim sreskim, magacinima i zadužiti ih, procjenjujući svaki artikal u novcu. (Izraditi cjenovnik koji će ustanoviti novčane cijene za sve artikle koji se daju ili primaju u razmjenju, pa se onda razmjena artikla za artikal vrši prema tom cjenovniku.)

4. Treba ispitati postoji li potreba i mogućnost da se takvi magacini ustanove i kod *opštinskih* NO odbora. Ali ako to i ne bude, oa se smatra da je dovoljan samo sreski magacin, u svakom slučaju treba kod svakog opštinskog NO odbora otvoriti odjeljenje za razmjenu.

Razmjena bi se vršila na slijedeći način:

Onaj koji hoće nešto da razmijeni prijavio to pismeno opštinskom NO odboru. Navešće koje artikle nudi u razmjenju i u kojoj količini, a koje artikle traži. Opštinski NO odbor dostaviće akt odjeljenju za razmjenu kod sreskog NOO-a i tražiti iz njegovog magacina zahtijevane artikle. Da bi razmjena bila što pravednija, treba tražiti da se istovremeno prijave svi koji žele razmijeniti, kako bi se moglo ocijeniti ima li dovoljno traženih artikala da svaki dobije tražene količine, ili treba srazmjerno razdijeliti.

Da bi se izbjeglo suvišno dopisivanje, najpraktičnije je to uraditi tako da sresko odjeljenje za razmjenu dostavi svakom

opštinskom NOO-u kolike količine kojeg artikla stavlja na raspoloženje dotičnom odboru (što će, naravno, uraditi prema broju stanovnika i sa poznavanjem potreba svake opštine). Opštinski NOO saopštiće to stanovništvu i onda će primati od stanovnika prijave, vodeći računa da raspodjela bude pravična. Kad se to svrši, poslaće se stvari za tu opštinu opštinskom NO odboru, koji će ih razdijeliti prema prijavama i istim) sredstvima koja su donijela stvari iz sreskog magacina uputiti u isti stvari dobijene od stanovništva.

5. Sreska i opštinska odjeljenja za razmjenu vršiće osim opisanog posla i *posredovanje za razmjenu* između lica iz raznih mjesta koja žele nešto razmijeniti. Npr. neko ima 100 kila meda. Traži, recimo, vunu. Njemu će se javiti da ima ponuda vune i da može izvršiti razmjenu. On će poslati sreskom magacinu med a onaj vunu i razmjena će se izvršiti preko sreskog odjeljenja. Ali to ne mora ni da prođe kroz magacin, već sresko odjeljenje posreduje u razmjeni i odobrava je, a privatnici je izvrše. Ovo važi² i od položaja mjesta između kojih se razmjena vrši.

6. Još jedan način razmjene na koji treba obratiti pažnju, koji treba ustanoviti i razviti, jesu *pijace za razmjenu i prodaju*. Odrediti najpogodnije mjesto u srezu (voditi računa i o avijaciji) gdje će se svake druge nedjelje držati pijaca na koju može svako donijeti slobodno sve što hoće da razmijeni ili proda, pa neka narod tu *slobodno razmjenjuje bez obzira na zvanični cjenovnih*. Na tu pijacu dolaziće prodavci i kupci sa propusnicama naročito izdatim za pijacu. Mogu doći i lica iz drugih srezova.

Za ove pijace, kao i za razmjenu preko sreskog odjeljenja i sa sreskim magacinom, treba razviti u narodu agitaciju i treba sve valjano organizovati da narod vidi da se zaista vodi briga od strane partizanskih vlasti za zadovoljavanje narodnih potreba. A to će vidjeti ako se kod osvajanja gradova bude poklonila potrebna pažnja da se evakuišu stvari potrebne narodu.

7. *Jedan dio zaplijenjenih stvari razdijeliti opštinskim NOO-ima da ih besplatno daju sirotinji, izbjeglicama, pogorjelicima i nezbrinutim porodicama boraca, živih ili poginulih.*

Ako se stvar ovako organizuje i posveti pažnja da to ide kako treba, onda će se narodu učiniti velika korist, pa će uvidjeti da se od njega ne samo uzima — kako dosad to stvarno izlazi — nego da mu se i daje, da mu se olakšava život, da se vodi briga za njegove potrebe.

² Verovatno treba da piše: zavisi.

Molim vas da me najhitnije obavijestite o vašem mišljenju po gore izloženom, kako bi se odmah izradila uredba o razmjeni i preduzeli svi potrebni koraci za njeno izvođenje. Ovako smo mi bili postavili stvar još prije nego što nam je došao u ruke vaš akt od 29. X o.g. i da nije vašeg akta bilo, mi bismo već pristupili ostvarivanju ovog plana. Ovako, odlažemo dok čujemo i vaše mišljenje i prijedloge.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Otsjek
Janko

BR. 137

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE OD 3 NOVEMBRA 1942 GOD. ŠTABOVIMA TREĆE PROLETERSKE BRIGADE I TREĆEG KRAJIŠKOG NOP ODREDA DA IZVIĐAJU NEPRIJATELJA KOJI JE OTSTUPIO NA PRAVCU JAJCE — DONJI VAKUF¹

**VRH. ŠTAB
N.O. PART. I DOBR. VOJ.
JUGOSLAVIJE
3/X1. 1942 g.
8 čas.**

ŠTABU III KR.² BRIG. I III KRAJ. ODREDA.

Pomerite se sa svojom brigadom bliže prostoru: Štrbina — Gerzovo — Trnovo. Povežite se sa svim jedinicama i izvidite što detaljnije neprijatelja. U slučaju da nepr. što pokuša u pravcu s. Ribnika ne smete ostati neaktivni. Izvidite **Mrkonjić Grad**.

¹ Kopija originala, pisana olovkom preko indiga, ćirilicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 16409.

² Naređenje je upućeno Trećoj (sandžačkoj) proleterskoj brigadi, a ne Trećoj krajiškoj NOU brigadi. (Treća krajiška brigada je tada učestvovala u napadu na Bihać. Vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 170.)

Treći krajiški odred treba da se primakne bliže Šipovu i prostoru s. Maočić³ — s. Kneževići sa zadatkom da što više podataka prikupi o neprij. u Jajcu i D. Vakufu.

Četvrta brigada da se prikupi na prostoriji s. Pribelja i Čardak Livade i da se poveže sa IV op. zonom u slučaju potrebe prema Livnu.

Tamo sutra ili prekosutra stiže I proleter, brigada za dejstvo prema Jajcu i Mrkonjiću.

Upoznajte sa ovim naređenjem III kr. odred i IV crnog, brigadu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Vrh. štab

BR. 138

NAREDBA VRHOVNOG KOMANDANTA NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 4 NOVEMBRA 1942 GOD. O FORMIRANJU VOJNE ŠKOLE NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE¹

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

NAREDBA VRHOVNOG ŠTABA NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

Narodno-oslobodilačka partizanska borba u našoj zemlji uzima sve širi zamah. U toj borbi učestvuju velike narodne mase, koje svakim danom rastu. S porastom Narodno-oslobodi-

³ Na geografskoj karti nije nađeno. Verovatno se odnosi na s. Močioci.

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 27/2—5, k. 2..

Naredba je izdata 4 novembra 1942 god. To se vidi iz jednog izveštaja Sava Orovića, upućenog Vrhovnom štabu 29 novembra 1942 god. (vidi dok. zaveden u Istoriskom arhivu CK SKJ pod reg. br. 2499).

PLAZA SANTO DOMINGO DILAPSO RECLAMADO 7 1/2 MW CLASE
15 JCC DEVIAS

... ..

[illegible]

VISI KURS SA SUPREMACIA IZ POKONANATA RACAL

Page 11 of 11

Vento i crani brajanja barbara u bolnici (opisivo) Tihomir
na pratio komandanta laola.

1993 - 1994

ACKNOWLEDGMENTS

lačke vojske proširavaju se i njeni zadaci, čije rešenje zahteva sposobne komandante, koji budno prate iskustvo naše borbe i produbljuju svoje vojno znanje, usavršavajući se u toku ove velike borbe za konačno proterivanje okupatora iz naše zemlje i uništenje domaćih izdajnika. Radi usavršavanja komandnog kadra u vojno-teoretskim znanjima

NAREĐUJEM:

Da se obrazuje **Vojna škola Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije** pod neposrednom upravom Vrhovnog štaba Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije.²

Cilj je ove škole: obuka u usavršavanju komandnog kadra Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije, izučavanje i primena iskustva Narodno-oslobodilačke borbe i sprovođenje jedinstvene doktrine u našoj vojsci.

Škola ima sledeće kurseve:

Viši kurs za spremanje komandanata bataljona i brigada, Jjiži kurs za spremanje vodnika i komandira četa, i

Praktične omladinske vojne tečajeve, s tim da se ovi postavljaju na mestima najpodesnijim za praktično izvođenje obuke. Oniladinski tečajevi Glavnog štaba Hrvatske i Operativnog štaba za Bosansku Krajinu potčinjeni su ovoj školi.

Mesto i vreme trajanja kurseva u školama određivaće Vrhovni štab na predlog komandanta škole.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Vrhovni komandant
Tito

(M.P.)

² Ovo je prvi dokumenat, koji je Redakcija uspela pronaći, gde se susrećemo s izmenjenim nazivom Vrhovnog štaba. (Opširnije o ovoj promeni vidi u našoj primedbi br. 1, uz dok. br. 133.)

Umesto ovog punog naziva Vrhovnog štaba, u daljim redakciskim naslovima i objašnjenjima stavljaćemo kraći naziv: Vrhovni štab *NOV i POJ*.

BR. 143

**NAREDBA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ DRUGA
TITA OD 4 NOVEMBRA 1942 GOD. O FORMIRANJU, NA-
STAVNOM PLANU I PROGRAMU VIŠEG KURSA VOJNE
ŠKOLE NOV I POJ¹**

N A R E D B A

**VRHOVNOG ŠTABA NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

S obzirom na veliki porast naše vojske i njene formacije u veće jedinice — brigade i divizije, obrazuje se pri Vrhovnom štabu **Viši kurs** za spremu komandanata bataljona, brigada i divizija. Mesto kursa određivaće se prema potrebi. Nastavnici će se takođe određivati prema potrebi od strane ovoga Štaba.

Predavanja na kursu vršiće se po sledećem programu:

Taktika: osnovna znanja iz svih taktičkih radnji i službi u okviru pešadiskog bataljona, puka, brigade. (Glavne crte o rodovima vojske i specijalnim borbenim sredstvima. O komandovanju, naređenjima, izveštajima, prepisci i vezi. Kretanje, stanovanje. Izviđanje, obaveštavanje i obezbeđenje. O borbi: napad, odbrana, gonjenje, otstupanje. Noćne borbe. Borbe u planini. Borbe oko tesnaca. Borbe oko šuma. Borbe oko reka. Pojam o brzim jedinicama. Snabdevanje municijom i ostalim potrebama. Osnovi iz sanitetske službe. Partizanski način ratovanja, promene i novine u ovom ratovanju s obzirom na porast partizanske vojske; neprijateljske borbene formacije i njihovi borbeni postupci u borbi sa partizanima. Literatura: Opšta ratna služba. Pešadiska egzercirna pravila.)

Rešavanje taktičkih zadataka: na karti i terenu, u okviru bataljona, puka, brigade i divizije, naročito primenjenih na partizansku formaciju i partizanski način ratovanja. (Marševanje, stanovanje, pretstraže, borbe prethodnice, borbe pobornice, podilaženje, napad, susretne borbe, odbrana, gonjenje, borbe zaštitnica, prekid borbe i izvlačenje. Literatura: Taktika pešadiskog bataljona.)

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 58/1—4, k. 2.

Naredba je izdata 4 novembra 1942 god. (vidi dok. zaveden u Istoriskom arhivu CK SKJ pod reg. br. 2499).

Čitanje karata: praćeno praktiĉnim radom na terenu, s tim da se izradi nekoliko skica i krokija, (ĉitanje karata i planova od Josifa Borĉeviĉa—literatura.)

Taktiĉka upotreba pešadiskog naoružanja: sa osnovnim znanjima iz nastave gađanja dotiĉnih oruđa. (Literatura: odgovarajuća pravila bivše jugoslovenske vojske i Pešadiska egzer-cirna pravila.)

Osnovna znanja iz fortifikacije: sa praktiĉnom primenom njenih objekata na terenu. Ovim obuhvatiti i uput za rušenje i zaprećavanje komunikacija. (Literatura: pravila i stručne knjige bivše jugoslovenske vojske.)

Služba veze: i njena praktiĉna primena u našim jedini-cama (borbena signalizacija, telefonija i radiotelegrafija — osnovna znanja o upotrebi).

Napomena:

Nastavnici će podesiti program predavanja tako da se ceo materijal pređe za 21 dan.

Pri polasku slušaoci treba da odnesu što više stručnih knjiga i sekcija, kao i materijal za pribeleške predavanja.

Stećena znanja slušaoci treba da prenesu na trupu.

Ocena o uspehu služiće kao merilo pri odreĉivanju voj-nog položaja dotiĉnog slušaoca. Operativni otek Vrhovnog štaba vodiće evidencije o završenim slušaoeima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

**VRHOVNI KOMANDANT,
Tito**

(M.P.)

BR. 143

NAREDBA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ DRUGA TITA OD 4 NOVEMBRA 1942 GOD. O POSTAVLJANJU SAVA OROVICA ZA KOMANDANTA VOJNE ŠKOLE NOV I POJ¹

**VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

4 novembra 1942

Х „ „ П Т А

N A R E D B A

**VRHOVNOG ŠTABA NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

Za komandanta Vojne škole Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije postavlja se drug Savo Orović.

Drug Orović odmah će poći na novoodređenu dužnost i ustrojiti Vojnu školu po izdatim statutima.² Vrhovnom štabu podneti konkretne predloge i izveštaje za rad u školi. Drug Orović će regulisati rad u školi, sastaviti raspored rada i sve što je u vezi sa ovim.³

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Vrhovni komandant
(M.P.) Tito

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u Istorijskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2325.

² Vidi dok. br. 138 i 139.

³ Nešto kasnije (Redakcija nije mogla utvrditi tačan datum), Vrhovni štab je za političkog komesara Vojne škole NOV i POJ postavio Milentija Popovića. To naređenje doslovno glasi:

**»VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE I
PARTIZANSKIH ODREDA
JUGOSLAVIJE**

**KOMANDANTU VOJNE ŠKOLE
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE DRUGU SAVI OROVICU**

Odlukom Vrhovnog štaba određen je drug Milentije Popović za političkog komesara te škole. U vezi sa njegovim dužnostima napraviće se zajednički plan rada koji će biti uključen u opšti program rada škole. Drug Milentije će usmeno izložiti ovaj plan.

Svojim radom drug Milentije će u mnogome pomoći i olakšati rad komandanta škole. Stoga je potrebno da se po svim konkretnim pitanjima savetuju i donose saglasne zaključke.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!«

BR. 143

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ
DRUGA TITA OD 4 NOVEMBRA 1942 GOD. ŠTABU PRVE
PROLETERSKE BRIGADE O UPUĆIVANJU KANDIDATA
NA VIŠI KURS VOJNE ŠKOLE NOVJ¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
4-XI-42 godine**

ŠTABU I PROLETERSKE [BRIGADE]

U vezi naređenja Vrhovnog štaba o osnivanju Višeg kursa² za komandante bataljona i brigada postupiti ovako:

1) Na ovaj će kurs poslati: I i II proleterska, III sandžačka i IV crnogorska po dva kandidata, V crnogorska i X hercegovačka po jednog kandidata. Glavni hrvatski štab i Operativni štab za Bosansku Krajinu po pet kandidata. Dalmatinska operat. zona — tri kandidata.

Na kurs poslati kandidate koji imaju sve uslove da se razviju za komandante bataljona i brigada. Na kurs se mogu uputiti i kandidati koji se sada nalaze na tim položajima kao komandanti ili zamjenici komandanata.

2) Kurs će otpočeti 15 novembra u Donjem Lapcu.³ Do tog vremena svi kandidati moraju prispjeti sa upućenim objavama. Pored toga, komande će zasebnim povjerljivim aktom uputiti karakteristiku svakog kandidata, naznačujući za koji položaj ima uslove da se kandidat razvije.

Smještaj slušalaca, radno vrijeme i raspored rada regulisaće Komandant škole tako da se predviđeni program pređe blagovremeno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

**KOMANDANT
Tito**

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 22—2, k. 4.

Naređenje iste sadržine upućeno je i štabovima ostalih jedinica koje se pominju u ovom dokumentu (vidi dok. zaveden u Istoriskom arhivu CK SKJ pod reg. br. 2298).

² Vidi dok. br. 139.

³ Viši kurs Vojne škole NOVJ otpočeo je 17 novembra 1942 god. Nastava je trajala do 7 decembra 1942, kada su sva 23 kandidata sa uspehom završili kurs (vidi dok. zaveden u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2505).

BR. 143

**DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ
DRUGA TITA OD 5 NOVEMBRA 1942 GOD. ŠTABU DRUGE
PROLETERSKE DIVIZIJE O NAČINU DEJSTVA NA SEK-
TOR BOSANSKO GRAHOVO I U PRAVCU SEVERNE DAL-
MACIJE¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

⁵ novembra 1942
12 Časova

ŠTABU II PROLETERSKE DIVIZIJE

I. — Direktiva za rad vaše divizije je sledeća:

a) Blokada Grahova i priprema za zauzimanje ovoga mesta pošto se dobije municija za teška oruđa. Ispitajte uslove za prethodnu likvidaciju neprijateljskih uporišta na Jelinom Polju i Cigelju. U cilju uspešnije blokade Grahova, do podne 6 t.m. uputićemo jednu haubicu sa 30 granata da sa prostora s. Ma-leševci povremeno dejstvuje i uznemirava neprijatelja u Gra-hovu. Obezbedite rad ove haubice.

b) Dejstvo na komunikaciju Bosansko Grahovo—Knin. NaDominjemo da je najzgodnije mesto na prostoru Bolandže,² severno od s. Golubić. S. Strmica je glavno okupatorsko upo-rište kod četnika. ... Na tome otseku teren je vrlo težak, pa treba brižljivo sastavljati plan i dobro smisliti akcije. Za akcije na strmičku komunikaciju, uporište za vaše trupe moglo bi biti oko Suhog Polja, gde ima koliba za smeštaj trupa.

Oko Grahova i Strmice naše trupe izvodile su operacije i neprijatelju nanele velike gubitke. Četničke bande jako su demoralisane. Pojedinci se javljaju našim jedinicama. Vaš jači pritisak još više će demoralisati te bande i okupatora.

U Grahovu ima oko 1000 Talijana³ sa oko 200 četnika. Grahovo je utvrđeno i može pasti — potpunim presecanjem komunikacije od Knina kao i jakim dejstvom teških oruđa.

U Strmici nalazi se do 200 Talijana i četnički štab divi-zije sa oko 100 bandita. Talijansko uporište može pasti lako i sa malim brojem teških oruđa.

² Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u Istori-skom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2329.

² Nije nađeno na geografskoj karti.

³ U Grahovu se tada nalazio 2 bataljon 152 p.puka italijanske di-vizije »Sasari«.

Iz Strmice neprijatelj reagira ka Grahovu pravcem Radoši—Jelino Polje—Grahovo, ali ovo kada ne radi komunikacija preko Derala.

U slučaju potpunog presecanja komunikacije Knin—Strmica—Grahovo verovatno je da bi neprijatelj morao intervenirati pravcem Knin—Suho Polje—Risovac—Grahovo.

Zaključak: Uspešna blokada Grahova postiže se najbolje uspešnim akcijama na strmičkoj komunikaciji, gde se mogu postići dobri rezultati.

v) Dejstvo na komunikacijama i otseku Knin—Vrlika—Sinj—Drniš, ugrožavajući komunikaciju Prolog—Obrovac—Sinj. Snažnom i brzom akcijom na ovom otseku najbolje biste ugrozili neprijatelja, došli do plena i pomrsili sve eventualne neprijateljske ofanzivne pokušaje ka Grahovu. Time biste najbolje olakšali rad blokadnih trupa oko Grahova. Napad i zauzeće pojedinih garnizona neprijateljskih zavisi od ocene vaše. Vreme trajanja ove akcije zavisi od raznih okolnosti. Treba se zadržati toliko koliko bude potrebno.

g) Da li ćete uputiti neki manji delić zapadno od Krke — vi ocenite sami.

d) Zaštita livanjskog pravca. Napominjemo da na tome pravcu ne treba ostavljati neke naročite delove. Možete se ograničiti na lakopokretne izviđačke snage.

II. — Za izvršenje dodeljenih zadataka raspolazete sa vašom divizijom (II proleTERSka, IV crnogorska, II dalmatinska) i IX ličkom brigadom, čiji se štab nalazi u s. Resanovcima, a njene snage na sektoru s, Peći—Resanovci—Maleševci. II proleTERSka nalazi se na otseku: s. Maleševci—Tičevo—Peulje. II dalmatinska prikupljena je u severozapadnom delu Livanjskog Polja. Raspored IV brigade vama je poznat.⁴

Raspored snaga za izvršenje dodeljenih zadataka vi izvršite. Mi predlažemo: IX [hrvatska] — lička i II proleTERSka za blokadu Grahova i dejstvo na strmičku komunikaciju. Ostale dve brigade za dejstvo ka Drnišu i dolini Cetine. S obzirom na stanje snaga vi možete kombinirati pojedine bataljone za akcije.

Mesto štaba vaše divizije vi podesite, ali tako da možete imati pregled događaja na celom sektoru kao i brzu vezu sa svima jedinicama (Peulje, Tičevo, ili negde na Dinari—Uništa). Jedinicama trebate dati detaljne direktive kako da postupe u izvesnim slučajevima.

U slučaju da neprijatelj pokuša sa kakvom ofanzivom ka Grahovu ili iz Grahova, onda ona vaša grupa koja je upućena

⁴ Četvrta proleTERSka brigada nalazila se severoistočno od Glamoča, u rejonu s. Pribelja — Čardak Livade.

ka Drnišu i Sinju obavezno mora udariti neprijatelja u leđa i tako ga pratiti.

S nama organizovati takvu vezu da svakoga dana do 24 časa moramo imati izveštaj od vas, bez obzira na vaše akcije. U Resanovcima se nalazi naša krajnja telefonska stanica. Vi morate i preko Tičeva organizovati relejnu vezu.

III. — IV operativna zona delegiraće u vaš štab dva odgovorna lica koja će za sve vreme ostati u vašem štabu. Ta lica moraju dobro poznavati prilike na grahovskom sektoru i u severnoj Dalmaciji. Najbolje je da drug Milić bude jedno od ta dva lica. Pored toga vi morate stalno održavati vezu sa IV operativnom zonom, koja je dužna da vam pruža izvesne sugestije i sve podatke svojih obaveštajnih organa o stanju neprijatelja i njegovim namerama. Ovu vezu unapred utvrdite.

IV. — U pogledu Trećeg dalmatinskog odreda, odnosno Treće dalmatinske brigade, IV operativna zona i vi postupićete ovako:

a) Od naoružanog ljudstva formirati jedan samostalni jači bataljon (250—300 boraca), koga priključiti bilo Drugoj proleterskoj bilo IV crnogorskoj. Naše je mišljenje da bi bolje bilo da se pridruži II proleterskoj. Ovaj bataljon treba po svaku cenu vojnički uzdići. Njemu ne smete davati odbranbene zadatke, nego lakše — pokretne. Starešinski kadar, odabran, morate vi postaviti od vašeg ljudstva. I to resite u zajednici sa IV operativnom zonom.

b) Ljudstvo ovoga odreda koje je nenaoružano ravnomerno podelite na Drugu proletersku i IV crnogorsku brigadu i rasporedite ga po bataljonima ovih brigada.

v) Nešto nenaoružanog ljudstva iz IV operativne zone uputite u sastav III sandžačke brigade koja se nalazi po selima severno od Mliništa.⁵

V. — Ishrana na terenu, od četničko-ustaških bandita. Ako ovo ne bi moglo podmiriti sve vaše potrebe, onda je organizujte iz Drvara.

VI. — Skrećemo vam pažnju da jedinice koje upućujete preko Dinare u Dalmaciju moraju biti vrlo pokretne, sa lakim automatskim oruđima, bacačima, a bez komore i teških oruđa. Te će jedinice imati pokrete preko teškog terena i neprijateljske teritorije, pa bi komora umanjila njihovu borbenu sposobnost i brzinu.

⁵ U pogledu Trećeg dalmatinskog NOP odreda Vrhovni komandant je naknadno odlučio da se Odred rasformira, a glavnina njegovog ljudstva dodeli za popunu Treće NOU divizije, koja je bila u formiranju. Treća dalmatinska brigada formirana je 12 novembra, od ljudstva iz Severnodalmatinskog NOP odreda. (Vidi tom V, knj. 9, dok. br. 35 i 91.)

VII. — Najzad, u duhu ove direktive ostavljamo vam punu inicijativu u radu. Prema proceni na terenu vi možete preduzeti neke jače akcije i pokrete koji bi vam doneli vojničke uspehe.

Nastojte da kod našeg stanovništva ostavite dobar utisak, primeran red i disciplinu. U svoje brigade primajte ljudstvo koje vam se javlja.

Ustaško-četničke bande nemilosrdno istrebljivati.

VIII. — Prihvatna bolnica — Drvar. U Tičevu možete formirati jednu prihvatnu ambulantu. Na toj prostoriji i nešto dublje mogu ostati vaše komore.

IX. ➡ Za svoje brigade snabdeti se kartama iz IV operativne zone.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.) **VRHOVNI KOMANDANT,**
Tito

BR. 143

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ
DRUGA TITA OD 5 NOVEMBRA 1942 GOD. ŠTABU ČETVR-
TE OPERATIVNE ZONE NOV I PO HRVATSKE DA
ZATVORI PRAVAC LIVNO—GLAMOČ I POVEŽE SE SA
DRUGOM PROLETERSKOM DIVIZIJOM¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

5 novembra 1942

-10 D

ŠTABU DALMATINSKE OPERATIVNE ZONE

1. — U pogledu rada sa III odredom postupićete kako je to izneto u tački IV priloženog naređenja.²

2. — Za sada pod vašom neposrednom komandom ostaje I dalmatinska udarna brigada. Sa tom brigadom imate zadatak da zatvorite pravac Livno — Glamoč. Dobro bi bilo da dejstvujete na komunikacijama koje izvode ka Livnu. Tako ćete najbolje sprečiti eventualne akcije ka Glanioču. Nastojte da u sastav brigade dođu ona dva bataljona koji su upućeni ranije u srednju Dalmaciju.³

3. —• Prilažemo vam naređenje II proleTERSke divizije radi orijentacije, kao i da po istome i vi postupite. Naročito je potrebno da Drugu proleTERSku diviziju obavestavate o celokupnom stanju na području vaše zone. Ovoj diviziji dajte izvesne sugestije i predloge u pogledu dejstva.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

VRHOVNI KOMANDANT,

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2334.

² Vidi dok. br. 142.

³ Odnosi se na Treći i Četvrti bataljon Prve dalmatinske NOU brigade (vidi tom V, knj. 9, dok. br. 4).

BB. 144

**DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ
DRUGA TITA OD 5 NOVEMBRA 1942 GOD. ŠTABU PRVE
PROLETERSKE DIVIZIJE O PRIPREMAMA ZA OSLOBO-
ĐENJE SITNICE, MRKONJICA GRADA I JAJCA¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

⁵ novembra 1942
15 Časova

ŠTABU I PROLETERSKE DIVIZIJE

Direktiva za rad:

Odmah preduzmite izviđanje u pravcu Mrkonjića Grada, Sitnice i Sanskog Mosta u cilju saznanja o jačini neprijatelja na ovim pravcima. Naročito je važno ispitati mogućnost brze likvidacije neprijatelja u Sitnici, Mrkonjiću Gradu, pa i Jajcu.

I proleterku brigadu imate pri ruci a sa III sandžačkom brigadom uhvatite vezu i primite je pod svoju komandu. Ta se brigada nalazi na prostoriji: Jezero — Pecka — Jasenovi Potoci — Podgorija.²

Privremeno primite pod komandu Krajišku polubrigadu, koja se nalazi negde oko Ribnika, i IV krajišku brigadu, koja se nalazi oko Ključa,³ dok je jedan bataljon uputila istočno od Lušci Palanke ka Sanskom Mostu odakle je neprijatelj bio napravio ispad.

U slučaju eventualnog neprijateljskog prodiranja od Sitnice i Sanskog Mosta vi imate zadatak da štitite pravac ka Petrovcu.

Komandno mesto postavite tako da imate jasan pregled situacije u označenim pravcima, kao i da možete napraviti brz pokret istočno od Ključa.

Vezu s nama tako organizovati da svakog dana do 24 časa dobijemo izveštaj' o stanju na vašem sektoru.

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2330.

² Vrhovni komandant je 5 novembra 1942 god. uputio i Štabu Treće (sandžačke) proleterke brigade odgovarajuće naređenje (vidi dok. zaveden u Istoriskom arhivu CK SKJ pod reg. br. 2331).

³ Takođe je Vrhovni komandant uputio 5 novembra 1942 god. odgovarajuća naređenja i štabovima Četvrte i Sedme krajiške NOU brigade (vidi dokumenta zavedena u Istoriskom arhivu CK SKJ pod reg. br. 2332 i 2333).

Vežu sa III sandžačkom brigadom uspostavite pravcem: Ključ — Ribnik — Medna. Toj brigadi dati detaljnu direktivu za rad.

Ishrana na terenu. Prikupljanje hrane iz Sanice kao i od četničko-ustaških bandi. Pripremanje hrane uredite sa Komandom područja u Petrovcu.

Bolesnike i ranjenike evakuisati u bolnicu Drinić.

Naznačene dreere uputiti u radionicu Operativnog štaba.⁴

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Vrhovni komandant,

BR. 145

OBAVEŠTENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 5 NOVEMBRA 1942 GOD. ŠTABU DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE O GRUPISANJU ČETNIKA U SELU STRMICI I O POTREBI ŠTO HITNIJEG DEJSTVA NA NEPRIJATELJSKE SNAGE U REJONU KNINA I NA KOMUNIKACIJI KNIN — STRMICA¹

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

5-X1- 194 .. .
15 Časova

ŠTABU DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE

Obavešteni smo da se četničke bande grupišu u Strmici, mobilisući sve živo od 16 do 60 godina. Nameravaju, po iskazu jednog begunca, ofanzivu ka partizanskim selima u Tiškovcu i ka Srbu. Potrebno je da što pre ugrozite neprijatelja na strmičkoj komunikaciji i oko Knina. Nemojte gubiti mnogo vremena oko prikupljanja i upućivanja jedinica. Dobar deo snaga već imate na položajima.

Za V. Štab,

⁴ Verovatno se odnosi na dva druga koje je trebalo da uputi Štab Prve proleterske brigade u radionicu Operativnog štaba za Bosansku Krajinu, radi izrade ručnih bombi (vidi u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA dok. br. 38/1, k. 706 H).

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2328.

BB. 146

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ
DRUGA TITA OD NOVEMBRA 1942 GOD. GLAVNOM
ŠTABU NOV I PO ZA HRVATSKU O STROGOM ČUVANJU
VOJNE TAJNE¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

ŠTABU HRVATSKIH PARTIZ. ODREDA

U posljednje vreme naše jedinice zaplenile su poštu više četničkih štabova. Iz te pošte vidi se da su oni dobro znali naše pokrete i rasporede, jačinu jedinica, namere za akcije, stanje partizanskog pokreta po pojedinim pokrajinama. Pored toga, pojedini četnički banditi uvlačili su se u naše jedinice sa ciljem špijunaže i vršenja terora, drugi su raspolagali sa partizanskim objavama, treći su bili sa partizanskim znacima (zvezdice, starešinske oznake, partizanske kape). Da bi se tome na put stalo

NAREĐUJEM:

1) Svako naređenje operativne prirode je strogo poverljivo. Za njegovu sadržinu mogu znati samo odgovorne starešine i niko više. Sadržaj naređenja izvršioci mogu saznati neposredno pred samom akcijom. Više se ne sme događati da se operativna naređenja čitaju i razrađuju pred raznim štabskim osobljem.

2) Ljudstvo koje se prima u jedinice mora biti praćeno podacima. Pored toga starešine moraju paziti na dolazeće ljudstvo sve dok se ne stekne konačni sud o njemu. Novo ljudstvo koje se primi u jedinice mora pred strojem položiti zakletvu na vernost Narodnooslobodilačkoj borbi. Ovo izvoditi u vidu svečanosti i propratiti govorima.

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 35/3, k. 4. Naređenje je pisano početkom novembra 1942 god. i dostavljeno svim višim štabovima i ustanovama (vidi u Vojnoistoriskom institutu JNA dok. zaveden pod reg. br. 11—2—1, k. 2, ili u Istoriskom arhivu CK SKJ dok. zaveden pod reg. br. 2518).

Glavni štab NOV i PO za Hrvatsku je u desnom gornjem uglu dokumenta utisnuo svojim štambiljem datum: 10. XI. 1942, označivši time vreme kada je naređenje primljeno.

3) Komandanti i politički radnici moraju na pogodan način saopštiti ljudstvu štetne posledice odavanja vojnih tajni (jačina i stanje jedinice, rasporedi, pokreti, nameravane akcije, stanje oružja i municije). Partizane treba poučiti kako i o čemu mogu razgovarati sa stanovništvom. Isto tako skrenuti im pažnju na vojničko držanje i ponašanje pred narodom.

4) Svaki vojnik N.O.P. i D.V.J. čim se odvoji od jedinice, bilo da se upućuje kakvim vojnim poslom, ili na odsustvo, u bolnicu itd., mora biti snabdeven objavom.

Objave potpisuje komandant bataljona, a za osoblje štabova brigada i divizija njihovi komandanti. Na objavu se mora staviti štambilj dotične jedinice sa potpisom komandanta i političkog komesara.

Za osoblje pozadinskih vojnih vlasti objave izdaju komandanti mesta i područja.

Na objavi mora biti naznačeno kada se i radi čega vojnik upućuje, rok važenja objave. U dnu objave njen imalac mora se potpisati, i taj će potpis služiti za proveravanje ličnosti imaoca objave.

Imalac objave istu mora pokazivati na zahtev partizanskih kontrolnih organa. Na osnovi objave prolazeći vojnici dobijaju hranu i smeštaj kod partizanskih ustanova.

Objava se mora uništiti posle povratka dotičnog lica u jedinicu, odnosno po isteku njenoga roka.

Sanitetske ustanove na poledini objave naznačavaće datum upućivanja dotičnog lica u svoju jedinicu.

Svako lice koje bude bez objave pritvoriće se.

Kurirske i sve ostale službe koje su skupčane sa odvajanjem ljudstva od jedinica svesti na najnužnije slučajeve.

Dostavljene formulare objava čuvati, da se neko neodgovorni ne koristi njima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant,
Tito

(M.P.)

P.S.

Dostaviti svim svojim brigadama
i ustanovama.

BR. 147

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ
DRUGA TITA OD 6 NOVEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM
ŠTABU NOV I PO ZA BOSANSKU KRAJINU DA UPUTI
ŠTABU PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE POZNAVAOCE
VOJNO-POLITIČKIH PRILIKA U CENTRALNOJ BOSNI I
TREĆU KRAJIŠKU NOU BRIGADU U FORMACISKI SA-
STAV PRVE DIVIZIJE¹**

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

6-X1-1942
17 Časova

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOSANSKU KRAJINU

1) Mi sada ne znamo situaciju na vašem sektoru. Ali je verovatno da će neprijatelj otpočeti sa prikupljanjem snaga, da bi povratio Bihać. Da bi se olakšalo našim snagama na tome sektoru, dobro bi bilo sada otpočeti predviđenu operaciju u Centralnoj Bosni, koju bi trebalo propratiti jednom jačom demonstracijom. Naše snage za taj pravac prikupljene su i one bi mogle otpočeti dejstvo za 5 do 6 dana. Prema tome potrebno je:

a) Odmah uputiti odgovorna lica iz toga štaba koja dobro poznaju teren i vojno-političke prilike u centralnom delu Bosne. Ova lica treba što pre da se jave Štabu Prve proleterske udarne divizije u Petrovcu, kako bi se blagovremeno sastavio generalni plan za akciju.

b) Vašu Treću brigadu treba, s obzirom na situaciju kod vas, osloboditi sa toga sektora i uputiti u sastav svoje Prve divizije. Tačno vreme ne možemo vam fiksirati. Vi ćete to najbolje oceniti prema razvoju događaja na tome sektoru.

2) Vi ste već imali u planu da osvojite Cazin i Bosansku Krupu. Zauzećem tih mesta odbrana Bihaća bi se iznela na mnogo sigurniji teren i vama olakšalo manevrovanje snagama.

Dok je još neprijatelj u panici, to treba iskoristiti i nastaviti gonjenje ka severu. Tako će se doći i do oružja i muni-

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 17/6, k. 161 A. U Operativnom štabu NOV I PO za Bosansku Krajinu je u levom donjem uglu dokumenta dopisano da je naređenje primljeno 10 novembra 1942, u 17,30 časova.

Kopija originala nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, zavedena pod reg. br. 2335.

cije od seoskog stanovništva. Pri tome, skrećerito vam pažnju da ne naterate Nemce da brzo reageraju. Dakle, liniju do koje treba da idete ka severu sami izaberite. Veza sa hrvatskim snagama i njihovo angažovanje u Baniji vrlo je važno. To bi u mnogome olakšalo akciju vaših snaga.

3) Redovno nas izveštavajte o svim događajima kod vas i daljim namerama. Potrebno je da izvestite o vremenu pristizanja vaše III brigade.

Mi još nemamo tačne rezultate vaše akcije na Bihać.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

**VRHOVNI KOMANDANT,
Tito**

(M.P.)

BR. 148

**GOVOR VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ DRUGA
TITA OD 7 NOVEMBRA 1942 GOD. PRILIKOM PREDAJE
RATNE ZASTAVE PRVOJ PROLETERSKOJ BRIGADI¹**

Drugovi borci, komandiri, komandanti i politički komesari Prve proleterske narodno-oslobodilačke udarne brigade! Pozdravljam vas u ime Vrhovnog štaba, i u ovom dvostruko svečanom trenutku, kada predajemo zastavu vašoj brigadi i kada proslavljamo 25-godišnjicu Velike oktobarske socijalističke revolucije, želio bih da kažem nekoliko riječi.

Danas, 7 novembra, navršilo se 25 godina otkako su narodi bivše carističke Rusije, radnici, seljaci i poštena inteligencija, pod vodstvom herojske Boljševičke partije, na čelu sa Lenjinom i Staljinom, zbacili mračni srednjevjekovni jaram i uspostavili vlast radnog naroda, vlast radnika i seljaka. Bila je to velika, teška i krvava borba. Ona nije nikla spontano, ona se pripremala godinama i godinama. Godina 1905 bila je isku-

¹ Svečanost povodom predaje ratne zastave Prvoj proleterskoj brigadi održana je u Bosanskom Petrovcu 7 novembra 1942 god., na dan dvadeset pete godišnjice Oktobarske revolucije. Govor Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita prvi put je objavljen u »Borbi« br. 26, od 14 novembra 1942, odakle ga Redakcija ovde i preštapava.

stvo za 1917. Herojska Boljševička partija pripremila je Veliku socijalističku revoluciju sistematski i organizirano, oslanjajući se na radni narod bivše carističke Rusije.

Vlast, koja je izvojevana snažnim i junačkim naletom radnog naroda 7 novembra 1917 godine, morala se učvršćivati krvlju najboljih sinova naroda Sovjetskog Saveza i tako se održala. Trebalo je nekoliko godina građanskog rata, trebalo je prolići potoke krvi i dati milione života najboljih sinova sovjetskih naroda, da se konačno odbrani vlast radnika i seljaka. Teška su to bila vremena. Postojao je ne jedan, već desetine frontova, na kojima su lili krv radnici, seljaci i poštena inteligencija. Intervencija i kontrarevolucija, razni generali i plemići, njemački imperijalisti, sve se to ostrvilo na novu vlast, za kojom je čovječanstvo vjekovima težilo. Pa ipak radnici i seljaci su pobijedili. Zašto su pobijedili, kada su bili osamljeni, kada nisu imali ni oružja, ni odjeće, ni svega onoga što je potrebno da se vodi jedan takav džinovski rat? Pobijedili su zato što ih je vodila jedna jedinstvena misao da treba sačuvati novu vlast po svaku cijenu. Pobijedili su zato što su išli za tim da se vjekovno nacionalno ugnjetavanje, vjekovno izrabljivanje radnog naroda, ugnjetavanje seljaštva više nikada ne povrati. Znajući šta bi doživjeli kad bi se povratilo staro, narodi Sovjetskog Saveza dali su sve od sebe da bi održali novu vlast. Jedinstvo naroda, jedinstvo i volja svih koji su se borili za novo društvo pobijedili su u toj džinovskoj borbi protiv brojčano i tehnički nadmoćnijeg neprijatelja.

Velika oktobarska revolucija imala je ogroman značaj ne samo za narode Sovjetskog Saveza, već i za sve ugnjetene u svijetu. Kao baklja svijetlila je 25 godina velika socijalistička zemlja, pokazujući svima ugnjetenim put kojim treba da idu. Ruski narod, zajedno sa ostalim narodima velike socijalističke porodice, kroz 25 godina tijesne saradnje, borbe, džinovskih napora i izgradnje, stvorio je veliku socijalističku državu, stvorio je od kulturno i tehnički zaostale zemlje najnapredniju, najkulturniju zemlju na svijetu. I u vrijeme kada je na šestini zemljine kugle već bio ostvaren socijalizam, kad se prelazilo u drugu etapu, komunističku etapu, ostrvila se velika imperijalistička grabljivica; fašistička Njemačka, i napala, podlo i vierolomno, veliku domovinu socijalizma. Neću da ulazim u to ko je kriv što je fašizam izrastao do onakve snage. Vi to znate. Njega je bodrila i pomagala međunarodna reakcija, kao ubojnu pesnicu protiv socijalističke zemlje.

Danas, 25 godina od postanka velike socijalističke zemlje, vode se teške i krvave borbe protiv fašističkih osvajača. U Sovjetskom Savezu vode se borbe za odbranu tekovina Velike

oktobarske revolucije, onih tekovina koje je ostvario Sovjetski Savez. Udarac fašističke Hitlerove vojske i njegovih saveznika, njegovih trabanata, primio je na svoje grudi sam narod Sovjetskog Saveza, primila je herojska Crvena armija. »Ni jedna armija na svijetu, — kaže drug Staljin, — ne bi mogla izdržati takvo iskušenje, kao što je izdržala Crvena armija.« U to mi nikada nismo sumnjali, niti možemo sumnjati. Mi smo to znali u najtežim niomentima prošle godine, kada je opijeni njemačko-fašistički osvajač, sa svojim hordama, šetao po Evropi i zatim se bacio na Sovjetski Savez. Mi nismo sumnjali, jer da smo sumnjali, ne bismo prije 17 mjeseci počeli da se dižemo protiv toga tobože nepobjedivog neprijatelja. Borba čitavog našeg naroda je to dokazala, jer mi se borimo već 17 mjeseci, ovdje, na našoj teritoriji. Naš narod znao je da je njegova sudbina nerazrješivo vezana sa sudbinom naroda Sovjetskog Saveza i zato je i nošao u borbu, i zato i daje živote i krv svojih najboljih sinova i kćeri.

Drug Staljin je u svom jučerašnjem govoru nekoliko puta naglasio da je krivo odsustvo drugog fronta što se Hitlerova fašistička banda i njegovi vazali ne nalaze danas negdje kod Pskova i Minska, nego kod Staljingrada, Kavkaza i Lenjingrada. Drug Staljin je jasno kazao zašto hitlerovska ratna mašina nije do danas, ako ne uništena, a ono bar razbijena. Krivica je do saveznika Sovjetskog Saveza, koji nisu dali dovoljnu podršku herojskoj Crvenoj armiji. Drug Staljin je rekao da će se ranije ili kasnije drugi front otvoriti, ne zato što je to potrebno samo Sovjetskom Savezu, već što je to najviše potrebno svim saveznicima.

Jučerašnje riječi druga Staljina zvučale su ubjedljivo, mirno; bile su prožete tonom koji nadahnjuje svakoga koji ih je slušao. Pobjeda, pobjeda u svakoj njegovoj riječi, — to je sadržina njegovog govora. Nema više onih nota koje ukazuju na strašnu opasnost koja prijete sovjetskom narodu. Prošla je ta opasnost. Staljin kaže: Crvena armija je sjajno izdržala sva iskušenja kroz koja je prošla. Sovjetski Savez čini čudesna nerojstva i napore i pokazuje neviđenu izdržljivost ne samo na irontovima, gdje se bije krvavi boj, već i u pozadini — gdje treba da se stvara, da bi se snabdijela Crvena armija. Drug Staljin je kazao da je ova godina bila — godina izgradnje industrije, godina konsolidacije, jačanja kolhoza, godina stvaranja jedne snažne ratne proizvodnje, u kojoj sovjetski ljudi rade onako kako to zahtijeva rat. Time nam je drug Staljin dao do znanja da su sovjetski ljudi sposobni da sami snabdiju Crvenu armiju. Sovjetski Savez ima sada dovoljno fabrika, one su sada izvan domašaja njemačkih razbojničkih aviona. Ali, borba za

prenošenje ove ogromne industrije, koja snabdijeva desetinu miliona vojnika, bila je veoma teška. To je bio džinovski posao što ga je izvršio narod Sovjetskog Saveza. Omladina, žene, starci, sve je to učestvovalo u ovoj natčovječanskoj borbi. I danas, Sovjetski Savez ima svoju industriju, koja može mirne duše da snabdijeva čitavu sovjetsku armiju. To je novo u govoru druga Staljina, i to nam daje novog potstreka, novog pouzdanja u konačnu pobjedu. Sovjetski narod danas slavi po čitavoj velikoj prostranoj socijalističkoj domovini svoj najveći praznik u znaku velikih napora za što brže i konačno uništenje fašističkih porobljivača.

I mi smo, drugovi, za ovih 17 mjeseci, prošli i izdržali mnoga iskušenja. Nas je bilo malo. Mi smo bili bez oružja i bez municije, ali snabdjeveni čeličnom voljom, koju nikakva, sila nije mogla slomiti, i mi smo oteli puške, mitraljeze, bacače, topove i vodili smo uspješan boj s bročano i tehnički nadmoćnijim neprijateljem.

Sjećate li se, drugovi borci, komandiri, komandanti, politički komesari Prve proleterske narodno-oslobodilačke udarne brigade, kada smo poslije teških i krvavih bojeva u Srbiji, gdje smo oslobađali sela i gradove, morali da ostavimo našu Srbiju pred do zuba naoružanim i motorizovanim, jedinicama i da krenemo da bismo sačuvali našu živu silu, da bismo nakupili nove snage i da bismo se ponovo vratili u Srbiju i ponovo je oslobodili? Sjećate li se onih dana kada smo se okupili u Rudom i od boraca iz Šumadije, Užica, Čačka, Valjeva, Posavine i Crne Gore stvorili Prvu proletersku narodno-oslobodilačku udarnu brigadu? Sjećate li se kako je ona, Prva brigada, već drugi dan izvojevala pobjedu nad talijanskim okupatorima i krenula novim putem slave? Velik i težak je bio put koji je ona prošla. Mnogo krvi, mnogo života naših najboljih boraca, drugova i drugarica, pokrilo je taj slavni put. Imena tih heroja vječito će živjeti u srcima naših naroda. Slava, drugovi, herojima koji su pali u najpravednijem ratu, u ratu za oslobođenje i opstanak svoga naroda!

Prva brigada pokazala je u svojim! dosadašnjim bojevima da dostojno nosi svoj veliki naziv, da nosi dostojno veliku zastavu koja joj je predana. Ali, drugovi i drugarice, rat nije svršen. Mi imamo pred sobom još dosta teških iskušenja. Ali, mi danas idemo sa još više poleta, više snage u susret tim novim bojevima, novim „naporima. Danas mi imamo vojsku, imamo brigade, imamo divizije, imamo naoružanje, imamo narod, a to je najvažnije — imamo narod iza sebe, koji zna da je to njegova vojska, koji zna da samo ta vojska vodi borbu za

njegovo oslobođenje. Mi danas idemo u borbu sa dubokim ubjeđenjem da ćemo je srećno završiti.

Drugovi i drugarice! Predajući zastavu vašoj brigadi, htio bih reći nekoliko riječi onim novim borcima, koji su u vaše redove došli poslije Srbije, onim borcima koji sada dolaze u vaše redove. Htio bih da kažem tim borcima — neka vam Prva proleterska brigada bude škola, a stariji drugovi primjer. Vi ćete u toj brigadi naći porodicu, jedinstvenu, monolitnu; naći ćete ne neku vojničku disciplinu starog tipa, nego drugarsku disciplinu, koja proističe iz svijesti svakog borca. Takva disciplina je onaj stub koji čini jednu narodnu vojsku nepobjedivom. I borci Prve brigade dokazali su u svim dosadašnjim bojevima da je to disciplinirana vojska. U daljim bojevima, u kojima će učestvovati, Prva proleterska brigada će, ja sam uvjeren, časno ispuniti sve zadatke koje pred nju stavi Vrhovni štab i koje narod naš od nje traži. A što je najvažnije u vašoj brigadi, to je što ne samo u jednoj jedinici, nego između svih jedinica vlada najprisnije drugarstvo koje se da zamisliti. Dobro je natjecanje, ali ono pravo proletersko natjecanje, a ne ono koje izvire iz nezdravih odnosa. Mi sada imamo mnogo brigada, divizija. To je narodna vojska, naoružana narodna snaga, koja treba da izvojuje slobodu svome narodu, koja je spremna da se bori protiv *svakoga*. U toj vojsci treba da vlada ljubav i drugarstvo kakvo ni u jednoj vojsci ne može da se nađe, osim u Crvenoj armiji.

Naša borba će biti još uvijek teška; mi pred sobom imamo brojnog i još uvijek nadmoćnijeg neprijatelja, iako on< malaksava. Mi još imamo pred sobom narodne izdajnike Pavličića, Nedića, Dražu Mihailovića; imamo ustaše i četnike, koji zajedno sa okupatorom naprežu posljednje snage da nas razbiju i unište. Ali nas, drugovi, niko neće moći razbiti. Nastojanja naših neprijatelja svakog dana sve više se pokazuju kao iluzije. Ja mislim! da je to i njima već jasno. Nas nikakva prijetnja, nikakva ofanziva ne može da zastraši. Koliko smo mi ofanziva prošli — motorizacije, avioni, tenkovi, — pa šta su neprijatelji postigli? Mi smo sada još jači, a sutra nas čekaju nove pobjede na novim mjestima. Gledajte, naše brigade zauzimaju danas utvrđene gradove i gone neprijatelja! To je vojska, narodna vojska, drugovi !

Ovdje, u Bosni, vi se, sinovi Srbije i Crne Gore, borite i borićete se protiv svih neprijatelja, jer je to istovremeno i borba za slobodu srpskog i crnogorskog naroda. A sutra, kad dođe vrijeme — ja vas uvjeravam, drugovi, nije daleko to vrijeme, — vi ćete ponovo marširati u Srbiju, u Crnu Goru, za-

jedno sa ostalim drugovima borcima, da oslobađate svoj narod, koji danas podnosi natčovječanske patnje i strada od njemačkih okupatora i njihovih izdajničkih slugu.

Ove naše brigade, koje su izrasle iz malih partizanskih odreda, koje su porasle u divizije, sutra će prerasti u korpuse i armije, jer su one jezgro iz kojega naš narod kuje svoju armiju, da mu stvori pravu slobodu i srećniju budućnost. Danas se vodi borba ne samo da se istjeraju okupatori iz naše zemlje; danas se bježi i za uništenje svega onoga što smeta slobodi naroda naše zemlje. Danas se vodi borba i sa izdajnicima naroda.

Drugovi i drugarice! Mnogo puta se pita poneko od nas: pa zašto londonska izbjeglička vlada pomaže Dražu Mihailovića? Dozvolite mi da se malo dodirnem te londonske izbjegličke vlade. Ne čini ona to zato što se odlučila na to danas ili juče. Ona to ne čini zato što su je neki vanjski potsticaji naveli, već zato što je uvijek bila takva. Ta vlada, to je reakcionarna klika, koja je uvijek i u svako vrijeme bila spremna da paktira i sa samim đavolom, da bi se održala na vlasti; ona je uvijek bila spremna da sarađuje sa svim i svakim ko bi joj osigurao vlast i povratak u zemlju. To je samo nastavak one izdajničke politike koja je vođena 20 i više godina. Politika koju provodi ta vlada samo je produžetak nekadašnje politike podmetanja, politike nasilja nad narodom. Jasno je, drugovi, da mi danas moramo da kažemo čitavom svijetu da je to izdajnička vlada, da mi nismo vojska te vlade i njenog ministra Draže Mihailovića, jer jedan general ne može zapovijedati dvjema armijama koje se bore jedna protiv druge. To se može samo na manevrima, ali u jednom sudbonosnom ratu, kakav se danas vodi, za opstanak jedne nacije, jednog naroda, — to je nemoguće. Mi, iz tih razloga, ne možemo da priznamo tu vladu, jer ona, preko svog ministra Draže Mihailovića, direktno pomaže okupatora. Ona pomaže okupatora, okupator pomaže nju, braća se uzajamno pomažu, a mi se borimo protiv svih podjednako, svi su oni podjednako naši neprijatelji. Srca naših boraca ispunjavaju se srdžbom — da bi prije poštedjeli jednog okupatorskog vojnika nego jednog domaćeg izdajnika. I vi ste to, drugovi Srbijanci, koji ste se borili kod Požege i Užica, u punoj mjeri pokazali i niste se prevarili. Nema tu razlike, jednaki su i s njima treba jednako postupati. Mi danas moramo da vodimo nepoštednu borbu protiv svih podjednako.

Naša borba bila je dugo vremena nepoznata vanjskom svijetu. Naše lovorike brao je Draža Mihailović, koji je postao u inostranoj štampi Robin Hud, a naša partizanska i dobrovo-

ljačka vojska, njeni borci — to su bili neznani junaci. Ali prošla su ta vremena. Danas već čitavi svijet zna da smo mi narodna vojska, da su oni izdajnici i da protiv njih treba da se vodi borba svim sredstvima koja nam stoje na raspoloženju. Ja vas uvjeravam da ćemo u toj borbi, u borbi za raskrinkavanje izdajnika, pobjedu odnijeti mi, a ne oni. Nikad naš narod neće primiti za svoje rukovodioce izdajnike iz Londona i razne Draže i izdajničke oficire. Nikada! Preskupo staje sloboda za koju se borimo, da bi je narod lako pustio iz ruku i dao da mu je čuva onaj koji se danas bori protiv njega. Dakle, drugovi, vi se borite ne samo protiv okupatora, nego i protiv domaćih izdajnika, da biste izvojevali srećnu budućnost i pravu slobodu, kojoj decenijama teži naš narod.

Drugovi i drugarice, da živi veliki vođa, organizator svih pobjeda, drug Staljin!

Da živi herojska Crvena armija!

Da živi velika bratska zajednica naroda Sovjetskog Saveza!

Živjela naša herojska Narodno-oslobodilačka partizanska i dobrovoljačka vojska!

SMRT FAŠIZMU!²

² Pošto je održao govor, drug Tito je pružio ratnu zastavu komandantu Prve proleterske brigade Danilu Lekiću-Špancu i rekao:

»Drugovi i drugarice, u ime Vrhovnog štaba i CK Komunističke partije Jugoslavije predajem zastavu Prvoj proleterskoj narodno-oslobodilačkoj udarnoj brigadi. Nosite visoko ovu zastavu radnog naroda, nosite visoko ovu zastavu slobode pod kojom se danas bori sve što je najčestitije, sve što hoće da strpa u grob ono što smeta napretku čitavog čovječanstva. Nosite je, drugovi, srećno i neka ova zastava bude zastava pobjede vaše brigade!

Druže komandante, predajem ti zastavu Prve proleterske narodno-oslobodilačke udarne brigade.«

BR. 163

NAREĐENJE POMOĆNIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 7 NOVEMBRA 1942 GOD. ZA UČVRŠĆENJE USPEHA POSTIGNUTOG BIHAČKOM OPERACIJOM¹

**VRHOVNI ŠTAB NOV I PO
JUGOSLAVIJE**
dne 7 novembra 1942 godine

ŠTABU I LIČKE ZONE

Slunj

Krajiške i hrvatske brigade, slomivši očajan otpor neprijatelja u Bihaću, oslobodile su Bihać 4 novembra do 16 časova. Jednovremeno hrvatske i ličke brigade razbile su ustašku bojnu kod Ličkog Petrovog Sela. Poslije ovih uspjeha krajiške brigade preduzele su gonjenje razbijenog neprijatelja pravcem Bihać — Bos. Krupa — Otoka — Bos. Novi. Na tomse pravcu, pravilnim i brzim gonjenjem, krajiške brigade postigle su skoro bez žrtava izvanredne uspjehe. Pred silinom njihovog naleta, neprijatelj nije mogao izdržati u B. Krupi, već je popalio mnoge kuće, neke čak i minirao i u paničnom bjegstvu povukao se u Otoku. Krajiške brigade se nisu zaustavile u Bos. Krupi, već su produžile energično gonjenje i u toku noći 7/8 novembra napale su neprijatelja u s. Otoka, koji je poslije kraćeg otpora, sa snagom od 1500 ljudi, otstupio u pravcu Bos. Novog. Preduzeto je dalje gonjenje neprijatelja i održavanje tijesnog dodira sa njegovim zaštitnicama. Preduzeto je jednovremeno rušenje važnih objekata u tome pravcu.

Da bi olakšao situaciju svojih snaga u Bos. Krupi i u s. Otoka neprijatelj je pokušao [ispad] iz San. Mosta i Prijedora u pravcu Bos. Krupe. Krajiške brigade, pod rukovodstvom Operativnog štaba za Bos. Krajinu, vješt看 manevrom odbacile su neprijatelja u polazne garnizone.

VIII hrvatska brigada preduzela je gonjenje neprijatelja pravcem Bihać — Ostrožac — Cazin — Velika Kladuša, na

¹ Original, otkucan na pisačoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnpistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 6—5, k. 2. I u Istoriskom arhivu CK SKJ sačuvan je, pod reg. br. 2336, jedan primerak originala, koji je bio upućen Operativnom štabu NOV i PO za Bosansku Krajinu.

Ovo naređenje je prvi očuvani dokumenat — prvi koji je Redakcija uspela pronaći — sa promenjenim nazivom Vrhovnog štaba u zaglavlju.

kom pravcu se povezala sa još tri hrvatske brigade. Ličke brigade, po zauzeću Ličkog Petrovog Sela, preduzele su energično gonjenje neprijatelja pravcem Ličko Petrovo Selo — Rakovica — Slunj. U toku noći 7/8 novembra, u 22 časa, ove brigade napale su neprijateljski garnizon u Slunju. O rezultatima ove borbe nemamo još podataka,² dok neprijatelj prema VIII h. brigadi nije davao otpora niti u Cazinu, ni u obližnjim uporištima, niti je vršio kakve protivnapade.

Prema najnovijim podacima neprijatelj je poslije ofanzive na Kozaru (njemački okupator) prikupio u Dvoru i Bos. Novom između 10—15.000 vojnika. Izgleda da su to jedinice dovedene sa Istočnog fronta, koje su tamo pretrpjele gubitke i prikupljene su ovdje radi popune i ishrane. Prema tome njihov moral i borbeni elan nije na visini. Postoje uslovi da bi takve neprijateljske snage, ukoliko preduzmu pokret u pravcu oslobođene teritorije, mogle biti napadnute i razbijene sa snagama i sredstvima kojima raspolažemo, odnosno koje možemo prikupiti na tome oravcu. O pojačavanju neprijateljskih garnizona u Glini i Karlovcu nemamo podataka. Izgleda da ti garnizoni nisu uopšte pojačavani novim snagama, sem onih demoralisanih vojnika, koji su se bjegstvom spasili pred našim brigadama.

S obzirom na ovakvu situaciju kod neprijatelja i naših snaga potrebno je da se koordinira rad između krajiških i hrvatskih snaga i brzim i energičnim dejstvom da se onemogući neprijatelju ispad iz svojih garnizona. U tom cilju potrebno je preduzeti slijedeće mjere:

1) Glavni štab Hrvatske treba, po likvidaciji Slunja, u rejonu Slunja da zadrži jednu brojnu, dobro naoružanu brigadu sa zadatkom da zaštiti pravac Slunj — Bihać, na taj način što će izvjestan dio svojih snaga, tj. najjači dio, zadržati u rejonu Slunja radi učvršćenja pozadine, a slabiji dio iskoristiti za dejstvo na partizanski način sjeverno i zapadno od Slunja, na pruzi Karlovac — Ogulin — Knin, radi privezivanja neprijateljskih snaga za svoje garnizone.

Ova brigada treba da poruši sve mostove u rejonu Slunja: preko rijeke Korane i preko rijeke Mrežnice. Na drumu Karlovac — Slunj — Bihać treba porušiti sve mostove i propuste, a na mjestima koja se teško mogu obići prekopati drumove na dužini 10—20 metara, dubine 3—5 metara. Naročitu pažnju posvetiti razoružavanju neprijateljskih elemenata u pozadini vojske i čišćenju svih ustaški orijentisanih ljudi.

² Vidi tom V, knj. 9, dok. br. 15, 16 i 22.

Ostale brigade, prikupljene u rejonu Slunja radi likvidacije slunjskog garnizona, treba uputiti pravcem Slunj — Kladuša — Vrnograč³ sa zadatkom da likvidiraju neprijateljska uporišta i razoružaju neprijateljski orijentisano stanovništvo. Po završenom čišćenju na prostoriji Velika Kladuša — Mala Kladuša — Vrnograč ostaviti dvije brigade pod jedinstvenom komandom. Ovim dvjema brigadama treba staviti u zadatak zatvaranje pravca Glina — Kladuša — Cazin — Bihać, razvijajući odgovarajućim snagama partizansko dejstvo u rejonu Glina — Karlovac — Vojnić. Pored toga, ova grupa treba da posluži kao manevarska grupa za dejstvo za olakšanje⁴ dejstva brigade u rejonu Slunja u slučaju neprijateljskog ispada na tome području. Za vrijeme svog zadržavanja na ovoj prostoriji potrebno je da očisti i učvrsti pozadinu, da poruši sve mostove na rijeci Glini i rječicama Glinici, Bojni i Bužimnici, kao i sve mostove i propuste na drumovima Glina, Vrnograč, odnosno Kladuša — Cazin — Bihać. Prekopavanje na mjestima koja se teško mogu obići takođe treba vršiti.

Na prostoriji selo Čaglica, selo Bužim, Zirovac treba što prije prikupiti dvije do tri brigade, sa zadatkom da na toj prostoriji očiste i učvrste pozadinu, pa da sa osloncem na masiv Radač dejstvuju na bok i leđa onoga neprijatelja koji bi pokušao iz Dvora i Bosanskog Novog da vrši ofanzivu u pravcu Bihaća. Ova grupa trebala bi da organizuje prikupljanje što detaljnijih podataka o garnizonima u označenim mjestima. Jednu brigadu ove grupe treba uputiti da partizanski dejstvuje na prostoriji Dvor — Kostajnica — Petrinja — Glina, ugrožavajući komunikacije i garnizone neprijatelja i onemogućavajući mu koncentraciju snaga za ofanzivu na slobodnu teritoriju. Ovu grupu treba takođe staviti pod jednu komandu.

Glavni štab Hrvatske trebao je da objedini, dejstvo ovih triju grupa i razvija partizansku djelatnost u dubljoj neprijateljskoj pozadini. Mi vjerujemo da ako uspijemo da privežemo neprijateljske snage za svoje garnizone do pada snijega, uspjećemo onda i da sačuvamo slobodnu teritoriju preko cijele zime, pa i da je proširimo.

2. Operativni štab za Bosansku Krajinu staviće dvije brigade u rejon sela Otoka, na pravcu Bosanski Novi — Bosanska Krupa, sa zadatkom zatvaranja toga pravca i rušenja svih mostova na rijeci Uni i njenim pritokama, koje ova komunikacija oresijeca.

³ Ovo mesto je na geografskim kartama 1:100.000 različitog izdanja različito napisano: Vrnograč i Vranograč. Redakcija je u dokumentima ostavila kako gde piše.

⁴ To jest: radi olakšanja.

Dejstvo ovih dviju brigada treba objediniti pod jednom komandom (ovo je već organizovao drug Slavko).

Bilo bi dobro da se u rejonu Rujiška, selo Budimlić Japra postavi jedna jača brigada sa manevarskim zadatkomi u odnosu na pravac Novi — Krupa, odnosno Sanski Most — Krupa.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

' Za Vrhovni štab
Veljko

Dostavljeno po kuririma

7 novembra u 14 časova:

Glavnom štabu Hrvatske,

Operativnom štabu za Bosansku Krajinu,

Štabu I ličke zone,

drugom Slavku Rodiću.

P.S. Grupa u rejonu Žirovac — Čaglica — Bužim treba da uspostavi čvrstu vezu sa drugom Slavkom Rodićem u selu Otoka.

BR. 150

**IZVEŠTAJ POMOĆNIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA
NOV I POJ OD 7 NOVEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM KO-
MANDANTU DRUGU TITU O PREDUZETIM MERAMA
POSLE OSLOBOĐENJA BIHAĆA¹**

VRHOVNOM ŠTABU NOP I DVJ

Druže Stari,

Stigao sam u Bihać 5-og o.m. oko 17 čas. Sastao sam se sa drugom Starim,² Osmanom, Milutinom i Čika Jankom i upoznao sam se sa stanjem evakuacije, rasporedom trupa i njihovim zadacima.

Drug Košta bio je otišao u pravcu Lušci Palanke da poveže jedinice na sektoru Sanski Most — Prijedor, pošto je neprijatelj sa tih pravaca krenuo da olakša situaciju svojih snaga

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u Istorijskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 3711.

² Ovde se odnosi na Đuru Pucara.

u Bosanskoj Krupi. Drug Košta je izvestio da su neprijateljske snage jačine do 2.000 ljudi odbijene i vraćene na svoje polazne tačke.

Stanje evakuacije bilo je zadovoljavajuće. Evakuacija je vršena pravcem Bihać—Grabež—Veliki Radić — Mali Radić—Suvaja. Do Velikog Radića evakuisano je kamionima, a odatle kolima do Donje Suvaje. Pošto nisam znao stanje u Krupi, pobojao sam se da ovde ovakva velika količina materijala (u Velikom Radiću) ne bude izložena opasnosti u slučaju neprijateljske intervencije. Skrenuo sam pažnju drugova na to i oni su pojačali kontrolu u tome pravcu, a sa time i evakuaciju do Suvaje, odnosno do Risovca. Pored toga usvojili smo kao pravac evakuacije Bihać—Ripač—Goriševac—Petrovac. Do Goriševca kolima, a odatle kamionima do Petrovca.

Prvim pravcem otišla je uglavnom sva municija i deo štofa i kukuruza. Drugim pravcem otišlo je ostalo: pšenica, benzin, ulje, auto-materijal i roba.

Drugu Smirnovu³ poverena je organizacija opravke puta Bihać—Petrovac. Ti radovi su danas otpočeli i prema izjavi druga Smirnova biće gotovi za 2 — 3 dana. Ovi radovi se izvode sa ispitanim domobranima i mobilisanom radnom snagom. Komande mesta Drvar i Petrovac nisu ni do danas poslale * traženo ljudstvo za ovu svrhu. To ljudstvo bi nam bilo potrebno sada, naročito za rušenje puteva i za ubrzanje ove opravke.

Plena u Bihaću ima velikog. Dosta je toga izvučeno, ali još se pronalazi i evakuiše. Municija je sva prevučena u Centralnu radionicu. Drug Đura⁴ je našao da je to najsigurnije sklonište za prvi momenat, a odatle može se kamionima evakuisati prema Vašem nahodjenju.

Kad sam prolazio kroz grad sa drugom Đurom, pronašli smo još dve haubice kod električne centrale sa većom količinom barutnih punjenja. Jedna od ovih, sa malom popravkom, može se osposobiti za dejstvo, dok na drugoj nedostaje zatvarač. Obe ćemo poslati u radionicu da se osposobe za dejstvo.

Zarobljenika ima oko 1.000 dom. Oko 300 domobrana — Zagoraca predato je Glavnom štabu Hrvatske, a ostalo je zadržano u logoru u'selu Veliki Radić. Među njima nađen je veliki broj ustaša koji su se presvukli u domobransko odelo. Uhapšen je veći broj petokolonaša i ustaških funkcionera, kao i nekoliko špijuna. Među njima jedan italijanski špijun koji već 15 godina špijunira za račun Italije. Ima i radio-stanicu. Za ovom se traga. Što se tiče radio-materijala, nađeno je 50 ko-

³ Vladimir Smirnov, šef Tehničkog oteka Vrhovnog štaba.

⁴ Duro Pucar-Stari

mada raznih prijemnih lampi za struju i baterije, 3 komada akumulatora od 6 volti, 3 komada akumulatora od 2 volte i raznog drugog materijala, kao i jedna ton-kino aparatura nova. Drug Slobodan⁵ doneo je iz Hrvatske materijala za 3 komada petovatnih stanica sa domietom do 30 km, jedan komad devetovatne stanice sa dometom 100 km, i 3 komada petnaestovatnih stanica sa dometom do 200 km. Za ove poslednje potrebni su vibratori, koji su naručeni iz Zagreba. Slobodan je osposobio stanicu Glavnog štaba i oni su uhvatili veze sa Zagrebom. Pored toga uhvatili su veze sa nekim domobranskim stanicama. O tome će vam drug Slobodan lično reći.

Drug Slavko Rodić ostao je u Bihaću da poveže operacije krajiških brigada na pravcu Bosanska Krupa—Bosanski Novi. On me je zamolio da se na svaki način sastanem sa Štabom I zone i da nastanem da se koordiniraju operacije krajiških i hrvatskih brigada. Obzirom na veliku paniku kod neprijatelja i potrebu za brzim gonjenjem, uvideo sam i sam da bi u tom smislu bilo potrebno da se nešto uradi. Stoga sam 6-og o. m. ujutru sa drugom Vladom Bakarićem otišao u Štab I zone i sastao se sa drugom Manolom.⁶ Našli smo ih u selu Rakovici između Ličkog Petrovog Sela i Slunja. Oni su me upoznali sa situacijom na toml sektoru i sa svojim namerama. Drug Manola bio je prikupio 2 brigade južno i zapadno od Slunja sa namerom da u toku noći 6-og — 7-og napadne na Slunj i likvidiraga. Oni su pored ovih dveju brigada imali jedan tenk i 2 topa i 2 bacača. Ne znajući za situaciju kod Bosanske Krupe i Cazina, ostali drugovi iz Štaba, sem Manole, pokolebali su se da li da vrše napad. Pošto sam ih upoznao sa situacijom kod Bosanske Krupe i Cazina, a i lično se upoznao sa situacijom na sektoru oko Slunja, podržao sam mišljenje druga Manole da se ne odustaje od napada na Slunj. Razlozi za ovo bili su: dovoljno jake snage ličke zone, dovoljno jaka oruđa i sam tenk i moralna snaga naših jedinica. Pored toga, na onako uzanom prostoru ne bi bilo zgodno da se uvodi u akciju još jedna brigada na koju bi trebalo čekati najmanje 24 časa. Ovo bi dalo mogućnosti neprijatelju da poveže svoju odbranu, da sredi jedinice i time u svakom slučaju oteža uspeh. Pored toga preduzeli [smo] hitne mere da se jedna brigada uputi u pravcu Slunja u toku noći 6-og — 7-og o.m. i da se nađe kao rezerva kod sela Furjana, na raspoloženju Štabu I zone. Rezultati borbe kod Ličkog Petrovog Sela jesu sledeći: 2 ličke brigade napale su

⁵ Slobodan Nakićenović

⁶ Srećko Manola, tada komandant Prve zone NOV i PO Hrvatske.

Ličko Petrovo Selo u 23 časa 2-og novembra, i do 11 časova 3-eg novembra zauzele su Ličko Petrovo Selo. U njemu je nađeno 170 mrtvih ustaša, koji su se ogorčeno branili, — opkoljeni ubijali se bombama, — 4 teška mitraljeza, 8 puškomitraljeza, 1 protivkolski top 37 mm, i oko 200 mina za bacač. U selima na drumu od Ličkog Petrovog Sela do Risovca nađeno je u ustaškim koševima prikupljeno za transport oko 500 vagona kukuruza. Kad sam prolazio, od ogroznog broja koševa nisam video ni u jednom više kukuruza, dok je ogromna povorka od nekoliko hiljada kola vukla kukuruz i ostale stvari za Liku.

Neprijatelj do Slunja nije nigde dočekaao naše snage.⁷

Tom prilikom me je drug Manola upoznao sa rezultatima akcija I zone u toku meseca oktobra, ne uključujući operacije kod Ličkog Petrovog Sela i dalje, a ti su — zaplenjeno: 2 brdska topa 75 mm, 2 poljska topa 75 mm, 1 tenk, 13 teških mitraljeza, 35 puškomitraljeza, 965 pušaka, 5 kamiona, 6 motorcikla, 1 limuzina zamenika komandanta divizije »Euđenio di Savoja« (u njoj su nađene 4 žive kokoške koje je đeneral spremio za sebe), 40 konja sa sedlima, 400.000 metaka, 1 pukovska zastava konjičkog puka »Aleksandrija«. U ovim operacijama neprijatelj je imao 1.160 mrtvih, 567 ranjenih, 800 zarobljenih.⁸

Među mrtvim Italijanima našli su jednoga sa živom koškom u čvrsto stisnutoj pesnici, a u topovskim karama nalazili su zaklane svinje mesto municije.

Po povratku u Bihać dobili smo izveštaj od II krajiške brigade da je neprijatelj u paničnom begstvu pred bataljonima ove brigade napustio Bosansku Krupu, popalivši zgrade i magacine, a jače zgrade je minirao, posle čega je u selu Otoka bilo nagomilano oko 1.500 vojnika. Ova brigada, ojačana delovima VI krajiške brigade, produžila je gonjenje neprijatelja i 6-og novembra u 15 č. napala je selo Otoku. Neprijatelj nije smeo da primi borbu, već je, po otvorenoj vatri naših topova i bacača, pobegao u pravcu Bosanskog Novog posle otpora od 1 č. Prema podacima ove brigade neprijatelj je još ranije evakuisao teška oruđa i civilno stanovništvo iz Bosanske Krupe i sela Otoke u pravcu Bosanskog Novog i sela Bužim. (Prilog: izveštaj II krajiške brigade.)

Sa drugom Slavkom odlučili smo* da se iz Zegara, preko sela Brekovice, sela Prošići, Ostrošca, sela Stijena, sela Jezersko, uputi I krajiška brigada na levu obalu reke Une u visini

⁷ Ova rečenica je dopisana mastilom.

⁸ Opširnije o rezultatima borbe Prve operativne zone NOP odreda Hrvatske u mesecu oktobru 1942 god. vidi u dok. br. 12, tom V, knj. 9.

sela Otoka. Preko ovih sela je upućena zbog toga što kroz ova sela nisu dosad prolazili partizani i da eventualno razoruža pojedince.

Drug Voloda Smirnov otišao je kod II krajiške brigade i poneo sobom izvesnu količinu eksploziva da se poruše: most kod železničke stanice Buševića Blatna, na železničkoj pruzi i drumu Bosanski Novi—selo Otoka, gvozdeni most preko reke Une u selu Otoka, gvozdeni most preko reke Une kod Drenove Glavice, gvozdeni most u Bosanskoj Krupi. Za ovu svrhu tražili smo i pionirski vod od I proleterske brigade. Urgirajte i Vi [za] ovaj vod.⁹

Jutros smo dobili izveštaj od Štaba IV hrvatske i VIII banijske brigade¹⁰ da su 6-og o.m. po podne ušli u Cazin i da tamo nisu našli neprijatelja, jer je ovaj ranije pobjegao. Oni su 7-og ujutru produžili u pravcu Male i Velike Kladuše, sa zadatkom da likvidiraju neprijateljska uporišta u ovim mestima kao i u Cetingu, kako im je to dato u zadatak na sastanku između druga Koste i druga Cetkovića.¹¹

Drug Manola me je na jučerašnjem sastanku izvestio da se dve banijske brigade nalaze u rejonu zapadno od Vranograča. Njima je Glavni štab Hrvatske stavio u zadatak da bočnim dejstvom sa istoka olakšaju prodiranje IV i VIII brigade.

Obzirom na podatke da u Bosanskom Novom i u Dvoru ima 10 — 15.000 Nemaca, koji su se ovde prikupili posle ofanzive na Kozari, odlučio sam se da, iako za to nisam bio ovlašćen pri mom upućivanju ovamo, obavestim Glavni štab Hrvatske i Štab I zone o opštoj situaciji i prema podacima o grupisanju neprijateljskih snaga predložim grupisanje njihovih brigada i odredim konkretne zadatke. Smatram da sam u ovom slučaju bio dužan da dovedem u sklad operacije krajiških i hrvatskih brigada, tim, pre što u Bihaću nije bilo druga Koste; i da preduzmem izvesne mere za rušenje komunikacija. U pri-

⁹ I ova je rečenica dopisana mastilom.

¹⁰ Osmu hrvatsku (Drugu banijsku) NOU brigadu

¹¹ Vladimir (Vlado) Cetković-Mali Spanac, elektromehaničar, narodni heroj. U ranoj mladosti je prišao radničkom pokretu, a 1935 postao član KPJ. Zbog revolucionarnog rada je bio nekoliko puta hapšen. Godine 1936 se ilegalno prebacio u Španiju, gde je ostao do kraja građanskog rata ističući se hrabrošću. U španskoj republikanskoj vojsci postao je poručnik. U koncentracionim logorima u Francuskoj proveo je dve i po godine, odakle je uspeo da pobjegne i vrati se u domovinu, gde jula 1941 učestvuje u organizovanju ustanka u Lici. Tu je postao komandant Grupe NOP odreda za Liku, a od oktobra 1941 i član Glavnog štaba NOP odreda za Hrvatsku. Poginuo je 20 oktobra 1944 god., u avionskoj nesreći, kao komandant Osmog korpusa NOVJ.

logu Vam dostavljam predlog koji sam uputio Glavnom štabu Hrvatske i ostalim.¹²

Meni je vrlo nezgodno što sam, po mom shvatanju, preuzeo možda mnogo više inicijative nego što sam za to bio ovlašten. U isto vreme bilo bi mi još neugodnije da usled nepovezanosti i neobaveštenosti snaga koje su se već nalazile na tim prostorijama proizađu štetne posledice u mom prisustvu. Obzirom na razvoj situacije i iskorišćavanje uspeha sa oslobodjenjem Bihaća, neophodno je potrebno da se ovlasti jedno lice iz Vrhovnog štaba koje će dovoditi u sklad operacije krajiških i hrvatskih brigada na pravcu Bosanski Novi—Bihać gde je uglavnom granica ovih dveju teritorija. Molim Vas, ako smatrate da mere koje sam preduzeo nisu pravilne i opravdane, da me po ovom kuriru obavestite što pre i stavite svoje primedbe, kako bi se mogle blagovremeno preduzeti potrebne ispravke. Ako mislite da ja ne bih mogao odgovoriti ovom delikatnom zadatku, Vi u svakom slučaju pošaljite druga Arsu ili koje drugo lice, pošto je, po mom shvatanju, potrebno da se operacije koordiniraju na ovom sektoru. U slučaju da se složite sa merama koje sam preduzeo i sa time da ja ostanem ovde sa takvim zadatkom, onda mi odobrite postupak i pošaljite okrugli štambilj, koji se nalazi kod druga Arse, po ovom kuriru. O rezultatima kod Slunja još nemamo podataka.

Preduzeli smo mere da se osposobi telefonska linija Bihać—Ličko Petrovo Selo—Slunj, kao i linija Bihać—Cazin i dalje, pošto su ove linije samo na nekoliko mesta prekinute. Bihać se polako sređuje pod rukovodstvom druga Đure, u čemu ga svi pomažemo. Zaboravih da Vam napomenem da je u Bihaću nađeno oko 5.000 litara benzina, nešto malo nafte, oko 3—400 kg, oko 200 litara motornog ulja. Izgleda da ima oko 1.000 litara avionskog benzina. Benzin je evakuisan — 3.600 litara u pravcu Petrovca i dalje će biti evakuisan do Oštrelja; oko 1.200 litara, izgleda avionskog benzina, evakuisano je u pravcu Operativnog štaba, a 400 litara dato je I zoni za tenkove i izvlačenje kamiona. Od druga Manole tražio sam da po završenim operacijama pošalje tenkove u Petrovac i stavi ih na raspoloženje V.S. za operacije kod Grahova.

III krajišku brigadu zadržali smo u Bihaću radi prikupljanja vojnog materijala, pretresa i obezbeđenja grada, a kad Vi naredite, biće upućena u sastav I divizije. Drug Rodić je za njenu smenu tražio jedan bataljon VI krajiške brigade da ostane kao posada u Bihaću.

¹² Vidi dok. br. 149.

Prem/a izveštaju Komande mesta prijavljuje se veći broj omladinaca za partizane.

Drug Vlatko¹³ je stigao ovamo i za njega će biti mnogo posla.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

S drugarskim pozdravom

Veljko

7/X1-942 g.

17 čas. — Bihać

P.S. Sinoć je održan veliki miting u Bihaću na kome je učestvovalo više hiljada građana. Na njemu su govorili drug Stari, drug Osman, sudija Filipović,¹⁴ jedna muslimanka,¹⁵ komandant III krajiške brigade,¹⁶ Kušić,¹⁷ komandant mesta¹⁸ i još jedan musliman.¹⁹ Kiša je lila kao iz kabla, ali svi prisutni su ostali do kraja.

,Molim Vas da što pre rešite ovaj moj neodređen položaj.

¹³ Vladimir Velebit

¹⁴ Jerko Filipović. Poginuo je u borbi protiv Nemaca u Četvrtoj neprijateljskoj ofanzivi.

¹⁵ Odnosi se na Ajšu Sadiković.

¹⁶ Nikola Karanović

¹⁷ Milinko Kušić, narodni heroj, tada politički komesar Prve krajiške NOU brigade.

¹⁸ Hamdija Omanović

¹⁹ Odnosi se na Hasana Ibrahimpašića-Hasku, obučarskog radnika, tada člana Sreskog komiteta KPJ za Bihaćki srez. Poginuo je 17 aprila 1944 god. u Srpskoj Trnavi, kod Bijeljine, kao član Okružnog komiteta KPJ.

BR. 163

UPUTSTVO VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ
DRUGA TITA OD 8 NOVEMBRA 1942 GOD. POMOĆNIKU
NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA O KOORDINACIJI DEJ-
STAVA GRUPE HRVATSKIH I GRUPE KRAJIŠKIH UDAR-
NIH BRIGADA RADI OSLOBOĐENJA BANIJE I SPREČA-
VANJA PRIKUPLJANJA NEPRIJATELJSKIH SNAGA U
BOSANSKOJ KRAJINI¹

VRHOVNI ŠTAB 8 novembra 1942
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE 10 Časova
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

POMOĆNIKU NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA
DRUGU VELJKU

1. — Dodeljujemo ti zadatak da koordiniraš rad kraji-
ških i hrvatskih snaga i preduzmeš efikasne mere da se oslo-
bodi Banija. U slučaju kakve neprijateljske ofanzive od Dvora
i Bosanskog Novog, oVu treba suzbiti. Pod pretpostavkom da se
Banija uspešno očisti, mišljenja smo da bi neprijatelj pokušao
da oslobodi Bihać preko Bosanske Krajine, koordinirajući rad
pravcima od Bosanskog Novog i Sanskog Mosta.

2. — Slažemo se sa preduzetim merama,² s tim da se
nijedan deo ne postavlja u odbranbenom položaju; teritorija
je velika, pa snage ne treba rasturati. Mi ne znamo broj i ja-
činu hrvatskih brigada na tome sektoru, niti najnovije postig-
nute uspehe. Ali predlažemo vam sledeći plan, koji si ti već
predvideo:

a) Kod Slunja treba stvoriti pod jednom komandom
jednu udarnu grupu kojoj dati zadatak da prodire ka Plaškom,
Ogulinu i Karlovcu. Ako Slunj nije pao, morate preduzeti sve
mere da se to mesto zauzme. Dakle, predviđeni manevar treba
preduzeti **DO** padu Slunja.

b) Jedna udarna grupa, po padu Cetingrada, Velike Kladuše i Vrnograča, treba hitno da prodire preko Zirovca ka Dvoru — Zrin — Kostajnica; dakle, ta grupa mora ozbiljno ugroziti neprijatelja, pojavljujući se u pozadini Bosanskog Novog.

v) Deo grupe pod b) ili jedan samostalni deo treba upu-
titi od Velike Kladuše i Vrnograča pravcem Glina — Jabu-

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2337.

² Vidi dok. br. 149 i 150.

kovač — Blinja, s tim da očisti Glinu i ugrozi komunikaciju Petrinja — Kostajnica.

g) U predelu Slunj — Vrnograč može ostati jedna manja snaga koja će imati zadatak da sva ta mesta pročisti, organizuje i omogući evakuaciju životnih namirnica.

Koja ćete neprijateljska uporišta (Slunj, Cetingrad, Kladuša, Vrnograč, Cazin, Bužim, Zirovac, Ličko Petrovo Selo, Gata, Hajdanovac, Otoka) napadati zavisi od njihove taktičke vrednosti i raznih političkih prilika na terenu. U ovom pogledu konsultovati se sa drugovima iz Glavnog hrvatskog štaba.

Dakle, osnovno je kod upotrebe hrvatskih snaga: što brža i energičnija ofanziva u Baniji, čisteći ovu potpuno, i ka Kordunu da bi se neprijatelju omelo vršenje ofanzive ka Bosanskoj Krajini.

3. —• Operativni štab za Bosansku Krajinu treba da stvori jednu udarnu grupu za dejstvo ka Suhači i pruži Bosanski Novi — Prijedor, zauzimajući taktičke položaje na južnoj obali Une i tako otežati neprijatelju polazak u ofanzivu sa ovog sektora. Mišljenja smo da ne treba³ napadati jače nepr. garizone.

Operativni štab jednim manjim delom snaga treba da zatvori komunikacije od Bosanskog Novog preko Bosanske Krupe ka Bihaću.

Dok hrvatska grupa ima uslove za brzo manevarsko dejstvo, dotle je krajiška grupa u tom pogledu dosta skućena. Na licu mesta treba oronaći korisne ciljeve za ovu grupu. Mislimo da bi ta grupa, u ovoj situaciji, najbolje izvršila svoj zadatak kad bi presekla neprijateljske komunikacije: Bosanski Novi — Prijedor; Prijedor — Sanski Most; Prijedor — Banja Luka, računajući i komunikaciju od Sanskog Mosta ka Banjoj Luci. (Pri izvođenju ovoga plana treba uzeti u kombinaciju i IV krajišku brigadu, koja se nalazi na sektoru Ključa.)

Napominjemo vam da, ukoliko bi neprijatelj zadržao pojedina uporišta u Baniji (Slunj, Kladuše), mogao [bi] i sa tih uporišta preduzeti nešto u ofanzivnom smislu. No svakako njegovi glavni centri za polazak u ofanzivu jesu Bosanski Novi, Prijedor i Sanski Most. Tim pravcima on čisti za njega najopasniju teritoriju približavajući se Bihaću.

Utvrđujući plan akcija, morate se lično sastati sa drugovima iz hrvatskog štaba kao i sa drugom Kostom.

4. —• Sve komunikacije na oslobođenoj teritoriji treba porušiti. Na ovome treba danonoćno raditi, mobilisući i prinudno sve stanovništvo. Mi smo mišljenja da se samo privremeno popravi komunikacija Bihać — Ripač — Vrtoče — Petro-

³ Naredni deo rečenice je dopisan zelenim mastilom.

vac, dok sve ostale komunikacije na teritoriji Bosanske Kraiine moraju biti razrušene. Tu se podrazumeva i komunikacija od Bihaća i Bosanske Krupe ka Suvaji i dalje ka Luči Palanci. Dakle, po svaku cenu morate nastojati da se komunikacije solidno poruše.

5. — Opet pravac evakuacije nije najsrećnije izabran. Suvaja je bila na dohvat neprijatelja. Prema ovome, sva artiljeriska, bacačka i puščana municija mora biti evakuisana u Petrovac, odakle će biti razdeljena jedinicama, odnosno zadržana na raspoloženju Vrhovnog štaba. Čudi nas da nas niste izvestili o količini i vrsti te municije, te da na nju ne čekaju naše jedinice.

Ostale potrebe evakuisati dublje. Suvaja ni u kom slučaju ne sme biti evakuaciona baza. Ličanima skrenuti pažnju da i oni postavе magacine na sigurnim mestima.

6. — Pošaljite nam detaljan pregled o rezultatu dosadašnjih akcija (plen u ratnom i ostalom materijalu, zarobljenici i imena važnijih, naši gubici, gde se sve sada nalazi ratni plen kao i ostale potrebe, šta su od ratnog plena uzele jedinice).

7. — Za Prvu proletersku diviziju treba dostaviti u Petrovac: jedan teški bacač sa najmanje 100 bacačkih bombi, granata za protivkolski top najmanje 40 komada. Ručnih bombi najmanje 100 komada.

U Petrovac treba dostaviti i sve oružje (puške, automatska oruđa, bacače itd.) kako bismo izvršili raspored tih oruđa. Ovako ona stoje u magacinu.

8.—• Treća krajiška brigada treba za tri do četiri dana da dođe u Petrovac, u sastav svoje divizije. Odatle će preduzeti predviđeni pokret.⁴ Ako se ovo brzo izvrši, vama će biti olakšan posao na toj teritoriji. Zato morate učiniti sve da nam se dostave sve tražene borbene potrebe.

Isto tako u Petrovac treba doturiti svu predviđenu spremu za sledeće brigade: Prvu proletersku, Treću sandžačku i Treću krajišku (ovoj poslednjoj pripadajući deo treba razdeliti još u Bihaću). Pre odlaska moramo ove brigade snabdeti sa potrebnom spremom. I ovo nam hitno uputite.

Čim dobijemo tražene potrebe, Prva divizija otpočeće pokret. Sve tražene potrebe moraju biti u Petrovcu najdalje do mraka 9 tekućeg meseca. Lično ti moraš se zauzeti za dostavljanje ovih potreba.

9. — Na ostalim našim frpntovima nema ništa novo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

P.S. Šaljemo traženi štambilj.

Vrhovni komandant,

⁴ Vidi dok. br. 156.

BR. 163

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ
DRUGA TITA OD 8 NOVEMBRA 1942 GOD. GLAVNOM
ŠTABU NOV I PO HRVATSKE ZA SAVLAĐIVANJE NEPRI-
JATELJSKIH UPORIŠTA NA BANJI¹**

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

⁸ novembar 1942
10 Časova

GLAVNOM HRVATSKOM ŠTABU

1. — Drug Veljko, pomoćnik načelnika Vrhovnog štaba, dobio je zadatak da usaglasi dejstvo vaših i krajiških snaga pri akcijama na Baniju i u Bosanskoj Krajini.² Prema tome, izvršavate sva njegova operativna naređenja. Sa njim morate imati stalnu vezu.

2. — Nastojte da evakuišete što više životnih namirnica na sigurna mesta u Lici.

3. — Na oslobođenoj teritoriji morate sistematski porušiti sve komunikacije.

4. — Sa najvećom energijom morate nastaviti gonjenje potučenog neprijatelja i čistiti njegova uporišta u Baniji.

5. — Dostaviti nam rezultate dosadašnjih vaših akcija u Baniji (plen u borbenim sredstvima i namirnicama, zarobljavanje neprijatelja i ostalo).

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Vrhovni komandant,
(M.P.) **Tito**

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 24—4, k. 102 A. (Naređenje je u Glavnom štabu NOV i PO za Hrvatsku zavedeno pod br. 793/42 I, i utisnut je datum 12.XI.1942.) Takođe je sačuvana i kopija originala, koja se nalazi u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2339.

² Vidi dok. br. 151.

BR. 153

**UPUTSTVO VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ
DRUGA TITA OD 8 NOVEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM
ŠTABU NOV I PO ZA BOSANSKU KRAJINU O NAČINU
DEJSTVA U BOSANSKOJ KRAJINI¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

**8 novembra 1942
10 Časova**

**OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOSANSKU KRAJINU
DRUGU KOSTI**

1. — Drug Veljko, pomoćnik načelnika Vrhovnog štaba, ima zadatak da koordinira rad vaših i hrvatskih snaga. Izdali smo mu naređenje da hrvatske snage očiste neprijateljska uporišta: Slunj, Cetingrad, Velika Kladuša, Vrnograč, a zatim da nastavi nadiranje sa jednom grupom preko Zirovca ka Dvoru i Kostajnici, sa drugom od Vrnograča ka Glini — Jabukovac — Blinja a sa trećom od Slunja ka Karlovcu i Ogulinu.² Skrenuli smo mu pažnju da ove grupe budu prikupljene i da što brže i energičnije nadiru kako ne bi dozvolile neprijatelju grapanje i preduzimanje kakve ofanzive protivu Bosanske Krajine.

Neprijateljske glavne snage sada su prikupljene oko Bosanskog Novog i Dvora. Jačinu neprijateljskih garnizona u Prijedoru i Sanskom Mostu ne znamo. Mi vjerujemo, ukoliko Banija bude očišćena, da će neprijatelj pokušati vraćanje Bihaća preko vaše teritorije. Prema tome potrebno je stvoriti jednu udarnu grupu kojom treba očistiti neprijateljska uporišta južno od Sane. Pojavom vaših djelova na komunikaciji Bosanski Novi — Prijedor, Prijedor — Sanski Most, Prijedor — Banja Luka, neprijatelj bi se najefikasnije ugrozio. Pri tome vam skrećemo pažnju da³ za sada ne napadate jače njemačke garnizone. U plan vaših akcija morate uračunati i IV krajišku

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 14/6, k. 161 A. Takođe je sačuvana i kopija originala — u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2338.

² Vidi dok. br. 151.

³ Naredni deo rečenice dopisan je zelenim mastilom.

brigadu koja se nalazi na sektoru Ključa. No pri tome morate posvetiti pažnju i tome sektoru. Kako smo već rekli, o svim akcijama treba da se dogovorite sa drugom Veljkom.

2. — Mišljenja smo da bi predviđena akcija Prve divizije najbolje olakšala vaše dejstvo. Zbog toga u sastav ove divizije morate uputiti:

a). Sve omladince koji se nalaze u Drvaru. Ovo izvršiti do mraka 11 t.m.⁴

b) Treću krajišku brigadu, koja treba da stigne u Petrovac za tri do četiri dana.

v) Jedan bacač sa najmanje 100 bombi. Ručnih bombi najmanje 100 kom. Metaka za protivkolski top najmanje 80 komada. Pored toga ovoj brigadi, kao i Trećoj sandžačkoj, treba dostaviti u Petrovac nešto pušaka i svu spremu koja je predviđena za ove dvije brigade. Pretpostavljamo da ćete vašu Treću krajišku brigadu snabdjeti potrebama u samom Bihaću. Sve ovo mora biti u Petrovcu najdalje do mraka 10 t. mjeseca.

3. — Sva artiljeriska i ostala municija, puške i ubojni materijal moraju biti dotureni u Petrovac. Ovo izvršiti odmah.

4. — Svu spremu iz Bihaća morate evakuisati u sigurne magacine. Suvaja ne može biti mjesto za prikupljanje spremne.

5. — Sve komunikacije na oslobođenoj teritoriji morate temeljito porušiti. Tu treba uračunati i krak od Bihaća preko Suvaje ka Lušci Palanci. Samo privremeno može se popraviti komunikacija Bihać — Ripač — Vrtoče — Petrovac.

6. — Podnesite nam detaljan izvještaj o rezultatima akcije na Bihać. Naročito je potrebno da nas izvijestite o ratnom plijenu u oruđima i municiji, kao i gdje se sve to nalazi.

7. — Dostavite nam tačan raspored vaših snaga kao i dalje namjere za akcije. S nama održavajte redovnu vezu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Vrhovni komandant,
Tito

P.S. Hitno uputite u štab Prve proleterske divizije, u Petrovac, one drugove koji će tu diviziju pratiti na njenom putu.

(M.P.)

⁴ Ova rečenica je dopisana zelenim mastilom.

BR. 163

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ
DRUGA TITA OD 8 NOVEMBRA 1942 GOD. EKONOMSKOM
OTSEKU VRHOVNOG ŠTABA DA EVAKUIŠE RATNI PLEN
IZ BIHAĆA U BOSANSKI PETROVAC¹**

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

8 novembra 1942
10 časova

EKONOMSKOM OTSEKU—ZA DRUGA MILUTINA²

- 1.— Sve oružje i municiju evakuisati što pre u [Bosanski] Petrovac.
- 2.— Svu pripadajuću odećnu opremu za Prvu proletersku i Treću sandžačku brigadu treba dostaviti do mraka 10 tekućeg meseca u Petrovac, jer ove brigade moraju nastaviti brz pokret.
- 3.— Do mraka 10 tekućeg meseca treba dostaviti za Prvu proletersku brigadu: jedan teški bacač sa najmanje 100 bombi, nešto ručnih bombi, municije za protivkolski top kao i izvestan broj pušaka za omladince koji se dodeljuju Trećoj sandžačkoj brigadi.
- 4.— U Suvaji ne smete obrazovati nikakve magacine. Sva sprema ima se evakuisati po magacinima ka Petrovcu. Podnesite nam približan pregled o celokupnom zaplenjenom materijalu, pri čemu nam naznačite gde se sada taj materijal nalazi, šta je sve od tog materijala dodeljeno pojedinim jedinicama; da li je bilo pojave pljačke kako u gradu tako i prilikom evakuacije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Vrhovni komandant

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2340.

² Ivan Milutinović

BR. 163

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ
DRUGA TITA OD 9 NOVEMBRA 1942 GOD. ŠTABU DRUGE
PROLETERSKE DIVIZIJE DA UPUTI ČETIRI RUKOVODI-
OCA NA RASPOLOŽENJE GLAVNOM ŠTABU NOV I PO
ZA SLOVENIJU, PRIBAVI SREDSTVA ZA ODRŽAVANJE
RADIO-VEZE SA VRHOVNIM ŠTABOM I DOSTAVLJA RE-
DOVNE IZVEŠTAJE¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

9-X1-1942
12 Časova

**ŠTABU DRUGE NARODNO-OSLOBODILAČKE UDARNE
DIVIZIJE**

1.— Za načelnika štaba te divizije postavlja se drug Ljubiša Urošević.

2.— Hitno nam uputite u ovaj štab:

a) iz IV Crnogorske brigade dva druga,² koji će se uputiti za komandante bataljona u Sloveniju;

b) iz II Proleterske brigade druga Jeftića,³ komandanta bataljona, i još jednog druga⁴ koji će biti upućen u Sloveniju za komandanta bataljona.

Drugovi koji se upućuju u Sloveniju moraju posedovati sledeće osobine: odani, neustrašivi, disciplinovani, jednom reči da budu u svakom pogledu primerni komandanti. Poslati takve ljude koji imaju sve uslove da se razviju i u komandante brigada. Ovi drugovi moraju biti u ovom štabu do mraka 13 tekućeg meseca.⁵

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2342.

² Upućeni su: Danilo Šorović, komandant bataljona, i Petar Brajović, komandir čete.

³ Predrag Jeftić, komandant Trećeg bataljona, narodni heroj. Poginuo 30 jula 1943 god. kod Sela pri Šumberku, u Sloveniji, kao komandant Petnaeste NOU divizije.

⁴ Upućen je Rajko Tanacković, zamenik komandanta Drugog bataljona.

⁵ Slično naređenje je upućeno Štabu Pete (crnogorske) NOU brigade, iz koje su određeni: Milovan Šaranović, komandant Četvrtog bataljona (narodni heroj, poginuo 30 jula 1943 kod Sela pri Šumberku, kao komandant Prve — Dolenjske — operativne zone NOV i PO Slovenije), i Mile Kilibarda, zamenik komandanta Trećeg bataljona. Vidi dok. zaveden u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2341.

3,— Hitno nam uputite radiotelegrafistu druga Pavla Bojčevića. Vi morate imati jedan radioaparat kako bismo vam mogli upućivati naređenja i direktive preko »Slobodne Jugoslavije«. U tom pogledu uputićemo vam i ugovoreni ključ. Nastojte da dobavite neku radiostanicu, dometa oko 300 km, kako bismo mogli imati radiotelegrafsku vezu. Kada sve to dobavite, pošaljite radiotelegrafiste za prijem ugovorenih znakova i šifre.

4,— U Drvaru se nalazi još jedna haubica sa 92 granate. Stavljamo vam je na raspoloženje. Dakle, imaćete dve haubice sa 120 zrna.

9 t. meseca jedna haubica od s. Isjeka bacila je u Grahovo 5 granata. Neprijatelja treba povremeno uznemiravati. To će dati naročite rezultate kada potpuno blokirate Grahovo.

5,— Od vas još nemamo nijedan izveštaj, premda smo vam skrenuli pažnju na te izveštaje. Dakle, izvestite nas o vašim rasporedima, preduzetim akcijama i daljim namerama.

Tražite da vam Zona⁶ uputi dva lica koja poznaju severnodalmatinski teren.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

VRHOVNI KOMANDANT,

⁶ Odnosi se na Četvrtu operativnu zonu NOV i PO Hrvatske.

BR. 163

**NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ
OD 9 NOVEMBRA 1942 GOD. ŠTABU PRVE PROLETERSKE
DIVIZIJE DA VRŠI PRIPREME ZA PRETSTOJEČA BOR-
BENA DEJSTVA U CENTRALNOJ BOSNI¹**

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

9-XI-1942
... Časova

ŠTABU I PROLETERSKE DIVIZIJE

1. ➡ Za načelnika štaba te divizije postavlja se drug Vasilije Jovanović, dosadašnji načelnik štaba IV krajiške N.O. udarne brigade.

2. — Uputite lica u Operativni štab za Bosansku Krajinu koja će za vaše jedinice dobiti određene količine municije i opreme. Nastojte da se odeća i obuća skroje u radionicama, kako bi se vaše ljudstvo odenulo pre odlaska.

3. — Šaljemo vam nekoliko sekcija da ih razdelite vašim starešinama. Nepotrebne sekcije vratite nam. Sekcije Zenica i Prnjavor tražite od komandanta I bosanskog korpusa, druga Koste Nadića.²

4. — U samom početku pokreta vi ćete morati likvidirati neprijateljske oslonce: Sitnicu, Čadavicu, Mrkonjić Grad.³ U likvidiranju prva dva otpora učestvovala bi sledeće jedinice: IV krajiška, Krajiška polubrigada i I proleTERSka brigada. Po likvidiranju tih otpora krajiške jedinice štatile bi pravac od Banje Luke, dok bi vaša I proleTERSka i III krajiška produžile pokret.

Likvidaciju Mrkonjića Grada izvršile bi snage III krajiškog odreda i III sandžačke brigade. III krajiški odred demonstrirao bi posle pada Mrkonjića prema Jajcu, a III sandžačka nastavila bi pokret.

U ovom smislu treba da sastavite plan akcije. Ovo treba da ostane stroga tajna za štabove. Rok verovatnog izvršenja: 16 oktobar.⁴

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u Istorijskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2343.

² Košta Nad

³ Vidi dok. br. 144.

⁴ Omaška; treba da piše: 16 novembar.

5. — Pozovite pionirski vod u sastav svoje divizije. Za prelaz Vrbasa treba unapred sastaviti jedan laki drveni most. Po ovome preduzmite blagovremeno mere.

6. ➡ Tražite od druga Koste da vam hitno uputi odgovorne drugove koji će sa vašim štabom ići na teren. Kao što ste videli, pokret vaših jedinica treba da otpočne oko 15 t.meseca. III krajiška brigada biće u Petrovcu do mraka 12 t.meseca. Tu će predaniti 13 t.m., i toga dana Vrhovni komandant će posetiti tu brigadu. Vaš štab mora biti prisutan toj poseti. U ovom smislu izvršite pripreme.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Vrhovni štab,
Arso

Ako postoji verovatnoća da se oko Sitnice možete zaplesti u neku dužu operaciju, onda ta akcija za vaše jedinice bi izostala.

Međutim, ja mislim da se ti otpori mogu brzo likvidirati i na taj način došli biste do oružja i spreme. Ako bi ovi otpori ostali nelikvidirani, vi biste se morali provlačiti pored tih otpora, što ne bi išlo tako lako, pored toga što bi bili ugroženi sa levoga boka i iz pozadine. Mi nemamo pri ruci sigurne jedinice koje bi pre početka vašeg pokreta likvidirale ta mesta, jer su sve krajiške jedinice zaposlene na drugim sektorima. Dovođenje jedinica III divizije iz Glamoča, po našem mišljenju, ne bi bilo ispravno, a to bi bilo i dugotrajno. Neprijatelj pri zauzimanju Sitnice može reagirati od Banje Luke. U takve akcije vi se ne biste upletali, nego zato bi služile snage IV krajiške i Krajiške polubrigade. Sve ovo dobro prostudirajte, pa prema tome treba sastaviti jedan plan za snažnu i brzu likvidaciju ovih otpora, da bi mogli nastaviti dalji brzi pokret. Još nešto: neprijatelju od Banje Luke odvela bi se pažnja na drugu stranu a vi biste neuznemiravano išli određenim pravcem.

Za Vrhovni štab,

Još nešto: vi trebate da žurite polazak, da se ne biste tu upleli u neke nekorisne borbe. Prema tome, ne treba mnogo da oklevate, da tražite razne spreme itd. Sem toga vreme se pogoršava, pa će vaš pokret kasnije biti teži.

BR. 163

OBAVEŠTENJE CENTRALNOG KOMITETA KPJ OD 10 NOVEMBRA 1942 GOD. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O ZADACIMA PRATEĆEG BATALJONA VRHOVNOG ŠTABA I O KVALITETU LJUDSTVA KOJE ZA BATALJON TREBA DA UPUTI GLAVNI ŠTAB NOV I PO ZA HRVATSKU¹

**CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE**

CENTRALNOM KOMITETU KPH

Dragi drugovi

Prateća četa Vrhovnog štaba svedena je na 60 boraca. Do pre izvesnog vremena ona je bila nešto jača, ali je sada smanjena i svaki dan postaje manja usled odlaska izvesnih drugova, bilo na partijski rad na terenu, bilo za vojne ili političke rukovodioce u vojsci. Osim toga, ona je u ovakvom sastavu nedovoljna da obezbedi. Štab i rukovodstvo, mada su svi drugovi dobri i pouzdani borci. Naoružanje čete je dosta slabo.

Stoga je rešeno da se kod Vrhovnog štaba stvori jača jedinica, najmanje od 130 boraca. Njeno naoružanje da se pojača sa još nekoliko puškomitraljeza, sa dva laka bacača i eventualno sa jednim teškim mitraljezom. Ovakva, brojno i naoružanjem ojačana prateća jedinica može primiti na sebe ne samo od neprijatelja nametnutu borbu, nego može i sama preduzimati čišćenje neprijatelja na terenu kuda Vrhovni štab prolazi.² Time bi se izbeglo vezivanje pokreta Vrhovnog štaba za pokret naših jačih jedinica kroz manje sigurne i nedovoljno

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u *Istoriskom* arhivu CK SKJ, pod reg. br. 905. Dokument je bez datuma, ali se iz drugih dokumenata vidi da je pisan 10 novembra 1942 (vidi dokumenta zavedena u Istoriskom arhivu CK SKJ pod reg. br. 2347 i 16410).

² Prateći bataljon Vrhovnog štaba formiran je krajem decembra 1942 god. Bataljon je imao tri streljačke čete i jedan vod pomoćnog ljudstva, a januara 1943 priključena mu je, kao četvrta četa, Inžinjerijska četa Vrhovnog štaba. Štab bataljona sačinjavali su: Momčilo Đurić, komandant, Živomir Jeremić, politički komesar, Milorad Janković, zamenik komandanta, Branka Savić, zamenik političkog komesara, dr Olga Milošević, bataljonski lekar, i Voja Niketić, intendant bataljona. Ukupno brojno stanje bataljona (po priključenju Inžinjerijske čete) iznosilo je 179 boraca i rukovodilaca.

ispitane terene, jer bi ih u slučaju potrebe mogla pročistiti i ova prateća jedinica. No, sasvim je jasno, njen prvi i glavni zadatak jeste: obezbeđenje i pratnja Vrhovnog štaba u mestu i u pokretu.

U tom smislu uputili smo danas pismo Glavnom štabu za Hrvatsku i tražili da nam odvoji i odmah pošalje 30 proverenih i pouzdanih boraca iz Hrvatske.⁸ Bilo bi zgodno da oni budu baš Hrvati, jer će ovde sistematskim radom vojnički očvrnuti i politički se izgraditi. Kasnije, povratkom u svoj kraj, mogli bi odlično poslužiti i kao dobri borci i kao dobri politički radnici.

Od vas tražimo da pomognete Glavnom štabu i primite odgovornost u izboru ovih boraca. Kod toga treba postupiti ovako:

1) da pomenuti borci budu provereni u toku Narodno-oslobodilačke borbe, pouzdani i odani, spremni da pođu svuda tamo gde ide Vrhovni štab;

2) da među njima bude radnika i seljaka i da se ispita njihovo socijalno poreklo, te pobude za stupanje u redove Narodno-oslobodilačke vojske, stepen njihove političke svesti i izgrađenosti;

3) da budu naoružani i ne baš loše opremljeni;

4) ukoliko među njima bude bilo članova Partije i SKOJ-a treba priložiti njihove karakteristike.

Ovo obavite što pre i tražene borce uputite najhitnije.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

⁸ Vidi dok. zaveden u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2347.

BR. 163

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ
DRUGA TITA OD 10 NOVEMBRA 1942 GOD. ŠTABU DRUGE
PROLETERSKE DIVIZIJE DA PARTIZANSKI DEJSTUJE
NA PROSTORU KNIN — KISTANJE — SINJ — DRNIŠ I
UTIČE NA EFIKASNOST BLOKADE BOSANSKOG GRA-
HOVA I STRMICE¹**

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

¹⁰ novembra 1942
⁹¹² Časova

ŠTABU II PROLETERSKE DIVIZIJE

1. — Ne znamo koliko je zaplenjeno protivkolske municije u Bihaću, ali ćemo nastojati da vam nešto dodelimo. Ta oruđa najbolje biste upotreбили protiv Strmice. Akcija protiv Strmice može se izvesti samo tada ako potpuno prekinete njenu vezu sa Grahovom i sa Kninom. Zasede na Bolandži igraju najvažniju ulogu u celoj ovoj blokadi. Tamo se one mogu i lakše izvoditi. Prema tome, trebali ste tome pitanju posvetiti najveću pažnju i odrediti sigurne jedinice koje bi. mogle održavati zasede.

Nastojaćemo da vam pošaljemo jedan brdski top 75 m/m. Taj se top vozi na kolicima. Vi sada raspolazete sa dve haubice sa 120 metaka. Napominjemo vam da će sva ta oruđa imati efikasnosti ako tuku iz neposredne blizine: 200—500 metara. Morate paziti na svaki utrošeni metak. Ova oruđa potrebna su za akcije oko utvrđenih mesta, ali treba brižljivo pripremiti i plan dejstva ostalih oruđa. Nastojaćemo da vam pošaljemo i nešto bombi za bacač.

U Tičevu, u vašem dosadašnjem stanu, ostavite jedan bacač 81 rn/m za Treću diviziju. Oni će poslati ljudstvo za taj bacač. Sa bacačem ostavite nešto bombi.

2. — Nezavisno od blokade Grahova, vi imate dovoljno snaga da udarite neprijatelja na prostoru Drniš — Sinj — Knin — Kistanje. Na čitavom tom terenu nema ustaša i opstanak jedinica je vrlo povoljan. Prisustvom vaših jedinica na tome sektoru najbolje ćete ugroziti neprijatelja i naterati ga da napusti Grahovo.

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2348.

3. — Održavajte vatrene prepade artiljeriskim oruđima na Grahovo. Municija da se ekonomično troši.

4. — Prirodno je da vi unutar divizije određujete starešine nastojeći da se sve naše jedinice vojno-politički uzdignu. Vi ste nam odgovorni ne za jednu brigadu nego, za sve vaše jedinice, pa o rasporedu starešinskog kadra vi se morate starati.

5. •—U duhu izdate direktive trebate raditi.² Samo za rad i dejstvo van te direktive možete nam blagovremeno upućivati predloge, sugestije itd. U duhu već izdate direktive imate potpuno određene ruke, pri čemu se od vas očekuju i inicijativni poduhvati u duhu razvoja situacije na vašem i okolnom terenu.

6. — Ovaj letak⁸ razdelite po Kninskoj Krajini. Upućujte i naročita odeljenja za širenje letka.

7. — Naredili smo IV zoni da vam hitno uputi draga Milica.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Vrhovni komandant,

² Vidi dok. br. 142.

³ Redakcija ne raspolaže ovim letkom, koji je, verovatno, bio namenjen onom stanovništvu Kninske Krajine koje je bilo zavedeno od strane četnika.

BR. 163

STATUT SANITETSKE SLUŽBE NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE OD 10 NOVEMBRA 1942 GODINE¹

**VRHOVNI ŠTAB NOV I PO
•JUGOSLAVIJE**

Prepis
Dana-10. XI. 1942 g.

**STATUT SANITETSKE SLUŽBE NARODNO-
OSLOBODILAČKE VOJSKE I PARTIZANSKIH
ODREDA JUGOSLAVIJE**

ZADATAK SANITETA NOV I POJ JESTE:

Opšte odredbe:

1. Sprovođenje svih higijenskih mera u cilju održavanja zdravlja i sprečavanja zaraznih bolesti, kako u vojsci tako i u narodu.

2. Prihvatanje i lečenje ranjenih i bolesnih partizana, snabdevanje vojske sanitetskim materijalom, obučavanje sanitetskog osoblja (svaka sanitetska ustanova — sanitetska škola).

3. Jedan od bitnih uslova za ispunjavanje ovih zadataka jeste pravilan odnos i tesna saradnja između saniteta, vojne-političkog rukovodstva i organa narodne vlasti:

a) sanitetski rukovodilac je organski; deo štaba jedinice, čijim sanitetom rukovodi;

b) sanitetske mere predlaže referent, a naređuje ih komandant; svaka sanitetska mera treba da sadrži u sebi stručnost za koju odgovara sanitetski rukovodilac, autoritet i političku celishodnost, koju obezbeđuju komandant i politkomesar svojim potpisom;

v) u hitnim slučajevima sanitetska naređenja izdaje sanitetski rukovodilac, o čemu naknadno izveštava svoga komandanta;

¹ Prepis originala, otkucan na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 2—4, k. 2—II.

U prvoj knjizi Zbornika dokumenata sanitetske službe u Narodno-oslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda, pod reg. br. 57, Statut je oslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda, pod br. 57, Statut je štampan sa datumom: 10 decembar 1942. Međutim, prema sećanju generala dr Đure Mešterovića, Statut je definitivno bio izrađen u prvoj polovini novembra 1942, jer ga je on dobio — kao uputstvo za dalji rad — pre svog odlaska sa Prvom proleterskom divizijom za Centralnu Bosnu.

g) vojno-politički rukovodioci i organi narodne vlasti odgovorni su za sve rdave posledice po partizane i narodno zdravlje ako ne bi na vreme preduzeli potrebne mere predložene od strane saniteta. Sanitetski rukovodilac odgovoran je ako ne bi učinio na vreme predlog svome komandantu.

4. Naročito tesna saradnja između saniteta i komande nalaže se uoči i za vreme borbe:

a) svaki komandant dužan je svojom zapovešću — obaveštenjem, blagovremeno i u dovoljnoj meri upoznati rukovodioca saniteta svoje komande o razmeštaju trupa i namerama za pretstojeće operacije. Rukovodilac saniteta dužan je da i sam traži obaveštenja, potrebna za organizaciju sanitetske službe;

b) naređenja koja se tiču sanitetskih ustanova, naročito u pogledu njihovog pomeranja sa njihovog prvobitnog mesta na bojištu, načelno treba da budu doneta u sporazumu sanitetskog referenta i komandanta. Izuzetno, ako to vojna situacija nalaže, mogu takva naređenja izdati komandant ili sanitetski rukovodilac nezavisno jedan od drugog, ali su u tom slučaju obavezni da se na najbrži način uzajamno obaveste.

5. Sanitetu se moraju staviti na raspoloženje, naročito za vreme borbe, najsavršenija transportna sredstva za evakuaciju ranjenika, koja se u danom trenutku zateknu.

6. Sanitetu pripada prvenstvo pri izboru zemljišta i objekata u operativnoj zoni i pozadini za postrojavanje sanitetskih ustanova.

7. Sanitetsko osoblje je sastavni deo naše Narodno-oslobodilačke vojske i kao takvo uživa sva moralna i materijalna prava koja pripadaju svakom drugom borcu. U sanitetsko osoblje moraju biti regrutovani fizički zdravi ljudi.

8. U sanitetsko osoblje računaju se: lekari, medicinari, lekarski pomoćnici, bolničari, nosioci ranjenika, apotekari i apotekarski pomoćnici.

9. Sanitetsko osoblje nosi naoružanje: pištolj, ručnu bombu i nož.

ZNACI SANITETA

10. Sve sanitetsko osoblje: bolničari, lekarski pomoćnici, apotekari itd. imaju znak crvenog krsta na beloј traci, koju nose oko leve ruke, a lekari imaju uobičajeni lekarski znak: na levoj ruci crveni štap horizontalno položen, oko štapa zmija.

11. Sanitet NOV i POJ sastoji se iz saniteta operativne vojske i saniteta pozadine.

A. SANITET OPERATIVNE VOJSKE

12. Osnovna jedinica našeg saniteta jeste sanitet čete. Njegove zadatke jesu:
 - da ukazuje borcima i komandnom osoblju na sve štetne činioce koji ugrožavaju partizansko zdravlje;
 - da sprovodi higijenske mere kao: kopanje nužnika, dezinfekcija, da organizuje pranje i prokuvavanje rublja i sprovođenje lične higijene boraca;
 - da sa četnim konačarima upućuje i jednoga svog člana radi higijenskog pregleda i higijenske pripreme konaka (ispražnjenje i pranje kuće, epidemiološka anketa, mesečni "regled vode);
 - da otkriva svaku pojavu bolesti i dostavlja bataljonskom sanitetu;
 - da ukazuje prvu pomoć ranjenicima i bolesnicima i evakuise ih bataljonskom sanitetu.
13. Sastav četnog saniteta:
 - 1) četni bolničar, kao rukovodilac,
 - 2) dva nosioca ranjenika na svaki vod,
 - 3) dva bolničara na svaki vod.
14. Zadatak četnog bolničara, [pored] navedenog u tački 12, jeste da održava sastanke celokupnog osoblja, naročito uoči i posle borbe.
15. Sprema četnog saniteta:
 - a) bolničarska torbica na svakog bolničara, koja treba da sadrži: jod, benzin, zavojni materijal, jedne grube makaze, jednu pincetu, gumeno crevo, električnu lampu i sapun;
 - b) uđlage;
 - v) čuturu;
 - g) dvoja nosila.
16. Bataljonski sanitet — pored zadataka navedenih u tački 12, ima još za zadatak da leči najlakše bolesnike i ranjenike u svom bataljonu.
17. Sastav bataljonskog saniteta:
 - a) referent (lekar ili medicinar, lek. pomoćnik ili bolničar),
 - b) njegov zamenik, odgovoran za evakuaciju,
 - v) jedan bolničar ➡ higijeničar,
 - g) četiri nosioca ranjenika.
18. Sprema bataljonskog saniteta:
 - a) zavojna lekarska tablica,² koju nosi referent, sadrži: najnužnije medikamente ➡ zavojni materijal, jodbenzin, tinkturu jodi, jednu britvu, jedne grube makaze, jednu

² Treba da piše: torbica.

- do dve pincete, 1 anatomske makaze, 1 koher, 1 pean, 1 špric sa iglama, morfijum, serume, kamfor, kofein;
 - b) torbicu koju nosi zamenik ili sanduče koje nosi bataljonska komora (torbica sa rezervnim materijalom);
 - v) Kramerove udlage;
 - g) dvojica nosila.
19. Brigadni sanitet — pored ukazivanja stručne lekarske pomoći ranjenicima i bolesnicima — ima još za zadaću:
- a) da rukovodi bataljonskim sanitetima i da održava češće sastanke sa bataljonskim referentima;
 - b) da izdaje pismena uputstva o čuvanju zdravlja, higijenske letke i brošure, da održava konferencije sa borcima;
 - v) da rukovodi higijenskom mobilnom ekipom.
20. U sastav brigadnog saniteta ulaze:
- a) osoblje brigadnog previjališta: lekar, medicinar, lek. pomoćnik — referent, njegov zamenik, odgovoran za evakuaciju, jedan bolničar — previjač, jedan bolničar — pisar, četiri nosioca ranjenika, jedan ekonom, jedan kurir;
 - b) osoblje higijenske mobilne ekipe: bolničar — higijeničar, bolničar — dezinfektor (po mogućnosti majstor bravar ili limar), 1 konjovodac (za vreme zatišja upotrebiti ga kao kurira).
21. Zadaća higijenske mobilne ekipe:
- a) da izvrši kružni obilazak svih bataljona i da obavlja dezinfekciju i dezinsekciju;
 - b) da izvrši dezinfekciju i dezinsekciju seoskih kuća sumnjivih na zarazne bolesti, a u kojima će vojska stanovati;
 - v) da leči bolesne od šuge;
 - g) da organizuje kupanje i šišanje boraca.
22. Sprema brigadnog saniteta:
- lekarska torbica, dva sandučeta sanitetskog materijala (rezervnog), Kramerove udlage, dvojica nosila, najnužnije kuhinjsko³ posuđe, dva dezinfekcijska aparata, sistem »srpsko bure«, ili »turistička čaša«, improvizirani tuš, sredstvo protiv šuge; lizol, mašinu za šišanje, najnužniji bravarski i limarski alat, dva tovarna konja i jedan jahaći konj.
23. Sanitet divizije sastoji se od:
- a) divizijske prihvatne bolnice,
 - b) divizijske hirurške ekipe,
 - v) divizijske bolničarske čete,
 - g) divizijske apoteke.

³ Verovatno treba da piše: higijeničarsko.

24. Referent divizije je stručni savetodavni organ komandanta divizije i komandant nad sanitetskim osobljem, jedinicama i ustanovama divizije.
25. Dužnost je referenta saniteta divizije:
 - a) da rukovodi svim ustanovama pod tačkom 23. navedenim, kao i sanitetima brigada, održavajući što češće sastanke, sabirajući raporte i izdajući naređenja i uputstva;
 - b) da vodi pravilan raspored, proveravanje i odgoj sanitetskih kadrova;
 - v) da sabira iskustvo borbi i razvija teoriju sanitetske službe;
 - p) da šalje redovno raporte svom komandantu i višem sanitetskom rukovodiocu;
 - d) da vodi higijensku propagandu i organizaciju higijenske službe;
 - đ) da uoči borbe izviđa i ispituje sve uslove i okolnosti, podnosi komandantu predlog o organizovanju sanitetske službe, koji, pošto bude usvojen, ulazi u sastav zapovesti. Istovremeno — u duhu zapovesti — razrađuje plan sanitetske službe i dostavlja ga svojim organima u vidu posebne zapovesti koja se odnosi na raspored, zadatke i upotrebu sanitetskih jedinica i ustanova;
 - e) da za vreme borbe kontroliše rad svih ustanova, a naročito evakuacije.
26. U cilju što uspešnijeg rukovanja sa svim sektorima referentu se dodaje jedan sekretar i tri kurira.
27. Zadatak diviziske prihvatne bolnice jeste da održava na nezi i lečenju sve lakše bolesnike i ranjenike sa prognozom od jedan do deset dana, kao i sve teške ranjenike i bolesnike do njihovog osposobljavanja za evakuaciju.
28. Diviziska prihvatna bolnica sastoji se od dva odeljenja: hirurško-internog i zaraznog. Neposredni rukovodilac prihvatne bolnice jeste lekar, istovremeno zamenik referenta, ili lekarski pomoćnik. Ostalo bolničko osoblje formira se prema potrebi (bolničar, kuvar, ekonom).
29. Formacija i sprema diviziske bolnice mora da obezbedi maksimalnu pokretljivost iste.
30. Diviziska hirurška ekipa ima zadatak da vrši hirurške intervencije na samoj borbenoj zoni. Načelno joj se ne može staviti u zadatak da neguje i evakuiše ranjenike koje je prihvatila. Izuzetno, i ekipa će vršiti zadaću prihvatne bolnice, u kom slučaju će povećati svoje osoblje u potrebnoj meri.

31. Sastav i oprema D.H.B.⁴: jedan lekar hirurg, jedan asistent, jedan narkotizer, jedan instrumentar, dva bolničara, jedan konjovodac, sanitetski materijal 2—4 sanduka, tovarni i jahaći konji prema potrebi.
32. Konji koji su dodeljeni ekipi ne mogu se upotrebiti ni u kakve druge svrhe, osim u kritičnoj situaciji za spasavanje ranjenika od neprijatelja.
33. Ekipa je dužna da svu svoju spremu drži u stalnoj pripravljenosti za pokret.
34. Diviziska bolničarska četa sastoji se iz dva voda po 30 bolničara, kojima neposredno rukovodi komandir.
35. Zadatak diviziske bolničarske čete jeste:
 - a) da pomaže higijenske mobilne ekipe u radu;
 - b) da stvara tehničke uslove za postavljanje hirurške ekipe i diviziske bolnice;
 - v) da organizuje transportna sredstva za evakuaciju ranjenika;
 - g) da odašilje bolničarske ekipe na položaj radi prikupljanja i prenošenja ranjenika;
 - d) da vrši relejni prenos ranjenika na nosilima;
 - đ) da istura ekipe-prethodnice u naselja kroz koja će proći, radi asanacije stanova, organiziranja parenja i kupanja;
 - e) da uspostavlja stalne stanice ka pravcu evakuacije od diviziske prihvatne bolnice do pozadinskih bolnica;
 - ž) da služi kao rezerva za nepredviđene slučajeve.
36. Sprema diviziske bolničarske čete: puška na svakog bolničara, jedna bolničarska torbica na svaleog desetog, deset nosila.
37. *Diviziska apoteka* ima zadatak da snabdeva brigade materijalom, da nosi rezervni materijal koji je potreban za stručni⁵ sanitet, da izvrši evakuaciju sanitetskog materijala iz oslobođenih gradova u pozadinu. Apotekom rukovodi apotekar ili apotekarski pomoćnik. Apoteka je opremljena sa četiri sanduka i dva tovarna konja.

B. VRHPVNO SANITETSKO RUKOVODSTVO

38. Celokupnim radom saniteta NOV i POJ rukovodi šef Sanitetskog oteka Vrhovnog štaba. Njegove su zadaće:
 - a) da vrši pravilan raspored lekara u operativnim jedinicama i u pozadini;
 - b) da se stara u obnavljanju, odgoju i usavršavanju sanitetskih kadrova;

⁴ Diviziske hirurške bolnice

⁵ Verovatno treba da piše: trupni

- v) da pravilno raspoređuje sanitetski materijal;
 - g) da predlaže Vrhovnom štabu raspored sanitetskih ustanova prema vojno-taktičkim i sanitetsko-taktičkim načelima;
 - d) da rukovodi statistikom ranjenih, bolesnih i umrlih partizana;
 - đ) da razvija teoriju ratne sanitetske službe i izdaje stručne listove i priručnike.
39. Šefu Sanitetskog oteka dodeljuju se kao pomoćnici:
- 1) referent za operativnu vojsku,
 - 2) referent za bolnice,
 - 3) epidemiolog,
 - 4) apotekar.
40. Zadaće referenta operativne vojske:
- a) da proverava i potpomaže formiranje saniteta operativne vojske prema »Statutu sanitetske službe NOV i POJ«;
 - b) da kontroliše rad trupnog saniteta;
 - v) da vrši pravilan raspored osoblja i materijala u trupnom sanitetu;
 - P) da postavlja prihvatne stanice u pravcu evakuacije od fronta do pozadine;
 - d) da prikuplja redovne izveštaje referenata saniteta divizija i korpusa.
41. Zadaće referenta za bolnice:
- a) da centralizira upravljanje bolnicama, da usklađuje rad pojedinih bolničkih skupina, da raspoređuje osoblje i materijal u njima;
 - b) da podnosi predloge šefu Sanitetskog oteka V.S. o postavljanju novih bolnica;
 - v) da iznalazi izvore snabdevanja odećom i posteljinom;
 - g) da kontroliše rad sanitetskog osoblja po bolnicama čestim obilaskom, prikupljanjem izveštaja, održavanjem konferencija sa upravicima bolnica;
 - d) da organizuje pri bolnicama kurseve za bolničare;
 - đ) da šalje petnaestodnevne izveštaje šefu Sanitetskog oteka V.S. o stanju ranjenika i bolesnika, i o svome radu.
42. Zadaće epidemiologa:
- a) da kontroliše rad higijeničara i higijenske mobilne ekipe operativne vojske;
 - b) da na svim važnijim komunikacijama slobodne teritorije ustrojava dezinfekcione i antiskabične stanice i ku-patila, da organizuje higijenske prostorije za smeštaj trupa;

- v) da sabira statističke podatke zaraznih bolesti u vojsci i narodu;
 - g) da sprovodi higijensku agitaciju i propagandu;
 - d) da podupire rad zdravstvenih sekcija NOO;
 - đ) da daje predloge šefu Sanitetskog oteka o postavljanju zaraznih bolnica.
43. Zadaće referenta za apotekarstvo:
- a) da organizuje nabavljanje i proizvodnju sanitetskog materijala;
 - b) da rukovodi svim podacima, proverava ih i raspoređuje materijal;
 - v) da organizuje kurseve za pomoćnike;
 - j?) da izdaje stručna apotekarska uputstva i priručnike.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Vrhovni komandant
NOV i POJ
• **TITO**, s.r.

Šef Sanitetskog oteka V.Š. "
GOJKO NIKOLIŠ, s.r.

BR. 163

NAREĐENJE POMOĆNIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABU NOV I POJ OD 11. NOVEMBRA 1942. GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOV I PO ZA BOSANSKU KRAJINU DA DODELI ARTILJERISKA ORUĐA TREĆOJ KRAJIŠKOJ NOU BRIGADI I ŠTABU PRVE OPERATIVNE ZONE NOV I PO HRVATSKE¹

**VRHOVNI ŠTAB NOP I DVJ
ZA BOSAN. KRAJINU²
Dne 11. novembra 1942.**

**OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU
KRAJINU**

na položaju

Pošto III krajiška odlazi u sastav svoje divizije potrebno je da joj se preda jedan protivkolski top 37 mm sa najmanje 100 metaka. Ovaj top kompletirati municijom i uputiti u Petrovac, gdje će se staviti na raspoloženje III k. brigadi.

Haubice (dva komada) sa 100 metaka, koje smo tražili za Štab I oper. zone Hrvatske, treba što prije uputiti za likvidaciju ustaškog uporišta u Slunju.³ Ovo je vrlo hitno, jer se likvidacijom ovog uporišta oslobađaju dvije brigade, koje će se prebaciti odmah po izvršenoj likvidaciji Slunja u rejon Bos. Novog i time znatno olakšati situaciju krajiških brigada i omogućiti ostvarenje vaših namjera.

Imali smo namjeru i pokušali smo da dođemo na sastanak koji ste održali sa komandantima brigada, ali u tome nismo uspjeli. Stoga vas molimo da nam saopštite rezultate toga sastanka i vaše namjere, kako bismo mogli da koordiniramo rad vaših snaga sa snagama Glav. štaba Hrvatske i omogućimo iskorišćenje postignutih uspjeha oslobođenjem Bihaća.

Vjerovatno vam je poznato da sam ovlašten od strane Vrhovnog komandanta da koordiniram akcije krajiških i hrvatskih snaga, pa je potrebno da me što češće obavještavate o situaciji i vašim namjerama na sektoru Bos. Krajine.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Vrhovni štab,

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 8—5, k. 2.

² Daktilografska omaška; reči »za Bosansku Krajinu« trebalo je iz zaglavlja izostaviti.

³ Slunj je oslobođen 14. novembra 1942. god. (vidi tom V, knj. 9, dok. br. 58).

BB. 161

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ
DRUGA TITA OD 12 NOVEMBRA 1942 GOD. ZA FORMI-
RANJE STALNE HIGIJENSKE KOMISIJE RADI ORGANI-
ZOVANJA ZDRAVSTVENE SLUŽBE I SUZBIJANJA ZA-
RAZNIH BOLESTI U VOJSCI I NARODU¹**

VRHOVNI ŠTAB NOP I DV
JUGOSLAVIJE
12-X1-42.

U cilju organizovanja zdravstvene službe u vojsci i narodu i suzbijanja zaraznih bolesti određujem da se formira stalna higijenska komisija čiji članovi će biti:

- 1) drug dr Simo Milošević — kao rukovodilac komisije
- 2) drug dr Radoje Mijušković²
- 3) drug dr Stjepan Štajner.

Komisija će djelovati kao pomoćni organ Referenta saniteta pri Vrhovnom štabu i od njega će dobiti konkretne instrukcije za rad. —

Komandant

Drugu dr S. Miloševiću
„ „ R. Mijuškoviću
„ „ St. Štajneru

¹ Kopija originala, pisana mastilom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2349.

² Umro od pegavog tifusa, u Glavatičevu, marta 1943 god., za vreme Četvrte neprijateljske ofanzive.

BR. 193

NAREĐENJE ZAMENIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABU NOV I POJ OD 12. NOVEMBRA 1942. GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOV I POJ ZA BOSANSKU KRAJINU DA UBRZA PRIPREME ZA NAPAD NA BOSANSKI NOVI¹

VRHOVNI ŠTAB
N.O.P. I D.V.J.
12-XI-1942 g.
16 časova

**OPERAT. ŠTABU ZA BOS. KRAJINU
(Drugu Kostu)**

Primio sam tvoje pismo od 12-XI — 9^h na Mlinišcima. Ovamo sam došao da pregledam teren i baš danas vidim da ovde vrvu raznim četnicima sa kojima treba što pre svršiti bilo na koji način. Sat pre moga dolaska prodefilovalo je oko 100 četnika kroz selo gde je bataljon IV brigade,² a naši ih skoro nisu ni pitali kuda idu. U toku sutrašnjeg dana stiže ovamo bataljon I brigade (Kraljevački) i tada ćemo pristupiti čišćenju ovog terena. Juče sam se sporazumeo sa Arsom da i ostala 3 bat. IV brigade krenu u tvome pravcu i da preuzmu, određeni zadatak za vreme tvojih operacija.³ Ti požuri sa pripremama za predviđeni napad, jer od brzine našeg dejstva [.. .]⁴

¹ Original, pisan mastilom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 9—5, k. 2. Naređenje je pisao Pavle Ilić, što se po rukopisu vidi.

² Odnosi se na Četvrtu krajišku NOU brigadu.

³ Odnosi se na pripreme za napad na Bosanski Novi (vidi tom IV, knj. 8, dok. br. 32 i 33).

⁴ Redakcija je uspela pronaći samo prvu stranicu naređenja.

BR. 193

**OBAVEŠTENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I
POJ OD 13. NOVEMBRA 1942. GOD. KOMANDI VOJNE
ŠKOLE NOV I POJ O RASPOREDU UPUĆENOG LJUDSTVA
I NAREĐENJE ZA IZRADU PROJEKTA VOJNO-OMLADIN-
SKIH KURSEVA¹**

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

13. XI. 1942
... Časova

VOJNOJ ŠKOLI

Donji Lapac

1- — Upućuje se drug Đuro Roganović,² zamenik komandanta Nikšićkog odreda, bivši kapetan jugoslavenske vojske, za nastavnika te škole.

2. — Upućuje se drug Zdravko Jovanović,³ narednik bivše jugoslavenske vojske, komandant bivšeg Valjevskog -odreda, kao slušalac višeg kursa te škole. Imenovani je hrabar borac. Ima uslova da se razvije u dobrog komandanta, bataljona — brigade.

3. — Upućuju se na niži kurs te škole, za komandire četa, sledeći drugovi:

Mitrović Bogosav (zvani Šumar), zemljoradnik, vredan borac.

Koljević Dimitrije (zvani Diša), učenik srednje tehničke škole, hrabar borac.

Janković Milorad (Mića), bivši pitomac — kaplar niže škole vojne akademije. Hrabar borac.

4. — • Hitno napraviti predlog za obrazovanje vojno-omladinskih kurseva za omladince na celoj oslobođenoj partizanskoj teritoriji. Predvideti mesta kurseva i za iste odrediti nastavnike. Napominjemo da kursevi moraju biti pod vašom kontrolom, pa mesta tih kurseva ne bi smela biti mnogo udaljena od vas.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Vrhovni štab
načelnik Štaba,

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2351.

² Poginuo 13. jula 1943. na Sutjesci kao član Štaba Pete (crnogorske) NOU brigade.

³ Član KPJ od 1928. god. Poginuo 3. februara 1943. kao načelnik Štaba Druge (Notranjske) operativne zone Slovenije. Narodni heroj.

BR. 193

**OBAVEŠTENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I
POJ OD 13 NOVEMBRA 1942 GOD. PAVLU ILIČU O SADR-
ŽINI JEDNE UHVAĆENE NEPRIJATELJSKE DEPEŠE I
DRUGIM PODACIMA O NEPRIJATELJSKIM NAMERAMA¹**

VRHOVNI ŠTAB 13-XI-1942
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE . . . Časova
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

**POMOĆNIKU NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA
DRUGU VELJKU**

Danas u 18 časova uhvatili smo jednu neprijateljsku depešu diktiranu otvorenim slovima, na hrvatskom jeziku, koja glasi:

»Divizija na pravcu Oštra Glavića — Baždari — Dolnjaci — Maja — Glina. Na terenu se primećuje seljake kako se sklanjaju u šume od ugleda vojnika. Seljaci su bez oružja. Partizani sa oružjem nisu primećeni. — Vučica«.²

Prema opštem pravcu izgledalo bi da ta divizija kreće ka pravcu Žirovac — Dvor. No nije isključeno da od Žirovca skrene za Bužim, ka Cazinu. Bilo bi vrlo važno da se ta neprijateljska kolona razbije. Pre svega, mi ne verujemo da su te snage jačine jedne divizije. I da je cela hrvatska [domobranska] divizija, to nije mnogo.

Ova snaga najlakše bi se uništila bočnim dejstvom Velika Kladuša —• Vrnograč, pa u bok ili iz pozadine. Kakav ćete manevar usvojiti zavisi od stvarne situacije na terenu. Posle likvidacije Slunja, tu bi trebalo ostaviti manje snage, da ruše komunikacije ka Bihaću i da vam posluže kao bočna zaštita. Ostale snage trebalo bi uputiti u jedan brzi i snažni bočni manevar. Uništenjem ovih snaga, neprijatelj ne bi mogao, niti [bi] imao vremena da druge kuoi i da interveniše ka Bihaću.

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 11—5, k. 2, a kopija originala u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2352.

² Redakcija nije mogla tačno da ustanovi istinitost ove depeše. Postoji mogućnost da je na pomenutom pravcu stvarno bila neka neprijateljska jedinica, ali je moguće i to da je neprijatelj imao nameru da obmanom utiče na odluke naših štabova, kako bi odvojili što više snaga sa karlovačkog pravca, koji je za pokolebanog neprijatelja postao veoma osetljiv.

Pri ovome usaglasite dejstvo i sa Bosanskim korpusom. Mislimo da Bosanski korpus ne bi trebao prebacivati neke snage severno od Une. No, ovo ispitajte na licu mašta. Mi smo izvestili Bosanski korpus o ovome i o zadatku koji ste vi dobili.

Na ostalim frontovima nema, ništa novo. Neprijatelj ne pokazuje nikakvu aktivnost. Naše snage iz Druge udarne divizije prodrle su do Drniša, gde se čula borba. Kod Grahova, posle više napada, neprijatelj se povukao sa Cigelja i Jelinog Polja. Naši su ponovo razrušili komunikaciju Strmica — Grahovo. Neprijatelj je blokiran u Grahovu, na koje smo izvršili tri artiljerijska prepada. Izgleda da su Talijani napustili predeo Livanjskog i Duvanjskog Polja, kao i Vaganj. Uopšte, zapaženo je njihovo grupisanje ka moru.

Neprovereni podaci govore da će Nemci napustiti Bosnu. Drugi opet da će u Hrvatsku dovesti neke divizije i potpuno preuzeti vlast od ustaša, a pomoću četnika. Od III Krajiškog odreda dobijen je neprovereni izveštaj da je u Jajce stigao jedan transport Nemaca sa 5 tenkova.³ Iz Sitnice, opet po neproverenim podacima, Nemci su pošli ka Banjoj Luci, predajući garnizon domobranima i četnicima. Isti podaci govore da su Nemci napustili Sanski Most. Dalje se kaže da su u Banjoj; Luci male neprijateljske snage.

Podrobno nas izvestite o celokupnom stanju na vašem sektoru, kao i podacima iz obaveštajne službe. Jedan motociklist mora stalno saobraćati između nas i vas.

SMRfFAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Vrhovni štab
načelnik Štaba,
Arso

* Vidi tom IV, knj. 8, dok. br. 30.

BR. 165

**NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ
OD 13. NOVEMBRA 1942. GOD. VOJNOTEHNIČKOJ RADIO-
NICI PRVOG BOSANSKOG KORPUSA DA UPUTI MUNI-
CIJU I PESADISKO NAORUŽANJE DRUGOJ PROLETER-
SKOJ DIVIZIJI¹**

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

13-XI-1942
.... časova

**RADIONICI ŠTABA PRVOG BOSANSKOG KORPUSA²
Drugu inženjeru Milu³**

Nezavisno od ostalih trebovanja uputiti za II Proletersku
diviziju sledeće količine municije:

1. — 200.000 metaka za pušku 7,9 m/m, model 24.
2. — 40 metaka protivkolskih, pancirnih i rasprskava-
jućih.
3. — Ako ima nešto pušaka.
4. — 1 kantu zejtina za automatska oruđa.
5. — • Ako ima neki »Švarcloze«.

SMRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU!

Za Vrhovni štab
načelnik Štaba,

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2350.

² Radionica Operativnog štaba NOP i DO za Bosansku Krajinu postala je kasnije Vojnotehnička radionica Prvog bosanskog NOU kor-
pusa koji je formiran 9. novembra 1942 (vidi tom II, knj. 1, str. 198 i 199).

³ Mile Ljubišić

BB. 166

**DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ
DRUGA TITA OD 14 NOVEMBRA 1942 GOD. ŠTABU TREĆE
NOU DIVIZIJE DA SADEJSTVUJE PRVOJ PROLETERSKOJ
DIVIZIJI U OSLOBOĐENJU JAJCA I STVARANJU PO-
VOLJNIH USLOVA ZA PRODOR U CENTRALNU BOSNU¹**

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

14-X1-1942
Časova

ŠTABU III UDARNE DIVIZIJE

Direktiva za rad:

a) U zajednici sa Prvom divizijom zauzeti Jajce.² Pri tome napadu vi ćete sa jednom brigadom neposredno sadejstvovati pravcem s. Brišće — Čusina — k. 728 — Jajce, dok ćete sa ostale dve brigade štititi pravce od Turbeta, Komara i D. Vakufa ka Jajcu.

Čusina sa k. 728 je uzdignuta strana iznad Jajca, gde neprijatelj ima rovove. Sa tog položaja vi ćete teškim oruđima dejstvovati na Jajce. III brigada Prve divizije u tu svrhu dodeliće vam teška oruđa: jedan protivkolski top i nekoliko bacača.

Puteve od Jajca ka D. Vakufu treba potpuno razrušiti i na istima postaviti zasede. Raspored zaseda da bude po dubini. Pogodna mesta za zasede ispitati na terenu. Nama izgleda da te zasede u prvo vreme, do pada Jajca, treba postaviti na otseku od Vijenca do s. Doganovci.

Zasede na putu Jajce — Turbe treba postaviti u visini s. Grdovo.

Pri napadu na! samo Jajce vi morate postaviti jednu zasedu prema Jajcu na liniji s. Zabarje — Podhum — k. 568 (napominjemo vam da je neprijatelj prilikom našeg prvog zauzimanja Jajca tuda pobegao), pa dalje ka Turbetu i Kotor Varoši.

Pri celoj ovoj akciji potpomoći će vas delovi III krajiškog odreda. Od toga štaba treba da blagovremeno tražite podatke o jačini neprijatelja u Jajcu kao i na komunikacijama ka D. Vakufu i Travniku. Imali smo podataka da se živalj iz Jajca selio

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2354.

² Vidi dok. br. 168.

ka Travniku. Međutim, po neproverenim podacima poslednjih dana u Jajce je pristigao jedan transport Nemaca sa 5 tenkova. Ovo svakako treba proveriti. Taj isti izveštaj je govorio da se u D. Vakufu nalazi 300—400 domobranaca bez teških oruđa.

Pri ovim akcijama vi odredite jačinu snaga na pojedinim pravcima. Svakako morate imati rezervu za blagovremenu intervenciju. Napominjemo vam da je na Čusini potrebno imati što više teških oruđa.

b) Po padu Jajca vi biste u naslonu na njega napravili solidnu bazu za dejstvo na okolnom terenu: ka D. Vakufu, Komaru, Turbetu, Travniku, zauzimajući ova mesta u povoljnoj situaciji. Isto tako, na prostoru između Jajca, Travnika, Vlašić Planine i Ugar reke treba očistiti i razoružati sva sela od ustaških i četničkih bandi. Na ovom sektoru važno je porušiti sve komunikacije.

Svojim boravkom na ovom terenu vi morate nastojati da mobilišete i u svoje jedinice uvrstite što više boraca, povezujući se i sa onim delovima koji se nalaze između Bugojna i Travnika. Pri preduzimanju svih tih akcija morate biti tako grupisani, da možete uvek mtervenisati sa nadmoćnijim snagama od neprijatelja.

Vaš. boravak na ovom otseku ima da omogući polazak Prve divizije u centralnu Bosnu, pri čemu trebate da joj služite kao baza.

Za vreme vašeg boravka na terenu istočno od Jajca mi ćemo narediti Prvom bosanskom korpusu da sa delovima snaga III odreda drži Mrkonjić Grad.

v) U slučaju da se pod pritiskom jačih neprijateljskih snaga ne biste mogli održati na sektoru Jajce — Travnik — D. Vakuf, onda ćete tražiti naslon sa svim snagama na Prvu diviziju u centralnoj Bosni. U tom slučaju odluke i rad treba da saobrazite sa Prvom divizijom. Zato je potrebno da stalno održavate vezu sa Prvom divizijom.

g) Na sektoru Glamoča, pre vašeg odlaska, ostavićete tri laka bataljona,³ jačine oko 500 ljudi. Bataljone stavite pod jednu komandu. Zadatak je tih bataljona da štite pravac Livno — Glamoč. Te snage ne treba deliti, nego treba da budu u jednoj grupi. Izabрати njihov pogodan smeštaj. Jačim izviđačkim četama treba da izviđaju ka Priluci i Livnu. Mogu radi svoga uticaja i propagande praviti pokret kroz Livanjsko Polje. Pri tome moraju paziti na zaštitu pravca ka Glamoču.

³ Ostavljena su samo dva bataljona: Prvi bataljon Pete (crnogorske) i Prvi bataljon Desete (hercegovačke) NOU brigade (vidi tom IV, knj. 8, dok. br. 42).

d) Da biste usaglasili dejstvo sa Prvom divizijom, izveštavamo vas o njenom pokretu: 16 i 17 marš do Ključa; 18 i 19 likvidacija neprijateljskih uporišta: Sitnica, Čadavica; 20, 21 i 22 marš ka Jajcu. Dakle, akcija Prve divizije na Jajce biće oko 23 t.m. Prema ovome vi biste trebali u to vreme da se nalazite na određenim položajima oko Jajca. Znači, vi biste trebali da otpočnete pokret 20 t.m. i u toku 20, 21 i 22 da stignete na određene položaje.

Ovo je približna maršruta. Morate se povezati sa Prvom divizijom radi tačne koordinacije rada. I mi ćemo vas izveštavati o radu Prve divizije. Sa Prvom divizijom vi treba da održavate vezu preko III sandžačke brigade.

Može se pravac pokreta Prve divizije nešto korižirati, ali ćemo mi vas blagovremeno izvestiti.

Sva sela u predelu Janja popaljena su, pa se morate blagovremeno raspitati o mogućnosti smeštaja vaših jedinica.

đ) III krajiški odred preuzeće stražu i telefon na Mliništima. Preko toga odreda, za vreme akcija, održavacete vezu s nama. U slučaju da vi uspostavljate kurirsku vezu, onda uvek određivati jače odeljenje.

Glamočka grupa održavaće vezu s nama preko Mliništa i preko Drvara.

e) Smeštaju trupa, njihovoj ishrani, odeći i obući posvetiti naročitu pažnju.

ž) Ovu direktivu smeju znati samo komandanti i politički komesari. Ako vam nešto nije jasno, blagovremeno nas pitati. Pripremiti i jedan radioaparat kako bismo mogli s vama preko »Slobodne Jugoslavije« održavati vezu pomoću ugovorenog ključa, koji ćete blagovremeno dobiti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Vrhovni komandant,

P.S.

z) Može se 'dogoditi da neprijatelj u Jajcu bude jak. U tome slučaju nećemo ga napadati. Prva divizija prebaciće se severno od Jajca.

U tom slučaju vi ćete preći između Jajca i D. Vakufa⁴ Pri tome prelazu porušićete prugu i put Jajce — D. Vakuf i napasti neprijateljska uporišta između Jajca, Vakufa i Travnika. Na taj način angažovaćete i uznemiriti neprijatelja na tom pro-

⁴ Naredni deo teksta otkucan je na pisačkoj mašini ćirilicom.

storu. Vremd boravka na tom terenu zavisi od situacije i mogućnosti. Svakako vi trebate ugroziti neprijatelja u navedenim garnizonima, preseći mu veze, doći do oružja i municije. U ovom slučaju vi možete lakim, ali dovoljno jakim snagama napasti i prugu istočno od Travnika, ka Vitezu, Busovači i Lašvi. Naravno, tamo se ne bi mogli duže zadržati. Ti delovi mogli bi u vaš sastav doći istočno i severno od Vlačića [Planine].

Jednom reci, zahteva se vaša aktivnost na tome sektoru, kako biste tu privezali i ugrozili neprijatelja. Zauzeće pojedinih uporišta na tome sektoru bilo bi vrlo važno. U svim slučajevima ne traži se neko otsudno zalaganje.

Najzad, u duhu ove direktive ostavlja vam se puna inicijativa u radu. Trebate preduzeti sve ono za što ocenite da je korisno i da ćete imati i vojničkog i političkog uspeha.

Pri čitavom ovom radu treba da poslužite kao oslonac Prvoj diviziji.⁵

⁵ O radu Treće NOU divizije u vezi s ovom direktivom vidi tom IV, knj. 8, dok br. 42, 45, 63, 64, 86, 87, 92, 98 i 228, kao i dok. zaveden u Istoriskom arhivu CK SKJ pod reg. br. 3074.

BR. 193

**IZVEŠTAJ POMOĆNIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA
NOV I POJ OD 14 NOVEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM
KOMANDANTU DRUGU TITU O REZULTATIMA NAPADA
NA SLUNJ¹**

Slunj 14/XI-1942 g.
u 24 časa

Druže Stari,

Danas 14/XI u 15.30 časova otpočet je napad² sa tri brigade — I, II i VIII učestvovala su u direktnom napadu, dok je IV brigada vršila širu blokadu na liniji Cetingrad — Glinica — Pavlovac,³ ojačana jednim partizanskim bataljonom.

Dve haubice postavljene su na položajima kod s. N. Selo, tj. na 1,5 km od crkve u Slunju. Brigade su podišle na 1 km od nepr. položaja i tu se pritajile. No haubicama su uzeli elemente i kad je počela da se spušta jača magla otvorena je vatra iz haubica; to je u isto vreme bio znak za početak napada. Brigade su jurnule na nepr. položaje. Nepr. je otvorio jaku vatru iz bunkera, ali to Ličane, Kordunaše i Banijce nije zbunilo. Oni su bez pucnja vesto podilazili pod zaštitom naših haubica, poljskih, brdskih i protivkolskih topova, koji su preciznom vatom uništavali mitr. gnezda. Komandanti brigada javljali su telefonom kako su koje uporište likvidirali. Imali su telef. veze čak i sa bataljonima.

U 17,50 č. komandant 8. brigade izveštava da su bataljoni njeg.[ove] brigade zauzeli k. 292 iznad gimnazije u Slunju.

U 19,30 svi komandanti brigada izvestili su da su naše trupe u gradu Slunju.

Nepr. nije imao mnogo gubitaka — zbog noći nismo ih mogli pregledati, ali ih ima oko 15 mrtvih.

Mi smo imali 4 mrtva i 6 ranjenih.

Zaplenjen je 1 protivkolski top, 1 teški mitraljez i nešto municije, oko 150 pušaka, nešto vojničke spremne.⁴

¹ Original, pisan mastilom, ćirilicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 3712.

² Reč je o napadu na Slunj (vidi tom V, knj. 9, dok. br. 40, 46 i 49).

³ Na geografskoj karti: Blagajski Pavlovac.

⁴ Opširnije o rezultatu borbi kod Slunja vidi tom V, knj. 9, dok. br. 53, 57, 58 i 59.

Sutra po danu će se verovatno još toga pronaći. Municije nisu imali mnogo. Uoči napada nam se predao jedan domobran i on nam je dao tačne podatke da su imali u Slunju 800 ustaša, 300 domobrana i oko 250—300 naoružanih seljaka, 1 protivkol. top sa 6 granata i 3—4 bacača sa nekoliko mina. Puščane municije imali su samo po 50 metaka na vojnika.

Prva i Druga brigadal preduzele su gonjenje nepr. odmah i to Prva pravcem Slunj — s. Pavlovac ka Karlovcu, a Druga pravcem Slunj — Glinica, dok IV brigada drži s. Pavlovac, s. Glinicu i Cetingrad, kao i sve prelaze na r. Glini.

Nadamo se da će to gonjenje imati dobrih rezultata, jer oni, ukoliko i pobjegnu iz ovih naših klešta, biće dočekani u selima oslobođene teritor. hrvatske.

Meštani iz Slunja ostali su svi kod svojih kuća, sem zlikovaca i onih koji su imali nešto na duši, a takvih nije mnogo.

Napad 13/XI nismo mogli preduzeti jer je VIII brigada bila jako zamorena. Sad smo je zadržali u Slunju.

U ovoj borbi istakla se naročito VIII brigada, koja je imala najteži zadatak. I Prva i Druga brigada vrlo dobro su se borile.

Po prikupljenim podacima, poslaćemo izveštaje sa potpunim podacima.

Ustaše su u svom begstvu zapalile svoj ust.fuški] stan, koji se preneo na susednu gvoždarsku radnju. Naši partizani su ubrzo našli vatrog. sprave i lokalizovali požar i spasli gvoždarsku radnju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Veljko

BR. 193

**DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ
DRUGA TITA OD 15 NOVEMBRA 1942 GOD. ŠTABU PRVE
PROLETERSKE NOU DIVIZIJE O PRODORU U CENTRAL-
NU BOSNU¹**

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

15-XI-1942
Časova

ŠTABU PRVE PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE

Direktiva za rad:

a) Prebaciti se u Centralnu Bosnu, čiji teren očistiti od četničkih bandi. Uporišta četničkih bandi ranije su vam dostavljena. Od Štaba Prvog bosanskog korpusa uzeti odgovorne drugove koji potpuno poznaju prilike u Centralnoj Bosni.

Pri izvršenju ovog osnovnog zadatka vi morate stvoriti podesno uporište na tome sektoru. Kao najpovoljnije navodi se Šnjegotina. No, kod vašeg rada ne smijete se suviše dugo vezivati za teren i pojedina mjesta. Po sebi se razumije da trebate, zavisno od situacije na licu mjesta, nastojati da zauzmete pojedina naseljena mjesta: Kotor Varoš, Derventa,² Teslić, Derventa, koja bi vam donijela plijen u ratnom materijalu i opremi. Zauzimanjem ovih mjesta brže ćete ispoljiti uticaj na okolna seoska naselja, a pored toga biće vam olakšano manevrovanje vašim jedinicama.

Treba svim silama nastojati da mobilišete i u svoje jedinice uvedete što više boraca. Energičan vojnički stav i pravilan politički rad donijeće vam uspjeh u ovom pogledu.

Prema četničkim vođama i zatrovanim četničkim bandama treba biti nemilosrdan.

Nama izgleda da u prvo vrijeme trebate ispoljiti uticaj i rad u zapadnom' dijelu Centralne Bosne (Kotor Varoš — Prnjavor), pa ka Banjoj Luci. Na taj način ugroziće se Banja Luka, neprijatelj neće moći grupisati jače snage prema oslobođenom dijelu krajiške teritorije i biće olakšane naše akcije za-

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2356. Poslednja stranica dokumenta, koja počinje sa tačkom d), zavedena je u Istoriskom arhivu CK SKJ pod reg. br. 16428.

² Verovatno se misli na Prnjavor.

padno od Vrbasa. Dakle, vi morate biti stalna opasnost za Banju Luku, a u pogodnom momentu trebaće tu varoš napasti u vezi sa snagama zapadno od Vrbasa. O ovome vi ćete biti blagovremeno izviješteni.

Za vrijeme boravka na naznačenoj teritoriji morate porušiti sve komunikacije (Banja Luka —• Kotor Varoš — Doboj; Klačnica — Prnjavor — Tešanj; Prnjavor —• Derventa).

b) Prelazak u Centralnu Bosnu izvršićete pravcem: Ključ — Sitnica — Mrkonjić Grad —• Jajce. Ovo nalaže savlađivanje neprijateljskih uporišta: Sitnica, Čađavica, Mrkonjić Grad, Jajce.³

Ako je neprijatelj i u Sitnici i Jajcu toliko jak, da biste se oko tih mjesta upleli u duže borbe, onda ta mjesta ne treba napadati i trebaće ih mimoići. O ovome morate blagovremeno prikupiti detaljne podatke. U slučaju mimoilaska ovih mjesta, Vrbas trebate forsirati na otkliku sjeverno od Jajca.

U napadu na Jajce sadejstvovaće vam Treća divizija, s tim što će jedna njena brigada napadati preko Cusine na Jajce.⁴ Ovoj brigadi trebate dati protivkolski top i neke bacače iz III sandžačke brigade. Druge dvije brigade ove divizije zatvaraće komunikacije koje sa istoka i jugo-istoka vode u Jajce, dajući istovremeno zasjedu prema Jajcu, na neposrednoj istočnoj obali Vrbasa.

U napadu na Jajce vi biste učestvovali, sa dvije brigade, dok bi vaša jedna brigada ostala u rezervi zapadno od Jajca. No, sve detalje vi treba da utvrdite prema prilikama na samome terenu.

U napadu na Sitnicu i Čađavicu sadejstvovaće vam IV krajiška brigada kao i Krajiška polubrigada. Po padu Sitnice i Čađavice, krajiški dijelovi ostali bi u visini Sitnice, da vam štite bok, dok biste vi sa ostalim snagama produžili određenim pravcem. Pri tome, vaše jače snage kretale bi se sjeverno od Jajca.

Dajemo približnu maršrutu: 16 i 17 marš u predio Ključa; 18 i 19 likvidacija Sitnice — Čađavice; 20, 21, 22 i 23 marš ka Jajcu i prikupljanje trupa; 24, 25, 26 i 27 operacije oko Jajca i odmor trupa; 28, 29, 30 i 1 [decembra] marš ka Kotor Varoši. Naravno, ovo je samo približna orijentacija, a tačne

³ O dejstvima Prve proleterske divizije pri savlađivanju neprijateljskih uporišta na pravcu Sitnica — Čađavica — Mrkonjić Grad — Jajce vidi tom IV, knj. 8, dok. br. 46, 50, 56, 57, 58, 59, 61, 67, 71, 73, 74, 82, 95 i 96, kao i dokumenta u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA iz k. 706,⁴ zavedena pod reg. br. 3/1, 5/1, 1/11, 6/1 i 10/1.

⁴ Vidi dok. br. 166.

pokrete vi ćete regulisati prema razvoju događaja na licu mjesta. Pri cijelom vašem pokretu i radu potrebno je da održavate vezu sa Trećom divizijom. Tu vezu možete održavati preko vaše III sandžačke brigade i preko nas. Veza mora biti blagovremena. Na pokretu ka Sitnici — Mrkonjiću i Jajcu morate sa nama imati neprekidnu i višestruku vezu. U tom smislu mi ćemo vam dati jedan motocikl koji će raditi na relaciji: Ključ — Petrovac, odakle prenositi telefonom preko druga Lole. Vi možete organizovati vezu i preko telefona na Mliništima.

Prema navedenom proračunu regulisan je i marš Treće divizije. Ona će iz predjela Glamoča otpočeti pokret 20 i u toku marševa 20, 21 i 22 postaviti se na određene položaje. Datum napada na Jajce vi joj morate odrediti i tačno precizirati postupke. Mi smo o tome izvijestili Štab Treće divizije. Napominjemo vam da je Treća divizija ostavila jednu grupu jačine oko 500 boraca u predjelu Glamoča. Pri akcijama oko Jajca Trećoj diviziji, odnosno cijeloj vašoj grupi sadejstvovaće snage III krajiškog odreda. Detalje rada III odreda regulisaće Štab III divizije, a vi mu u tom pogledu možete dati sugestije, odnosno skrenuti pažnju na to. U Mrkonjić, ili bolje u Jezero, možete pozvati na dogovor komandanta Treće divizije. Uvijek ostavite toliko vremena da Treća divizija može biti blagovremeno izviještena i da može izvršiti predviđeni raspored.

O vašem pokretu i akciji izvijestite Štab Prvog bos. korpusa. To uradite preko telefona, ali pazite da to drugi ne saznaju.

v) Po vašem odlasku iz predjela Jajca u Centralnu Bosnu, Treća divizija ostaće na prostoriji: Jajce — D. Vakuf — Travnik, služeći kao vaš oslonac i obezbjeđujući vašu pozadinu. Treća divizija ima na tome sektoru da vrši niz akcija. Ne bude li se Treća divizija, uslijed jače neprijateljske intervencije, mogla zadržati na tome sektoru, onda će ona tražiti vezu i naslon na vas. Tada vaše dvije divizije bi sačinjavale jednu udarnu grupu. Sve odluke morate saglasno donositi, u smislu ove direktive. To bi zaista bio jak udarni malj sa kojim biste mogli riješiti sva pitanja u Centralnoj Bosni. Prema tome, nameće se potreba da održavate stalnu vezu sa Štabom Treće divizije. Preko nesigurnog terena ta veza mora se održavati jačim odjeljenjima. —

Može se dogoditi da Treća divizija neće imati važnijih ciljeva i akcija na sektoru: Jajce — Travnik, u tom slučaju mogli bi pojedini njeni dijelovi sadejstvovati vašoj diviziji.

g) U slučaju da neprijatelj pokuša napad na slobodnu krajišku teritoriju, vi biste trebali, po vašoj ocjeni, napasti i zauzeti Banju Luku. To bi bila nama najefikasnija pomoć.

U slučaju da se na navedenoj prostoriji ne biste mogli zadržati, uslijed jačih neprijateljskih napada, onda se vi morate probiti u nekom pogodnom pravcu. Tada bi u obzir došle snage vaših obiju divizija. Kao najbolji i najkorisniji pravac nama izgleda: Trebava —• Majevice, gdje bi trebali razbiti četničke bande i mobilisati ljudstvo za vaše jedinice. Otsjek za prelazak vi biste sami izabrali. Taktički bi bilo lakše preći Bosnu na otsjeku južno od Maglaja. Napominjemo vam da se na Ozrenu nalaze zatrovane četničke bande, dok je narod na Trebavi više nama naklonjen. Snage VI bosanske brigade nalaze se u predjelu Majevice. U tom slučaju, ako bismo mogli uhvatiti vezu sa tom brigadom, naredili biste joj da vam olakša prelaz. Vaša je dužnost da pokušate uhvatiti i održavati vezu sa VI brigadom. Nezavisno od neprijatelja, za ovaj pravac vi biste mogli dobiti naređenje i od nas. To bi se moglo dogoditi u rano proljeće, vjerovatno.

Kao drugi pravac probijanja mogao bi doći na otsjeku: Travnik —• Jajce, a kao treći — preko Vrbasa. Ovaj treći pravac može biti težak i nesiguran. No, u izvjesnoj situaciji može biti lak i vrlo koristan, naročito u sadejstvu sa kozarskim snagama.

Pod izvjesnim okolnostima može doći u božir i prodor ka Brodu i Motajici. Nezavisno od rada neprijatelja, tim prodorima treba težiti. Tako bi se približili slavonskim partizanima, uhvatili vezu sa njima i ugrozili glavnu slavonsku željezničku prugu.

g) Smještaju, ishrani i odijevanju trupa posvetite najveću pažnju. Imati u vidu predjele sa popaljenim naseljima.

d) Najzad, u duhu ove direktive mi vam ostavljamo punu inicijativu u radu. Vi možete preduzeti sve one akcije za koje ocijenite da će vam donijeti vojnički i politički uspjeh. Imajte u vidu da se događaji mogu razvijati velikom brzinom. Mi sa vama ne možemo imati brzu vezu. Ali, pravilnom ocjenom, svim tim događajima vi se morate staviti na čelo i rješavati ih u svoju korist. Pri svem tom morate voditi računa o brojnom ojačanju vaše vojske kao i čuvanju žive snage vaših jedinica.⁵

đ) Morate dobiti jedan radioaparat, te da preko ugovorenog ključa⁶ možemo održavati vezu sa vama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Vrhovni komandant,

⁵ O radu Prve proleterske divizije u vezi s ovom direktivom, sem dokumenata navedenih u primedbi br 3. ovog dokumenta, vidi još i dok. zaveden u Istoriskom arhivu CK SKJ pod reg. br. 3911.

⁶ Vidi dok. br. 169.

**TABLICA SIFROVANIH NAREĐENJA KOJU JE VRHOVNI
ŠTAB NOV I POJ UPUTIO SREDINOM NOVEMBRA 1942
GOD. ŠTABOVIMA PRVE PROLETERSKE I TREĆE NOU
DIVIZIJE¹**

Za I diviziju: Poruka za Janka, poruka za Jovana, poruka za Jagoša.

Za II diviziju:

Za Treću diviziju: Poruka za Pera, poruka za Petra, poruka za Pavla.

Za Prvu i Treću diviziju: Poruka za Moma i Iva.

1. Prebacite se ka Majeveci —• partizani napreduju.
2. Spojte obje divizije, uništite brodsku prugu i ostanite na toj teritoriji — partizani pobjeđuju.
3. Spojte obje divizije, uništite brodsku prugu i prebacite se ka Majeveci i Istočnoj Bosni —• partizani čekaju vas.
- 4.' Angažujte se jače ka Derventi i Savi — potražite vezu.
5. Prva i Treća divizija neka se spoje —• izvršite udarac.
6. Pritisnite jače ka Travniku — uđrite po neprijatelju.
7. Hitno krenite ka Srnetici — Miloš traži Marka.
8. Prebacite se ka Ključu —• Milan je došao.
9. Ispoljite jak pritisak prema Banjoj Luci — potukli smo neprijatelja.
10. Naši napadaju Sanski Most; pritisnite Banju Luku — neprijatelj bježi.
11. Naši drže lijevu obalu Vrbasa, do Manjače, možete na tom sektoru potražiti vezu s nama —• rijeka je gazna.
12. Kozarci² traže vezu s vama sjeverno od Banje Luke — Petar traži Pavla.
13. Naši napadaju komunikacije: Bosanski Novi — Prijedor — Banja Luka — kidamo veze.
14. Šaljemo jake snage u Hercegovinu — osveta je blizu.
15. Šaljite nam hrane — pošaljite plijen.

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 16429.

Na dokumentu nema datuma, ali bi se na osnovu naređenja upućenih Prvoj i Trećoj diviziji (vidi dok. br. 156, 166 i 186) moglo pretpostaviti da on potiče iz prve polovine novembra 1942.

² Odnosi se na delove Četvrtе NOU divizije Prvog bosanskog NOU korpusa koji su dejstvovali na Kozari.

16. Pošaljite nam izvještaj o situaciji na vašem sektoru — očekujemo Milana.
17. Naši su u Jajcu i preko njih možete održavati vezu — grad je naš.
18. Naši su u Mrkonjiću, tuda možete održavati vezu s nama — opet smo tu.
19. Budite aktivniji — očekujemo rezultat.
20. Naši u Slavoniji vrlo aktivni — naši se bore.
21. Naši u Hrvatskoj vrlo aktivni — naše je sve.
22. Italijani slabe garnizone — oni bježe.
23. Njemci pojačavaju garnizone — sutra dolaze.
24. Talijani pojačavaju garnizone — neće umaći.
25. Stanje u Hercegovini i Crnoj Gori napreduje — opet su naši.
26. Stanje u Srbiji aktivnije — mi ćemo doći.
27. Na svim frontovima prelazimo u ofanzivu — stižemo tamo.
28. Šaljemo vam kurire, prihvatite ih — uspostavljamo vezu.
29. Pokušajte da prebacite jedan laki udarni odred u Slavoniju — poruka stiže.
30. Neka Slovenci sadejstvuju Hrvatima — Janeza očekujemo (Pozivni znak — poruka za Veljka).
31. Treća divizija uspješno se bori — naslon je siguran.
32. Treću diviziju povukli srno sa sektora: Jajce — Travnik — pozvali smo Pavla.
33. Neprijatelj vrši ofanzivu ka Bosanskoj Krajini — spriječili smo upad.
34. Neprijatelj vrši ofanzivu na Baniju — nema rezultate.
35. Neprijatelj priprema ofanzivu protiv nas — budite nemišrdni.
36. Pomoć nam stiže — sve je u redu.
37. Uputićemo pojačanje — držite se.

Preko radija treba slušati izvještaje i moći će se približno ocijeniti gdje se bore naše jedinice i koje je mjesto palo. Pri tome naša poruka biće na prvome mjestu. Po dobijanju poruke treba smisliti šta treba raditi. Važne poruke ponavljaćemo po 2—3 dana.

BR. 181

**PODACI IZ PISMA EDVARDA KARDELJA O TOKU TREĆE
NEPRIJATELJSKE OFANZIVE U SLOVENIJI KOJE JE
NOVEMBRA 1942 GOD. UPUTIO RUKOVODILAC RADIO-
VEZE CK KPJ IZ ZAGREBA VRHOVNOM KOMANDANTU
NOV I POJ DRUGU TITU¹**

Drugu Titu.

Primili smo pismo od Bevca u kojem nas moli da Ti saopštimo niže navedene podatke o bojevima u Sloveniji.²

1). Gl. štab Slovenije o rezultatima njemačko-italijanske ofanzive juli — avgust — septembar: Sudjelovalo 60.000 Talij. i 20.000 Njemaca. Ofanziva istovremeno u cijeloj Sloveniji. Pomagali su im bela garda i mihailovičevci i Italijani su izgubili do 2000 ljudi, što ubijenih a što ranjenih, a Njemci oko 500. Naši gubitci oko 360 ubijenih i nestalih. Već tokom septembra izvršena je reorganizacija. Formirane su 4 brigade, a terenski odredi ostali su.³ Izvodi se opet mobilizacija novih partizana. Moral je dobar. Tdkom oktobra naše su trupe bile već svagdje u ofanzivi. U toku jednog mjeseca zaplijenili smo oružja za dva bataljona. Izvršena je reorganizacija u Gl. štabu.⁴ Komandant i politkom — članovi CK KPS, namjestnik komandanta — aktivni generalštabni pukovnik jugosl. vojske, pomoćnici politkoma — 1 komunist, 1 kršćanski socijalist, 1 nacionalista — sokol.

2). Klerikalna reakcija, bela garda, mihailovičevci otvoreno i sa oružjem sarađuju sa Njemcima i Talijanima. Diljem cijele Slovenije okupatori formiraju »Antikomunističku miliciju« u sastav koje ulaze bela garda i mihailovičevci. Mobilizacija se provodi dijelom prisilno, a stupaju i najreakcionarniji elementi. Komandanti su aktivni jugosl. oficiri — mihailovičevci. Imamo dokaze da je to u sporazumu sa slovenskim članovima jugovlade u Londonu. Vođa je bio ban Natlačen. Svagdje teror bele garde, koja ubija i pali. Mase su ostale vjerne OF. Plenum OF, koji ise je održao, dokazao je da su sve političke grupe u OF ostale na liniji OF. Savez je učvršćen. OF su pristupile neke nove grupe iz dosadašnje »sre-

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u Istorijskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 744.

² Originalno Kardeljevo pismo, koje je pisano početkom novembra 1942 god., Redakcija nije uspjela da pronađe, pa objavljuje ovaj slobodniji prepis.

³ Vidi tom VI, knj. 3, dok. br. 55 i knj. 4, dok. br. 27 i 28.

⁴ Vidi tom VI, knj. 4, dok. br. 49.

dine«. Pokret OF obuhvatio je cijelo Primorje (Trst, Gorica) i Korušku u Austriji. Partizanski odred u Primorju dostigao je 400 ljudi, većinom su to dezertteri (Slovenci) iz talijanske vojske. I u Koruškoj je formiran manji partizanski odred. U tome odred u nalaze se i Austrijanci i čak Njemci—dezertteri iz njemačke vojske. Tamo se nalazi i mnogobrojni »zeleni kadar« iz njemačkih dezerttera, no oni neće stupati u partizane, već se samo kriju. Naši rade na tome da ih privuku u partizane.

3). 13. oktobra organi OF ubili su u Ljubljani bana Natlačena, slovenačkog Quislinga, vođu belogardističko-mihailovičevskih bandi i glavnog oslonca talijanskih okupatora.⁵ Atentator, preobučen u popa, ubio ga je na njegovom stanu i sretno izmakao (premda se stan Natlačena nalazio nasuprot talijanske kasarne). Iste nedjelje bila su ubijena još dva belogardistička funkcionera. 10 sati nakon ubistva Natlačena Talijani su strijeljali na ulici pred kućom Natlačena 24 taoca⁶, a drugog dana još 12. Među njima nalazili su se poznati kulturni radnici. Strijeljanje talaca nastavlja se, ali broja Talijani ne objavljuju više.

4. U oktobru vođene su borbe i to uglavnom protiv bele garde. Niz sela je razoružan (njih su belogardisti nasilno naoružali — većinom u Suhoj Krajini i u Dolenjskoj). Osim u nekoliko slučajeva, stanovništvo je dobrovoljno predalo oružje i sa veseljem pozdravilo partizane. Otpor pružaju samo belogardističke jezgre pod rukovodstvom popova i aktivnih jugooficira. Ubijeno je i zarobljeno oko 300 belogardista. Osim vođa svi ostali pušteni su. Veće borbe sa okupatorima vođene su u Beloj Krajini, Notranjskoj i u okolici Ljubljane.

U Beloj Krajini slovenski partizani skupa sa hrvatskim ubili su 170 Talijana, zarobili 5 mitraljeza i veliki broj pušaka i municije. U Notranjskoj je 4. brigada⁷ u bojevima kod Jelenovog Zleba, Cerknice, Mokreca, Iške Vasi itd. ubila 84 Talijana, 59 belogardista, a zarobila 15 Talijana, među njima 3 narednika. Trofeji: 1 bacač, 1 teški i 3 laka mitraljeza, veći broj pušaka i municije, te opreme. Dolomitski odred je u toku cijelog dana branio položaje pred napadima 2000 Talijana i 300 belogardista, Svi napadaji bili su odbijeni, a ubijeno 34 Talijana i do 20 belogardista. U okolini Ljubljane naši su odredi ubili u manjim bojevima do 20 Talijana, među njima i oficira, preko 30 belogardista i oborili mitraljeskom vatrom 2 talijanska bombardera u toku jednog tjedna. Zarobljeno je

⁵ Vidi tom VI, knj. 4, dok. br. 167.

⁶ Vidi tom VI, knj. 4, dok. br. 168.

⁷ Odnosi se na NOU brigadu »Ljubo Šercer«

nešto oružja i municije. I bataljon Istočnodolenjskog odreda, koji je išao na pomoć hrvatskim partizanima, zarobio je 6 ustaša, 14 pušaka, dosta municije i opreme. Gorenjski partizani vode neprekidno borbe sa Njemcima, uništili su 3 vlaka i stanice Podnart, Zirovnica i Dobrava. Sasma su srušili željeznički most kod Podnarta. Štajerski⁸ partizani bacili su u vazduh njemački vojnički transport kod Pragerskog i uništili više manjih njemačkih garnizona u Savinjskoj Dolini. Primorski partizani razoružali su i uništili više karabinjerskih stanica u tršćanskoj provinciji, a izveli su i više diverzija na prugama. Kod Divače bio je uništen transport sa ratnim materijalom i razorena pruga. Druga udar. brigada⁹ uništila je kod Mirne Peči prugu i zarobila dva transporta sa hranom i opremom, a vlakove je sasma uništila. Vojnička pratnja bila je [u toku borbe] pobijena.

5). U toku ljetne njemačke ofanzive u Gorenjskoj i Štajerskom⁹ ... su se odreda partizana iz II grupe probijala iz talijanskog područja [u pravcu Gorenjske i Štajerske na pomoć partizanima. Probijah su se dva mjes[eca vodeći] neprekidno borbe, herojski su izvršili svoj zadatak i dospjeli na ... [položaje u štajerskoj. Na putu odbili su 35 velikih njemačkih napadaja ... talijanskih. Ubili su 47 Talijana i 180 Njemaca i zarobili nešto o[ružja. Na] novim položajima nastavljaju uspješnu borbu protiv njemačkih okupatora].

6). Samo I bataljon štajerskih partizana izvršio je u toku avgujsta na] području Trbovlje i Celje akcije sa slijedećim rezultatom: 134 Njemca ubijena, zajedno sa izdajicama, ranjeno 42, trofeji: 3 puškomitraljeza, 68 pušaka i velike količine bombi, municije i opreme. Pet puta bila je minirana pruga Trst — Beč. Uništen je jedan vlak. Potpunoma je uništena jedna žičana željeznica. Razbijeno je više vagona sa vojničkom opremom, uništeno je veliko skladište avionskih djelova, uništena je barutana u Hrastniku, uništeni 2 rudnika (ugljen⁸ i boksit), spaljen 41 za Njemce važan objekat i skladište, u naše ruke pala je velika količina hrane, odijela itd.

7). Početkom novembra sastao se plenum OF. Sudjelovalo je 9 političkih grupa i 5 drugih masovnih organizacija. U OF ušle su još neke nove grupe, naročito iz katoličkog i nacionalističkog tabora. Plenum je jednodušan u pogledu nastavljanja borbe i u odnosu spram bele garde i mihailovićevaca. Oduševljenje u vezi sa proglasom Sveslavenskog komiteta u Moskvi.

⁸ Odnosi se na NOU brigadu »Matija Gubec«.

⁹ Na ovom mestu je dokumenat malo oštećen. Tekst koji nedostaje označen je sa tri tačke, ili je dopunjen u uglastim zagradama.

8). Teror njemačko-talijanskih okupatora užasan je. Talijani strijeljaju taoce u Ljubljani bez objave. Svakog dana zatvore i odvuku u konologore do 30 ljudi. Na Rabu nalazi se 20.000 interniranih Slovenaca. Vladaju glad i bolest, naročito među ženama i djecom. Svakog dana umire prosječno 8—10 ljudi. Slično stanje je i u drugim logorima. U Celju su Njemci u toku jednog tjedna strijeljali 130 talaca. Za Kreisleitara, ubijenog u Trbovlju, Njemci su postrijeljali više stotina talaca. Talijani strijeljaju u Ljubljani na ulicama i radnike u tvornicama. U toku dvomjesečne ofanzive Talijani su poubijali oko 3000 civilnog stanovništva, a Njemci još mnogo više. Izgubili smo ogroman broj našeg kadra, ali naši drugovi se bore tako herojski da je vodeća uloga KPS i njen ugled priznat od sviju slojeva.

U naknadno pisanom listu ima još slijedeće vijesti:

Imamo već cijela područja koja se mogu smatrati oslobođenim. U nekoliko uspješno vođenih borbi sa Talijanima u Dolenjskoj i Notranjskoj dobili smo nešto oružja. — 7 novembra, za godišnjicu Okt. revolucije, partizani su oko Trebnja bacili u vazduh prugu i transport benzina. Uništena je lokomotiva i 11 cisterni. To je u toku zadnjih 10 dana već treći vlak uništen na dolenjskoj pruzi. Na sektoru Polhov Gradec prešlo je na stranu partizana nekoliko desetina »belogardista«, koji su bili nasilno mobilizirani. Od 700 ljudi, koliko su ih kanili belogardisti mobilizirati na području Vrhnike, javilo ih se 40, no i ovi su se već prvu večer međusobno potukli. Svagdje se opaža odlučan preokret na stranu partizana i to u formi konkretne pomoći. U toku posljednja tri tjedna imamo potpuni preokret i u Gorenjskoj i Štajerskoj, što će nam omogućiti mnogo šire akcije. Seljaci i cijela sela zovu partizane u sela, premda su se ranije tog bojali. U zadnja tri tjedna organizirano je u Gorenjskoj 35 novih komiteta OF. Još veći polet imamo u Primorju, gdje su organizacije OF obuhvatile sve Primorje. Slabi srno samo još u Trstu, ali i tu se stanje popravlja.

Prije nekoliko dana vratilo se iz Primorja 8 drugova, aktivista, koji su pobjegli iz konclogora, među njima nalazi se i 1 član Politbiroa CK KPS. Ovi drugovi izvršili su putem veliki posao. — Porez plaćaju OF-u već i mnoge talijanske firme (Primorje), da bi se time »osigurali« za budućnost. Veliki preokret zapaža se i među Njemcima u Gorenjskoj. Tako je npr. u nekom mjestu uspostavljena grupa simpatizera među njemačkim žandarima, koji daju novac i podatke. Njemački

vojnici sabotiraju, tako ne pucaju na partizane i t. si. Jedino što je Hitleru ostalo u Gorenjskoj —• to je Gestapo.

Prilikom nedavnog plenuma OF (6 nov.), na kome su bili prisutni bivši ministri, banovi itd., pristupile su OF dvije nove grupe, koje su bile dosada vezane sa mihailovićevcima.

Događaji u Africi¹⁰ pomoći će nam da pošteno stanemo na noge, jer Talijani, a i Njemci, ubrzano odvoze trupe. U narednim tjednima započet ćemo sa sistematičkim operacijama, tako, da potpunoma razbijemo belu gardu, dobijemo čim više oružja i da zaštitimo neka područja za zimske baze partizana. — Smatramo da ćemo mi u našem uglu ostati prilično vremena izvan neposrednog domašaja većih operacija u Južnoj Evropi, bilo da Englezi i Američani probaju u Juž. Francuskoj ili Italiji ili Balkanu, jer će to biti prije svega sporedna fronta, a glavna će biti negdje drugdje. Ukratko, ubijedeni smo da ćemo preboljeti sve poteškoće.

Reorganizacija izvršena u Glav. štabu Slovenije: Komandant —• Maček,¹¹ politkomesar —• Peter,¹² zamjenik komandanta — aktivni jugoslov. pukovnik¹³ (njega predlaže Bevc da se ga kooptira u VŠ).

Bevc je molio da mu pošaljemo sve potrebno za goluba,¹⁴ što je i učinjeno.

Mi smo bili prinuđeni u posljednje vrijeme prekratiti sa poslom, no nadamo se da ćemo skoro moći produžiti, jer posla ima dosta. Materijalno isto češće nailazimo na poteškoće, ako tamo stojite bolje, molimo da nam uputite neku sumu, koja bi nas osigurala za neko izvjesno vrijeme.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Valdes

P. S. Pozdravi Vladu, roditelji su dobro, a djevojka je vani.¹⁵ Pozdravi i F.[ishera] i starog Direktora,¹⁶ kao i sve ostale. Okt.¹⁷ 1942 g.

¹⁰ Odnosi se na anglo-američku ofanzivu, koja je otpočela 8 novembra 1942 godine.

¹¹ Ivan Maček —• Jernej Posavec

¹² Boris Kidrič — Peter Kalan

¹³ Jakob Avšič — Branko Hrast

¹⁴ To jest: za radio-stanicu.

¹⁵ Odnosi se na Vladimira Velebita i njegovu porodicu. Djevojka o kojoj je ovde reč jeste Vera Radomir, Velebitova rođaka. Posle Velebitova odlaska iz Zagreba u partizane, nju su uhapsile ustaše. Docnije, pomoću izvesnih veza, uspelo je da bude oslobođena optužbi i puštena na slobodu.

¹⁶ Odnosi se na dr Ivana Ribara.

¹⁷ Omaška. Treba da piše: novembra, jer se iz sadržaja dokumenta vidi da je pisan novembra 1942, i to, verovatno, u drugoj polovini.

BR. 193

**NAREĐENJE ZAMENIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA
NOV I POJ OD 18. NOVEMBRA 1942. GOD. GLAVNOM
ŠTABU NOV I PO ZA HRVATSKU DA SADEJSTVUJE SNA-
GAMA PRVOG BOSANSKOG KORPUSA U NAPADU NA
BOSANSKI NOVI¹**

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

18-XI-1942

GLAVNOM ŠTABU HRVATSKE

Prema izveštaju komandanta Prvog bosanskog korpusa, druga Koste, trebala je jedna njegova divizija da izvrši napad na Sanski Most 17. novembra naveče. Ovaj napad je verovatno izvršen.² Posle ovog napada oni će pripremiti napad na Bosanski Novi. Stoga je potrebno da se u rejonu Bužim—Vrnograč—Sunja—Dvor nalazi jedna potpuna divizija, a po potrebi i više, koja će sprovesti napad na Dvor. Za organizaciju te akcije, koordiniranje rada sa korpusnim štabom, potreban je takođe jedan od članova Glavnog štaba radi svega toga.

Drug Košta je nameravao da napad na Bosanski Novi izvede 20. o. m., ali mi smo mišljenja, obzirom na vremenske mogućnosti, da on neće moći tako brzo da prebaci snage iz rejona Sanskog Mosta u rejon Bosanskog Novog. Mi pretpostavljamo da će napad na Bosanski Novi moći da se organizuje tek 23. novembra, zato do tog vremena prikupite potrebne snage za jednovremeno izvođenje napada na Dvor.³

ŠMRT FAŠIZMU SLOBODA NARODU!

Zamenik načelnika,⁴

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2358.

² Noću 17/18. novembra nije izvršen direktni napad na Sanski Most, već na t.zv. utvrđenu liniju »Jugoistok«, kojom je nemački okupator obezbeđivao nesmetanu eksploataciju za njega dragocene rude iz rudnika Ljubije. Taj napad je bio vrlo uspešan (vidi tom IV, knj. 8, dok. br. 52 i 243).

³ Napad na Bosanski Novi je izvršen 26. novembra (vidi tom IV, knj. 8, dok. br. 91), a na Dvor noću 26/27. novembra (vidi tom V, knj. 10, dok. br. 18).

⁴ Zamenik načelnika Vrhovnog štaba je bio Velimir Terzić.

BR. 193

**NAREDBA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ DRUGA
TITA OD 19. NOVEMBRA 1942. GOD. O DODELJIVANJU
NOVČANE POMOĆI STANOVNIŠTVU POSTRADALIH KRA-
JEVA ZAPADNE BOSNE I BOSANSKE KRAJINE¹**

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

Dana 19-XI-1942 god.
časova . . .

N A R E D B A

Svojim rješenjem od 18. novembra o. g. Vrhovni štab Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije odredio je iz svojih vojnih sredstava 2.500.000 kuna kao pomoć stanovništvu sela: Donje Vukovsko, Gornje Vukovsko, Janj, Podgorija, pljeva itd., koja su popaljena i opljačkana od ustaša, Njemaca uz pomoć izdajničkih četnika Draže Mihailovića, odnosno Drenovića, Radića² i drugih.

Ova suma će se raspodijeliti po naročito za to određenoj komisiji i pomoću narodno-oslobodilačkih odbora.

Dalje je određeno na raspoloženje Narodno-oslobodilačkog odbora Bihaća 500.000 kuna za siromašno stanovništvo grada Bihaća, a 200.000 kuna za Drvar i ostala mjesta u istu svrhu.

Ova naredba ima se odmah izvršiti.

Vrhovni komandant
N.O.V. i P.O.J.,

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2359.

Ova naredba je prvi očuvani dokumenat — prvi koji je Redakcija uspela pronaći — na koji je utisnut četvrtasti štambilj Vrhovnog štaba sa izmenjenim nazivom. Opširnije o ovome vidi primedbu br. 1, uz dok. br. 133.

² Rade Radić, komandant Glavnog štaba Vojno-četničkih odreda za Bosnu. Uhvaćen 1945 god. i kao ratni zločinac osuđen na smrt i streljan.

BR. 193

**POZIV VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ DRUGA
TITA OD 20 NOVEMBRA 1942 GOD. ĐURU ČAGOROVICU
NA KONSTITUCIONALNU SKUPŠTINU VEĆA NARODNOG
OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE¹**

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

Dana 20-XI-1942 god.
Časova 16^h

GRADANIN

ĐURO ČAGOROVIĆ, zemljoradnik iz Danilovgrada

Herojska borba Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije, njeni uspjesi koji su je učinili najmoćnijim vojničkim činiocem u Jugoslaviji i činiocem od međunarodnog značaja, omogućeni najširoj i oduševljenoj podrškom narodnih masa u, svima zemljama Jugoslavije, visoki stupanj razvitka naše Narodno-oslobodilačke borbe, mnogobrojni i složeni zadaci koji se na tom stupnju nameću narodu i vojsci u oslobođenim i neoslobođenim delovima u Jugoslaviji, prostranost oslobođene teritorije i široke perspektive za dalje uspehe neodložno nameću čvršću i trajniju organizaciju narodne vlasti, obuhvatnije sjedinjavanje napora svih naroda Jugoslavije za osiguranje konačne pobeđe narodnog ustanka.

Vrhovni štab uzeo je zato na sebe inicijativu da sazove skupštinu istaknutih i narodu odanih boraca i rodoljuba, koji su od početka ustanka nesebično i požrtvovano učestvovali u Narodno-oslobodilačkoj borbi, u cilju obrazovanja Veća narodnog oslobođenja Jugoslavije i Veća narodnih poverenika kao najviše narodne vlasti u Jugoslaviji.²

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u Istorijskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 18767.

² Krupni vojni uspjesi postignuti u sedamnaestomesečnoj borbi, višestruko narastanje partizanske i dobrovoljačke vojske i njeno preoblikovanje u regularnu vojsku, pretvaranje čitave Jugoslavije u jedinstveno bojište, postojanje znatne oslobođene teritorije i na njoj organizovane narodne vlasti, s jedne strane, nacionalna izdaja buržoazije i stavljanje celokupnog njenog aparata vlasti u službu okupatora, s druge strane, — sve je to stvorilo povoljne uslove da se i u pogledu naše revolucionarne borbe pođe jedan korak dalje. Naime, prišlo se sazivanju jednog opštenarodnog predstavništva, koje se na svom zasjedanju u Bihaću, 26 i 27 novembra 1942, konstituisalo u Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ).

Stoga, ceneći tvoju iskrenu privrženost i odanost Narodno-oslobodilačkoj borbi, pozivamo te da se primiš članstva u Veću narodnog oslobođenja Jugoslavije, te da kao takav lično učestvuješ na konstitucionom zasjedanju Veća. Treba *odmah* da kreneš i dođeš u B. Petrovac gde će ti se saopštiti mesto i vreme zasjedanja.³

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT

(M. P.)

Tito

Na tom Prvom zasjedanju AVNOJ-a izabran je Izvršni odbor, sa osam povereništava (za unutrašnje poslove, za privredu, za finansije, za socijalnu politiku, za prosvetu, za narodno zdravlje, za propagandu i za veru), koja su od Vrhovnog štaba NOV i POJ preuzela sve civilne sektore. Sem toga, tada su ocrtane prve konture nove, demokratske, Jugoslavije. Zbog toga je Prvo zasjedanje AVNOJ-a jedan od najvažnijih događaja u istoriji Narodnooslobodilačke borbe. Stvaranje AVNOJ-a snažno je uticalo na dalji razvitak te borbe, a naročito na dalje izgrađivanje sistema narodne vlasti i na formiranje političkih predstavništava u zemljama i pokrajinama Jugoslavije.

³ Pozive iste ili slične sadržine uputio je drug Tito, pojedinačno, i mnogim drugim istaknutim borcima protiv fašizma i poznatim političkim radnicima koji su bili pristupili Narodnooslobodilačkoj borbi; uputio je, ukupno, *69 poziva, i to: u Srbiju (sa Vojvodinom i Sandžakom) — 23, u Bosnu i Hercegovinu — 17, u Hrvatsku — 15 i u Crnu Goru — 14. U Sloveniju nisu upućeni pojedinačni pozivi, jer otud nije bio stigao odgovor s imenima delegata, koje je, u vezi s pismom druga Tita od 16 novembra 1942, trebalo da odredi Centralni komitet KP Slovenije. (»Mi smo ovdje — obaveštava drug Tito u tom pismu — otvorili vrlo žestoku kampanju protiv izbjegličke vlade i D. Mihailovića. Preduzimamo sve mjere da se ta velikosrpska klika pred narodom raskrinka i politički onemoguć. Osim toga, ovih dana formira se Narodnooslobodilačko vijeće Jugoslavije, koje će se sastojati od preko 50 članova iz svih krajeva i koje će imati svoj Izvršni odbor, tj. neku vrstu narodne vlade. U to Vijeće trebali bi i vi odrediti najmanje 6 članova od istaknutih političkih radnika Slovenije, kao naprimjer Kocbek i drugi, a od strane vaše Partije dovoljno je dvojica. Za Izvršni odbor bi trebali poslati dvojicu, i to: Kocbeka i još jednoga, koji bi ostali stalno u središtu Vijeća. Takvo jedno Vijeće, kao prvu etapu narodne vlade, treba, razumije se, što prije stvoriti, kao protutežu londonskim izdajnicima i radi rukovođenja civilnom upravom naše zemlje«. — Vidi dok. zaveden u Istoriskom arhivu CK SKJ pod reg. br. 15064.) Međutim, pismo nije blagovremeno stiglo, niti se, pak, javljala radio-stanica Glavnog štaba NOV i PO za Sloveniju, koja je s Vrhovnim štabom održavala vezu preko Kominterne, jer je već bila uništena u toku neprijateljske ofanzive na Kočevskom Rogu. Jedino nisu bili pozvani delegati iz Makedonije, zbog toga što su veze bile slabe i što se, zbog udaljenosti nije ni moglo očekivati da bi delegati blagovremeno došli do Bihaća.

Na Zasjedanje su došla 54 delegata, a ostala petorica bila su sprečena neprijateljskim operacijama. (Detaljniji podaci o Prvom zasjedanju AVNOJ-a mogu se naći u knjizi: Prvo i Drugo zasjedanje Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije, izdanje Prezidijuma Narodne skupštine FNRJ, Beograd, 1953.)

BR. 193

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ
DRUGA TITA OD 21 NOVEMBRA 1942 GOD. ŠTABU PRVE
PROLETERSKE DIVIZIJE DA DOSTAVI IZVEŠTAJ O BOR-
BAMA KOD SITNICE I ČAĐAVICE I DA BUDUĆE ZA-
DATKE IZVRŠAVA SA ŠTO MANJE ŽRTAVA¹**

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE I
PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE
21-XI-23 časa

Koncept

ŠTABU I PROLETERSKE DIVIZIJE

Primili smo vaš izveštaj od 20-XI — poslat u devet časova.

Vaš izveštaj je veoma kratak, te nismo upoznati kako je tekla borba prema Sitnici, naročito kod I Proleterske brigade, koja je u potpunosti izvršila dobiveni zadatak, savladavši najjači neprijateljski otpor, ali uz osetne gubitke.

Iako je vaša divizija u ovoj akciji postigla krupne rezultate,² smatramo da ovakvi gubici (75 boraca izbačeno iz stroja I Proleterske brigade³) za jedan zadatak teže pogađaju jednu operativnu jedinicu, od kojih se sporije oporavlja. Nastojte da u buduće zadatke izvršavate sa što manje žrtava, kao i da se jedinice angažuju u borbu pod najpovoljnijim mogućim uslovima.

Produžite rad i dejstvo u duhu dobivene direktive.⁴ Danas nas izveštava Štab III Udarne divizije da sa vama još nije uspo-

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 16521.

² Reč je o napadu Prve proleterske divizije, noću 19/20 novembra 1942, na neprijateljska uporišta Sitnicu i Čađavicu. Njih su, kao i Kadine Vode, branile ove neprijateljske jedinice: nemačka borbena grupa »Tomos« (10-ta četa i 1 vod 11 čete 721 grenadirskog puka 714 nemačke divizije, delovi 1 čete 202 nemačkog oklopnog puka i inženjeriska četa 714 nemačke divizije), jedna bojna Petrinjskog zdruga, 1 i 2 satnija 10 pešadijske domobranske pukovnije i dva voda 8 topničkog sklopa. Tom prilikom neprijatelj je pretrpeo osetne gubitke (vidi tom IV, knj. 8, dok. br. 87 i 233).

* Ovo su bili prvi podaci o gubicima Prve proleterske brigade, ali se kasnije ustanovilo da su ti gubici bili nešto manji: 22 mrtva i 46 ranjenih (vidi tom IV, knj. 8, dok. br. 57).

⁴ Vidi dok. br. 168.

stavio vezu. Nastojte da odmah uspostavite vezu sa III Divizijom i da objedinite i koordinirate vaša dejstva prema dolini Vrbasa, kako vam je to datom direktivom istaknuto.

Prilikom izvođenja akcija u dolini Vrbasa — prema Jajcu, budno motrite na pravac od Banje Luke, te da blagovremeno možete osujetiti svaki pokušaj eventualnog prodora neprijatelja ovim pravcem ka Jajcu.

Šaljemo vam radio-stanicu sa karakteristikom i šifrom na upotrebu._

Za prenos plena —• kamiona — uputićemo sutra deset šoferi sa potrebnom količinom goriva, te da iste što pre bace do Mliništa, a odatle ćemo ih prevesti dalje vozom.

Hitno nam pošaljite detaljan izveštaj o toku borbe vaše divizije na položaju Sitnica — Čadavica — Mrkonjić Grad, iznoseći podrobno po fazama rad svake vaše brigade, kao i dejstvo i držanje neprijatelja.

Pored radio-veze, održavajte sa nama i telefonsku vezu preko Mliništa. Nastojte da vaša Druga — sandžačka — brigada, uz pripomoć meštana, odmah podigne telefonsku liniju Mliništa — Mrkonjić Grad.

O svemu nas redovno i najhitnije obaveštavajte.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Vrhovni komandant
Tito

BR. 193

**DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ
DRUGA TITA OD 22 NOVEMBRA 1942 GOD. GLAVNOM
ŠTABU NOV I PO ZA HRVATSKU O NAČINU DEJSTVA
ZA SLUČAJ NEPRIJATELJSKE OFANZIVE NA OSLOBO-
ĐENU TERITORIJU¹**

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

GLAVNOM ŠTABU N. O. V. I P. O. ZA HRVATSKU

Vjerovatno je da neprijatelj može uskoro preduzeti, sa sjevera, kontraofanzivu širih razmjera protiv naše slobodne teritorije.

Po našoj ocjeni ta neprijateljska ofanziva prema vašem operativnom području ispoljila bi se vjerovatno na sljedeće pravce:

— Karlovac — Slunj,

— • Glina — Topusko — Vrnograč — Cazin — Bihać. Svakako da bi jedan krak te ofanzive iz doline Gline preko Cetinграда bio usmeren ka Slunju.

— Pravcem: Kostajnica — Dvor • — Bosanska Krpa — Bihać, to jest dolinom Une.

Po našem mišljenju, težište te neprijateljske ofanzive ispoljilo bi se vjerovatno od pravca Gline i od pravca Kostajnice.

U takvoj jednoj situaciji, u slučaju napada nadmoćnijih neprijateljskih snaga, označenim pravcima, vi biste se trebali pridržavati sljedećeg:

a) Ne podmetati svoje jedinice neprijatelju na pravcu njegovog ofanzivnog zamaha, već sa svojim jedinicama, na odnosnim pravcima, vješto skrenuti desno, i lijevo i kontramanevrima na neprijateljske bokove i pozadinu osujetiti njegovo nastupanje. To je najbolji način za pariranje neprijateljske ofanzive.

Prema tome, vi ćete, u ovakvoj situaciji, dejstvo vaših divizija objediniti i koordinirati po sljedećem:

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u Istorijskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2360. U istoj arhivi, pod reg. br. 16418, sačuvana je i kopija originala, na kojoj je, u desnom gornjem uglu, zelenim mastilom napisano: »nije otišlo« (rukopis Velimira Terzića, tada zamenika načelnika Vrhovnog štaba), a pored toga još i crvenom olovkom: »nije ekspedovano«.

Divizija koja se nalazi na prostoru: Dvor — Šamarica planina — Vrnograč² može bočnim udarom paralisati neprijateljsku ofanzivu bilo da se ispolji na pravcu Topusko — Vrnograč — Cazin, bilo na pravcu Kostajnica — Dvor —• Bosanska Krupa. Vaša jedna divizija koja se nalazi na prostoru oko Cetin-grada,³ treba da bočnim dejstvom parira neprijateljsku ofanzivu bilo na pravcu Topusko — Vrnograč — Cazin, bilo na pravcu Karlovac — Slunj. Vaše snage oko Slunja,⁴ koje predstavljaju treću manevarsku grupu, trebale bi u ovakvoj situaciji da bočnim dejstvom pariraju neprijateljsku ofanzivu koja bi se iz doline reke Gline mogla ispoljiti bilo prema Cetingu, bilo prema Cazinu. Svakako da ova grupa oko Slunja mora budno motriti na pravac od Plaškog.

To bi bilo, po našoj zamisli, sadejstvo i koordinacija vaših triju manevarskih grupa u pariranju eventualne neprijateljske ofanzive sa sjevera.

b) Da biste mogli donositi realne odluke i biti u toku događaja, morate organizovati dobru obaveštajnu službu i službu izviđanja, naročito prema Karlovcu, Zagrebu, Petrinji i Kostajnici, te da blagovremeno otkrijete i uočite eventualne neprijateljske ofanzivne namjere.

c) Budite neprekidno u vezi, kako taktičkoj rtako i materijalnoj, sa Jedinicama I bosanskog korpusa koje se nalaze na desnoj obali Une. Imajte u vidu da će jedna brigada I bosanskog korpusa, koja je bila na lijevoj obali Une, biti uskoro prebačena na desnu obalu i primiti nove zadatke.⁵

Sva vaša dejstva u dolini Une, bilo ona defanzivna ili ofanzivna, trebate koordinirati sa jedinicama Prvog bosanskog korpusa.

d) Sada ne poznajemo situaciju kod vas. Rijetko nas izvještavate. Hitno nam dostavite obavještajni i operativni izvještaj. Imajte u vidu da obavještajni izvještaj trebate dostavljati svakih sedam dana neizostavno, a ako su obavještajni podaci naročito važni, onda ih dostavite odmah, prije pomenutog roka. Operativne izvještaje dostavljati odmah, neposredno poslije svake borbe, detaljno i podrobno izlažući svaku borbu po njenim fazama.

² Odnosi se na Sedmu NOU diviziju.

³ Odnosi se na Osmu NOU diviziju.

* Odnosi se na Prvu i Drugu brigadu Šeste NOU divizije i delove Kordunaškog NOP odreda.

⁵ Verovatno se odnosi na Prvu krajišku NOU brigadu, koja je kasnije upućena za dejstvo na Bosanski Novi (vidi tom IV, knj. 8, dok. br. 77 i 97).

Vezu sa nama održavajte preko Bihaća. Pored radio-veze uspostavite i održavajte u ispravnom stanju telefonsku liniju Slunj — Bihać.

O svemu nas redovno i najhitnije obavještavajte.

Prednja direktiva odnosi se na vaš rad u slučaju neprijateljske ofanzive sa sjevera.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

22-XI —• u 12 časova

(M.P.)

Vrhovni komandant

Tito

BR. 176

**DIREKTIVNO PISMO CENTRALNOG KOMITETA KPJ OD
24 NOVEMBRA 1942 GOD. OKRUŽNOM KOMITETU KPJ
ZA SREM¹**

OK-u Sr.[em]

24.XI.1942

Dragi drugovi,

Dobili smo vaše izveštaje i materijale. Od izveštaja smo dobili prepis i dopunu izveštaja druga Fil.² (koji smo primili), dalje vaš od 16. X, 22. X i 27. X i druge materijale.

Iz tehničkih razloga pišemo vam samo ukratko.

1, *Danas*, posle opomena koje je Vrh. štab uputio jug. vladi u Londonu, posle dalje i sve veće izdaje Nar.-osi. borbe od strane ministra te vlade Draže Mihailovića, posle oglašavanja te vlade na opomene Vrh. štaba, mi londonsku izbegličku vladu *ne priznajemo*, najoštrije je razobličavamo i napadamo zbog izdaje koju vrši preko svog ministra Draže, borimo se protiv nje kao protiv velikosrpske izdajničke klike koja vodi u zemlji bratoubilačku borbu za račun okupatora, a za nastavljjanje velikosrpske ugnjetačke politike. Dakle, *danas* je naš stav posle svega toga pooštren prema izbegličkoj vladi iz Londona, *ali sve u okviru Narodno-oslobodilačke borbe*. Da se ne bi desilo da neko opet istrčava, treba voditi računa o poslednjoj rečenici i slušati »Slobodnu! Jugoslaviju«, pa videti iz toga kako to treba

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 1858.

² Jovan Veselinov-Filip

raditi. Treba da bude jasno da ta vlada neće s nama i Nar.-osi. pokretom i da se sa njom i njenim predstavnicima u zemlji, pomagačima i slugama okupatora danas, mora voditi stalna i uporna politička i vojnička borba.

O saveznicima — Engleskoj i Americi mislimo da je jasno posle govora druga Staljina.

2. Uništavajte nemilosrdno u korenu svaki pokušaj razbijanja Nar.-osl. borbe i stvaranja bratoubistva, za čim teže Nedićevi, Pećančevi i Dražini četnici i agenti. Ne verujte tim izdajnicima da hoće da se bore protiv okupatora, jer se ima dovoljno iskustva sa njima. Ne dozvolite im da kroče na vaš teren, već ih uništavajte i- proganjajte, inače će vam zabiti nož u leđa kao što to čine u Srbiji, Bosni i po čitavoj Jugoslaviji u savezu sa Nemcima, Italijanima i ustašama.

3. Vrlo je dobro što ste se povezali sa VI brigadom³ i što ste učinili kao što pišete. Ako bi pretila opasnost za vaše ljudstvo u odredu i ostale nenaoružane, sve poštene, izvan odreda, treba ih prebacivati tamo gde će se održati, pa, ako treba, onda i na oslobođenu teritoriju, koju mogućnost bi trebala da osigura VI brigada. Najbolje bi bilo, a to je i plan Vrh. štaba, da ostanu u Ist. Bosni i oko vaše teritorije i zbog Srbije i zbog vas. Mislimo da će dobiti pomoć sa još kojom brigadom, za omogućavanje takvog plana. Naravno, treba sve učiniti da se ne napusti bez potrebe vaša teritorija, da se ne dozvoli učvršćenje reakcije, ustaša i četnika. Treba ostaviti izvesne snage u svrhu čuvanja naroda, čišćenja terena, slanja ljudi i snabdevanja tih snaga, ali paziti kada i kako preći na čisto partizanski način borbe. Ukoliko bi bilo nekih novih momenata, mi bi vam javili, mada bi bilo sada neophodno da imate i vi i VI brigada direktnu vezu sa Vrh. štabom i Grupnom komandom.⁴

4. Ne razumemo šta je nejasno u pismu CK, upućenom komesarima i našem od 18. VI. I u jednom i u drugom se kaže da je sekretar part. org. u odredu (sekretar biroa) u vezi sa OK-orn i njemu odgovoran i da je sekr. part. org. u odredu (biroa) zamenik .politkoma. U razvijenim formacijama naše vojske može biti i drugojačije, ali to je osnovna šema; znači, sekretara biroa (zamenika politkoma) određuje OK.

5. U vezi sa Cvikerašom⁵ trebalo bi ovako postupiti. Njegova izjava uglavnom odgovara toku stvari koji je nama

³ Odnosi se na Šestu (istočnobosansku) NOU brigadu.

⁴ Odnosi se na Štab Treće operativne zone NOV i PO Hrvatske.

⁵ Reč je o Blažu Radunoviću. On je na osnovu neproverenih informacija o njegovom radu u Beogradu, dobijenim, preko ondašnjeg sekretara PK KPJ za Srbiju, bio smenjen sa dužnosti pomoćnika političkog komesara bataljona. CK KPJ nije bio ubeđen u istinitost tih informacija

poznat. Izvesni momenti nisu razjašnjeni u vezi s njim, ali to nikako ne daje pravo da se prema njemu i pred ostalim članovima izražava sumnja, a još manje da se on upoznaje sa svojom karakteristikom. Posle nekih novih momenata mislimo da mu se da vojna ili vojno-politička funkcija (a ne partiska) u odredu i to prema tome šta zaslužuje po svom radu i ponašanju.

O Medi⁶ znamo da je bio u vezi sa Šikijem, ali da je bio član nije nam poznato. I prema njemu onako kako sada tamo zaslužuje. Ako ga začlanite, pošto se proveriti njegov raniji rad kao i partiski, lako će mu se uračunati ranije članstvo.

6. U prilogu je šifra i objašnjenje samo za slučajeve potrebe.

7. Zbog istih tehničkih teškoća Zem[un] još nije primio Istoriju. Kada se reši način prebacivanja, dobićete je od njih.

8. Molimo vas da pitate Štab VI brigade da li su oni i Tempo slali Laleta Ivanovića i kapetana Predraga⁷ (navodno načelnika Štaba VI brigade) Mihailu i da li su dobili od Laleta odgovor Mihaila za Tempa i 100.000 dinara za VI brigadu.

9. Sada o PK-u, drugu Uči,⁸ drugu B.⁹ i Banatu.

Sigurno ste čuli za tragičnu vest da je poginuo drug Uča, 4. XI u Pavlišu kod Vršca. Još se nije saznalo kako je došlo do toga, ali se zna da su neki drugovi bili hapšeni pre toga. To je strašan udarac za našu Partiju i sve nas.

.. Gubitak druga Uče ponovo postavlja problem PK-a. Treba sve učiniti da drug Toza¹⁰ dođe do vas i da se u zajednici sa njim reši pitanje funkcionisanja PK-a.

Drug Đ. sam ne može da uradi u Banatu ništa sa ovog mesta,¹¹ jer je po recima samog druga Uče razbijena part. org. Hvatanje veza u toku 10 meseci nije dalo rezultate. Drug Đ. lično ne može u Banat, a veza iz mesta gde je sada drug D. sa Banatom je otežana. Zato mislimo da bi drugu D. trebala pomoć i to na taj način što bi vi odredili jednog druga da sa drugom D. radi na stvaranju org. u Banatu. Dalje, da razmotrite da li bi bilo više uslova za prodiranje u Banat i vezu sa njim sa vaše teritorije. Jednom rečju, da li bi uz vašu pomoć i sa vaše

zbog čega i kritikuje postupak prema Radunoviću. Kasnije je pak utvrđena i dokazana puna neistinitost svih ovih informacija o njemu. (Podatke dao Jovan Veselinov.)

⁶ Redakcija nije mogla tačno ustanoviti na koga se misli.

⁷ Predrag Marković-Alimpije, narodni heroj. Tada je bio načelnik Štaba Šeste (istočnobosanske) brigade. Poginuo je decembra 1943 god. na Devetaku, kao komandant Prve južnomoravske brigade.

⁸ Žarko Zrenjanin, narodni heroj

⁹ Đura Jovanović

¹⁰ Svetozar Marković, narodni heroj

¹¹ Đura Jovanović se nalazio ilegalno u Beogradu.

teritorije drug D. bolje dolazio do ljudi i lakše obnavljao part. org. u Banatu, eto, na ovo odgovorite, jer mi za sada ne vidimo drugog izlaza za Banat. Molimo vas, drugovi, razmotrite ova pitanja i javite nam o svemu i o eventualnom skorijem dolasku druga Đ. do vas, kao i o načinu kako da dođe do vas (ako bi bilo korisno i moguće), da li preko vašeg kurira ili preko SK-a Zem.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU! v

Drugarski pozdrav

BR. 177

NAREĐENJE ZAMENIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABU NOV I POJ OD NOVEMBRA 1942 GOD. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO ZA HRVATSKU DA RASTURI LETAK UPUĆEN AKTIVNIM OFICIRIMA, VOJNIM ČINOVNICIMA I PODOFICIRIMA BIVŠE JUGOSLOVENSKE VOJSKE I DA REDOVNO DOSTAVLJA OPERATIVNE I OBAVESTAJNE IZVEŠTAJE¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

GLAVNOM ŠTABU N.O.V. I P.O. HRVATSKE

1) U prilogu dostavljamo vam (200) dve stotine letaka² »Poziv aktiv, oficirima itd.«, s tim da se isti rasture — u I lager u Fiumi (Rijeka), kao i u domobranske kasarne — da se podele domobranskim oficirima.

Ovo svakako uradite odmah —• neizostavno.

2) Odmah nam dostavite obaveštajni i operativni izveštaj. Operativni izveštaj trebate dostavljati odmah —• neposredno

¹ Original, pisan mastilom, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 1—18/1, k. 103 B.

Redakcija smatra da je naređenje pisano u drugoj polovini novembra, jer je tada bilo završeno štampanje letaka o'kojima je ovde reč; sem toga, u Istoriskom arhivu CK SK Slovenije sačuvano je naređenje slične sadržine, koje je pomoćnik načelnika Vrhovnog štaba uputio Glavnom štabu NOV i PO za Sloveniju 24 novembra 1942.

² Redakcija objavljuje letak u produžetku ovog naređenja. Letak je štampan na tigl-mašini, latinicom. Sačuvano je nekoliko primeraka. Ovde se preštampan primerak iz arhive Vojnoistoriskog instituta JNA, zaveden pod reg. br. 17/18—1, k. 103 B.

posle svake borbe. Obaveštajni izveštaj trebate dostavljati neizostavno — svakih sedam dana.

O svemu nas redovno i najhitnije obavestavajte — preko Bihaća. Nastojte da sa nama pored radio-veze održite i telefonsku vezu — preko Bihaća.

S. F. S. N.

Za Vrhovni štab
zamenik načelnika
Terzić

(M.P.)

P O Z I V

AKTIVNIM OFICIRIMA, VOJNIM ČINOVNICIMA I PODOFICIRIMA
BIVŠE JUGOSLOVENSKE VOJSKE DA STUPE U REDOVE NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

U današnjem velikom oslobodilačkom ratu, koji vode naši saveznici Sovjetska Rusija, Engleska i Amerika protiv fašističko-osvajачke vojske, učestvuju i porobljeni, ali nepokoreni narodi Jugoslavije, sa svojom Narodno-oslobodilačkom vojskom.

Ova Narodno-oslobodilačka vojska Jugoslavije, na čelu sa Vrhovnim štabom, već 18 mjeseci vodi nepoštednu borbu sa mrskim fašističkim okupatorom, i njegovim slugama, četnicima i ustašama, tim nadaleko poznatim narodnim izdajicama.

Kao što vam je poznato, narodi Jugoslavije nijesu poslušali onaj zlokobni glas izbjeglica iz Londona, koji stalno govore: »čekajte, još nije vrijeme«, — već su svojom herojskom borbom, velikim uspjesima i teškim udarcima zadatim okupatoru zadobili priznanje, poštovanje i divljenje čitavog svijeta. Dakle, naša Narodnooslobodilačka vojska, iako je vodila i vodi borbe pod nesravnjeno teškim prilikama i okolnostima, svojim besprimjernim heroizmom, natčovječanskim naporima i velikim uspjesima već je do sada ukazala dragocjene pomoći našim saveznicima i na taj način oprala je mrlje i sramotu koje nam je nanijela u aprilu prošle godine izdajnička vladajuća klika, predajući nas, bez metka, u naručje krvožednom fašističkom osvajaču, ostavljajući nas u najcrnjem ropstvu koje pamti naša istorija.

Naša herojska Narodno-oslobodilačka vojska, prekaljena u ljutim bitkama protiv okupatora i domaćih izroda: ustaša i četnika londonske izbjegličke vlade, gleda u Crvenoj armiji svoga jedinog saveznika i snažnog druga koji joj svojom moćnom desnicom omogućava borbu i vodi je ka konačnoj pobjedi. Naša vojska se ponosi što je Crvena armija osjeća i pred cijelim svi-

jetom priznaje kao svoju saveznicu, a narode Jugoslavije kao svoje saveznike i braću. Naša mlada vojska zna da je Sovjetski Savez priznaje za najdosljednijeg, najupornijeg i nepokolebljivog saveznika u najsudbonosnijim danima SSSR-a. Time naša je borba dobila ogroman međunarodni značaj, kao sastavni dio velikog rata Sovjetske Rusije i njenih saveznika protivu fašističkih varvara. To priznanje pred cijelim svijetom od neizmjerne je važnosti za dalji razvitak naše narodno-oslobodilačke borbe i za budućnost naroda Jugoslavije. Te činjenice su garancija da će plodove natčovječanskih napora naroda Jugoslavije pobrati sami oni, da neće postati igračka u tuđim rukama i da će svoju sudbinu držati i dalje u svojim rukama, obezbijediti sebi nesmetan i slobodan razvitak, bolju i sretniju budućnost.

Plamen oslobodilačkog rata obuhvatio je čitavu Jugoslaviju. Svi narodi Jugoslavije danas stoje čvrsto jedan uz drugoga, kao brat uz brata, stupaju u naše redove i vode zajedničku borbu protiv zajedničkog neprijatelja. Kao što vam je poznato, teško ranjena fašistička zvijer je već na izdisaju, treba je doći, zajedničkim snagama zadati joj posljednji smrtni udarac. Svi mi treba da učestvujemo u ovoj zajedničkoj borbi. Zajednička borba donijeće nam zajedničku pobjedu, zajedničku slobodu i nezavisnost.

U redovima naše vojske nalaze se najčasniji, najpošteniji i najhrabriji sinovi naših naroda, bez obzira na nacionalnu pripadnost i političku prošlost, bez obzira na profesiju i porijeklo. Sve što je najbolje, svrstano je u redove naše vojske.

Vi dobro znate da je u julu prošle godine, kada je planula prva oslobodilačka puška i dat signal za opšti narodni ustanak, veći dio oficira bivše jugoslovenske vojske stao na stranu okupatora, organizovao u licu Nedićevih, Pećančevih i Mihailovićevih četnika bratoubilačku borbu, borbu protivu svoga sopstvenoga naroda. To su mahom oni isti oficiri koji su pripremali i izveli aprilsku izdaju prošle godine. Danas, ta ista izdajnička oficirska klika, po nalogu izbjegličke londonske vlade, nastavlja svoju najsravniju izdajničku rabotu i, pomažući okupatora, pokušava da orriete razvoj narodno-oslobodilačke borbe. Sve takve oficire će uskoro doći pravedna kazna i neće biti rupe na ovome svijetu gdje će se moći sakriti od pravednog narodnog suda. Samo jedan manji dio oficira bivše jugoslovenske vojske ostao je vjeran svome narodu. Taj dio bivših jugoslovenskih oficira ima osobitu čast da se od početka narodnog ustanka nalazi u redovima naše narodne neustrašive armije. Dakle, mi se nismo odvajali od naroda ni u njegovim najtežim trenucima, ostali smo sa njime da dijelimo zajednički dobro i zlo, ostali

smo zajedno sa narodom, ne priznajući da smo pobijedeni, u paklu fašističkog ropstva. Uvjereni da sloboda neće doći sama, već da samo borba rađa slobodu, povelili smo sa svojim narodom svetu oslobodilačku borbu, koju vodimo i danas i vodićemo. je do konačnog oslobođenja, do potpune slobode.

Zato danas, na bojni poklič Narodno-oslobodilačke vojske Jugoslavije: »Svi na oružje! Svi na ustanak! Svi u borbu protiv zajedničkog neprijatelja!«, p o z i v a m o sve oficire, vojne činovnike i podoficire bivše jugoslovenske vojske, koji se danas nalaze u fašističkim lagerima, u hrvatskoj domobranskoj vojsci, sve zavedene i prevarene od raznih »vođa« i »vojvoda« ustaških i četničkih bandi, kao i one koji su još ostali po strani, a ukoliko nisu okrvavili svoje ruke u borbi protivu svojeg sopstvenog naroda, da stupe) u redove Narodno-oslobodilačke vojske i da zajedno sa nama, bratski, rame uz rame sa svojim narodom, nastave oslobodilačku borbu za odbranu naše nezavisnosti, slobode i opstanka.

Napominjemo da se u našoj Narodno-oslobodilačkoj vojsci daje prilika svima učesnicima da se prema svome radu i zaslugama na bojnopolju, prema sposobnostima i vojno-stručnoj spremi, uzdignu i postave na sve one položaje i dužnosti kako to budu nalagali interesi naše narodne borbe, dajući mogućnost svima i svakome da se kroz proces borbe uzdignu i na najviše rukovodeće položaje.

Mi smatramo da ćete se vi odazvati ovome našem bratskom pozivu, pružiti ruku pomoći svome narodu u sudbonosnim časovima njegove istorije, i stupiti u redove naše Narodno-oslobodilačke vojske, kao jedino priznate organizovane vojne sile naroda Jugoslavije.

U to ime mi vam šaljem plamene borbene pozdrave

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

1. Pukovnik Savo Orović, član Vrhovnog štaba.
2. Pješadijski potpukovnik Risto Perović.
3. Major Rudolf Primorac, načelnik Štaba I Dalmatinske NOU brigade.
4. Major Branko Poljanac, načelnik Štaba I Bosanskog korpusa.
5. Major Vojislav Đokić, član Vrhovnog štaba.
6. Kapetan Arso Jovanović, načelnik Vrhovnog štaba.
7. Kapetan Velimir Terzić, zamjenik načelnika Vrhovnog štaba.
8. Kapetan Petar Cetković, komandant III Proleterske udarne divizije.³

³ Štamparska omaška u originalu. Treća divizija nije bila proleterska, već narodnooslobodilačka udarna.

9. Kapetan Branko Obradović, na službi u Štabu III Proleter-ske udarne divizije.
10. Kapetan Đuro Roganović, na službi u Štabu V Crnogorske NOU brigade.
11. Kapetan Jovan Vukotić, načelnik Štaba II Proleter-ske divi-zije.
12. Mišo Tartalja, komandant II Bataljona I Dalmatinske NOU brigade.
13. Kapetan Veljko Krajinač,⁴ pomoćnik načelnika Vrhovnog štaba.
14. Vazduhoplovni kapetan Pavičić,⁵ nastavnik Oficirske škole.
15. Kapetan Ilija Pavlović, nastavnik Oficirske škole.
- 16. Kapetan Mileta Đukić, nastavnik Oficirske škole.
17. Pešadiski kapetan Srđan Novaković.
18. Poručnik Ljubo Vučković, komandant II Dalmatinske NOU brigade.
19. Poručnik Rade Hamović, načelnik Štaba X Hercegovačke NOU brigade.
20. Poručnik Milovan, Šaranović, komandant IV Bataljona V Crnogorske NOU brigade.
21. Poručnik Petar Radević, komandant III Bataljona I Dalma-tinske NOU brigade.
22. Poručnik Dimitrije Vojvodić, zamjenik komandanta IV Ba-taljona I Dalmatinske NOU brigade.
23. Poručnik Miloje Milojević, pomoćnik komandanta I Prole-ter-ske brigade.
24. Poručnik Ratko Martinović, komandant II Krajiške udarne brigade.
25. Poručnik Momčilo Poleksić, komandant V Bataljona IV Crnogorske udarne brigade.
26. Vazduhoplovni poručnik Momčilo Stanojlović, komandant III Bataljona I Proleter-ske brigade.
27. Artiljeriski poručnik Vlado Knežević, komandant III Pro-leter-ske brigade.
28. Poručnik Ljubiša Urošević, načelnik Štaba Dalmatinske operativne zone.
29. Potporučnik Periša Grujić, instruktor IV Brigade.
30. Potporučnik Nikola Martinović, komandant I Bataljona IV Crnogorske brigade.

⁴ Pavle Ilić

⁵ Mile Pavičić. Umro posle oslobođenja kao general-major JNA u penziji.

BR. 193

NAREĐENJE ZAMENIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 24. NOVEMBRA 1942. GOD. ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA DA ČISTI MEĐUPROSTOR SANA — VRBAS OD ČETNIČKIH GRUPA¹

Druže komandante,²

%

Danas, dne 24. ov. mj., u 22 časa navečer, primili smo ovaj brzoglas od zamjenika načelnika V.Š., koji je tražio da ti se isti hitno uputi, što i činimo. Brzoglas glasi:

»Štabu I bosanskog NOU korpusa. Odmah naredite IV krajiškoj brigadi i VII k. polubrigadi da se zadrže na međuprostoru Sana — Vrbas, i da čiste taj teren od raznih četničkih bandi, s tim da VII polubrigada djeluje desnom obalom Sane prema sjeveru, a IV k. brigada lijevom obalom Vrbasa u pravcu Banje Luke. Obje brigade treba da održavaju međusobnu tijesnu vezu. IV krajiška brigada treba da bude u neprekidnoj vezi sa I proletarskom divizionom.

24/XI. 1942 u 22 časa

Za Vrhovni štab
zamj. načelnika,
Terzić«, s. r.

P.S.

Šaljemo ti po jedan primjerak »Borbe« i govora druga Staljina. Drugih novih momenata ovdje nema. Nismo obaviješteni da li je Ljubija konačno oslobođena.⁸ Po nalogu V.Š. (dvije depeše) izdata je municija G. štabu H. iz našeg magacina. Uz drugarski pozdrav sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

¹ Redakcija nije uspjela pronaći original depeše, već objavljuje kopiju prepisa, učinjenu u Štabu Prvog bosanskog NOU korpusa. Ova kopija, otkucana na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 48—5, k. 2

² Odnosi se na Kostu Nada.

³ Napad na Ljubiju nije u potpunosti uspio (vidi tom IV, knj. 8, dok. br. 76, 77 i 243).

BR. 193

PROPRATNO PISMO I DIREKTIVA SEKRETARA CENTRALNOG KOMITETA KPJ DRUGA TITA OD 25 NOVEMBRA 1942 GOD. PARTISKIM RUKOVODSTVIMA U DIVIZIJAMA O DUŽNOSTIMA I ZADACIMA SARADNIKA I DOPISNIKA »BORBE« U NARODNOOSLOBODILACKOJ VOJSCI I NA TERENU¹

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

PARTIJSKOM RUKOVODSTVU DIVIZIJE

Dragi drugovi,

U prilogu dostavljamo pismo CK o dužnostima i zadacima dopisnika u Narodno-oslobodilačkoj vojsci i na terenu.

Partijsko rukovodstvo divizije mora odmah pristupiti sprovođenju u život date direktive. Direktive treba temeljno prorađiti i odrediti dopisnika za vašu diviziju. Mi predlažemo vašoj part. org., to jest rukovodstvu, da za dopisnika izabere druga

Ako je pomenuti drug član politodela u nekoj brigadi, onda njegovu dužnost tamo treba usmeriti sa novim poslom (napr. kulturno-prosvetni, agitacioni rad, uređivanje brigadnog lista itd.).

Potvrdite prijem pisma i obavestite o izboru dopisnika. Stavite u dužnost dopisniku da odmah stupi u vezu s »Borbom«.²

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

25-XI-1942 g.

Tito

(M.P.)

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u Istorijskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 1067.

² Za prve dopisnike »Borbe« bili su izabrani:

— u Prvoj proleterskoj diviziji: Jovan Popović i Prvoslav Vasiljević;

— u Drugoj proleterskoj diviziji: Cedomir Minderović;

— u Trećoj NOU diviziji: Maksim Goranović;

— u Četvrtoj NOU diviziji: Pavle Miović;

! — u Petoj NOU diviziji: Branko Copic.

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

Da bi »Borba«, organ Komunističke partije Jugoslavije, postala još više masovni list, CK je odlučio da se postave dopisnici u divizijama i korpusima Narodno-oslobodilačke vojske. Ove treba tretirati kao saradnike »Borbe« (to je više nego dopisnik i to je njihova glavna dužnost), a njihova je dužnost i to da stvore dopisnike iz manjih jedinica. To isto važi i za dopisnike po većim mestima, kao: Zagreb, Beograd, Sarajevo i si. Saradnici mogu biti premešteni, dovodeni u redakciju i si., dok dopisnici većinom ostaju u mestima, preduzećima itd.

Dužnosti određenih dopisnika iz okruga treba da budu razvijanje saradnje za list iz sela, preduzeća itd.

Partijska rukovodstva za Hrvatsku, Sloveniju, Dalmaciju, Srbiju itd. dužna su preko saradnika i dopisnika obezbediti saradnju i davanje materijala »Borbi«. Svaki dopisnik mora biti posebno vezan za redakciju »Borbe« ako deluje na oslobođenoj teritoriji, dok dopisnici koji deluju na neoslobođenoj teritoriji vezani su svojom redovnom partijskom vezom.

Dužnosti i zadaci saradnika »Borbe« u divizijama i korpusima Narodno-oslobodilačke vojske:

Saradnik mora objektivno o svemu, nepristrasno, pisati u svome listu. On mora da piše o svemu što zapazi, kako u kraju u kome se kreće, tako i u samoj vojsci. Takav njegov rad služi kao znatna pomoć Partiji da ispravlja nedostatke i populariše borbu, ulogu i značaj Narodno-oslobodilačke vojske za budućnost našeg naroda. Saradnik to ostvaruje uočavanjem konkretnih, stvarnih činjenica iz života. Saradnik mora budno pratiti razvoj partijske linije i uočavati najznačajnije partijske parole (napr. borba protiv četnika, jedinstvo fronta i pozadine, bratstvo naroda u borbi protiv okupatora) i usmeriti svoj rad na razjašnjavanje, na iznalaženje načina, na uočavanje kako, kojim putevima i načinima se te parole ostvaruju.

Saradnička dužnost je zato partijska dužnost. On sve mora proveriti pre nego što napiše.

Rad saradnika mora se kretati u tri pravca:

1. — Svakodnevni rad. — Pisati o svim borbama divizije, i pojedinih njenih delova, sve do desetine i pojedinaca, o taktičkom usavršavanju u pojedinim borbama, o gubicima i zbog čega ie do njih došlo — ako je slučajno napravljena greška —

0 životu jedinice itd. Opisi moraju biti detaljni i konkretni. Dalje, saradnik mora da opisuje i pozadinu i da iznosi, bilo kritikom nedostataka i razgolićavanjem rada neprijatelja, bilo isticanjem pozitivnih pojava, sve ono što koristi borbi. Sve to mora biti konkretno, jasno, sa imenima i podacima, datumima itd. Saradnik pri tome mora obratiti pažnju na zločine okupatora i njegovih slugu, uvek voditi računa o svemu što se dogodilo: kad, gde i ko, o formama rada neprijatelja, o stanju u neprijateljskoj vojsci (načinu njihove mobilizacije, moralnom stanju, agitaciji, ishrani itd.). Saradnik je istoričar divizije i korpusa i svih njihovih delova. Istovremeno, njegov rad služi i za učvršćivanje fronta i pozadine.

2. — **Istoričarski rad.** — Nalazeći se u jedinicama u kojima su borci iz raznih krajeva Jugoslavije, saradnik se nalazi s ljudima koji mogu biti (i jesu) živa istorija razvitka ustanka, razvitka pojedinih odreda, jedinica itd. Saradnik mora pristupiti odmah ostvarenju ovog veoma važnog posla. Taj posao treba razviti već prema pokrajinama, krajevima u pokrajinama itd., idući sve do najsitnijih akcija, borbi i diverzija. Podaci moraju biti detaljni i konkretni, uvek upisujući od koga su uzeti, beležeći imena poginulih, odakle su itd.; imena onih koji su se istakli u radu i akcijama itd. Pri tome treba uvek prikupljati podatke o radu četnika i ustaša, borbi protiv Narodno-oslobodilačke borbe, sa imenima, zločinima itd. četničkih i ustaških glavešina. Taj rad je od ogromne agitacione važnosti za Partiju i današnju narodnu borbu i on istovremeno služi kao istorijski materijal. Nesumnjivo ovaj zadatak se može ostvariti samostalnim, plan-skim radom, mobilišući i okupljajući oko njega što širi krug boraca.

3. — **Stvaranje kadrova.** — Saradnik mora pomoći partijskoj organizaciji da u svojoj sredini uoči mlade darovite drugove, kakvih ima mnogo u našoj vojsci, pronaći ih, mobilisati oko četnih i bataljonskih listova, pomagati njihovo izgrađivanje za dobre dopisnike i novinare. Od njih i preko njih organizovati saradnju za »Borbu« i druge naše listove i časopise, kao: »Omladinska borba«, »Žena danas« itd. Preko njih se može uspešno sabirati materijal i pod tačkom 2.

Saradnik je član KPJ i kao takav pripada partijskoj ćeliji tamo gde je stalno vezan svojom funkcijom. Za svoj saradnički rad odgovoran je partijskoj organizaciji od koje je i postavljen, a za svoje držanje i rad kao partijca — ćeliji kojoj pripada. Dužnost je ćelije da pruži svestranu pomoć određenom drugu za dopisnika, to jest za saradnika.

Saradnik mora održavati što življi kontakt sa uredništvom »Borbe«.

Dužnost saradnika u okruzima jeste: javljati listu iz pozadine sve što se događa u pozadini: rad neprijateljske pozadine (gde, ko i kada), rad žena, omladine, naroda na pomoći vojsci, uspesi u tome radu u pojedinim mestima s konkretnim podacima, nedostaci u pojedinim mestima i nerazvijanje toga rada, stanje i raspoloženje, političke manifestacije naroda, žena i omladine.

Drugo, stvaranje dopisnika po mestima i preduzećima, kako na oslobođenoj tako i na neoslobođenoj teritoriji. Treba naročito nastojati u prikupljanju podataka i dobijanju dopisa sa neoslobođene teritorije.

Treće, saradnici po okruzima mogu da prikupljaju i konkretne podatke o zločinima nad stanovništvom, koje su počinili okupatori, ustaše i četnici.

Dopisnik mora javljati o svemu i biti stvaran i konkretan. Stalnom i živom vezom sa uredništvom »Borbe« njegov rad i zadaci i dalje će se razvijati i ispravljati. U tome radu može biti svestrano pomognut kako od uredništva »Borbe« tako i od partijskog rukovodstva pod čijom se neposrednom kontrolom nalazi.

25 novem. 1942 g.

Tito

BR. 180

DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ DRUGA TITA OD 25 NOVEMBRA 1942 GOD. ŠTABU DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE ZA DEJSTVO NA PRAVCU LIVNO — SUJICA¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

Dana', 25-XI-1942 god.
Časova_

ŠTABU II PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE

Iz vaših poslednjih izveštaja zaključili smo da vi niste u mogućnosti da na dobivenom pravcu operacija postignete veće rezultate i dođete do jačeg izražaja.

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2363.

Prema tome, mi smo odlučili da promenimo pravac dejstva vaše divizije.

Direktiva za dalji rad vaše divizije ogleda se u sledećem:

1. Pristupiti likvidaciji Livanjskog garnizona. U ovu svrhu upotrebiti I i III vašu brigadu, tj. II srpsku proletersku i II dalmatinsku brigadu. Ovim snagama sadejstvovaće, za operacije prema Livnu, i dva bataljona iz III divizije, koji se sada nalaze na položajima neposredno severno od Livna.²

2. Vaša II/IV crnogorska brigada ima da ostane prema Grahovu sa zadatkom da spreči svaki ispad neprijateljske posade iz Grahova u ma kom bilo pravcu, dejstvujući naročito na neprijateljsku komunikaciju: Grahovo — Strmica, odnosno Grahovo — Knin. U tom cilju, po našem mišljenju, ova brigada treba da ima sledeći raspored i to: jedan bataljon u Resanovicima, a ostatak Brigade u Tičevu, s tim da jedan bataljon bude redovno u pokretu za dejstvo na neprijateljsku komunikaciju Grahovo — Strmica, odnosno Grahovo — Knin.

3. IX hrvatsku (III ličku) brigadu, čim je smeni IV crnogorska brigada, imate odmah uputiti pravcem: Mala Popina — Velika Popina i dalje prema Gračacu sa zadatkom da likvidira sva četnička uporišta na ovome pravcu i dejstvuje na komunikaciji Knin — Gračac, presecajući neprijateljski saobraćaj koji redovno teče ovim pravcem. Napomenite Štabu ove brigade, da na pravcu svoga dejstva odmah stupi u vezu sa svojom pretpostavljenom komandom, tj. sa Štabom VI divizije, stavljajući se pod njenu neposrednu komandu.³

4. Vi trebate odmah pristupiti pripremama za likvidaciju Livanjskog garnizona. U tom cilju vi ćete rokirati namenjene brigade za ovu akciju u zapadnom delu Livanjskog Polja, gde za sada postoje bolje mogućnosti ishrane i smeštaja za vaše ljudstvo.

Situacija u Livanjskom Polju je sledeća:

— U samome Livnu ima oko 500—600 ustaša, većinom mlađih boraca. Ova neprijateljska posada ne ispoljava nikakvu aktivnost prema našim jedinicama. Za sada nema artiljerije.

— Na Borovoj Glavi i u Sujici drže po jednu satniju.

² Ova dva bataljona nisu učestvovala u napadu na Livno, već su, 3 decembra 1942 god., po dolasku Druge proleterske divizije u rejon Livna, prebačeni za zaštitu pravca Jajce — Mrkonjić Grad.

³ Deveta hrvatska brigada se privremeno nalazila pod komandom Štaba Druge proleterske divizije (vidi tom V, knj. 9, dok. br. 97). Ovo naređenje da se Brigada priključi sastavu svoje divizije kasnije je stavljeno van snage, pa je ona i nadalje zadržana pod direktnom komandom Vrhovnog štaba NOV i POJ (vidi dok. br. 191).

— U Livanjskom Polju ustaše vrše opištu prisilnu mobilizaciju. Prema tome, vi ćete nastojati da sprečite ovu mobilizaciju po svaku cenu.

— Seosko stanovništvo u zapadnom delu Livanjskog Polja nama je poptuno naklonjeno, čak i ona sela koja su ranije bila ustaški raspoložena sada prilaze nama i šalju našim jedinicama namirnice koje su sami prikupili dobrovoljnim priložima. Napominjemo da neprijatelj nigde nije organizovao niti uspostavio ustašku vlast u zapadnom delu Livanjskog Polja.

Zato vi trebate sa seljacima u Livanjskom Polju postupati oprezno i pokazati se kao pravi narodni oslobodioci i zaštitnici.

5. Pri organizaciji napada na Livno trebate obratiti pažnju na sledeće:

— Napad treba da izvršite noću u vidu prepada;

— Blagovremeno, ranije, treba da presečete sve veze Livna sa okolnim garnizonima i to kako prema Šujici i Duvnu, tako i prema Obrovcu, odnosno Sinju. Za zatvaranje pravca prema Obrovcu možete upotrebiti, za posedanje Vagnja, Dinarski dalmatinski bataljon⁴ koji se sada nalazi na Vještića Gori. Pošto imate dovoljno snaga (oko 10 bataljona) možete jednovremeno pri likvidaciji Livna očistiti i Šujicu i na taj način preseći komunikaciju Kupres —• Duvno.

Odmah postupite u duhu ove direktive.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

VRHOVNI KOMANDANT,

P.S.⁵ Ako bude mogućnosti — poslaćemo vam 1—2 haubice.

⁴ Dejstvovao samostalno na Dinari kao bataljon Četvrte operative zone NOV i PO Hrvatske, tada neposredno pod komandom Vrhovnog štaba.

⁵ Tekst u »postsriptumu« dopisan je crvenom olovkom.

BR. 181

**OBAVEŠTENJE SVETOZARA VUKMANOVIĆA-TEMPA OD
25 NOVEMBRA 1942 GOD. ALEKSANDRU RANKOVICU O
IZVRŠENIM PRIPREMAMA ZA ODLAZAK U MAKEDO-
NIJU¹**

Drugu Marku

Došao sam u Hrvatski štab.² Ovdje mi rekoše da mi za ulazak u Zagreb treba objava da me vojska ne potražuje. Zato sam odmah uputio kurira za Zagreb i dao mu dvije moje slike, s tim da mi odmah pošalju potrebne dokumente za ulazak u Zagreb. Istovremeno sam im naložio: 1) da mi pripreme potrebne dokumente (propusnicu) za put od Zagreba do Zemuna; 2) da jave Mihailu u Beogradu da spremi potrebna dokumenta za prebacivanje od Zemuna do Beograda i od Beograda do Skoplja.³ Za izradu tih dokumenata poslaće im jednu moju sliku od one dvije što sam poslao u Zagreb. Na taj način moći ću bez zadržavanja da se prebacim do Skoplja. Samo ako pregnu na posao. Ja sutra odlazim dalje u pravcu Zagreba jer očekujem već da ću na putu sresti kurira sa potrebnim dokumentima, pošto je danas već peti dan otkako je pošao kurir odavde za Zagreb sa mojim pismo-m i sa pismom CK KPH za zagrebačku organizaciju.

Vi bi trebali urediti da mi odvajate po jedan primjerak svih materijala i direktiva koje budete izdavali pa da mi iste šaljete preko Zagreba sa naznakom za Tempa. Ja ću urediti kanal da to dolazi do mene.

Pozdrav

Tempo

25 novembra 1942 god.

Slunj

¹ Original, pisan mastilom, ćirilicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 705.

² Odnosi se na Glavni štab NOV i PO za Hrvatsku.

³ Svetozar Vukmanović je bio dobio zadatak od CK KPJ i Vrhovnog štaba NOV i POJ da se ilegalno prebaci u Makedoniju i da, prenoseći bogata iskustva dotadašnje revolucionarne borbe, doprinese bržem razvoju Narodnooslobodilačkog pokreta u Makedoniji. Pri prolazu za Makedoniju zadržao se neko vreme u Srbiji, na Kosovu i u Metohiji, pružajući neposrednu pomoć tamošnjim partiskim organizacijama i partizanskim odredima, a zatim je prešao u Makedoniju, prispevši 26 februara 1943 god. u Skoplje.

BR. 193

**GOVOR VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ DRUGA
TITA OD 26 NOVEMBRA 1942 GOD. NA PRVOM ZASE-
DANJU ANTIFAŠISTIČKOG VEĆA NARODNOG OSLOBO-
ĐENJA JUGOSLAVIJE¹**

Drugovi i drugarice, braćo i sestre, delegati Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije! — Pozdravljam vas u ime Vrhovnog štaba, u ime boraca, komandira, komandanata i političkih komesara naše junačke Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije. (Buran aplauza i povici: »Živela naša vojska!«)

Smatram za veliku čast što mi se pruža mogućnost da vas ovdje, danas, na ovom historijskom skupu mogu pozdraviti, *poslije* velike, teške i krvave borbe koju su morali naši narodi voditi u toku ovih osamnaest mjeseci.

Otvaram ovu historijsku skupštinu Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije i ovom prilikom htio bih vam reći nekoliko riječi.

Rezultat dugotrajne, teške i krvave borbe, — nejednake borbe, jer smo mi u borbu stupili gotovo goloruki, — rezultat te borbe jest i to što mi danas imamo mogućnost da se ovdje sastanemo, da stvorimo jedan organ, jedno tijelo koje će zajedno s Vrhovnim štabom Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije, zajedno s narodno-oslobodilačkim odborima, podupirati našu borbu, organizirati pozadinu, organizirati politički i ekonomski našu razrušenu zemlju — ukoliko se to u ovim prilikama može učiniti, da bismo ovu tešku borbu mogli dovesti do pobjedonosnog svršetka.

Drugovi i drugarice! Mi nemamo mogućnosti da stvorimo jednu, legalnu vladu, jer nam to još međunarodni odnosi i prilike ne dozvoljavaju. Ali mi imamo pravo na jedno — a to je: da u ovim teškim okolnostima stvorimo jedno političko tijelo,

¹ Drug Tito je, U svojstvu Vrhovnog komandanta NOV i POJ, 26. novembra 1942. god., posle svečanog dela sednice, otvorio zasjedanje Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ). Njegov govor je najpre objavljen u prvom broju »Narodnog oslobođenja«, organu AVNOJ-a, i u »Borbi« od 6. decembra 1943; kasnije je, širom naše zemlje, umnožavan i rasturan zajedno sa ostalim materijalima Prvog zasjedanja AVNOJ-a. Redakcija ga ovde preštampana iz knjige »Borba za oslobođenje Jugoslavije 1941—1945« (Kultura, 1947).

jedan politički organ, koji će okupiti sve narodne mase,^ koji će okupiti naš narod i povesti ga, zajedno s našom junačkom vojskom, u dalje borbe koje stoje pred nama, a koje će biti veoma teške. Mi nemamo nikakve vlasti na našem teritoriju osim naših narodno-oslobodilačkih odbora, koje je sam narod stvorio. Mi ne priznajemo razne fašističke marionetske vlade, i baš zato mi moramo na ovoj zemlji, na ovoj svojoj zemlji, natopljenoj krvlju najboljih sinova naših naroda, stvoriti takvo stanje u kome će naš narod — i u ovakvim okolnostima — moći pridonijeti Narodno-oslobodilačkoj borbi svoj maksimum. Dok smo mi bili mala partizanska vojska i imali samo male partizanske odrede, onda i zahtjevi nisu bili tako veliki. Danas su se ti mali partizanski odredi pretvorili u snažnu Narodno-oslobodilačku vojsku, koja ne samo da je ravna, već je i nadmoćnija od neprijatelja po svojoj izdržljivosti i moralu, uprkos njegovoj tehničkoj nadmoćnosti. U vezi s tim, postavljaju se mnogo veći zahtjevi nego prije, kada je svako selo, kotar ili općina mogla hraniti svoje borce. Potrebno je da se organizira vlast, politička vlast, koja će moći mobilizirati, koja će sve one latentne snage koje postoje u našem narodu iskoristiti u jednom općem smjeru, a to je: borba protiv fašističkih zlikovačkih okupatora, borba protiv njihovih saveznika, naših domaćih izdajnika, ustaša, četnika i drugih.

Ja sam sretan što mogu danas i ovdje vidjeti najbolje sinove naših naroda, rodoljube, istinske predstavnike naših naroda, koji su se očeličili u ovoj teškoj i krvavoj borbi. To više nisu, kao nekada, predstavnici koje biraju korteši, već su to ljudi koji su u ovoj nadčovječanskoj borbi izrasli iz sredine naroda, ljudi koji su išli u borbu spremni da daju svoje živote. Sretan sam što danas mogu vidjeti ovdje ono što je zbilja najbolje u našem narodu.

Drugovi i drugarice! Na naše Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije pada težak teret, pada velika odgovornost. Mi nemamo tako reći ništa. Mi imamo samo oružje, koje smo osvojili krvlju naših najboljih boraca. Naša zemlja je razorena, naš narod trpi strahovite patnje i muke, gladan, go i bos, izložen četničkom, ustaškom i okupatorskom zvjerskom teroru. Ali mi imamo jedno —> nepokolebljivu čvrstoću i vjeru napaćenog naroda da će pobjeda biti njegova. (»Tako je!« •— Aplauz.) Mi imamo visok moral ne samo u našoj vojsci — moral koji zadivljuje čitav svijet — već i u našem narodu. Gledajte na ona popaljena sela. Kraj njih, na zimi, po daščarama ili pod golim nebom, u šumi kraj vatre, seljaci i seljakinje ne ropću na svoju sudbinu, već kažu: »Braćo mila, borite se — a mi ćemo

dati i posljednji zalogaj što ga imamo, da biste pobijedili našeg zajedničkog neprijatelja«. To je moral kakav se rijetko i teško nađe, to je ponos naroda Jugoslavije.

I razumije se, na organ koji mi ovdje stvaramo, koji j odozdo izrastao, pada ogromna odgovornost i teška zadaća. Našoj vojsci treba odjeće — mi nemamo tvornica. Našoj vojsci treba obuće — mi nemamo tvornica obuće. Našoj vojsci treba naoružanja — mi nemamo tvornica oružja. Našoj vojsci treba hrane. Sve to pada kao zadaća na ovaj visoki forum, koji stvara naš narod kao klicu svoje vlasti. Ja mislim da među vama nema takvoga koji bi se bojao tih teškoća i te velike odgovornosti. Ja mislim da ste vi svi spremni da date sve od sebe u daljoj borbi, koja se pobjedonosno razvija. Mi smo tukli i tući ćemo neprijatelja bez obzira na njegovu nadmoćnost u naoružanju. (Aplauz.) Zajedno s vama, drugovi i drugarice, predstavnici naših naroda, naš Vrhovni štab će moći lako savladati sve teškoće koje se preda nj postavljaju. Danas mi te teškoće lakše primamo i savladavamo nego prije šest mjeseci. Danas je perspektiva jasna — jasno je kao sunce da će pobjeda biti na strani saveznika. (Aplauz.) Hitlerovske i ostale fašističke bande trpe danas poraz za porazom. Herojska Crvena armija (»Živjela Crvena armija!« — Aplauz.) zadaje već smrtonosne udarce njemačkim fašističkim hordama i hitlerovskim vazalima. (»Dolje s njima!«) Staljingrad, ta tvrđava čitavog naprednog čovječanstva, odbranjen je. Stotine hiljada njemačkih pasa poginulo je, prije i u sadašnjoj ofanzivi, pod zidinama ovog kremen-grada. (»Živjela odbrana Staljingrada! Živjeli branitelji Staljingrada!«) Hitlerovski psi se bacaju kao bijesna zvjerad u kavezu na sve strane, ali im spasa nema. Oni će u svojim posljednjim trzajima možda pokušati da svoj bijes iskale na slabijim, okupiranim zemljama, na okupiranim narodima, ali mi im kažemo da će kod nas u Jugoslaviji loše proći. (»Tako je!« — Aplauz.) Mi danas imamo vojsku, mi imamo naoružanje sve od pušaka do topova. Mi se možemo s njima mjeriti. Budite uvjereni da njihova snaga u našoj zemlji nije takva, da bi mogli da obistine i privedu u djelo svoje paklene namjere — da nas unište. Nikada mi nismo gubili vjeru, a danas ponajmanje sumnjamo da će pobjeda biti naša. (Aplauz.) Prema tome, u ovim časovima, kada su srca svih podjarmljenih naroda uzdrhtala od radosti, videći neminovnu propast fašističkih zvjerskih pasa, mi smjelo, s puno nade i vjere, idemo u susret svim teškoćama koje nas čekaju, uvjereni da ćemo zajedničkim radom, zajedničkom borbom moći da privedemo dugotrajnu borbu i patnje do sretnog svršetka. (»Tako je!« — Aplauz.)

Drugovi i drugarice! Na kraju bih ja htio još podvući da su svi rezultati naše borbe, koje smo do sada postigli, najvećim dijelom zasluga naše velike slavenske braće Rusa i svih naroda Sovjetskog Saveza. (»Živjeli! Živio Sovjetski Savez!«) Jedino vjera, duboka vjera u snagu i moć Sovjetskog Saveza, u snagu i moć Crvene armije, bila je za nas ona hrana koja nas je držala dok smo prebrodili sve one teškoće kroz koje srho prošli za ovih osamnaest mjeseci.

Vama, visokom narodnom forumu, Antifašističkom vijeću narodnog oslobođenja Jugoslavije, želim mnogo uspjeha u daljem radu na dobrobit svoga naroda, na dobrobit naše hrabre Narodno-oslobodilačke vojske, na dobrobit jedinstva svih naroda Jugoslavije, jer je to temelj koji se sada stvara, temelj bratstva, sloge i jedinstva, koje više nitko nikada neće moći srušiti. (»Tako je!« — Aplauz.) Ova historijska skupština je dokaz jedinstva naših naroda, Srba, Hrvata, Slovenaca, Crnogoraca, muslimana i dr., bez obzira na vjeru i nacionalnost, a ona je ujedno i zalog da se ide k stvaranju bolje i sretnije budućnosti naših naroda. (»Tako je!« —• Aplauz.)

Da živi naš veliki saveznik —• Sovjetski Savez!

Da živi veliki vođa i strateg —• drug Staljin!

Da živi herojska Crvena armija!

Da žive naši saveznici — Engleska i Amerika!

SMET FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

BR. 193

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ
DRUGA TITA OD 26 NOVEMBRA 1942 GOD. ŠTABU PRVOG
BOSANSKOG NOU KORPUSA O DAVANJU UVERENJA
SA POTPUNIM PODACIMA O UČEŠĆU U NARODNOOSLO-
BODILAČKOJ BORBI SVAKOM PRIPADNIKU NOV I POJ
PRILIKOM NJEGOVA OTPUŠTANJA IZ VOJSKE'**

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

ŠTABU I BOSANSKOG KORPUSA

Jedinice koje otpuštaju drugove koji su nesposobni više za borce, te ih upućuju u pozadinu, često ih otpuštaju bez ikakvog papira. Nekad samo sa zajedničkim spiskom i redovito sa vrlo oskudnim podacima.

To je vrlo pogrešno. Svaki partizan kad mora zbog onesposobijenja da napusti jedinicu i da ide u pozadinu, ili izlazi iz bolnice kao invalid ili onesposobljen za borca, ima pravo, a jedinice su dužne da dadu svakom, na otpusni list, objavu, odnosno uverenje, gde će se naznačiti: otkad i dokle je bio partizan, je li učestvovao u borbama, kakav je borac bio, je li ranjavan i koliko puta, je li bio pohvaljen ili kažnjavao i zašto, kakav je politički, kakve je izgrađenosti, za kakve je poslove sposoban, kakvog je karaktera, je li pouzdan, disciplinovan, zanimanje u građanstvu, godine starosti, odakle je, ima li braće, sestara itd. u partizanima.

Nije dostojno naše vojske da po pozadini idu bivši borci bez takvog uverenja koje pokazuje ko su i kakvi su kao borci bili. To izgleda kao da su svoj posao kao borci svršili, pa neka ide kuda mu drago. Treba misliti i na budućnost, kada će našim borcima, invalidima i onesposobljenim trebati davati stalnu pomoć, domove itd. A na osnovu čega će se to moći ako svaki ne bude imao uverenje iz jedinice iz koje je otpušten? Ali, i bez obzira na pitanja budućnosti, za sam rad na pravilnom raspoređivanju takvih drugova na pozadinske službe ili oporavilišta trebaju takva uverenja sa potpunim podacima, i to svakom posebno a ne zajedno za desetke ljudi.

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 42—2, k. 4. Naređenje je upućeno i svim ostalim višim štabovima NOV i POJ.

Uverenja treba da izradi i odgovara za njih zamenik političkog komesara bataljona, a da potpiše pored njega i komandant bataljona.

Upućujući takve drugove u pozadinu, uneće zamenici polit, komesara neke od poverljivih podataka i mišljenja o dotičnom drugu u poseban poverljiv akt koji će napisati pored uverenja.

Jedinice treba da znaju kuda će, odnosno kojoj ustanovi da upućuju drugove koji više nisu za borce, bilo da ih otpuštaju stalno ili samo za neko vreme. Sve onesposobljene borce, bilo da se otpuštaju iz jedinica ili iz partizanskih bolnica, treba upućivati komandama područja ili mesta, pri kojima će biti ustanovljen otsek za stalni ili privremeni raspored na pozadinske službe.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

26-XI-1942 g.

Tito

(M. P.)

BR. 193

NAREĐENJE POMOĆNIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 27. NOVEMBRA 1942. GOD. KOMANDANTIMA PRVE PROLETERSKE I TREĆE NOU DIVIZIJE DA DOSTAVLJAJU DETALJNE OPERATIVNE IZVEŠTAJE I DA ORGANIZUJU ODBRANU JAJCA I BRŽU EVAKUACIJU PLENA I RANJENIKA¹

27-XI-[194]2
8 [časova]

KOMANDANTU I PROLETERSKE I III UDARNE DIVIZIJE
JAJE

Primili smo vaš izveštaj o oslobođenju grada Jajca 27. o. m. u 5 časova.² Izveštaj je nepotpun, ne znamo koje su neprijateljske jedinice učestvovala u odbrani Jajca. Javljeno je da su ga branili Nemci, ustaše i domobrani, dok nigde nije rečeno da su to bili Nemci, recimo, 10 čete 15 puka 40 korpusa, niti su na sličan način obeležene ustaške i domobranske jedinice. Sve ove podatke mogli ste da saznate od zarobljenika.

Drug komandant je strahovito ljut na vas zbog dostavljanja nepotpunih izveštaja. Mi znamo da je ovaj izveštaj morao biti nepotpun, ali mi nismo potpuniji ni iscrpniji izveštaj dobili ni do danas o zauzeću Sitnice. U buduće dostavljati potpune izveštaje, koji treba da sadrže sledeće:

— Opis položaja za dotičnu jedinicu, prilažući po mogućnosti kroki ili skicu sa rasporedom neprijateljskih trupa pre početka borbe i sopstvenim planom napada.

Obostranu situaciju vojske i, na osnovu procene iste, verovatnu nameru neprijateljsku i sopstvenu odluku.

—• Plan rada i izdate zapovesti; ako će se u izveštaju zasebno izdvojiti odeljak o pripremi, onda izneti plan rada iz zapovesti za pripremu, pa tok pripreme i potom zapovesti za samu borbu.

—• Vreme početka 'borbe.

— Način i tok obostranih razvijanja [borbenih dejstava].

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 15—5, k. 2.

² Jajce je oslobođeno 26. novembra 1942. god. O planu napada i o borbama za oslobođenje Jajca vidi tom IV, knj. 8, dok. br. 64, 71, 92, 95, 96, 98, 236 i 237.

— Tok borbe po pojedinim fazama, sa naznačenjem časova pojedinih važnih trenutaka.

—• Izvešća i zapovesti od uticaja dobivene u toku akcije i rad po njima; vezu sa susednim trupama i važnije događaje kod njih ukoliko su bili od uticaja na rad sopstvenih trupa; pri tome izneti rad neprijateljske avijacije i bornih kola koji su neposredno uticali na tok borbe.

— Završetak borbe: gonjenje; odstupanje; vreme svršetka operacije.

—• Gubici:

Sopstveni, poimenično naznačujući: poginuo, ranjen, zarobljen, nestao. Istaći njihovo držanje u borbi i predloge s tim u vezi. Gubici u materijalu i stoci —• brojno.

Neprijateljski, ukoliko se bude imalo podataka: 1. u ljudstvu, brojno, imenujući znatnije starešine ukoliko bi bili poznati; 2. u materijalu, brojno, po kategorijama, zadobiveni kao trofeji.

— Položaj svojih i neprijateljskih trupa posle svršetka borbe.

— Koje su neprijateljske trupe i komandanti učestvovali.

— Stanje neprijateljskih i svojih trupa i njihova sposobnost za dalju borbu.

— Važnije podatke o utrošku i popuni municije.

— Koja su se lica i trupe odlikovali da zaslužuju nagrade, a koja nagrade i pohvale.

— Brojno stanje ljudstva, oružja i ostale ubojne spremlje po završenoj akciji, eventualni priliv novih snaga, poimenično.

— Kritički osvrt na ceo tok operacije, kao i primedbe na dotadanje borbene postupke na slučaj da bi ih u nečemu trebalo menjati ili dopunjavati.

Prilog ovom izveštaju treba redovno dostavljati:

1) Zapovest komandanta divizije izdatu pre početka napada ili odbrane, i sva naređenja upućivana u toku akcije kao i izveštaje koji su u toku akcije primani.

2) Zapovesti komandanata potčmjenih brigada i njihov izveštaj, odnosno relaciju po završenoj operaciji.

3) Celokupnu i primerno sređenu neprijateljsku arhivu i sve važnije dokumente, kao i neprijateljsku štampu.

I Proletrska divizija produžiće rad prema sopstvenoj praeeni situacije i dobijenim direktivama u tom smislu da njeno dejstvo omogući održanje Jajca u našoj vlasti. Smatramo da bi bilo potrebno da se u rejonu Jajca zadrži bar dva do tri dana, dok III Divizija učvrsti aktivnu odbranu grada Jajca.

III Udarne divizije aktivnim dejstvom zatvoriće pravce Sarajevo — Travnik — Jajce i Bugojno —• D. Vakuf —• Jajce, sa težnjom da se grad Jajce zadrži u našoj vlasti.

Ova divizija obezbediće evakuaciju važnih potreba za nas iz Jajca, ostavljajući slabu posadu u samom gradu sa zadatkom da potpomogne evakuaciju i spreči pljačku privatne i vojničke imovine od [strane] nesvesnog stanovništva iz okoline.

Za organizaciju evakuacije i njeno izvođenje uputili smo tamo druga Smirnova sa pionirskim vodom, da organizuje evakuaciju soli i važnih stvari iz magacina »Elektro-Bosne«. On će evakuisati hlor, tako da se fabrika može zapaliti u slučaju da budemo prinuđeni napustiti grad Jajce.

Njemu je stavljeno u dužnost da sve inženjere i stručne radnike, bez obzira na narodnost, zatvori i sprovede u Petrovac, jer bez ovih stručnjaka neprijatelj ne može pustiti fabriku u pogon, makar *ona* bila i potpuno ispravna. Naročitu pažnju obratiti na inženjere Škrivanića i Erdelija.

Evakuaciju svih ranjenih i bolesnih drugova izvršite preko Mliništa u Petrovac. Na Mliništima organizovan je prihvrat i dalja evakuacija do Petrovca. Mi smo na Mliništima organizovali da ranjenici dobiju toplu hranu i budu smešteni u zagrejane vagone. Od Mliništa mi primamo potpuno sitaranje za evakuaciju ranjenika.

Situacija na ostalim frontovima:

II Proleterska divizija, pošto je očistila dolinu reke Cetine i nanela velike gubitke talijanskom okupatoru i njegovim slugama, dobila je zadatak da preduzme napad na Livno i Sujicu i likvidira ustašku posadu u tim garnizonima.³ Ukoliko vam haubice nisu potrebne za dalje akcije, uputite ih sa municijom, poslugom i zapregom preko Mliništa u Glamoč, da uhvate vezu i stave se na raspoloženje Štabu II Divizije. O tome koliko ste haubica i eventualno drugih oruđa kao i municije uputili II Diviziji izvestite nas, da bismo se mogli upravljati. Napad na Livno i Sujicu uslediće verovatno najkasnije do 29. novembra.

Snage Bosanskog korpusa u sadejstvu sa snagama Glavnog štaba Hrvatske preduzele su napad na Bosanski Novi i Dvor u toku 26. o. m.⁴ Ljubiju nismo mogli zauzeti zbog ogorčenog otpora nemačkih snaga.⁵

³ Vidi dok. br. 180.

⁴ O ishodu borbi za Bos. Novi i Dvor vidi tom IV, knj. 8, dok. br. 91, 97, 239 i 240 i tom V, knj. 9, dok. br. 84, 99, 100 i 122.

⁵ Vidi tom IV, knj. 8, dok. br. 70 i 77.

Štabu Pete bosanske divizije stavili smo u zadatak da zatvara pravac Banja Luka — Sitnica. Vi u tom smislu stavite na raspoloženje predviđene snage III Krajiškog odreda za formiranje VII Krajiške udarne brigade, kako bi mogla da izvrši povereni joj zadatak.

Na Istočnom frontu kod Staljingrada snage Crvene armije snažno napreduju. Za vreme od 19—26 novembra trupe Crvene armije zarobile su 63.000 neprijateljskih vojnika a pobile 47.000. Samo u toku 26 novembra zarobljeno je 12.000 Nemaca. Zaplenjeno je topova svih kalibara 1.863 komada, mitraljeza 3.851, pušaka oko 50.000, tenkova ispravnih i neispravnih 1.320 komada, konja 9.000, i 108 skladišta sa ratnim materijalom, municijom i namirnicama. Napredovanje trupa Crvene armije usmereno je ka Rostovu i one su oko 120 kilometara odmakle od Staljingrada. Opkoljeno je 25 nemačkih divizija pred Staljingradom. Nemački radio žali se na snažne napade trupa Crvene armije od Toropecta ka Smolensku i ka litvanskoj granici. Engleski radio izveštava da su sovjetske trupe udaljene od ovih ciljeva — 120 milja. Jugozapadno od Klečkaja takođe napreduje ka jugu jedna jaka kolona Crvene armije. Na tome pravcu zarobljene su tri kompletne nemačke divizije sa komandantima i štabovima.

U Africi engleske i američke snage produžavaju nadiranje, koje će svakako uroditi plodom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Vrhovni štab,

BR. 193

**UPUTSTVO VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ
DRUGA TITA OD NOVEMBRA 1942 GOD. O ORGANIZACI-
ONJOJ STRUKTURI I OSNOVNIM ZADACIMA OBAVE-
STAJNE SLUŽBE NA OSLOBOĐENOJ I NEOSLOBOĐENOJ
TERITORIJ¹**

UPUT ZA OBAVESTAJNU SLUŽBU

U našem oslobodilačkom ratu jedan od bitnih uslova uspeha je poznavanje stanja kod neprijatelja i njegovih namera uopšte, s jedne strane, a s druge strane ne dopustiti neprijatelju da sazna naše stanje i naše namere. To je zadatak naše obaveštajne službe. Obaveštajna služba predstavlja najmoćnije oružje komandovanja.

U ovom cilju ima se organizovati obaveštajna služba, kako na oslobođenoj, tako i na neoslobođenoj teritoriji, kao i u mobilnim, operativnim jedinicama naše vojske.

Organizacija obaveštajne službe ima biti izvedena po sledećem:

1) *Na oslobođenoj i neoslobođenoj teritoriji.* Skelet obaveštajne službe predstavlja planski postavljena obaveštajna mreža. Skelet obaveštajne mreže čine glavni ob. centri, pomoćni obaveštajni centri, centri rejona, ob. organi, ob. poverenici po opštinama i selima. To je ustvari teritorijalna obaveštajna mreža, čiji centri imaju karakter stalnosti — nepokretnosti.

Glavni ob. centri neposredno su potčinjeni i odgovorni za svoj rad Obaveštajnom odelu Vrhovnog štaba, koji upravlja i rukovodi celokupnom ob. službom.

U glavnom ob. centru stižu se i prikupljaju, sređuju i proveravaju, proučavaju i pripremaju za iskorišćavanje svi izveštaji primljeni od pomoćnih ob. centara i ob. organa uopšte. Na osnovu tih svih podataka šef centra sastavlja jedan skupan izveštaj za celokupno svoje ob. područje i dostavlja ga u predviđenom roku Ob. odelu Vrhovnog štaba.

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u Isto-, riskom arhivu CK SK Slovenije. U mikroteci Vojnoistoriskog institut JNA nalazi se snimak tog originala pod br. 1/39—42 — SI.

Uputstvo je bilo napisano do 27 novembra 1942 (vidi dok. br. 186). Krajem novembra i početkom decembra je dostavljeno glavnim štabovima, štabovima korpusa i štabovima divizija neposredno potčinjeni Vrhovnom štabu, a ovi su ga, u celini ili u izvodu, dalje dostavljali nižim štabovima, sve do bataljona.

Pomoćni ob. centri postupaju na sličan način, a tako isto postupaju i centri rejona, odnosno poverenici opštine i sela.

U svakom ob. centru postoji šef centra sa nekoliko saradnika — ob. organa. Broj ob. organa pri pojedinim centrima ne može se precizirati, to zavisi od veličine i obimnosti, vrste i težine zadataka dotičnog centra, kao i od uslova pod kojima radi i dejstvuje na dobijenom području. Glavno je imati onoliko broj saradnika sa kojima se mogu u duhu dobijenih direktiva blagovremeno izvršavati svi postavljeni zadaci i obezbediti neprekidno funkcionisanje odnosnog ob. centra. Sve to zavisi od vladajućih prilika i okolnosti na dotičnom ob. području.

Na oslobođenoj teritoriji obrazovati pri komandama područja i komandama mesta obaveštajne centre za pripadajuću im teritorijalnu nadležnost. Obaveštajni centri komandi područja neposredno su potčinjeni i odgovorni za svoj rad glavnom obaveštajnom centru, dok su ob. centri komande mesta neposredno potčinjeni i odgovorni za rad ob. centrima pretpostavljenih komandi područja.

Opštinski i seoski poverenici odgovorni su za svoj rad ob. centrima pretpostavljenih komandi mesta.

Ako to nalažu vojno-političke prilike i ostale vladajuće okolnosti, mogu, u izvesnim slučajevima, komande područja *poslužiti* kao pomoćni ob. centri na *izvesnom* deju oslobođene teritorije, a ob. centri kod izvesnih komandi mesta takđe mogu biti ob. centri rejona. U tom smislu ostavlja se puna sloboda organizacije rada nadležnim glavnim obaveštajnim centrima.

Glavni i pomoćni ob. centri, kao i ob. centri komandi područja imaju u svome sastavu dve sekcije i to: sekciju za obaveštavanje i sekciju za kontrašpijunažu. Svaka sekcija mora imati svoga rukovodioca, koji su u dotičnom centru najbliži pomoćnici i saradnici šefa centra. Zadaci ovih sekcija biće izloženi u daljem izlaganju.

2) Obaveštajna služba u mobilnim i operativnim jedinicama. U ovim jedinicama organizacija ob. službe ima se sprovesti po sledećem:

Pri štabovima korpusa, divizija, brigada, bataljona i diviziona imaju se organizovati ob. centri, koji će u svojim jedinicama odmah uspostaviti ob. mrežu i u toku operacija i pokreta uopšte rukovoditi i upravljati ob. službom. Po četama i baterijama odrediti poverenike, koji su za svoj rad odgovorni bataljonskim ob. centrima, odnosno ob. centrima dotičnog diviziona.

Korpusni ob. centri, kao i divizijski ob. centri onih divizija koje su neposredno pod komandom Vrhovnog štaba, potčinjeni

su i odgovorni za svoj rad Obaveštajnom otketu Vrhovnog štaba.

Obaveštajna služba mobilnih jedinica prethodi operacijama i pokretima svoje jedinice. Njen je zadatak da blagovremeno pribavi i pripremi za iskorišćenje sve potrebne podatke o neprijatelju u cilju da svome štabu omogući donošenje realnih odluka i celishodno komandovanje. Njena delatnost naročito se ima ispoljiti uoči priprema kao i u fazi samih priprema predviđenih operacija dotičnih jedinica.

Ako je obaveštajna služba mobilnih jedinica temeljito organizovana i ako se njeni rukovodioci i organi vesto i brzo snalaze u svakoj situaciji, onda se ne može nikada desiti da dotična jedinica bude iznenađena od strane neprijatelja.

Obaveštajna mreža mobilnih operativnih jedinica ima karakter mobilnosti, pokretnosti, i u svom radu prvenstveno se oslanja na teritorijalnu obaveštajnu službu, ako je ova organizovana i uspostavljena na pravcu operacija dotične jedinice.

Korpusni, divizijski i brigadni ob. centri imaju u svom sastavu dve sekcije i to: sekciju za obaveštavanje i sekciju za kontrašpijunažu. Kao što je i napred istaknuto, ove sekcije trebaju imati svoje rukovodioce, kao najbliže saradnike šefa dotičnog ob. centra.

3) *Zadaci obaveštajne službe.*

a) *Sekcija za obaveštavanje.* — Zadatak je ove sekcije da prikuplja podatke o sledećem:

• *Podatke o neprijatelju* — operativne podatke: organizacija i formacija neprijateljske vojske, raspored, jačina i sastav, naoružanje i oprema, položaj i njihova utvrđenja, način obezbeđenja varoši, sela i komunikacija uopšte; neprijateljske namere; pokret i saobraćaj neprijatelja na pojedinim komunikacijama.

Moralno stanje neprijatelja, kod starešina i kod vojnika; red i disciplina u neprijateljskoj vojsci; odnosi starešina i vojnika.

Borbena vrednost i sposobnost neprijateljskih trupa, kvaliteta starešina i vojnika, ratno iskustvo neprijateljskih jedinica, njihov nacionalni i socijalni sastav.

Materijalno stanje: naoružanje, municija i ostala borbena sredstva; stanje odeće i obuće; stanje ishrane i način snabdevanja; zdravstveno stanje neprijatelja.

Šta se govori o ratu u neprijateljskoj vojsci, šta misle i govore o ovome starešine, a šta vojnici. Odnosi neprijatelja prema nama i našoj borbi uopšte; šta govore o našoj vojsci, njihovo gledište o nama.

Na neoslobođenoj teritoriji — odnos neprijatelja prema mesnom stanovništvu, organizacija vlasti, kak-sm podršku i oslonac nalazi neprijatelj u mesnom stanovništvu, teror, rekvizicije itd. Sve ovo izneti posebno za okupatora, a odvojeno i posebno za četnike i ustaše.

Podatke o stanju u narodnim masama. Moralno-političko stanje stanovništva; šta misli o ratu, ko će pobediti, ... da li ima poverenja u našu vojsku i da li je sigurno u našu pobedu; da li treba da pomaže našu borbu i čime; njegova izdržljivost i istrajnost i nada za bolju budućnost.

Materijalno stanje, ishrana, smeštaj, imovno stanje uopšte; da li vlada glad u narodu i kako savlađuje sve teškoće i od koga traži podršku i pomoć.

Na neoslobođenoj teritoriji odnosi stanovništva sa okupatorom kao i sa četnicima i ustašama; kako je organizovana vlast od strane neprijatelja; ko su glavni neprijateljski pomagači i organizatori protivnarodne borbe, kako narod gleda na njih i da li ih pomaže; ko je u javnoj a ko u tajnoj službi neprijatelja; gledišta masa o okupatoru, četnicima i ustašama; najefikasnije mere za suzbijanje i paralisanje četničkog i ustaškog uticaja na odnosnom delu neoslobođene teritorije.

b) *Sekcija za kontrašpijunažu.* Zadatak ove sekcije je da vodi odbranu od neprijateljske špijunaže. Ovaj zadatak sastoji se u sledeem:

Suzbijanje lažnih i tendencioznih vesti o snazi i moći fašističke vojske, četnika i ustaša, predočavajući narodu pravu istinu, tj. da su fašizam i njegove sluge četnici i ustaše na izdijasaju. Tom prilikom izneti i gotove činjenice, rezultate dosadašnjih borbi naših saveznika i naše vojske protivu talijansko-nemačke koalicije i domaćih izroda, četnika i ustaša.

Na očiglednim primerima pretstaviti našu vojsku kao pravu izrazito oslobodilačku narodnu vojsku.

Vaspitno delovati na mase da se stanje o našoj vojsci i njenim operacijama ne iznosi na javnost, da ne bi neprijateljski agenti na osnovu tih nenamerno iznetih podataka mogli prozreti naše dalje namere. Samo zvanične radio-vesti i ostali vojni izveštaji, koji se u ovome smislu naročito izdaju, mogu se objaviti i saopštiti' dotičnom stanovništvu.

Da pronalazi i otkriva neprijateljske obaveštajne centre, agente i špijune, da otkriva njihov sistem rada, i da, zatim, pripremi i izvede pariranje i likvidaciju neprijateljskih obaveštajnih organa. U *pogodnim* prilikama, zadatak je rukovodilaca ove sekcije da po mogućstvu ubace u neprijateljsku obaveštajnu mrežu svoje sigurne i odane ljude, u cilju poznavanja stanja

kod neprijatelja i organizacija njegove ob. službe. Takođe, ovi ob. organi, kojima uspe da se uvuku u neprijateljsku ob. mrežu, pored iznetog imaju zadatak da daju izmišljene i suprotne podatke neprijateljskim ob. organima o stanju naše vojske, o njenim operacijama, kako bi neprijateljsko komandovanje naveli na pogrešne zaključke uopšte i na taj način prinudili ga na nerealne i pogrešne odluke.

Podela zadataka ob. organima vrši se uvek posebno i odvojeno, tako da pri tome nije prisutan niko osim onaj na koga se odnosi dotični zadatak.

U teritorijalnoj obaveštajnoj mreži ob. organi pojedinih centara i poverenici [rejona] načelno ne bi trebali da znaju jedan za drugog da vrše obaveštajnu službu. Ovaj princip treba sprovesti i u obaveštajnoj mreži mobilnih jedinica.

Pošto prime i prouče dobijene zadatke, ob. organi odlaze na teren i pristupaju odmah njihovom izvršenju u predviđenom roku.

Ob. organi, odnosno poverenici biraju najpogodniji način za izvršenje dobijenih zadataka. U tom pogledu oni imaju punu inicijativu, Oni moraju uložiti na tom poslu sve znanje, veštinu, *umešnost* i energiju. U *svom* radu ob. organi treba da se upravljaju po sledećem:

- da ostanu nevidljivi i nezapaženi, tj. njihovo je pravilo — videti i-čuti, ne' biti viđen niti primećen;

- oni se ne smeju osetiti u sredini u kojoj rade ni po čemu da vrše obaveštajnu službu; zato svoju osnovnu dužnost — obaveštajnu službu trebaju uvek maskirati nekom drugom vrstom posla na dotičnoj prostoriji;

- mogu se prerađivati —• oblačiti u razna odela u cilju uspešnog izvršenja postavljenog zadatka;

- njihovo naoružanje ima da bude pištolj sa potrebnim brojem bombi;

- ako je predviđena šifra za brzo izveštavanje ili neki ugovoreni znaci, onda ih treba blagovremeno snabdeti i objasniti način održavanja veze sa istima.

5) *Osobine i izbor obaveštajnih organa i poverenika.* Zla ob. organe i ostale saradnike u obaveštajnoj službi treba uzimati ona lica koja imaju smisla, volje i sposobnosti za ovu vrstu službe. Ob. organi treba da budu ljudi jače inteligencije, vesti, hladni i prisebni. . . , ljudi koji imaju jako razvijen osećaj brze orijentacije, brzog uočavanja, ocene i saznanja svih okolnih pojava. Oni moraju biti hrabri i neustrašivi, uverenja i ubeđenja da za njih nema prepreke koju oni ne bi mogli savladati.

Za ob. organe i njihove poverenike treba prvenstveno uzimati pouzdane i sigurne partizane koji su pogodni za ovu službu. U teritorijalnoj ob. službi za ob. organe treba uzimati prvenstveno omladinke i omladinke koji su odani i privrženi našoj borbi, a imaju volje i sposobnosti za uspešno obavljanje svih ovih zadataka. Takođe za ob. službu koristiti iz odnosnih mesta sva ona lica koja iz patriotizma i 'Odanosti našoj borbi sama izraze želju da se prihvate ovog posla.

U izvesnim slučajevima, a prema vladajućim prilikama, mogu se za ob. organe uzeti i ona lica koja hoće da rade za izvesnu materijalnu nagradu, odnosno materijalnu pomoć. Ovakve ob. organe, koji su manje sigurni i pouzdani, treba budno kontrolisati i dodeljivati im samo strogo određene konkretne zadatke.

6) *Suradnja i sadejstvo ob. organa.* Saradnja i sadejstvo svih ob. organa neophodno je potrebna i neminovna je u svakoj situaciji. Ovu saradnju treba predvideti pri dodeljivanju zadataka pojedinim ob. organima. Ova saradnja mora se naročito ispoljiti između ob. organa teritorijalne ob. službe i ob. organa mobilnih jedinica. Ob. organi mobilnih jedinica dužni su da blagovremeno stupe u dodir sa ob. organima teritorijalne ob. službe i da od istih dobiju potrebne podatke o neprijatelju i vojno-političkoj situaciji na dotičnom operativnom području. Ob. organi teritorijalne službe dužni su da pruže sve potrebne podatke i obaveštenja ob. organima mobilnih jedinica, u cilju uspešnog izvođenja predviđenih operacija.

Ukoliko teritorijalna ob. mreža nije uspostavljena na izvesnom pravcu operacija, onda ob. organi mobilnih jedinica imaju sami, prema vladajućim prilikama i okolnostima, izvršiti postavljene zadatke i doći do potrebnih podataka o neprijatelju i da na vreme upoznaju vojno-političko stanje uopšte.

7) *Pomoć partiskih organizacija.* Partiske organizacije, kako mesne, tako one u mobilnim jedinicama, dužne su da ukažu svu potrebnu pomoć i podršku u organizovanju i razvijanju obaveštajne službe svima odnosnim rukovodiocima kojima su povereni zadaci' ove vrste.

8) *Dostavljanje izveštaja.*

a) *Sta treba izveštaj da sadrži.* Obaveštajni izveštaj treba načelno da sadrži sledeće:

— podatke o neprijatelju: jačina, sastav, raspored, naoružanje, pokreti, namere, podatke o neprijateljskoj špijunaži — agentima i špijunima; način borbe i suzbijanje neprijateljske ob. službe, šta je preduzeto i šta je potrebno još preduzeti;

—• podatke o . . . , odnos prema nama i našoj borbi, ko pomaže našu vojsku; ko su naši neprijatelji javni i tajni; na neoslobođenoj teritoriji: stav i držanje prema okupatoru, četnicima i ustašama, uslovi za razvoj i širenje našeg ustanka, šta bi trebalo preduzeti za pariranje četničkog i ustaškog uticaja.

Opšti zaključci. Koji podaci zahtevaju brzo iskorišćavanje, odnosno koji su već dati na iskorišćenje i upotrebu i kojim jedinicama ili komandama, kome je još poslat ovakav izveštaj i šta je preduzeto od strane ob. organa kao i od ostalih susednih jedinica ili komandi da se stanje popravi. Svoja gledišta i sugestije na razvoj i usavršavanje ob. službe na dotičnom prostoru, odnosno teritoriji.

Prema vrsti i prirodi dodeljenih zadataka zavisice i sadržina izveštaja ob. organa svojim centrima.. Ustvari dostavljaće se ono što je po datom zadatku postignuto i što je od interesa za naše opšte vojno-političke potrebe.

b) *Kakav treba da bude izveštaj*-. Da bi izveštaji bili od koristi treba da odgovore sledećim uslovima: Da su istiniti, da su razumljivo i čitko napisani, da se iz istih vidi stepen pouzdanosti njihove sadržine i da blagovremeno stignu onome kome su upućeni.

Izveštaj je potpun i precizan kada sadrži sve podatke o snazi, zemljištu, vremenu i radnjama uopšte kod okupatora i njegovih slugu četnika i ustaša, kao i podatke vojno-političke prirode i stanje kod narodnih masa uopšte. Ako je potrebno da se izveštaj pošalje što pre, makar i nepotpun, onda obrazložiti zašto se izveštaj šalje nepotpun.

Izveštaji su korisni ako su tačni, istiniti i ako predstavljaju stvarno stanje o kome se izveštava. Treba razlikovati važno od sporednog, korisno od nekorisnog i podnosilac izveštaja, bolje orijentisan o situaciji na svome području, treba da šalje samo korisne izveštaje.

Neistiniti izveštaji predstavljaju nečasne postupke i podležu najstrožijoj odgovornosti.

Izveštaj je razumljiv ako je njegova sadržina jasno i koncizno izneta bez ikakvih dvosmislenosti.

Iz izveštaja treba jasno da se vidi iz koga su i koliko sigurnog izvora podaci. Treba jasno odvojiti ono što je podnosilac izveštaja lično video, osmotrio i utvrdio od onoga što je dobio ili prikupio od drugih lica. Svaki izveštaj, ma kako on bio potpun, veran i razumljiv, imaće tek onda koristi, za onoga kome se šalje, ako je blagovremeno stigao. Radi toga, podnosilac izveštaja mora nastojati da izveštaj pošalje što pre sigurnim sredstvom koje mu stoji na raspoloženju. Izveštaj treba

slati redovno prvom pretpostavljenom ob. centru, odnosno ob. organu. Jedino u hitnim slučajevima, kad izveštaj treba brzo iskoristiti, može se običi pretpostavljeni organ, ali o tome mora isti biti najhitnije obavešten.

9) *Prenošenje izveštaja*. Pri prenosu — dostavljanju izveštaja treba uzeti najsigurnije i najpouzdanije kurire, ljude vešte i okretne, koji se znaju snaći u svakoj situaciji. Kuririma tačno označiti postupak u slučaju nailaska neprijatelja ili ako budu napadnuti, kako izveštaj da unište ako budu bili prinuđeni da padnu u ruke, odnosno da polože svoj život za izvršenje zadatka. Pri ovome treba uzeti kao pravilo da kurir može pasti u ruke neprijatelju ili poginuti, ali ob. izveštaj mora biti uništen i ne sme doći do ruku neprijatelja.

Prenošenje izveštaja na neoslobođenoj teritoriji pretstavlja osobite teškoće. Zato treba predvideti sve mere bezbednosti i sigurnosti dostavljanja izveštaja. Svi su izveštaji strogo poverljive prirode i uvek ih dostavljati u zatvorenoj koverti (ako su pismeni).

Ovaj uput je strogo poverljive prirode i dokumenat trajne vrednosti i ne sme pasti u ruke neprijatelju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant
Tito

(M.P.)

BR. 193

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ
DRUGA TITA OD 27. NOVEMBRA 1942. GOD. GLAVNOM
ŠTABU NOV I PO ZA SLOVENIJU O ORGANIZACIONOJ
STRUKTURI OBAVEŠTAJNE SLUŽBE NA PODRUČJU
SLOVENIJE I DOSTAVLJANJU OBAVEŠTAJNIH IZVE-
ŠTAJA¹**

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

Dana 27-XI-
časova

GLAVNOM ŠTABU N.O.V. I P.O. SLOVENIJE

Za organizaciju obaveštajne službe, u duhu predloženoga uputa za ob. službu,² vi ćete postupiti po sledećem:

1) Pri vašem Glavnom štabu obrazovaćete Glavni obaveštajni centar za Sloveniju. Šef ovog obaveštajnog centra biće istovremeno i član toga štaba.

Zadatak je Glavnog obaveštajnog centra da organizuje, upravlja i rukovodi celokupnom obaveštajnom službom na području Slovenije u duhu priloženog uputa.

Za organizaciju ob. službe i razvoj ob. mreže, Glavni ob. centar podeliće svoju teritoriju na četiri sektora i to: sektor Gorenjsko, sektor Notranjsko, sektor Dolenjsko i sektor Ljubljana. Za svaki od pomenutih sektora obrazovati pomoćne obaveštajne centre, koji su neposredno potčinjeni i odgovorni za svoj rad Glavnom obaveštajnom centru.

2) Pomoćni obaveštajni centar organizuje, razvija i upravlja celokupnom ob. službom na svom sektoru. Svoj sektor deli na više rejona, određujući za svaki rejon šefa sa potrebnim brojem saradnika. Šefovi rejona biće neposredno potčinjeni i odgovorni šefu *pomoćnog* ob. centra.

Šef rejona deli svoj rejon na opštinske, odnosno seoske poveremke, označavajući im njihove dužnosti i granice *njihovog* rada na dobivenom području, odnosno u određenom mestu.

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se li Istorijskom arhivu CK SK Slovenije. U mikroteci Vojnoistoriskog instituta JNA nalazi se snimak tog originala pod br. 1/36—42—SI.

Slična konkretna uputstva upućena su, nešto kasnije, zajedno sa Uputom za obaveštajnu službu, Glavnom štabu NOV i PO za Hrvatsku i Štabu Prvog bosanskog* NOU korpusa.

² Vidi dok. br. 185.

3) Za organizaciju obaveštajne službe u vašim mobilnim — operativnim — jedinicama vi ćete postupiti po sledećem:

a) Pri štabu svake divizije obrazovati diviziski obavestajni centar, čiji šef ima biti jedan od članova štaba dotične divizije. Diviziski obavestajni centri biće neposredno potčinjeni i odgovorni za svoj rad Glavnom obavestajnom centru za Sloveniju.

b) Pri štabovima' brigada takođe obrazovati brigadne obavestajne centre, čiji će šef biti jedan od dotičnih *članova štaba ili lica* koje se za to naročito odredi.

Takođe, pri bataljonskim štabovima trebate obrazovati bataljonske obavestajne centre, a po četama i baterijama odredićete četne, odnosno baterijske poverenike, koji će biti odgovorni za svoj rad svome višem ob. centru.

4) Na oslobođenoj teritoriji obavestajnu službu organizovati po sledećem:

a) Pri svakoj komandi područja organizovati ob. centar komande područja, čija se nadležnost prostire na celokupno dotično područje. Ob. centri komande područja biće neposredno potčinjeni Glavnom ob. centru za Sloveniju.

b) Pri svakoj komandi mesta obrazovati ob. centre komande mesta, čiji će šef razviti i razgranati ob. službu na teritoriji opštinskih i seoskih narodno-oslobodilačkih odbora, određujući poverenike po opštinama, odnosno po selima.

5) Glavni obavestajni centar, pomoćni centri i ob. centri komandi područja¹ moraju imati u svome sastavu dve sekcije i to: sekciju za obavestavanje i sekciju za kontrašpijunažu. Zadataci pomenutih sekcija vide se iz priloženog uputa.

6) Pošto su vaše jedinice u reorganizaciji i preformiranju u brigade, odnosno divizije, to ćete vi organizaciju obavestajne službe saobraziti novoj organizaciji i formaciji vaših vojnih jedinica, vodeći pri *tome računa o* organizaciji narodne vlasti na oslobođenoj teritoriji vašeg operativnog područja, podešavajući istu prema prilikama i vladajućim 'okolnostima uopšte.

7) Odmah,' po prijemu ovog naređenja, vi ćete pristupiti organizaciji ob. službe na području Slovenije i dostavite nam o tome iscrpan izveštaj.

8) Za Obavestajni otek Vrhovnog štaba dostavljaćete redovno svakih sedam dana *obavestajni izveštaj*, adresujući ga: »Vrhovnom štabu NOV i POJ za OB. O. — Položaj«.

U hitnim slučajevima, vi ćete dostavljati izveštaje i pre ovoga roka, naročito po važnim vojno-političkim momentima i promenama, koji nalažu brzo iskorišćenje i upotrebu.

Prilog: uput za obaveštajnu službu.

Tito

NAREĐENJE POMOĆNIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 27. NOVEMBRA 1942. GOD. ŠTABU PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA O DEJSTVU PETE DIVIZIJE U MEĐUPROSTORU VRBASA I SANE¹

ŠTABU I BOSANSKOG KORPUSA

I Proleterska divizija posle uspešno završenih operacija na sektoru: Bunare — Sitnica — Čadavica — Mrkonjić [Grad] produžila je nadiranje u pravcu Jajca i uz sadejstvo III Udarne divizije zauzela je 26 novembra do 3 časa grad Jajce. U gradu Jajcu ubijen je veliki broj nemačkih vojnika i ustaša a zarobljen jedan manji deo Nemaca, ustaša i domobrana. Zapljeno je, prema nepotpunim podacima, dva protivkolska topa, dva teška bacača, jedan laki bacač i veći broj teškog i lakog pešadiskog automatskog naoružanja.²

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 49—5, k. 2. U Istoriskom arhivu CK SKJ sačuvana je kopija originala, pod reg. br. 2364.

² O pripremanja i toku borbi za oslobodjenje Jajca vidi tom IV, knj. 8, dok. br. 42, 45, 63, 92, 95, 96 i 98.

Obzirom na ovakvu situaciju i na raspored neprijateljskih snaga potrebno je da vaša V Divizija što pre bude formirana³ i da otpočne aktivno dejstvovati između reke" Vrbasa i reke Sane. Mi smo u tom smislu naredili Štabu I Divizije da oslobodi deo snaga III Krajiškog odreda koji je namenjen za dopunu VII Krajiške brigade.⁴ Drug Slavko⁵ nalazi se kod nas i mi smo mu naredili da objedini dejstvo IV i VII Krajiške brigade i da izrazi svoj uticaj na pomenutoj prostoriji. U tom smislu bilo bi potrebno da oslobodite delove IV Krajiške brigade i stavite ih pod komandu Štaba V Divizije.

Štabu V Divizije treba dati direktivu u tom smislu, prilagođavajući je situaciji na sektoru vašeg korpusa.

Štab IV Zone raspolaže sa velikim brojem ljudi koje može da uvede u Narodno-oslobodilačku vojsku, ali mu za to nedostaje oružja. Kako je teritorija Krajine uglavnom iscrpljena, to bi bilo potrebno da sve raspoloživo oružje stavite na raspoloženje Štabu IV Zone, kako bi mogla naoružati ljudstvo koje svakim danom pristiže u velikom broju iz Dalmacije. Na taj način mi bismo oslobodili naše divizije sa dalmatinskog terena i uputili ih na istok, što bi u svakom slučaju olakšalo dejstvo vašeg korpusa.

Oružje se svakim danom pleni i obzirom na razvoj situacije u našoj zemlji nemate razloga da se bojite da ga nećete imati dovoljno. Načelno ne bi trebalo dopustiti da i jedna zaplenjena puška leži makar i jedan dan u magacinu dok nenaoružani borci čekaju na njih.

II Proleterska divizija posle čišćenja doline reke Cetine i Kninske Krajine upućena je u pravcu Livna sa zadatkom da likvidira posadu u Livnu i Šujiei, a odatle će verovatno biti okrenuta na sever, dok bi dalmatinske snage primile južni sektor, zato je potrebno da te snage što pre naoružamo.

Na Istočnom frontu ofanziva Crvene armije uzima široke razmere. Kod Staljingrada sovjetske trupe napreduju uglavnom prema Rostovu, Od 19 do 26 novembra na ovom sektoru postignuti su značajni uspesi. Zarobljeno je 63.000 neprijateljskih vojnika, samo u toku 26 o.m. zarobljeno je 12.000 Nernaca. Zaplenjeno je 1.863 topa raznog kalibra, 3.851 mitraljez, oko 50.000 pušaka, 1.320 tenkova ispravnih i neispravnih, oko 9.000 konja i 108 skladišta sa vojnim materijalom, municijom i na-

³ Ovde se misli na dopunu, jer Sedmoj krajiškoj brigadi Pete divizije još nisu bila priključena dva Laxaljona iz Trećeg krajiškog NOP odreda.

⁴ Vidi dok. br. 184.

⁵ Slavko Rodić, tada komandant Pete NOU divizije Prvog bosanskog korpusa.

mirnicama. Kod Staljingrada opkoljeno je 25 nem. divizija. Na centralnom sektoru, kako javlja nemački radio, general Zukov vrši strahovit pritisak od Toropecta prema Smolensku i prema litvanskoj granici. Na tom sektoru trupe Crvene armije napredovale su preko 120 kilometara i primakle se na 200 kilometara od Smolenska i litvanske granice. Moskva o tome ništa ne govori, ali prema dosadašnjem iskustvu to ne znači da se tamo ništa i ne radi. Gebels je izjavio nemačkom narodu da je nemačka vojska sposobna za defanzivu kao što je bila sposobna za ofanzivu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Vrhovni štab
Veljko

(M.P.)

P.S.

Radio-stanicu koju ste nam poslali opravili smo i za koji dan poslaćemo vam je sa šifrom i programom rada. Ova stanica ima doimet 240 km. Sav radio-materijal koji budete zaplenili pošaljite nam kao i prijemne radio-aparate, jer od toga materijala možemo izrađivati nove primo-predajne radio-stanice kojima težimo da naoružamo svaku našu diviziju.

BR. 193

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ
DRUGA TITA OD 28 NOVEMBRA 1942 GOD. ŠTABU PRVE
PROLETERSKE DIVIZIJE DA JEDNOM BRIGADOM OJAČA
TREĆU NOU DIVIZIJU A GLAVNIM SNAGAMA NASTAVI
DEJSTVO U CENTRALNOJ BOSNI¹**

28-XI-[194]2
20

ŠTABU I PROLETERSKE DIVIZIJE

Primili smo vašu depešu, bez datuma, kojom nas izveštavate o protivnapadu Nemaca na Jajce.²

Štabu III Udarne divizije stavljeno je u zadatak da brani grad Jajce i novooslobođenu teritoriju aktivno dejstvujući prema Travniku i D. Vakufu.³ Kako nije isključeno da neprijatelj preduzme protivnapade i jačim snagama na ovu diviziju, koja je oslabljena ostavljanjem dvaju bataljona kod Livna, to smo odlučili da vi ostavite jednu svoju brigadu, pod komandom Štaba III Udarne divizije, na prostoriji: s. Kruščica — s. Bučići — s. Podlipci, da joj posluži kao rezerva u slučaju da neprijatelj pokuša prodor jačim snagama ka Jajcu.⁴

Sa vašom divizijom, bez jedne brigade, produžite pokret u pravcu kako vam je to opštoml direktivom određeno.⁵

Zadržavanje jedne od vaših brigada na označenoj prostoriji biće privremeno i težićemo da vam je u što kraćem roku stavimo na raspoloženje.

Što se tiče evakuacije postupite onako kako vam je telefonskom depešom naređeno.⁶

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2367.

² O protivnapadu Nemaca na Jajce vidi tom IV, knj. 8, dok. br. 85, 87, 92, 98, 105, 110, 116, 236 i 237.

³ Vidi dok. br. 189.

⁴ Shodno ovom naređenju Vrhovnog komandanta, Štab Prve proleTERSKE divizije ostavio je na ovom terenu svoju Drugu, tj. Treću sandžačku brigadu. Vidi dok. zaveden u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA pod reg. br. 9/1, k. 706/A i Zbornik, tom IV, knj. 8, dok. br. 110.

⁵ U vezi s ovom direktivom (vidi dok. br. 168), po oslobođenju Jajca, Prva proleTERSka divizija usmerila je dejstvo ka Skender Vakufu, Šipragama i Kotor Varoši (vidi dokumenta u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA zavedena pod reg. br. 8/1, 9/1 i 4/1 — sve iz k. 706/A).

⁶ Ovu depešu Redakcija nije uspela pronaći.

Po kuriru šaljemo vam partizanske listove⁷ od red. broja 1 — red. broja 6.000 zaključno. Sa ovim listovima snabdejte sve borce vaše divizije a ostatak zadržite za nove borce.

Situacija na našem frontu:

— Štab I Krajiškog korpusa⁸ 26. XI u 23 časa napao je grad Bosanski Novi sa jednom ojačanom divizijom. Naše trupe ovladale su svim položajima oko Bosanskog Novog i sada se vode ulične borbe sa 400 Nemaca. Zarobljena je i jedna domobranska bojna sa oficirima i mitraljeskom četom. Razbijene su tri ustaške bojne. Zaplenjene su 4 haubice i velika količina drugog oružja, municije i ratne spreme. V Divizija ovoga korpusa preduzeće dejstvo [između] reke Vrbasa i reke Sane.

— Štab I Hrvatskog korpusa napao je, jednovremeno sa Štabom Bosanskog korpusa, varošicu Dvor, 6 km severno od Bosanskog Novog. Izvešteni smo da su se 27 novembra vodile ulične borbe.

— II Proleterska divizija preduzela je pokret u pravcu Livna sa zadatkom da ga napadne u što skorijem vremenu. Prema nepotpunim podacima Talijani evakušu Grahovo'. Četnici napuštaju Grahovo i u većem broju predaju se našim jedinicama.

Situacija na Istočnom frontu:

— Na frontu kod Staljingrada trupe Crvene armije produžavaju svoje nadiranje ka jugozapadu, oslobodivši grad Kleč-kaju. U rejonu Staljingrada zatvoren je obruč oko 25 nemačkih divizija.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

VRHOVNI KOMANDANT,

⁷ To su bile prve tipizirane lične legitimacije za pripadnike NOV i POJ.

⁸ U dokumentima Vrhovnog štaba se ponegde Prvi bosanski korpus NOVJ naziva i Krajiškim korpusom.

BR. 193

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ
DRUGA TITA OD 28 NOVEMBRA 1942 GOD. ŠTABU TREĆE
UDARNE DIVIZIJE DA ORGANIZUJE ODBRANU JAJCA
AKTIVNIM DEJSTVOM KA TRAVNIKU I DONJEM VAKUFU¹**

28-XI-[194]2

20

ŠTABU III UDARNE DIVIZIJE

Glavninom svojih snaga zatvorite pravce: Travnik — Turbe — s. Dubrava —• Jajce i Travnik —• Turbe — Komar — D. Vakuf na najpodesnijim položajima u visini linije Komar — Radalje pl. —» s. Krčevine — s. Cosići ili istočno od ove linije, ako postoje povoljni uslovi za to. Ova grupa treba manjim delovima aktivno da dejstvuje i ugrožava Travnik.

Pomoćnim snagama — ojačanom brigadom — aktivnim dejstvom zatvorite pravac D. Vakuf — Jajce, ugrožavajući D. Vakuf, a ako postoje povoljni uslovi treba nastojati da se uz sadejstvo III Krajiškog odreda očisti Donji Vakuf i poruši drum i pruga D. Vakuf — Komar i D. Vakuf — Jajce.

III Krajiški odred stavite pod svoju komandu.² Dva bataljona ovoga odreda odlaze u sastav VII Krajiške brigade,³ koji će operisati u sastavu svoje divizije između reke Sane i reke Vrbasa.

Štabu I Proleterske divizije naređeno je da stavi pod vašu komandu jednu od svojih brigada, na prostoriju: s. Kruščica — s. Bučići — s. Podlipci, da vam posluži kao rezerva u slučaju neprijateljskog nadiranja pravcem Travnik —• Turbe — Jajce. Ona pored ovog zadatka ima dužnost da učvrsti ovaj teren i da uspostavi vlast.⁴

Vi imate dovoljno snaga i sredstava da obezbedite grad Jajce i ne smete dopustiti da vas neprijatelj iznenadi kao što je to učinjeno 27 ov.m. u 6 časova ujutru.⁵ Neprijatelj je prošao

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u Istoriskom, arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2366.

² U ovom smislu je Vrhovni komandant izdao naređenje i Trećem krajiškom NOP odredu (vidi dok. zaveden u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2365).

³ Usled novonastale situacije na pravcu Jajce — Mrkonjić Grad, ova dva bataljona su tek krajem decembra 1942 god. upućena u sastav Sedme krajiške NOU brigade. To su bili bataljoni »Iskra« i »Pelagić«, koji su ušli u sastav Brigade kao njen Drugi i Četvrti bataljon.

⁴ Vidi dok. br. 188.

⁵ Vidi tom IV, knj. 8, dok. br. 98.

40 km kamionima i tek pred Jajcem bio dočekan i odbačen. Drumove treba porušiti i ne dozvoliti neprijatelju da se nesmetano šeta svojim tenkovima i kamionima.

Mi ćemo vam poslati uskoro vaša dva bataljona.⁶ Izvestite nas gde da ih uputimo, obzirom na vaše namere i planove.

Haubice zadržite sa po 50—100 metaka na jedno oruđe, a ostatak oruđa i municije, uputite na Mliništa, odakle ćemo mi prihvatiti dalju evakuaciju.

U gradu Jajcu ostavite potrebnu, svesnu i sigurnu posadu da obezbedi i olakša evakuaciju. Za evakuaciju soli i fabrike određen je drug Smirnov,⁷ a za ostalo drug Radović.⁸

Štabu I Proleterske divizije naređeno je da sa dve brigade produži pokret u pravcu kako joj je to naređeno ranije.

Situacija na našim frontovima:

—• Štab I Krajiškog korpusa 26.XI u 23 časa napao je grad Bosanski Novi sa jedinom ojačanom divizijom. Naše trupe ovlađale su svim položajima oko Bosanskog Novog i sada se vode ulične borbe sa 400 Nemaca. Zarobljena je jedna domobranska bojna sa oficirima i mitraljeskom četom. Razbijene su tri ustaške bojne. Zaplenjeno je: 4 haubice i velika količina drugog oružja, municije i ratne sprema. V Divizija ovoga korpusa preduzeće dejstvo između reke Vrbasa i reke Sane.

— Štab I Hrvatskog korpusa napao je jednovremeno sa Štabom Bosanskog korpusa varošicu Dvor, 6 km severno od Bosanskog Novog. Izveštjeni smo da su se 27. vodile ulične borbe.

— II Proleterska divizija preduzela je pokret u pravcu Livna sa zadatkom da ga napadne u što skorijem vremenu i da likvidiraju ustašku, posadu u Livnu. Prema nepotpunim podacima Talijani evakuišu Grahovo. Četnici napuštaju Grahovo i predaju se našim jedinicama. Sa evakuacijom Grahova od strane Talijana i likvidacijom Livna oslobodićemo snage II Divizije i upotrebićemo ih verovatno za sadejstvo vaše divizije.

Situacija na Istočnom frontu:

—• Na frontu kod Staljingrada trupe Crvene armije produžavaju nadiranje ka jugozapadu, oslobodivši grad Klečkaju. U rejonu Staljingrada zatvoren je obruč oko 25 nemačkih divizija.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

VRHOVNI KOMANDANT,

⁶ Odnosi se na Prvi bataljon Pete (crnogorske) i Prvi bataljon Desete (hercegovačke) NOU brigade, koji su se nalazili na obezbeđenju pravca Livno—Glamoč.

⁷ Vladimir Smirnov

⁸ Miloš Radović

BR. 193

**OBAVEŠTENJE POMOĆNIKA NAČELNIKA VRHOVNOG
ŠTABA NOV I POJ OD 29 NOVEMBRA 1942 GOD. ŠTABU
DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE DA SE U CILJU NAPA-
DA NA LIVNO VRAĆA U SASTAV DIVIZIJE ČETVRTA
(CRNOGORSKA) PROLETERSKA BRIGADA I UPUĆUJE
NEKOLIKO ARTILJERISKIH ORUĐA¹**

ŠTABU II PROLET. DIVIZIJE

Glamoč

Primili smo vašu depešu od 28 nov. ov.g. u 23.30 č.

Štabu IX ličke brigade² uputili smo naređenje da srieni vašu Drugu brigadu i preuzme sektor prema Grahovu. Vašoj II brigadi naredili smo, čim je smeni IX brigada, da se krene u rejon Glamoča i stavi vam se na raspoloženje.®

Haubicu imate jednu; preduzeli smo sve mere da vam u što kraćem roku uputimo još jednu do dve haubice i 100—200 haubičkih granata.⁴ Iz iskustva znamo da naši artiljerci nisu sposobni za posredno gađanje. Zato svu artiljeriju privucite što bliže gradu, a najmanje⁵ 2—2,5 km od grada, i tucite neposredno. U protivnom utrošićete veliku količinu municije, a rezultati će biti ništavni.

Nastojte da uspostavite telefonsku vezu sa brigadama u toku napada.

Po završenoj akciji pošaljite nam vaše zapovesti i zap. vaših brigada, opis operacije detaljno i sve izveštaje brigada. Sve suvišno oružje i municiju predajte IV zoni.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Vrh. štab,
Veljko

¹ Original, pisan mastilom, ćirilicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2368.

Ispod teksta, na levoj strani dokumenta, Pavle Ilić je naknadno dopisao mastilom:

»Telefonom 29/X1 u 9⁴⁵. 1942 g.«

² Odnosi se na Devetu hrvatsku (Treću ličku) NOU brigadu (vidi dok. br. 191).

³ Vidi dok. br. 192.

⁴ Iz jednog naknadnog obaveštenja, koje je Pavle Ilić uputio Štabu Druge proleTERSKE divizije 30 novembra 1942, vidi se da su bile upućene dve haubice sa 350 granata. Time je bila formirana haubička baterija, koja je ušla u sastav Druge proleTERSKE divizije (vidi dok. zaveden u Istoriskom arhivu CK SKJ pod reg. br. 2371).

⁵ Verovatno omaška; treba da piše: najdalje.

BR. 193

**NAREĐENJE POMOĆNIKA NAČELNIKA VRHOVNOG
ŠTABU NOV I POJ OD 29. NOVEMBRA 1942. GOD. ŠTABU
DEVETE HRVATSKE (TREĆE LIČKE) NOU BRIGADE DA
SMENI ČETVRTU (CRNOGORSKU) PROLETERSKU BRI-
GADU DRUGE PROLETERSKJE DIVIZIJE I ZATVORI PRA-
VAC BOSANSKO GRAHOVO — DRVAR¹**

29-XI-[194]2
8,30

ŠTABU DEVETE HRVATSKE BRIGADE

Sa svojom brigadom zauzmite sledeći raspored:

Jedan bataljon u Resanovcima, dva bataljona u Tičevu a jedan bataljon u Srbu. Ovaj raspored što pre zauzmite kako biste oslobodili snage II Proleterske divizije za druge, vrlo važne, zadatke.²

Naređenje da se sa brigadom prebacite u rejon Srba i stavite na raspoloženje Štabu VI Ličke divizije stavljamo van snage.³ Prema tome vi ostajete i dalje pod našom komandom.

Vaš zadatak u rejonu Grahova jeste: zatvoriti pravac Grahovo — Drvar i po svaku cenu zaštititi selo Tičevo od eventualnog pokušaja bandita da ga zapale. U slučaju da Talijani oslabe grahovski garnizon, organizujte napad i zauzmite ga. Zato morate budno motriti pokrete Talijana i četnika, koristeći svaku povoljnu situaciju da umarširate u Grahovo i zaposednete položaje prema Strmici.

IV Crnogorska brigada, čim je budete smenili, odlazi u sastav svoje divizije u rejonu Glamoča.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

**ZA VRHOVNI ŠTAB,
Veljko**

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2369.

Ispod teksta, na levoj strani dokumenta, Pavle Ilić je naknadno dopisao mastilom:

»Telefonom
29/XI — 1942 g.
12 čas.«

² Druga proleterska divizija je bila dobila zadatak da oslobodi Livno (vidi dok. br. 180).

³ Kopija originala ovog naređenja, koja je bila upućena Štabu Devete (Treće ličke) hrvatske NOU brigade 25. novembra 1942. god., nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2362.

BR. 193

**NAREĐENJE POMOĆNIKA NAČELNIKA VRHOVNOG
ŠTABA NOV I POJ OD 29. NOVEMBRA 1942. GOD. ŠTABU
ČETVORTE (CRNOGORSKE) PROLETERSKE BRIGADE
DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE DA SE PO IZVRŠENOJ
SMENI PREBACI U REJON GLAMOČA I UĐE U SASTAV
SVOJE DIVIZIJE¹**

29-XI-[194]2
8,30
Petrovac

ŠTABU IV CRNOGORSKE BRIGADE

Štabu IX hrvatske brigade naređeno je da smeni vašu brigadu na položajima kod Resanovaca i Tičeva;² čim ova bude to izvršila, vi ćete prikupiti svoju brigadu i prebaciti se u rejon Glamoča, gde ćete ući u sastav svoje divizije.³ Odeljenju haubica naređeno je da krene pravcem: Resanovci — Drvar, odatle vozom do Mliništa i dalje suvim⁴ do Glamoča, gde će se staviti na raspoloženje komandantu II prolet. divizije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

**ZA VRHOVNI ŠTAB,
Veljko**

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u Istoriskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2370.

Ispod teksta, u levom donjem uglu dokumenta, naknadno je Pavle Ilić dopisao mastilom:

»Telefonom
29/XI — 942 g.
u 12³⁰ č.«

² Vidi dok. br. 191.

³ Naredna rečenica je dopisana mastilom.

⁴ To jest: cestom.

BR. 193

**IZVEŠTAJ KOMANDANTA VOJNE ŠKOLE NOV I POJ OD
29. NOVEMBRA 1942. GOD. VRHOVNOM ŠTABU O USTROJ-
STVU I RADU ŠKOLE¹**

PARTIZANSKA OFICIRSKA

ŠKOLA

Br. 29

D[ne] 29-XI-1942

VRHOVNOM ŠTABU N.O. VOJSKE I P. ODREDA
JUGOSLAVIJE

Prema naredbama tog Štaba od 4. novembra 1942. godine za obrazovanje ove škole,² dostavlja se izveštaj o ustrojstvu i radu škole, sa izvesnim predlozima za njeno usavršavanje, u sledećem:

1) Škola je otvorena na dan 9. novembra o.g. kada sam primio dužnost od komandanta dosadašnje Oficirske škole Operativnog štaba za Hrvatsku,³ druga Danila Latasa, koga sam naznačio za svog zamenika.

Po dolasku političkog komesara i novoodređenih nastavnika, komanda škole i nastavnički kadar izgledaju ovako:

Komandant — potpisani,

Politički komesar drug Milentije Popović,

Zamenik komandanta drug Danilo Latas,

Sekretar drug Mileta Đukić,

Intendant drug Milivoje Tomica.

Nastavnici na višem kursu:

Taktika: drug Vojislav Đokić, zamenik drug Mile Pavičić,

Rešavanje taktičkih zadataka: drug Savo Orović, zamenik drug Vojislav Đokić,

Topografija: drug Rudolf Vuković, zamenik drug Martin Dasović,

Služba veze: drug Mileta Đukić, zamenik drug Đuro Novaković,

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u Istorijskom arhivu CK SKJ, pod reg. br. 2499. U zaglavlju je utisnut četvrtasti štambilj kojim se ranije služila Partizanska oficirska škola Glavnog štaba NOP odreda za Hrvatsku. Na ovaj način se aktima davala samo službena forma, koju ne treba shvatiti kao znak promene formalnog naziva, koji je školi određen naredbom Vrhovnog komandanta.

² Vidi dok. br. 138.

³ Odnosi se na Glavni štab NOV i PO za Hrvatsku.

Taktička upotreba pešadiskog naoružanja: drug Dane Rajčević, zamenik drug Đoko Pilipović,

Osnovna znanja iz fortifikacije: drug Dane Rajčević, zamenik drug Rudolf Vuković.

Nastavnici za niži kurs:

Ratna služba: drug Ilija Pavlovac, zamenik drug Danilo Latas,

Pešad. egzer. pravilo: drug Đuro Roganović, zamenik drug Franc Ivanuša,

Topografija: drug Martin Dasović, zamenik drug Franc Ivanuša,

Fortifikacija: drug Đorđe Pilipović, zamenik drug Đuro Novaković,

Služba veze: drug Franc Ivanuša, zamenik drug Đuro Novaković,

Nastava gađanja: drug Danilo Latas, zamenik drug Đuro Roganović,

Naoružanje: drug Đuro Novaković, zamenik drug Đorđe Pilipović,

Administracija: drug Danilo Latas, zamenik drug Martin Dasović,

Političko vaspitanje: drug Milentije Popovac,

Stražarska služba: drug Đorđe Pilipović, zamenik drug Franc Ivanuša.

Viši kurs (21 dan) počeo je rad 17, a niži (30 dana) 26 novembra o.g. i radi. se, kako u jednom tako u drugom, intenzivno prema izrađenom planu, programu i rasporedu.

2) Za dalji uspešan rad ove škole i njeno napredovanje potrebno je¹ na prvom mestu regulisati kako da se snabdeva. Ovdašnje narodne partizanske vlasti žale se da je narod siromašan, preopterećen izdacima za dotične jedinice i ustanove i da ne može više da snabdeva ovu školu, koja narasta i koja je opštenarodna, a ne samo ovoga kraja. Za ovo je dostavljen opširan referat tome Štabu pod br. 26 od 25 novembra t. g.⁴

Vreme trajanja višeg kursa da se poveća takođe na 30 dana. Sledeći kurs viši i, niži imao bi da otpočne jednovremeno, 1 januara 1943 godine.

Mesto škole da ostane ovde sve dok ne bude moguć premeštaj u neko veće mesto kao što je Bihać.

⁴ Redakcija nije uspela pronaći ovaj referat.

Razmak između pojedinih kurseva da bude 5—10 dana, kako bi se posvršavali poslovi oko podataka svršenih slušalaca, uredili stanovi za novu partiju i spremilo sve ostalo za produženje rada.

Pri pozivu kandidata da se naredi dolazak tačno u označeno vreme, kako se ne bi gubilo od nastave, odnosno da se ne bi oni koji zadocne vraćali u komandu za sledeću partiju.

Dalje, potrebno je dodeliti školi posteljnu spremu za slušaoca, bar po jedno čebe i po jednu slamaricu, jer se bez toga, naročito zimi, ne može opstati.

3) Za stražu kod škole, radi rasterećenja slušalaca, i za kurirsku službu traženo je od Operativnog štaba za Hrvatsku 20 vojnika, ali nisu dobijeni. Moli se Stab za potrebno naređenje po toj stvari, kao i za hitno rešenje po prednjim predlozima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITIČKI KOMESAR,
otsutan

KOMANDANT,
Savo J. Orović

BR. 194

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ
DRUGA TITA OD 30 NOVEMBRA 1942 GOD. ŠTABU PRVE
PROLETERSKE DIVIZIJE DA POVUČE TREĆU SANDŽAČ-
KU PROLETERSKU BRIGADU IZ REJONA JAJCA CIM
PRISPEJU DVA BATALJONA TREĆE DIVIZIJE IZ REJONA
LIVNA¹**

VRHOVNI ŠTAB
NOV i PO
JUGOSLAVIJE
30-XI-1942 g.
u . . . č.

ŠTABU I PROLET. DIVIZIJE

Naređeno je Peku da hitno uputi dva Perova bataljona. Čim ovi stignu, neka vas Pero izvesti da oslobodite brigadu.² [Bos.] Novi nismo zauzeli.³ Zaplenjeno: 4 haubice sa 700 granat., 2 brđana,⁴ 100 mitraljeza i veliki plen. Neprijatelj ima 1000 mrtvih i ranjenih.

Dnevno izveštavajte o mestima, položajima i zadacima brigada.

Pošaljite detaljne izveštaje o operacijama na Sitnici i Jajcu.

Dr Vilotijevića⁵ zadržite.

**Komandant
Tito**

Radio-putem!

¹ Original, pisan mastilom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. tor. 17—5, k. 2.

² Odnosi se na Treću (sandžačku) proleetersku brigadu Prve proleeterske divizije, koja je bila pridata Štabu Treće NOU divizije kao pojačanje radi odbrane Jajca (vidi dok. br. 188 i 189).

³ O napadu na Bosanski Novi i o rezultatima borbi vidi u tomu IV, knj. 8, dok. br. 91, 97, 101, 239 i 240.

⁴ Odnosi se na brdske topove.

⁵ Radoš Vilotijević

BE. 195

**OBAVEŠTENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I
POJ OD 30 NOVEMBRA 1942 GOD. GLAVNOM ŠTABU NOV
I PO ZA HRVATSKU O MOGUĆNOSTI OPERATIVNOG
SADEJSTVA IZMEĐU HRVATSKIH I SLOVENAČKIH BRI-
GADA NA PODRUČJU ŽUMBERKA¹**

GLAVNOM HRVATSKOM ŠTABU

Dragi drugovi,

Polazeći za Sloveniju primetio sam:

1) Trebalo bi očistiti južnu obalu Kupe i tako uspostaviti: čvršću vezu sa Hrvatskom i Slovenijom. Time ćete dobiti sve te snage koje se brane od tih uporišta.

2) Na Kljuku bi trebalo uputiti jače snage, najmanje jedan bataljon, jer je narod za nas.

3) 13. brigada ne može sama napraviti uporište na Žumberku.² Tamo bi trebalo prebaciti još jednu brigadu sa 2—3 teška oruđa. Osvajanjem Kalje i niza susednih uporišta može se tek stvoriti uporište za rad i uslovi za mobilizaciju snaga. Ovako, ta brigada može samo napadati po koji mali garnizon, a veći deo vremena provesti u sklanjanju u planinske predele. Mogu vam reći da se nepr.fijatelj prisustvom ove brigade negde na Žumberku mnogo ne nervira. Ja sam o ovome detaljnije pisao V. Štabu. Ovlađivanje Žumberkom bilo bi važno i za podršku Sloveniji, gde Draža pokušava stvoriti uporište i to u neposrednoj blizini — Gorjanci. Time bi i vaš položaj bio otežan. Dakle, svakako pojačajte ovu brigadu i ljudstvom i oruđima.

Inače, to je brigada vrlo borbena, visokog morala. Kako je proizašla iz prolet. bataljona, *trebate ju nazvati proleterska*. To će imati velikog značaja. Štab brigade simpatičan, ali izgleda mi voli da se šečka brzo sa jednog mesta na drugo. Znači, ne vode mnogo računa o političkim momentima.

Uspesi brigade kod Suhora, Metlike i na pruzi dobro su odjeknuli³ i otrgli⁴ ... To su bili krasni uspesi.

¹ Original, pisan mastilom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta JNA, pod reg. br. 54—6, k. 102—V.

² O formiranju ove brigade i njenim prvim akcijama detaljnije vidi u tomu V, knj. 9, dok. br. 11, 36, 38 i 68.

³ Vidi tom VI, knj. 4, dok. br. 105, 106, 108, 109 i 116.

⁴ U dokumentu je ovde nekoliko reči napisano nečitko.

4) Štab zone dopao mi se.⁵ Oni su izvrsni borci i tako-
reći *neposredno* su izvodili sve ove akcije. Ako biste pojačali
Žumberak, mišljenja sam da bi oni dobro rukovodili tim jedi-
nicama. Ovo imajte u vidu.

5) Sa drugovima iz Zone ugovorio sam zajedničku sa-
radnju između 13. i brigade »Cankar«.⁶ Poradite i vi na ovoj
stalnoj saradnji. Nije važno da se 13. brigada bori oko jednog
sela, ali je važno da obe brigade kao celina rešavaju sva pita-
nja na ovom sektoru.

Uspostaviću čvršću vezu sa vama preko Sinjeg Vrh, a
vi gledajte da nas pomognete u oružju.

Primitite drugarske pozdrave sa S. f. — si. narodu!

30-XI-42 god.

Arso

⁵ Odnosi se na Štab Druge operativne zone NOV i PO Hrvatske.

⁶ Odnosi se na Treću NOU brigadu »Ivan Cankar«.

R E G I S T A R

A

Acević Mirče — 152;
 Afrić Vjekoslav — 141;
 Alargić Judita — 234;
 Andrejev Bane — 148, 152;
 Apostolski Mihailo — 152;
 Aržano — 93, 289;
 Avšič Jakob — 421;

B

Babić Vojin — 198;
 Babović Spasenija-čana — 271;
 Baće Maks-Milić — 73, 79, 108, 109,
 110, 117, 125, 169, 204, 205, 344, 387;
 Bakarić Vladimir — 181, 310, 366;
 Banija (predeo) — 373, 376;
 Banja Luka — 53, 82, 121;
 Bataljon prvi Istočnodolenjskog NOP
 odreda — 418;
 Bataljon »Budućnost« Trećeg kraji-
 škog NOP odreda — 12;
 Bataljon četvrti »Gavrilo Princip«
 Petog krajiškog NOP odreda — 12;
 Bataljon »Starac Vujadin« Petog
 krajiškog NOP odreda — 12;
 Bataljon »Vasa Pelagić« Trećeg kra-
 jiškog NOP odreda — 47, 201, 475;
 Bataljon treći Prvog krajiškog NOP
 odreda — 53;
 Bataljon kupreški Trećeg krajiškog
 NOP odreda — 92, 197, 198, 201,
 207, 211, 214, 232;
 Bataljon zijačetski Trećeg krajiškog
 NOP odreda — 99, 233;
 Bataljon drugi Šestog krajiškog NOP
 odreda — 223;
 Bataljon prvi Pete (crnogorske) NOU
 brigade — 128, 404, 476;
 Bataljon omladinski Treće krajiške
 NOU brigade — 53, 74;
 Bataljon drugi »Iskra« Sedme kraji-
 ške NOU brigade — 475;

Bataljon prvi Prve dalmatinske NOU
 brigade — 346;
 Bataljon drugi Prve dalmatinske
 NOU brigade — 217;
 Bataljon treći Prve dalmatinske
 NOU brigade — 346;
 Bataljon prvi Druge dalmatinske
 NOU brigade — 276;
 Bataljon prvi Desete (hercegovačke)
 NOU brigade — 404, 476;
 Bataljon drugi Desete (hercegovač-
 ke) NOU brigade — 128;
 Bataljon četvrti (prozorski) Desete
 (hercegovačke) NOU brigade —
 187;
 Bataljon prvi Prve proleterske bri-
 gade — 114, 119;
 Bataljon treći Prve proleterske bri-
 gade — 119, 316, 321;
 Bataljon četvrti (kraljevački) Prve
 proleterske brigade — 114, 226;
 Bataljon prvi Četvrte proleterske
 NOU brigade — 91;
 Bataljon drugi Četvrte proleterske
 NOU brigade — 57, 59, 91, 114, 116;
 Bataljon treći Četvrte proleterske
 NOU brigade — 91;
 Bataljon četvrti Četvrte proleterske
 NOU brigade — 57;
 Bataljon peti Četvrte proleterske
 NOU brigade — 91, 198;
 Bataljon prateći Vrhovnog štaba —
 190, 384;
 Bataljon duvanjski Četvrte opera-
 tivne zone NOP odreda Hrvatske
 — 129;
 Bela Krajina (predeo) — 418;
 Berus Anka — 184;
 Bihać — 219, 241, 291, 306, 361, 364,
 379;
 Bogdanović Dušan — 269;
 Bojčević Pavle — 381;

- Bosanska Krajina (predeo) — 373, 377;
 Bosanski Novi — 398, 422, 458, 476, 483;
 Bosanski Petrovac — 42, 291, 379;
 Bosansko Grahovo — 79, 108, 109, 111, 117, 120, 121, 125, 165, 196, 205, 218, 219, 260, 267, 272, 273, 275, 277, 285, 293, 294, 295, 320, 342, 386, 401, 478;
 Božović dr Borislav — 43;
 Božović Vukosav — 100, 147;
 Brajović Petar — 380;
 Brigada četvrta proleterska (crnogorska) — 31, 57, 58, 59, 62, 74, 76, 77, 83, 91, 92, 101, 102, 169, 188, 195, 197, 202, 203, 204, 208, 209, 229, 233, 257, 267, 293, **316, 328, 334, 341**, 343, 344, 445, 477, 478, 479;
 Brigada peta (crnogorska) NOU — 29, 45, 48, 99, 113, 115, 122, 128, 129, 169, 188, **191, 195**, 197, 202, 209, 223, 230, 231, 232, 233, 257, 288, 289, 292, 293, 380;
 Brigada prva dalmatinska NOU — 12, 28, 45, 54, 63, 93, 108, 220, 267, 316, 346;
 Brigada druga dalmatinska NOU — 73, 169, 202, 204, 205, 208, **219, 264**, 273, 276, 316, 329, 343, 445;
 Brigada treća dalmatinska NOU — 344;
 Brigada deseta (hercegovačka) NOU — 45, 63, 92, 93, 94, 113, 128, 187, 191, 195, 197, 202, 209, 223, 230, 231, 232, 233, 257, 288, 289, 292, 293;
 Brigada prva lička (Prva hrvatska) NOU — 260, 261, 407, 408, 431;
 Brigada druga lička (Druga hrvatska) NOU — 53, 260, 261, 311, 407, 408, 431;
 Brigada treća lička (Deveta hrvatska) NOU — 219, 273, 275, 276, 285, **304, 320, 321, 343, 445, 477, 478, 479**;
 Brigada prva kordunaška (Četvrta hrvatska) NOU — 177, 241, 311, 368, 407, 408;
 Brigada prva banijska (Sedma hrvatska) NOU — 166;
 Brigada druga banijska (Osma hrvatska) NOU — 166, 241, 304, 306, 310, 361, 368, 407, 408;
 Brigada trinaesta hrvatska proleterska »Rade Končar« — 54, 484, 485;
 Brigada šesta istočnobosanska NOU — 414, 433;
 Brigada peta kozaračka NOU — 54;
 (Brigada) Polubrigada sedma krajiška — 410, 440;
 Brigada prva krajiška NOU — 28, 45, 58, 163, 169, 195, 202, 208, 209, 224, 228, 241, 276, 367, 431;
 Brigada druga krajiška NOU — 28, 45, 58, 169, 202, 208, 209, 223, 228, 241, 367, 368;
 Brigada treća krajiška NOU — 53, 79, 165, 208, 209, 228, 241, 353, 369, 375, 378, 382, 383, 396;
 Brigada četvrta krajiška NOU — 12, 45, 73, 79, 95, 101, 108, 109, 110, 111, 112, 117, 120, 121, 125, 169, 208, 209, 219, 223, 246, 285, 286, 287, 347, 374, 377, 382, 383, 398, 410, 440, 471;
 Brigada peta krajiška NOU — 73, 241;
 Brigada šesta krajiška NOU — 223, 229, 230, 241, 367, 369;
 Brigada sedma krajiška NOU — 290, 471, 475;
 Brigada prva proleterska — 28, 44, 45, 59, 63, 77, 78, 93, 94, 108, 109, 110, 111, 114, 116, 117, 122, 125, 207, 208, 217, 224, 228, 257, 267, 277, 285, 286, 287, 294, 320, 321, 334, 341, 354, 368, 375, 379, 382, 426;
 Brigada druga proleterska — 28, 45, 58, 74, 76, 83, 91, 101, 102, 122, 169, 195, 198, 202, 203, 204, 205, 208, 209, 217, 219, 225, 235, 257, 273, 285, 287, 294, 321, 341, 343, 344, 445;
 Brigada treća proleterska (sandžačka) — 45, 58, 195, 202, 203, 204, 209, 217, 229, 257, 262, 277, 290, 291, 328, 333, 341, 344, 348, 375, 379, 382, 403, 405, 413, 483;
 Brigada prva slovenačka NOU »Tone Tomšič« — 172;
 Brigada druga slovenačka NOU »Matija Gubec« — 172, 419;
 Brigada treća slovenačka NOU »Ivan Cankar« — 172, 485;
 Brigada četvrta slovenačka NOU »Ljubo Šercer« — 172, 418;
 Brilej dr Jože — 176;
 Brkić Zora — 33;
 Broz Josip-Tito — 7, 11, 12, 14, 15, 27, 28, 34, 37, 52, 54, 64, 81, 84, 88, 93, 94, 103, 105, 111, 112, 114, 116,

121, 122, 130, 141, 142, 143, 147, 148,
153, 157, 163, 164, 165, 169, 170, 178,
181, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 195,
198, 203, 205, 206, 208, 210, 211, 212,
214, 218, 220, 232, 235, 241, 242, 245,
246, 264, 267, 268, 269, 271, 278, 288,
290, 291, 292, 294, 305, 306, 310, 320,
321, 334, 337, 338, 339, 340, 341, 342,
345, 346, 347, 349, 350, 353, 354, 360,
364, 373, 375, 376, 377, 378, 379, 380,
381, 383, 386, 387, 395, 397, 403, 405,
407, 409, 414, 417, 423, 424, 425, 426,
427, 428, 432, 441, 444, 450, 454, 455,
460, 467, 468, 470, 473, 475, 483;
Brstina Dušan —• 100;
Bugojno — 29, 92, 113;
Burać Stanko — 147;
Burdžević Rifat-Trša — 210;
Buško Blato — 40;
Butozan dr Vaso — 213;

C

Cazin —'53;
Cerknice — 418;
Cerović Stojan — 225;
Cigelj (k. 1075) — 401;
Crni Vrh — 114, 116, 119;

C

Cetković Petar-Pero — 438, 483;
Cetković Vladimir-Mali Španac —
368;
Citić Milošav — 262;
Copić Branko — 441;
Cuković Mirko — 262;

C

Čađavica —• 426;
Čagorović Đuro — 424;
Čerčil — 159;
Čokorilo Dara — 100;

D

Dapčević Peko — 59, 483;
Dasović Martin — 97, 480, 481;
Dedijer Vladimir — 82;
Divizija prva proleterska — 320, 347,
353, 369, 375, 378, 382, 403, 404, 405,
409, 410, 413, 414, 426, 440, 456, 457,
470, 471, 473, 475, 476, 483;
Divizija druga proleterska — 342,
346, 348, 380, 386, 402, 444, 458, 471,
474, 476, 477, 478, 479;

Divizija treća NOU — 403, 406, 410,
426, 427, 456, 457, 458, 470, 473, 475;
Divizija peta NOU — 459, 470, 471;
Divizija šesta NOU —• 445;
Divizija sedma NOU — 431;
Divizija osma NOU — 431;
Dode Dževdet — 144;
Donji Vakuf — 29, 99, 113, 333, 475;
Dragnić (s.) — 225;
Drenović Uroš — 46, 116, 122;
Drniš — 386;
Drvar — 117, 127, 196, 205, 267, 478;
Dulić dr Vojislav — 213;
Duvno (Tomislavgrad) — 40 77 93
108, 220, 289;
Dvor (s.) — 458;

»

Dokić Vojislav — 438, 480;
Đujić Momčilo — 114, 116, 122;
Đukić Mileta — 439, 480;
Durić Momčilo — 384;
Đuričković Vido — 100, 147;
Đurović Milinko — 100, 147;

F

Filipović Jerko — 370;
Fojnica — 99, 169;

G

Gatulini Vlado — 100;
Glamoč — 108, 214, 290, 346, 479;
Glavni štab NOP odreda za Hrvat-
sku — 7, 52, 71, 79, 84, 109, 110, 111,
112, 125, 165, 190, 206, 241, 242, 246,
257, 260, 310;
Glavni štab NOV i PO za Hrvatsku
— 349, 362, 363, 368, 369, 376, 385,
396, 422, 428, 435, 468, 480, 484;
Glavni štab NOP odreda za Slove-
niju — 162, 257;
Glavni štab NOV i PO za Sloveniju
— 380, 417, 435, 468;
Golubović Milan — 32;
Gonare — 158;
Goranović Maksim — 441;
Gornji Dobretin — 306;
Gornji Vakuf — 288;
Gošnjak Ivan — 184;
Gračac — 321;
Graziolli — 130, 173;
Gregorić Paja —• 184;
Grković Radovan — 163;
Grujić Periša — 439;
Gutman dr Frida — 51;

H

Hamović Rade —• 439;
Hebrang Andrija — 183, 184;
Hitler — 159, 160;
Hodža Fadilj — 143;
Hotić Mesud — 188;
Hribernik Fric — 137;
Hudomelj Karol — 177;

I

Ibrahimpašić Hasan-Haska — 370;
Ilić Pavle-Veljko — 115, 125, 142,
165, 166, 208, 277, 293, 364, 370, 373,
376, 377, 378, 400, 408, 439, 472, 477,
478, 479;
Iška Vas — 418;
Ivanović Lale — 434;
Ivanuša Franc — 481;
Iveković dr Mladen — 183;

J

Jajce — 46, 48, 57, 62, 74, 82, 91, 166,
188, 198, 218, 328, 333, 347, 403, 456,
475, 483;
Janković Milorad — 384;
Janković Milorad-Mića — 399;
Janje — 288;
Jasenovi Potoci — 102;
Jasikovac —• 61;
Jeftić Predrag — 380;
Jelenov Zleb — 418;
Jelino Polje — 401;
Jeremić Zivomir — 384;
Jezero (s.) — 291;
Jovanović Arso — 41, 49, 58, 62, 63,
73, 75, 78, 80, 84, 92, 102, 109, 113,
115, 129, 186, 197, 202, 207, 224, 228,
229, 261, 264, 277, 278, 287, 294, 296,
304, 316, 369, 383, 401, 438, 485;
Jovanović Blažo — 100, 147, 152;
Jovanović Dragoljub — 269;
Jovanović Đura — 434;
Jovanović Vasilije — 382;
Jovanović Zdravko — 399;
Jović Dušan-Duško — 307;

K

Kadina Voda — 82;
Kaić Nikola — 32;
Kamnik — 173;
Karabegović Osman — 83, 223, 370;
Karamatijević Jevstatije — 33;
Karanović Nikola — 370;

Kardelj Edvard — 130, 138, 158, 162,
171, 181, 417;
Kilibarda Mile — 380;
Kidrič Boris — 130, 138, 421;
Kistanje — 386;
Klajnhapel dr Franc — 43;
Ključ — 197, 218, 291;
Knežević Vladimir-Voloda — 210,
439;
Knin — 275, 321, 348, 386;
Kočevski Rog — 171;
Kohn Olga — 183;
Konjević Dimitrije-Diša — 399;
Konjic — 128;
Korpus prvi bosanski NOU — 401,
404, 409, 422, 440, 454, 468, 470, 474;
Korpus prvi hrvatski NOU — 474;
Kosmač — 137;
Kovačević Boriša —• 182;
Kovačić-Kreačić Olga — 183;
Kozara (pl.) — 362;
Krajačić Bosiljka — 183;
Krajačić Ivan — 271;
Kranželić Ivan — 183;
Krivokapić Rade — 100;
Kropar Janez — 137;
Krpan Milan — 137;
Krstulović Vicko — 234;
Kukec dr Stanko — 51;
Kukoč Jordan-Ivica — 73, 117;
Kuka Hasan — 209;
Kupres — 28, 31, 44, 57, 72, 77, 92,
220;
Kurt Vladimir — 184;
Kušić Milinko — 163, 370;

L

Lakčević Vojislav — 100, 147;
Lašva (r.) — 230;
Latas Danilo — 96, 98, 480, 481;
Lekić Danilo-Spanac — 360;
Leskošek Franc — 138;
Ličko Petrovo Selo — 361, 366, 367;
Listani — 259;
Livanjsko Polje — 117, 205;
Livno — 40, 44, 50, 93, 108, 214, 259,
289, 346, 444, 477;
Lović Jezdimir — 262;

Lj

Ljubija (pl.) — 228, 458;
Ljubišić Mile — 402;
Ljubljana —• 418;
Ljumović Božo — 227;

M

Maček Ivan-Matija — 130, 182, 421;
 Majer Krešimir — 178, 180;
 Manojlović Nedeljko — 211;
 Manola Srećko — 366, 367, 368, 369;
 Manjača — 229;
 Marin Mladen — 164;
 Marinko Miha — 138;
 Marinković Ivo-Slavko — 182;
 Marinović Jovan — 262;
 Marković Predrag-Alimpije — 434;
 Marković Svetozar — 434;
 Martini Rigoletto — 138;
 Martinović Nikola — 439;
 Martinović Ratko — 439;
 Masleša Veselin — 64;
 Maslić Šaćir — 32;
 Masola Umberto-Quinto — 138;
 Medvešek Rudolf — 137;
 Mešterović dr Đura — 43, 278, 286, 388;
 Mihailović Draža — 7, 149, 150, 154, 161, 269;
 Mihelić Anton — 137;
 Mihevc inž. Edo — 176;
 Mijušković dr Radoje — 397;
 Milojević Miloje — 439;
 Milosavljević Ljubinka — 32;
 Milosavljević Milosav — 163;
 Milošević dr Olga — 225, 384;
 Milošević dr Sima — 43, 141, 178, 180, 225, 397;
 Milutinović Ivan — 107, 207, 379;
 Minderović Cedomir — 441;
 Miović Pavle — 441;
 Mirković Svetislav — 209;
 Mitrović Bogosav — 399;
 Mliništa — 203, 225, 288, 290, 328;
 Mokrec — 418;
 Mostar — 128;
 Mrazović Karlo — 184;
 Mrenović Simo — 100;
 Mrkonjić Grad — 32, 53, 59, 91, 101, 198, 203, 218, 229, 291, 328, 347;
 Mugoša Dušan — 143, 144, 147, 152, 271;
 Mussolini — 130, 206;

N

Nad Košta — 12, 47, 48, 59, 60, 62, 74, 75, 76, 79, 82, 101, 107, 166, 305, 364, 368, 374, 377, 382, 383, 398, 422, 440;
 Nakićenović Slobodan — 366;

Naumov Stiv — 152;
 Nedeljko Dušan — 262, 321;
 Nedić Milan — 201;
 Neretva (r.) — 191;
 Nešković dr Blagoje-Mihajlo — 269;
 Niketić Voja — 384;
 Nikoliš dr Gojko — 43, 82, 106, 141, 142, 213, 278;
 Nimani Eljharni — 144;
 Notranjsko (predeo) — 418;
 Novak Leon — 176;
 Novaković Đuro — 97, 480, 481;
 Novaković Srdan — 439;

O

Obradović Branko — 439;
 Odred NOP južnodalmatinski — 93, 108, 122;
 Odred NOP severnodalmatinski — 108, 109, 125, 344;
 Odred NOP srednjedalmatinski — 63;
 Odred NOP »Damjan Grujev« — 151;
 Odred NOP »Pitu Guli« — 151;
 Odred NOP kokrški — 173;
 Odred NOP prvi krajiški — 53, 223;
 Odred NOP treći krajiški — 28, 45, 93, 121, 169, 188, 197, 203, 208, 211, 212, 214, 290, 292, 328, 333, 334, 382, 401, 403, 405, 459, 471, 475;
 Odred NOP peti krajiški — 12;
 Odred NOP šesti krajiški — 209, 229;
 Odred NOP »Đorđe Petrov« — 151;
 Odred NOP savinjski — 173;
 Odred NOP »Pere Tošev« — 151;
 Odred NOP »Dmitar Vlahov« — 151;
 Odred NOP žumberačko-pokupski — 131;
 Odžak (kod Livna) — 259;
 Omanović Hamdija — 370;
 Operativni štab NOP i DO za Bosansku Krajinu — 7, 13, 28, 48, 57, 59, 61, 74, 75, 84, 91, 101, 107, 121, 213, 222, 228, 229, 245, 246, 257, 272, 281, 291, 296, 303, 305, 364, 396, 398;
 Operativni štab NOV i PO za Bosansku Krajinu — 330, 353, 374, 377, 382;
 Oraščić Cvijo — 12;
 Orović J. Savo — 98, 173, 340, 438, 480, 482;
 Oštrelj — 290;

P

Pavelić Ante — 164, 182, 183, 206;
 Pavičić Mile — 96, 439, 480;
 Pavlović Ilija — 96, 439, 481;
 Pavlović Milorad — 178, 180;
 Papo dr Isidor — 43, 278, 286;
 Pekić Pavle — 186;
 Penezić Krcun SI. — 32;
 Perković Milan — 32;
 Perović Lepa — 182;
 Perović Risto — 438;
 Pijade Moša-Janko — 52, 142, 225,
 227, 247, 248, 250, 256, 258, 283, 284,
 297, 298, 302, 312, 318, 327, 333, 364;
 Pilipović Đorđe — 97, 481;
 Pindžur Strašo — 152;
 Planojević Mileva — 227;
 Podgorija — 290;
 Podnart — 419;
 Podunavac Bogdan — 183;
 Pohorje (pl.) — 173;
 Poleksić Momčilo — 439;
 Poljanac Branko — 223, 224, 438;
 Popina (V. i M.) — 304;
 Popović Buda — 272;
 Popović dr Dejan — 43, 83;
 Popović Jovan — 441;
 Popović Koča — 93, 108, 125, 165,
 294;
 Popović Miladin — 143, 144, 148;
 Popović Milentije — 340, 480, 481;
 Popović Vladimir — 181, 185;
 Primorac Rudolf — 438;
 Prole Stevan — 225;
 Prozor — 113, 187, 218, 288;
 Pucar Đuro-Stari — 83, 364, 365,
 369, 370;

R

Radević Petar — 439;
 Radić (V. i M.) — 306;
 Radomir Vera — 421;
 Radosavljević Dobrivoje-Bobi — 148;
 Radović Miloš — 52, 476;
 Radunović Blažo — 433;
 Rainer — 130;
 Rajčević Dane — 97, 481;
 Rama (r.) — 187;
 Ranković Aleksandar-Marko — 76,
 91, 185, 195, 196, 198, 202, 206, 207,
 208, 210, 214, 217, 220, 222, 225, 230,
 232, 233, 234, 272, 449;
 Rastićevo — 99;

Repak Salko — 141;
 Resanovci — 260;
 Ribar dr Ivan — 221, 225, 269, 421;
 Ribar Ivo-Lola — 171, 181, 225, 269*
 271;
 Robotti — 130;
 Rodić Slavko — 222, 224, 228, 364
 /366, 471;
 (Roganović Đuro — 399, 439, 481;
 Rujani (G. i D.) — 259;
 Rukavina Ivan — 96, 181»
 Rutić Ivka — 141;
 Rutić Joža — 141;

S

Sadik Ramiz — 153;
 Sadiković Ajša — 370;
 Saili Dragutin — 182;
 Sana (r.) — 440, 470;
 Sanica — 229;
 Sanski Most — 53, 222, 228;
 Savić Branka — 384;
 Savinjska Dolina — 173;
 Sinj — 386;
 Sitnica (s.) — 347, 426;
 Skrigin Zorž — 141;
 Slunj — 407;
 Smirnov Vladimir — 365, 368, 476;
 Spasić Branko — 59;
 Stanojlović Momčilo — 439;
 Starović Ivan — 100;
 Stefanović Rista — 201, 330;
 Stefanović Svetislav — 182;
 Stefanović Žile — 262;
 Stekerovci — 114, 116;
 Stevović Vlada — 100;
 Strmica — 275, 348, 386;
 Suner Serano — 160;

S

Saranović Milovan — 380, 439;
 Šebešić — 99;
 Šegović Zlata — 183;
 Šnajder dr Stjepan — 397;
 Šorović Danilo — 380;
 Štrbina — 290;
 Sujica — 62, 72, 77, 289, 444;
 Šurlan Dušan — 277, 295;
 Švabić Mihailo — 163;

T

Taha Haki — 143;
 Tanacković Rajko — 380;
 Tartalja Mišo — 439;

Terzić Velimir — 93, 108, 182, 195,
233, 422, 436, 438, 440;
Tiodorović Mihailo — 100;
Tiškovac (G.) — 260;
Todorović Vojin — 147;
Tomica Milivoje — 480;
Tomić Lazar-Laza — 226, 284;
Tomić Momir-Moša — 201;
Tomšić Vida — 138;
Toško Koča — 144;
Travnik — 29, 99, 113, 128, 475;
Trivunčić Dmitar — 227;
Trnovo — 290;

U

Udbina — 53;
Urošević Ljubiša — 380, 439;
Uzunovski Cvetko — 152;

V

Vaganj — 93, 268, 316;
Vasiljević Prvoslav — 441;
Velebit Vladimir — 169, 234, 370,
421;
Veliko Tičevo — 119;
Veštica Nikola — 46;
Vidović Stevo — 100;
Vilotijević dr Radoš — 483;
Vlatković Nemanja — 202;
Vojvodić Dimitrije — 439;
Vrbas (r.) — 230, 440, 470;
Vrhovni štab NOP i DV Jugoslavije
— 11, 15, 29, 32, 34, 44, 46, 50, 54,
64, 96, 103, 104, 105, 109, 141, 175,
178, 181, 182, 183, 185, 186, 187, 189,
210, 219, 227, 235, 241, 247, 259, 328,
334, 338, 380, 382, 386, 396, 397, 402;
Vrhovni štab NQV i PO Jugoslavije
— 322, 333, 337, 348, 380, 384, 388,
415, 432, 435, 480;

Vrhpolje — 222;
Vrlika — 316;
Vučetić Milosav-Miljko — 100;
Vučković Ljubo — 439;
Vujičić Rade — 100;
Vujnović Milan — 141;
Vukmanović Svetozar-Tempo — 153-
434, 449;
Vukmirović Boro-Crni — 153;
Vukotić Jovan — 439;
Vuković Pera — 209;
Vuković Rudolf — 97, 480, 481;

Z

Zečević Đ. Vlado — 32, 34, 46, 47
121, 307, 310;
Zona prva operativna NOP odreda
Hrvatske — 182, 218, 220, 361, 364,
366, 368;
Zona druga operativna NOP odreda
Hrvatske — 165, 182, 189;
Zona treća operativna NOP odreda
Hrvatske — 53, 181, 183, 184, 433;
Zona četvrta operativna NOP odreda
Hrvatske — 7, 40, 44, 54, 63, 73, 84,
108, 128, 187, 188, 192, 197, 203, 204,
205, 206, 207, 214, 219, 257, 264, 291,
293, 329, 334, 344;
Zona druga operativna NOV i PO
Hrvatske — 485;
Zona četvrta operativna NOV i PO
Hrvatske — 79, 212, 289, 346, 381,
387;
Zrenjanin Žarko — 434;

Ž

Žnidaršić Henrik — 183;
Žujović Sreten — 81;
Žujović Zoran — 81, 141;
Žumberak — 484;

S A D R Ž A J

Dokumenta Centralnog komiteta KP Jugoslavije i Vrhovnog štaba NOP i DV (NOV i PO) Jugoslavije

septembar — novembar 1942

	Strana
Naređenje Vrhovnog komandanta NOPiDV Jugoslavije druga Tita od 1 septembra 1942 god. Štabu Četvrte operativne zone NOP odreda Hrvatske za redovno dostavljanje izveštaja o borbenim dejstvima jedinica i o brojnom stanju i naoružanju —	7
Uputstvo Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 1 septembra 1942 god. Štabu Petog krajiškog NOP odreda 0 formiranju Četvrte krajiške NOU brigade i Drvarskog područja i o njihovim najvažnijim zadacima — — — — —	12
Naredba Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 2 septembra 1942 god. o izboru, strukturi i zadacima narodnooslobodilačkih odbora — — — — —	15
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 2 septembra 1942 god. Štabu Prve proleterske brigade da se vrše demonstrativni prepadi na Kupres — — — — —	28
Naređenje Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 2 septembra 1942 god. Štabu Pete (crnogorske) NOU brigade da se preseče komunikacija Travnik — Donji Vakuf i vrše demonstrativni napadi u pravcu Bugojna i Travnika — — — — —	29
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 2 septembra 1942 god. Štabu Četvrte proleterske NOU brigade da pojačanim demonstrativnim napadima na Kupres veže u njemu neprijateljske snage — — — — —	31
Izveštaj Vlade Zečevića od 2 septembra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o političkom radu u Mrkonjiću Gradu	32
Naredba Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od septembra 1942 god. o organizaciji pozadinskih vojnih vlasti na oslobođenoj teritoriji — — — — —	34
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 3 septembra 1942 god. Štabu Četvrte operativne zone NOP odreda Hrvatske da se poruše komunikacije koje od Duvna i Buškog Blata izvode ka Livnu i dovrši formiranje operativnih jedinica i pozadinskih vojnih ustanova — — — — —	40
Poziv referenta saniteta pri Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije od 3 septembra 1942 god. lekarima Narodnooslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije da učestvuju na Prvom kongresu lekara u Bosanskom Petrovcu —	42

	Strana
Uputstvo referenta saniteta pri' Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije od 3 septembra 1942 god. o načinu organizovanja dopisničke službe i o sadržaju članaka namenjenih za časopis »Ranjeni partizan« — — — — —	44
Naređenje Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 3 septembra 1942 god. Štabu Prve proleterske brigade da se temeljito poruše putevi koji sa jugoistoka izvođe ka Livnu i da se vrše demonstrativni napadi na Kupres — — — — —	44
Izveštaj Vlade Zečevića od 4 septembra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o previranju među četničkim grupama u okolini Jajca — — — — —	46
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 4 septembra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DO za Bosansku Krajinu da se izvrše što potpunije pripreme za oslobođenje Jajca — — — — —	48
Izveštaj člana Ekonomskog oteka Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 5 septembra 1942 god. Vrhovnom štabu o odlukama Narodnooslobodilačkog odbora i Komande mesta u Livnu da se službenicima daju plate umesto nagrada — — — — —	50
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 7 septembra 1942 god. Glavnom štabu NOP odreda za Hrvatsku da dostavi izveštaj o vojno-političkoj situaciji, formira udarne brigade i organizuje partizanska dejstva na čitavoj teritoriji Hrvatske — — — — —	52
Obaveštenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 7 septembra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DO za Bosansku Krajinu o pojačanju Udarne grupe za napad na Jajce sa Četvrtom proleterskom brigadom i uputstvo o načinu upotrebe raspoloživih snaga — — — — —	57
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 8 septembra 1942 god. Štabu Četvrte proleterske brigade da se Brigada prebaci u rejon Mrkonjića Grada i stavi na raspoloženje Operativnom štabu NOP i DO za Bosansku Krajinu — — — — —	59
Pismo referenta saniteta pri Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije od 8 septembra 1942 god. referentu saniteta pri Operativnom štabu NOP i DO za Bosansku Krajinu u vezi s pripremama za održanje Prvog kongresa partizanskih lekara — — — — —	61
Uputstvo referenta saniteta pri Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije od 8 septembra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DO za Bosansku Krajinu o otklanjanju organizacionih nedostataka i ubrzanju izgradnje partizanske bolnice na Jasikovcu — — — — —	61
Obaveštenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 9 septembra 1942 god. komandantu Operativnog štaba NOP i DO za Bosansku Krajinu o prodoru ustaških snaga ka Šujici i o potrebi ubrzanja operacije za oslobođenje Jajca — — — — —	62
Uputstvo načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 9 septembra 1942 god. Štabu Četvrte operativne zone NOP odreda Hrvatske o rasporedu snaga u slučaju italijanskih ofenzivnih dejstava na Južnodalmatinski i Srednjedalmatinski NOP odred — — — — —	63

	Strana
Direktivni članak Veselina Masleše, člana Centralnog agitaciono-propagandnog odeljenja pri Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije i CK KPJ, napisan septembra 1942 god. povodom priprema za izbore organa narodne vlasti u oslobođenim krajevima Bosne i Hercegovine — — — — —	64
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 10 septembra 1942 god. Glavnom štabu NOP odreda za Hrvatsku da dostavi detaljan operativni izveštaj o obostranom rasporedu i jačini snaga i o sopstvenim namerama i mogućnostima — — — — —	71
Uputstvo načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 10 septembra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DO ¹ za Bosansku Krajinu o rasporedu boraca Omladinskog bataljona i ljudstva za popunu Druge i Četvrte proleterske brigade, i naređenje o upućivanju artiljerijskih oruđa za napad na Jajce	74
Uputstvo Aleksandra Rankovića od 10 septembra 1942 god. Štabu Druge proleterske brigade o načinu organizacije političke i kulturno-prosvetne nastave za omladinu koja će <i>popuniti</i> Drugu i Četvrtu proletersku brigadu — — — — —	76
Upozorenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 10 septembra 1942 god. Štabu Četvrte proleterske brigade na nedovoljno sadejstvo Prvoj proleterskoj brigadi pri neprijateljskom prodoru iz Kupresa ka Sujici i Duvnu — — —	77
Uputstvo načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 10 septembra 1942 god. Štabu Četvrte krajiške NOU brigade o dejstvu na neprijateljska uporišta u rejonu Bosanskog Grahova i o formiranju Drvarskog područja — — — — —	79
Obaveštenje referenta saniteta pri Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije od 10 septembra 1942 god. Sretenu Žujoviću o pripremama za održavanje Prvog kongresa partizanskih lekara	81
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 10 septembra 1942 god. komandantu Operativnog štaba NOP i DO za Bosansku Krajinu o načinu dejstva u pravcu Banje Luke i o ubrzanju napada na Jajce — — — — —	82
Uputstvo Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od septembra 1942 god. o organizaciji narodne vlasti na oslobođenim teritorijama — — — — —	84
Obaveštenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 11 Septembra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DO za Bosansku Krajinu o upućivanju Četvrte proleterske brigade u rejon Mrkonjića Grada i o perspektivi daljih dejstava posle oslobođenja Jajca — — — — —	91
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 11 septembra 1942 god. Štabu Kupreškog bataljona Trećeg krajiškog NOP odreda da vrši demonstrativne napade na Kupres i postavi zasede na komunikaciji Kupres — Bugojno — — —	92
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 11 septembra 1942 god. Koči Popoviću i Velimiru Terziću da objedine komandovanje nad svim jedinicama u predelu Livno — Duvno — Aržano — Vaganj i ofanzivnim dejstvom zaštite pravac Livno — Duvno — — — — —	93

	Strana
Uputstvo načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 11 septembra 1942 god. upravi Vojnotehničke radionice Operativnog štaba NOP i DO za Bosansku Krajinu o načinu raspodele nagaznih mina, minobacačkih granata i ručnih bombi	95
Izveštaj delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 12 septembra 1942 god. Vrhovnom štabu o izvršenom pregledu Oficirske škole pri Glavnom štabu NOP odreda za Hrvatsku —	96
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 12 septembra 1942 god. Štabu Pete (crnogorske) NOU brigade da se savladaju neprijateljska uporišta u Sebešiću, Rastičevu i Fojnici i preseče komunikacija Travnik—Donji Vakuf	99
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 12 septembra 1942 god. Kostića Nađu za popunu Druge i Četvrtle proleterske brigade i organizaciju vojno-teritorijalnih organa na području Sreza Mrkonjić Grad — — — — —	101
Naredba Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 13 septembra 1942 god. o formiranju Ekonomskog oteka Vrhovnog štaba i njegovim osnovnim zadacima — — —	103
Obaveštenje šefa Ekonomskog oteka Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 13 septembra 1942 god. Gojku Nikolišu o odlukama Vrhovnog štaba u pogledu obezbeđenja i organizacije partizanskih bolnica — — — — —	106
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 13 septembra 1942 god. Štabu Četvrtle operativne zone NOP odreda Hrvatske da zatvori pravce koji iz južne i srednje Dalmacije izvođe ka Duvnu, Livnu i Glamoču, i obaveštenje o pripremama za napad na Bosansko Grahovo — — — — —	108
Naređenje Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 13 septembra 1942 god. Štabu Četvrtle krajiške NOU brigade da vrši pripreme za napad na Bosansko Grahovo — — — — —	109
Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 13 septembra 1942 god. Glavnom štabu NOP odreda za Hrvatsku o pripremama za napad na Bosansko Grahovo i o snagama koje treba da uputi Glavni štab — — — — —	111
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 14 septembra 1942 god. štabovima Pete (crnogorske) i Desete (hercegovačke) NOU brigade za stvaranje operativnog uporišta u rejonu Travnik — Donji Vakuf — Bugojno — Prozor radi ofanzivnog dejstva na okolne neprijateljske garnizone i komunikacije koje ih povezuju — — — — —	113
Zajednički izveštaj načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije i njegovog pomoćnika od 15 septembra 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o preduzetim merama za razbijanje četničkih grupa u predelu Crnog Vrh i Stekerovaca — — — — —	114
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 15 septembra 1942 god. Drugom bataljONU Četvrtle proleterske brigade da u sadejstvu sa delovima Prve proleterske brigade uništi prikupljene četničke grupe u rejonu Crni Vrh — Stekerovci — — — — —	116

	Strana
Uputstvo načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 15 septembra 1942 god. Štabu Četvrte krajiške NOU brigade o načinu dejstva za slučaj italijanskog nadiranja od Bosanskog Grahova ka Livanjskom Polju ili Drvaru — — — — —	117
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 15 septembra 1942 god. štabovima Prvog i Trećeg bataljona Prve proleterske brigade da se prikupe u rejonima Crnog Vrh i Velikog Tičeva i stave na raspoloženje Štabu svoje brigade — — — — —	119
Uputstvo Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 16 septembra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DO za Bosansku Krajinu o načinu izvršenja protivnapada na neprijateljske snage koje nadiru od Banje Luke, i obaveštenje o situaciji kod Bosanskog Grahova — — — — —	121
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 16 septembra 1942 god. Koči Popoviću i Pavlu Iliću da preuzmu komandu nad snagama određenim za napad na Bosansko Grahovo — — — — —	125
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 17 septembra 1942 god. Komandi Drvarskog područja za poduzimanje efikasnijih mera protiv četničkih grupica koje se pojavljuju na terenu — — — — —	127
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 18 septembra 1942 god. štabovima Desete (hercegovačke) i Pete (crnogorske) NOU brigade da se energičnije angažuju na komunikacijama Konjic — Mostar i ofanzivno dejstvuju ka Travniku — — — — —	128
Izveštaj Edvarda Kardelja od 20 septembra 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu o dvomesečnom toku italijansko-nemačke ofanzive i vojno-političkoj situaciji u Sloveniji — — — — —	130
Pismo referenta saniteta pri Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije od 20 septembra 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu povodom priprema za održavanje Prvog kongresa partizanskih lekara — — — — —	141
Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 21 septembra 1942 god. Gojku Nikolišu o značaju koji pridaje Prvom kongresu partizanskih lekara i o delegatima Vrhovnog štaba koji će Kongresu prisustvovati — — —	142
Pismo sekretara Centralnog komiteta druga Tita od 22 septembra 1942 god. Centralnom komitetu Komunističke partije Albanije	143
Uputstvo sekretara CK KPJ druga Tita od 22 septembra 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Makedoniju — — — — —	148
Direktive sekretara Centralnog komiteta KPJ druga Tita od 22 septembra 1942 god. Oblasnom komitetu KPJ za Kosovo i Metohiju — — — — —	153
Pismo Edvarda Kardelja od 22 septembra 1942 god. slovenačkim internircima u Gonarsu o najvažnijim pitanjima međunarodne i unutrašnje situacije — — — — —	158
Pismo sekretara Centralnog komiteta KPJ druga Tita od 23 septembra 1942 god. komandantu Sedme (Prve krajiške) NOU brigade u vezi s postavljanjem partisko-političkog rukovodstva Brigade — — — — —	163
82*	499

	Strana
(Jputstva Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 25 septembra 1942 god. Operativnom štabu partizanskih udarnih snaga na sektoru Bosansko Grahovo o načinu daljeg dejstva — — — — — • — — — — —	^65
Pozdravno pismo Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 25 septembra 1942 god. učesnicima Prvog kongresa lekara NOP i DV Jugoslavije u Bosanskom Petrovcu	170
Obaveštenje Edvarda Kardelja od 26 septembra 1942 god. Ivi Ribaru-Loli o rezultatima dotadašnjeg toka neprijateljske ofanzive u Sloveniji — — — — — • — — — — —	171
Pozdravno pismo sa Prvog kongresa lekara NOP i DV Jugoslavije upućeno Vrhovnom štabu 27 septembra 1942 godine — • —	178
Pozdravna pisma sa Prvog kongresa lekara NOP i DV Jugoslavije upućena 27 septembra 1942 god. sovjetskim, engleskim i američkim lekarima — — — • — — — — — ^ — — — — —	179
Obaveštenje Vladimira Popovića od 28 septembra 1942 god. Edvardu Kardelju o situaciji u Bosni i Hrvatskoj — • — — — —	181
Proglas učesnika Prvog kongresa lekara NOP i DV Jugoslavije upućen 27 septembra 1942 god. celokupnom sanitetskom osoblju neoslobođenih krajeva Jugoslavije — — — — —	185
Obaveštenje člana Ekonomskog oteka Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 28 septembra 1942 god. načelniku Vrhovnog štaba da redakcija »Borbe« traži zvanične podatke o zauzimanju Jajca — • — — — — — — — — — • — — — — —	186
Depeša Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 2 oktobra 1942 god. Štabu Desete (hercegovačke) NOU brigade kojom se naređuje zatvaranje pravca dolina Rame — Prozor — — — — — — — — — — — — — — —	187
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 5 oktobra 1942 god. Štabu Trećeg krajiškog NOP odreda da Mesud Hotić rukovodi evakuacijom plena iz Jajca — — •	188
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 6 oktobra 1942 god. Štabu Prve operativne zone NOP odreda Hrvatske za upućivanje ljudstva na minerski kurs pri Tehničkom oteku Vrhovnog štaba — — — — — • — — — — —	189
Uputstvo Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 7 oktobra 1942 god. Operativnom štabu Pete (crnogorske) i Desete (hercegovačke) NOU brigade o izboru pravca manevarskog dejstva pri napadu nadmoćnijih neprijateljskih snaga iz doline Neretve — — — — — • — — — — —	191
Izveštaj Aleksandra Rankovića od oktobra 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu o stanju na Glamočkom sektoru — — — — — — — — — — • — — — — —	195
Obaveštenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 9 oktobra 1942 god. Aleksandru Rankoviću o mogućnosti italijanskog ofanzivnog dejstva na pravcu Bosansko Grahovo — Drvar — — — — — — — — — — — — — — —	196
Izveštaj Aleksandra Rankovića od 9 oktobra 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu o vojno-političkoj situaciji na Glamočkom sektoru — — — — —	198

	Strana
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 10 oktobra 1942 god. o formiranju Udarne grupe brigada radi zaštite pravca Mrkonjić Grad — Mliništa i stvaranja uslova za svestraniji politički rad na terenu — — — —	203
Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 10 oktobra 1942 god. Štabu Četvrte operativne zone NOP odreda Hrvatske o formiranju Udarne grupe brigada za zaštitu pravaca koji od Bosanskog Grahova izvode ka Drvaru i Livanjskom Polju i naređenje za partizanska dejstva u neprijateljskoj pozadini — — — — — — — —	205
Pismo Aleksandra Rankovića od 11 oktobra 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu o situaciji u Dalmaciji — — — — — — — — — —	206
Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od oktobra 1942 god. Aleksandru Rankoviću o borbenom rasporedu proleterskih i udarnih brigada na oslobođenoj teritoriji u centralnoj i zapadnoj Bosni — — — — — — — —	208
Uputstvo Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 12 oktobra 1942 god. Štabu Kupreškog bataljona Trećeg krajiškog NOP odreda o zadacima bataljona i preduzimanju hitnih mera radi materijalnog zbrinjavanja stanovništva iz popaljenih sela Vukovskog — — — — — — — — — —	211
Pismo referenta saniteta pri Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije od 12 oktobra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DO za Bosansku Krajinu o potrebi postavljanja referenta saniteta za Drvarsko područje — — — — — — — — — —	213
Obaveštenje referenta saniteta pri Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije od 12 oktobra 1942 god. referentu saniteta pri Operativnom štabu NOP i DO za Bosansku Krajinu o mogućnosti smještaja teških ranjenika na oslobođenom području Like	214
Izveštaj Aleksandra Rankovića od 12 oktobra 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu o vojno-političkoj situaciji na sektoru Glamoč — Livno — — — — —	214
Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 12 oktobra 1942 god. Štabu Prve operativne zone NOP odreda Hrvatske o ishodu neprijateljskih ofanzivnih dejstava na oslobođenu teritoriju u zapadnoj Bosni i naređenje za upućivanje još jedne brigade na sektor Bosanskog Grahova — — — — — — — — — —	218
Izveštaj Aleksandra Rankovića od 13 oktobra 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu o italijansko-četničkim zverstvima u Prozoru i neuspelim ustaškim ispadima iz Duvna i Kupresa — — — — — — — — — —	220'
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od oktobra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DO za Bosansku Krajinu za napad na Vrhpolje i neprijateljske položaje zapadno od Sanskog Mosta — — — — — — — — — —	222
Pismo Moše Pijade od 14 oktobra 1942 god. Aleksandru Rankoviću o aktivnosti neprijateljskih grupica na širem području Mliništa i preduzetim merama protiv njih — — — — — — — —	225

	Strana
Zajedničko obaveštenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije i zamenika komandanta Operativnog štaba NOP i DO za Bosansku Krajinu od 14 oktobra 1942 god. Operativnom štabu za Bosansku Krajinu o mogućnosti neprijateljskog ispada od Sanskog Mosta i Ljubije — — • — — — — —	228
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od oktobra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DO za Bosansku Krajinu da <i>se očisti</i> Manjača od <i>neprijatelja i ubrza</i> evakuacija letine iz Sanice — — • — — — — —	229
Naređenje Aleksandra Rankovića od 15 oktobra 1942 god. Štabu Pete (crnogorske) NOU brigade da u zajednici sa Desetom (hercegovačkom) NOU brigadom dejstvuje na neprijateljska uporišta i komunikacije u dolinama gornjih tokova Lašve i Vrbasa — — • — — — — —	230
Obaveštenje Aleksandra Rankovića od 16 oktobra 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu o neuspehom pokušaju uspostavljanja veze sa Petom (crnogorskom) i Desetom (hercegovačkom) NOU brigadom i o upućenom im naređenju za dalja borbena dejstva — —	232
Govor Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 17 oktobra 1942 god. na svečanosti prilikom predaje zastava Drugoj proleterskoj brigadi — — • — — — — —	235
Odluka Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 18 oktobra 1942 god. za napad na Bihać i naređenje Glavnog štaba NOP odreda za Hrvatsku u vezi s tim — — •	241
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 18 oktobra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DO za Bosansku Krajinu da se izvrši priprema za bihačku operaciju	245
Saopštenje Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od oktobra 1942 god. o formiranju i osnovnim zadacima Privremenog upravnog otseka Vrhovnog štaba — — — — —	247
Naređenje šefa Privremenog upravnog otseka Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 20 oktobra 1942 god. o načinu prikupljanja podataka o zločinima okupatora i njihovih slugu —	248
Naređenje šefa Privremenog upravnog otseka Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 20 oktobra 1942 god. štabovima brigada i partizanskih odreda da dostavljaju primerke partizanske štampe i dokumentarni materijal o oslobodilačkoj borbi i o zločinima okupatora i njegovih slugu — — • — — — —	251
Naređenje šefa Privremenog upravnog otseka Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 20 oktobra 1942 god. svim jedinicama NOP i DV Jugoslavije da prikupljaju i dostavljaju podatke i dokumenta o zločinu okupatora i njegovih slugu — —	257
Naređenje Privremenog upravnog otseka Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 20 oktobra 1942 god. Komandi Livanjskog područja da prikupi i dostavi podatke o ustaškim zločinima prema srpskom stanovništvu u selima Livanjskog sreza —	259
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 20 oktobra 1942 god. štabovima Prve i Druge ličke NOU brigade da se obe brigade hitno prebace na prostor Resanovci — Gornji Tiškovac radi sadejstva u napadu na Bosansko Grahovo — — — — — — — — — —	260

	Strana
Obaveštenje Centralnog komiteta KPJ od 21 oktobra 1942 god. političko-partiskom rukovodstvu Treće proleterske brigade o postavljanju novog politodela brigade i o materijalima koji se mogu iskoristiti za ideološko-političku izgradnju — — —	262
Uputstvo Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 21 oktobra 1942 god. načelniku Vrhovnog štaba o zadatku koji treba postaviti Drugoj dalmatinskoj NOU brigadi u vezi s grupisanjem neprijateljskih snaga u srednjoj Dalmaciji — — —	264
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 21 oktobra 1942 god. Štabu Prve proleterske brigade da se Brigada hitno prebaci u rejon Drvara radi ofanzivnog dejstva u pravcu Bosanskog Grahova — — — — —	267
Direktiva sekretara CK KPJ druga Tita od 23 oktobra 1942 god. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju za oživljavanje partizanskog pokreta u Srbiji i zauzimanje pravilnog stava prema izbegličkoj vladi i četnicima Draže Mihailovića — — —	269
Naređenje Aleksandra Rankovića od 23 oktobra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DO za Bosansku Krajinu o blagovremenom doturu municije jedinicama za napad na Bosansko Grahovo — — — — —	272
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 23 oktobra 1942 god. Štabu Druge dalmatinske NOU brigade da sadejstvuje Udarnoj grupi brigada u napadu na Bosansko Grahovo — — — — —	273
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 23 oktobra 1942 god. Štabu Devete hrvatske (Treće ličke) NOU brigade da dejstvom na komunikaciju Knin — Strmica sadejstvuje Udarnoj grupi brigada za vreme napada na Bosansko Grahovo — — — — —	275
Obaveštenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od oktobra 1942 god. Pavlu Ilicu o artiljeriskim oruđima i municiji koje treba uputiti za podršku napada na Bosansko Grahovo — — — — —	277
Obaveštenje referenta saniteta pri Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije od 24 oktobra 1942 god. načelniku Vrhovnog štaba o upućivanju hirurških ekipa za sektor Bosansko Grahovo — — — — —	278
Uputstvo Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od oktobra 1942 god. o važnosti zaplene neprijateljskih dokumenata i načinu njihova korišćenja — — — — —	279
Naređenje šefa Privremenog upravnog oteka Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 25 oktobra 1942 god. komandama područja da imaju što potpuniju evidenciju na oslobođenoj teritoriji — — — — —	281
Upozorenje šefa Privremenog upravnog oteka Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 25 oktobra 1942 god. komandama područja na budnost prema neprijatelju i licima u njegovoj službi — — — — —	284
Zapovest načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 25 oktobra 1942 god. za napad na Bosansko Grahovo — — — — —	285
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 26 oktobra 1942 god. štabovima Pete (crnogorske) i Desete (hercegovačke) NOU brigade da sa prostorijske Prozor — Gornji Vakuf izvrše udar u bok i pozadinu neprijateljskih snaga koje nadiru ka Janju i Mlinišcima — — — — —	288

	Strana
Odobrenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 26 oktobra 1942 god. štabovima Treće proleterske brigade i Trećeg krajiškog NOP odreda da pomere svoj front na liniju Štrbina — Trnovo — Podgorija i zaštite pravce koji preko Mliništa vode ka Glamoču i Oštrelju — — — — —	290
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 26 oktobra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DO za Bosansku Krajinu o obezbeđenju pravca Mrkonjić Grad — Ključ — Bosanski Petrovac i pripremama za napad na Bihać	291
Naređenje pomoćnika načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 26 oktobra 1942 god. Štabu Četvrtе operative zone NOP odreda Hrvatske za taktičko sadejstvo Udarnoj grupi brigada u napadu na Bosansko Grahovo — — — — —	293
Zajednički izveštaj načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije i komandanta Operativne grupe za sektor Bosansko Grahovo od 27 oktobra 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o rezultatu napada na Bosansko Grahovo — — — — —	294
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 27 oktobra 1942 god. komandiru haubičke baterije o načinu upotrebe baterije u ponovnom napadu na Bosansko Grahovo — — — — —	295
Naređenje Privremenog upravnog otseka Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 27 oktobra 1942 god. o preduzimanju oštrih mera za suzbijanje špekulacije na oslobođenoj teritoriji — — — — —	296
Upozorenje šefa Privremenog upravnog otseka Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 27 oktobra 1942 god. vojno-pozadinskim vlastima na donošenje pravilnih i odmerenih odluka — — — — —	297
Upozorenje šefa Privremenog upravnog otseka Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 27 oktobra 1942 god. sreskim narodnooslobodilačkim odborima na pravično opterećenje naroda za potrebe Narodnooslobodilačke borbe — — — — —	301
Primedbe i uputstva Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 27 oktobra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DO za Bosansku Krajinu u vezi s predloženim planom bihaćke operacije — — — — —	303
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 27 oktobra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DO za Bosansku Krajinu o upućivanju Koste Nada u Vrhovni štab radi dopune plana bihaćke operacije — — — — —	305
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 27 oktobra 1942 god. Štabu Osme hrvatske NOU brigade da se prikupi u rejonu sela Mali i Veliki Radić i sačeka naređenje za napad na Bihać — — — — —	306
Izveštaj verskog referenta pri Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije Vlade Zečevića od 27 oktobra 1942 god. Vrhovnom štabu o zapažanjima pri obilasku pojedinih mesta na području Glamoč — Mrkonjić Grad — — — — —	307
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 28 oktobra 1942 god. Glavnom štabu NOP odreda za Hrvatsku o upućivanju i načinu upotrebe hrvatskih brigada u bihaćkoj operaciji — — — — —	310
Naređenje šefa Privremenog upravnog otseka Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 29 oktobra 1942 god. komandama područja da dostave organizacione preglede pozadinskih vojnih vlasti i narodnooslobodilačkih odbora — — — — —	312

	Strana
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 29 oktobra 1942 god. Štabu Druge dalmatinske NOU brigade da ofanzivno djeluje u pravcu Vrlike i Vagnja — — —	316
Naređenje šefa Privremenog upravnog otseka Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 29 oktobra 1942 god. komandama područja da dostave petnaestodnevne izveštaje — — —	317
Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od oktobra 1942 god. Štabu Prve proleterske brigade o pretstojećem formiranju i posebnom zadatku Prve proleterske divizije i uputstvo, u vezi s tim, o načinu daljeg dejstva na sektoru Bosansko Grahovo — — — — —	320
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 31 oktobra 1942 god. Štabu Prve proleterske brigade za rušenje komunikacije Knin — Gračac — — — — —	321
Naređenje šefa Privremenog upravnog otseka Vrhovnog štaba Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije od 1 novembra 1942 god. komandama područja i sreškim narodnooslobodilačkim odborima o regulisanju kretanja na slobodnoj teritoriji — • — • — • — • — — —	322
Naređenje Vrhovnog štaba Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije od 1 novembra 1942 god. Štabu Treće proleterske brigade da objedini borbena dejstva na sektoru Mliništa — Mrkonjić Grad i odbaci neprijatelja ka Jajcu — — — — — — — — — — —	328
Naređenje člana Ekonomskog otseka Vrhovnog štaba Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije od 1 novembra 1942 god. Štabu Četvrte operativne zone NOV i PO Hrvatske da Drugu dalmatinsku NOU brigadu snabdeva iz svojih magacina — — — — — — — — — — —	329
Uputstvo šefa Privremenog upravnog otseka Vrhovnog štaba Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije od 2 novembra 1942 god. Operativnom štabu NOV i PO za Bosansku Krajinu o organizaciji snabdevanja naroda na oslobođenoj teritoriji • — — — — — — — — — — —	330
Naređenje Vrhovnog štaba Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije od 3 novembra 1942 god. štabovima Treće proleterske brigade i Trećeg krajiškog NOP odreda da izviđaju neprijatelja koji je otstupio na pravcu Jajce — Donji Vakuf — — — — — — — — — — —	333
Naredba Vrhovnog komandanta Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije druga Tita od 4 novembra 1942 god. o formiranju Vojne škole Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije — — — — —	334
Naredba Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 4 novembra 1942 god. o formiranju, nastavnom planu i programu višeg kursa Vojne škole NOV i POJ — — — — —	338
Naredba Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 4 novembra 1942 god. o postavljanju Sava Orovića za komandanta Vojne škole NOV i POJ — — — — —	340
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 4 novembra 1942 god. Štabu Prve proleterske brigade o upućivanju kandidata na viši kurs Vojne škole NOVJ — — —	341

	Strana
Direktiva Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 5 novembra 1942 god. Štabu Druge proleterske divizije o načinu dejstva na sektor Bosansko Grahovo i u pravcu severne Dalmacije — — — — —	342
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 5 novembra 1942 god. -Štabu Četvrte operativne zone NOV i PO Hrvatske da zatvori pravac Livno, — Glamoč i poveže se sa Drugom proleterskom divizijom — — — — —	346
Direktiva Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 5 novembra 1942 god. Štabu Prve proleterske divizije o pripremanama za oslobođenje Sitnice, Mrkonjića Grada i Jajca —	347
Obaveštenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 5 novembra 1942 god. Štabu Druge proleterske divizije o grupisanju četnika u selu Strmici i o potrebi što hitnijeg dejstva na neprijateljske snage u rejonu Knina i na komunikaciji Knin — Strmica	348
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od novembra 1942 god. Glavnom štabu NOV i PO (Ž [^] . Hrvatsku o strogom čuvanju vojne tajne — — — — —	f 349 V— [^]
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 6 novembra 1942 god. Operativnom štabu NOV i PO za Bosansku Krajinu da uputi Štabu Prve proleterske divizije poznavaoce vojno-političkih prilika u centralnoj Bosni i Treću krajišku NOU brigadu u formacijski sastav Prve divizije — — —	353
Govor Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 7 novembra 1942 god. prilikom predaje ratne zastave Prvoj proleterskoj brigadi — — — — —	354
Naređenje pomoćnika načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ od 7 novembra 1942 god. za učvršćenje uspeha postignutog bihaćkom operacijom — — — — —	361
Izveštaj pomoćnika načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ od 7 novembra 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o preduzetim merama posle oslobođenja Bihaća — — —	364
Uputstvo Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 8 novembra 1942 god. pomoćniku načelnika Vrhovnog štaba o koordinaciji dejstava grupe hrvatskih i grupe krajiških udarnih brigada radi oslobođenja Banije i sprečavanja prikupljanja neprijateljskih snaga u Bosanskoj Krajini — —	373
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 8 novembra 1942 god. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske za savlađivanje neprijateljskih uporišta na Baniji — — —	376
Uputstvo Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 8 novembra 1942 god. Operativnom štabu NOV i PO za Bosansku Krajinu o načinu dejstva u Bosanskoj Krajini — — —	377
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 8 novembra 1942 god. Ekonomskom odelu Vrhovnog štaba da evakuiše ratni plen iz Bihaća u Bosanski Petrovac — —	379
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 9 novembra 1942 god. Štabu Druge proleterske divizije da uputi četiri rukovodioca na raspoloženje Glavnom štabu NOV i PO za Sloveniju, pribavi sredstva za održavanje radio-veze sa Vrhovnim štabom i dostavlja redovne izveštaje — — —	380
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ od 9 novembra 1942 god. Štabu Prve proleterske divizije da vrši pripreme za pretstojeća borbena dejstva u centralnoj Bosni — — —	382

	Strana
Obaveštenje Centralnog komiteta KPJ od 10 novembra 1942 god. Centralnom komitetu KP Hrvatske o zadacima Pratećeg bataljona Vrhovnog štaba i o kvalitetu ljudstva koje za Bataljon treba da uputi Glavni štab NOV i PO za Hrvatsku —	384
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 10 novembra 1942 god. Štabu Druge proleterske divizije da partizanski dejstvuje na prostoru Knin — Kistanje — Sinj — Drniš i utiče na efikasnost blokade Bosanskog Grahova i Strmice — — — — —	386
Statut sanitetske službe Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije od 10 novembra 1942 godine — — —	388
Naređenje pomoćnika načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ od 11 novembra 1942 god. Operativnom štabu NOV i PO za Bosansku Krajinu da dodeli artiljerijska oruđa Trećoj krajiškoj NOU brigadi i Štabu Prve operativne zone NOV i PO Hrvatske — — — — —	396
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 12 novembra 1942 god. za formiranje stalne higijenske komisije radi organizovanja zdravstvene službe i suzbijanja zaraznih bolesti u vojsci i narodu — — — — —	397
Naređenje zamenika načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ od 12 novembra 1942 god. Operativnom štabu NOV i PO za Bosansku Krajinu da ubrza pripreme za napad na Bosanski Novi — — — — —	398
Obaveštenje načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ od 13 novembra 1942 god. Komandi vojne škole NOV i POJ o rasporedu upućenog ljudstva i naređenje za izradu projekta vojno-omladinskih kurseva — — — — —	399
Obaveštenje načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ od 13 novembra 1942 god. Pavlu Iliću o sadržini jedne uhvaćene neprijateljske depeše i drugim podacima o neprijateljskim namerama	400
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ od 13 novembra 1942 god. Vojnotehničkoj radionici Prvog bosanskog korpusa da uputi municiju i pešadisko naoružanje Drugoj proleterskoj diviziji — — — — —	402
Direktiva Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 14 novembra 1942 god. Štabu Treće NOU divizije da sadejstvuje Prvoj proleterskoj diviziji u oslobođenju Jajca i stvaranju povoljnih uslova za prodor u centralnu Bosnu — — — — —	403
Izveštaj pomoćnika načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ od 14 novembra 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o rezultatima napada na Slunj — — — — —	407
Direktiva Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 15 novembra 1942 god. Štabu Prve proleterske NOU divizije o prodoru u centralnu Bosnu — — — — —	409
Tablica šifrovanih naređenja koju je Vrhovni štab NOV i POJ uputio sredinom novembra 1942 god. štabovima Prve proleterske i Treće NOU divizije — — — — —	415
Podaci iz pisma Edvarda Kardelja o toku Treće neprijateljske ofanzive u Sloveniji koje je novembra 1942 god. uputio rukovodilac radio-veze CK KPJ iz Zagreba Vrhovnom komandantu NOV i POJ drugu Titu — — — — —	417

	Strana
Naređenje zamenika načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ od 18 novembra 1942 god. Glavnom štabu NOV i PO za Hrvatsku da sadejstvuje snagama Prvog bosanskog korpusa u napadu na Bosanski Novi — — — — —	422
Naredba Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 19 novembra 1942 god. o dodeljivanju novčane pomoći stanovništvu postradalih krajeva zapadne Bosne i Bosanske Krajine	423
Poziv Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga "Tita od 20 novembra 1942 god. Đuru Čagoroviću na Konstitucionalnu skupštinu Veća narodnog oslobođenja Jugoslavije — — — —	424
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 21 novembra 1942 god. Štabu Prve proleterske divizije da dostavi izveštaj o borbama kod Sitnice i Čadavice i da buduće zadatke izvršava sa što manje žrtava — — — — —	426
Direktiva Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 22 novembra 1942 god. Glavnom štabu NOV i PO za Hrvatsku o načinu dejstva za slučaj neprijateljske ofanzive na oslobođenu teritoriju — — — — —	428
Direktivno pismo Centralnog komiteta KPJ od 24 novembra 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Srem — — — — —	432
Naređenje zamenika načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ od novembra 1942 god. Glavnom štabu NOV i PO za Hrvatsku da rasturi letak upućen aktivnim oficirima, vojnim činovnicima i podoficirima bivše Jugoslovenske vojske i da redovno dostavlja operativne i obaveštajne izveštaje — — — —	435
Naređenje zamenika načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ od 24 novembra 1942 god. fštabu Prvog bosanskog NOU korpusa da čisti međuprostor Sana — Vrbas od četničkih grupa — — — —	440
Propratno pismo i direktiva sekretara Centralnog komiteta KPJ druga Tita od 25 novembra 1942 god. partizanskim rukovodstvima u divizijama o dužnostima i zadacima saradnika i dopisnika »Borbe« u Narodnooslobodilačkoj vojsci i na terenu	441
Direktiva Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 25 novembra 1942 god. Štabu Druge proleterske divizije za dejstvo na pravcu Livno — Šujica — — — — —	444
Obaveštenje Svetozara Vukmanovića-Tempe od 25 novembra 1942 god. Aleksandru Rankoviću o izvršenim pripremama za odlazak u Makedoniju — — — — —	449
Govor Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 26 novembra 1942 god. na Prvom zasjedanju Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije — — — — —	450
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 26 novembra 1942 god. Štabu Prvog bosanskog NOU korpusa o davanju uverenja sa potpunim podacima o učešću u Narodnooslobodilačkoj borbi svakom pripadniku NOV i POJ prilikom njegova otpuštanja iz vojske — — — — —	454
Naređenje pomoćnika načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ od 27 novembra 1942 god. komandantima Prve proleterske i Treće NOU divizije da dostavljaju detaljne operativne izveštaje i da organizuju odbranu Jajca i bržu evakuaciju plena i ranjenika	456
Uputstvo Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od novembra 1942 god. o organizacionoj strukturi i osnovnim zadacima obaveštajne službe na oslobođenoj i neoslobođenoj teritoriji	460

	Strana
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 27. novembra 1942. god. Glavnom štabu NOV i POJ Sloveniju o organizacionoj strukturi obaveštajne službe na području Slovenije i dostavljanju obaveštajnih izveštaja — — — —	468
Naređenje pomoćnika načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ od 27. novembra 1942. god. Štabu Prvog bosanskog NOU korpusa o dejstvu Pete divizije u međuprostoru Vrbasa i Sane — —	470
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 28. novembra 1942. god. Štabu Prve proleterske divizije da jednom brigadom ojača Treću NOU diviziju, a glavnim snagama nastavi dejstvo u centralnoj Bosni — — — —	473
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 28. novembra 1942. god. Štabu Treće udarne divizije da organizuje odbranu Jajca aktivnim dejstvom ka Travniku i Donjem Vakufu — — — — — — — —	475
Obaveštenje pomoćnika načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ od 29. novembra 1942. god. Štabu Druge proleterske divizije da se u cilju napada na Livno vraća u sastav divizije Četvrti (crnogorska) proleterska brigada i upućuje nekoliko artiljerijskih oruđa — — — — — — — —	477
Naređenje pomoćnika načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ od 29. novembra 1942. god. Štabu Devete hrvatske (Treće ličke) NOU brigade da smeni Četvrtu (crnogorsku) proletersku brigadu Druge proleterske divizije i zatvori pravac Bosansko Grahovo — Drvar — — — — — — — —	478
Naređenje pomoćnika načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ od 29. novembra 1942. god. Štabu Četvrti (crnogorske) proleterske brigade Druge proleterske divizije da se po izvršenoj smeni prebaci u rejon Glamoča i uđe u sastav svoje divizije — —	479
Izveštaj komandanta Vojne škole NOV i POJ od 29. novembra 1942. god. Vrhovnom štabu o ustrojstvu i radu Škole — — —	480
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 30. novembra 1942. god. Štabu Prve proleterske divizije da povuče Treću sandžačku proletersku brigadu iz rejona Jajca čim prispeju dva bataljona Treće divizije iz rejona Livna — —	483
Obaveštenje načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ od 30. novembra 1942. god. Glavnom štabu NOV i POJ za Hrvatsku o mogućnosti operativnog sadejstva između hrvatskih i slovenačkih brigada na području Zumberka — — — — — — — —	484
Registar — — — — — — — — — — — — — —	487